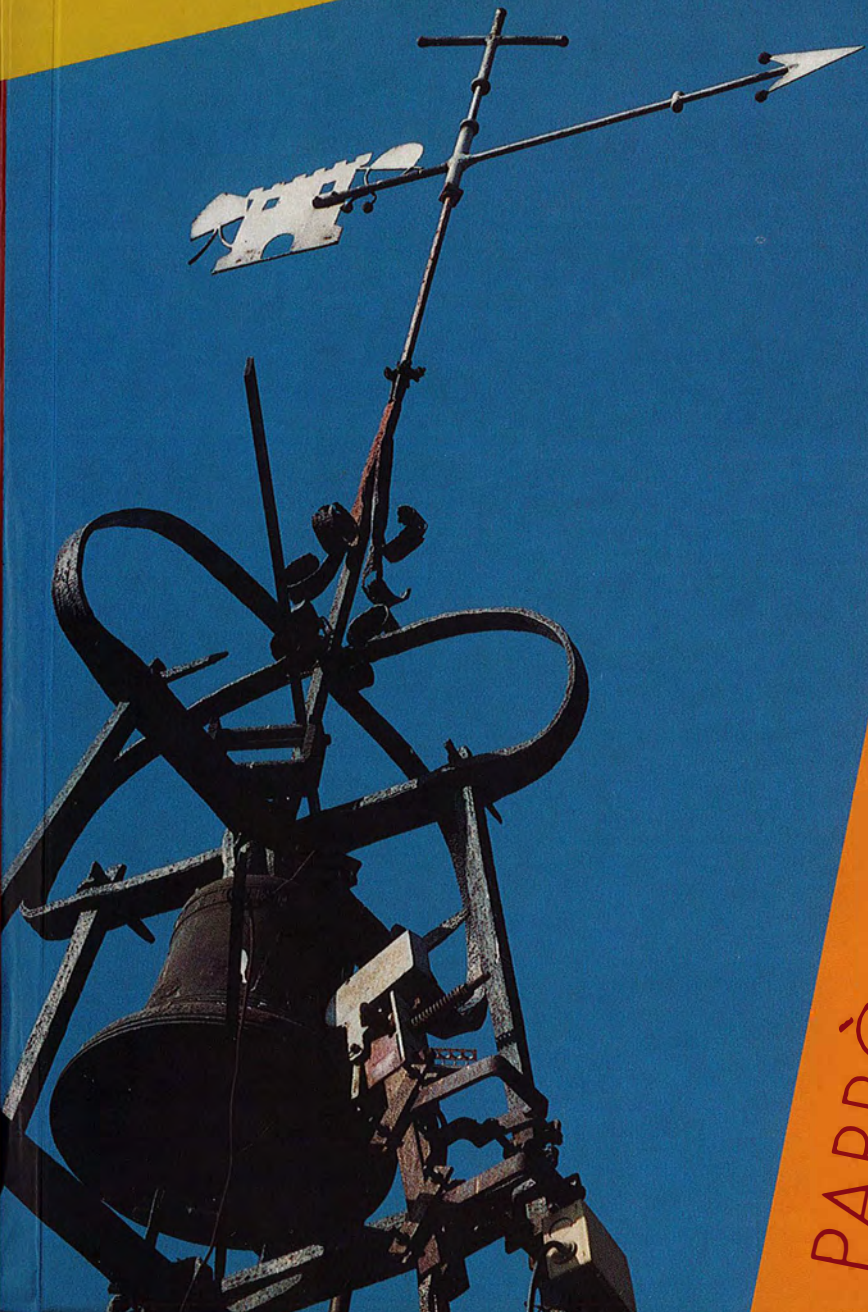

Notes històriques

PARRÒQUIA DE CASTELLBISBAL

Albert Ruiz i Elias

NOTES HISTÒRIQUES
PARRÒQUIA DE CASTELLBISBAL

Albert Ruiz i Elias

*Premi
Mn. Josep Sanabre, 1998*

Ajuntament de Castellbisbal
Arxiu Municipal de Castellbisbal

Pròleg de Josep M. Martí Bonet

CASTELLBISBAL, CASTELL DEL BISBE D'EGARA?

És indubtable que una interpretació literal del mot en qüestió, «Castellbisbal», ens fa relacionar, de manera quasi immediata, *castell amb bisbe*. I precisant encara més, *castell del bisbe*. Essent així, la qüestió és: quin castell? I, de quin bisbe? Mirem, primerament, què en diuen les primeres versions que es coneixen i que ja pretenien donar resposta a aquestes preguntes.

Malgrat la manca de proves i de documents fefaents, des de fa més d'una centúria —tal com tot seguit transcriuré— són diversos els autors i els textos que van repetint el mateix: *que era una propietat dels bisbes d'Egara...*, *que era un palau...*, *que era un lloc d'estiuieg...*, *o de descans...*, *que era una fortalesa...*, *o una torre de defensa...* etc.

De fet, es podria admetre com a possible i versemblant que l'actual terme de Castellbisbal formés part del desaparegut bisbat d'Egara. D'aquí que la primera descripció que he pogut recollir és una sorprenent versió que ofería Romà Arnet i Viver el qual, en descriure les esglésies de l'antiga Egara, en el curs d'una visita que féu l'any 1876 o 1877 deia això:

«Per los anys 400 tenia lo Bisbe d'Egara un palau en Castellbisbal, lloch que's va poblar baix lo nom de aquest Castell o Granja, diguentse *Castrum Episcopi*, Castell del Bisbe».¹

Amb motiu d'una altra excursió feta per uns socis de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques —precursora de l'actual Centre Excursionista de Catalunya— l'any 1888, es feia aquesta curiosa explicació que es pot trobar sencera a l'Apèndix I.

«La història d'aqueix poble se remonta als primers temps de la Reconquesta. D'abans se sab solsament que'ls bisbes visigoths d'Egara (Terrasa) tenían en eix lloch una possessió coneguda per *Castrum Episcopi*. Quant lo bisbat d'Egara reconstituhit al estar lo pais en poder dels Comtes de Barcelona, desaparegué en 1027, segurament eix Castell passaria a propietat dels Bisbes d'eixa Ciutat, ja que en document que consta

¹ Romà ARNET I VIVER, *Memorias* de la Associació Catalanista d'Excursions Científiques, Barcelona 1880, vol. I, pàg. 84.

en la rectoria, se cita que essent-ne bisbe Guislabert a l'any 1167, feu donació al Rector, d'aquell ab sas propietats. Eixa breu ressenya dona sobrada mostra de l'origen de la població, que ja racionalment se desprén de son nom».²

Uns pocs anys després, Francesc Carreras i Candi, donant com a vàlida aquesta teoria, amb un petit retoc repetia que:

«...Los prelats de la metropolitana Egarense, en possessió d'un tan fertil territori, tal vegada hi edificarien una *villa* o propietat rural, allà per lo segle V de nostra era».³

I poc després ja s'hi refereix com a:

«lo palau o castell de damunt lo riu Llobregat».⁴

I encara, Cels Gomis continuaria afirmant que:

«...l'any 400 tenia lo bisbe d'Egara (Terrasa) un palau a Castellbisbal, lloch que se va anar poblant y va pendre lo nom de aquell palau o castell, *Castrum Episcopi*, o sia Castell del bisbe o Castellbisbal, que es lo que avuy té».⁵

Més recentment (1970) el terrassenc Ferran Canyameres i Casamada, fent-se ressò de totes aquestes afirmacions, també hi deia la seva, encara que ja ho matisava lleugerament:

«El nom de Castellbisbal, segons alguns historiadors, prové del palau o castell que el bisbe d'Egara va fer-hi bastir l'any 400 i entorn del qual s'anà formant el poble. Sembla que els prelats el tenien per mansió de repòs i d'estiueig i que era conegut per *Castrum episcopi*. (...).

»Si els historiadors van sovint a les palpentes, fins i tot quan disposen de bona documentació, més hi han anat els qui han intentat posar en clar la història de Castellbisbal a base de deduccions. En els arxius poc s'ha trobat que en faci esment, llevat el nom de les famílies que n'havien estat feudatàries i determinades dades referents a les lluites i antagonismes que, des dels albors del segle XI, es van entaular entre els comtes de Barcelona i els dignataris de l'Església. A més, si per alguns era tingut per mansió o palau de repòs, per altres era elevat a la categoria de *fortalesa*».⁶

Josep Mateu i Miró, més meticulós i recolzant-se en un historiador abans esmentat, escriurà: «Segons Carreras i Candi, possiblement els prelats de la Seu d'Egara... hi van edificar una torre de vigilància o un casal que, fortificat, esdevindria el castell que dóna nom a la contrada...».⁷

Però el que més m'ha sorprès és que fins i tot el prestigiós Francesc de B. Moll arribi a afirmar —a més d'alguna altra inexactitud— que:

² *L'Excursionista*. Bolletí Mensual de la Associació Catalanista d'Excursions Científiques. vol 3, pàgs. 202-205. Barcelona 1891.

³ F. CARRERAS I CANDI, *Lo Castell Bisbal del Llobregat*, pàg. 9. Estampa «La Catalana», Barcelona 1900.

⁴ F. CARRERAS I CANDI (o.c.) pàg. 9.

⁵ Cels GOMIS, *Província de Barcelona*, dins la Geografia General de Catalunya, (dirigida per Francesc Carreras i Candi). Barcelona 1908-1918, pàg. 405.

⁶ Ferran CANYAMERES, *El Vallès, vigor i bellesa*. Biblioteca Selecta, Barcelona 1970, pàgs. 233-234.

⁷ Josep MATEU I MIRÓ, *Semblança de Castellbisbal*. Castellbisbal 1987, pàg. 18.

«...conserva ruïnes del seu antic castell que pertanyia al bisbe d'Egara...».⁸

És evident que, amb tal afirmació, només es fixa en el sentit etimològic del mot i que n'ha exclòs tot interès o rigor històric.

Sense entrar en detall en la història de l'Església a Catalunya, cal recordar només que el bisbat d'Egara —desmembrat del de Barcelona pel seu bisbe Nundinari— s'inicià vers l'any 450 i que molt probablement s'extingí l'any 711, a causa de la invasió sarraïna.⁹

Només com una petita digressió: cal tenir sempre presents els estudiosos —entre ells el desaparegut Joan Ainaud de Lasarte— quan afirmen que a Terrassa, anteriorment a la creació de la seu egarenca, ja hi havia una primera església.

Quan s'erigí l'abans anomenada seu episcopal, es construí un segon temple al qual correspon el bonic mosaic, avui encara visible, davant l'església de Santa Maria.

Posteriorment, a finals del segle VI, i degut a les reduïdes dimensions de la nau, s'edificà un nou temple, que en tenia tres i que conservà com a paviment el mosaic de l'anterior.

L'església de sant Miquel era el baptisteri d'aquesta segona basílica, mentre que l'església de sant Pere, l'actual parròquia, seria probablement una de les capelles funeràries que es solien erigir a redós de les basíliques episcopals.

Però deixem, per ara, els detalls i la història de les esglésies terrassenes i reprenem el tema que ens ocupa, sense defallir en la recerca iniciada i fonamental.

Havent llegit les força coincidents versions, sorgeix immediatament i de manera espontània un interrogant: per què ho diuen? I, com ho poden afirmar? És a dir, en què es basen? I, quins documents avalen aquestes afirmacions?

Sorprenentment, cap d'ells, cap, no ho explica, potser perquè no ho sabien o no ho podien demostrar!

Per això cal constatar que les set afirmacions transcrits i que són tan coincidents en el fons, tenen una base històrica molt insegura, encara que fóra, certament, molt poètic i bonic que hagués estat el que avui diríem la *segona residència* d'aquells bisbes terrassencs.

Deixant de costat el que hauria pogut ésser i que no es veu, per altra banda, gaire possible, crec sincerament que hom s'ha de remetre als especialistes i, sense prendre partit prèviament, tornar a començar la recerca dels orígens del mot i de la població.

En aquest sentit ho aclareix, amb paraules molt taxatives, un text recent d'un molt bon estudiós del tema quan afirma:

«...Cal dir que són mancades de tota base científica les afirmacions que s'han fet en el sentit que Castellbisbal pertanyia als bisbes d'Egara. Se'n sap

⁸ Francesc DE B. MOLL, *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma de Mallorca 1988, vol. 3, pàg. 37.

⁹ Salvador CARDÚS, *La ciutat i la Seu episcopal d'Egara*, Terrassa 1964, pàgs. 55 i 111.

tan poca cosa d'aquests bisbes que hom no pot fer una afirmació d'aquesta mena.

»El castell *Bisbal* fou nomenat en principi *Castell de Benviure* (probablement el topònim *Benviure* assenyala un antic eremitisme en el lloc) i sembla que no pertangué als bisbes de Barcelona fins a la fi del segle x, que és quan degué començar a anomenar-se episcopal...».¹⁰

Així, alguns documents del segle XI ja el mencionen d'aquesta manera. Per exemple, l'any 1013 un text parla del «*Castrum Episcopalem olim vocatum Bene Vivere*».¹¹ O bé, el 1033 i el 1053 uns altres textos esmenten el «*Castro Bene Vivere que vocatur Episcopale*».¹²

EL BISBE DE BARCELONA, SENYOR FEUDAL DE CASTELLBISBAL

Cal tenir ben present el que es diu en el capítol precedent: el castell començà a ser dels bisbes barcelonins des de les acaballes del segle x. Així, l'any 1013, el document ja esmentat parla del «*Castrum Episcopalem olim vocatum Bene Vivere*».¹ Uns altres documents dels anys 1033 i del 1053 s'hi refereixen com «*Castro Bene Vivere qui vocatur Episcopale*».²

A partir del temps en què els bisbes tingueren domini sobre el castell, nomenaren uns feudataris, els Castellví, els quals, al seu torn, passaren llurs funcions o autoritat als Bremon i als Castellbisbal.

Poc abans del 1044 hi havia hagut uns forts enfrontaments entre el Vescomte Udaldar II i el seu oncle el bisbe Guislabert de Barcelona, per una banda, i el Comte de Barcelona, Ramon Berenguer I, per l'altra. L'any 1044, una sentència judicial d'un tribunal presidit pel bisbe Oliba de Vic posà fi a la rebel·lió.

(Encara que, potser, hi entri una mica com amb calçador, vull fer esment que Guislabert no va ser pas consagrat bisbe a la catedral de Barcelona —com es podria suposar— sinó al monestir benedictí de Sant Pere de la Portella, al municipi berguedà de la Quar, l'any 1035. Però deixem-ho i tornem-hi.)

A partir d'aquella data —1044— es creà una situació un xic complicada. Els Castellví esdevindrien feudataris del comte i del bisbe. En efecte, per una banda, Castellbisbal continuava essent, encara que disminuïdament, del domini o jurisdicció del bisbe barceloní. Però la sentència del 1044 especificava que, mantenint aquest domini, la senyoria i jurisdicció de Castellbisbal calia que es reconegués envers els Comtes de Barcelona, representats pels seus feudataris o delegats, els Castellví. La complicada situació jurídica de Castellbisbal, que queda de manifest en diversos documents on s'evita d'esmentar el seu nom (Castellbisbal) per dissimular el domini —encara que parcial— del bisbe sobre el castell, fou una font de conflictes, queixes i desavinences entre els

¹⁰ J. MORAN i J. MATEU, *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, Barcelona, maig 1982; vol 6, pàg. 110.

¹¹ Mn. MAS, *Notes històriques*, IX, 323.

¹² Mn. MAS, *Notes històriques*, 157.

¹ Mn. J. MAS, *Notes històriques*, IX, 323.

² Mn. J. MAS, *Notes històriques*, 157.

Butlla papal de 1176.

bisbes de Barcelona i els Castellví.

Una mostra d'això és la concòrdia feta el 1112 per resoldre un contenciós entorn al molí *Davidam*, del terme de Castellbisbal.⁵ Un altre problema sorgí entre els anys 1137 i 1160, possiblement el 1143, quan el bisbe es queixà dels abusos i violència que havia exercit un tal Ramon Bremon (feudatari del feudatari Castellví), excessos que el propi Ramon reconegué.

Tot i que no hi ha documentació fefaent, no seria estrany que l'incendi ocorregut l'any 1167 calgués emmarcar-lo en aquest ambient de

violència. Ja se'n parlarà en el capítol 4t. Poc després de l'incendi, els bisbes de Barcelona posaren molt d'interès que quedessin ben clars els seus drets —encara que limitadament— sobre el Castell. N'és una prova que, en dues butlles papals que el Papa Alexandre III va dirigir el 1169 i el 1176 als bisbes barcelonins Guillem de Torroja i Bernat de Berga, aparegui la seva senyoria sobre la fortalesa. En ambdues es llegeix el mateix contingut: «*Castellum super flumen Lupricati quod dicitur Episcopale cum suis pertinentiis*».

El pergamí original de la segona butlla està custodiat a l'Arxiu Diocesà de Barcelona, però se'n pot veure una bona reproducció al despatx parroquial de Castellbisbal.

Es tracta del privilegi papal «*In eminenti*», signat el 5 de juliol de 1176, a Agnani.

Les esmentades Butlles d'Alexandre III han estat molt ben estudiades i editades pels nostres benivolguts arxivers diocesans.⁶

«Poc temps després d'una concòrdia —explica M. Pagès— entre Bernat de Castellbisbal i el bisbe de Barcelona, sobre els molts danys i maleses que aquell i els seus causaren als homes de Castellbisbal i al seu prevere, (...) es cometé un altre abús contra els pagesos vassalls del bisbe, aquest cop per part de Berenguera, muller de Bernat de Castellbisbal. Aquesta, en absència del seu marit, els imposà l'obligació de contribuir a les obres del molí del Llobregat, cosa a la qual els pagesos s'oposaren, al·legant que mai, ni en temps de Ramon Bremon, que ja tenia el dit molí, hi havien estat obligats. Berenguera els féu prestar per força el dit servei. En tornar a encarregar-se Bernat del regiment de Castellbisbal i assabentar-se de la con-

trovèrsia, declarà que els pagesos quedaven deslliurats per sempre més d'ajudar de cap manera les obres dels molins del terme».⁵

El *capbreu de Castellbisbal*, de l'any 1189, ja havia estat transcrit per Carreras i Candi, encara que defectuosament en el seu començament. Es tracta del document que precisa els cens que havien de satisfer els vassalls del bisbe a Castellbisbal. A més de ser un text exponent de la senyoria episcopal, és també molt interessant per als lingüistes estudiosos del català oriental.⁶

Sembla que les tibantors i violències eren, ja aleshores, el pa de cada dia. I la història descriu que, com a represàlia per unes morts provocades a Barcelona per la intervenció de Bartomeu de Castellbisbal, «obligà a aquesta ciutat a alçar son sometent contra del Castell Bisbal y de son castlà». Això ho consigna un Cronicon de Ripoll copiat per Villanueva, referint que, en conseqüència, durant l'agost de l'any 1290, «fou pres, destruït y enrunat per l'exèrcit de la ciutat de Barcelona, lo Castell de que'ns ocupam».⁷

«La fortalesa castellbisbalenca —explica M. Pagès— va ser reconstruïda posteriorment, a les acaballes del segle XIV, pel castlà Dalmau de Castellbisbal, feudatari dels Castellví i del bisbe, que el 1412 assistí al compromís de Casp en defensa de Jaume d'Urgell».⁸

Per això, encara el 1586 —durant la construcció de l'actual església parroquial— no ens pot estranyar quan es diu que, per prendre decisions importants, els prohoms de Castellbisbal es reunien sovint *dins del castell, o davant d'ell, o en lo pati del castell*. Senyal, per tant, indiscutible de la seva existència, tot i que possiblement la fortalesa ja devia estar força malmesa.

La fi del castell

⁵ Mn. J. MAS, *Notes històriques*, X, 1259.

⁶ J. M. MARTÍ BONET, L. NIQUI PUIGVERT, F. MIQUEL MASCORT, article: *Las Bulas del papa Alejandro III dirigidas a los Obispos de Barcelona*. Archivo Diocesano de Barcelona, 1979. Vegis també *Millennium*, Barcelona 1989, pàgs. 184-185.

⁵ M. PAGÈS I PARETAS, *Art romànic i feudalisme al Baix Llobregat*, Publicacions Abadia de Montserrat 1992, pàgs. 221-222.

⁶ J. MORAN I OCERINJAUREGUI, *El Capbreu de Castellbisbal*, Edicions de la Universitat de Barcelona, desembre 1984. Pròleg del Dr. Antoni M. Badia Margarit (amb arrels castellbisbalenques).

⁷ F. CARRERAS I CANDI, *Lo Castell-Bisbal del Llobregat*, pàg. 22. Estampa "La Catalana", Barcelona 1900.

⁸ M. PAGÈS I PARETAS, *Art romànic i feudalisme al Baix Llobregat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 1992. Pàgs. 215-221. La millor part d'aquest capítol és un resum d'aquesta obra.

EL BISBE BERENGUER DE CASTELLBISBAL, MÀRTIR O PERJUR?

En aquest capítol hom provarà de treure l'entrellat d'una qüestió complexa i delicada. Complexa perquè caldrien testimonis i documentació variada que avalés una o altra de les possibilitats anunciades en el títol del capítol. Delicada perquè el nucli de la pregunta gira entorn al secret de la confessió sacramental. Posats ja prop del que es vol descriure amb més precisió, serà necessari conèixer els seus protagonistes, les sospites d'un costat i les actituds de l'altre i, en especial, centrar-nos en el fet que provocà un gran enrenou i greus conseqüències. Els personatges d'aquesta *escena* són: el rei Jaume I *el Conqueridor* i el bisbe Berenguer. Començaré per aquest darrer.

Berenguer, nascut a Castellbisbal, fou un frare dominicà, baró il·lustre entre els del seu orde, que esdevindria el confessor del rei Jaume I. Es diu que havia assistit a la Batalla de Muret l'any 1213 (encara que només he trobat esmentada la presència d'un tal Bernat de Castellbisbal). Amb Fra Miquel Fabra, va tenir una participació important en la conquesta de Mallorca (1229) i la de València (1238). Presentat per Jaume I com a bisbe de València, no hi accedí degut a fortes tensions i dificultats sorgides entre l'Arquebisbe Primat de Tarragona i el de Toledo. Havia estat el prior del barceloní convent de Santa Caterina.

«Berenguer fou elegit bisbe de Girona el 15 de desembre de l'any 1245, als 21 dies de la mort del seu antecessor. El primer de maig de 1246 assistí al Concili Provincial de la Tarraconense. En el Concili Provincial de l'any 1248 el bisbe Berenguer fou representat pel canonge barceloní Pere Albert. Intervingué activament en els preparatius –poc abans del 1253– per a la fundació del convent de Sant Domènec de Girona, que verificà el provincial fra Arnal de Segarra. El 1254 –el mateix any de la seva mort– instituí a la catedral gironina les festes de Sant Domènec, Sant Pere Màrtir i Santa Caterina. Va morir a Nàpols –on molt probablement el Rei l'havia exiliat– el 6 de febrer de 1254».¹

¹ Gabriel ROURA I GÜIBES, *Catalunya Romànica*, Enciclopèdia Catalana Barcelona 1991, vol. 5, pàgs. 31 i 59.

Després de la seva mort, les seves despulles foren portades a Barcelona i reposaren a la segona capella de l'esquerra (entrant per la porta principal) dedicada a sant Tomàs d'Aquino, del barceloní Convent dels dominicans de Santa Caterina, on actualment hi ha el mercat del mateix nom.

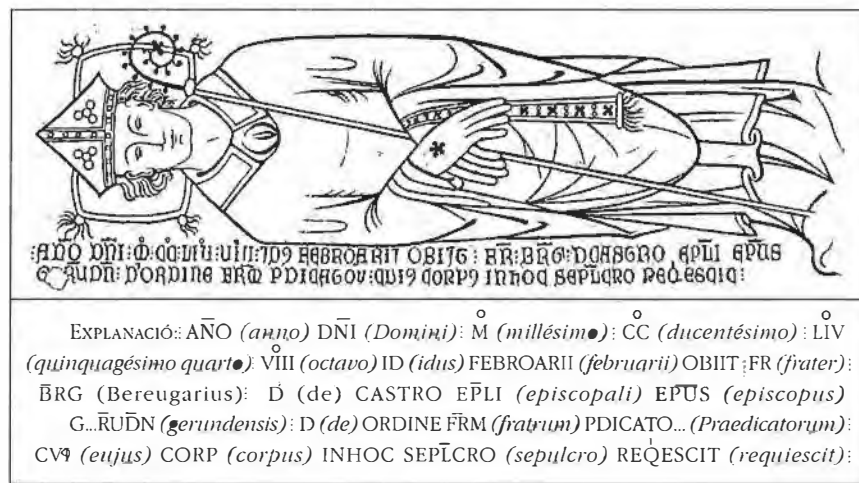
En una inscripció es podia llegir: «Aquí reposan los ossos del Reverendíssim Pare fr. Berenguer de Castellbisbal, català, noble de sanch, y mes en santedat, sosi del B. fr. Miquel Fabra en las conquistas de Mallorca y Valencia, y despres d'esser prior de aquest convent, elegit Bisbe de Girona; accepta per obediencia de sos superiors y prechs del capítol de Girona la elecció, y en dita Iglesia fou gran espill de prelat; y per la compra del siti y construcció de aquesta iglesia doná copiosissimas almoynas. Morí a VI de febrer del any MCCLIII».²

El bonic sepulcre del bisbe Berenguer, que a primers d'aquest segle s'exposava al Museu Provincial d'Antiguitats de Barcelona, instal·lat a la Capella de Santa Àgata (al costat del Saló del Tinell), avui es conserva al Museu Nacional d'Art de Catalunya, al Palau Nacional de Montjuïc.

El convent de Santa Caterina s'havia començat a construir l'any 1243, en uns solars que havia donat l'aleshores bisbe de Girona, el nostre fra Berenguer de Castellbisbal.

Sepulcre del bisbe Berenguer.

TRADUCCIÓ:
L'any del Senyor
1254, el dia divuitè
dels idus de febrer,
morí Fr. Berenguer
de Castellbisbal,
bisbe de Girona,
de l'orde de freres
Predicadors,
el cos del qual
descansa en aquest
sepulcre.

EXPLANACIÓ: AÑO (año) DÑI (Domini): M (millésimo): CC (ducentésimo): LIV (quinquagésimo quarto): VIII (octavo) ID (idus) FEBROARII (februarii) OBIIT: FR (frater): BRG (Bereugarius): D (de) CASTRO EP̄LI (episcopali) EP̄US (episcopus) G...RUDN (gerundensis): D (de) ORDINE FR̄M (fratrum) PDICATO... (Praedicatorum): CV (eujus) CORP (corpus) INHOC SEP̄LCRO (sepulcro) REQ̄ESCIT (requiescit):

² Cayetano BARRAQUER ROVIRALTA, *Las Casas de religiosos en Cataluña*, Tomo 2, pag. 17. Barcelona 1906.

I és interessant fer esment que el «Consell Municipal de Barcelona, des de l'any 1249 fins al 1269, feia les seves reunions en dit convent, donat que era una de les esglésies més importants de la Barcelona medieval».³

«L'església, una de les primeres esglésies gòtiques catalanes, tenia una sola nau. Estava situada a la part inferior de l'espai del mercat, amb la façana principal proveïda d'un immens rosetó i amb una portalada ricament esculpida, precedida d'un porxo d'amples arcades rebaixades obert al pati, que donava a l'actual placeta, entre els carrers de les Freixures i Semoleres. Tenia un bell claustre d'arcs bessons, conegut pels gravats de Parcerisa, al nord, sota l'alt campanar octogonal que coronava una agulla massissa com la de Sant Feliu de Girona. El 1823 fou enderrocada part del convent. El 1835 s'incendià la resta i el 1837 acabà d'enrunar-se el que en quedava».⁴

Quant al rei Jaume I, nascut a Montpeller la nit de l'1 al 2 de febrer del 1208, va perdre el seu pare a la batalla de Muret (13 de setembre del 1213) vora la Garona i prop de Tolosa de Llenguadoc quan ell tenia, per tant, cinc anys i mig i tot just feia quatre mesos que havia mort la seva mare, Maria de Montpeller, a Roma, on havia anat a pledejar prop del sant pare Innocent III la seva causa en la qüestió del divorci sol·licitat per Pere *el Catòlic*.

Possiblement el millor que es pot dir d'ell és que fou un gran guerrer, valent i decidit com pocs, i amb una gran visió política. El seu renom, *el Conqueridor*, el defineix a bastament. Els estudiosos afirmen que fou una de les personalitats més significatives del segle XIII.

Potser calgui recordar que fou Jaume I el creador —l'any 1265— del Consell de Cent, assemblea consultiva del govern municipal barceloní, de caire democràtic, i que perllongà la seva existència fins el 1714, quan fou abolit per l'infaust Decret de Nova Planta. Però no és possible, ara, de fer la seva biografia que, per altra part, ja ha estat molt ben estudiada per Ferran Soldevila i d'altres autors.

Diguem només que si en la seva vida pública Jaume I fou un gran rei, en la seva vida privada no fou, precisament, un gran exemple. En això no es diferenciava gaire dels reis i magnats de la seva època.

Era d'una gran estatura, robustesa i de belles faccions. Però també és igualment certa la seva ben guanyada fama de faldiller. Es casà vèries vegades, fou infidel sempre que va voler i sembla que tenia un temperament d'allò més viu i fins i tot a vegades —com tot seguit veurem— violent.

Fixem-nos, per tant, no en les seves reconegudes conquestes i victòries, sinó en la seva semblança, podríem dir, *familiar*.

La *Crònica de Jaume I* explica que els nobles aconsellaren al jove níssim rei, per raó de la successió, el seu prompte matrimoni amb Elionor (o Lionor) de Castella, filla del difunt rei Alfons IX de Castella. Així ho féu,

³ Alexandre CIRICI, *Barcelona pam a pam*, Barcelona 1973, pàg. 52,

⁴ Alexandre CIRICI, *Barcelona pam a pam*, Barcelona 1973, pàg. 285.

a la vila d'Agreda, el dia 6 de febrer de 1221, quan Jaume I tenia tretze anys (!). Set anys després, invocant la raó de parentiu, demanava el divorci. Un document del 29 de gener de 1229 ens fa saber que en aquesta data es començà a tractar la demanda de divorci del rei. Sembla que cap a les darreries del mes d'abril el Rei anà a Tarassona, on estaven reunits els bisbes que havien de donar una resolució al cas. El cardenal encarregat de jutjar la qüestió aprovà la nul·litat de matrimoni invocant el parentiu dels esposos (ambdós eren besnèts de l'emperador Alfons). Amb tot, el 29 d'abril de 1229 decidí que el fill únic —Alfons— fos legitimat.

Aconsellat pel sant pare Gregori IX, cap el 1232, Jaume I decidí casar-se amb la filla del rei d'Hongria, Andreu II, anomenada Ioles o Iolanda que, per similitud fonètica i per assimilació a un nom més familiar als catalans, canvià el seu pel de Violant, que era també el de la seva mare, la francesa Iolanda o Violant de Courtenay, filla de Pere I, emperador llatí de Constantinoble. Per cert que una germana de Violant, filla del primer matrimoni del seu pare, fou la futura Santa Isabel d'Hongria (la seva festa és el 17 de novembre).

El 23 de febrer de 1234, es signava un pacte pel qual la princesa seria dotada amb 10.000 marcs d'argent i 200 marcs d'or, i una part d'un comtat de Flandes i de territoris a la Borgonya.

El casament de Jaume i Violant, princesa de bella presència i alt esperit, es féu a Barcelona el 8 de setembre de 1235. Tres dies després, el rei donava a Violant la ciutat de Montpeller amb la seva contrada i el comtat de Millau; als futurs fills que tinguessin els donà les Illes Balears i el que poguessin conquerir als sarraïns en el regne de València. Dotze dies més tard, augmentava encara el dot de la reina amb la Cerdanya, el Conflent, el Vallespir i la vila de Cotlliure. Val a dir que el rei estimà molt la seva esposa Violant, dona de talent i de caràcter, que li donà deu fills en quinze anys:

Violant, que es maridà amb el primogènit de sant Ferran, Alfons X, dit *el Savi*, i que esdevindria reina de Castella.

Constança, que es casà amb l'Infant Don Manuel, germà d'Alfons *el Savi*; és a dir, dos germans amb dues germanes.

Pere, el futur Pere el Gran —Pere II— el de les *Vespres Sicilianes*; nascut a València el 1240 i casat amb Constança de Sicília, que va heretar Catalunya i Aragó i que va morir a Vilafranca del Penedès el 10 de novembre de 1285. Se li atribueix la primera ascensió al cim del Canigó entre els anys 1276 i 1285 i per aquest motiu ha passat també a la història com a precursor de l'excursionisme i fins se li ha adjudicat el sobrenom de Príncep de l'Excursionisme.

Jaume —Jaume II de Mallorca— nascut a Montpeller (1243) el qual heretà en feu, depenent de la Corona d'Aragó, l'illa de Mallorca i les illes adjacents i els Comtats del Rosselló i Cerdanya, el Senyoriu de Montpeller, etc.

Ferran, que va morir molt aviat.

Sanç, futur abat de Valladolid i arquebisbe de Toledo.

Sança, que morí soltera cuidant malalts a l'hospital de sant Joan de Jerusalem, on anà de pelegrina.

Maria, que es va fer monja i va morir a Saragossa, on va ésser enterrada a l'església de Sant Salvador, tot i que el Rei volia que ho fos a Vallbona de les Monges, amb la seva mare Violant.

Elionor.

I Isabel, que es va casar amb el Rei de França Felip *l'Atreuit*.

Però, passats només quinze anys del seu casament, Violant emmalaltí greument a Osca, on féu testament i on morí el dia 12 d'octubre de 1251, al monestir de Santa Maria de Salas, situat fora muralles de l'esmentada ciutat, quan vorejava els 36 anys. Jaume I tenia, aleshores, 43 anys. Per voluntat seva, les despulles de la reina reposen al presbiteri del Monestir de Vallbona de les Monges, davant del sepulcre de la seva filla Sança.

Jaume I i les fembres

I ara entrem en un aspecte no gaire lluit del rei Jaume I: *les fembres*. En aquest aspecte –tal com he esmentat– no era pas gaire diferent de la majoria de monarques del seu temps, però les seves relacions amb diverses amistançades prengueren un caràcter públic i d'escàndol que ha passat a la història.

«L'amor fou, en la vida del Conqueridor, la passió dominant. S'hi lliurà gairebé des de la seva infantesa. Enyorances i neguits d'adolescència no existiren per a ell. La seva virilitat i la seva edat madura foren un festí d'amor. I, a les seves velleses, s'hi arrapà desesperadament, com al bé més preat de la vida».⁵

La primera amistançada coneguda fou la comtessa Aurembiaix d'Urgell, que de nena havia estat promesa de Jaume I. Així, als vint anys –mentre era casat amb Elionor de Castella– el rei ja hi estava *lligat*. Probablement, no és segur del tot, la comtessa morí el 4 d'agost de 1231.

L'any 1238 comença a aparèixer una tal Teresa Gil de Vidaure o Gil de Duarre, que fou la més famosa de les amistançades del rei. Teresa, viuda de Sanç Perez de Losada, va resisitir força temps a les demandes del Conqueridor i no hi accedí fins que, segons sembla, li va prometre que es casaria amb ella i la convertiria en reina.

Per alguns documents hom pot creure que l'inici de llurs relacions seria entre el 1229, quan Jaume I va divorciar-se d'Elionor, i el 1235, quan es casà amb Violant, o tal volta després de la seva mort.

Així i tot, és cert que el rei tenia no pas una sola amistançada, sinó varies alhora. Durant el seu matrimoni amb Violant, Jaume I va tenir relacions amb una dama aragonesa, Blanca d'Antilló, amb qui va tenir un fill: Ferran Sanxis de Castro. També les va tenir amb Berenguera Fernández, aragonesa i mare del fill d'ambdós, Pere (que seria el Baró d'Híjar). Una altra amistançada fou Guillelma de Cabrera, encara que no tingueren cap fill.

⁵ F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, Barcelona 1963, pàg.262.

Per Teresa Gil –ja esmentada abans– el rei tingué una gran debilitat. Potser a causa de la seva bellesa i intel·ligència, Jaume I li féu abundants i importants donacions de terres, castells, etc. Però al cap d'uns anys (1265) se'n cansà i començà a distanciar-se'n. El motiu és prou clar: no era pas veritat que Teresa estigués malalta de lepra –com afirmava el rei– sinó que ell s'havia enamorat novament. Aquest cop de la castellana Berenguera Alfons, parenta llunyana seva i dona també bellíssima.

Jaume s'adreçà al papa Climent VII demanant el consentiment papal per casar-se amb Berenguera. Aquest li contestà el 17 de febrer de 1266, negant-s'hi rodonament. El Papa argumentava que si amb Teresa Gil havien esdevingut –pràcticament– un matrimoni veritable i consumat (van tenir dos fills) era absolutament impossible concedir el que el rei li demanava. Malgrat aquesta taxativa prohibició, el rei no en va fer cap cas, li féu grans donacions i visqué públicament amb Berenguera. No van tenir fills.

Quan ja havia complert la seixantena, Jaume I encara hi tornà. Aquesta vegada era una dama d'alta noblesa anomenada Sibilla de Saga. Insistí novament envers el Papa perquè li concedís la nul·litat del seu *matrimoni* amb Teresa Gil, a la petició del qual el papa Gregori Xè. novament s'oposà en rodó. Com que tampoc no va obtenir el que pretenia, el rei tirà al dret i féu com si fos la seva esposa.

Després de tanta història (?) i molt ambientats en com anaven les coses referents a Jaume I, no ens estranyarà el que segueix.

Entrem, doncs, en el tema que més ens interessa i que dóna títol a aquest capítol. El fet, que és esmentat superficialment per diferents historiadors és, segons Miquel Coll i Alentorn, ben cert.

El bisbe de Girona Berenguer de Castellbisbal, confessor –com ja he dit– del rei, era coneixedor de totes les coses que li explicava.

Jaume I cregué que el bisbe Berenguer havia revelat al Papa Innocenci IV (†1254) algun secret que ell li havia confiat en confessió. Encés d'ira, el rei va voler venjar-se'n feroçment i ordenà que tallessin un tros de llengua al bisbe tot impedingut que continués governant la seva diòcesi.

Però, quan succeí? On? I de quin secret es tractava?

Respecte al primer interrogant, les poques dades fan creure que seria al poc temps que Berenguer hagués estat elegit bisbe de Girona. Recordem que ho va ser des del desembre de l'any 1245 al febrer del 1254. Algun document del Rei en què s'acusa d'haver fet tallar la llengua al bisbe és datat a l'agost de 1246. Per tant, la barbaritat que Jaume I va fer al bisbe Berenguer cal situar-la entre les acaballes del 1245 i l'estiu del 1246, possiblement cap a aquesta segona data. Per això és estranya la versió de J. M. Ainaud de Lasarte que situa aquest fet el 1252.

Quant al lloc de la ferotgia, molt possiblement ocorregué en una cambra de l'Aljaferia (o castell) de Saragossa.

Respecte al tercer interrogant cal tenir en compte que, mentre hi ha historiadors que creuen que seria d'ordre privat (entorn a les relacions de

Jaume I i Berenguer

Jaume I amb Teresa Gil de Vidaure) d'altres potser afinen més i opinen que es podria referir a un secret d'Estat (com per exemple, el projecte de repartir els seus dominis entre els seus fills). D'aquest parer és Coll i Alentorn qui creu que, probablement, el secret d'Estat era relacionat amb la successió en el comtat de Provença en extingir-se la dinastia catalana dels Ramons Berenguers que durant cent anys l'havia regit.

Tot i això, no queda gens clar que el Bisbe hagués trait el secret de confessió, com vol la llegenda, sinó, en tot cas, un secret d'Estat. D'aquí que en la qüestió que encapçalava aquest capítol «el Bisbe Berenguer, màrtir o perjur?» calgui inclinar-se vers l'honorabilitat del bisbe castellbisbalenc respecte al secret de confessió sacramental.

La resposta i la reacció del Papa Innocent IV no fou pas suau ni es féu esperar: Jaume I fou, novament, excomunicat.

Aviat el rei va voler reconciliar-se amb l'Església. Va fer anar a Lió Andreu d'Albalat (més tard bisbe de València) a fi que tractés d'amorosir la qüestió amb el Papa, que es trobava en aquella ciutat gal·la.

Jaume I, que es trobava a València el 5 d'agost de 1246, féu redactar un document en el qual es comprometia a fer penitència per haver manat aquella salvatjada contra Berenguer. «En l'escriptura de reconeixement de la seva culpa (...) el rei, com a penitència, s'ofereix a fer una d'aquestes quatre coses: la construcció d'un hospital, l'acabament del monestir de Santa Maria de Benifassà ja iniciat, l'acabament de l'hospital de Sant Vicenç a València —amb l'oferiment de sis-cents marcs de plata anyalment— o l'atorgament de rendes a la seu de Girona⁶ per celebrar-hi diàriament una missa. El mateix dia, en un altre document, es declarava penedit pel fet: *in facto mutilationis lingue episcopi gerundensis*» i convocà una assemblea de bisbes, nobles i ciutadans per tal d'exposar la seva pròpia culpa. Una Butlla papal d'Innocenci IV del 12 de setembre de 1246, autoritzava la futura absolució del Rei. El 14 d'octubre del mateix any, en un convent de franciscans de Lleida, i davant dels bisbes de Tarragona, Saragossa, Urgell, Osca i Elna, Jaume I es va declarar culpable de l'atemptat fet al Bisbe de Girona (i castellbisbalenc) i manifestà el seu penediment davant dos nuncis pontificis.

Se li va prometre l'absolució amb la condició de dotar diverses obres pies entre les quals hi havia el monestir de Benifassà, al Baix Maestrat (prop dels Ports de Beseit), existent actualment. Així va decidir-ho el papa, manant-li «que el monestir de Benifassà, de l'orde del Cister, per vós felicement iniciat, l'acabeu, el doteu i el construïu de manera que, si bé ara no pot mantenir més de vint-i-dos monjos, pugui, amb comoditat, sostenir-ne quaranta i que esmerceu dos-cents marcs de plata en l'església d'aquell monestir».⁷

⁶ Núria DE DALMASES, ANTONI JOSÉ I PITARCH, *Història de l'Art Català*, Edicions 62, Barcelona 1985, vol. 2, pàg. 83.

⁷ Núria DE DALMASES (o.c.), pàg. 83. — A. ROVIRA I VIRGILI, *Història Nacional de Catalunya*, vol 4, pàgs. 512-622. Barcelona, Edicions Pàtria 1926. (Bona part d'aquest capítol és un extracte de l'esmentat llibre).

Quatre dies més tard, el 18 d'octubre, el Rei redactà dos documents: en el primer perdonava —abans de quedar ell absolt— al bisbe Berenguer totes les possibles ofenses que li hagués fet. En el segon escrit, dirigit al Papa, li manifestava el seu agraïment per l'absolució concedida i el feia sabedor de la declaració feta a Lleida.

El 20 d'octubre, Felip, Bisbe de Cambra i el frare franciscà Desideri, havent donat l'absolució a Jaume I en nom del Papa, li ordenaren que, fora dels casos fixats pel dret, no s'atrevis a violentar mai més els eclesiàstics i que els respectés sempre. (Tots aquests documents es troben al capítol 26).

I ara convé, possiblement, dir quelcom sobre els darrers anys de Jaume I *El Conqueridor*; nom ben guanyat si tenim present que havia conquerit Mallorca (1229), el Regne de València (1232-1238) i Múrcia (1266), havent fracassat a causa de les tempestats en una croada a Terra Santa (1269), animada des de l'any 1245 per Roma amb intenció de rescatar el Sant Sepulcre, tenia encara al cap el desig de tornar-ho a provar.

Per això va acceptar la invitació del papa Gregori Xè. i, juntament amb l'arquebisbe de Tarragona i els bisbes de Barcelona, València i Mallorca, el mes de maig de 1274 assistí al XIVè. Concili Ecumènic, i segon dels celebrats a Lió, on s'havia de tractar de fer una nova croada als Sants Llocs. Tot i el seu desig, el tema no suscità prou interès i el rei, ja afeblit pels seus 66 anys, retornà entre els seus.

Per cert, és bo de saber que en el Concili hi participà també el dominic —i futur sant— Albert *el Gran* recolzant Rodolf d'Habsburg, el nou rei d'Alemanya. També hi assistí St. Bonaventura.

Dos anys més tard Jaume I, havent abdicat a favor dels infants Pere i Jaume, es trobava a Alzira d'on marxà —el 23 de juliol de 1276— vers Poblet, amb la intenció de fer-se frare cistercenc i de ser-hi enterrat. Molt greu, s'aturà a València on morí el dia 27 de juliol de 1276, als 68 anys i mig. L'abat de Poblet, Bernat de Cervera, el va assistir en l'agonia. Al cap de més de noranta anys, enllestides les obres dels panteons reials a Poblet, les seves restes foren dutes al seu somniat monestir on foren dipositades al primer panteó de més a prop del presbiteri, al costat esquerre.

I ara, fent un salt de més de sis-cents anys, situem-nos a Castellbisbal en el temps que n'era Rector mossèn Joaquim Bernat i Franquet. Ens ajudarà a aconseguir-ho la bona memòria i les paraules d'un gran aimant del teatre local: «A la fi del 1912, als baixos de la Rectoria i amb motiu de la fundació del "Centre Catòlic Obrer", s'hi va instal·lar un localet compost d'un

Jaume I

café i d'una saleta d'espectacles. Tot i que va anar portant una vida modesta, d'allà va sortir un grup d'aficionats al teatre, amb el nom de "Grup Artístic", que més que un grup fou una veritable soca d'on varen anar xuclant la saba, fins al daltabaix de la guerra, tots els grups d'aficionats i també bona part dels de després».⁸

L'any 1915, l'escriptor i ex-actor Lluís Millà i Gàcio (feliç iniciador de la Llibreria que porta el seu nom —avui regentada pel seu nét— i autor de més de dues-centes obres) va venir a Castellbisbal on, ben aviat, es vinculà amb els castellsbisbalencs més interessats pel teatre, aplegats al ja esmentat Grup Artístic. Entre ells els germans Furés —Fèlix i Carles— amb qui féu una estreta amistat. Tant fou així que va escriure una obra teatral, premiada en l'*Acadèmia de Bones Lectures*. Es tractava —tal com diu l'obra— d'un «drama històric en tres actes i en vers» i portava com a suggerent títol: «*La Confessió del Rei*».

Com ja es pot suposar, el seu argument girava entorn dels episodis —en la seva versió llegendària— que s'acaben d'explicar. Els seus protagonistes, naturalment, eren el rei Jaume I i el bisbe Berenguer.

Es féu l'estrena el 24 de juny de 1916 al Teatre Artístic de Castellbisbal, i dirigí la representació el propi autor amb tant d'èxit que calgué repetir-la l'endemà. I el 8 de desembre de 1928 es tornà a representar al «Teatre del Cafè de Futbol» de la nostra població.

Al tercer acte, un dels seus protagonistes —Muntaner— llegeix el pergamí que el Sant Pare Innocenci IV li ha tramès. El text diu:

«A D. Jaume I, Rei d'Aragó, Comte de Barcelona i Senyor de Montpeller:

»No és digne de la saviesa d'un Rei creure a la lleugera que un Bisbe hagi venut el secret de confessió cosa que vós afianseu amb tanta fermesa. Aquesta ocasió no és raonable, i és menys creïble per quan la prova d'ella presenta grans dificultats.

»No podem pas acollir vostra demanda, puix segons els conceptes de vostres lletres, no aparenteu tindre esperit de penitència, sí que, més aviat, sentiments de rancúnia pel Bisbe de Girona, Berenguer de Castellbisbal. Encar que aquest us hagués ofès com dieu, de cap manera permès està prendre venjança per mà pròpia. Sols podíeu en bona raó, demanar justícia a qui és vostre mestre i jutge: i això no ho heu pas fet.

»Us enviem al germà Didier, nostre penitencier, per a fer-vos veure la magnitud de vostre manament.

»Torneu en vós, humiliu-vos davant del Rei del Cel, per qui vós regneu en la terra, i el Totpoderós, que sols desitja la conversió i la vida dels pecadors, tenint en compte vostres bones accions passades, es dignarà recordar-se de vós i us atorgarà la gràcia de bon pensar i de bon procedir.

»Lyó, vint-i-dos de juny de mil doscents quaranta-sis.

»Nos: IGNOCENCI IV».⁹

⁸ Modest RIBAS I PASTALLÉ, *Castellbisbal 1900-1940*, Castellbisbal juny 1983, pàgines 39-40.

⁹ Lluís MILLÀ, *La Confessió del Rei*, Barcelona 1928, pàgs. 69-70.

Poc després, a començ de 1930, en Lluís Millà escriuria una altra obra teatral, però això ja ens apartaria del que ara tractem i ens interessa principalment. Ja en faré esment més endavant.

I ja que abans he derivat de la història vers el teatre local, potser em sigui permès retornar a la història per esmentar, molt breument, que amb motiu dels *fets d'octubre del 1934* alguns castellsbisbalencs exaltats van intentar cremar aquell Centre Catòlic, «can Llebreta, com era anomenat sorneguerament per alguns maliciosos»,¹⁰ fent malbé una part del material allí existent i el senzill mobiliari que hi havia. Sortosament es pogué evftar que s'aconseguís aquell propòsit gràcies a l'eficaç col·laboració d'uns quants bons veïns.

I si bé aleshores la cosa no fou gaire important, un parell d'anys més tard, amb motiu de la guerra civil, el Centre Catòlic i la Rectoria foren destruïts en gran mesura. Acabada la contesa, es calculava que la restauració d'ambdós casals podia ascendir a unes cent-mil pessetes (d'aleshores!). Però, per ara, deixem-ho.

En el capítol número 26, dedicat a documents, trobareu la transcripció: «*que puede encontrar en nuestro Archivo Histórico Nacional (...). Forman parte del Proceso de reconciliación del Rey, y llegaron al Archivo procedentes del de Poblet...*» (...) «*Existen hoy en el Archivo Histórico, sección de Códices y cartularios, núm. 212, fol. 57v^o hasta 31*».

Això és el que escrivia Víctor Balaguer i publicava a l'Apèndix del seu llibre *Las ruinas de Poblet*, editat a la Impremta de Manuel Tello, Madrid 1885, pàgines 376-394.

¹⁰ J. TORRAS I ESCAYOL, *Del meu poble...*, pàg.19.

4

CAPÍTOL

ORÍGENS DE LA PARRÒQUIA DE SANT VICENÇ DE CASTELLBISBAL. DOTALIA DE L'ANY 1167

Abans de descriure els inicis concrets de la nostra parròquia, ens anirà bé conèixer com s'originaren, en general, les parròquies a la nostra terra. I manllevant les paraules de l'historiador, faig meua la seva afirmació que «les parròquies tenen una importància cabdal, perquè eren la presència més immediata de l'Església entre els fidels».

«Les parròquies foren les que originaren la majoria de les nostres poblacions. També són elles les que ens han conservat un volum més gran de documentació pel fet que els rectors eren els notaris nats dels termes i els qui redactaven els documents».

«El mot *parròquia* té un sentit plenament cristià, és d'arrel grega i equival a "els qui viuen entorn" o a l'habitatge temporal que els homes troben en aquesta terra entorn de l'església. Durant molt temps va utilitzar-se com a sinònim de *diòcesi*, bé que aquest mot no és d'arrel cristiana sinó que era propi de l'administració civil de l'imperi romà. *Parròquia* i *diòcesi* s'empraven indistintament per a designar les comunitats diocesanes presidides per un bisbe amb la seva comunitat de preveres, fins que el nombre creixent d'esglésies va fer reservar el nom de *diòcesi* per a les episcopals i el de *parròquia* per a les seves filials encomanades a preveres i diaques». (...)

«El desgavell produït per la invasió àrab i el nou muntatge que va experimentar l'Església del nostre país a partir de l'inici del domini franc fan que no sigui fins als segles IX i X quan arribem al ple coneixement del muntatge parroquial i del seu funcionament.

«Les noves parròquies es creaven per decisió o autorització episcopal, però el més freqüent és que fossin els nobles o grans propietaris de termes i terres o un grup d'habitants d'un territori els que portessin la iniciativa. (...)

«Integraven una parròquia l'església, el o els sacerdots que la regien, un terme clarament delimitat amb els feligresos que hi residien i una dotació per a assegurar el sosteniment de l'església, sacerdots i culte. La dotació consistia en masos i terres, utensilis per al culte i primícies i obla-

cions dels fidels. Tot això consta en les actes de consagració d'esglésies, cartes magnes per a les respectives parròquies, de les quals es conserven uns tres centenars en tot el país.

«El bisbe, després de les solemnes consagracions de les esglésies, acostuma a fixar en els actes de consagració la dotació, les obligacions i el terme, sovint amb unes detallades descripcions de topònims de rius, muntanyes, camins o accidents geogràfics que encerclaven el terme i constituïen la rodalia de la parròquia.

«Els delmes consistien en la desena part dels fruits que es collien en el terme i que es destinaven al sosteniment del culte i dels seus sacerdots, per bé que aviat foren usurpats per nobles o senyors dels territoris on es trobaven les parròquies, amb el pretext que ells n'asseguraven la protecció. Recuperar aquest dret o bona part d'ell serà una de les lluites dels reformadors gregorians o romans dels segles XI i XII. Pel mateix pretès dret de protecció, els nobles nomenaven també els sacerdots, normalment vassalls seus i sovint per mètodes simonials.

«Les oblacions dels fidels consistien en les primícies o primers fruits de la terra i dels ramats, rendes dels béns de la parròquia o adventicis per l'administració de sagraments. Teòricament, d'aquests béns se n'havien de fer quatre parts: per als pobres, per al bisbe, per als clergues locals i per al sosteniment de les esglésies. En la pràctica, els nobles i feudals també intervenien en els repartiments.» (...)

«Les parròquies estaven estretament vinculades al bisbe i a la catedral. No es podia erigir cap parròquia nova sense el consentiment del bisbe i la litúrgia que se celebrava en les parròquies tenia com a base la *Consuetudo* o costumari litúrgic de la catedral.

«Els rectors, nom derivat del *regens ecclesiae*, eren els responsables immediats del culte, i per sobre d'ells, almenys a Osona, hi havia els *capellani* o canonges titulars que tenien encomanada la capellania d'una o més parròquies. Com a mostra d'unió de les parròquies amb la diòcesi, els principals rectors havien d'assistir al culte de la catedral per Pasqua i per Nadal, costum que va ésser abolit pel legat papal Joan d'Abbeville l'any 1229, perquè privava dels seus rectors les parròquies en les festes principals, quan era més necessària la seva presència.

«Al costat dels rectors hi havia inicialment un diaca i alguns clergues menors i, més tard, un vicari i sovint un clergue amb el nom de *monjo o diaconil* que tenia cura del manteniment material del temple i culte.» (...) I l'administració dels béns testamentaris de l'anomenada sacristia.

«Al llarg dels segles XII i XIII es generalitzà també en tot el país la divisió de les diòcesis en deganats, que agrupaven les parròquies d'un antic *pagus*, comtat o unitat territorial definida, com el Vallès, el Berguedà, el Moianès, la Selva, la Cerdanya, etc. Cada deganat era presidit per un degà amb una petita cúria per a solucionar problemes concrets. Els degans havien de vetllar també per les parròquies i els seus sacerdots. Els deganats es convertiren en els temps moderns en arxiprestats, pràctica sancionada

Organització i servei parroquial

Les parròquies medievals

pel Concordat de 1851.» (...) «Cloem aquesta breu evocació sobre l'origen i organització de les parròquies fent ressaltar que la seva influència no fou solament religiosa o eclesiàstica, sinó que transcendí al camp civil i social. En els grans termes senyorial, formats per diferents parròquies, els feligresos s'unien en *universitats parroquials*, normalment convocades en les esglésies, cementiris o sagreres, per tractar afers religiosos i fins i tot civils.

»Les parròquies foren la base de la creació de la majoria dels municipis moderns, alguns dels quals adoptaren fins fa poc aquest nom (...).»

«La parròquia era la que forjava els cristians a través del baptisme, els educava cristianament i els acollia un cop morts. Per a molts cristians, sobretot dels segles passats, era l'única intermediària seva amb la religió i amb l'Església diocesana i universal; per això era estimada i mimada.

»Avui ha perdut en alguns llocs la significació original a causa d'una més gran mobilitat de la gent i de l'existència d'organitzacions supraparroquials, però continua essent encara la cèl·lula bàsica de l'organització eclesiàstica».¹

Feta aquesta introducció històrico-eclesial, ens interessa molt el que ens diu un expert historiador —mossèn Martí i Bonet— quan afirma que «...durant les invasions visigòtiques» és a dir, les que es produïren entre el 476 o poc abans fins el 711 aproximadament «la majoria de la població abandonà les zones urbanes per refugiar-se en les zones rurals, més segures que les ciutats».²

Però, mirem què podia passar més a prop nostre. A la nostra pregunta: quan comencen a sorgir les primeres parròquies a la zona del Vallès? no hi ha una resposta gaire diferent de la que va seguir tota l'Església occidental: «Per tant, és probable que al segle VI, a la zona que més tard s'anomenarà Vallès, que pertany al bisbat d'Egara, ja existissin algunes parròquies rurals».³

Però, «el primer problema amb què ens topem quan volem esbrinar quines i quantes parròquies existien al Bisbat d'Egara és l'absència total de documentació escrita...».⁴

Una pista l'aportaria el fet de considerar el titular (patró) de les parròquies.⁵ En aquest cas, és cert que Sant Vicenç era un titular molt corrent en l'època en què va existir el bisbat d'Egara. Però no es pot afirmar res més que l'esmentada popularitat.

Per això no és gens probable que la parròquia de Castellbisbal tingués un origen tan antic, ja que les primeres notícies feaents del castell són

¹ ANTONI PLADEVALL, *Història de l'Església a Catalunya*, Editorial Claret, Barcelona 1989, pàgs. 21-25.

² J. M. MARTÍ I BONET, *Els orígens del bisbat d'Egara*. Simposi Internacional sobre les Esglésies de Sant Pere de Terrassa. Terrassa 1992, pàg. 67.

³ J. M. MARTÍ I BONET, o.c. pàg. 67.

⁴ R. VALL I RIMBLAS, *Les parròquies al bisbat d'Egara*. Simposi Internacional... pàg. 55.

⁵ R. VALL I RIMBLAS, o.c. ...pàg. 56-57.

molt més tardanes: en efecte, les primeres referències són, com tot seguit veurem, del segle X. En canvi és ben important i cert el text que segueix:

«És molt difícil apreciar en tot el seu valor —segueix dient Martí i Bonet— la importància que va tenir la fundació de les parròquies rurals (...) El número de parròquies no cessà de créixer. El seu augment durant l'època final visigòtica —i durant tota l'alta edat mitjana— es mantingué en auge. Per això, es pot afirmar que res no contribuí tan eficaçment a la instrucció i a l'educació dels camperols com disposar d'un home instruït que, des del naixement dels veïns fins a la mort, els assistia amb exhortacions recordant-los les exigències de la moral cristiana. Per a aquells homes i dones l'església era també el lloc on se'ls ensenyava a meditar els misteris de la vida i on l'esperit i l'esperança es podien elevar enmig de tantes dificultats i calamitats. Aquesta fou una de les primeres tasques socials que realitzà l'Església en l'edat mitjana, a més de la beneficiència i l'atemperament de l'esclavitud».⁶

Dit això, ja podem fixar la nostra atenció a Castellbisbal. Segons suposa Carreras i Candi, hi havia una primera església parroquial que fou destruïda per la ràtzia d'Al-Mansur.⁷ Si això fos cert hauria succeït el 985 quan el cabdill musulmà, procedent de Lleida, atacà Barcelona i pobles veïns.

És ben segur, en canvi, que la primera església parroquial de Castellbisbal va ser la mateixa capella del castell, edificada al seu empar i redós. Ho veurem més endavant, però ara ja es pot afirmar sense por de desencert.

Situada molt probablement a l'indret on avui hi ha la Capella de Sant Vicenç, anomenada des de fa segles *l'església vella del castell*, va acomplir la seva funció litúrgica fins que a les acaballes del segle XVI es determinà de fer-ne una de nova, l'actual església parroquial.

Tot i que, com hem vist, el castell es pot datar del segle X, de fet, no hi ha documentació escrita referent a l'antiga església parroquial fins força més tard.

Així, la primera referència és de l'any 1167. Tracta de la reparació de l'antiga dotalia o dotació del temple del bisbe Guislabert, cremada en l'incendi que es produí una nit a l'esmentat temple. (El text sencer es pot trobar al capítol 26).

El bisbe Guislabert de Barcelona (1034-1062) fou, segons sembla, el darrer dels bisbes barcelonins que tingué plena sobirania a Castellbisbal ja que, a conseqüència dels incidents que motivaren la resolució del 1044, hagué d'empenyorar el castell als Comtes.

Ell fou qui havia fet la dotalia del temple i qui el va consagrar, com diu la reparació del 1167: «*dotalia huius ecclesie que fuerat facta atque ipsa pre-dicta ecclesie dedicata ab episcopo Guislaberto cum suis canonicis*».

⁶ J. M. MARTÍ I BONET, o.c. pàg. 67.

⁷ F. CARRERAS I CANDI, *Lo Castell-Bisbal del Llobregat*, pàg. 41.

Dotalia de 1167

Origen de les parròquies rurals del bisbat d'Egara

Malgrat que no es pot precisar amb exactitud la data d'aquella consagració, sembla versemblant pensar que fou amb posterioritat a la sentència del 1044. La presència d'alguns canonges acompanyants del bisbe indicarien una demostració del poder de Guislabert, cosa innecessària si aquest poder no estigués en entredit. En aquest sentit coincidiria l'afirmació de Carreras i Candi que situa la consagració l'any 1051.

La reparació sacramental de la dotàlia de l'església fou necessària perquè, com acabem de veure, l'antiga s'havia cremat en l'incendi que es produí una nit al temple: *«ut in ecclesia sancti Vicentii de Castro Episcopale nocte ignis accensus est qui partim bona ecclesie comburit»*.

Van cremar calzes, vestidures litúrgiques, la dotàlia original de la consagració, documents importants, l'arxiu de la parròquia, etc. En una paraula, tot el que era combustible:

«calicem argenteum et omnia indumenta sacerdotalia et pannos se ricos atque lineos et omnia instrumenta scripturarum ecclesie sive aliorum multorum videlicet cartule univere huius ecclesie scilicet dotaliam huius ecclesie dedicata ab episcopo Guislaberto cum suis canonicis...»

En canvi no es diu res de com va quedar l'estructura del temple, cosa que fa pensar que potser no va sofrir gaires danys materials.

La reparació de la dotàlia es féu el novembre de l'any 1167 a l'altar de sant Feliu de la barcelonina parròquia dels Sants Just i Pastor, altar en el qual Joan de Castellbisbal, prevere, i els llecs Guillem Amat i Pere Amat juraren com a testimoniis.

Comença dient que la justícia i l'equitat exigeixen que si per incúria, per negligència o per altres causes, es perdé l'escriptura de dotàlia o si, com diuen, fou manllevada *«vel quolibet sibi dixent fuisse ablatam»* que es faci reparació i predicament de la veritat. No és aquesta sola afirmació el que fa pensar que potser l'incendi fou provocat. Per un costat el bisbe s'havia queixat moltes vegades contra Ramon Bremon de Castellbisbal; per l'altre, cal recordar que la dotàlia era l'instrument jurídic que legalitzava el dret del bisbe: d'aquí que algú podia pensar que, perduda l'escriptura, perdut el dret. I què millor per justificar una pèrdua que un incendi? El redactor de la carta de la reparació sacramental, en canvi, sembla que sospitava que l'havien robat. Bé, no en sabem l'entrellat, però val la pena esmentar les diverses possibilitats que obligaren a refer el document.

Com que els testimonis de l'antiga escriptura ja eren morts, se'n convocaren d'altres que l'havien vista *«alii testes qui in eandem scripturam se dicent vidisse»*: el prevere Joan, segurament el de la parroquial de sant Vicenç i els llecs Joan Amat i Pere Amat que podien ser els representants de la cúria del bisbe a Castellbisbal.

La dotàlia comprenia els delmes i primícies del bisbe a Castellbisbal *«Continebatur quidem in ipsa dotalia ecclesie totum decimum et primitiam de omni alodis quod episcopus habet in dominio in termino Castri Episcopalis et decimum et primitiam de illo alodio Guillelmi de Castro Vetulo et dictum alodio quod Ecclesia habet in diversis locis de termino Castri Episcopalis...»*⁸

I un fet remarcable: en aquest document ja apareix clarament que la parròquia de Castellbisbal està dedicada a sant Vicenç, molt popular ja des de l'època visigoda. Per això es pot dir amb certesa que, si més no des de mitjan del segle xi, molt possiblement des de l'any 1051 quan el bisbe Guislabert la va consagrar, el sant diaca i màrtir és el Titular de la parròquia. Això fa que des de fa més de nou segles, els fidels castellbisbalencs l'hagin tingut i el continuïn tenint com a model, exemple i protector.

Al capítol de Documents, podeu trobar transcrita la *Carta de la sacramental reparació de la Dotàlia de l'església parroquial de Sant Vicenç de Castellbisbal, Diòcesi de Barcelona. Any 1167.*

Parròquia dels Sants Just i Pastor de Barcelona.

⁸ També aquest capítol és un extracte de l'excel·lent llibre de Montserrat PAGÈS i PARETAS, *Art Romànic i feudalisme al Baix Llobregat*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1992, pàgs. 226-229.

DIARI D'UN RECTOR DE CASTELLBISBAL DE L'ANY 1472

Esmentar un document de la segona meitat del segle xv, molt probablement evoca un temps i uns anys força desconeguts per a molts de nosaltres. D'aquí que, al meu parer, sigui adient de situar el text que es tractarà en aquest capítol dins d'alguns fets de la història civil i de l'eclesial d'aleshores.

Una mica d'història

Encara que de manera volgudament breu i resumida, convé recordar, per exemple, que quan s'escriu el document en qüestió ha acabat la Guerra Civil catalana amb l'anomenada Concòrdia de Pedralbes (16 d'octubre de 1472). Havia començat a Barcelona el juny de 1462, quan s'enfrontaren dues parts antagòniques conegudes com la *Biga* i la *Busca*. Entre els primers es trobaven grans mercaders, les classes altes i els seus partidaris. Els segons, de caràcter més popular (mercaders, artistes i menestrals) defensaven una política proteccionista i un estil molt més democràtic en l'accés i administració dels càrrecs municipals.

També el mateix 1462 s'iniciava la primera revolta dels pagesos coneguda com la Guerra dels Remences. Coincidia amb l'esmentada Guerra entre el rei Joan II i la Generalitat. El motiu eren les exigències dels senyors, amb la consegüent discrepància dels pagesos, per conservar i augmentar els seus beneficis. Una segona guerra remença obligà el rei Ferran II *el Catòlic* a dictar la Sentència Arbitral de Guadalupe el 21 d'abril del 1486 la qual, si bé li fou personalment beneficiosa, aconseguí per altra part que els pagesos, que ja mostraven una gran maduresa social, aconseguissin a la llarga crear noves activitats industrials i comercials.

«En el camp polític —afirma l'historiador A. Pladevall— els estats de la Corona catalano-aragonesa s'havien unit a la Corona de Castella pel casament de Ferran II de Catalunya-Aragó amb Isabel I de Castella-Lleó. El matrimoni se celebrà l'any 1469 i Ferran fou reconegut com a rei de Castella el 1474 i de Catalunya-Aragó el 1479, a la mort del seu pare Joan II.

»Dintre el conjunt d'estats hispànics, sotmesos ara a una única monarquia, Catalunya havia perdut del tot el paper hegemònic dels segles XIII i XIV i havia esdevingut una entitat força retardada i amb poca vitalitat, tant

en el camp polític com en l'econòmic i fins en l'eclesiàstic».¹ Possiblement el fet més rellevant de les acaballes del segle XV fou l'anada de Cristòfor Colom al descobriment de les Índies Occidentals i la descoberta (?) d'Amèrica el 1492.

Però per respecte i fidelitat històrica —i seguint la informació de Carles Mencerré a la GEC— no es pot desconèixer que pescadors bascs i bretons ja havien conegut aquelles terres, tot i que ho havien callat. Ells són, per tant, els descobridors! Més tard, l'any 982, el viking-normand Eric *el Roig* arribà a la costa del que anomenà Terra Verda (Gronland) i n'inicià el poblament. El seu fill, que havia anat a cercar-lo, descobrí per atzar noves terres, possiblement el que avui es coneix per Massachusetts. L'historiador esmentat assegura que l'estada dels normands a Groenlàndia es perllongà fins a començ del segle XV. Així, aclarit aquest punt, ja es pot continuar.

L'historiador Ferran Soldevila precisarà que, malgrat que l'expedició de Colom fou finançada amb cabals de la Corona catalano-aragonesa, per decisió de la reina es decidí permetre la colonització només als naturals de Castella i Lleó; aviat lliuraren a Sevilla el monopoli del comerç amb les noves terres americanes i al port de Barcelona li fou negat el permís quan el demanà. Catalunya quedava, per decisió dels anomenats *Reis Catòlics*, al marge del comerç naixent i amb el pas barrat a una nova expansió.

Pel que fa a la història i fets de l'Església a Catalunya no es poden desvincular ni dels que vivia la societat civil de l'època ni oblidar que es vivien els anys que culminarien amb la convocatòria del Concili de Trento (1545).

Potser sigui adient d'esmentar la importància de les manifestacions de pietat popular «vinculades a les necessitats immediates o a les calamitats públiques. Davant del flagell de la pesta, que assotà molt sovint tot el país, en aquest temps la gent acudia a diferents santuaris en processons sovint acompanyades de flagel·lants o gent fent mostres ostensibles de penitència; (...) s'erigiren arreu altars i capelles a sant Sebastià, a sant Llop i a altres advocats contra la pesta».

«També apareix una gran proliferació de confraries, sovint sota la forma del ciri o llàntia que cada una feia cremar davant certs altars. Algunes d'aquestes confraries agrupaven gent d'un ofici determinat i així foren la base de molts gremis i el ferment religiós d'aquests, que tenien cura de l'assistència moral i espiritual dels agremiats, de les viudes d'aquests i fins dels fills a través de les causes pies per a ajudar els orfes i dotar les noies quan es casaven.

»Aquesta era a grans trets la societat catalana: una societat poc instruída, sentimental i força superficial, que lligava estretament política i religió, manifestacions externes amb pietat i que, per tant, donava més valor a les còges que veia externament que no pas a les bases d'una espiritualitat autèntica».²

¹ A. PLADEVALL, *Història de l'Església a Catalunya*. Ed. Claret 1989, pàg. 117.

² A. PLADEVALL, *o.c.*, pàg. 120.

Diari d'un rector Feta aquesta introducció, ja es pot continuar endavant i entrar de ple en el títol del capítol.

Entre les troballes del reduït Arxiu Parroquial de Castellbisbal vaig tenir la sort de descobrir un dels més antics i petits llibres que s'ha conservat fins als nostres dies.

En un senzill llibret³ d'unes dotze pàgines el rector anava fent diverses anotacions: l'arribada d'un nou rector, compres, capítols matrimonials, testaments, deutes, etc. En conjunt, el que avui se'n podria dir globalment «economia».

No el transcriuré pas sencer. Faré, però, un extracte de tot allò que al meu entendre és més interessant o curiós. Per això el resultat o contingut esdevindrà força divers. Amb tot, l'antigor del document conservat —segona meitat del segle xv— ja és, possiblement,

Diari de l'any 1472 una bona raó per donar-lo a conèixer. També ho és el text: sovint comença en llatí i tot seguit continua tota la resta en català. Però compte, els diversos documents són escrits en un català que convé llegir en veu alta, ja que, si hom ho llegeix amb les normes i ortografia actuals, es pot fer força més difícil d'entendre.

Comença amb la *presa de possessió d'un rector*:

«Divendres jorn de la traslacio de sta. Eulalia ques conte a XXII de octubre any mill CCC setanta dos.

»Eodem die (aquell dia) fonch mes en posesio de la rectoria de Castell bisbal sub invocacio de sant Vicens mosen Anthoni Ros prevere beneficiat de la seu de Barchinona e fonch sots executador mosen Pere prevere beneficiat del Papiol la qual hac lo dit mosen Ros e ab la collacio fonch mes en posesio presens los testimonis davayall scrits sense ningun impediment lo qual acte ses pres en poder de mi Bernat Marcho com a vicari quin trobi lo sobre dit jorn e fin lo present acte et cetera largo modo.

»Testes (testimonis) Johan Albareda e Pere Steve abdosos parroquians de la dita parrochia.»

Estat de comptes de l'administració:

»Dilluns a dos de novembre dit any (1472)

»Eodem die compra lo pa de Tots Sants en Guillem Riquer de Castell bisbal dels comptes davall scrits. Sino compra lo dit Riquer lo acapte de la illuminaria de la dita iglesia de dos sous, sinc diners e paga tantost (imme-

³ A. PARR. CB. *Apunts d'un rector de 1472*.

diatament) aso fonch per lo pa. Item compra lo dit Rique lo acapte del pa de las animas del purgatori per preu de un sou, dos diners paga tantost.

»Item compra lo pa del acapte del ciri de la Verge Maria per un sou, dos diners paga tant prest.

»Item compra en Anthoni Ribot lo acapte del pa de santa Maria Magdalena e santa Lucia per preu de un sou, nou diners, e ab dosos los acaptos paga tantost un sou, nou diners.

»Item compra en Anthoni (Steve) de dit loch per lo pa del acapte de sant Johan pague tantost un sou.

»Item compra en Pastaller per lo pa del acapte de sant Guanti (Quinti?) e de santa Coloma per preu de un sou, nou diners.»

Nova presa de possessió de rector:

«A XXII del mes de novembre del any Mil CCCCLXXII (1472) fonch mes en posesio de la rectoria de sant Vicens de Castell bisbal mosen Anthoni Roig com a rector de la dita parroquia en posesio mosen Pere (minterosa) lo sobre dit jorn e any foren testimonis en Johan Albareda e Pere Steve tots de la dita parroquia.»

Capítols matrimonials:

«Diumenge a XXVIII de març any MCCCCLXXIII. Eodem die fonch presa la present carta de matrimoni E nom de Deu dia e de la verge Maria etc. matrimoni es stat contractat e firmat per en ... Pere Steve fill den Pere Steve e de na Johana muller de dit, de la parroquia de Castell bisbal de la una part (detengut en lo Mas Solá) ella (Gabriela), filla de Anthoni Tintorer e de na Caterina muller de dit, de la parroquia de santa Eulalia del Papiol tots convocats en lo dit matrimoni axi de la una part com de la altra segons apar per los capítols infra seguits.

»Primerament son contenuts los sobre dits que lo dit matrimoni sian tenguts de fer complir lo dit matrimoni axi la una part com la altra.

»Item lo dit Anthoni Tintorer promet en temps de las nu(p)cias de donar a la dita Gabriella filla sua XV llires en dot de matrimoni e de aquellas pugue testar de Centes a ses propies voluntats, he lo dit pare seu li assegura los serex de les dites XV lliures sobre tots sos bens Item mes promet lo dit Anthoni Tintorer de fer obrar lo dit Mas Solá lo que necessari sia dins per dos anys e aso sos pena de X lliuras si de aqui avant aumentas la obra que la aia a pagarsuper sa culpa restans.

»Item mes dona per lo dit Anthoni Tintorer affer tenir e complir tot lo sobre dit axi de les XV lliures axi com de les altres coses en Frances Puig e Anthoni Pi, tots del loch de Papiol ho de Anthoni Mori de la vila de Martorell. E mes se obliga lo dit Tintorer tots sos bens e ferma sa muller largo modo etc.»

Administració:

«Dilluns a XIII abril any sobre dit, En Johan Olivera baylle e en Guillem Rigaut, tots de Castellbisbal son primicians de la ordi o blat del Rector ques

mitjancer Anthoni Lunell fonch indicat dos curteras de ordi e dues troses de palla que pach lo dit Lunell al dit Rector per tot lo mes de juliol e lo dit sembrat que sia del dit Lunell e tantost los vinga ab lo dit lister. Apres laurai lo dit Lunell lo ort al dit Rector pro vis foren concorts que aquells vis foren en esmena de les dites dos corteres de ordi e de las dues troses de palla. Testes en Venrell he en Guillem Rigaut, tots de Castellbisbal.»

Testament:

«Die mercurii VII mensis abrili anno MCCCCLXVIII. Eodem die in Christi nomine amen. Jo, Anthoni Steve de la parroquia de san Vicens de Castell bisbal, posat en ma sano memoria e no pas detengut en nenguna malaltia fas mon testament.

»E primerament elegesch marmesors mon pare Jaume Esteve e ma muller Eularia als quals don plen poder de totes les coses infra scrites, (...) E primerament vull e man que sie feta una sepultura en la iglesia de mos sant Vicens de la parroquia de Castellbisbal sobre lo vas de mon pare e mare (qui Deu perdó) axi onradament com se pertany a mi fora novena e cap dany. E prenc per ma anima tres lliures de les quals sien feta lo sobre dit cap dany e novena ... E mes vull que per los sobre dits marmesors sien pagats tots mos deutes, drets e iniuries que per ventura se trobaran, axi ab cartes com sense cartes, mostran per veritat que jo dega.

»Item mes vull e man quen sia celebrat dins la dita iglesia de sant Vicens de Castellbisbal hun trentenari de san Amador que son trenta tres misas. Item tres lliures a la Verge Maria de Montserrat una missa. Item a madona santa Maria Magdalena, de la parroquia de Castellbisbal, 1 sou per una missa. Item a san Vicens de Castellbisbal un sou per una missa. Item a san Johan 1 sou per una missa. (...) Item al altar de la verge Maria de Castell bisbal un sou per una missa.

»Item mes lex mon frare Jaume Steve sobre dit administrador de tots mos bens de aquest san Johan de juny en que som (cada any) una setanta tres ja sobre dit per deu anys vinents ab los pactes devall scrits que finaran los dits X anys lany MCCCC vuyrtanta e tres.

»Item mes fas hereu mon fill Barthomeu Steve de tots mos bens apres mos dies e si aquell defallia, la qual cosa Deu no vulla, ereva aquella filla que los sobre dits marmesors conexeran que fase en la dita casa mia e de tots los bens axi sitis com mobles.

»Item mes lex ma muller com los dits deu anys seran pasats avia feta ses voluntats de mi dona e padrosa e ella sense marit sis vol fer pasar que li sien donades DXV lliures les quals ha portades en dot en casa mia / e les crex si los fills, so que Deu no vulla, eren defalguts aconeguda del dit Jaume Steve frare meu o de alguns altres amichs e parents meus.

»Item mes vull que lo dit mon frare Jaume Steve sia tingut e obligat per raho de la dita administració dels sobre dits bens meus en los dits deu anys de proveir la dita ma muller Eularia e dues filles mies si hui fill lo qual es ja nomenat damunt e ami matex sie atur en mi casa hoc si encara ultra la provisio de calçarnos e bestirnos segons nostra facultat e de tenirnos sans e

malalts tant com duraran los dits deu anys. Item mes vull que lo dit mon frare sia tengut de maridar mes ma filla Violant major de dies dins tres anys a la qual aja de dar per matrimoni ab son marit vint lliures.

»Item mes vull que lo dit mon frare sia tingut de maridar l'altra filla mia Jaumeta dins sis anys a la qual aja de dar per matrimoni XX lliures e de aso lo dit mon frare se obliga ell e tots sos bens.

»Item mes vull que lo dit mon frare Jaume sie tengut de pagar tots los sensos e tarselis que la dita casa o heretat que jo ly pague li acostume de pagar e aso durant los dits deu anys.

»Item mes vull que lo dit mon frare complets los dits deu anys me aja de tornarme la dita heretat a mi ho a mon hereu si viu (serem) e sino que jo vull que sia tot seu pagada ma muller.

»Item mes vull que lo dit mon frare sie tengut de comprar-me un parell de besties competens per laurar complets los deu anys e agust per ell aji de donar a mi ho a mon hereu si som vius.

»Item mes som contats yo e mon frare sobre dit e axi u juram en poder den lo ... infra scrit de tenir e complir tots los pactes damunt e devalls scrits en lo dit testament sots pena de vint e cinc lliures a aquellas contadoras per lo señor de Castellbisbal la meytat a la part, l'altra al dit senyor que fara la execucio.

»Item mes vull que lo dit mon frare exequet e aja executar tots los deutes que a mi sien deguts o aquelles demanar axi com jo mateix. E si pagava per mi deutes que jo degués contret a cap dels deu anys si jo li torna dot a mon hereu ques justa cosa.... pagat o si ell me fa tornador quell mo aja restituir o a mon hereu. Item mes vull e siem contats lo dit mon frare e jo que complets los dits deu anys lany que vindrá ajam a partir tots los splets mis per mis axi del pa com del vi e oli de tots splets a pagar tots los usos e despeses e carechs mis per mis que en aquell any cauran.

»Item mes som contats lo dit mon frare e jo que complet los dits deu anys ell me renuncia tot aquell dret o drets quell pogues aconseguir en la dita heretat axi lo dret paternal com maternal ni per qualsevulla dret o actio que a ell pervinguts e axi u jura e voll quell present capitól sia en loch de época o de deffinicio.

»Item mes ja quex a mon hereu tots los altres drets aguts e per haver. Hoc est enim voluntas mea.

»E vull que si per via de testament no pot valler que valgue per via de codicill o per qualsevulla altre dret etc. Fiat laso modo.

»Item (mutem) lo memorial que jo i aqueix mon frare de so que devem XXXVIII lliures, IIII sous, VI diners. Es lo que jo deg VIII lliures, VIII sous III diners de tot aso (ira) de dar conte lo dit mon frare te lo memorial lo dit mon frare (tres).

»Testes Bartomeu Fontanelles alias margarit e Anthoni Margalit fill de la parroquia de Castellbisbal».

Altres testament i últimes voluntats:

«A V del mes de abril any MCCCCLXV.

»Eodem die Johannes Albareda posat en malaltia fas testament en lo qual vull et man que tots deutes e injurys sien pagats.... E si a mi com marit de aquesta malaltia lex lo meu cors sotacador en lo ? de mos set lliures de Castellbisbal. (lletra K)

»Die dominica XII mensis ianuarii anno a nativitate domini MCCCC Jaume Rovira vicarii.

»In Christi nomine Amen. Nullus in carne positus mortem evadere potest id circo Ego Stephanus Albareda infirmitate detentus de qua timeo mori qua propter facio et ordino meum testamentum et ultimam voluntatem in quo eligo manumissores meos anime mee Joahannes Albareda pater meus et Angelinam uxor mea et Petrus Albareda pater meus et cetera.

»Item proveo pro mea anima cent ? los quals cent ? vull qua sia cantat un trentenari de San Amador en la sglesia de sant Vicens de Castellbisbal lo restant sia fet cap dany e novena a ordenacio e voluntat de mos marmesors. Lex mon cos sotarrador en lo sementiri de la dita sglesia de sant Vicens de Castellbisbal. Item lex al senyor terrenal un sou. Item lex a la Verge Maria de mon grat un sou per a una missa. Item lex al altar major 1 sou per a una missa. Item al altar de la Verge Maria de Castellbisbal 1 sou per a una missa. Item a sant Agustí 1 sou per a una missa. Item lex a santa Maria Magdalena 1 sou per a una missa. Item lex a sant Johan 1 sou per a una missa. Item a cascun basi de la dita iglesia 11 diners e lo restant a compliment dels dits cent sous tot a coneguda dels dits marmesors. Item mos regivols a Angelina muller mia que nangu a aportat per via de dot dictos VII lliures e mitja les quals XXXVII lliures, X sous confes aver rebuda. Item lex a la dita Angelina muller mia IIII lliuras de aquellas XII lliuras les quals jo fa a totes mas voluntats. Item mes lex dona pedrosa etc. Item los dits mos marmessors tutors e curados de tots mos bens mobles e immobles. Item lex hereu universal a Johan fill meu e si defalia en edat de no fer testament sense hereu lex mon frare Barthomeu Albareda e apres javent e defalit lo dit Pere Albareda e fills seus resivents cascu a lex an Anthoni Vicens Albareda nabot meu e defalint lo dit Vicens lex an Eularia jermana mia o fills o filles e apres al pus propinquo del linatge facta fuerunt etc.

»(Vos hujus).. sunt Guillelmo Riquer termini et parrochia de Ullastrell... Riquer termimi et parrochia de Castro Episcopali vocatus et rogatos.

»Item deg an Jaume Silabort de sant Just desvernys VI lliuras les quals me presta de la bosa de las quals VI lliuras te una lliura de VI o de Vi vint lliuras. Item mes deg an Pere Coll cunyat meu per resta del dot de ma germana dotze lliuras esta en virtut que apres que lo dit Pere Coll compra una vacha de Madrona Valomara per preu de VI florins la qual vacha jo fin dita de pagar la qual jo he pagada realment e fet.

»Item apres fui fora de la preso lo dit Pere Coll cunyat meu (me presa durs (dues?) aurigues) valent trenta sous o suma aixi tres lliuras. Item unes dues caxes de aquell blat ques al mes donant VI sous.

»Conte del que donem. Item lo gendre en Safont del pla de Martorell me deu per liuri folcat de calats quen compra per tallar de les quals me deu de resta quinze florins contats e dos realls.»

Administració

»Dissapte a XII de febrer any MCCCCLXXIII. Eodem die fonch request mos en lo baylle de Castellbisbal de part den Barthomeu (serne) del dit loch que fos pressa deposicio den Anthoni Bonet del terme de Piera migasant jurament lo qual fou en poder del dit baylle de dir veritat de so que bia interesat sobre lo fet de hun ase que lo dit Anthoni Steve avia venut al moliner dels gasons lo qual ase ly es stat levat a instancia den Safont notari de Barchinona et ita iuravit lo dit Lovet.

»Primo dix lo dit Lovet ques ver que lo dit Safont li comana lo dit ase per ser sa mare sa muller quel tingues en servey de la torre o de la casa del dit Saffont (anar e venir) en fer los serveis de la dita casa del dit Saffont.

»Item mes dix lo dit lo ver que ell aylat a la dita casa ab l'ase sab quel reyore aylat asent ruguat el aver dupte que no ly fos levat lo dit ase e les altres coses anasen a ser per fers asegurar. E lo capita senyor Cuguat tantost quell ly feu fer sagrament que de miarans tot so que tenia de veerles eren per lo dit Safont fos relelle. Jo aguay ademesar anar lo afer e totes les altres coses. Apres feta la dita denunciacio jo cobri lo dit ase lo qual manave en Barthomeu Steve de sant Cugat lo qual li havia tornat lo capita de san Cugat aso cobrat lo dit ase. Apres trobi mosen Berenguer de Requesens ebent lo dit ase etc. en la dita deposicio foren testes Anthoni Nicolau e Jaume Reguer de dit loc de Castellbisbal.»

Administració:

»A XX de maig MCCCCLXXIII

»Eodem die fonch request present mi rector de Castellbisbal notari en Guillem Riquer baylle de Castellbisbal per en Esteve Albareda e Barthomeu Ribot iurats del dit loch de Castellbisbal que fos fet me maulet mi Barthomeu Ferre e en Gabriel Pi que com a iurats del temps pasat donen contes de son temps de tot so que ay administrat del dit offici com a iurats als dits Steve Albareda frare Barthomeu Ribot axi de la rebuda com de los desposats e aso sota pena de X ? quiscun dins XVI sous. E aso per que los iurats qui aian nos requiran quen donen nosaltres conte a ells sots en Margalit del Pont e en Johan Oliver iurats de aquest any LXXIII. Testes Jaume Riquer en Anthoni Margarit del dit loch de Castellbisbal.

»Aquest es lo conte que nosaltres Steva Albareda e Anthoni Ribot com a iurats de Castellbisbal donam conte de so que avem trobat en les captes de las acapte de la sglesia de Castellbisbal sobre dits en Steve Albareda e Anthoni Ribot com a iurats del any LXXIII a nosaltres Margalit del Pont a Johan Oliver.

»Primo trobam dins las rexes del ort acapte IIII sous e dues cimales

»Despeses fetes per nosaltres sobredits iurats Steve Albareda e Barthomeu Ribot del sobredit any.

»Primo foren dos ciris de lumi petit costaren per tot VIII sous VI

»Item foren en Oliver en nom nostre perque jo era malalt altres dos ciris e un scrit que compraren.

»Item feren dir quatre mises per animas de purgatori les dues ne

paguen a mosen Pere (...) Item ara a fi de any altres quatre misas que avem fet dir a mosen lo rector per animas de purgatori IIII sous

»Item per lo crisma per lany de LXXIII - IIII sous

»Item per lo crisma per lany de LXXIIII - II sous te de rebre lo rector altres II sous

»Item havem prestat an Pere Steve de les cases II sous, VI diners.»

«Deuen los infrascrits de les olives e calzes de oli del temps nostre den Steve Albareda e Anthoni Ribot com a jurats del any LXXIII e de nadal del any LXXIIII.

»Deu Anthoni Meseguer per los esus masos los deumes de les olives deu per cascun any hun calze de oli so es del any LXXIII e nadal LXXIIII.

Deu en Barthomeu Steve per los seus masos per lo nadal de LXXIII e de LXXIIII hun calze de oli per cascun any.

»Deu en Johan Oliver per lo nadal de LXXIIII hun calze de oli

»Deu en Anthoni Margalit per lo nadal del LXXIII e LXXIIII dos calzes de oli

»Deu en Pineda per IIII nadals IIII calzes de oli

»Deu en Barthomeu Ribot per lo nadal de LXXIIII hun calze de oli

»Deu en Gabriel Pi per lo nadal de LXXIIII hun calze de oli

»Deu en Pasteller per lo nadal de LXXIIII hun calze de oli

»Deu en Pere Steve per lo nadal de LXXIIII hun calze de oli

»Deu na Pedrinyolla per lo nadal de LXXIIII hun calze de oli

»Deu na Pelegrina per lo nadal de LXXIII e LXXIIII dos calzes de oli

»Deu en Jaume Arnau per lo mas de sa rovira per de una de olives e mes un calze de oli per cascun any.

»Deu e per deu per lo mas zavida un calze de oli per cascun any lo deuma de olives desque es la guerra.

»Deu en Bernat Bonet de dos anys dos calzes de oli e deuma de olives.»

Testament:

«Die sabati XX auguti anno a nativitate Domini M.CCCC.LXXIIII. Eodem die. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Jo Eularia sposa den Pere Canals del loch de Castellbisbal posada en malaltia de la qual temp morir e per amor de aso ab mon bon seny e forta paraula fas testament amb lo qual fas marmesos sive execudos al senyor en Pere Canalls marit meu de la dita parroquia e a mon fill Johan Sebastia Riera de la parroquia de Sant Vicens de Moyet en aquells daon tant poder com a mi mateixa, etc.

»Eleges ma sepultura en la ? de san Vicens de Castellbisbal etc. Apres vull e man qua sia pagat, tots mos deutes etc. Item prenc per ma anima VIII lliuras de que sia feta una sepultura novena cap de any honradament axi com anys pertany etc. E mes sia celebrat hun trentenari de sant Amador per lo rector o vicari de la dita sglesia de Castellbisbal de que aja XXXIII sous Lex al senyor terrenal 1 sou Lex a sant Vicens 1 sou per a una missa. Item al altar de Sta. Maria dita sglesia 1 sou per a una missa a sant Agustí 1 sou per una missa per sant Johan 1 sou per una missa a santa Maria Magdalena 1 sou per una missa (La IX dara stam Bartomeu) de la dita

sglesia u dos sous a santa Maria de Montserrat 1 sou a una missa. Item Jaquex a cascun marmesors V sous. Item Jaquex a mon marit en Pere Canalls IIII lliuras sobre tots los altres bens meus no pas de les dites VIII lliuras que prenc per ma anima. Item mes vull que de les dites VIII lliuras fasan pastar una quartera de forment (*equivalent a 70 litres de blat*) per donar als pobres per amor de Deu e aso dins lany axi matex vull que pasat lany faran pastar altra quartera de forment e lajan a dar per amor de Deu e aso per la mia anima. Item lex a tres fills que tinc V sous a cascun. Item lex a ma filla Eularia filla den Pere Canalls marit meu hereva de tots mos bens e si aquella defallia jaquex a na Johanna e si aquella defallia jaquex a na Anthonia e si aquella defallia vull que sia en Sebastia Riera fill meu etc fiat largo modo. Item jaquex a ma mare V sous Axi matex vull que sia feta la annual tot lany officiat (disallum) axi com se pertany, axi com se pertany etc. fiat largo modo.

»Testes rogatos Pascual Lunell e Anthoni Margalit alias Fornells tots de la parroquia de Castellbisbal.»

Administració:

«A XXII de novembre any M.CCCC.LXXIIII firma albara en Guillem Riquer baylle de Castellbisbal al siter en Johan Rique del dit loch que li ha pagat per lo senyor de Castellbisbal per lo any LXXIII, VI quarteres de ordi e tres quarteres de ...oli, un parell de galines e hun capo 1 lliura per lany LXXIIII dues quarteres de ordi; foren testimonis del present albera en Esteve Albareda, en ... Bonet del dit loch, etc.»

Transcrit per Mn. Leandre Niqui Puigvert, 1996

6

CAPÍTOL

LES BEATES DE LA CAPELLA DE SANTA MAGDALENA

Abans de dir quelcom respecte a aquesta capella i les seves monges cal, primer de tot, retre un cordial reconeixement per la gran tasca que realitzà mossèn Antoni Campillo i Mateu.

Segons la GEC, va néixer a Barcelona el 1698 i va morir, cec, el 1779. Doctorat en filosofia a Tolosa de Llenguadoc, fou catedràtic del Seminari barceloní i notari major de la Cúria de Barcelona. Fou l'Arxiver diocesà durant cinquanta-set anys. Gran expert en paleografia i numismàtica, va ser un formidable recopilador i ordenador de la documentació existent i, per tant, de la història de les parròquies del bisbat, documentada amb les moltíssimes notes, referències, etc. que recollí en el seu completíssim *Speculum Titulorum Ecclesiasticorum*. És una obra manuscrita en cinc grans volums que custodia l'Arxiu Diocesà.

Gràcies a ell els historiadors eclesiàstics —i els altres— poden conèixer de manera acurada i precisa una gran quantitat de dades de cada parròquia, estalviant-se, per tant, l'ingrat treball de «despullar» totes les dades de tots els llibres i documents de l'Arxiu i ordenar-les. Vagi, doncs, per endavant, el més sincer agraïment a la gran tasca que féu aleshores mossèn Campillo!

Dit això, entrem en el tema que ens ocupa. En la informació referent a l'Església Parroquial de Sant Vicenç de Castellbisbal es pot llegir: «Dins dels límits d'aquesta Parròquia, fou erigit el Monestir i Casa de les Deodades, sota el títol de Santa Maria Magdalena, i Santa Margarida, sota la regla, segons sembla, de Sant Agustí...».¹

No cal dir que aquesta clara referència motivà l'interès vers la presència d'aquestes religioses a Castellbisbal. Qui eren? Des de quan s'hi estaven? Fins quan hi van ser? On era el monestir?

De tot el que he pogut anar trobant, llegint i endreçant es pot fer aquest senzill resum històric:

Aquest monestir, com d'altres que existiren en el nostre bisbat, constituïen autèntics beguinatges amb regles molt senzilles i amb una vida reli-

giosa a voltes austera. «Els beguinatges apareixeren per Europa, especialment en la part septentrional, durant el segle XII. (Encara avui es poden visitar els seus antics habitatges a Leuven i Amsterdam). Ràpidament, amb altres denominacions es dispersaren per Catalunya. Comunment s'anomenava els integrants d'aquestes comunitats: deodats (deodades) o deodonades, beguins o beguines. Les deodades formen un col·lectiu de dones: al principi eren vídues de guerrers o creuats, donzelles de noble llinatge que no s'havien casat o altres dones que sentien la necessitat de practicar el sagrat recés, però sense pronunciar vots ni observar cap mena de regla monàstica. Però, les seves normes de convivència evocaven alguna de les regles tradicionals de les grans Ordres monàstiques. Portaven, en la majoria dels casos, una vida austera. Una “gran dama” exercia l'autoritat. Algunes vegades se l'anomenava “dueña”. Aquesta superiora i un consiliari —que assegurava la formació de les novícies i el culte litúrgic— constituïen el nucli de la comunitat religiosa.

»Les deodades vivien amb senzillesa, recitaven comunitàriament l'ofici i pregaven amb assiduitat. Feien serveis útils, filaven la llana, blanquejaven la roba i atendien escoles i hospitals sense que mai prevalgués l'acció sobre la contemplació.

»Cada una de les comunitats tenia el seu caire peculiar segons els seu director espiritual, sacerdot o monjo. Però existia una gran llibertat en el moment de determinar la vida religiosa».²

Hi ha constància de deodades en llocs com Santa Magdalena de Castellbisbal, Sant Sebastià dels Gorgs, Priorat de Casserres, Sant Pere de Riudebitlles, Sant Salvador de Morrecurt, Sant Martí, La Llacuna (les tres darreres al Penedès), Santa Magdalena i Sant Marçal del Montseny, Sant Joan de Viladecans i al monestir de Sant Ponç de Corbera.

Concretant-nos ja en les deodades de Castellbisbal, no es pot precisar amb exactitud la data de la consagració del seu monestir, però sí que es conserven alguns documents que ens proporcionen les primeres notícies entorn de la seva existència. Així, per exemple, el 19 de novembre de 1216 es coneix un «llegat de 6 diners a Santa Magdalena de Castellbisbal fet per Arnau de Perelló, de Martorell».³ Semblantment, el «6 d'octubre de 1301 Ramon de Soler, clergue i rector de Santa Maria de Capellades, llegà 2 sous a Santa Magdalena de Castellbisbal».⁴

Per tant, podem suposar raonadament que ja hi eren, si més no, a principis del segle XIII.

En la Visita Pastoral del 1303 es diu que «...les deodades de Santa Magdalena tingueren bona fama fins que alguns pastors(?) vingueren a casa seva i els portaren gallines que no van voler que mengessin allà. La resta està bé».⁵

² J. M. MARTÍ I BONET, L. NIQUI I PUIGVERT, F. MIQUEL I MASCORT, *Processos de l'Arxiu Diocesà de Barcelona*, vol. I. Barcelona 1984, pàg. 40-41.

³ Mn. MAS, *Notes històriques*, foli 157.

⁴ Mn. MAS, *Notes històriques*, foli 157.

⁵ A.D.B. *V.P.*, vol. 1, fol.13.

¹ A.D.B. A. CAMPILLO, *Speculum...*, vol. 3, foli 316.

L'onze de setembre de 1315 es redactava un interessant document en el qual el bisbe Ponç donava facultat a «Alamanda y Romeva de Pedinyell, deodades de la capella de Santa Maria Magdalena en la parroquia de Castellbisbal, ates que no fou possible fer concordia ab elles la priora o majorala Sor Maria de Bosch y les demes deodates; facultant aquelles que surtin de dita capella a altres llochs... usant les robes que portaben, vivint castes, obedients y ab pobresa y no captin en nom de dita capella».⁶

Per un altre document datat el 1328 sabem que «alguns de dit lloc es dedicaven a inquietar a les monges». Aquestes hagueren de recórrer al «Procurador General de les Baronies de Castellví de Rosanes» a fi que «procurés donar seguretat a la Priora i Monges».⁷

Dels anys 1329, 1330, 1344 i 1376 hi ha documents que ens fan sabedors que les esmentades religioses es podien confessar en el seu propi convent, ja que fan al·lusió a la renovació dels confessors.⁸

No en sé els motius precisos, però també és cert que el 1337 se les va citar «perquè comparesquen a donar rahó com havian ocupat las casas en que eren rebuts los leprosos en Martorell».⁹ Això confirma el que es deia abans, que atenien escoles i hospitals.

Els anys 1375, 1390, 1420 reberen diverses donacions a favor del Monestir («6 sous»; o bé «12 diners»; o «10 lliuras perquè cremi *“quando Corpus N.S.J.C. elevabitur”*».)¹⁰

El 1343 es delegà el Rector de Castellbisbal perquè tingués cura de l'elecció d'una nova Priora del convent de Santa Magdalena de Castellbisbal.¹¹

L'any 1431 un document indica que és convenient que el capellà de les monges resideixi al mateix Monestir de Santa Magdalena.¹²

El 1434 el Papa Eugeni IV decidí ajuntar el convent castellbisbalenc al barceloní de Montalegre, també de religioses de Sant Agustí.

Sobre aquest monestir és bo saber que «...Les monges agustinianes s'havien instal·lat a Montalegre provinents del convent de Tiana que ocupà després la Conreria i perdurà fins el 1593, que fou extingit pel papa Climent VIII el qual donà les cases i rendes del convent al bisbe Joan Dimas Loris per a establir-hi el seminari tridentí de Barcelona».¹³

Sembla que, malgrat el decret papal, la referida unió no es realitzà d'immediat perquè, segons ho afirma Carreras i Candi, aquesta no es féu «fins el 8 d'octubre de 1438, i no sense controvèrsia, la que encara durava dos anys després».¹⁴

⁶ A.E.B. Arxiu del Vicariat de l'Església de Barcelona. J. MAS, *Notes inèdites IX*, pàg. 157v^a.

⁷ A.D.B. *Reg.Com.*, vol. 4 foli 203 v^a.

⁸ A.D.B. *Reg.Com.*, vol. 7, foli 185.

⁹ A.D.B. *Reg.Com.*, vol. 7, foli 145.

¹⁰ A.E.B. Arxiu del Vicariat de l'Església de Barcelona. J. MAS, *Notes inèdites IX*, pàgs. 158v^a-159.

¹¹ A.D.B. *Reg.Com.* Contraindex, vol. 184, 185.

¹² A.D.B. *Reg.Gratiarum*, vol. 205, foli 2.

¹³ A. PLADEVALL, *G.E.C.*, vol. 10, foli 214.

¹⁴ F. CARRERAS I CANDI, *La Castell-Bisbal del Llobregat*, Barcelona 1900, pàg. 43.

Mentrestant, en una Visita Pastoral de l'any 1435 a Castellbisbal, s'esmenta que l'Altar del Convent està a punt per a celebrar-hi l'Eucaristia. I es precisa que «hi han quatre monges».¹⁵

El 1444, segons ho provava Carreras i Candi, hi hagué una «Protesta de l'antiga Priora de Castellbisbal, d'haver sigut postergada per la Priora de Montalegre, en un acte públic, contradint la concòrdia estatuhida».¹⁶

Segons un testament de l'any 1468, esmentat al capítol precedent, la voluntat que li celebrin una missa a «Santa Maria Magdalena de la parròquia de Castellbisbal» fa suposar que encara s'hi podia celebrar dignament el culte.

Amb motiu d'una Visita Pastoral feta el 27 d'octubre de 1508, quan ja estava en molt males condicions, es feia constar que el bisbe: «visità la capella eremitana sota l'invocació de les Santes Magdalena i Llúcia de dita parròquia. Trobà l'esmentada capella sense portes, a dins s'hi filtra l'aigua de la pluja (...) hi ha, encara, una campana (...) un altar sota l'invocació de Santa Maria Magdalena; en dit altar de pedra hi ha col·locada una ara consagrada. A l'altar de Santa Llúcia, de pedra, no hi ha trobat l'ara ni cap altre ornament...».¹⁷ «Dita Capella ans era monestir...».

Una altra Visita Pastoral del 27 de febrer de 1511 precisa que, entre altres oratoris, a Castellbisbal hi ha la «Capella de Santa Magdalena de monges que són a Barcelona, al monestir de Montalegre... Que s'arregli el sostre i les parets abans d'un any».¹⁸

A poc a poc, la capella s'anava enrunant. Mossèn Josep Mas cita el que diu un document molt posterior, de l'any 1698: «que la restaurin o tornin el que recolliren». És a dir que, per una banda, hi havia intenció de refer-la —s'havien recollit alguns diners— però, a la pràctica, no s'hi féu res. L'any següent s'insisteix que, si no l'han refet, han de tornar els diners.

En una nova Visita Pastoral feta el 21 de novembre de 1778, en fer relació de les capelles particulars que existien a la Parròquia de Castellbisbal, ja no esmenta la de Santa Magdalena, la qual cosa fa creure que, pràcticament, ja no existia.¹⁹

L'1 de juliol de 1789, en un informe signat pel rector de Castellbisbal mossèn Isidre Guiu i per Joseph Margarit, pagès, es diu: «En lo mas Ribot de Castellbisbal se troban vestigis de una iglesia de Santa Madalena y de un

Vista de la pineda de Can Ribot

¹⁵ A.D.B. *V.P.*, vol. 16, foli 51.

¹⁶ F. CARRERAS I CANDI (*o.c.*), pàgs. 62-64.

¹⁷ A.D.B. *V.P.*, vol. 29, foli 186.

¹⁸ A.D.B. *V.P.*, vol. 32, foli 96v^a.

¹⁹ A.D.B. *V.P.*, vol. 87, foli 25-25v.

convent de monjas que són las Madalenas de Barcelona, de ha hont y pasaren».²⁰

L'any 1900, Carreras i Candi escrivia: «Al mitj d'un bosch de pins, propietat de can Ribot, en cert lloch de Castellbisbal, que encara sol anomenar-se *La Capella* (no lo *monestir*) existeixen algunes migrades parets ran de terra y en sa gran part soterrades per la pinassa y los sediments aportats per les pluges. Es tot lo que resta del priorat del que parlem». I afegia:

«En la masia de can Ribot tenim conexement de que's conserven, procehints de la enderrocada capella, la imatge de Santa Maria Magdalena, la pica d'aygua beneyta y algunes columnes de fusta que se suposa provinrien del altar major».²¹

I, efectivament, els propietaris de Can Ribot recorden que fins el 1936 es conservà la imatge de Santa Magdalena, possiblement una talla del segle XIV, la qual hagueren de lliurar potser al Museu de Terrassa per salvar-la d'una molt probable destrucció. I se'n va perdre la pista.

Una cosa queda prou clara: la presència de monges deodates de l'orde de Sant Agustí al monestir de santa Magdalena de Castellbisbal durant molt més de 200 anys, si més no des de les acaballes del segle XII o principis del segle XIII fins el 1438, quan s'aplegaren al barceloní Monestir de Montalegre. Així cal deixar-ne constància per a la nostra història.

²⁰ *El Baix Llobregat el 1789*, Respostes al qüestionari de Francisco de Zamora, pàg.92. Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1992.

²¹ F. CARRERAS I CANDI (o.c.), pàg. 44.

CONSTRUCCIÓ DE L'ESGLÉSIA NOVA I TRES RECTORIES EN 50 ANYS

Per situar-nos en el temps del qual ara es vol parlar, cal tenir en compte una dada demogràfica: segons el fogatge o cens de l'any 1553, la població de Castellbisbal comptava aleshores amb 26 focs, és a dir amb 26 cases habitades.

Si comptem 4 persones per casa, ens donaria un cens de 104 habitants; si ho fem amb 6 persones per casa, la xifra arriba a 156 habitants. Aquestes dades ens donen una idea aproximada de com era la població a mitjan segle XVI. Com és prou evident, cal recordar que els focs corresponien a les 26 masies escampades pel terme. Els carrers i el nucli urbà es formaren moltíssim més tard, iniciat ja el segle XIX. (Cal esmentar

que el mateix any 1553 la ciutat de Barcelona –sense les poblacions d'Horta, Gràcia, Sarrià, etc. que més tard li serien annexionades– tenia un cens de 6.396 focs) Em sembla que convé tenir ben presents aquestes dades que, per altra part, ens fan descobrir l'empenta que tingueren els nostres avantpassats a l'hora de decidir-se a construir *l'església nova*.

Abans de descriure com i quan fou construïda l'actual església parroquial, crec que és interessant conèixer dos testimonis importants: el primer és el del Rector de Castellbisbal l'any 1819, mossèn Pau Sagau, que escriu: «...la capella pública anomenada Sant Vicenç, on antigament i des de llur fundació hi havia l'Església parroquial durant més de 500 anys».¹

¹ A.PARR.ÇB, *Vendes, censos, establiments*, lligall any 1800.

L'església nova

Absis de l'església nova.

El segon testimoni és una mica més modern, del 1855. Efectivament, l'aleshores Rector mossèn Josep Pons i Rovira diu: «...la capella dita de Sant Vicenç, que antigament era l'església parroquial».²

Amb aquests dos textos crec suficientment documentada la convicció que, abans de l'emplaçament actual, el temple parroquial era situat al turó del Castell.

Ara bé, resulta que el bon estudiós i historiador que fou en Francesc Carreras i Candi en el seu llibret *Lo Castell Bisbal del Llobregat* diu: «Lo temple actual, que es lo tercer reedificat en aquell soler».³

Això complica una mica la qüestió. Si en el lloc de l'actual capella de Sant Vicenç hi hagué 500 anys l'església parroquial i, a més, l'actual temple és el tercer que ocupa el mateix emplaçament, ens en anem tan enrera que sembla poc versemblant l'afirmació de Carreras i Candi i més aviat ens hem de fiar de les descripcions que ens fan els dos rectors citats. El mateix Carreras i Candi escrivia:

«La tradició afirma que en dit lloch, hi hagué la primitiva parroquia de Castell Bisbal, fins que durant lo segle XVI, ne fou edificada la d'avuy dia, dintre la vila».⁴

Com que la història no es pot fer basant-nos en suposicions i fins i tot les tradicions, si pot ser, s'han de contrastar, res millor que fer cas del text de mossèn Campillo —ja esmentat al capítol anterior— per treure'n l'aigua clara i la desitjada conclusió. En parlar de l'antiguitat de la parròquia de Castellbisbal diu clarament:

«Aquesta església parroquial —i el castell— es creu que fou fundada poc després de l'expulsió dels sarraïns, però el seu inici és, fins i tot, incert».⁵

Aquesta *incertesa*, però, no justifica l'opinió de Carreras i Candi que els sarraïns van destruir la primera església parroquial. Possiblement li anava bé d'afirmar-ho perquè, si fós cert el seu parer, es podria entroncar (?) amb el bisbat d'Egara. Les paraules de mossèn Campillo, en canvi, desmenteixen l'anterior suposició, per altra part massa poc fonamentada.

En conseqüència, m'atreveixo a afirmar que l'actual església parroquial és, efectivament, la tercera, però comptant amb dos emplaçaments: dues al castell, l'una abans i l'altra després de l'incendi de mitjan segle XI i una a la plaça, que és l'actual.

Si es considerés que l'incendi del 1167 comportà una nova construcció, aleshores sí que en sortirien quatre. Però, de fet i tal com explico, l'incendi no afectà l'estructura material del temple, sinó tot el que hi havia dins.

Són fonamentals les afirmacions que ara transcriu perquè donen els motius pels quals es farà l'església nova. Així, «...atès y considerant que sta perillosa... rehedifiques altra iglesia nova en dita parroquia... per lo gran perill en que esta la vella...».

² A. PARR. CB. *Vendes, censos, establiments*, lligall any 1800.

³ F. CARRERAS I CANDI, *Lo Castell-Bisbal*.. Barna. 1900, pàg. 42.

⁴ F. CARRERAS I CANDI, *Lo Castell-Bisbal*.. Barna. 1900, pàg. 7.

⁵ A.D.B. A. CAMPILLO, *Speculum...*, vol. 3, foli 316.

Aquests són alguns fragments del manament donat pel Vicari General del bisbe Martí Martínez del Villar, n'Onofre Pau Selles, el 30 d'octubre de 1574.⁶

Aquest manament motivà que mentrestant, a Castellbisbal, el dia 23 d'abril de 1579, es reunissin els prohoms per decidir el lloc on edificar l'església «per comoditat de tots... foren de parer ques fes Yglesia nova y ques fes en les terres de la Rectoria hont stava millor y mes comodada per tots y empart mes comodada per la pedra y aygues y mes poblada... en las terres de la Rectoria vella en lloch nomenat lo Argalaga».⁷

«També vingué el canonge Vileta per mirar el lloc on s'edificarà l'església nova».⁸

El Dr. Agustí Fages —figura bàsica per a la nostra història— i que fou Rector una bona colla d'anys, en donà una bona pista quan, com era habitual en ell, ressenyà:

«Consta en la Curia Eclesiastica de Barcelona, que a 19 de Abril de 1580 se donà llicència per construir la nova Yglesia Parroquial».⁹ I, efectivament, existeix la «Llicència concedida als Jurats... de la parroquia de St. Vicens de Castellbisbal per a construir de nou l'església parroquial, enderrocar la vella i fer-ne un altre... Nos, Joan Dimas Lloris... es de desitjar que el (nou) cementiri estigui prop de dita (nova) església.. que s'hi traslladin els ossos.. que traslladin retaules, altars i campanes de la vella a la nova.. que les pedres de l'església vella serveixin per fonaments de la nova església.. que sigui el mateix rector que ho beneeixi...»¹⁰

⁶ A.D.B. Reg. Com, vol. 66, fol 85 v^a.

⁷ A. PARR. CB. *Concellis 1572-1661*, fol 10.

⁸ A. PARR. CB. *Construcció de La Iglesia Nova 1592*, fol.2.

⁹ A. PARR. CB. *Llibre Administracions de la Iglesia de Cb. 1705*, fol. 1.

¹⁰ A.D.B. Reg. *Gratiarum*, vol 59, fol. 98-98v^a. El text del permís és el següent:

«*Licentia concessa Iuratis et provis hominibus et singularibus parroquiae Santi Vicentii Castro Episcopalis ecclesiam parochialis de nova fabricatam et vestustam diruere et aedificare pro in dicta licentia.*

«*Nos Joannes Dimas Loris YVD Dei et Apostolica Sefis gratia Barcino mense Episcopus de Consilio catolica et regia maiestatis dilectus nobis in Christo iuratis ac provis hominibus et singularibus parrochiaae Sti. Vicentii Castri Episcopalis nostri diocesis Barcinonensis salutem in Domino.*

«*Oblata nobis pro vestra parte petitione continebat quorum cum ecclesiam parochialis dicte parroquiae est vetusta et minatur ruinam Et ne sequitur aliquod scandalum per visitatore nostrum in ultima visitatione ex parte nostra vobis sit instructum et mandatum quae de novo in alia condecienti loco dictam ecclesiam parochialem sub eiusdem invocatione Sti Vicentii edificatur et construere curaretis Et volendo parere pro mandato nostro presente perquesimus factis locus condecens in quo dicta ecclesia parochiales possent edificavis quo jam reperto fuerint per vos operata fundamenta pro constructione dicte ecclesiae parochialis nova.*

«*Cupitisque etiam iuxta et satis prope dictam ecclesiam parochialem novam construendam cimiterium novum fieri ioumque in quo dicta ecclesia parochialis edificabitur primum lapidem in eadem ponendum ex cimiterium predictum benedicti et munus benedictionis impendi terramque cadavera et ossa defunctorum est ne munus existent in dicto cimiterio dicte ecclesiae parochialis vetuste transferre et mutare in dicto cimiterio novo construendo nec no etiam intus spatium dicte ecclesiae nove erigendi seu intus dictum cimiterium novum construere capellam novam et altare facere illumque benedici ut in ea Santissimum Sacramentum fontes baptismales retabula altaria et campanas dicte ecclesiae parochialis vetuste possi ut valeant transferre.*

Amb aquests permisos o llicències «A 3 de Maig de 1580 fou posada la primera pedra ab llicència de provisor Rm^o Dimas Lloris. Remesa la benedictio al Rector de dita parrochia qui es lo...Jaume Rialp. Ab los mestres de cases qui son mestra Joan Ferrer y mestra Montserrat Ginestar, Abitant en Sant Just y mestra Ferrer en Sant Feliu de Llobregat».¹¹

No sembla que després de la primera pedra es posés la segona, ja que no tornem a trobar cap notícia fins cinc anys més tard. Efectivament, «...dona plen poder y fa custat a la cumunitat de castell bisbal per a poder enderrocar la rectoria nova qui esta junt a la sglesia sia parroquial empero que la dita pedra i teula i fusta.. agi de servir a la casa que se ade fer...».¹²

Pels mateixos dies el «mestre Joan Ferrer i mestre Monserrat Genestar tots mestres de casas abitant en Sant Andreu de la Barca del bisbat de Barcelona firman una acta (comprometent-se davant) al senyor en Jaume Albareda i Jauma Amat obre(r)s de la obra de la iglesia nova (que) pendran un casal tirant a la part de ponent de 56 pams...» i segueixen tots els detalls de l'obra a realitzar, entre ells, per exemple, que «agan de posar las cantonadas de pedra picada, la qual pedra es en la rectoria nova a los portals i finestras...».¹³

Pel que es veu, l'empresa afectava tothom. Així «lo dit poble es obligat a portar tota la manobra al peu de la obra an de donar als dits mestras per los treballs vintiquatre lliuras dic 24 pagadoras la meytat comensant i lo res-

«*Nec suo etiam petieritis licentiam ut dictam parochialis ecclesiam positus et valiant dirui et lapides eiusdem pro fundamento dicte ecclesiae novae servise est facta dicta ecclesia parochialis nova dictam capellam novam ius ut predisimu et ad dictum opus fabricatam postea diruere et devastare si noster ad circa predicta omnia sufragetur assensus Nos vero qui supleum vota et illa presertim quae Deo sunt placita et eius santissimi nominis conferunt honorem libenter ex audimus potestis supplicationibus inclinanti concedimus vobis licentiam dictam novam ecclesiam sub eiusdem invocatinis veteris ex cimiterium iuxta eiusdem ecclesiae nove facere et erigere solumque in quo dicta ecclesia parochialis nova et cimiterium edificabitur et primum lapidem in eadem ponendum per rectorem dicte ecclesiae parochialis iuxta formam ordinari barcinonensi benedicti et munus benedictionis impendi terramque cadavera et ossa defunctorum quae nunc existunt et existeant in dicto cimiterio dicte ecclesiae parochialis vetuste in dicto cimiterio novo construendo transferre et mutare ac etiam in solo dicte ecclesiae nove erigende seu dicti cemetri novi in loco magis apto et idoneo capellam novam et altare facere et predictum rectorem benedicti et munus benedictionis impendi iuxta dictam formam.*

«*Et edificata dicta capella et altare Sanctissimum Sacramentum cum illo quo decit honore et reverentia mutere et transferre missas et divina officia in ea celebrare fontes baptismales retabula altaria et campanas dicte ecclesiae parochialis vetuste in dicta capella erigenda mutare.*

«*Et his factis dictam ecclesiam parochialem vetustam diruere lapidisque eiusdem in fundamento dicte ecclesiae novae ponere pro constructione eiusdem et posto.. dicta ecclesia parochialis novo fabricata fuerit dicta capella sicut predictum construendam diruere et devastare tenore presentium licentiam et facultatem vobis concedimus et impartimus perpetuis temporibus valeturam in quorum fidem et testimonium previsorum presentes fieri iusimus suam, subscriptas et sigillis nostri impresioni muniti.*

«*Datum Barcinoni die 9 aprilis anno nat. Dom. 1580.*

¹¹ A. PARR. CB. *Construcció iglesia nova 1592*, fol. 2.

¹² A. PARR. CB. *Construcció iglesia nova 1592*, fol. 42

¹³ A. PARR. CB. *Construcció iglesia nova 1592*, fol. 43 v^a.

tant acabada la obra y que los dits mestras han de fer un portal per entrar al campanar de la dit casas enfora o sia on mes convindra y an de asentar lo portal major i finestras tot ab pedra argamasa i los dits casals a de tenir quinsa pams de lac fins al sostra y del sostra fins ala taulada quinsa...».¹⁴

No us penseu, amics lectors, que no fossin formals en els compromisos i deutes contrets. Vegeu: «Christofol Llado pages de la present parrochia per comte del traginar de la pedra de la iglesia nova en diners comptats nou lliuras onse sous y en diner de Monserrat Pastaller clauari i son acompliment de paga de les 200 lliuras que lo poble de Castellbisbal li avia de donar per dit port de pedra per lo paga del any 1583 i las restans 190 lliuras 8 sous 2 diners confessa aver rebudes lo dit Christofol Llado de la manera següent...».¹⁵

Ja he dit que aquesta construcció afectava tothom. I per la mateixa raó, és a dir, per la seva importància, es fan les convocatòries dels principals responsables. Ho veiem el dia 23 de setembre de 1585: «Convocat lo Consell General de la parrochia y terme de Sant Vicens de Castellbisbal en lo pati del castell de dit terme ahont sont acostumats congregar per semblants voltes actes de Castell Bisbal».¹⁶

Gairebé succeix el mateix el dia 16 de març de 1586: «Convocats y congregats los honorables jurats i omens de Consell particular y general.. devant lo Castell»;¹⁷ o el 13 d'abril de 1586 en què són «convocats y congregats... dins lo Castell».¹⁸

És digne d'esment el paper que té el Castell. Les grans decisions, ja ho hem vist, es prenen *en el pati, devant o dins* el Castell. No és estrany que, encara avui, el Castell (és a dir, el lloc del seu emplaçament) tingui l'apreci innegable dels descendents d'aquells prohoms que es reunien al seu redós.

Però, com es construïa l'edifici en qüestió? Acabem de veure que el 13 d'abril de 1586 hi ha una reunió important on «Jaume Albareda, ba(t)lle... proposa en dit Consell que ell avia mirada y feta mirar la arena de la riera den Campenya y de la roca de la plassa y que li avian dit que ere millor la de la roca perso que votassen sils par que si age de treginar de dita roca».¹⁹

La decisió es pren de seguida, ja que el 20 d'abril de 1586 es donen a Jaume Esteve «xexanta lliuras moneda barcelonesa diu 60 lliuras, la qual arena ha de cavar y arrencar dit Esteve de la roca que esta junt a la plassa de Castell bisbal y passada per un canyis treginar aquella al peu de la obra de la iglesia nova...».²⁰

«Mes avant proposa que seria gran perfectio de la obra de la dita yglesia nova que desobre de la volta la cobrissin de teulada y que entre la taulada y la volta se pogués pacejar qualsevol persona conforme estan

moltas iglesias... y que sis feya axi se estalviaria molta manobra y cals perque nos faria volta grossa sino de dos rajolles y perso quen diguessin lo parer».²¹

Pel que es veu, ja aleshores el bon gust i l'estètica no anaven pas renyits amb l'estalvi! Amb aquest reguitzell de textos, hom podria pensar que la construcció de *l'església nova* —com sempre s'anomena— anava endavant. Ho fa pensar l'ordre del Bisbe en ocasió de la Visita Pastoral del 10 de novembre de 1586, quan mana que: «dins un any estiga per poder si dir los oficis divinals, atento que la iglesia.. está indecentment per perill de caure alguna part de aquella y causa algun escandol...».²²

I és per raó de l'estalvi que el 18 de juliol de 1587 «vist i considerant lo gasto gran que dit poble faria axi en comprar com en fer trencar y traginar dita pedra de la dita pedrera de Monjoich y atesa la necessitat que dita fabrica se fasse anant per discorrer ia lo temps de aquella... ell dit Albareda era anat a la pedrera den Campenya per veure si dita pedre de dita pedrera den Campenya seria bona y soficient per les coses susdites, ço es, per los (recebents) capitells y portal de dita iglesia y los dits mestres Joan Ferrer y Monserrat Genestar digueren y afirmaren que en la pedrera den Campenya y avia pedra bona per a las susdites coses tant quant bona esser puga la de Monjoich... atesa aquesta relatio, dit Albareda determina que la pedra se prenga... den Campenya». «Fou fet la present acte en la parrochia de St. Vicens de Castell bisbal del present bisbat de Barna. per mi Joan Ribot rector y en dit nom noto de dita parrochia, a 21 del mes de maig del any 1586»; i segueixen els noms dels testimonis.²³

Les obres anaven avançant lentament però massa poc a poc, possiblement a causa de les dificultats que alguna mala anyada o unes pluges fora de temps causaven als emprenedors capdavanters, executors i poble. Semblà, ja aleshores, que una manera de disminuir despeses era la col·laboració de tot el poble en aquesta tasca comuna, amb el propi treball i prestació personal. I el que ben segur començà amb bona empenta, anà decaient paulatinament. D'aquí que el 4 de març de 1590 —és a dir als 10 anys dels primers passos donats— «determinaren que fossen posada pena de sinch sous per cada qual que no acudira a treginar manobra a la iglesia nova quan sera demanat per los obrers entés que si no podra acudir lo dia que sera demanat que done rao y acudira altre dia... y que las penas que seran executades sien aplicades a la fabrica de dita Iglesia».²⁴

Aquest determini era la conseqüència de les queixes que els dos mestres de cases feien el diumenge 5 de febrer de 1589 en les quals, entre altres coses, consignen que no els tenen «manobra a punt per la obra de la iglesia nova». Però també es llegeix que, tot i que els Jurats de Castellbisbal «estan molt admirats de dits mestres de cases», també els recorden «que fassen lo que deuriem fer perque ha molts anys qua han començat la dita obra y

¹⁴ A. PARR. CB. *Construcció iglesia nova 1592*, fol. 43 v^a.

¹⁵ A. PARR. CB. *Construcció iglesia nova 1592*, fol. 45 v^a.

¹⁶ A. PARR. CB. *Concells*, fol. 27.

¹⁷ A. PARR. CB. *Concells*, fol. 29.

¹⁸ A. PARR. CB. *Concells*, fol. 29 v^a.

¹⁹ A. PARR. CB. *Concells*, fol. 29 v^a.

²⁰ A. PARR. CB. *Construcció*, fol. 48.

²¹ A. PARR. CB. *Concells*, fol. 29 v^a.

²² A.D.B. *V.P.*, vol. 48, fol. 117.

²³ A. PARR. CB. *Construcció...*, fol. 53.

²⁴ A. PARR. CB. *Concells*, fol. 36.

lo demes temps han treballat dits mestres al altre part(!) en gran dany de la dita Universitat no tenint pedra arrencada perque lo carreter pogues treginar y carreterar». Tot això segueix tenint com a conseqüència, entre altres, que «les entenes se son podrides y molta fusta y les piles gastades y molta calcs perduda...». És per això que reclamen que «passen avant los dits mestres en lo que son obligats, que la dita Universitat esta sempre prompta de complir a la obligatio».

Com es pot veure, no es quedaven curts a l'hora de posar els punts sobre les is!²⁵

El 5 d'abril de 1589 «valent se de una llicentia» del Senyor Bisbe de Barcelona es diu: «que acabada la sacristia de la iglesia nova per a poder reservar en lloc honest lo Santissim Sacrament y una de les capelles comensades en dita iglesia per apoder ohir missa los parrochians y tanca la iglesia ab un rextat de fusta...poguessin enderrocar la iglesia vella...y an de fer la carniceria entre los dos sperons mes prop de la porta de la iglesia de la part de llevant...y ajudar a baxar les campanes de la iglesia vella y muntar a la iglesia nova quan lo campanar nou sia acabat...».²⁶

L'any 1590 comença amb una activitat que ha pres un ritme més viu; trobem, per exemple, aquesta *concordia*: «que dit mestre Joan Ferrer age de arencar y picar y asentar tota la pedra que sera necessaria pera fer lo portal mayor de dita iglesia, altars, grahonades, baranes del cor y de la trona; asentar totes les sis claus (de volta) de la dita iglesia, sols les sinc claus mayors y la del cor.

»Item que dit mestre Joan Ferrer age de picar les dites sis claus entés empero que los gastos del imaginayre en fer qualsevol figures de dita fabrica se age de pagar per iguals parts entre els dits mestres.

»Item per altra part que dit mestre Monserrat Genestar sie obligat y age de fer y pujar totes les parets y sperons de dita fabrica de la dita iglesia nova, les quals parets son ara de present ha igual dels capitells mayors...

»Item que age de acabar lo campanar y fer lo caragol y que age de arencar y picar tota la pedra que sera necessaria per fer dit campanar y caragol.

»Item que dit mestre Genestar age de fer y picar y asentar dues finestres, ço es una a cada part del altar mayor de dita iglesia nova conforme en la capitulatio entre dits mestres y poble estan designats.

»Item que dit mestre Genestar age de picar y acentar la rosana del cor y les canals: entes empero que dit mestre Ferrer li age de arrencar les pedres que sera necessaries per a fer dita rosana.

»Item que dit mestre Genestar age de fer totes les voltes sobre dels archs axi del cor com los restants y cobrir la dita iglesia.

»Item que dit mestre Genestar age de emblanqui dins y de fora y perfila y enraçola la dita iglesia, y tambe age de enraçolar lo cor y capelles.

²⁵ A. PARR. CB. *Història vèria*, foli solt.

²⁶ A. PARR. CB. *Concells*, fol. 36.

Cor

Sant Miquel Arcàngel

Claus de volta de l'església parroquial de Castellbisbal.

»Item que dit mestre Genestar tinga carrec de enderrocar la iglesia vella a son cost y despeses...».²⁷

Aquesta *concordia* que he transcrit porta la data del dia primer d'abril de 1590. Cal suposar que els dos mestres d'obra devien tirar endavant la feina encomanada i pactada perquè el dia 23 d'octubre de 1594 el mestre Monserrat Genestar rep la «summa de trescentes lliures moneda barcelonesa, dic 300 lliures, les quals confesa aver agudes y rebudes per la quinta paga del preufet de fer la yglesia nova...».²⁸

No podem pensar que tota aquesta llarga construcció de *l'església nova* era només cosa interna del poble. Havent consultat les Visites

Pastorals de l'època, hom pot trobar vàries i divertides observacions. Per exemple, la del 21 de novembre de 1591 en la qual es diu: «...que dins un mes facen una porta ab pany y clau molt segura en dita capella y dins un any facen lo portal de la Iglesia Major y las portas (obren tres claus de dita Iglesia). Item procure que la carnisseria sia llevada de on esta —les parets de la Iglesia— dins un mes a pena de 5 lliuras. Que quan prest com puguen acaben la Iglesia». També s'indica que el Rector repari la Rectoria i que s'hi gasti 40 lliures. Per cert, en un document de l'època es diu que seria bo de fer el portal de l'es-

glésia com el que s'acabava de fer —i encara hi ha— a la de Sant Just Desvern.

«Item per quant los parrochians tenen molta obligacio de sustentar la Iglesia parrochial de llur parrochia perque ella es la mare de tots y alli se administren los sacraments, perxo mana a tots los parrochians de la present parrochia que cada diumenge almenos los caps de casa vingan ahoir missa en llur propia iglesia perque altrament no satisfan a la obligacio que tenen.»²⁹

Malgrat aquestes consideracions, encara al cap d'un parell d'anys, el 25 de novembre de 1593, s'havia d'insistir que: «dins breu temps ayen de acabar la obra de la iglesia parrochial perque en ella no poden (celebrarhi) sacraments ni altres coses sagrades...».³⁰

Novament, al cap d'un altre any «mano a tots els parrochians tant

homes com dones de quinze en quinze dies no tenint just impediment ayen de venir a oyr missa en la present iglesia parrochial per quan ella es la mare y en ella se (ensenyen) los manaments y la doctryna christiana».³¹ Aquest escrit episcopal és de l'octubre de 1594.

Convé adonar-se que, quan s'escriuen textos com els que acabo d'extractar, és perquè fou necessari proclamar-los públicament per tal d'obtenir el que no era observat i que els escrits comminaven a complir.

Sembla que la construcció de *l'església nova* anava endavant, malgrat que encara amb data del 7 d'abril de 1597 es pot saber que «dits obrers donassen ordres y diligencia en que dita iglesia nova se acabes de cubrir y se tancos del que tenia gran necessitat».

I el mateix dia el Jurat reunit en Consell proposa que «la terra se ha de treure de devant la dita iglesia nova per a fer lo simetiri, y aplanar fins al nivell de la jusana (nivell inferior) del portal...».³²

El 22 de novembre del mateix any 1597 el bisbe mana que «en quant sia acabada la iglesia treguen la carnisseria de allí ahont esta ara». I afegeix «que ninguna persona poc respectant lo acato que es deu a la iglesia posi ni presumesque entrar en la iglesia amb pedrenyal ni deixar aquell dins la iglesia la qual se mana am pena de 20 sous».³³ Déu n'hi dó! Haver de prohibir que els *feligresos* anessin amb pistoles (o fusells) a les celebracions! Encara el mes d'octubre de 1598 es reunia el Consell General de la població per deliberar si calia imposar un cert impost a la població —el trentè— per tal d'acabar les obres de la parroquial.

Segons ho descriu el metòdic Rector que fou mossèn Agustí Fages, «la fabrica de la Iglesia nova de Castellbisbal se comensà —com ja he explicat— a 3 de maig de 1580; se concluí en 1598».³⁴ Crec que considera acabada l'església en el moment en què és coberta. Cal suposar que va ser definitivament enllestida més endavant, fet que motivà l'endarreriment de la seva inauguració. Finalment «als 7 de desembre del any 1600 vingué a visitar, lo Ilm. y Rvm. Sr. Don Alfons Coloma, bisbe de Barcelona, la iglesia parrochial de St. Vicens de Castellbisbal y beney lo altar y lo acte de la dita benedictio

Vista interior de la parroquial de Castellbisbal.

²⁷ A. PARR. CB. *Construcció...*, fol. 62 v^a.

²⁸ A. PARR. CB. *Construcció...*, fol. 75.

²⁹ A.D.B. *V.P.*, vol. 50, fol. 224.

³⁰ A.D.B. *V.P.*, vol. 53, fol. 63.

³¹ A.D.B. *V.P.*, vol. 53, fol. 217.

³² A. PARR. CB. *Concels*, fol. 52 v^a.

³³ A.D.B. *V.P.*, vol. 53, fol. 619.

³⁴ A. PARR. CB. *Llibre Administracions...*, fol. 1?

se dona trenta y set sous. Rector lo Doctor Miró, essent vicari Mn. Pere Burgues, prevere, natural de St. Esteve de la Vila de Granollers, y jurats Jaume Margarit de Fontanilles y Pere Joan Pastaller».³⁵

Potser sigui bo de recordar que quan diu «beneí lo altar» vol dir precisament això: l'altar i prou. El retaule es va fer uns quants anys després d'haver-se inaugurat i beneí la nova església parroquial. Ja se'n parlarà amb més precisió en el capítol 10.

I mossèn Agustí Fages afegeix: «...y beneí lo nou cementiri essent Rector lo Dr. Gaspar Miró, y est mateix any dit Rector predicà en lo Sinodo y se imprimiren Sinodals ab lo sermó; en lo mateix dia 7 de desembre se enterrà en dit sementiri Barthomeu Llopart».³⁶

En aquesta ocasió el Bisbe farà notar —com ja apareixia el febrer de 1414— que el cementiri és parroquial³⁷ i que hi ha algunes capelles laterals sense l'altar erigit i que, per tant, es pot dir que està per acabar.³⁸

Una altra Visita Pastoral, l'octubre de 1602, ens assabenta que les campanes estan dins de l'església «y no poden vogar»; cal que els obrers acabin les obres del campanar «y que dins quatre mesos proximos acaben de traslladar la ossa del samentiri vell al nou»,³⁹ és a dir, dels terrenys del Castell on hi ha hagut fins aleshores el cementiri a l'actual Plaça de l'Església. També es conserva el judici tècnic que l'obra de l'església nova mereix, segons l'opinió de dos mestres de cases elegits a tal efecte «per lo molt ilustre Señor Don Francesch de Agullana y Calders, procurador general de las Baronias de Castellví de Rosanes y del terme de Castell Bisbal per a visurar y judicar la obra».⁴⁰ La continuació es pot llegir als capítols 10 i 21 que tracten del retaule que presidia l'altar major i del temple parroquial, respectivament.

Les rectories de Castellbisbal

La primera notícia que trobem es remunta a l'any 1414, exactament al 10 de març. En una Visita Pastoral que fa el bisbe Francesc Climent es llegeix: «...la rectoria està bé, i no necessita cap mena de reparació».⁴¹ Com és lògic, es refereix a l'època en què l'església parroquial era situada al Castell.

Quan l'any 1508 el bisbe fa una nova Visita Pastoral es fa constar que «...la rectoria era molt lluny de l'església parroquial i de nou reedificada pel venerable Rector (D. Albecar) i van trobar els fonaments d'una casa antiqüíssima al costat de dita església... per tant es pot dir que tal distància perjudica el culte diví».⁴²

L'any 1555 el bisbe troba que la rectoria és restaurada de fa poc.⁴³ El

³⁵ A. PARR. CB. *Construcció...*, fol. 80 v^a.

³⁶ A.D.B. *V.P.*, vol 58, fol. 756.

³⁷ A. PARR. CB. *Llibre Administracions...*, fol. 1.

³⁸ A.D.B. *V.P.*, vol 58, fol. 756.

³⁹ A.D.B. *V.P.*, vol 58a, fol. 63 bis.

⁴⁰ A. PARR. CB. *Història vària*, foli solt.

⁴¹ A.D.B. *V.P.*, vol. 11, foli 153.

⁴² A.D.B. *V.P.*, vol. 29, foli 186.

⁴³ A.D.B. *V.P.*, vol. 40, foli 111.

mateix fet es consigna el 1562.⁴⁴ Però, potser a causa de la distància abans esmentada, el fet és que abans del 1585 hi ha un canvi: el maig d'aquell any «la rectoria és nova i està junt a l'església».⁴⁵ Ara bé, amb motiu de les obres per a construir la nova església parroquial, s'autoritza d'enderrocar-la (!) i aprofitar «les pedres dels portals i finestres per fer les cantonades de pedra picada».⁴⁶ Sigui com sigui, el 21 de novembre de 1591 se sap, per una nova Visita Pastoral, que la rectoria demana ser adobada. Per això es mana al Rector que, en el termini de sis mesos, repari la rectoria amb una despesa de 40 lliures.⁴⁷

Situem-nos ara en el temps i època en què ja tenim l'actual església parroquial construïda i consagrada per al culte, és a dir, a primers del segle XVII.

Per anar bé ens caldrà traslladar-nos, imaginativament, al carrer de la Rectoria Vella on, com és sabut, residia el rector de la Parròquia. Es vivien, ja aleshores, uns temps una mica conflictius per a la seguretat del temple. Més concretament, consta que havia estat objecte de diferents robatoris, fins i tot «cremades les portes pera robarla».⁴⁸ Un rector —mossèn Pere Llorens— diu que fou robada 6 vegades!⁴⁹

Sortosament s'ha conservat el document sorgit amb motiu dels fets ocorreguts el dia 24 d'octubre de 1682. Es refereix, amb tot detall, a com es produí el robatori: s'espatllaren portes i caixetes de l'església i d'altres administracions i s'emportaren tot el que trobaren. Aquest document ens endinsa en un tipus ben particular de correspondència eclesial. Val la pena i el podeu llegir al capítol 14.⁵⁰

Degut a tan antigues malifetes, es considerà «que no hi havia medi millor per guardar l'Església que fer la casa del Rector prop de l'Església».⁵¹ Igualment determinaren «que tots los habitants del terme anessin per torn a treballar, portant la manobra a peu d'obra». Pel que es veu, aquesta proposta no anà gaire bé i no fou ben acollida «perquè es trobaven molts inconvenients».⁵² Això féu necessari «que es compressin dos cavalcadures» perquè l'obra anés endavant. Però no hi anà.

Pocs anys després, concretament el 19 de març de 1696,⁵³ es determinà que encara seria millor que la casa rectoral estigués, no només prop de l'església, sinó al seu costat mateix. Igual consideració es repeteix el 15 de febrer de 1699.⁵⁴

Com a conseqüència d'aquestes decisions, amb data 2 de maig de 1699, Francesc Margarit reconeix el compromís de «fer y fabricar la Casa o

⁴⁴ A.D.B. *V.P.*, vol. 40, foli 235.

⁴⁵ A. PARR. CB. *Construcció...*, foli 42 v^a.

⁴⁶ A. PARR. CB. *Construcció...*, 43 v^a.

⁴⁷ A.D.B. *V.P.*, vol 50, foli 224.

⁴⁸ A. PARR. CB. *Concells*, foli 78.

⁴⁹ A. PARR. CB. *Llevador*; foli 123.

⁵⁰ A. PARR. CB. *Història vària*, foli solt.

⁵¹ A. PARR. CB. *Concells*, foli 78.

⁵² A. PARR. CB. *Concells*, foli 78 v^a.

⁵³ A. PARR. CB. *Concells*, foli 80 v^a.

⁵⁴ A. PARR. CB. *Concells*, foli 82.

Rectoria pagada a las parets de esta Iglesia». ⁵⁵ Per això dona «a preu fet» tal encàrrec a «Josep Vileta i Manuel Porta, mestres de cases de la vila de Olesa... per preu de 230 lliuras». Aquest interessant contracte ens fa saber que aquesta nova Rectoria ha de ser molt igual a la Rectoria on fins aleshores viu el Rector, amb la diferència que ara han de fer-hi golfes en tota la casa «y cuina feta dalt o baix a gust del Rector». També llegim que «han de desfer el cup de la rectoria vella i tornar-lo a fabricar en la nova». Quant als pagaments, s'estableix que les 230 lliures s'abonaran en tres pagaments, és a dir, «una al principi, altra al mitg y altra a la fi». I, efectivament, el 7 de juliol un d'aquests mestres de cases firma un rebut de 76 lliures, 13 sous, quatre diners com a primera paga convinguda. ⁵⁶ En el mateix contracte i a peu de pàgina es llegeix: «ja esta satisfet de tot lo mestre y feta la Casa».

Estrena de la Rectoria nova

Qui estrenà l'actual Rectoria fou Mossèn Pere Llorens. És d'ell la nota que diu: «...me mudí a dita rectoria a 13 de setembre de 1702». ⁵⁷ El seu successor, mossèn Joan Garriga, va escriure «perquè els rectors que vindran sapiguen que la Rectoria Vella es la que ara se anomena vella, per haver-ne feta (una) de nova arribada a la Iglesia; la veritat, com consta, dita casa era en lo Sarral prop del trull den Pi a la vora del Camí que va de casa a casa Galí (antes Llopart)». ⁵⁸ Avui encara aquest record perdura en l'antic carrer de la Rectoria Vella.

Hauríem de suposar que, essent de nova factura, la Rectoria devia tenir tot el necessari. Però no havien passat encara 80 anys que l'aleshores rector mossèn Isidre Guiu —que havia pres possessió de la Parròquia el 18 d'octubre de 1779— en no disposar «d'aigua per beure (!) féu una bona cisterna» aprofitant «la única pedra bona del Castell». ⁵⁹ Encara avui i sobre la portella inferior de la cisterna, efectivament, hi ha una pedra gravada amb la data 1780. Ell mateix afegeix: «sobre la cisterna, un celler —on hi caben 12 bosas de 7 cargass—; a sobre un graner, y sobre est un terrat que passa a cobrir la nova pallissa, galliner y una cort y passa lo cost de 1.500 lliures».

Malauradament per a ell, «als 14 de setembre de 1780 morí en esta Rectoria, Maria Gallifa, de edat setanta dos anys, mare mia, havent habitat de 1750 fins 1780 en la Rectoria de Vilamajor en ma companyia; al cadaver de la qual se ha donat sepultura eclesiastica en la tomba fonda al mitg de la Iglesia devant la trona y Sta Lluçia ha ont se enterran los que moren a la Rectoria, als quinze dias de dit mes y any...». ⁶⁰

Malgrat aquesta dissort familiar, l'emprenedor mossèn Isidre no acabà l'empenta. Pel desembre del mateix any fa «excavar una bassa tras la Iglesia amb una ixeta gran... pot servir per regar un hort». Plantà també «100 moreras (!) que me costaren 5 sous cada una, y de ferlas (plantar-les?) 95 a

⁵⁵ A. PARR. CB. *Història vària*, foli solt.

⁵⁶ A. PARR. CB. *Història vària*, foli solt.

⁵⁷ A. PARR. CB. *Llevador*; foli 123.

⁵⁸ A. PARR. CB. *Llevador*; foli 123.

⁵⁹ A. PARR. CB. *Llevador*; foli 136.

⁶⁰ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions*, foli 44–44v^a.

l'areny y 5 sobre el sementiri» situat, aleshores, a l'actual Plaça de l'Església. També té el projecte de millorar la Rectoria i a la part de l'hort fer «una torreta o miranda per llegir, mirar a Montserrat» la qual cosa ens fa adonar que no hi havia res edificat que li privés la vista, «i pintant-hi els Passos de la Passió de Jesús». ⁶¹

Al cap de cinc anys només, ell mateix consigna «he donat aire i claror al cuarto de la tribuna (?), i fet el corredor... dos nous graners... que si entra pel graner de sobre la cisterna, boníssims per la conservació dels grans, molt necessaris per la Rectoria... adobat la cellera... gastant per les obres més de 700 lliures». I continua descrivint altres millores fetes i més millores a fer en el futur. ⁶²

Vegeu que no eren purs somnis: «Al Janer y Febrer del 1788 he engrandit lo hort rompent una muntanya y omplint lo torrent y donant sol al hort...». ⁶³ «Pel maig y juny de 1788 he fet la Pahissa fóra casa, ha costat 351 lliures, 11 sous; es de gran utilitat no sols per los perills, sino perque escalava los sallers y ara son millorats y engrandits; suplico me encomaniam a Deu. Castellbisbal, y juny 25 de 1788 y queda una bona cort y establa per un tot. Jo Dr. Guiu, rector». ⁶⁴

Malauradament, «als 17 de agost de 1791 morí de edat de 65 anys lo Rt. Dr. Isidro Guiu, Prebere y Rector desde 1779 y antes rector de St. Pere de Vilamajor del mateix Bisbat desde 1750, al cadaver del qual se doná sepultura eclesiastica dintre de la Iglesia Parroquial de St. Vicens de Castellbisbal, cerca la pica de la ayguabeneyta, amb una llosa humil sobreposada, ab la inscripció per ell mateix ordenada; lo die divuyt de dits mesos y any, ab celebració de sis officis funerals, ab assistencia de 66 (!) de clero enclosos tres germans del difunt, so es: lo Rt. Dr. Pau Guiu, Rector de Junqueres, lo Rt. Benet Guiu, Rector de Molanta, y lo Rt. Dr. Francesch Guiu, Rector de Marmellá y lo Rt. Bernat Sabatés, Rector de Barbará, quals anavan al dol.

»Se doná a cada Prebere la caritat de 2 lliures, 15 sous, 6 diners, ab la sola obligació de una Missa resada, y als de obediencia (religiosos), 1 lliura, 4 sous, y se convidaren lo Ajuntament, y los caps de casa de tota la Parroquia als officis y dinar, y a tots eclesiastichs y seculars, sels doná un pa de 4 lliuras, y despues se feu una caritat general donant un sou a cada pobre, y cap al vespre se enterrá lo cos ab una Absolta General...». ⁶⁵

Amb motiu d'aquesta mort es procedí a relacionar, amb tot detall, un inventari (que es pot trobar al capítol 16).

I per acabar aquest capítol, sigui'm permès de fer una petita digressió que, al meu entendre, és d'estricta justícia; comença l'any 1802 amb una trista notícia: mossèn Segimon Comas, Vicari de Castellbisbal si més no des del 1781, ha mort.

⁶¹ A. PARR. CB. *Llevador*; foli 136 v^a.

⁶² A. PARR. CB. *Llevador*; foli 136.

⁶³ A. PARR. CB. *Llevador*; foli 136 v^a.

⁶⁴ A. PARR. CB. *Llevador*; foli 136.

⁶⁵ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions*, foli 60 v^a.

BENEFICIS I ALTARS DES DEL SEGLE XIV

Em plau parlar només una mica de la figura, generalment de segona fila respecte als rectors, dels vicaris. Sempre se'ls haurà d'agrair aquesta *poca-notícia* que han estat respecte a la història eclesiàstica oficial, potser massa absorbida per Papes, cardenals, bisbes, canonges, arxiprestos, priors, rectors, etc. Però quantes vegades al costat de grans rectors hem trobat, potser encara avui, més grans vicaris!

Ens podem fixar, tan sols i per al nostre cas, en la gran quantitat d'inscripcions de baptismes, casaments o defuncions escrites per mossèn Segimon. Avui encara fan un goig! És allò de les coses petites ben fetes. Per això no m'estranya la brevetat i concisió amb què ens és descrita la seva defunció:

«Dia 31 de desembre de 1801, als dos quarts de sis del vespre en la present Rectoria, havent rebut los Sagraments de Penitencia, Viatich, y Extremauncio, morí de edat de 67 anys a poca diferencia lo Rt.Sagimon Comas, natural de la Parroquia de St.Quirse de Vasora (sic), Bisbat de Vich, Prevere y Beneficiat de la Iglesia de Gurb de dit Bisbat, obtentor del Benefici fundat en dita Iglesia vaix la invocacio de Maria SSm^a de la Esperansa, y havent obtingut lo merit de Vicari en las Parroquias de Vilamajor y de la present de Sant Vicens de Castell Bisbal... al cadaver del qual se ha donat Eclesiastica sepultura en la sepultura çel mitj de la present Iglesia, dia dos del mes de Janer del any mil vuit sents y dos...».⁶⁶

Per a poder explicar quelcom referent a aquest punt, caldrà tenir ben present les observacions que es prenen amb motiu de les *Visites Pastorals* que, periòdicament, feia el bisbe diocesà.

Sortosament per als aimants de la història, Barcelona féu i ha continuat fent aquestes *Visites* des dels inicis del segle XIV. Les visites i processos del bisbe Ponç de Gualba constitueixen, en aquest aspecte, la documentació més antiga d'Europa. En altres diòcesis d'Espanya, França, Alemanya, Portugal i Itàlia les *Visites* són d'època molt més tardana. Al nostre bisbat comencen l'1 d'abril de l'any 1303 en la visita a Sabadell (Sant Fèlix de Rahona).

«El bisbe Ponç de Gualba fou un bisbe reformador i gran organitzador de la cúria diocesana barcelonina (...). Era nebot del bisbe de Barcelona Guerau de Gualba. De la seu de Mallorca, en la vacant del 1301, fou administrador.

Era canonge tant de Barcelona com de Mallorca. Nomenat bisbe de Barcelona probablement l'any 1302, no va ésser consagrat en la mateixa catedral barcelonina fins el 17 de febrer de 1303». Anys més tard, fou exiliat pel rei Jaume II a Mallorca. «Tornà, però, de l'exili gràcies a les recomanacions del papa. Morí a Barcelona l'any 1334».¹

Bé, feta aquesta succinta presentació, mirem quines dades ens aporten aquestes *Visites* per al coneixement dels altars i beneficis en la nostra parròquia de Castellbisbal:

- A l'agost de 1314 s'esmenta l'altar de Santa Maria.²
- Al setembre de 1378 ja apareix l'altar major de St.Vicenç.³
- El 10-X-1382 diu que l'altar de Santa Maria té un benefici.⁴

¹ J. M. MARTÍ I BONET, L. NIQUI I PUIGVERT, F. MIQUEL I MASCORT, *Processos de l'Arxiu Diocesà de Barcelona*, vol. I, Barcelona 1984, pàgs. 15-17.

² A.D.B. *V.P.*, vol. 2, foli 84 v^a.

³ A.D.B. *V.P.*, vol. 7, foli 160.

⁴ A.D.B. *V.P.*, vol. 8, foli 129 v^a. NdA. *Benefici*: entitat jurídica erigida a perpetuïtat per l'autoritat competent. Consta d'un ofici sagrat o eclesiàstic, amb els deures i els serveis corresponents, i del dret a percebre les rendes que hi van annexes.

⁶⁶ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions*, foli 79v^a-80.

– El 24-III-1414 consigna que va trobar consagrat l'altar de St. Vicenç i que el de la Verge Maria té l'ara de l'altar també consagrada.⁵

– El 6-VIII-1421 diu que l'altar de St. Vicenç té la pedra (ara) consagrada i una cortina de tela negra davant el retaule de l'altar.⁶

– El 6-XI-1446 repeteix pràcticament les darreres notes.⁷

– En moltes Visites posteriors va repetint els altars esmentats.

– El 8 d'octubre de 1567 s'esmenta, per primera vegada,⁸ «l'altar de Sant Sebastià, que és de fusta amb la seva ara consagrada, i està preparat decentment». També va veure el seu «retaule que és pintat al mig del qual hi ha la imatge de St. Sebastià, bé i decentment conservat».

– El 1574 «va veure el retaule de l'altar major; al bell mig hi ha l'imatge de Sant Vicenç».⁹

– En successives *Visites* va esmentant l'altar de Sant Sebastià.

Cal recordar que, fins aquí, les Visites Pastorals del Bisbe es feien, com és natural, a la primitiva Església Parroquial situada al reclos del Castell.

A partir d'ara, i com es veu amb les dates de les successives *Visites*, ja es faran a l'actual temple parroquial o, com es deia aleshores, a l'*Església Nova*.

El 7 de desembre de 1600, dia en què s'inagurà l'actual temple parroquial, esmenta que hi ha «l'altar de la Mare de Déu del Roser, i el de Sant Sebastià: va veure els dos altars de pedra amb els seus retaules i ornaments i els trobà bastant bé». I afegeix:

«En dita Església hi ha algunes capelles en les que no s'han erigit els altars, per això l'esmentada Església no s'ha acabat de construir».¹⁰

El 10 de novembre del 1605 va veure «l'altar del Crucifix on hi ha la imatge del Crucificat, amb algunes imatges». Per altra banda veié: «l'altar de Sant Antoni, de pedra, recentment construït i on, en el seu retaule, hi ha la imatge de St. Antoni, pintat sobre una tela de pell, i la pintura és daurada – amb purpurina?»¹¹

El 9 de desembre de 1606 s'esmenta que els altars del Crucifix i el de Sant Antoni són de pedra.¹²

El 21 de novembre de 1627 torna a citar l'altar de St. Antoni i, per primera vegada, apareix el de «Sant Isidre, que és de pedra. Manà als Administradors que facin o comprin unes cortinetes alreodol de la figura de St. Isidre fins a tant hagen fet retaule nou».¹³ Com que no ho deuriem fer, es va repetint el mateix en *Visites* posteriors.

⁵ A.D.B. *V.P.*, vol. 11, foli 153. NdA. *Ara*: pedra consagrada que conté relíquies dels sants, damunt la qual el sacerdot celebra l'eucaristia, quan l'altar no ha estat consagrat. És plana i suficientment gran perquè hi càpiguen el calze i la patena. Hom la col·loca al centre de la mesa de l'altar. (Avui no és indispensable).

⁶ A.D.B. *V.P.*, vol. 14, foli 253, 254 v^a.

⁷ A.D.B. *V.P.*, vol. 19, foli 277.

⁸ A.D.B. *V.P.*, vol. 42, foli 85 v^a.

⁹ A.D.B. *V.P.*, vol. 44, foli 121.

¹⁰ A.D.B. *V.P.*, vol. 58, foli 756.

¹¹ A.D.B. *V.P.*, vol. 58a, foli 68 ter.

¹² A.D.B. *V.P.*, vol. 62, foli 122–122 v^a.

¹³ A.D.B. *V.P.*, vol. 64, foli 697.

LA GUERRA DELS SEGADORS. LA REVOLTA DELS BARRETINES. EL PONT DEL DIABLE

Abans d'entrar a descriure què va ser i el que va passar durant aquest període a Castellbisbal, no anirà malament recordar, a grans trets, la situació general de la política espanyola a començament del segle *xvii*. Ens ajudarà a aconseguir-ho el gran historiador que fou Ferran Soldevila.¹

La poca edat del rei Felip III –setze anys– i l'actuació del seu primer ministre i favorit Gaspar de Guzmán y Pimentel, comte d'Olivares i duc de Sanlúcar, contribuïren a agreujar el ja candent problema hispànic. Diuen els més estudiosos que Olivares encarna la mentalitat castellana uniformista, esquerpa a tota idea i a tot sentiment de la varietat. Sentia, com tants d'altres espanyols, una instintiva hostilitat envers els catalans. L'ambaixador venecià Alvise Contarini explica que el comte-duc, des de la seva primera estada a Catalunya, a causa dels «*grandissims disgustos* rebuts dels catalans, concebé una *pessima disposizione verso quella nazione parlando di lei molto malamente*».²

Una de les causes que s'argumentaven contra Catalunya eren de caràcter econòmic. Segons les seves pròpies Constitucions, els catalans no estaven obligats sinó a contribuir voluntàriament a les despeses de l'Estat les quals, per altra part, obeïen a aventures bèl·liques o d'altre tipus. Es pot llegir, per exemple: «*Y entre tanto seguian en Madrid los festejos, los toros, los banquetes y comedias; se derrochaban millones para construir teatros como el Buen Retiro y se destinaban a esto los tesoros de Indias, en vez de emplearlos en los ejércitos*».³ No caldrà esforçar-se gaire per comprendre que les diferències eren gairebé insalvables. També les Constitucions dels catalans garantien que no estaven obligats a servir amb les armes fora de llur país. Quan es tractava de defensar-lo –i, fronterer com era, defensaven alhora tota la Península– no oblidaven cap sacrifici i hi acudien, si calia, tots els homes capaços de dur armes, a partir dels catorze anys. Malgrat les guerres sovintejades amb França, malgrat els dissenys de la nació veïna respecte al Rosselló, la integritat del territori català s'havia

La guerra dels Segadors

¹ Ferran SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, Barna, 1963, pàg. 979.

² A. CONTARINI, *Relazione*, II, ed. 1868, pàg. 92.

³ A. BALLESTEROS, *Historia de España*, IV, pàg. 241.

– El 24-III-1414 consigna que va trobar consagrat l'altar de St. Vicenç i que el de la Verge Maria té l'ara de l'altar també consagrada.⁵

– El 6-VIII-1421 diu que l'altar de St. Vicenç té la pedra (ara) consagrada i una cortina de tela negra davant el retaule de l'altar.⁶

– El 6-XI-1446 repeteix pràcticament les darreres notes.⁷

– En moltes Visites posteriors va repetint els altars esmentats.

– El 8 d'octubre de 1567 s'esmenta, per primera vegada,⁸ «l'altar de Sant Sebastià, que és de fusta amb la seva ara consagrada, i està preparat decentment». També va veure el seu «retaule que és pintat al mig del qual hi ha la imatge de St. Sebastià, bé i decentment conservat».

– El 1574 «va veure el retaule de l'altar major; al bell mig hi ha l'imatge de Sant Vicenç».⁹

– En successives Visites va esmentant l'altar de Sant Sebastià.

Cal recordar que, fins aquí, les Visites Pastorals del Bisbe es feien, com és natural, a la primitiva Església Parroquial situada al reclos del Castell.

A partir d'ara, i com es veu amb les dates de les successives Visites, ja es faran a l'actual temple parroquial o, com es deia aleshores, a l'Església Nova.

El 7 de desembre de 1600, dia en què s'inagurà l'actual temple parroquial, esmenta que hi ha «l'altar de la Mare de Déu del Roser, i el de Sant Sebastià: va veure els dos altars de pedra amb els seus retaules i ornaments i els trobà bastant bé». I afegeix:

«En dita Església hi ha algunes capelles en les que no s'han erigit els altars, per això l'esmentada Església no s'ha acabat de construir».¹⁰

El 10 de novembre del 1605 va veure «l'altar del Crucifix on hi ha la imatge del Crucificat, amb algunes imatges». Per altra banda veié: «l'altar de Sant Antoni, de pedra, recentment construït i on, en el seu retaule, hi ha la imatge de St. Antoni, pintat sobre una tela de pell, i la pintura és daurada – amb purpurina?»¹¹

El 9 de desembre de 1606 s'esmenta que els altars del Crucifix i el de Sant Antoni són de pedra.¹²

El 21 de novembre de 1627 torna a citar l'altar de St. Antoni i, per primera vegada, apareix el de «Sant Isidre, que és de pedra. Manà als Administradors que facin o comprin unes cortinetes alreodol de la figura de St. Isidre fins a tant hagen fet retaule nou».¹³ Com que no ho deuriem fer, es va repetint el mateix en Visites posteriors.

⁵ A.D.B. *V.P.*, vol. 11, foli 153. *NdA*. Ara: pedra consagrada que conté relíquies dels sants, damunt la qual el sacerdot celebra l'Eucaristia, quan l'altar no ha estat consagrat. És plana i suficientment gran perquè hi càpiguen el calze i la patena. Hom la col·loca al centre de la mesa de l'altar. (Avui no és indispensable).

⁶ A.D.B. *V.P.*, vol. 14, foli 253, 254 v^a.

⁷ A.D.B. *V.P.*, vol. 19, foli 277.

⁸ A.D.B. *V.P.*, vol. 42, foli 85 v^a.

⁹ A.D.B. *V.P.*, vol. 44, foli 121.

¹⁰ A.D.B. *V.P.*, vol. 58, foli 756.

¹¹ A.D.B. *V.P.*, vol. 58a, foli 68 ter.

¹² A.D.B. *V.P.*, vol. 62, foli 122–122 v^a.

¹³ A.D.B. *V.P.*, vol. 64, foli 697.

LA GUERRA DELS SEGADORS. LA REVOLTA DELS BARRETINES. EL PONT DEL DIABLE

Abans d'entrar a descriure què va ser i el que va passar durant aquest període a Castellbisbal, no anirà malament recordar, a grans trets, la situació general de la política espanyola a començament del segle xvii. Ens ajudarà a aconseguir-ho el gran historiador que fou Ferran Soldevila.¹

La poca edat del rei Felip III –setze anys– i l'actuació del seu primer ministre i favorit Gaspar de Guzmán y Pimentel, comte d'Olivares i duc de Sanlúcar, contribuïren a agreujar el ja candent problema hispànic. Diuen els més estudiosos que Olivares encarna la mentalitat castellana uniformista, esquerpa a tota idea i a tot sentiment de la varietat. Sentia, com tants d'altres espanyols, una instintiva hostilitat envers els catalans. L'ambaixador venecià Alvise Contarini explica que el comte-duc, des de la seva primera estada a Catalunya, a causa dels «*grandissims disgustos* rebuts dels catalans, concebé una pessima disposizione verso quella nazione parlando di lei molto malamente».²

Una de les causes que s'argumentaven contra Catalunya eren de caràcter econòmic. Segons les seves pròpies Constitucions, els catalans no estaven obligats sinó a contribuir voluntàriament a les despeses de l'Estat les quals, per altra part, obeïen a aventures bèl·liques o d'altre tipus. Es pot llegir, per exemple: «*Y entre tanto seguitan en Madrid los festejos, los toros, los banquetes y comedias; se derrochaban millones para construir teatros como el Buen Retiro y se destinaban a esto los tesoros de Indias, en vez de emplearlos en los ejércitos*».³ No caldrà esforçar-se gaire per comprendre que les diferències eren gairebé insalvables. També les Constitucions dels catalans garantien que no estaven obligats a servir amb les armes fora de llur país. Quan es tractava de defensar-lo –i, fronterer com era, defensaven alhora tota la Península– no oblidaven cap sacrifici i hi acudien, si calia, tots els homes capaços de dur armes, a partir dels catorze anys. Malgrat les guerres sovintejades amb França, malgrat els desigms de la nació veïna respecte al Rosselló, la integritat del territori català s'havia

La guerra dels Segadors

¹ Ferran SOLDEVILA, *Història de Catalunya*. Barna. 1963, pàg. 979.

² A. CONTARINI, *Relazione*, II, ed. 1868, pàg. 92.

³ A. BALLESTEROS, *Historia de España*, IV, pàg. 241.

mantingut incòlume. Però sols com a voluntaris acudien els catalans a les guerres estrangeres: recordem els 4.000 de les guerres de Flandes en temps de Felip II i els contingents en les guerres contra els moriscos granadins.

Olivares, irat, necessitava diners i homes per a la guerra d'Itàlia. L'odi que sentia per les Constitucions de Catalunya li féu dir, com se li atribueix en dirigir-se al virrei de Catalunya, comte de Santa Coloma: «*Malhaya quien hizo tales Constituciones: malhayamos yo si puedo verlas y V.S. si las guarda*».⁴

També juguen en la trista mentalitat del comte-duc l'enlluernament pel

centralisme francès o el de l'emperador austríac. Una mostra de la seva política uniformista i centralitzadora és aquesta memòria que presentava al rei:

«*Tenga V.M. por el negocio más importante de su Monarquía el hacerse rey de España: quiero decir, Señor; que no se contente V.M. con ser rey de Portugal, de Aragón, de Valencia, Conde de Barcelona, sino que trabaje y piense, con consejo maduro y secreto, por reducir estos reinos de que se compone España al estilo y leyes de Castilla, sin ninguna diferencia*».

I afegeix: «*Tres son, Señor, los caminos que a V.M. le puede ofrecer la ocasión y la atención de esta parte, y aunque diferentes, mucho podría la disposición de V.M. juntarlos, y que, sin parecerlo, se ayudasen el uno al otro. El pri-*

mero, Señor, y el más dificultoso de conseguir (pero el mejor pudiendo ser), sería que V.M. favoreciese los de aquellos reinos, introduciéndolos en Castilla, casándolos en ella, y los de acá allá, y con beneficios y blanduras los viniese a facilitar de manera que viéndose casi naturalizados acá con esta mezcla, por la admisión a los oficios y dignidades de Castilla, se olvidasen los corazones de manera de aquellos privilegios que, por entrar a gozar de los de este reino igualmente, se pudiese disponer con negociación esta unión tan conveniente y necesaria. El segundo sería si, hallándose V.M. con alguna gruesa armada y gente desocupada, introdujese el tratar de estas materias por vía de negociación, dándose la mano aquel poder

⁴ Secrets públics... 1640.

Corpus de Sang.
Pintura d'Antoni
Estruch, 1907.

con la inteligencia, y procurando que, obrando mucho la fuerza, se desconozca lo más que se pudiese, disponiendo como sucedido acaso lo que tocase a las armas y al poder. El tercer camino, aunque no con medio tan justificado, pero el más eficaz, sería, hallándose V.M. con esta fuerza que dije, ir en persona como a visitar aquel reino donde de se hubiese de hacer el efecto, y hacer que se ocasionase algún tumulto popular grande, y con este pretexto meter la gente, y con ocasión de sosiego general y prevención de adelante, como por nueva conquista, asentar y disponer las leyes en la conformidad de las de Castilla, y de esta manera irlo ejecutando en los otros reinos».⁵

El rei presentà el 1626 a les Corts Catalanes un decret més subtil. Hi declara que, abans de llançar-se als procediments de força, pretén obtenir de grat però urgentment els seus objectius. «No vull alterar-vos les lleis» afirma el monarca i espera que per propi impuls voldran subvenir a les necessitats de la corona, tot deixant de banda (!) els textos legals que poguessin oposar-s'hi. La perspectiva que oferia la proposta règia, però, només era una: la guerra. Una guerra que, com pràcticament totes les guerres, era innecessària i que gens motivava els catalans a anar-hi. Potser intuïen l'objectiu final d'aquesta proposta: col·laborar amb les intencions del rei i el comte-duc de reduir Catalunya, sense cap diferència, a l'estil i lleis de Castella. A canvi del seu ajut en les guerres exteriors el rei es proposava —pacíficament si podia, però violentament si calia— d'arrabassar les llibertats als catalans.

Al cap de pocs dies, obertes les Corts, es removia novament la qüestió del *quint*, ensems ara amb aquella antiga qüestió dels *Fogatges*. La cinquena part de les rendes dels municipis catalans i els delmes i drets d'una casa a cada parròquia eren així reclamats per la corona.

Protestes dels síndics, arrestaments, altercats, etc. fan que el conseller en cap Julià de Navel marxi a corre-cuita de Barcelona per aconseguir el rei i, en haver-lo aconseguït, fer-li un bon paper i oferir-li cinquanta mil escuts de part de la ciutat. *Yo estoy muy agradecido a la ciudad de Barcelona*, diu que va respondre el rei, tot acceptant el donatiu. I va prosseguir la seva via.

El fracàs de les Corts de 1626 i la fugida del rei són, és pot dir, el punt de partença immediat del procés històric que, al cap de catorze anys, menarà a l'alçament.

A partir d'aquest any 1626, aquesta antiga obligació d'allotjar els soldats en les cases de la població esdevindrà un veritable problema. «No es lamenta aquest Principat d'un o dos anys d'allotjament, sinó de catorze».⁶

«Els sovintejats incidents entre les tropes mercenàries i la població

⁵ CÁNOVAS DEL CASTILLO, *Estudios del reinado de Felipe IV*, «Obras». Madrid 1888, I, pàgs. 58-60.

⁶ *Proclamación Católica a la Magestad Piadosa de Felipe el Grande, rey de las Españas y emperador de las Indias Nuestro Señor. Los Consellers y Consejo de Ciento de la ciudad de Barcelona*, Barcelona 1641.

Els allotjaments

civil, feren decidir les autoritats catalanes a determinar novament quines eren, d'acord amb les Constitucions de Catalunya, les obligacions dels pobles catalans. La Generalitat i els consellers de Barcelona encarregaren el dictamen (1630) a una junta de juriconsults integrada per notables figures com Jaume Càncer, Joan Pere Fontanella, Joan Pau Xammar, Miquel Joan de Magarola, Congost i d'altres; davant la situació existent i les pressions de les autoritats centrals, el dictamen fou ja transaccional: la població rural estava obligada a allotjar els soldats a les seves cases (cal tenir en compte que l'estament aristocràtic, eclesiàstic i els ciutadans estaven exempts de les càrregues d'allotjament); la distribució de l'aportament havia d'ésser feta pel regidor de la població i el soldat allotjat tenia dret gratuïtament a sal, vinagre, foc, llit, taula i servei d'acord amb les possibilitats de la família que l'acollia. Totes les altres despeses havien d'ésser pagades pels soldats.⁷

Una nova vinguda del rei empitjorà encara les coses. L'any 1634, la tensió ha pujat molt. I amb el pretext de la guerra amb els francesos entren a Catalunya tropes del rei d'Espanya i recomencen les ofenses de la soldadesca, encoratjada no sols per la impunitat més absoluta, sinó també per l'estímul que incloïen les ordres de Madrid.

Se ha de acomodar toda la gente —escrivia Felip IV al marquès de Torrecusa, amb data del 8 de març de 1639— *en casas y camas aunque no duerman en ellas los dueños, sin contemporizar con nadie, pues en razón que los de la tierra duerman en una tabla, lo cual se ha de ejecutar aunque no vengan en ello los naturales, supuesto que con el enemigo al frente no es tiempo de admitir réplicas.*⁸

La tensió ja era massa alta. I els conflictes bèl·lics, atíats per Richelieu des de fora i pel mateix Olivares des de dins, complicaven encara més l'estat d'ànim català. Però quan la fúria va esclatar entre els soldats de Felip IV i els catalans fou en acabar la campanya del Rosselló. Finia la guerra contra la invasió estrangera, però anava a començar-ne una altra de més terrible contra l'exèrcit reial que, abocat damunt el Principat, s'hi comportava com no s'hauria comportat el del rei de França, enemic. En lloc, doncs, de treure les tropes del Principat, com que no va mancar qui ho aconsellés, el comte-duc les hi va fer romandre i, en canvi, va donar ordres secretes al virrei de fer una lleva forçosa de catalans per a les guerres d'Itàlia.

Les ordres de Madrid —lletra del mateix Felip IV— disposaven els allotjaments de tal manera que el nombre de soldats acollits a cada població fos superior al dels veïns. El govern central volia amb això sufocar, àdhuc en intenció, tota vel·leïtat de revolta; però, en el fons, el que feia era menar-hi de dret els catalans perquè els pobles no podien suportar, i menys en aquells dies de misèria, una càrrega tan dura. Feia temps —tot el que anava de segle, es pot dir— que Catalunya vorejava la fam a causa de les males

⁷ Eva SERRA, *G.E.C.*, vol. I, pàg. 629.

⁸ Ferran SOLDEVILA, o.c. pàg. 998.

anyades. El 1607 i el 1631 havien estat terribles; els altres, les dificultats havien estat grans. La sequera de 1639 havia agreujat la situació, precisament en l'hora que les ordres de Madrid relatives als allotjaments esdevien més rigoroses i aflictives. Eren molts els llocs que, amb la més bona voluntat, no podien materialment subvenir els allotjats.

En aquesta època, els allotjaments esdevingueren a Catalunya molt més insuportables perquè els estímuls que les ordres vingudes de Madrid i la impunitat subsegüent duïen als abusos dels soldats. Ells, fiats de la superioritat numèrica, s'atreïen més desembarassadament a tota mena d'arrogàncies i d'abusos. La terra catalana era tractada com a país de conquesta i, com a tal, s'hi organitzaven els allotjaments i la ultratjaven els soldats castellans, napolitans, irlandesos i valons —deu mil homes en conjunt— que formaven les tropes del rei d'Espanya. Algunes d'aquestes tropes, fent més feixucs els allotjaments, duïen amb elles les mullers, les amistançades i els fills.

La documentació de l'època —diu Soldevila— ens ha conservat el testimoni del suplici al qual fou sotmesa Catalunya durant aquella dolorosa anyada de 1640. Vilamajor, Cardedeu, Palautordera, La Roca, La Garriga, Mollet, Sant Pere de Gavà, Rubí, Castellbisbal, Granollers, Llagostera, Sant Feliu, Sitges, Vilanova, Montnegre, Polinyà, Badalona, Roses, Palafurgell, Calonge, Castelló d'Empúries, Ceret, Arles i tantes altres poblacions foren teatre dels contrafurs i les violències dels soldats. Incendis, sacrilegis, robaris, assassinats, violacions, maltractaments constants de paraula i obra, talles exorbitants i arbitràries, malmetement dels productes de la terra eren l'acompanyament obligat i sinistre del pas de les tropes reials pels camps de Catalunya, per viles i vilatges d'aquella Catalunya que els soldats, en llurs bravates i insults, ja anomenaven «Castella la Nova».⁹

Però, aturem-nos. En aquesta dissortada relació ha aparegut un poble que interessa sobremanera: Castellbisbal! ¿Què deuria passar al nostre poble que, quan tot just s'eren esdevingudes tals malifetes, aparegués en la llista de «*Homicidios, hurtos, stupros, raptos, incendios y sacrilegios cometidos por los soldados en el Principado desde el año 1626 hasta el presente 1640*» que els Consellers i Consell de Cent presentaven al Rei? L'interès i la curiositat no podia ser més gran. Mirant i remirant, a la fi vaig poder tenir a les mans dos valuosos llibres de l'època mateixa que ens ocupa i escrits el mateix any dels fets. En ells es pot llegir:

*«En Castel Bisbal se alojaron 34 soldados con don Arnaldo Picarello: hizieronse dar el cabo treinta reales cada dia, y los soldados lo que les parecia. Y porque un vezino dixo a un soldado, le pagasse la comida, le dieron una grande cuchillada en la cabeza.»*¹⁰ Aquests fets succeïren els mesos de gener i febrer de l'any 1640.

El segon text que esmentava fa, pràcticament, la mateixa descripció i ve a confirmar idèntica *proesa*. El text, ara, és en català i diu:

⁹ Ferran SOLDEVILA, o.c. pàg. 1007.

¹⁰ *Proclamación Católica...* (gener-febrer, 1640), s/n.

«En Castell Bisbal don Antonio Picarello ab 50 cavalls se fa contribuir per ell tres lliuras cada dia, diu un pages li paguen lo que menjan, y la paga fou una gran coltellada al cap; lo mateix han fet en Horta y Montornes».¹¹

La cançó *Els Segadors*, coetània dels esdeveniments, composta segurament en la segona meitat de l'any 1640, ens n'ha conservat el ressò popular, mentre els arxius ens en conservaven la relació detallada.

Aquesta cançó, esdevinguda més tard l'himne nacional de Catalunya, no és en la seva fermesa austera —que produeix, encara avui, declamada, una gran impressió en auditoris de gent camperola— cap explosió lírica d'indignació o de protesta: és, concisament i substancialment, un memorial de greuges.

A penes una breu introducció elegíaca: *Catalunya, comtat gran, qui t'ha vist tan rica i plena?* I l'acusació comença contra Olivares, atidor del rei, que encara és considerat com a senyor i contra les tropes que campen per Catalunya, amb enumeració dels greuges que havien penetrat més agudament en l'ànima del poble: *Contra tots els catalans, ja ho veieu quina n'han feta!* I tot seguit la llista de les atrocitats comeses: l'incendi de Riudarenes i de Santa Coloma de Farners, l'assassinat d'un sacerdot mentre celebrava la missa, l'assassinat d'Anton de Fluvià a la capella del costat del Castell de Palautordera, els sacrilegis, les violacions i el malversament dels productes de la terra i del treball: tot amb una concisió impressionant, amb la força única i contundent dels fets arromançats.

Observem que, al costat dels casos concrets, tres greuges de caràcter general són exposats amb oblit de tots els altres: eren, sens dubte, els que més ferien i revoltaven els catalans. Que aquell pa tan humil i negre, sustentació de la pagesia, i que aquell vi, negre, aspre i flairós de la terra, salvats amb el treball pertinaç a l'eixut d'aquelles anyades adverses, fossin menyspreats per la soldadesca i donats l'un a rosegar als cavalls i l'altre a la pols dels carrers, eren malifetes detestables als ulls dels camperols. I la cançó ha consagrat dues estrofes:

*Lo pa que no era blanc
deien que era massa negre:
lo donaven als cavalls
sols per assolar la terra*

*• vi que no era bo,
engegaven les aixetes:
lo tiraven pels carrers
sols per a regar la terra*

Sovint en les informacions i en els planys que de pertot arribaven a la Generalitat trobem confirmades aquestes malifetes: no són cap invenció

¹¹ J. ÇARRÓCA, *Política del comte d'Olivares, contrapolítica de Catalunya*, Barcelona, 1641, s/n.

del poeta destinada a exaltar la indignació popular: «ells no volien menjar sinó gallines i capons, prenent-se-les a son arbitre, que a penes n'hi ha deixades, i per als cavalls blat i pa amb vi, malgastant d'una cosa i l'altre més el que menjaven» —diu el *Summari* de les informacions en l'apartat relatiu a Vilamajor.

«Tots los mateixos excessos de fer-se donar menjar i beure violentament, matar quantes gallines trobaven, donar pa i blat als cavalls, compondre els particulars, robar lo que els apareixia de les cases, i majors, feren en la vila de Cardedeu», diu el mateix *Summari*, a continuació. Una mica més endavant trobem que «A la Garriga, per a triar los millors vins, fiblaven quantes botes hi havia en les cases on s'apostaren, rentant los cavalls amb vi, que hi hagué casa que mataren passades cinquanta gallines...». «*Estos —los soldados— en las casas de su alojamiento, descomedidamente comieron y bebieron, derramando lo que sobraba de vino y aceite*», consta en la relació de l'assessor de la Capitania general respecte als esdeveniments de Palautordera.

També els sacrilegis figuren entre les malifetes que més commovien l'esperit dels catalans i els estimulaven a la resistència:

*Cremen albes i casulles
i corporals i patenes
i el Santíssim Sagrament
(alabat siga per sempre)*

La realitat d'aquests fets —escriu F. Soldevila— obligà a intervenir les autoritats eclesiàstiques i així el bisbe de Barcelona, Gil Manrique —que no era català, sinó de Castella— va fer instruir causa criminal pels sacrilegis comesos pels *tercios* al Castell de Palautordera i, com a resultat del procés, va fulminar decret d'excomunió contra els mestres de camp que els comandaven. De la mateixa manera hagué de procedir el bisbe de Girona, Gregorio Parceró, gallec, contra els incendiàries i profanadors de les esglésies de Santa Coloma i Riudarenes.

La bibliografia existent ens presenta, també, informació sobre altres casos: Villalonga dels Monts, Sant Andreu de Banyuls dels Aspres, Pontellà, etc. El bisbe Parceró, que no havia fet sinó complir amb el seu deure, fou molt criticat a Madrid, acusat d'haver donat ales a la revolta.

Segons Soldevila, la guerra prengué així en els seus començaments un cert caire de guerra de religió: la documentació existent s'esforça a fer ressaltar la gran religiositat dels catalans perquè contrasti amb la irreligiositat de les tropes; l'endemà de la mort de Pau Claris, homi escrivia: «els seus innumerables, continus i grans treballs», assenyala que els ha fets «per la defensa y immunitat de las Iglesias tantas vegades violadas, cremadas y robadas per lo exèrcit enemich y en ella lo Santíssim Sagrament, que sia alabat per sempre». Després segueixen la «defensa de la patria, leys y prerrogativas; y de las vidas, honor, reputació y hacienda dels provincials, per moltas maneras vexats y oprimits de dits soldats y exercits enemichs».

I els eclesiàstics no foren pas els menys entusiastes: una junta de teòlegs va sentenciar que l'alçament era lícit i, «quan Barcelona es va veure amenaçada, els sacerdots i religiosos formaren llurs companyies, i tots, des del novici al més grave, sens faltar a la modèstia i decoro de sos hàbits i professió, acudien molt bé i tant com qualsevol secular, a la de soldat...».

Els catalans consideraven com a herètiques unes tropes que gosaven comportar-se d'aquella manera, sense respecte als temples ni a llurs ministres.

Ultra el cas citat de la capella del Castell de Palautordera on foren morts Anton de Fluvià i quatre persones més, entre elles una criatura de dos anys en braços de la seva mare, cal citar el cas de Santa Coloma de Farners, on la gent s'havia refugiat a l'església i no li valgué; el de Riudarenes (3 maig); la crema de l'església de Montiró (31 maig). Al Rosselló van saquejar moltes esglésies, van cremar-ne una i van maltractar els sacerdots i van saquejar llurs cases. A Cardedeu van agafar un sacerdot i el van lligar i maltractar i, com que ell els reconvingué tot fent-los observar la seva condició sacerdotal, un dels soldats va respondre que *"aunque fuese San Pablo y tuviera el Santísimo en las manos no lo dexara de hacer"*. Fet remarcable: Catalunya entrava a prendre part en una guerra europea que havia estat inicialment, i que en un dels seus aspectes fonamentals era encara, una guerra de religió.

Si els excessos —conclou Soldevila— de les tropes haguessin trobat la corresponent sanció per part de les autoritats reials, si la impunitat no els hagués crescut i no hagués vingut a afegir-se als altres greuges com un incentiu més a la revolta, potser aquesta no hauria arribat a esclatar. Però el clam de tot Catalunya, que s'elevava fins al virrei demanant el càstig dels culpables i la reparació de tants d'abusos i de crims, no sols no trobava la deguda resposta, sinó que de vegades era considerat com un desacatament i atreia les represàlies en lloc de la justícia. La cançó dels Segadors va recollir amb la seva concisió habitual l'eco d'aquesta impunitat de les tropes i va donar-li una viva plasticitat de diàleg:

*»En daren part al virrei
del mal que aquells soldats feien:
"Llicència els n'he donat jo:
molta més se'n poden prendre".»*

Deixem-ho, per ara. Però que constin els fets del nostre poble i d'altres, tal com ho hem vist i llegit. Per no deixar-ho a l'aire, resumiré la Guerra dels Segadors entre nosaltres.

Martorell, Els moviments de l'enemic eren previstos. Després d'apoderar-se de
esperança Tarragona, l'invasor emprendria la marxa en direcció a la capital pel camí
dels catalans del Penedès, per Martorell. Solament per aquest indret estratègic es podia
travessar el Llobregat, per tal com en aquelles contrades no existia altre
pont que l'anomenat del Diable, de construcció romana i gòtica.

La Generalitat ordenà la immediata fortificació i defensa dels passos de Martorell. Aquesta vila fou el lloc elegit per «fer cara al enemic, perquè passant de aquí, perduda tota Catalunya».¹²

L'única esperança ferma dels catalans consistia, doncs, a donar la batalla decisiva pels volts de Martorell, per ésser la veritable clau de la defensa de Barcelona. El quarter general de Catalunya, presidit per la bandera de Santa Eulàlia, s'instal·lava entre Sant Feliu i Martorell. Les lleves s'anaven engrossint ràpidament. La gent del Vallès, convocada a so de trompeta i tabals, foren els primers a acudir-hi.

Després de la vilesa comesa pel mariscal francès M. d'Espanan a Tarragona, Pau Claris encara intentà de convèncer-lo de l'obligació ineludible que tenia de defensar Catalunya. Espanan prometé quedar-se i prendre la defensa de Martorell, de tal manera que li lliuraren uns quants milers de lliures i, en haver-les rebudes, reuní les seves tropes i amb elles marxà, pel Vallès, camí de França. Això passava el 7 de gener. Deserció francesa

Les tropes castellanques s'anaven apropant a Martorell. Els catalans, en nombre de sis a vuit mil, ja els esperaven, comandats pel brau conseller terç de Barcelona. Pèrdua de la batalla de Martorell

Quan Luis de Fajardo i Requesens, Marquès de los Vélez, es trobà a la vista dels catalans, no avançà més i restà a l'espera alguns dies. La gent de la terra s'encoratjà davant l'aparent indecisió de l'invasor.

El Marquès, més astut, però, que els catalans, aprofità el temps per a fer un reconeixement dels topants dels encontorns fins que, capacitat de la importància militar que representava guanyar el coll del Portell, entre Corbera i el Lledoner, ordenà al Marquès de Torrecuso que intentés passar-lo amb sis mil infants, mentre la resta de l'exèrcit es llançava damunt les fortificacions de Martorell. Amb una facilitat escruixidora franquejaren el coll del Portell. Passat aquest estratègic coll podien ja cantar victòria ja que, de sobte, en travessar el Llobregat prop de Sant Vicenç dels Horts, se situaren a la reraguarda de l'exèrcit català. Des d'allí avançaren cap a Martorell i, tallat tot intent de retirada, impediren que Barcelona els pogués socórrer.

Era el dilluns dia 21 de gener que les tropes castellanques investiren furiosament per la banda del riu Anoia; els catalans resistien l'escomesa sense dificultats. La desfeta vingué en veure que l'enemic havia passat sense lluita l'estret pas del Portell, per defecció del català Jaume Vergós que el defensava amb set-cents homes.

D'aquí pervingué que l'exèrcit català defensor de Martorell es veiés envoltat d'enemics per totes bandes, llevat la part de muntanya de l'altre vessant del riu Llobregat, vers el Vallès. En adonar-se del perill que els amenaçava, hom ordenà que, per l'anomenat Pont del Diable, se salvés

¹² M. CANYELLES. *Descripció de la grandesa y Antiquitats de la ciutat de Manresa*, pàgina 500.

tothom qui pogués. Aquesta ordre fou acomplerta sense tardança i, malgrat les presses, foren llançades al riu les armes i municions que no els fou possible d'endur-se'n.

Mentre la infanteria catalana passava el pont, la cavalleria entretenia l'exèrcit castellà. El Pont, però, era tan estret i baix de baranes, que no podia engolir l'allau de gent que maldava per passar; molts trobaren la mort en caure al riu o en intentar travessar-lo, tan gran era l'afany d'escapar del poderós invasor.

Quan la major part de les forces d'infanteria es trobaven fora de perill, la cavalleria també tractà de passar el Llobregat, la qual cosa aconseguí amb relativa facilitat. Aleshores els castellans els espenyaren i encara n'aconseguien molts dels de peu, que immediatament foren degollats *a filo de espada*. L'exèrcit reial entrà victoriós a Martorell. La poca gent que restà dins la vila féu escassa resistència. Així i tot, *degollose toda la gente que se halló, que serian trescientos hombres*.

La gent de la terra mai no podia sospitar que l'exèrcit castellà arribés a rompre les trinxeres de Martorell i, com que la retirada fou tan sobtada, provocà un pànic indescriptible. El nucli principal de les forces que s'escaparen pel Pont del Diable fugiren per les muntanyes de l'altra part del riu, en direcció a Terrassa, enfilant dreturerament pel camí ral que, pel Pla de l'Ametllera, conduïa a la vella parroquial de Matadepera; no es deturaren, però, fins als contraforts de Sant Llorenç del Munt, en els esquerps i abruptes paratges de la Mata. Per a resguardar-se de les inclemències del temps en aquelles crues nits hivernenques, es recolliren en els recers i les cavitats de la muntanya, i especialment en la grandiosa cova Simanya, al bell cor del Montcau.¹³

La revolta dels barretines

El regnat de Carles II (1665-1700) no fou, precisament, gaire encertat. Fins i tot —dirà Soldevila— l'acció del govern central a Catalunya en la guerra contra França fou, en general, llastimosa. Perquè, si per una banda provocà novament l'hostilitat contra l'exèrcit espanyol, per l'altra no va saber preparar-se com calia en la lluita contra el francès.

La població catalana, que encara recordava vivament les tensions passades feia una cinquantena d'anys durant la Guerra dels Segadors, tornava a veure que es repetia la situació amb l'exèrcit espanyol.

Les tensions, el saqueigs, les noves contribucions de guerra, les arbitràries imposicions, els nous allotjaments, etc. foren l'àpat comú de moltes llars i poblacions catalanes en aquells anys. S'hi afegia, encara, l'ordre de destitució temporal del President de la Generalitat i d'altres càrrecs importants. Calia afegir que la pagesia catalana havia sofert els estralls d'unes plagues de llagostes (1686-1688) que havien malmès tants treballs i esforços. El país ja no podia més.

I la lluita armada va començar el 1687. S'inicià a Centelles i ben aviat s'escampà per bona part de petites poblacions de Catalunya, enfront de la

¹³ S. CARDÉS, *Terrassa durant la Guerra dels Segadors*, pàgs. 78-82.

gent de les grans viles i ciutats que s'estalviaven tots aquells atropellaments.

La reacció catalana fou coneguda per l'alçament dels *barretines* o dels *gorretes*, que ja no podien suportar més els abusos pels allotjaments de tropes espanyoles, les contribucions per a l'exèrcit, etc., etc.

Aquesta tensa i problemàtica situació s'agreujà més encara el 1689 per les dificultats de la guerra amb França, que va voler aprofitar-se del moment per als seus interessos. Fins i tot intentaren enfrontar —encara més— els pagesos amb les tropes castellanes, en guerra contra França. En el fons, es perseguia una revolta contra la monarquia espanyola a fi de lliurar Catalunya a França.

No és possible descriure tots els despropòsits que el govern central va tenir davant la presència de l'exèrcit francès. Cal dir, només, que el desgavell, la manca de sentit, les claudicacions, etc. culminarien amb l'ocupació de bona part del nostre país i, després d'un llarg setge, amb el lliurament de la ciutat de Barcelona als francesos (1697). Lluís XIV tornava a ésser sobirà de Catalunya; tornava a haver-hi virrei francès. La pau de Ryswick, signada el mateix any, restituiria els territoris al rei d'Espanya.

El sometent de moltes poblacions properes a Barcelona es veia molt sovint impotent per aturar els abusos dels invasors que afectaren, principalment, diverses poblacions del Maresme, del Vallès i del Llobregat.

Aquesta massa esquemàtica descripció ens serveix, però, per descriure uns fets ocorreguts —no cal dir-ho— a Castellbisbal. Els dos documents transcrits són datats el 10 de maig del 1698. Per tant, durant el rectorat de mossèn Pere Llorens, que ho fou des del 1686 al 1711. Val a dir que aquest rector va estar absent de la parròquia des del començ del mes de febrer de 1698 a les acaballes del maig del mateix any. Mentrestant, a la parròquia, hi trobem el vicari i un religiós. El que no consta explícitament és el motiu d'aquesta perllongada absència.

Els esmentats documents fan referència al robatori ocasionat pels soldats francesos del Duc de Noailles a la nostra parròquia. És bo de recordar que aquest senyor Duc fou qui havia robat, el 1693, la famosa Bíblia de Sant Pere de Rodes que avui és exhibida a la Biblioteca Nacional de París.

En el segon document es fa descripció del robatori de manera ben precisa: els francesos són anomenats, despectivament, *gavatxs*. I són ells que robaren el copó del sagrari (*píxide*), les crismeres dels Sants Olis, segurament de plata, els gamfarons (*gonfarons*), o banderes que pegen d'un pal travessar i que solen ésser la insígnia d'una confraria, una tovallola de tela fina de seda (*tafetà*), sis roquets sense mànigues, oberts pels costats (*garnatxas*), etc. Val la pena llegir ambdós documents:

«...que entregui al Rector y obrers set o vuyt quarteras de blat que aplegá per a emplearlas en ornaments de la parroquial (església) que saquejaren los gavaigs».¹⁴

¹⁴ A.E.B. Arxiu Catedral. Visita del Oficialat 1698, foli 81. J. MAS, *Notes inèdites IX*, foli 159.

«Consta (que) los gavaigs han robat: la Pixido ab la reserva la qual may se ha pogut recuperar, un vaset de plata del viàtich ab bosa, las crismeras, un calzer dorat, una capa de domàs blanc, los gonfarons de domàs vermell, una tovallola de tafetà guarnida de punta de or y plata, la tovallola de la creu de tafetà, un vestit de primavera de la Mare de Déu, tres sobre-calzers de tafetà, quatre albas de tela, quatre àmits, sis garnatxas de tela, divuit tovallas, sinch de tela y tretze de fil y cotó».¹⁵

Val a dir que, segons un inventari del 1717 que es pot trobar més endavant, la Parròquia de Castellbisbal tornà a tenir —perquè ho van comprar— el que els havia estat pres pel *gavatx*. Al capítol 18 ja es fa referència a la Guerra de Successió, iniciada arran de la mort sense descendents del rei Carles II, l'any 1700.

El pont del Diable

En el procés de romanització que els romans feren d'un cap a l'altre de l'Imperi, tenen un paper important les comunicacions. Una de les vies més importants era l'antiga Via Heraclea, esdevinguda, en temps d'August, la famosa Via Augusta. Originant-se a Roma, a través de la Gàl·lia entrava a casa nostra per l'actual frontera del coll del Pertús, accedia a Girona, arribava a la vora de la Bàrcino romana i entrava de ple en la poderosa Tàrraco.

El pont romà

A nosaltres ens interessa, sobretot, el pas de la «Via» per les nostres terres. En l'estret pas del Llobregat pel «Congost», els romans construïren un monumental pont. Fins fa poc es creia, pels vestigis existents actualment, que es podia datar del segle I o II de la nostra era.

Però l'eminent epigrafista Marc Mayer, per unes inscripcions que hi ha en alguns carreus, ha pogut determinar que el pont fou construït «en els anys 10 i 8 abans de Crist, quan les legions quarta Macedònica, sisena Victoriousa i desena Gèmina, que deixaren els seus signes inscrits als carreus de l'estrep del pont, coincidiren a Hispània».¹⁶

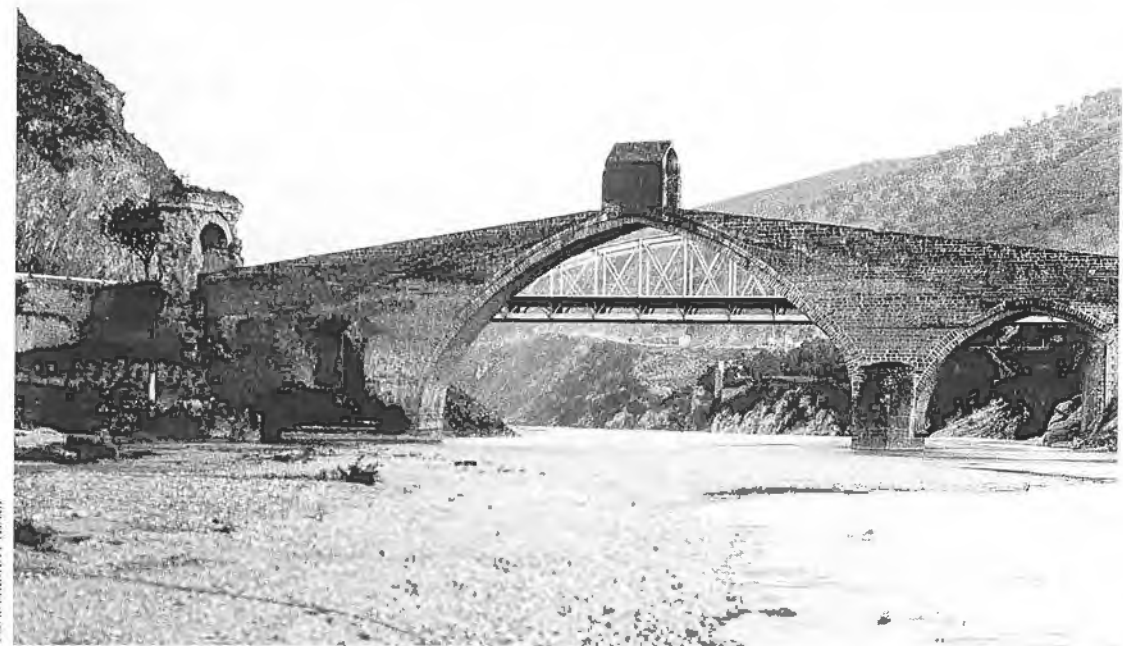
I si ben poc queda avui d'aquell primitiu pont, podem fer-nos-en una idea a partir dels ponts romans existents, encara, a Mérida, Alcántara, o Badajoz. En aquesta suposició pot afirmar-se que el pont devia ser pla, ben horitzontal a partir del nivell de l'arc d'entrada i que, amb tres arcades de mig punt, tocaria, ja, la part de Martorell.

Del monumental arc d'entrada i commemoratiu de l'obra magna, en foren destruïdes les inscripcions. Això fa ignorar, amb certesa, l'origen i l'acostumada dedicació.

Amb tot i això, «pels basaments, bastant ben conservats, fragments de columnes i belles motlures, podem afirmar que l'arc pertany al mateix període i ordre arquitectònic de l'arc de Berà, prop del Vendrell. No obstant això, els seus elements decoratius són més modestos: una sola

¹⁵ A.E.B. Arxiu Catedral. Visita del Oficialat 1698, foli 159 vº.

¹⁶ I. CLOPAS I BATLLE, *Historia y leyenda del puente del diablo*, Martorell 1963. La major part d'informació del Pont del Diable l'he resumida de l'esmentat llibre. Per això m'hi remeto. (NdA.)

FONS SALMANY TERÇA

columna coríntia amb baix relleu i a cada costat de la gran arcada sostenien l'entaulament ornamental amb la cornisa de clàssiques motlures.¹⁷ Malgrat la suposició que féu, a començament del segle XIX, el gran viatger Alexandre de Laborde, és indubtable que el pont romà sols tenia un arc triomfal, avui encara existent. Hi ha indicis que fan suposar que l'obra fou duta a terme en temps d'August. En canvi, el cap-pont corresponent a l'arc commemoratiu romà és d'una època un xic més tardana. Com ho és també el famós arc romà que avui admirem.

Una dada que no es pot ignorar és la que ens facilita la troballa, el 1852 i el 1863, dels anomenats «vasos de Vicarello», trobats a *Aquae Appollinares* (Bagni di Vicarello, Itàlia). És sabut que molts viatgers gaditans —parlem de l'època d'August— en emprendre el llarg recorregut portaven uns vasos votius de plata, amb tot l'itinerari gravat, des de Cadis a Roma. Arribats ja a la capital imperial, eren oferts com a reconeixement al deu Apol·ló. Els vasos duïen escrites les estacions o poblacions per les quals transcorria la via, amb les seves distàncies respectives en milles romanes (equivalent a 1.482 m.) Per ells podem saber l'itinerari de la primitiva Via —ja anomenada aleshores Via Augusta— que només en el tram català ens situa a l'actual pas del Pertús. D'allà a Perellada (*Petrelata*), Girona (*Gerunda*), Caldes de Malavella (*Aquis Voconis*) i, per Hostalric i Granollers, a Sabadell (*Arragone*). Entrant al nostre terme per ca n'Estapé, possiblement baixava cap a Can Pedrerol de Baix i d'allí remuntava, seguint el riu, fins a Martorell (la probable *Ad-fines*); d'allí cap a prop

Vista del Pont del Diable de l'any 1913.

¹⁷ M. PAGÉS I PARETAS, *Art romànic i feudalisme al Baix Llobregat*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1992, pàg. 155.

de la Bisbal del Penedès (*Antistiana*), Altafulla (*Palfuriana*), Tarragona (*Tarracone*), (*Sub Salu*), (*Tria Capita*) i Tortosa (*Dertosa*). Hi ha un petit dubte sobre la situació de *Ad-fines* (als límits). Semblaria que podria correspondre a Castellví de Rosanes, si ens fixéssim en les distàncies que assenyalen els vasos citats. Però, mirant la geografia dels llocs, sembla més versemblant que *Ad-fines* correspongui a l'actual Martorell.

De la traça constructora que tenien els romans ningú no en dubta. Una prova n'és que l'antic pont resistí mil anys les crescudes del Llobregat, fins que una pluja excessiva per a ell féu baixar de tal manera el riu que s'emportà el pont. Això era el 1143. De seguida es reconstruí (reconstrucció romànica del pont). Resten, d'aquell pont romà, els cap-ponts, una de les pilastres i l'arc commemoratiu d'entrada.

Potser sigui ara el moment de recordar al lector, i sense cap intenció polèmica, que el terme de Castellbisbal arriba fins a la meitat del riu Llobregat, que fa partió amb el terme de Martorell. I encara que el llit del riu, diuen, pertoca a l'Estat, el fet indiscutible és que el malmès però encara magnífic arc d'entrada pertany, com és lògic, a Castellbisbal.

El pont gòtic Hem vist com pel 1143 es malmeté —i restaurà— el pont romà. Doncs bé, cap el 1283 es tenen notícies referides a una nova riuada que el va

Arc romà. Any 1923. ajudessin l'obra del pont. L'onze de març de 1295 insistia en el mateix propòsit: en efecte, «ordenava a Guerau de Crosses, batlle de les batllies de

abatre. El 26 de maig d'aquell any, el rei Pere *el Gran* ordenà que estiguessin sota reial salvaguarda els obrers i els recaptadors d'almoines per a la reconstrucció del pont. El 1286 les obres anaven endavant i ja s'hi podia transitar. El rei Alfons III, el dia 29 de març, concedí a Berenguer d'Orís, procurador del senyor de Castellví de Rosanes, la facultat de cobrar un cert impost (pontatge) per a poder acabar-ne la construcció.

L'obra, però, anava avançant a poc a poc. El dia 24 de juliol de 1289 consta que l'arquitecte Bernat Selles o Sellarés era el responsable i director de les obres, i que tenia la protecció reial per assolir-ne l'acabament.

El març de 1294 l'infant Pere, marit de Guilleuma de Montcada, ordenà als batlles de Vic, Torelló, Tona, Castellví i Castellbisbal que

Castellví de Rosanes, Castellbisbal, Martorell, Sant Esteve Sesrovires, Voltrega i Vacarisses, que obligués els homes de totes ses batllies a pagar per l'obra del pont de Martorell i pel seu perfeccionament 1.500 sous barcelonins, a compte de les quèsties (tributs) que havien de pagar durant aquell any».¹⁸

El pont, admirable per la seva esvelta arquitectura, fou aixecat sobre les bases del pont romà, aprofitant tot el que es podia de les restes del pont anterior. Malauradament, hom destruí la part alta de l'arc commemoratiu per aprofitar-ne els carreus. Avui encara, adossats al basament de l'arcada gòtica, hi figuren relleus de columnes estriades de l'arc romà d'entrada. Es troben, concretament, en un dels basaments del pont gòtic, prop de l'arc romà. Sembla que fou aleshores quan s'adoptà l'estructura gòtica que veiem, amb dos arcs ogivals. Així el nou pont era format per un arc major de 21 metres d'alçada per 43 metres d'amplada, un altre arc també gòtic, més petit, a la banda de Martorell i un altre arc de mig punt sobre les roques de la part oriental. Per les proporcions de les arcades, aquest pont era el més alt i atrevit dels construïts als Països Catalans durant el període de l'arc gòtic.

Més tard, a l'edat mitjana, el pont s'anomenà també de *Sant Bartomeu*, nom pres d'una ermita veïna, a Martorell, que subsistí fins el 1830 en què fou enderrocada i en el seu solar fou edificat un escorxador municipal. Durant la ja descrita Guerra dels Segadors el pont resultà força malmès, resultat, sobretot, de la resistència a l'enemic.

La construcció, a la segona meitat del segle XVIII, del pont de Molins de Rei, afectà negativament la necessària restauració del nostre pont. El seu responsable, l'enginyer militar Juan Martín Zarmeño, havent vist el precari estat en què havia restat «el pont de pedra», com també era anomenat, s'apressà per obtenir del rei Carlos III una subvenció que evités un possible enderrocament. Era l'any 1768. Per fer-ne memòria es féu col·locar una làpida, actualment desapareguda, que en deixava constància. Aquesta inscripció —amb un text totalment llegendari— deia:

«Por los años 535 de la fundación de Roma fué construido este admirable puente por el grande Anibal. capitan cartaginés, e hizo erigir el arco triunfal que ahun existe a su salida» (a la part de Castellbisbal) «en honor de su padre Amilcar. Después de 1.985 años de su duración se hallaba esta fábrica muy mal tratada y en estado de arruinarse enteramente; pero a fin de conservar un monumento de tan rara antigüedad, lo mandó restablecer en este año de 1768 la Magestad del Sr. Dn. Carlos 3, Rey de España, a solicitud del Excmo. Sr. Dn. Juan Martin Zarmeño, comandante general del cuerpo de Ingenieros».

El setembre de 1811, el general en cap de l'exèrcit del Principat, Luis Lacy, ordenà com a mesura preventiva que es volés el pont. L'ordre la dirigí Guerra del Francès

¹⁸ M. PAGÉS I PARETAS (O.C.), pàg. 160.

Restauració al segle XVIII

Guerra del Francès

al famós Josep Manso, comte del Llobregat. Aquest li contestà: «...no hi ha cap necessitat de fer-ho i causaria greus problemes a la població i als soldats...». Lacy, que es trobava a Vic, assabentat del comunicat de Manso i aconsellat pels seus ajudants, revocà l'ordre.

Ferran VII té por

El monarca i la reina Amàlia vingueren a Catalunya el 1827 i visitaren el Monestir de Montserrat, tan fet malbé després del pas dels francesos. A punt de travessar el pont, i sorprès per la seva atrevida construcció i l'alçada, ens diu el notari de Martorell, Antoni Buxeres, «*el rey bajó desconfiadamente del coche con su esposa y lo cruzó a pie. Al pasar por los contrafuertes del gran arco central no quiso reparar en la lápida que le señaló su ministro Francisco Tadeo de Calomarde, sinó que dijo en voz alta al Alcalde de Martorell: "este puente amenaza ruina", y refunfuñó en voz baja: "Deberia hacerle ahorcar"*».

El pont, val a dir-ho, estava en perfecte estat, però a fi d'obeir el rei es prohibí el trànsit de tota classe de carruatges. Per fer-ho observar, es feren col·locar dues grans pedres al mig del pont. Els dos pedrots restaren en aquest estrany lloc fins que el 1834 foren arrencats d'on eren i llançats al riu, permetent així el trànsit, novament, de tota classe de persones i carruatges.

Restauració de l'arc triomfal romà

L'any 1893, la Maquinista Terrestre y Marítima féu el pont de ferro de la carretera de Martorell a Terrassa. Per anar a trobar el nivell de la carretera, els seus constructors enterraren la base i més de la meitat de l'arc romà. Uns anys després, algunes persones i entitats s'adonaren del lamentable estat de tan bell monument i de la necessitat d'intervenir-hi a favor.

Una d'aquestes entitats, el Centre Excursionista de Catalunya, reunida la seva Junta Directiva el 20 de novembre de 1923 i presidida, aleshores, per Joan Ruiz i Porta —avi del qui subscriu— prengué el següent acord: «Cridar l'atenció al Servei de Conservació i Catalogació de Monuments de la Mancomunitat referents a l'estat ruïnós en què es troba l'arc d'entrada del pont de Martorell.»

Al cap de cinc anys, és a dir, el 1928, l'arquitecte i Director del Servei, Jeroni Martorell, féu restaurar acuradament l'arc romà tot traient-li les herbes, reforçant l'arcada i part exterior de la base i asfaltant la part alta a fi i efecte d'evitar-li noves filtracions. El 3 de juny de 1931, i per Decret-Llei fou declarat Monument Històric Artístic.

Mancava, encara, desenterrar l'arcada. Fou realitzat el 1933. Aleshores es rebaixaren els nivells inclinats del pont i es construí l'escala que salva el desnivell que hi ha entre l'arc i l'actual carretera. Pel testimoni oral d'alguns que hi foren presents, se sap que hi assistí també el Conseller de Cultura de la Generalitat, Ventura Gassol i Rovira.

Es col·locà una làpida que, desmentint una antiga llegenda que posava Aníbal com a constructor del primer pont, consigna:

«Pont del Diable:

»Segle II, Arc i basaments del pont romà

»Any 1283, Pont gòtic

»Any 1768, Reconstrucció del pont

»Any 1928, Restauració de l'arc romà

»Any 1933, Desenterrament dels sòcols de l'arc romà colgats per la construcció de la carretera, rebaixament de les baranes i construcció de l'escala.»

El Pont del Diable va sofrir la voladura de la seva gran arcada central el dia 24 de gener de 1939, a les acaballes de la sagnant guerra civil. Gran quantitat de pedres i carreus restaren en el llit del riu, a la vista de tothom. Ja aleshores s'intentà recollir-les, però les autoritats del moment no en feren cas; malauradament, una gran riuada, el 28 d'abril del mateix any, se les endugué i les colgà.

El 23 d'abril de 1961, el ple de la Diputació de Barcelona aprovà el projecte de reconstrucció de la gran arcada amb un pressupost de 2.886.535,86 pessetes. El 20 d'abril de 1962 es començà la reconstrucció que finalitzà el 3 de juliol del mateix any. Des d'aquell dia tornem a veure *el pont del Diable*.

Sigui aquesta, també, una bona ocasió per reconèixer l'empenta, l'interès i estima que la població i autoritats de Martorell van tenir fins a assolir la realització d'aquests propòsits.

En un camp, prop de Palau Solità, es troba un megàlit que el diable portava a coll des del Montseny, d'on l'havia arrencat, fins a Martorell per tal d'acabar-hi el famós pont romà conegut per *pont del Diable*, que travessa el Llobregat.

Part ençà del riu, hi havia un gran hostel on no hi havia cap pou per proveir-se d'aigua. Hi havia una serventa que s'havia de passar gairebé tot el dia anant a cercar l'aigua a l'altra banda del riu, en una fonteta. Un dia que el riu baixava molt ple, va dir que més valdria donar-se al dimoni que haver de fer tants viatges a la font. A l'instant se li presentà un cavaller que li prometé fer-li un pont en una sola nit a canvi de la seva ànima. La serventa va acceptar.

El diable, car no era altre el cavaller, es posà tot seguit a treballar amb tota fúria. Només hi mancava una pedra. La matinada s'acostava. En passar el diable per davant de Can Cortès, el gall d'aquesta casa es posà a cantar anunciant el dia. El diable, que només pot treballar durant les hores de fosca, en sentir cantar el gall cregué que ja era de dia. No havent tingut temps d'acabar el pont, deixà caure amb ràbia la pedra a terra i quedà dreta i enfonsada set canes, tal com avui es troba.

Hi ha variants segons les quals la serventa estava inquieta, es va llevar poc més enllà de mitjanit i veié amb paüra que el pont ja estava gairebé llest. Cridà l'hostalera i, plorant, li contà el que li passava. La mestressa prometé salvar-la. Tirà una galleda d'aigua al damunt del pobre gall que

Destrucció i reconstrucció de l'arcada gòtica

Les millors llegendes populars: *El pont del Diable*¹⁹

¹⁹ Joan AMADES, *Llegendes Populars*. Editorial Selecta 1981, pàgs. 281-182

dormia. La bèstia es posà a cantar. Els galls veïns li contestaren fins a arribar a cantar els de Can Cortès de Palau, quan el diable passava per allí.

Hom dóna el mateix nom i conta la mateixa llegenda de la pedra superior del dolmen de Vilassar.

Llegendes sobre Tradicions religioses de Catalunya²⁰

Dues són les tradicions més conegudes respecte al *pont del Diable* de Martorell. Una és poemàtica i, en certa manera, recorda el Comte l'Arnau; l'altra té tot l'aire faceciós de les contalles populars. Totes dues, però, tot i contradient-se, són interessants.

La primera suposa l'existència d'un castell feudal, no lluny del pont, on vivia un cavaller tarat de tots els pecats i, com és lògic, odiat pels seus vassalls. El cavaller no respectava vells, ni infants, ni dones i el seu caprici era la llei en tot el feu. Anant pel món, va conèixer una noble i virtuosa dama la qual, ignorant els defectes del noble, no tingué inconvenient en casar-s'hi. Portada al castell i passada la lluna de mel, ben tost s'adonà de qui era el seu marit i provà de portar-lo pel camí del bé. Trista empresa! El cavaller no volia ésser reptat i medità un altre crim:

—Vine —li digué un jorn, tancant-la en una cambra fosca i humida— m'esperaràs aquí fins que jo torni.

Closa restà, sense més companyia que la d'una noieta molt xica que li duia el menjar i que el cavaller havia robat de la casa pairal perquè fes de patge de sa muller en el captiveri. La dama i la noieta van fer-se bones amigues, s'estimaven de tot cor i s'ajudaven mútuament en allò que podien: la dama il·lustrant la noia, la noia provant de fer més passadores les eternes hores de l'esclavatge de sa mestressa.

La noia s'anava tornant poncella i feia molt de goig. Desitjosa d'alleujar la sort de la dama, vàries vegades demanà al cavaller que endolcís el mal viure de sa esposa. El cavaller li responia amb una mirada sorneguera:

—No encara... Més endavant!

Passaren anys i la dama emmalaltí de mort. La donzella pregà al cavaller que anés veure la dissortada abans de morir, però el cavaller, per tota resposta, encesos els ulls, intentà abraçar-la. La noia fugí llestament i es tancà de bell nou amb sa mestressa.

Morí l'esposa només vetllada per l'amorosa donzella i, sentint els seus plors, comparegué en la cambra mortuòria el cavaller amb els seus servents. El mal marit, en lloc de commoure's davant el cadàver de sa muller, agafà d'un braçat la minyona i fugí com un condemnat de la cambra i del castell, cavalcant en un corcer negre que havia tret de l'estable d'una sola estrebada.

La nit era fosquíssima, il·luminada únicament pels llamps. Del cel davallaven aigua i foc, però el mal cavaller corria i més corria, esperonant el cavall. Marges, cingles, roques, tot ho saltava el corcer, entre el ressò dels

²⁰ ANNA DE VALLDURA, *Tradicions religioses de Catalunya*, recollides per Editorial Millà, Barcelona 1948.

trons i la remor de les aigües desbordades que cercaven l'aiguabarreig de l'Anoia i el Llobregat, esdevinguts un mar impossible de travessar. El cavaller no tenia por de res perquè el diable estava amb ell, i per la protecció del diable, malgrat la tempesta, cavall i cavaller assoliren terra ferma i eixuta on deturaren la cursa esperitada.

Reia el cavaller. Estreta contra el seu cor portava la donzella, el millor dels obsequis que hauria pogut fer-li el diable... Mes ai que, en anar a besar-la, els llavis de la noia estaven sense color i el cos tot ert. Déu Nostre Senyor li havia fet la gràcia de salvar-la llevant-li la vida. Al dia següent, el cel era blau i serè, la muntanya més verdejant que mai, però la gent de la rodalia, en saber la mort de la malcasada, en veure el pont llevadís del castell caigut, en trobar el cos mort de la donzella a l'altra banda del riu i en observar que al seu damunt havia nascut un pont de cop i volta, no dubtaren que l'arquitecte de l'obra havia estat el diable, gran amic del mal cavaller, i d'aleshores ençà li diuen el *pont del Diable*.

Aquesta és la tradició poemàtica, mes ara cal conèixer la de caire més popular.

Els de Martorell emprengueren la tasca de fer un pont, però s'entossudiren a fer-lo d'un sol arc. A mig fer es trobaren que, per l'amplada de l'ull de l'arc, no el podien cloure, car no sabien com pujar la clau que havia de lligar els dos estreps. Deturaren les obres i començaren a estudiar el cas. Tothom hi deia la seva sense trobar remei al mal, quan un jove eixerit, de riulla mofeta, que ningú no sabia pas qui era, va oferir-se per acabar ell sol el pont en una nit, sempre que s'entenguessin en la qüestió del preu, advertint que no fóra gaire exigent.

Molts varen riure de la dita però, per seguir-li la veta, li preguntaren quina paga volia.

—L'ànima del primer que hi passi— va respondre el desconegut.

En oir això, el director de l'obra restà sobtat de moment però, refent-se, va dir-li amb tota tranquil·litat:

—Fet! Demà a trenc d'alba serem aquí a veure la meravella que hauràs portat a terme i, si has complert, tindràs la paga demanada.

I tot seguit donà una ordre en beu baixa a un dels seus treballadors.

L'endemà tot el poble féu cap al lloc del pont. En veritat, el pont estava llest i al peu del pont hi havia el treballador misteriós i sorneguer que tan bella obra havia realitzada.

El director va reconèixer que el pont estava ben acabat i que era de tota solidesa.

—Tractes són tractes. Ara, la paga! —va reclamar l'estrany i envanit arquitecte.

—Prou, prou! Esteu en el vostre dret! —va dir tot seguit el director.

Aleshores, prengué un sac de mans de l'obrer al qual havia parlat el dia abans en veu baixa, l'obrí i deixà escapar un gat que hi havia fet posar ja de propòsit.

—Vés! Córre-li al darrera, que la seva ànima és ben teva, ja que és la primera que passa el pont! —digué faceciosament el director a l'arquitecte

foraster mentre la pobra bestiola, en veure's desensacada, travessava el pont com un llampec. A més a més, féu una creu a terra amb el bastó que duia a la mà, pel que pogués ésser i, tal com sospitava, desaparegué el treballador decebut, que no era altre que el diable. Per això del pont de Martorell tothom en diu el *pont del Diable*.

Mandoni i el pont del Diable²¹

Diu la llegenda que en el temps de la conquesta romana, a causa de la brutalitat i les rapinyes dels romans, les tribus íberes es varen revoltar.

Els ilergetes, tribu íbera establerta a l'entorn de Lleida, dirigits pel valent Mandoni, encara que lluitaven amb força i coratge no podien contenir l'empenta abassegadora de les legions romanes, dotades del millor armament i la millor organització militar de l'antiguitat.

Resistint heroicament, però en constant retrocés, un nombrós grup d'ilergetes arribà al Llobregat, a les immediacions de Martorell. No hi havia cap pont i baixava massa aigua per passar-lo a gual. Estaven en un cul de sac. En fer-se de dia, els caps ilergetes es reuniren a deliberar a la tenda de Mandoni; tenien un exèrcit encara nombrós, però cansat i desmoralitzat pels mesos de combat i les últimes derrotes. Si podien escapolar-se de les legions romanes, podrien refer-se i qui ho sap què podria passar? Podria ser que en una nova campanya es poguessin venjar dels romans. Però el riu, infranquejable, els barrava el pas. Només quedaven dues possibilitats: rendir-se o bé morir lluitant. La discussió no va ser llarga: els ilergetes preferiren la mort a l'esclavitud i la rendició suposava que automàticament serien venuts com a esclaus.

Els capitans marxaren a posar-se al front dels seus escamots per esperar l'alba del dia fatal. Mandoni restà sol a la tenda, capficat en els seus tristos pensaments. De cop i volta, es desvetllà. Un soroll darrera seu li indicava que no era sol a la tenda. Es girà i davant seu hi havia el Diable, terrorífic i torbador.

—Vinc a salvar-te —va dir—. Em coneixes?

—Sí —respongué Mandoni—. Què vols?

—He dit que vinc a proposar-te la salvació. La teva i la de tot el teu exèrcit. Només vull una cosa.

—Digues-la de seguida.

—Només vull la teva ànima. Que quan et moris pugui disposar del teu esperit com jo vulgui. A canvi jo us salvaré a tu i les teves tropes.

Mandoni va dubtar un instant. La proposició era molt dura. Però, tanmateix, la situació era desesperada.

—D'acord. Accepto. Què pots fer?

—Deixa-ho del meu compte —va respondre el Diable.

I aixecant el tapís de l'entrada, va afegir assenyalant cap a la fosca:

—Veus cap a on marca el meu dit? D'aquí un moment vés-te'n hi i arriba fins al riu. Quan hi siguis, sabràs el que has de fer.

I va desaparèixer tot seguit, discretament, tal com havia arribat.

Mandoni, en veure's sol, es va passar la mà pels ulls. Ho hauria somniat? Seria una al·lucinació deguda a la fam i al cansament? Va decidir-se, però, i baixà fins al riu en la direcció que havia dit el Diable.

I la seva sorpresa va ser immensa, terrible. Allà mateix, sobre el riu, hi havia un pont. Un pont real, tangible! Un pont que era la salvació de l'exèrcit i, a la vegada, el testimoni de la seva perdició.

Ràpidament es posà en moviment. Els capitans ordenaren als sentinelles que despertessin els grups d'homes cansats que dormien a la vora del riu i, abans que es fes de dia, ja havien passat tots a l'altra banda en direcció al seu territori.

Gràcies al Pont del Diable, Mandoni i els seus guerrers van combatre encara dos anys contra Roma i van guanyar moltes batalles. La potència econòmica i militar romana, però, era massa forta per a ells. Al final foren vençuts i Mandoni fet presoner. Conduït a Tarragona, fou condemnat a mort i executat de cap per avall a la creu.

Fa molts, molts anys, vivia prop de Martorell, a l'altra banda del riu, en una casa molt atrotinada i mig ensorrada, una vella molt vella, tan vella que ningú no sabia els seus anys, encara que tothom suposava que en tenia més de cent.

Aquesta dona, que als seus anys es conservava molt desperta d'intel·ligència i lleugera de cames, era considerada a la comarca com una màgica que tan aviat feia receptes per a guarir les bèsties o les persones com donava consells referents a les collites o a la vida de família.

Però vet aquí que, a la vinguda de la Fira anual a la qual venien pastors d'arreu de Catalunya amb ramats de tota mena de bestiar, com que no cabien tots a la vila, molts pastors construïren pletes i corrals a l'altra banda del riu, prop de la casa de la vella, des d'on per un vell pont de fusta passaven el bestiar a la Fira.

Doncs un any, un dia abans de començar la Fira de Martorell, va esclatar una gran tempesta. La pobra vella, que també criava aviram per vendre'l a la Fira, no parava de resar i mirar el cel demanant que el temporal acabés aviat, però semblava que ningú no l'escoltés. Els núvols eren cada cop més foscos, la pluja era més forta i els llampecs i els trons més esglaiadors.

A la mitjanit es va sentir, per damunt del brogit de la tempesta, una forta remor que anà augmentant fins a dominar tots els altres sorolls. Era el riu que, engrossit el seu cabal fins a uns límits mai vistos, ho arrasava tot al seu pas. Canyes, arbres, cabanes, s'anaven inclinant al seu pas i desapareixien sota l'aigua; quan va arribar a l'alçada del vell pont de fusta, amb un lleuger espetec, se'l va endur sense cap esforç.

La vella es va adonar de seguida que, tant per a ella com per als pastors

El pont del Diable i la Fira²²

²¹ Santos Díaz Santillana, *Mandoni i el Pont del Diable. Leyendas españolas*, pàgs. 11-16. Edit. Ayax Barna.1951.

²² Javier de Fontalba, *La leyenda del Pont del Diable*. Rev. Plaza de Catalunya n° 29, pàgs. 28-30. Barna.1965.

d'aquella banda del riu, la Fira havia acabat abans de començar i va exclamar:

—Diable, quina mala sort.

Acabava de pronunciar aquestes paraules quan del bell mig de les flames de la llar va sortir el Diable en persona i li va dir:

—M'has cridat? Què vols de mi?

La vella s'emportà un gran ensurt amb l'aparició. De seguida, pensant què podria treure de profit de la visita, va contestar:

—T'he cridat perquè m'ajudis. Vull que aquesta mateixa nit construeixis un pont tan sòlid que l'aigua no se'l pugui endur mai més.

—I què em donaràs a canvi? —replicà el Diable.

—L'ànima del primer que passi pel pont —va dir la vella després d'un moment de reflexió.

—Tracte fet —acabà el Diable. I va desaparèixer per on havia vingut, envoltat per una boira de fum intens i olor de sofre.

I mentre continuava plovent, una legió de dimonis construïen un pont sòlid i esvelt, el qual ja tenien acabat en despuntar el dia.

Quan es féu de dia, va deixar de ploure i la gent que s'apropà al riu ja va poder contemplar el nou pont. Es quedaven bocabadats i feien grups parlant del prodigi quan es va presentar la vella i els va dir:

—De què us estranyeu? No ens feia falta un pont? Doncs el Diable ens l'ha construït.

I els va explicar el tracte que havia fet aquella nit. En escoltar-lo, tothom va quedar esgarrifat i la gent deia:

—Si és així, ningú de nosaltres passarà el pont.

—I qui ha dit que hagi de ser un de vosaltres? —va dir la vella somrient maliciosament.

I obrint el sac que portava va deixar escapar un gat que, en veure's lliure, li va faltar temps per travessar el pont corrent com un llampec.

—Tractes són tractes —va dir aleshores la vella—. Estem en paus, Àngel del Mal.

La vella, el gat i el pont del Diable²³

Vet aquí que una vegada, a l'altra banda del riu Llobregat, quan l'aigua enfila el congost, vivia una velleta carregada d'anys i d'experiència la sort de la qual era fer tintines per damunt d'un pont de fusta, rònc i estret, per anar a buscar aigua a la font de l'Eudó. I això cada dia. El pont de fusta, molt senzill, va desaparèixer engolit per una crescuda del riu un vespre de tardor que la terra i el cel semblaven capgirar-se, menats per tot allò que carreteja una bona tempesta.

Pobra dona, que en feia de dies que es mullava en travessar el riu a gual.

—I que no hi hagi ningú que es decideixi a fer un pont nou, maldament una passera! —es repetia cada cop.

²³ G. RIPOLL, *Història i llegenda* n° 4 Còmic). Any i lloc d'edició desconeguts, tot i que cal suposar que és editat cap el 1955.

Al cap d'uns dies, mentre, embadalida, escoltava el so de l'aigua que brollava de la font, no parà esment en qui la guaitava.

—I del pont, àvia, què se n'ha fet? —la va interrompre la veu d'un cavaller molt ben vestit. La dona, en acabar la melodia del càntir que s'omple, es girà amb calma i, dolguda, li contà les peripècies que havia de córrer per travessar el riu i el risc d'emmalaltir de tanta mullena.

—Què us en sembla si jo us construís aquest pont que tan desitgeu?

—Que amb poc us ho podria pagar. L'agraïment, però, no em mancaria.

—No us amoïneu pel pagament —el dimoni, que s'havia disfressat de cavaller, feia fira sense anar a mercat— que demà, quan ja estigui llest, m'enduré l'ànima del primer que passarà, i vós...

Aquest «i vós» anava pels anys de l'àvia, però, just per això, d'experiència en tenia un munt, un tou i, fins i tot, una pila.

El cavaller infernal no va parar en tota la nit i l'endemà, poc abans de l'hora que l'àvia s'havia de remullar, va enllestir un pont ple de gosadia.

—Bon dia, àvia, us esperava. Què n'heu de dir d'aquesta fotesa? —No era falsa modèstia, més aviat estratègia per guanyar-se la vella.

Ell prou veia que la dona no es decidia a passar-hi i que remenava un sac que duia en lloc del càntir.

Quina sorpresa va tenir en veure que del sac havia sortit, rabent, un gat tot estarrufat que, un cop hagué passat el pont, mentre l'esgarrapava, se l'havia d'emportar cap a l'infern ja que aquesta havia estat la condició. El diable, ben escuat, deuria maleir ben bé prou i durant força temps l'astúcia de la iaia.

«El dimoni va demanar a un home que li donés l'ànima.

»Aquest, però, li va demanar, a canvi, que li fes un pont sobre el riu Llobregat, a Martorell, i que l'havia d'acabar abans de mitjanit; només així li donaria l'ànima.

»El dimoni va treballar de valent però, just quan tocaven les dotze de la nit al campanar de Prats de Lluçanès, baixava l'última pedra i allà mateix es va quedar.

»I encara es diu que en el Pont del Diable de Martorell hi manca una pedra, que és la Pedra Dreta».

Penso que també té el seu interès el text que segueix:

«...al costat del camí carreter que de Prats de Lluçanès baixa a la vall de Marlés, s'alça la *Pedra Dreta* del Grau, consistent en un monòlit prismàtic de 2'12 m. d'alt per 0'36 d'ample i 0'26 de gruix, rematant una petita piràmide. En la part superior hi ha esgrafiada la fetxa 1773. No comprenem què pot significar aquella grossa fita en aquell indret, que no és partió de terme, ja que ve dintre de l'extensa hisenda del Grau, ni menys divisió de districte municipal, perquè el casal aludit pertant ja al de Lluçà. No'ns atrevim a dir, emperò, que se'l pot considerar un primitiu monument

²⁴ Explicada recentment per la pradenca Maria MUNTADAS, tal com l'havia sentit dir als avis.

megalític, perquè el trobem treballat ab massa relativa perfecció per aquella llunyana època.

»Més curiosa trobem la vella costum de ballar a l'entorn d'aquella pedra un contrapàs lo jovent de l'encontrada en lo Diumenge de Quinquagèsima, posant al voltant de la dita pedra menadets d'herbes bosquetanes. Això pot revelar-nos, tal vegada, quelcom interessant per a atribuir major antigüitat que la que avuy aparenta aquell monument».²⁵ Cal esmentar que l'endemà del Diumenge de Pentecosta i al cap de cent anys de la descripció de Pelegrí Casades, encara es continua ballant al voltant del suposat menhir de la Pedra Dreta.

²⁵ Pelegrí CASADES I GRAMATXES, *Lo Lluçanès. Excursions a dita comarca*. Barcelona 1897, pàg. 156. Publicació del Centre Excursionista de Catalunya.

EL RETAULE DEL MESTRE JAUME RUBIÓ

Abans d'entrar de ple en la identitat de l'autor, descripció del retaule, any en què fou construït, etc. em fa l'efecte que és de gran interès conèixer unes dades històriques prèvies.

Se sap que l'any 1574, en el centre del retaule de l'altar major de l'antiga església parroquial (avui recordada en l'Església Vella del Castell) hi havia una imatge de Sant Vicenç, el seu patró.¹

És ben segur que aquest retaule, com tot el que es va poder aprofitar, fou traslladat a la nova Església Parroquial, és a dir, l'actual, però en tan mal estat de conservació que, en la Visita Pastoral de 1607, el bisbe Rafael de Rovirola ordenà «que en el plaç d'un any facen de nou el retaule de l'Altar Major ates que lo que hi ha es indesent».² Malgrat que consti que el retaule és daurat i amb una imatge de Sant Vicenç al mig,³ l'any 1608, i en ocasió d'una nova Visita Pastoral, es manà «als obrers de dita Iglesia que dins sis mesos fassen un secrari».⁴

Crec que aquestes dades justifiquen prou la decisió de construir de bell nou un altre retaule esculturat per a la nova església parroquial de Castellbisbal dedicada des d'antic a sant Vicenç, diaca i màrtir.

Un bon estudiós, Cèsar Martinell, arquitecte i historiador de l'art, gran entès en el barroc català i bon amic de la família del qui subscriu, afirma que el retaule de Castellbisbal «és el primer gran retaule que coneixem completament resolt amb escultura, sense els grans quadres pintats, usuals en aquella època. La composició artística és la usual de l'època, amb els cinc cossos verticals en disposició poligonal, per tal d'adaptar-se a l'absis del temple».⁵

I l'enyorat amic Josep Torras i Escayol, estimat i admirat pels seus quadres de pintura, per l'enginy i gràcia dels seus pessebres i per l'encert de

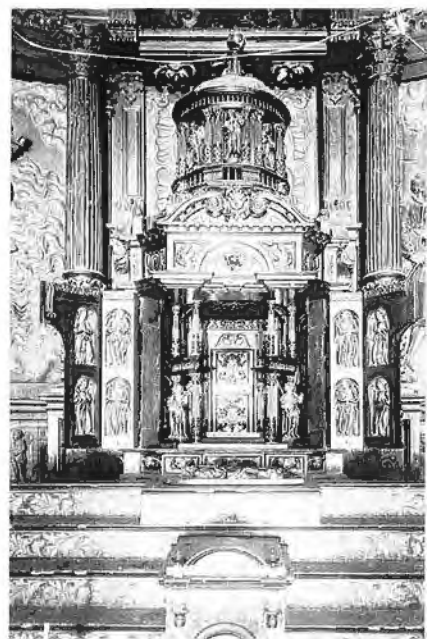
¹ A.D.B. *V.P.*, vol 44, foli 121.

² A.D.B. *V.P.*, vol 63, foli 232.

³ A.D.B. *V.P.*, vol 64, foli 53.

⁴ A.D.B. *V.P.*, vol 64, foli 158.

⁵ C. MARTINELL, *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*, Barcelona 1959, vol. X, pàg. 66.

El sagrari del
retaule.

ARXIU MAS, INSTITUT AMETLLER

les seves poesies, escrivia: «Al mig del retaule, i a l'abast del celebrant, resplendia l'or d'un monumental sagrari, tan magestuós i ric en detalls, que en certa ocasió que el genial artista Enric Borràs vingué a visitar-lo, després d'inspeccionar-lo per tots quatre costats, va manifestar admirat: "Els pobles, més o menys tots són per un igual, però el vostre, amb la magnificència d'aquest sagrari, cregueu que em deixa extasiat i sorprès"».⁶

Igualment destacava en aquest retaule la imatge de fusta del patró Sant Vicenç. A més, hi havia les imatges de St. Esteve, St. Pau, St. Joan, St. Llorenç, St. Jaume *el Major*; St. Pere, la Puríssima i el Sant Crist. En voler esbrinar, tan

àmpliament com fos possible, la identitat de l'autor d'aquest admirat i admirable retaule, vaig trobar que Cèsar Martinell diu:

«El retaule de Castellbisbal l'executà l'escultor de Cervera Claudi Perret, juntament amb el fuster Joan Estrada, els quals es convingueren davant del notari Joan Vicenç de Barcelona, el 7 de març de 1609 a fer aquesta obra».⁷

Ja estava satisfet i convençut: sabia el que m'interessava i de la mà de tan prestigiós erudit. Però vet aquí que la cosa es complicà, i molt!

Efectivament, repassant i consultant el valuós —encara que reduït— Arxiu Parroquial de Castellbisbal, vaig fer la troballa d'un document interessantíssim respecte a aquesta qüestió.

Es tracta d'un nou contracte, fet el «dia primer de febrer de 1610, en la vila de Martorell, bisbat de Barcelona». Penso que es poden avançar alguns punts del document. Per exemple:

- El retaule el faria el mestre Jaume Rubió, de Moià.
- S'havia de construir a Martorell i ser més tard transportat i muntat a la nostra parròquia.
- Es faria amb fusta d'alber i de xiprer.
- La pedra del sòcol seria de Can Campanyà, com ho havia estat ja la del temple que l'hostatjaria. Encara en són un exemple els quatre atlants de la porta exterior.
- També és interessant remarcar que l'altar —i el sagrari col·locat sobre— originalment estava separat del retaule, de manera que es podia

⁶ J. TORRAS I ESCAYOL, *Del meu poble, mig segle de records, 1915-1965*. Terrassa 1973, pàg. 12.

⁷ C. MARTINELL, *Arquitectura...*, vol. X, pàg. 66.

donar la volta a l'altar. I així fou fins l'octubre de 1866 quan, per ampliar el presbiteri, es retirà l'altar i es col·locà tocant al retaule.

- També cal fer notar que s'estipulava en cinc anys el temps per a construir-lo i acabar-lo totalment (?).

- Finalment, el cost del retaule: «1.225 lliuras, moneda barcelonesa».

El contracte es signava a Martorell el 25 d'abril de 1610 i es ratificava a la vila de Moià el 29 de maig de 1611, encara que no s'enllestiria definitivament fins el 26 d'octubre de 1617.

«Dia primer de febrer de 1610, en la vila de Martorell, bisbat de Barcelona.

»En nom de Nostre Senyor Déu Jesucrist fill de la humil i gloriosa Verge Maria mare sua. Amén.»

«De sobre la fabrica del retaule major de la iglesia parroquial de St. Vicens de Castellbisbal, bisbat de Barcelona. Presens los honorables Pere Pedrol i Antich Albareda del Camí, pagesos de dit terme de Castellbisbal, síndics i procuradors per les coses devall escrites i altres llegitimament constituïts i ordenats per la Universitat i singulars de dita parroquia i terme de Castellbisbal, conforme de dits sindicat i procura consta amb acte rebut i testificat en la dita parroquia de Castellbisbal a 9 de juny proxím passat en poder de Pere Vicens, notari public de la vila de Martorell infrascrit de una part, e mestre Rubió, arquitecte e imaginare de la vila de Moyá, bisbat de Vic, de part altra, son estat fets, pactats, concordats, fermats i jurats los capitols, pactes, concordia i avinensa següents:

»Primerament volen los dits síndics i es pactat que dit mestre Jaume Rubió faci i fabriqui de dit retaule major de la iglesia parroquial de Sant Vicens de Castellbisbal conforme la traça per dit mestre Rubió als dits síndics donada la qual traça i planta de dita fabrica está firmada de ma propia de dit Pere Pedrol i per no saber escriure dit Antich Albareda i de voluntat sua de ma propia de Pere Vicens, notari devall escrit, la qual obra, fàbrica i retaule volen dits síndics en dit nom sia mirada i judicada per mestres experts en lo art de escultura i arquitectura e no res menys faci dit mestre Rubió les coses devall notades en la present acta per adorn de dita obra i retaule.

»Item dit mestre Jaume Rubió se obliga en fer dita obra a sos gastos i despeses dins de la vila de Martorell, la qual obra ha de fer de fusta de alber i de xiprer».

«Item es pactat que sempre i quan dits síndics hagin de comprar fusta per l'obra i fabrica de dit retaule demanaran a dit mestre Rubió per a mirar la dita fusta si será bona i convenient per a dita obra o per a donar les mides hi hagi d'anar mestre Rubió amb tal i emperó que los dits síndics de dita universitat i parròquia li hagin de fer la despesa i pagar-li lo lloguer de la cabalgadura i no altra cosa ni hagin d'esmenar cosa alguna per los dies que vagará per dit respecte».

«Item dit mestre Rubió ha de fer la peanya de dita obra de pedra de

**El contracte del
retaule**

casa d'en Campenyá de dita parroquia de l'alçada i proporció està traçada en dita traça i la pedra que sia necessària per a l'obra de dita peanya dits síndics en dit nom prometen i se obliguen en fer-la arrancar i a portar a peu d'obra amb tal que lo dit mestre Rubió hagi de donar les mides de dites pedres i mirar quals seran bones fent-li dits síndics universitat i parròquia la dispesa per dit efecte d'anar a donar les mides i mirar dita pedra i no altrament».

«Item se obliga dit mestre Rubió fer en dita peanya de pedra per adorn de dita obra unes termes de mig relleu que caiguin pendicularment en dret de les columnes i que al perfil de dites termes vinga a carregar la base del pedestal de fusta i que dits pedestals carreguin en lo ferm de la paret de dita peanya i que les carteles estan traçades en la peanya de dita traça no s'hagin de fer per causa que unes serien demasiat les termes i seria treure-les de proporció sinó que les testes de les termes vinguin a topiar amb la cornisa de pedra i que dits síndics hagin de donar tota l'argamasa serà necessària per a dita peanya a peu d'obra i que en dita peanya en lo quadro del mig hagi de fer mestre Rubió un portal per a passar detras del retaule la qual portal ha de servir per la sagristia conforme apar en la planta de dita traça».

«Item ha de fer lo pedestal de dit retaule de fusta d'alber i aquell estigui amb ses mides i proporció conforme lo art de arquitectura i com apar en dita traça i que en dit pedestal hagi de fer quatre histories de mig relleu de la Passió de Jesucrist, ço es, la historia de la oració de l'Hort, la historia de l'Assotament, la historia de la coronació i la historia de portar la creu».

«Item sobre dit pedestal de fusta han de carregar sis columnes corinties amb sos tercios entallats i capitells corintios d'aquelles han d'estar amb sos tercios i disminucions conforme a l'art de arquitectura i estriades del revés al capitell com apar en dita traça».

«Item tras de estas columnas se hagin de fer unes pilastres com apar en dita traça amb sos capitells i bases corinties i que endites pilastres se faci un roquetat amb una motllura en los costats».

«Item tras de dites columnes se hagi de fer la alquitrana frisa i cornisa corintia com apar en dita traça amb la proporció i mesures que la requereix i la frisa entallada i la cornisa amb ses carteles o canes conforme mana lo art».

«Item que en la instancia del mig de la primera andana i participant de la segona conforme apar en dita traça se hagi de fer una pastera o nitxo de la medida i proporció posa en dita traça i aquella se hagi de fer amb sos capitells i carteles i jambas e emportas i serafins i cornisa i frontispici i de sobre del frontispici dos profetas per remato de dita pastera conforme en dita traça esta traçat i dins de dita pastera se hagi de fer un Sant Vicens de bulto que es lo cap de l'altar de medida per la manco de proporció natural».

«Item que entre les dos columnes de dita andana que estan en los extrems se hagin de fer dos nitxos a cada costat dels quals se hagin de fer inscripció amb un resalt que trau del friso amb un front espai per remato

i que dits nitxos se hagin de fer amb ses jambas comportes com en dita traça está traçat i dins de cada nitxo se hagi de fer una figura de bulto de la medida que porten dits nitxos i les dites figures seran los dits síndics i parroquia (qui) designaran no obstant que en dita endana estan dibuixats St. Pere i St. Jaume, St. Pau i St. Joan Baptista».

«Item que los dos quadros grans (que) son en dita endana se han de fer de mig relleu de la historia de Sant Vicens los quals dits síndics o parroquia voldran».

«Item que de sobre de la cornisa principal se hagin de fer uns socols de la alçada i medida está traçat en dita traça los quals se fan perque la volada de la cornisa no ocupi la vista dels tercios de les columnes».

«Item en dits socols que es la segona endana de les columnes hagin de carregar sis columnes corinties amb sos terços entallats i capitells corintis i estriades com apar en dita traça i tras de dites columnes se hagin de fer unes pilastres amb sos capitells corintis com també apar en dita traça».

«Item que en dita endana se hagin de fer dos nitxos un a cada banda sobre dels quals resta un quadro a on se ha de fer una mitja figura de cada quadro de mig relleu conforme está dibuixat en dita traça St. Ramon i dits nitxos se han de fer amb sos esipites (?) i carteles resalt i frontispici per remato a jambas emportas com apar en dita traça i que dins cada nitxo se hagi de fer una figura de bulto del St. que dits síndics i parroquia voldran com en dita traça está dibuixat St. Llorens i St. Quintí».

«Item com los dos quadros grans son en dita endana se hagin de fer de mig relleu de les histories de St. Vicens».

«Item que de sobre de la cornisa de la segona endana se hagin de fer uns socols de l'alçada i medida estan en dita traça i que sobre dits socols que es la tercera endana de columnes hagin de carregar quatre columnes amb sos terços entallats i capitells corintis i estriades i tras de dites columnes hagin de fer unes pilastres antallat i de sobre dites columnes i pilastres se hagi de fer alquitrana, friso i cornisa i lo friso entallat com apar en dita traça».

«Item que en lo quadro del mig de dita endana se hagi de fer una pastera o nitxo dins de la qual se hagi de fer una Ntra. Sra. de bulto o lo St. que dits síndics o parroquia voldran».

«Item que en dita endana hagi de fer los dos quadros de mig relleu de les histories de St. Vicens».

«Item en los extrems de dita endana se hagin de fer los rematos ço es cartelas, quadros i compartiments i municions i piramides com apar en dita traça».

«Item que de sobre de la cornisa de la tercera endana carregant en las dos columnas del mig se han de fer uns socols de la medida que estan en la traça de sobre dels quals han de carregar dos columnas compostes amb los terços entallats i capitells corintis i estriades i tras de dites columnes i pilastres ha de fer una cornisa i frontispici exprés i raso per remato conforme apar en dita traça».

«Item que en lo mig entre ditas columnas hagi de fer una pastera qua-

drada en la qual ha de haver un Crist crucificat de bulto de la medida portará la pastera».

«Item que en los estrems de dita endana se han de fer los remates i piramides conforme estan traçats de dita traça».

«Item hagi de fer lo Sagrari de dit retaule amb totes ses columnas corinties i cornises i figures, i en la porta del mig una resurrecció conforme apar en la mostra i planta de dit sagrari, i dit sagrari se ha de assentarse sobre de lo altar estant lluny del retaule que's pugui rodar i per açó ha de fer tan ben fet per darrera com per devant com apar en la planta i retaule del sagrari».

«Item volen dits síndics que lo dit retaule vagi seguint lo oroano (?) conforme la planta donada per mestre Rubió i aquella es estada mirada per mestres experts i perits».

«Item que tant lo retaule com lo sagrari hagi de ser feina alegada i no aplicada».

«Item que dit retaule hagi de tenir la alçada de la esglesia i de proporció conforme es la planta i traça».

«Item es parlat que los dits síndics o parroquia hagin de donar a dit mestre Rubió tota la pedra arrencada i portada a peu d'obra i manobra per a dita peanya a llurs gastos com amb altre capitol está sudit».

«Item han de donar dits síndics a parroquia tota la fusta que será menester per dit retaule, sagrari, figures i ? relleus tant d'alber com de xiprer i aquella comprada i posada dins de la vila de Martorell a llur gasto i la dita fusta han de fer serrar a les mides necessaries també a gasto de dita parroquia i donar l'aigua cuit que será necessaria».

«Item quan la dita obra sia acabada dins la vila de Martorell los dits síndics i parroquia son obligats a portar-les sent llur gasto a la dita iglesia de St. Vicens de Castellbisbal amb exprés pacte que si amb lo port o per lo camí se gastara alguna cosa sia obligat dit mestre Rubió a tornar-la a adobar a sos gastos».

«Item se obliguen dits síndics en dit nom per lo assentar del retaule en dita iglesia donar tota la fusta que será necessaria per a les bastides i també per a entranar dit retaule i donar cordes d'espert corrioles que seran necessaries per a dit efecte i donar tots los claus que seran menester. Pera entranar dit retaule i també lo temps se estará en lo assentar de dita obra dits síndics i parroquia hagin de fer la dispesa a dit mestre Rubió i a dos fadrins i si será menester donar-li gent per ajudar a pujar les peces a son lloc i que també hagin de donar dits síndics i parroquia un mestre de cases per a fer forats i pparedar los traços de dit retaule i si per trancó voldran baldes de ferro se hagin de fer a gastos de dita parroquia».

«Item es pactat que acabada la dita obra, si los dits síndics i parroquia voldran fer judicar dita obra si esta conforme la traça i obligacions dalt dites, la puguin fer judicar i que per dit efecte se hagin de elegir dos mestres experts en lo art de escultura i arquitectura un per part de dita parroquia i l'altre per part de dit mestre Rubió i en cas que dits dos mestres experts estiguessin en diferencies, les dites parts, ço es dita parroquia i dit

mestre Rubió puguin elegir un tercer que els avingui i si acas lo dit mestre Rubió haura faltat o deixat de fer les coses sobre dites que los experts que seran elegits li puguin llevar del preu que li donen de dita obra conforme lo tenor de la quantitat que li donen i que també per lo semblant si lo dit mestre Rubió faci coses de mes avant que no estava obligat fer en dita obra per adorn de aquella sien obligats dits síndics i parroquia a pagar lo que judicaran dos experts juntament amb dit tercer entés, empero declarat que sempre i quan dit mestre Rubió faci cosa que sigui de consideració i de molt gasto lo que ajustarà i anyadirà per adorn de dita fàbrica sia obligat dit mestre Rubió donar-ne part i raó a dits síndics o parroquia primer i abans de pasar avant».

«Item está pactat que lo dit mestre Rubió hagi de començar de fer dita obra des del dia de Carnestoltes primer vinent a un any primer vinent».

«Item que en haver començada dita obra per diada asenyalada los dits síndics que ara son o per temps seran, li hagin de donar i pagar tot lo que procedirà de la primera anyada del xexanta de dit terme lo qual se arrendará lo present any i lo preu de dit arrendament será ja caigut per la dita diada».

«Item los dits síndics en nom de dita universitat prometen donar i pagar a dit mestre Rubió lo preu dels arrendaments de dit xexante quiscun any en los terminis i diades que dits arrendaments cauran entés emperó amb expres pacte que de dits arrendaments se n'hagi de relievar primer tot lo cost de la fusta i pedra i altres gastos que se oferiran fer per dita fàbrica i tot lo que restará sia i prengui dit mestre Rubió en descarrec del preu de dita fàbrica anant emperó dit mestre Rubió continuant en dita i no altrament ni en altres maneres i assó quiscun any fins sia acabada dita fàbrica».

«Item está pactat que dit mestre Rubió hagi de donar fi i acabament a dita obra i fabrica dins cinc anys comptadors des del dia que te obligacio de començar en avant i hagi de donar i doni les fermances a coneguda de dits síndics».

«Item los dits Pere Pedrol i Antich Albareda, síndics en dit nom i en nom de dita universitat i singulars de dita parroquia de Sant Vicens de Castellbisbal, de llur grat i recta ciencia convenen i en bona fe prometen donar i pagar a dit mestre Jaume Rubió per lo preu de dita obra y fabrica dotze centes i vint y cinc lliuras moneda barcelonesa pagadores com dalt está dit i si acás será que sent acabada dita obra i fàbrica se restará a deure alguna quantitat de dit preu al dit mestre Rubió, tot alló que restará a cobrar dit mestre Rubió a compliment de dit preu hagi d'aguardar a cobrar dels preus i pagues que cauran dels arrendaments de dit xexanta en los anys immediatament següents com dalt está dit fins a tant sia integrament pagat en lo que será sobrador e no res menys prometen dits síndics en nom de dita universitat al dit mestre Jaume Rubió que quiscun any li donaran i pagaran totes les quantitats que procediran a l'arrendament del dit xexanta del modo i manera que dalt está dit i no altrament fins a tant sia dit mestre Rubió sia integrament pagat en la dita quantitat de dotze centes vint-i-cinc e no res menys prometen dits síndics en dit nom al dit

mestre Rubió de refer-li tota la mes valor del que será de mes de dit preu conforme la traça i dalt está escrit del que se ajustarà per adorn de dita fàbrica conforme será judicat per los experts anomenadors ço es hu per part de dita universitat de Castellbisbal i altre per part de dit mestre Rubió i del tercer si acás convindrà ser menester lo qual volen dites parts sia anomenat per lo Il·lustre Procurador General de les presents Baronies de Castellví de Rosanes al dir i relació dels quals experts i tenen haver d'estar les dites parts, així dits síndics i universitat com dit mestre Jaume Rubió, e amb estos pactes i condicions i aquelles salves i no sens aquelles los dits síndics en dit nom i en nom de dita universitat donen la dita obra i fàbrica a dit mestre Jaume Rubió totes les quals coses prometen los dits Pere Pedrol i Antich Albareda síndics i procuradors en dit nom en quant a la dita universitat de Castellbisbal se han d'atenir i complir, atendran i compliran sens dilació o accepció alguna amb solany de procurd. dins de la ciutat de Barcelona de cinc sous i fora d'aquella de vuit sous moneda bars. ultra les quals prometen dits síndics en dit nom restituir i pagar totes les missions, danys o interessos i despeses e per. lo atener i complir tenir i servir dits síndics en dit nom i en nom de dita universitat de Castellbisbal ne obliguen al dit mestre Jaume Rubió tots i sengles emoluments, drets i rendes de dita universitat de Castellbisbal mobles, immobles haguts i per haver los bens emperó propis llurs per les dites coses no entenen obligar com en estes coses tracten negoci d'altri amb totes les renunciacions necessàries e amb mirament llargament e lo dit mestre Jaume Rubió present, lloant, ratificant i confirmant les coses sobre dites totes i sengles accepta la dita obra i fàbrica del retaule de la iglesia parroquial de St. Vicens de Castellbisbal si i de la manera que damunt está capitulat de son grat i certa ciencia conve i en bona fe promet als dits Pere Pedrol i Antich Albareda, síndics i a dita universitat de Castellbisbal que dins cinc anys los quals començaran a correr del dia de Carnestoltes primer vinent a un any primer vinent farà la dita fàbrica i obra de dit retaule major de Castellbisbal i aquell donará acabat dins cinc anys per lo preu de dotze centes vint-i-cinc lliures moneda barcelonesa no compreses en dit preu les millores que farà les quals li hagin de pagar com dalt está dit i capitulat e los demes pactes en la present acta i capitulació continguts en quan a ell fan atendre i complir, atendrá, observarà i complirà sens delació o excepció alguna amb salari de procurador dins la ciutat de Barcelona de cinc sous i fora de Barcelona de vuit sous moneda barcelonesa ultra dels quals promet restituir i pagar tots los danys, missions i interessos i despeses que per dit efecte ne esdevindran fer-lo suportar en qualsevol manera sobre les quals vol i consent que los dits síndics en dit nom e en dita universitat de Castellbisbal ne sien creguts de llur sola i simple paraula ningun altre genero de procés demanat o requerit e per major tributio i seguretat de les dites coses ne ha donat per fermances i principals pagadors a Miquel Oriol pagès de la parroquia de St. Pere de Rubí, Jaume Sauleda ats. Arguelaguer, pagès del lloc de campanya del terme de St. Cugat del Vallès, Benet Casanoves de la parroquia i terme de Sta. Eulalia del Papiol, Jaume Rovira, Joan Parés, pagesos del lloc

de Rodos del bisbat de Vich, los quals accepten assí de bon grat la dita fermenta i carrec de aquella convenen i en bona fe prometen que ensemps ha dit llur principal i sens ell e in solidum seran tinguts i obligats a les coses per dit llur principal pactades i promeses e així tan principal com fermenta prometen no firmar de dret sota pena de cinquanta sous moneda barcelonesa la qual pena tantes vegades sia comesa quantes en assó será contrafeta la qual pena pagada o no graciosament remesa no res menys romanga lo present acte i capitulació en sa força i valor e per atendre i complir tenir i servir totes les demunt dites coses tant principal com fermenta ne obliguen als dits síndics i universitat de Castellbisbal tots i sengles bens llurs i de quiscu de ells in solidum mobles e immobles haguts i per haver amb les renunciacions del benefici de noves constitucions cedidores i divididores actions epistola de di no Adira i consuetut de lars. parlant de dos o moltes in solidum se obligan a les dites fermances de son grat i certa ciencia renuncia la llei que diu que primer sia convingut lo principal que la fermenta i al altre que diu que llevat lo principal sia lliurat lo accessori i tots tan principal com fermenta amb tot altre dret i llei que en açó valer los pugui e a llur propi fos ab summissió del fur de la Real Audiencia i del magn. Regent la vegaria de Barcelona de qualsevol altre jutge o cort tant eclesiastica com secular amb poder de variar una i moltes voltes e per ço ne fan i fermen escriptura de teres en lo ordre dels terços de la cort de dit magn. Regent la vegueria de Barcelona per la qual tots ne obliguen tant lo principal com les fermances llurs persones i bens i de quiscú d'ells in solidum mobles e immobles haguts i per haver e perquè son absents de dita vegueria de Barcelona fermen procura als notaris i escrivants de dita cort presents i esdevenidors i a quiscú d'ells i altres encarregats absents per a que per ells i en nom llur persones i bens i de quiscú d'ells in solidum com está dit prometen tenir per ferm i agradable tot lo que per dits procuradors llurs será fet i no revocar-ho sots obligació de tots llurs bens i amb jurament llargament.

»*Et ideo nos dictae partes laudantes, etc. jurantes, etc.*

»Testimonis de la firma dels dits Pere Pedrol, Antich Albareda, síndics, i Jaume Rubió principal que firmaren i juraren en dit dia y any en la esmentada vila de Martorell son Pere Casius, ferrer; Benet Sastre, pagès, i Sebastià Llopart, Batlle de la dita vila de Martorell.

»Testimonis de la firma dels esmentats Miquel Oriol, Jaume Sauleda ats Argelaguer, fide jussurum, que firmaren i juraren en dita Vila de Martorell el dia 25 del mes de abril del any esmentat 1610, son Pere Joan Viladoms, pagès de la dita vila de Martorell, Miquel Albareda, pagès de Pallejà i Benet Canyelles, pagès del Papiol del terme de Canals».

»Testimonis de la firma dels dits Jaume Rovira i Joan Parés que firmaren i juraren en la vila de Moyá el diumenge dia 29 del mes de maig del any de la nativitat del Senyor de 1611, son Salvador Gros, treballador de la fusta de la parroquia de Sant Vicens de Calders, bisbat de Vic, y Francesc Pujol, treballador de la fusta de la parroquia de Santa Maria de Badalona, del bisbat de Barcelona, y l'honorable y discret Montserrat Riera, notari

públic de dita vila de Moià qui in his vice et nomine ac tamquam substituto Petri Vicens notari infrs. públic pnt interfuit».

*«In quorum fidem et testimonium ego Petrus Ildephonsus Quadrabadal auctoritate Regia notarius publicus villae Martorelli Dioc. Barc. Regensgi. scribaniam publicam dictae villae pro exma. ... pro Rdo. Rectore de parochialis dictae villae domino ... scribaniam qui huiusmodi ... certificatio apud honorabilis et discretus Petrus Vicens quod eadem auctoritate not. publicum dictae villae ... instantia Jacobi St auginia syndici termini Castriepiscopalis, die vigesima secunda mensis octobris anno a natiuitate Domini milesimo sexcentesimo decimo septimo...».*⁸

Com es pot suposar, la sorpresa davant aquesta extraordinària descoberta fou molt gran. Tornant a consultar el llibre de Cèsar Martinell, sobretot en la llarga bibliografia que esmenta, vaig fer especial atenció en la llista de tots els arxius parroquials que havia visitat i consultat i no hi ha el de Castellbisbal!

Aleshores és lògic que, desconeixent l'arxiu, no conegués el document-contracte que vaig tenir la sort de trobar i que, a més de tota classe de detalls i garanties d'autenticitat, és posterior al que ell cita.

Si encara fos poc, el meticulós Rector Agustí Fages, tan aimant de fets i dades, ens diu: «Lo Altar Major se féu en 1610.»⁹ Exacte l'any en què és fet el «nostre» nou document! Per arrodonir la qüestió i no fer afirmacions gratuïtes, cal cercar la documentació que avalí si, efectivament, el retaule fou construït pel mestre Rubió. Sortosament s'ha preservat.

Així, per exemple, es conserva l'època en què l'escultor Jaume Rubió reconeix que ha rebut 30 lliures d'Antic Albareda que, com a Batlle de Castellbisbal, li fa «per a construir i fabricar» el retaule castellbisbalenc.¹⁰ Aquest rebut es signava a Moià el dia 2 de juliol de 1618.

Joan Bosch i Ballbona, que ha estudiat a fons *Els tallers d'escultura al Bages del segle XVII*, afirma que «el dia 1 d'abril de 1609, el Consell de la vila rebia la llicència del segrestador del senyoriu del terme, la baronia de Castellví de Rosanes, don Guerau de Guardiola, per empenyorar-se 200 lliures per mitjà de la venda d'un censal per finançar l'empresa».

«El 6 d'abril de 1619, abans de fer els pactes amb l'escultor, la vila nomenava dos jurats i els conferia el dret a vendre un censal per la suma estipulada a raó de 20.000 sous per cada 1.000.»¹¹

«El mateix dia 6 d'abril —segueix dient J. Bosch— el consell de la vila de Castellbisbal, davant dos significats testimonis, Pedro Arnandes y Mendossa, del regne de Castella, i Jacinto Posses, imagineire del lloc de Sant Hipòlit de Voltregà, establia un pacte amb Jaume Rubió segons el qual

⁸ A. PARR. CB., *Història vària*, lligall, folis solts.

⁹ A. PARR. CB., *Llibre de las Administracions 1705*, foli 1.

¹⁰ A. PARR. CB., *Història vària*, lligall, foli solt.

¹¹ J. BOSCH I BALLBONA, *Els tallers d'escultura al Bages del segle XVII*. Obra Cultural, Caixa de Manresa 1990. pàg. 164.

aquest es comprometia a realitzar el retaule major de sant Vicenç de la parròquia de Castellbisbal...».¹²

Però, per què aquesta lentitud? És a dir, com és que el contracte, fet el 1610 i ratificat a Moià l'any següent, no fou enllestit davant el notari martorellenc Pere-Alfons Quadrabadal fins el 26 d'octubre de 1617? I, per què encara es va tardar un any i mig a signar el contracte?

Només hi trobo aquesta explicació gràcies a la informació que ofereix també J. Bosch: el mestre Jaume Rubió havia estat treballant anteriorment en els retaules majors de Cervera (acabat el 1604) —amb la col·laboració de Claudi Perret—, Berga, Sant Pere de Ripoll —amb la col·laboració del seu pare— (1605), Rubí, al retaule del Roser d'Esparraguera (1612) i al del Roser de Castelladral (1615), en el cadiram del cor de la Seu de Manresa (1614), etc.¹³

Això fa creure que, malgrat el compromís de fer el de Castellbisbal en el temps acordat, ocupat com estava en les darreres obres esmentades, possiblement aquests treballs s'haurien perllongat més del compte i, per tant, el nostre retaule no es va poder començar fins força més tard del previst inicialment.

També cal tenir present que les males anyades que havia patit la població fessin prou difícil emprendre una obra tan important i de tan alt preu, encara que fou una mica més barat que el que s'havia fet a Martorell. Recordem encara que a la segona dècada del 1600, que és quan es decideix construir el retaule, la població comptava només amb 26 focs, amb una població aproximada de 156 habitants.

Aleshores, què cal pensar? És gràcies a J. Bosch que sabem el que segueix: «Claudi Perret feia pactes amb el fuster Joan Estrada perquè un cop es convoqués el contracte de l'obra del retaule major de Castellbisbal ambdós s'hi presentessin com a associats i es repartissin guanys i despeses del projecte. Aquesta referència va ser interpretada amb precipitació per Cèsar Martinell que de seguida va atribuir als citats mestres la factura d'aquell retaule.»¹⁴

Així, Martinell tindria raó quan afirma que el dit retaule «es convingueren a fer-lo» el bon escultor cerverí Claudi Perret i el fuster Joan Estrada. Es basa, sens dubte, en l'acord signat per ambdós el dia 7 de març de 1609.

Però per algun motiu desconegut, Perret no el va fer. Aleshores, onze mesos després del primer contracte, es féu aquest segon, el definitiu, del qual he fet la transcripció literal. Uns anys després, quan el mestre Jaume Rubió ja havia començat el retaule castellbisbalenc, mor Perret el 1621.

Els Rubió —explica J. Bosch— foren una família d'escultors, originaris de Moià, ben importants des dels inicis del segle XVII. Hi ha dades entorn d'un tal Francesc Rubió, que treballà a Cervera, Manresa, etc., mort després de 1612. El seu fill fou Jaume Rubió —el millor dels Rubió— el nostre

¹² J. BOSCH I BALLBONA, o.c. pàg. 89.

¹³ J. BOSCH I BALLBONA, pàgs. 87-89.

¹⁴ J. BOSCH I BALLBONA, pàg. 89.

artista «arquitecte e imaginaire», mort vers el 1626, el qual seria pare de Jacint, escultor arrelat a Manresa que, al seu torn, fou el pare de sis fills, entre els quals hi hagué algun bon continuador de la vena artística familiar.

Descripció del retaule

Val a dir que per fer-la, em recolzo en alguns aspectes en el bon treball presentat el 1989 per Maria Cascales i Triginé, estudiant de la Universitat Autònoma de Bellaterra.¹⁵

Era un retaule del primer barroc encara renaixentista realitzat, segons Cascales, entre 1609 i 1620. En realitat les dates foren, com hem vist, més tardanes. Així podem suposar que la construcció del retaule s'iniciaria, possiblement, l'any 1620. Les seves mides, aproximadament, eren d'uns 9 metres i mig d'alçada per 8 metres d'amplària, ocupant la major part del presbiteri i adaptant-se a la forma cònca de l'absis. Cal tenir present que la nau té uns dotze metres d'alçada.

El sostenien quatre feixucs atlants de pedra, possiblement sense policromar. La predel·la o primera franja esculpura —i d'esquerra a dreta— representava quatre escenes de la Passió: l'oració de l'hort de Getsemaní, la coronació d'espines, Jesús portant la creu (es salvà de la seva destrucció i actualment és en una capella lateral de l'església parroquial) i l'assotament. Per una porta es podia passar al darrera del retaule, on originalment hi havia la sagristia, i arribar al centre del retaule on hi havia la imatge del sant Patró.

La segona franja —sempre d'esquerra a dreta— contenia dues imatges, una sobre l'altra, que podrien ser de dos evangelistes i flanquejades per columnes. Després hi havia una escena en alt relleu del martiri del sant (li adjudico el n. 5).

L'espai central era ocupat pel magnífic i monumental Sagrari. En efecte, cal dir que el seu conjunt superava el metre i mig d'alçada i, per tant, era una mica més alt que els alts relleus que tenia a banda i banda. La part interior de les portes exteriors (que podien restar sempre obertes) estava decorada amb quatre àngels a cada costat. Sota, i al bell mig, una imatge del Crist jacent. Dos altres àngels amb instruments musicals vorejaven una galeria de columnes que envoltaven la porta pròpiament del sagrari; en aquesta porta hi havia dos caps d'angelets. A la part superior hi havia un frontó i, dalt de tot, un ric temple en el qual s'alternaven columnes dobles i imatges d'àngels (?). Una cúpula culminava el magne tabernacle, tot ell recobert d'una fina capa d'or, com ho era també el seu interior. Per tot això l'admiració que produïa era unànime.

A la dreta de la segona franja hi havia un altre alt relleu del martiri del sant Patró (n. 6). I a l'extrem dret dues imatges més, superposades, amb dos evangelistes (?).

La tercera franja s'inicia amb una imatge de tamany mitjà de sant

¹⁵ M. CASCALES I TRIGINÉ, *El retaule barroc de Castellbisbal*. Treball Universitat Bellaterra, 1989.

Retaule de Castellbisbal. Fotografia de l'Any 1918.

Esteve, també diaca, que es salvà el 1936. Sobre d'ell un bust potser de sant Pau. Segueix un altre plafó esculturat, amb escena del martiri del sant (n. 3).

Al mig del retaule i sobre el sagrari, hi havia la imatge de sant Vicenç dins una fornícula en forma de petxina, flanquejada de columnes. El seu tamany era també més gran que el de les altres i centrava bé l'atenció dels fidels. Era representat, com a diaca que era, vestit amb la dalmàtica, amb l'evangelí a la seva mà esquerra i la palma del martiri a la mà dreta, tapant parcialment una mola de molí (vegeu lletra A).

A continuació l'alt relleu del martiri del patró (n. 4). I a l'extrem dret, la imatge de sant Llorenç, avui encara existent; sobre d'ell, un bust amb sant Pere. Val a dir que els dos diaques dels extrems són emmarcats amb columnes.

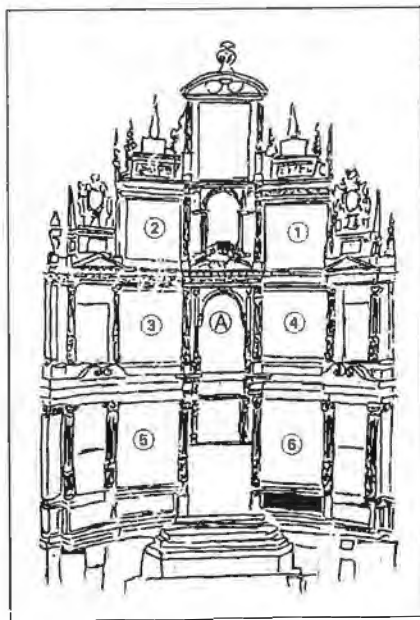
La quarta franja, ja més estreta, s'inicia amb un plafó on hi ha escrita la xifra «17», que es completa amb un plafó simètric on hi ha el «12», és a dir «1712», any en què es daurà la meitat del retaule. A sobre el plafó amb el número 17 dos angelets envoltaven l'anagrama de «Jesús». El seguia un alt relleu amb una escena del martiri (n. 2).

Al mig i sobre la imatge central del sant diaca, en una fornícula empentinada i flanquejada de columnes, hi havia una imatge de la Immaculada Concepció. La imatge, salvada el 1936 gràcies a la decidida intervenció de l'Elies Arís, restaurada el gener de 1998 en commemorar-se els 400 anys del temple. Als seus peus hi havia dues figures, no d'àngels, ajagudes amb un llibre a les mans. Al costat, un alt relleu amb escena del martiri del sant patró (n. 1). Al seu costat, dos àngels envolten l'anagrama de «Maria».

La cinquena —i darrera— franja és centrada amb una imatge de Jesús crucificat, situada sobre la imatge de la Puríssima. El Sant Crist està flanquejat per dues imatges: la de sant Joan evangelista i la de la Verge Maria (ambdues imatges avui encara existents; ja en parlaré). Sobre el pal travesser de la creu apareixen, pintats, el sol i la lluna.

Cal explicar, ara, *les escenes* dels plafons que descriuen els sofriments de sant Vicenç. Abans les he numerat per seguir millor el procés del seu martiri.

N. 1: *Sant Vicenç predicant*. El sant diaca està situat sobre una tarima, amb els braços oberts, davant d'onze deixebles, els uns asseguts en uns bancs, d'altres

drets, que l'escolten amb atenció. Bona part d'aquest plafó es conserva, encara avui, al Museu de Terrassa.

N. 2: *Sant Vicenç al tribunal*. El seu jutge resta assegut i, davant d'ell, Vicenç, tres guàrdies i un altre personatge que sembla que li agafa el braç. És l'inici de tot el que seguirà.

N. 3: *Sant Vicenç assotat*. L'escena té més verticalitat perquè representa el sant lligat a una columna. Els botxins li agafen les mans i els peus, mentre és fuetejat. En l'angle superior dret, el jutge l'assenyala amb la mà. Al costat de l'escena, un soldat romà vigila.

N. 4: *Sant Vicenç a la graella*. La imatge recorda la llegenda de sant Llorenç. Vicenç està assegut sobre els ferros roents, amb un posat tranquil. Un botxí l'està punxant i un altre li tira sal a les ferides. El sant resta indemne sobre unes vigoroses flames. És, doncs, la representació del primer miracle.

N. 5: *Sant Vicenç és llançat al mar*. L'escena ens el fa veure quan el llancen des d'una embarcació al mar embravít. A més, els quatre botxins li han lligat una pedra de molí al coll. El sant manté el rostre tranquil i les mans en actitud de pregar. És, també, un nou miracle del sant diaca.

N. 6: *Sant Vicenç és crucificat*. Des de l'angle superior dret, el jutge assenyala el màrtir clavat en una creu de sant Andreu (crux decussata), la forma més ignominiosa de matar els reus. Cinc botxins fan el seu fet, mentre Vicenç resta serè. Sota els seus peus comencen a brollar unes flors, símbol de la puresa dels seus sentiments.

La tradició assegura que, després d'aquest darrer suplici, el sant diaca va pujar a cel per rebre la corona del martiri. (A l'Apèndix VIII hom pot trobar molta més informació i dades sobre la vida, mort i popularitat de sant Vicenç.)

Explicat, em sembla que de manera suficient, el retaule, mirem ara més dades que fan referència al tema d'aquest capítol.

Un segle després del seu acabament, allà per l'any 1728, el bisbe hagué d'intervenir tot recordant el manteniment de la llàntia del Santíssim, bo i animant els responsables a fer tot el que calgui per a assolir-ho.¹⁶ Per fer més segur i ferm aquest costum, cap el 1800 s'acordà fer un conveni pel qual s'obligaren a contribuir amb mitja quarta d'oli les principals masies del poble.

Per una nova Visita Pastoral, endevinem que el 1736 hi hagué un petit conflicte entorn del retaule. Algun parroquià —no en sé el per què— va col·locar un bonet i un cartell sobre la imatge de Sant Vicenç! Tot seguit el bisbe Felipe de Aguado y Requejo ordenà: «...que desde luego fassen borrar lo bonete y letrero que se troba en lo retaula del Altar Major sobre la imatge de St. Vicens respecte de estar allí indecen tals cosas y porque quede la memoria se notara en lo llibre de la Obra lo que expressa dit

¹⁶ A.D.B. V.P., vol 74, foli 437.

letrero».¹⁷ Quina llàstima que s'hagi perdut —*el letrero*— ja que, per més que vaig cercar, no el vaig trobar.

Cal tenir ben present, com ja s'explica en altres capítols, que el segle XVII va estar ple de problemes, conflictes i violències diverses: des del començ de segle les males anyades foren freqüents, en especial la gran sequedat del 1639, les arbitrietats del rei Felip IV, des de 1626, els allotjaments dels exèrcits hispànics que provocaren la revolta dels catalans i la Guerra dels Segadors que afectà directament el nostre poble (gener 1640), la batalla de Montjuïc, el Tractat dels Pirineus, les plagues de llagostes dels anys 1686-1688, la Revolta dels barretines el 1687, la guerra amb França i els saqueigs de la parròquia, etc.

I com és natural, tot plegat va incidir molt negativament en la necessària estabilitat i les possibilitats monetàries d'una reduïda localitat.

Una prova de l'escassetat de mitjans econòmics de la població és que, acabat el retaule, no es va daurar, com demanava l'obra, fins gairebé un segle més tard, i encara només la meitat. En efecte, un rector ja esmentat, mossèn Agustí Fages, va escriure: «Se daurà la meitat (del retaule de l'Altar Major) en 1712».¹⁸ Cercant més dades sobre el fet no he trobat sinó la nota on es reconeix que «sols se ha pogut pagar noranta sinch lliuras dels axaus donarem als Dauradors de Martorell y de Sabadell, que dits guanyaven quan se encantà en esta Plasa lo daurar lo Retaula Major de esta Iglesia...».¹⁹

I el mateix rector afegeix: «se concluí y adorná en 1766».²⁰ Examinats de nou els llibres de comptes de l'època, vaig tenir més sort: podem conèixer, fil per randa, totes les despeses per a dur a terme l'obra. Ara només ofereixo el:

«Resumen dels comptas de la Obra de la Yglesia del any 1766: Lo gastat en dit any, com consta en la tras plana suma 732 lliuras, 1 sou, 3 diners.

»Lo entrat y existent son 322 lliuras, 3 sous, 5 diners.

»Queda alcansada la Obra de dita Yglesia en 409 lliuras, 3 sous, 5 diners. Las quals 409 lliuras, 17 sous y 10 diners en que queda alcansada la obra de la present parroquial Yglesia de Castellbisbal he satisfet lo infrascrit Rector, y las condono a dita obra a honra de Déu Nostre Senyor y del glorios Patró St. Vicens (advertit que he esperat quasi tot lo any 1667 per veurer si podia replegar alguna mes charitat per ajuda de cost y no sen pogue replegar mes y per a que constia firmo Lo Sr. Agustí Fages, Pbre y Rector de Castellbisbal».²¹

«Fas nota lo Dr. Agustí Fages, Rector de Castellbisbal que en lo dia 22 de Janer de 1767 se feu la festa del glorios Patró St. Vicens ab particular solemnitat en accio de gracias de haverse acabat de daurar lo retaule

¹⁷ A.D.B. *V.P.*, vol. 76, foli 341.

¹⁸ A. PARR. CB., *Llibre de las Administracions 1705*, foli 1.

¹⁹ A. PARR. CB., *Llibre de las Administracions 1705*, foli 148, NdA, «axaus» = eixauc o eixau: prima o remuneració que es dóna al més dient d'una subhasta, «encantà» = vendre a l'encant (castellà: subasta).

²⁰ A. PARR. CB., *Llibre de las Administracions 1705*, foli 1.

²¹ A. PARR. CB., *Llibre de las Administracions 1705*, foli 169.

major, y adornat lo presbiteri y altar; assistiren onse sacerdots, hi hague la Música de Tarrassa, assistens al Altar, mestre de ceremonias y predica».²²

Passant una mica de pressa els primers anys del segle XIX, arribem al 1817, en què s'ordenà que «es daurés per dintre el sagrari de l'Altar Major».²³ Un altra passa de gegant i ja som al dia 7 de juliol de 1859, dia en què es féu una nova Visita Pastoral. Després de descriure ràpidament la població, església, rectoria, etc., s'afegeix una nota ben interessant, que transcriu en la grafia actual:

«És digna de lloança la pietat dels fidels que es manifesta posant als altars imatges i altres adornaments, però no s'ha de perdre de vista el bon gust i l'ordre arquitectònic. Per això ordenem que es tregui de l'Altar de Sant Vicenç (o altar major) l'aparador amb una imatge de la Verge Maria perquè tapa, en gran part, la imatge del Sant titular i fa lleig al bon ordre de l'altar. Igualment manem —diu el bisbe— que es treguin dels altres altars els sants, estampes i d'altres coses que hi hagin afegit o sobreposat».²⁴

Molt poc després, mossèn Joan Albareda feia unes millores en el retaule posant de manifest l'interès i atenció envers el temple parroquial. Consistiren a fer daurar la imatge de Sant Vicenç, millorar l'urna on estava col·locat, també fent-la daurar, fer una peana o base per al sant, etc. Tot plegat, i amb data 9 de juliol de 1863, costà «1.432 reales de vellon».²⁵ I afegeix el mateix rector:

«En lo any 1864, se feu lo camaril del Patró St. Vicens; antes tenia que encendras per davant, per estar colcat lo Sant de igual manera que St. Esteva y St. Llorens. Se restaurá la Imatje, mudantli la testa y dorant lo ropatxa ab or fi, que junt ab lo treball del fusté, lo seu valor fou la cantitat de 1.674 r.V. lo que noto per coneixement dels meus sacerdots. Castellbisbal, 29 de janer de 1864».²⁶ És a dir, amb motiu de la Festa Major, que s'escau el 22 de gener.

Encara és del record personal d'alguns avis del poble que, estant el retaule tot ell daurat d'or —com acabem de llegir— no era estrany que es presentessin ofertes al Rector d'alguns empresaris que es comprometien a netejar de franc el retaule per quedar-se ells l'or que cauria en fer la neteja i pagar al Rector una bona quantitat de diners.

M'he extés força detalladament en qui el féu, com es construï, quan es daurà etc. Ho he fet perquè, sens dubte, era una autèntica obra d'art. Els més grans de la població encara recorden, amb raonada satisfacció, el goig que feia i la bellesa que el seu autor li havia sabut deixar.

Els més joves només en podem gaudir fotogràficament, gràcies a l'encert que tingué un bon afeccionat martorellenc d'aquest nou art: el metge i cirurgià Josep Salvany i Blanch el qual, amb una complicada màquina de plaques, s'arribà un bon dia de l'any 1918 a la Parròquia que

²² A. PARR. CB., *Llibre de las Administracions 1705*, foli 1 v^a.

²³ A.D.B. *V.P.*, vol. 89, foli 213.

²⁴ A.D.B. *V.P.*, vol. 93 ter, 1858-1877, pàgs. 84-85.

²⁵ A. PARR. CB., *Rebuts 1800-1935*, lligall, foli solt.

²⁶ A. PARR. CB., *Obra i Administracions 1802-1899*, foli 180 v^a.

hostatjava el magnífic retaule i el monumental sagrari i en servà memòria fotogràfica.

Ara caldrà parlar de com va desaparèixer el retaule. I és amb tristesa que caldrà fer esment d'alguns fets esdevinguts l'estiu d'aquell dissortat 1936. No només es va perdre el retaule, sinó que va esclatar una autèntica tragèdia d'incalculables conseqüències: l'anomenada «guerra incivil», per la qual va haver-hi tanta destrucció i mort arreu. Déu ens en guard!

Destrucció del retaule, el 1936

Segons un testimoni dels fets, el dia 21 de juliol de 1936, al vespre, arribà un grup «format per tres o quatre homes i a la primera ambaixada digueren que venien a volar l'Església Parroquial, com aquell qui no diu res».

«Va resultar que el qui semblava el capítol de l'esmentat grup havia fet de mosso de pagès aquí al poble. Reconegut per un dels qui feien torn de guàrdia a la Casa de la Vila, aquest li féu veure el perill que el que es proposaven representava per als veïns especialment, i a la fi aconseguiren convèncer-los».

«I marxaren amenaçant que tornarien a venir qualsevol dia i que si, com a mínim, no havien cremat al mig de l'edifici tot el que hi havia a dins, que era el que havien fet a Rubí, que no hi valdrien les excuses. Els qui varen rebre aquesta amenaça s'acuitaren a convocar el ple del Comitè per a l'endemà al vespre». Aquest Comitè era integrat per la Junta del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya i la del Sindicat Agrícola de Rabassaires, amb un total de vint-i-set persones.

«Quan es reuniren ja tothom sabia de què s'havia de tractar, car pel poble corrien tota mena de rumors sobre aquest tema, derivats de la visita del dia anterior. Aquest fet influí moltíssim en la solució que a tot plegat es va donar, ja que, abans d'arribar a la reunió, ja eren molts els qui havien estat pensant com es podria solucionar, que no és el mateix que presentar-s'hi amb el cap en blanc».

«Jo cal dir que la proposta que fou acceptada unànimament fou la presentada per set o vuit persones que prèviament s'havien posat d'acord i que deien que no havien d'admetre que es cremés res dins l'església i que tampoc no hi podia haver ningú que fos directament responsable del fet. De manera que proposaven que havien de passar casa per casa i convidar la gent a presentar-se a la plaça, tot informant-los que es passaria llista. També caldria obligar a presentar-se amb camió a tots els qui en tinguessin, avisar els dos mestres d'obres que hi anessin a dirigir el desmantellament del famós retaule de l'altar major per tal que no hi haguessin desgràcies, i carregar tot allò que s'hagués de cremar als camions i portar-ho als Fangars per cremar-ho, gairebé a un quilòmetre del poble.

«Quan tothom es va haver presentat, es procurà fer entendre a la gent que en aquells moments no hi havia cap altra sortida possible que el que s'anava a fer. I es començà l'operació enmig d'un silenci impressionant».²⁷

²⁷ Modest RIBAS, *Castellbisbal 1900-1940*, Castellbisbal 1983, pàg. 89.

Un dels mestres d'obres esmentats m'explicava que darrera mateix d'on hi havia la Mare de Déu del retaule, pintada a la paret hi havia una inscripció que deia: «*Feti Ecclesia, 1595*»; segurament, opinava, que devia ser l'any que acabaren la teulada i les voltes.

També es destruï un gran Sant Crist («era una cosa extraordinària per l'expressió que tenia» dirà mossèn Joan) molt estimat pels parroquians, i tots els altars, essent els de més valor artístic el de la Mare de Déu del Roser i el de Sant Sebastià. «Queda només la fàbrica de l'església amb les parets nues i les ferides al lloc on eren els altars».²⁸

«Quan ja no podien destrossar res més, subhastaren els mobles i tots els utensilis de la llar de mossèn Lluís, a dintre mateix de les parets del temple...».²⁹

I és, novament, en Torras i Escayol qui, passats molts anys i recordant amb enyorança l'antic retaule castel·lbisbalenc, expressava la seva raonada opinió: «...unes flames llastimosament equivocades van extingir tot aquell valuós patrimoni dels avantpassats, reduint-lo a cendres. Potser no érem mereixedors de posseir-lo».³⁰

Encara que s'escapa una mica del tema d'aquest capítol, penso que no es pot ni cal silenciar un fet, conegut per alguns i desconegut segurament pels més joves, que fa llum sobre com anaven les coses aquells dies de l'estiu del 1936.

Seguint una recomanació que aconsellava incautar-se de l'edifici a fi d'evitar que fos més profanat o fins i tot enrunat, el temple parroquial, ara buit i sense res del que fins feia tan poc havia hostatjat, va esdevenir el magatzem de la Unió de Rabassaires.

El nou Comitè, en acostar-se la Festa Major d'Estiu, decidí contractar una companyia de vodevil de l'Avinguda del Paral·lel perquè representés l'obra que aleshores triomfava en certs ambients de Barcelona: *La reina ha rel·liscat*. I per si era poc, determinà fer servir el presbiteri del temple com a escenari! «gairebé obligant el poble a assistir-hi sota l'amenaça de ser titllats de feixistes els qui no hi anessin».³¹

No cal dir el disgust dels qui més estimaven l'Església i el ja prou exproliat temple castel·lbisbalenc. I com que en un altre lloc ja s'explicarà més ampliament què va passar en dita parroquial, faig punt i seguit.

I ja que he fet aquesta primera digressió, permeteu-me'n una segona que descriu l'ambient que es respirava aleshores. Potser siguin encara poc conegudes les campanyes de premsa que acompanyaren l'onada anticlerical d'aquells mesos. Un dels reportatges sensacionalistes —entre molts d'altres de semblants— els publicava la revista terrassenca *Vida Nueva*. A propòsit d'un d'aquests articles Xavier Marcet, en una conferència sobre la guerra civil a Terrassa, deia que «relata la troballa d'esquelets de nens a l'església de Castellbisbal, en la mateixa línia del tòpic popular que man-

²⁸ J. COT I ROVIRA, *Apunts de varies coses de la Parròquia*, pàg. 3.

²⁹ Elías ARÍS, *Escrits manuscrits inèdits*.

³⁰ J. TORRAS I ESCAYOL, *Del meu poble...*, pàg. 12.

³¹ J. COT I ROVIRA, *Apunts...*, pàg. 3.

tenia la convicció d'una vida escandalosa a l'interior dels convents». Esperonat per la cita, vaig tenir gran interès a conèixer la totalitat de l'escrit esmentat. El seu to sectari i difamador és tan evident, tan groller, que possiblement no es mereix ni un comentari. L'article es titulava:

*ECOS DE LA COMARCA Desde Castellbisbal
«Hallazgo macabro»*

«En la iglesia de esta localidad, incautada por las organizaciones obreras, se están llevando a cabo algunas obras de reparación, al objeto de que la nave principal, pueda servir, cuanto antes, para instituciones populares.

»En uno de los incontables trabajos que se vienen realizando en el interior, se descubrió una fosa, la cual según la leyenda debía de contener los restos de un cura del pueblo. Esta tumba fué encontrada vacía, cosa que llamó poderosamente la atención. Prosiguiendo las excavaciones, a cosa de un metro • así se encontraron entre la tierra huesos de seres humanos, destacando en su mayoría los de criaturas de corta edad.

»Es algo que merece destacarse por la importancia que entraña. Es indudable, que los restos de estas criaturas, deberán entrañar uno de los bárbaros crímenes que la gente ensotanada cometía bajo el signo de la religión.

»Pero por fin la justicia ha triunfado por encima de todos los bárbaros, trabajadores de Castellbisbal y un nuevo horizonte más justo y equitativo se cierne sobre nuestra vida. ¡Adelante, pues!».³²

Evidentment cal superar la sorpresa, l'enuig i la indignació davant d'acusacions absolutament calumnioses que haurien de fer caure la cara de vergonya als qui les propagaven i que no podien convèncer sinó només els qui volien empassar-se aquestes absurdes «pedres de molí»; si, doncs, no n'hem de fer ni mica de cas ni esforçar-nos a discutir-ho, més ens valdrà, en canvi, retornar a la qüestió del retaule.

El que conservem del retaule

Deixem passar aquells malaurats mesos i situem-nos a l'any 1939. És molt interessant el text que transcriu perquè explica clarament unes iniciatives terrassenques encaminades a «salvar tot el retaule» però que malauradament no van reeixir.

Així, el 14 de novembre de 1939, Salvador Cardús i Florensa, secretari del Museu Municipal «Soler i Palet» de Terrassa, escrivia al nou rector de Castellbisbal i, entre d'altres coses, li deia:

«...no dudamos que obran en su poder las imágenes y los cuadros, así como la bandera del somatén, que recogimos en ese pueblo durante el dominio rojo. Es poco lo que pudimos recoger, ya que hicimos tres viajes

³² *Vida Nueva* (C.N.T. A.I.T.) Organ● de la Federación Local de Sindicatos únicos de Tarrasa. n.º10, pàg. 2; 6 Octubre de 1936.

La Verge Maria

Sant Vicenç predicant
(Museu de Terrassa)

Sant Joan Evangelista

Sant Esteve

Puríssima

Sant Llorenç

Jesús cau en el camí cap al calvari
(Parròquia de Castellbisbal)

Fragments conservats del retaule.

con un camión con el intento de salvar la totalidad del altar mayor; pero siempre nos encontramos con el criterio cerrado de la destrucción. Solo uno de los días pudimos recoger las mencionadas imágenes, los cuadros, la bandera y dos fragmentos del retablo, por haber encontrado un individuo menos déspota...».³³

En efecte, es pogueren recuperar tres imatges de talla daurades i d'estil —la Puríssima, Sant Esteve i Sant Llorenç— i un petit fragment de la predel·la del magnífic i colossal retaule, una joia en tots sentits, que ocupava tot l'absis del presbiteri. Es guardaren, provisionalment, a la sagristia.

El rector abans esmentat mossèn Joan Cot explicava: «...Al destruir l'altar, els sabiassos del Comitè no cremaren aquestes imatges pensant-se que eren d'or massís i que farien una fortuna. Sortosament, un bon senyor de Terrassa els va donar entenent de que ho entreguessin al Museu d'aquella ciutat; com així ho feren, i d'allà les recollirem acabada la guerra».³⁴

Es penjaren dos quadres, primerament, en el desolat presbiteri. Més tard, es situaren a la Capella del Santíssim. Posteriors reformes van fer possible que les tres imatges esmentades fossin novament col·locades en el despullat presbiteri de l'església parroquial. Quatre atlants de pedra que havien sostingut el retaule foren situats en el restaurat portal de l'església.

Per cert, el qui féu dit portal (l'Elies, de *cal Rajoler*) m'havia dit que el féu tal com es veu avui amb el propòsit exprés de recordar —i no imitar— el que hi havia abans de la guerra.

Un fragment de la predel·la fou conservat molts anys a la Rectoria. I al Museu Vallparadís, avui Museu de Terrassa, el qui subscriu ja va veure fa un grapat d'anys un fragment de l'antic retaule: correspon a bona part del plafó esculturat on apareix sant Vicenç predicant.

Durant la Festa Major de Sant Vicenç del 1996, en una Exposició es van mostrar, a més de l'esmentat plafó esculturat, dues imatges més, que es creien destruïdes, dipositades al magatzem (!) del mateix Museu esmentat i que són les dues que flanquejaven el Sant Crist que hi havia al cim del retaule: la de sant Joan evangelista i la de Maria, la mare de Jesús.

Val a dir que el fragment del retaule i les dues imatges esmentades encara no han retornat al seu lloc d'origen.

³³ A. PARR. CB., Carpeta *Correspondència*.

³⁴ J. COT I ROVIRA, *Apunts...*, pàg. 25.

QUÈ CAL FER DE L'ESGLÉSIA VELLA DEL CASTELL?

Caldrà recordar, ni que sigui breument, com havia quedat la primitiva Església Parroquial. Dels textos que hem llegit —quan s'explicava com es féu l'*Església Nova*— es desprèn una conclusió: que no en devia quedar pràcticament res. Recordeu que es parlava d'aprofitar-ho tot: altars, retaules, cementiri, campanes, pedres, etc. per treure'n profit en el nou edifici.

Cal tenir present que, a més de l'altar major dedicat a sant Vicenç, consta que hi havia, si més no des del 1314, un altar dedicat a la Verge Maria i, des del 1567, un altre altar dedicat a sant Sebastià.

Si, doncs, calia utilitzar tot el que encara fos útil i, comptant que la nova construcció eclesial s'iniciava el 1580, no ens pot estranyar que entre tot el que es devia aprofitar, el pas dels anys, les sovintejades inclemències atmosfèriques —pluges, ventades, tempestes— i, sobretot, el no fer-la servir, portessin al seu progressiu enrunament i a la seva pràctica desaparició.

Els castellsbalencs, incomodats per aquesta pèrdua, segurament restaren amb un cert mal regust. Degué ser el desig de servir-ne la memòria el que va anar creant l'estat d'opinió que portaria a la decisió de voler-la —diguem-ne— *recuperar*; i la reedificaren de bell nou.

Havia passat el temps i, uns 47 anys després de la benedicció l'any 1600 de l'Església Nova, és a dir, de l'actual església parroquial, els més ancians encara recordaven perfectament el culte que s'hi havia celebrat.

En devien parlar entre els parroquians, amb el rector, o el rector ho devia fer amb ells perquè, a la fi, prengueren el determini ferm. Mossèn Agustí Fages, meticulós com era sempre, consignava:

«La Capella dita del Castell, fou donada construir en lo any 1637 per Joan Amat y Antich Pasteller, comissionats per la Universitat del terme, a Guillem Martell, mestre de casas de Tarrassa en lo lloch y puesto de la Yglesia vella;

»A 11 de maig de 1643 se doná, per lo Ilm. Miquel-Joan Valdo Cal, Vicari General, llicència per benehirla, y a 27 de setembre del mateix any la benehí lo Dr. Barthomeu Salvany, Rector, y en la llicència expressa anome-

narse *La Iglesia Vella*.¹ El bon propòsit havia aconseguit fer realitat que es fes una nova Capella on hi havia hagut durant segles l'*església vella del Castell*.

Però o bé els materials no eren prou satisfactoris o potser algun llamp, com ha passat en diverses ocasions, devia enderrocar l'estimada ermita. Llegim, sinó, el que segueix:

«La sobredita Capella, ja de cerca sexanta anys derruïda, de expres consentiment del Ilm. Sr. D. Joseph Climent, Bisbe de Barcelona. donat a 19 de setembre 1771, se ha reedificada en 1772 y ab facultat y comissió del mateix Sr. Ilm. donada en la visita de Martorell a 9 de octubre de dit any 1772. La he benehida y celebrat en ella el sacrifici de la Missa a 8 de maig de 1773. Dr. Agustí Fages, rector».²

Ermita de Sant Vicenç, a principis de 1900.

Per tant, la segona capella havia durat aproximadament uns 70 anys. La devoció dels castellsbisbalencs no volia veure's privada de l'*església vella del Castell*. Per això la nota diu que, malgrat hagués estat uns «seixanta anys derruïda», es reconstruí novament.

«En lo dia 8 de maig de 1773, després de haverse reedificada y adornada la Capella de St. Vicens del Castell, se benehí ab solemnitat y se cantá en ella un offici en acció de gracias y sufragi dels Diffunts enterrats allí. Y a 19 de Maig, vigilia de la Ascensio hi aná la professo de ruegacions y se benehí lo pa, se digué Missa per Animas y se dona la Charitat acostumada».³

¹ A. PARR. CB. *Llibre de las Administracions de la Iglesia de St. Vicens de Castellbisbal comensat en lo any 1705*, fol.1

² A. PARR. CB. *Llibre de las Administracions de la Iglesia de St. Vicens de Castellbisbal comensat en lo any 1705*, fol. 1.

³ A. PARR. CB. *Llibre de las Administracions de la Iglesia de St. Vicens de Castellbisbal comensat en lo any 1705*, fol. 1.

Es podria recordar, encara, que a la Guerra del Francès va ésser de nou profanada i assolada. Però no enderrocada! I consta que, encara el 1818, «*l'església vella del Castell* estava arruïnada». Possiblement aquesta fou la causa que fins el 1857 no fos restaurada com calia. Tampoc no va ser derruïda, sortosament, durant els anys 1936-1939. Ja en parlaré.

N'Elias Aris (de *cal Rajoler*) m'havia deixat veure un escrit que possiblement ara ve a tomb:

«A les acaballes del proppassat segle, es féu popular una cançó satírica. La cantava un grup de joves que es deia *L'Estisora* que, tot cantant, treien els drapets al sol dels qui governaven. Ho feien així:

«(...) Tenim una capelleta a mig quart de la població,
Sant Vicenç hi pren la fresca, Sant Vicenç nostre Patró.
D'ençà que hi va caure un "rayo" ningú més se n'ha cuidat
i, en tractant de restaurar-la, tothom està encostipat.
Els catòlics més formals, en tocar-los-hi l'armilla,
diuen que estan malalts.
Per això a Castellbisbal, volent ser espavilats,
som trompes i sabates per tots quatre costats.

«La capella fou a la fi restaurada amb prestació personal i donatius dels qui, aparentment, disposaven de menys elements econòmics. Però no permeteren que hi contribuís cap hisendat».⁴

Com que el tema era prou suggeridor, vaig cercar més dades sobre el fet. I així, sortosament per a la nostra memòria col·lectiva, podia llegir el que segueix i que completa l'anterior escrit:

«Succeí que el 21 de setembre de 1899 una forta tempesta es desencadenà sobre el nostre poble. Un dels llamps que caigueren va anar a parar a la capella de Sant Vicenç i els estralls causats impediren de poder celebrar missa a l'ermita...». «Durant molt de temps quedà en estat ruïnós, fins que alguns propietaris decidiren reedificar-la, començant a destruir-la més del que ho estava pels efectes del llamp caigut».

«Passaren a fer una recapta pel poble i, veient que els donatius eren més migrats del que es pensaven, determinaren oblidar-se de la Capella i fer com si mai no hagués passat res.

«Un dia els pobres, en veure el despreci de la gent adinerada, es van armar de valor bo i dient:

«—Si tots junts no hem pogut reconstruir-la, per què no ho fem nosaltres sols?»

«Es van reunir a la sala d'en Jaume Margarit i, encara que la seva decisió pogués pesar a algú, acordaren tirar endavant les obres.

«Ho consultaren amb el senyor Rector, mossèn Josep Griera, el qual els advertí que era del parer d'entrevistar-se amb els que havien fet els primers intents; així ho feren i obtingueren dels rics una resposta negativa. Tots els

⁴ Elias ARIS, *Escrits manuscrits inèdits*.

journals de carro i peonatge així com les despeses en diners van anar a càrrec dels considerats pobres, els quals no admeteren altre donatiu dels propietaris que el del senyor Rafael Bofill recent amo de Can Coromines perquè no era fill del poble, el qual ajudà amb 110 pessetes.»

«Casa per casa i carrer per carrer s'exposà la llarga llista de donatius en metàl·lic, i journals de peó i carruatges.

»Encara que no hi participessin els propietaris, sí que van fer-ho els seus masovers que, en nombre de setze, van aportar un jornal de peó i quaranta-sis pessetes i mitja.

»Les despeses totals arribaren a quatre-centes setanta-set pessetes. Les setanta pessetes que mancaven les recolliren d'entre trenta persones de les que havien col·laborat.

»Els dies 24, 26 i 31 de desembre de 1903 i el 9 de gener de 1904 tots els veïns del poble arranjaren el camí fins a l'Església Vella del Castell.

«Entre quaranta socis pagaren els blandons i l'orquestra per a la festa de Sant Vicenç de 1904. Els blandons costaren disset pessetes i l'orquestra Planas de Martorell, quinze. La processó per retornar la imatge del Sant Patró a la Capella fou d'una solemnitat extraordinària; cada veí anava amb el ciri corresponent i hi assistí el Pare Prior de Terrassa per beneir l'obra feta».⁵

L'any 1921, mossèn Ramon Vall en feia aquesta descripció: «...consta d'una sola nau d'uns deu metres de llarg per quatre d'ample. Fou restaurada l'any 1857; l'altar està dedicat a Sant Vicenç Màrtir, amb imatge del sant de fusta. Hi ha una altra imatge —vestida— de la Mare de Déu del Remei.

»Per damunt de dos portals que donen accés a la petita sagristia, hi ha dos quadres: un de Sant Lluís i l'altre de Santa Teresa de Jesús. (...) Hi ha un quadre en el qual consta l'autorització per a celebrar la missa, signada i segellada per l'Emm. Cardenal Casañas, de felicitat memòria, el 28 de gener de 1904. (...) La façana i l'exterior de la capella estan en bastant bon estat de conservació; té un rosetó i no la remata cap creu...».⁶

Abans he dit que volia dir quelcom sobre l'any 1936 i següents. Som-hi! El que succeí fou que durant el temps de la guerra s'hi va instal·lar un simpàtic, popular i pacífic personatge: es tractava d'en *Manel flabiolaire* (mossèn Joan Cot especifica: «que es guanya la vida fent ballar els gegants per Corpus i alegrant els viatgers del tren amb les seves tocades de flabiol») de la qual féu casa seva i que possiblement d'aquesta manera va aconseguir que no la tiessin a terra.

Llàstima que ja havien fet malbé el petit altar de l'ermita i que la imatge de Sant Vicenç fos estimbada muntanya avall. La recollí un veí —en Jaume Valldeperas, conegut com *El Lampista*— que la va amagar a la caseta de la bomba de la companyia d'aigües i, quan tots aquells mals vents hagueren passat, la retornà, encara que força malmesa, a la Parròquia. El mateix

⁵ J. MATEU, *Revista Arada*, Agost 1980, pàgs. 14-15.

⁶ A.D.B. V.P. Elenc nº 2 (14 gener 1921).

succeí amb la imatge de la Mare de Déu que, segons tinc entès, amagà a casa seva en Josep Torras i Escayol.

Durant l'any 1939, segons consignava mossèn Joan Cot, les obres indispensables i necessàries per a la restauració de *l'església vella del castell* sumaren 500 pessetes!

Ja aleshores eren molts els castellsbalencs que s'hi arribaven: els uns tot passejant amb la mainada, d'altres amb una pregària als llavis, els uns a pintar, d'altres a comentar tot el que passava. La proximitat del lloc, la quietud que hom hi trobava, la incomparable vista que oferia, eren prou motiu per fer-hi una visita. Un dia especial era el matí del Divendres Sant, quan s'hi feia —i encara s'hi fa— el Via Crucis.

Però el 13 d'agost de 1961, mossèn Llorenç repartia un escrit que començava així: «L'ermita del *Castell*, *l'església vella* de Sant Vicenç, s'ensorra...». Perquè, efectivament, a finals de 1960 s'havia ensorrat una part del sostre i per aquest motiu demanava la col·laboració popular. Vegem-ho.

A causa d'una forta tempesta elèctrica, l'ermita, asseguda al serral de les Garces, va sofrir de valent. Les seves parets i teulada reberen l'embat dels llamps. Ben aviat mossèn Llorenç, que era un gran aimant de la litúrgia, organitzà una tómbola. Gràcies a ella i a la bona participació del poble va ser possible adobar-la en tot el que era necessari.

Així, el dia de Sant Vicenç del 1962 s'inagurava el nou altar —de cara al poble— i un bonic baldaquí del qual penjava una senzilla creu. Segurament el que exteriorment va ser més notable, fou l'estrena d'un petit campanaret d'espadanya que embelleix, des d'aleshores, la senzilla silueta de *l'església vella del castell*.

El 6 d'agost de 1962 s'hi va celebrar, per primera vegada, el casament de dos castellsbalencs: eren en Joan Pastallé i Ribot (de *cal Noi Mercè*) i la M. Lourdes Pastallé i Comellas (de *cal Jepet Sinu*).

Tres anys després, per la Festa Major del 1965, es féu una altra gran festa. Consistí en l'entronització d'una nova imatge de sant Vicenç, obra de l'escultor Josep Miret. Una gran gentada hi va participar acompanyant la imatge, la qual fou portada per tots els *Vicenç* fills del poble des de l'església parroquial a la venerada esglesiola. L'endemà, acabada la celebració eucarística, es féu per primera vegada una ballada de sardanes a recer de *l'església vella del castell*.

Passats uns deu anys, cap al començ del 1975, uns joves i actius parroquians de l'Associació de Pares de Família, encara sota l'empar jurídic de l'Arquebisbat, emprengueren amb gran dèria i prestació personal l'arranjament de l'entorn de l'ermita de Sant Vicenç. Al cap de molts mesos de treball veien satisfet el seu propòsit: la construcció d'un senzill i acollidor parc per a la mainada, d'unes amples esplanades, i l'arranjament de l'anomenada «Font de la Llibertat».

Sense tants esforços, entrebancs i dificultats, el cert és que la meteorologia deu ser una de les coses que menys ha canviat i que esdevé d'una constància a vegades molt enutjosa. Aquesta afirmació respon a unes noves tempestes elèctriques ocorregudes molts anys després de la ja

esmentada abans. El dimarts 20 de setembre de 1983, a causa d'un llamp o d'una guspira elèctrica, el petit campanar de l'ermita se'n va anar en orris, va caure la campana i va fer una gran esquerda a l'absis. Pocs dies després es va restaurar tot el que havia resultat afectat pels agressius elements atmosfèrics.

I encara l'11 d'octubre del 1987 una altra tempesta va malmetre novament la creu i l'ermita, ja que una centella va travessar-la tota, des de l'entrada a l'absis, i va fer necessària la instal·lació d'un parallamps per prevenir noves destrosses.

El 17 de gener del 1993, amb l'assistència d'uns 300 castel·lbisbalencs, s'hi celebrà l'Eucaristia i tot seguit es va fer la benedicció i col·locació d'una nova creu. També es va editar un senzill full del qual, degut al seu interès històric, es pot fer un resum per deixar-ne bona memòria:

«*Les tres creus del Castell.*»

Sembla clar que abans del 1936 ja hi havia una primera creu, sense poder precisar quan s'hi va col·locar. «El record dels més grans del poble és que va ser llançada des del turó. Les restes que varen quedar es van recollir i van formar part de la segona creu.»

De bon matí del dia onze d'octubre del 1987, la tempesta abans esmentada, acompanyada d'un vent huracanat, va trencar persianes i vidres i va motivar també la caiguda de la creu.

«Aquesta creu —la segona— feia quaranta-vuit anys que presidia aquell turó i el seu origen va lligat a l'acabament de la guerra civil: el 3 de febrer de 1939, l'autoritat militar va nomenar la Junta Gestora que actuaria com a Ajuntament, composta per l'Alcalde-President i quatre Regidors més. (...)

I en la reunió del 3 de maig de 1939 es deia que: «*El Presidente cree que sería misión obligatoria del Consistorio, hacer resaltar delante de la población los méritos y virtudes de los mártires que el pueblo de Castellbisbal, dió a la cruzada de Dios y de España y como recuerdo y símbolo perenne a los mismos, propone se levante una cruz de dimensiones apropiadas, en el monte donde está situada la ermita de San Vicente. Encontrand que la idea era de justicia, el Consistorio, por unanimidad, así lo aprueba.*» (...)

«Van construir-la de fusta de pi melis procedent del bosc de ca N'Elies i, amb les restes de la primera creu, van ornamentar els tres caps amb planxa de ferro. En lloc de l'INRI hi van col·locar un rètol amb la inscripció *Caidos por Dios y por España*, van embrear la fusta i pintar el ferro amb purpurina i la plantaren al cim enturonat del Castell. (...)

«Un veí del poble es va imposar el costum d'embrear la fusta cada any, i pintar el ferro amb purpurina de plata. Amb aquesta cura, la creu va durar prop de cinquanta anys. Es va anar apaivagant la recremor i l'amargor de la guerra; arribà una nova generació, que de mica en mica, va oblidar el motiu pel qual havia estat plantada a la vegada que Castellbisbal juntava amb la creu el turó i l'ermita transformant el conjunt en un símbol, el més entranyable de la població, aquell que representava el lloc on el fill absent concentrava pensaments i records per identificar-s'hi plenament.

«Passejant, el jovent s'arribava fins a l'ermita de Sant Vicenç per aquell camí d'entre vinyes i oliveres i, amb ganes de perpetuar el moment, tirava una fotografia que tingués per fons la creu retallada en el blau del cel. El matí del Divendres Sant, amb la primavera recent estrenada, el poble seguia el Viacrucis en processó i al final, després de cantar l'*Himne a la Creu* del compositor Miquel Blanch, s'estenia per l'indret, des dels graons de la creu fins a la porta de l'ermita, per escoltar el sermó del Viacrucis al temps que, des d'aquell mirador, contemplava tota la gamma de verds que oferien els arenys, esquitxats per la blancor dels fruiterars florits i la cinta del mar a la llunyania.»

«El poeta local Josep Torras, en el seu llibre inèdit (però ja publicat l'abril de 1996) *Castellbisbalenques*, dedica a aquest paratge una de les seves més belles poesies titulada *Des de l'ermita*:

Quin goig dóna d'estimar
una Pàtria, si és petita,
sols gaudeixi d'un cel clar,
plans, conreus i al cim l'ermita,
on l'oïda sent repics
solemniosos de campanes
que són joia, planys i crits
d'altres pàtries més llunyanes,
reduïdes d'extensió
com la meva, tan petita!
Quina pau i quin fervor
resar sol dintre l'ermita!

«Després d'aquella ventada de l'11 d'octubre del 1987 el turó quedà orfe de creu, però no va ser solament el vent qui va tombar-la. Feia temps que mans vagaroses mataven el temps sacsejant-la fins a esberlar els graons de ciment que la sostenien plantada. La pluja, filtrant-se per les esquerdes, va podrir la fusta del peu i, abans que arribés la ventada, aquelles mans vagaroses ja l'havien inclinada.

«Quan el turó quedà sense creu fou quan el poble la trobà a faltar i a sentir-ne nostàlgia, tant pel que representa com a símbol com pel buit en el conjunt del paisatge. Per això el poble en desitja la restitució.

»Josep Mateu»

«El motiu de la tercera creu.

«Avui, 17 de gener de 1993, després de cinc anys, col·loquem una tercera creu, aquesta vegada de ferro perquè molts de vosaltres insistíeu en la restauració de la creu del castell.

«Però en aquest 1993 els motius de posar aquesta creu són molt diferents als de l'any 1939. La història humana segueix el seu ritme i les motivacions per viure han canviat radicalment.

«Si s'ha demanat popularment la creu ha estat per restablir un signe

d'identificació del poble. La creu situada en el turó que mira el Llobregat, juntament amb l'ermita, parla de l'existència d'un poble que vol continuar treballant i, si no té unes vies de comunicació directes com el Baix Llobregat, sí que té unes persones vives que miren el futur amb esperança.

»La creu que posem avui ens ha d'identificar a tots com a poble de Castellbisbal, però aquest *tots* representa una munió de persones de diverses cultures, ideologies, llengua i religió que sabem respectar-nos mútuament i que sabem ajudar-nos en aquells moments decisius de la història del nostre poble, passant de diferents gelosies, revenges personals i oferint a un món en crisi de justícia social i de pau que nosaltres som capaços de conviure junts.

»Aquesta nova creu voldrà significar aquesta unitat del nostre poble.

»Jordi Carreter»⁷

Per tot el que hem anat veient, és evident que l'estima per l'*Església Vella del Castell* ja ve de segles. Els uns la van edificar, d'altres la referen una i altra vegada, i avui, els castellsbalencs ens hi apleguem encara en ocasió de les diverses trobades i celebracions que s'hi continuen fent. És la tradició que ni les guerres ni els elements atmosfèrics han aconseguit arrancar.

Em sembla que, arribats ací, deu ser ben adient el bon desig i la dita popular: *I que sigui per molts anys!*

8 (+1) CAPELLES D'ANTIGA TRADICIÓ

Aquesta capella està situada a *Can Pedrerol de Dalt*, important masia del terme. Segons s'ha escrit,¹ després de la Guerra dels Segadors, que acabà amb el Tractat d'Utrecht l'11 d'abril de 1713, on fou signat el tractat d'evacuació de Catalunya de les tropes de l'emperador, durant el malaurat regnat de Felip V alguns dels oficials estrangers fidels al servei de les Guàrdies Valones de la Casa de Borbó (provinents del sud de Bèlgica), s'instal·laren en les nostres terres.

A *Can Pedrerol de Dalt* hi havia —el 1957— un pedestal amb un característic lleó sostenint un escut d'armes amb la pota dreta. Aquest escut correspon a un d'aquells Regiments Reials que s'haurien hostatjat allí vers el 1740. És sabut que a la masia hi residí un d'aquells oficials: Manuel Dublayzel (o Dupleizel). En el seu testament, fet l'any 1800, es pot llegir:

«Jo, lo infrascrit Conde Duplayzel, Coronel dels Reals exersits, Capità del Regiment dels Reals Guardas Valonas agregat a la plasa de Barcelona, Comendador de la Real ordre de Santiago, natural de Nova Vila, província de Clarmontois, Antich Regne de Fransa, fill legítim y natural de Anton

Santa Rita

⁷ Josep MATEU, Jordi CARRETER, *Les tres creus del Castell*, 17 de gener de 1993.

¹ J. PI I SAUMELL, *Programa Festa Major: Castellbisbal 1957*, Les Masies.

Albert Dupleizel, Marques del Sacrosant Imperi, diffunt, y de Margarida de Bienlourt...» dono «...a la mia muller Dª Marianna Dupleizel y de Mascaró...» «Item deixo y llego a cadascun de mos fills, ço es, a D. Honorato, primer Tinent de Fusellers en lo Regiment de Guardias Valonas, a D. Agustí, Capità de Infanteria en lo Regiment de Cordoba, y a D. Domingo, segon Tinent en dit Regiment de Guardias Valonas...» «...a favor del altre fill D. Pau Dupleizel, vestit del escapulari de Sant Benet en lo Real Monestir de Sant Cugat del Vallés...» i segueix: «...deixo y llego a cada una de mas fillas Dª Josepha Dupleizel, Dª Rita Dupleizel, Dª Marianna Dupleizel...» i «...hereu meu universal a D. Anton Dupleizel y de Mascaró, fill meu, Primer Tinent de Granaders en lo Regiment de Reals Guardias Valonas...» (N.B. Déu meu, quants soldats!)

«Pres fou lo present testament en un aposento de Casa de dit S. Compte en la Parroquia de Castell Bisbal, dia 17 de juliol del any mil vuit cents, en poder de mi D. Bonaventura Dalmases, Rector de dita Parroquia.»²

No he trobat constància escrita de la seva defunció (segurament no devia morir a Castellbisbal) però havia d'ésser entre el 1800 i el 24 de setembre de 1812, ja que en aquesta segona data tenim un Codicil de «Dª Marianna Dublaysia, natural de Barcelona, viuda de D. Manuel Dublaysia».³ I una cosa salta a la vista: el cognom d'aquest Comte el tenim escrit de diverses maneres. Deu ser que els escriptors d'aleshores no dominaven prou els cognoms estrangers?

Sigui el que sigui, cal tornar a prendre el fil del que deia en començar aquest capítol. Fixem-nos, per tant, en l'ermita. Amb data 20 d'abril de 1774 es dona llicència per construir una capella pública, en la parròquia de Castellbisbal, a D. Manuel Dublaysia.⁴ Molt poc després se li reconeix com a autèntica una reliquia de la «Vera Creu».⁵

² A. PARR. CB. *Testaments* s. XIX, vol 25, sense paginar.

³ A. PARR. CB. *Testaments* s. XIX, vol 25, sense paginar.

⁴ A.D.B. *Reg. Gratiarum*, vol. 85, fol. 21v^a: «Nos D. Felix de Rico, Doctor Regularium Consiliorum Advocatus, Archidiaconus Sanctae Ecclesiae Barcinonensis, in spiritualibus et temporalibus Vicarius Generalis et Officialis.

«Dilecto nobis in Christo D. Emmanueli Dublaysia locum ? legiones Ragalium Costodum Valonas uncupatur; salutem in Domino. Cum Vos ob distantiam predeicti rustici, quod variis anni temporibus foveris, unacum uxore, liberisque vestris in loco dissito per spatium duorum hora quadragentium infra Parochiae Sti. Vicentii Castri Episcopalis praesentis Diocesis siti, unde vobis et vestris difficilis est aditus ad Ecclesiam Parochialem, et propterea maxime percipitis prope dictam Praedium constituere facere quamdam Capellam publicam ad effectum Sacrosantis Missa Sacrificium audiendi; sicque nobis humiliter supplicastis, ut Vobis opportunam licentiam concederetur dignarentur: Hos vestris desideriis annuere volentes, et adquisitio consensu a Parocho dicta Parochialis Ecclesiae, Ideo, ut dictam Capellam, qua suo prohibitione sana mentione Pauli Papa V (dumodo qualitates de iure requisitas, ut publica capella denominari valeat, aperiendo Ianuam ad viam publicam, manendo decenter ornata, atque cum omnibus vestimentis, et ornamentis necessariis munita, minime comprehensam declarantes) tenore praesentium, licentiam concedimus, et facultatem impartimus: Hoc intellecto, ut postquam fuerit constructa, a nobis nova licentia pro facultate in ea celebrare facere recurratis. Datum Barcinone Die 20 Aprilis 1774».

⁵ A.D.B. *Reg. Gratiarum*, vol. 85, fol. 135v^a: «Frater Nicolaus Angelus Maria Landini Florentinus ordinis Eremitarum S. Augustini, Dei et Apostolica sedis gratia Episcopum

És una simple suposició, però que em penso que podria ser encertada, la que fa referència a la patrona de la capella que vol construir. Hem vist com en el testament apareix una filla seva amb el nom de Rita Dublaysia. Essent així, assenyalo com a possible una clara devoció per Santa Rita de Cascia que, a més de ser el patronímic de la filla, esdevindria, a l'hora d'aixecar la capella, la titular del lloc.

Ell mateix, el 1778, encara 1r. Tinent del Regiment d'Infanteria, declara que, en tenir una casa i heretat exposada al foc, lladres, etc., «desearia poner ensima del texado una campanilla».⁶

En la Visita Pastoral de 1787 es llegeix: «A mitja hora de distancia —de l'església parroquial— hi ha la Capella de Santa Rita, pròpia de D. Manuel Dublaysia.» I el 1804 consta que la petició de la campaneta quedà resolta favorablement.⁸

Unes precises però interessants notes necrològiques ens assabenten de la mort d'un fill i de la viuda de Don Manuel. Així, «Als 5 de mars de 1810 se celebraren en la Capella de casa Pedrerol de Dalt de la present Parroquia dos oficis de Enterro y dos de Novena per l'anima de D. Agustí Dublaysia, que morí en la epidemia en Saragossa».⁹

Mentrestant resulta que, potser degut a alguna protesta de diferents rectors o bé a causa de l'ocupació de l'exèrcit francès, el 1818 es publica un Decret General on «queden suspeses totes les Capelles públiques de particulars fins que els seus amos hagin presentat llurs títols».¹⁰ Cal suposar que aviat es resolgué tal demanda perquè no es coneix cap més decret o similar que faci pensar el contrari.

Uns anys després, «Als 15 de febrer de 1831 en la tomba de la Iglesia Parroquial de Sant Vicens de Castellbisbal se donà sepultura eclesiastica al cadaver de la Iltre Sra. Doña Mariana de Mascaró, viuda del Conde D. Manuel de Dublaysia, Brigadier de Guardias Valonas, la qual morí en la Parroquia de Sant Just y Sant Pastor de Barcelona (ahont habitaba) de edat de vuitantahun anys...».¹¹

També és interessant la petició que a favor del seu nou propietari, Joan Güell, féu el rector mossèn Josep Pons per poder beneir una campana i la imatge de Santa Rita. Així ho demanà el 21 de setembre de 1855 i el dia 26,

Porphiniensis sacrari Apostolici Praefectus ac Pontificii solii assistens universis et singularis presentes nostras litteras inspecturis fidem facimus et attestamus qualiter nos dono dedimus particulas de ligno Sma. Crucis Domini Nostri Iesu Christi ex locis authenticis extractum, posituris in Cruce crystallina, filoque argenteum exornaum cum filo serico rubro ligatum parvo sigillo obsignatum mandavimus; eiusdemque in prodictam sanctae Religio. apud se retinere, aliis donare, et in quacumque ecclesia, Oratoris, aut capella publica fidelium veneratione exponere et collocare valeat in Domino facultatem concedimus. In quorum fidem has litteras testimoniales manu. subscripsit nostroque sigillo firmata per nostrum Secretarium expediri mandavimus. Datis Roma 17 Septembris 1774».

⁶ A.D.B. *Fons Parròquies*, n. 3.

⁷ A.D.B. *V.P.*, vol. 88, fol. 157.

⁸ A.D.B. *Reg. Gratiarum*, vol. 92, fol. 141.

⁹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759-1852*, fol. 107v^a.

¹⁰ A.D.B. *V.P.*, vol. 89, fol. 213.

¹¹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759-1852*, fol. 159v^a.

segueix dient-nos el rector esmentat, es féu la benedicció; la campana fou dedicada a Sant Josep, segons el voler de D. Pau Riera, impressor de Barcelona; seguidament «es cantá un Ofici en honor de Santa Rita i per les obligacions de D. Joan Güell i família, amb els quals i en companyia de l'esmentat Sr. Riera i llur fill gran i els cantors, vaig tenir la satisfacció de dinar, aquest dia, a Can Pedrerol de Dalt».¹² Caram!

Tres dies més tard, és a dir, el 29 de setembre del mateix any 1855, Mossèn Josep Pons diu que: «l'oratori de Can Pedrerol de Dalt és propietat de Dª Josefa de Guel» (?). No hi ha altra obligació que la de celebrar dos oficis fundats el dia de Santa Rita, la seva titular.¹³

Arribem a finals del segle XIX i concretament a l'any 1894. En aquesta Visita Pastoral consta que «hi ha quatre oratoris públics: Sant Vicenç, Santa Rita, Sant Quintí i Sant Joan Baptista».¹⁴

La ressenya feta el 14 de gener de 1921 ens diu que: «és propietat de Francesc-Xavier de Ros; és d'una sola nau en excel·lent estat de conservació, de 10 metres per 3 metres. A la sagristia hi ha un bonic quadre de Crist crucificat. En el retaule de l'altar, hi ha pintada l'escena en què els Sants Àngels sostenen la Santa, i una imatge vestida de Santa Rita. Als angles del presbiteri hi ha les imatges de Sant Antoni de Pàdua i la Immaculada, sobre el retaule de l'altar un quadre amb el nom de Jesús, i als costats, altres dos representant els Sagrats Cors de Jesús i Maria. Al costat de l'epístola hi ha, emmarcada, l'autorització per poder-hi celebrar, firmada i segellada pel bisbe Costa i Borràs, el 21 de maig de 1852».¹⁵

«Per la Quaresma, els diumenges a la tarda, grans colles anaven a berenar a Santa Rita de *can Pedrerol*. Es resava el Rosari i es cantaven els Goigs».¹⁶

Així, la devoció vers aquesta capella de Santa Rita és prou antiga. Durant els dissortats anys 1936-1939, com d'altres capelles del terme parroquial, fou molt malmesa a causa de l'ordre donada de destruir-la; es calculava que les destrosses fetes representaven unes 2.000 ptes. Pocs anys després fou convenientment restaurada i va obtenir l'aprovació del Bisbat (15-6-1948) per poder-hi celebrar. I així la seva atracció ha perdurat fins als nostres temps, ja que s'hi continua celebrant l'Eucaristia, especialment el dia de la Santa (22 de maig). A l'esmentada missa hi assistien, si més no fins l'any 1985, sobretot els veïns del carrer de Santa Rita, molt proper a la venerada capella.

Des de 1995 es celebra la Festa Major de l'esmentat carrer de Santa Rita. Consisteix en una Eucaristia que es celebra el diumenge més proper al dia 22 de maig. La popularitat i devoció que té la santa fa necessari que l'esmentada missa es faci a l'esplanada que hi ha davant la capella de *Can Pedrerol de Dalt*.

¹² A. PARR. CB. *Vendes. censos...* 1800, foli solt.

¹³ A. PARR. CB. *Vendes. censos...* 1800, foli solt.

¹⁴ A. D. B. *V.P.*, vol. 97, fol. 110.

¹⁵ A. D. B. *V.P. Elençus*, vol. 14.

¹⁶ J. TORRAS I ESCAYOL, *Del meu poble...*, pàg. 11.

Sant Quintí

Aquesta capella és, sens dubte, la més bonica del terme de Castellbisbal i possiblement la més antiga que s'ha conservat fins als nostres dies. A parer dels especialistes, es tracta d'una capella romànica del segle XI o XIII, si bé no es coneix amb la precisió desitjada la data de la seva consagració.

Voldria, primer de tot, situar-la en el temps i l'espai. Quant al primer, cal situar-se en l'època immediatament posterior als cartaginesos: l'era romana. Aleshores, com avui, les comunicacions eren bàsiques. Les famoses vies que ja existien foren rectificades en llurs traçats, s'empedraren amb grans lloses algunes seccions i en les de menor importància s'utilitzà simplement el sòl; en aquest cas el camí esdevenia «via terrena».

Doncs bé, a l'aiguabarreig de la Riera de Rubí amb el Llobregat, on algun historiador diu que en el segle XVI hi havia una antiga torre-talaia que guardava aquelles vies i on en alguns mapes antics he vist, certament, que hi apareix una torre anomenada *La Torrassa*, es descobrí, ja fa uns quants anys, una important vil·la romana republicana.

S'hi trobaren una bona quantitat d'àmfores d'aquella època; alguna d'elles, sencera, es guarda a l'entrada de la veïna casa de *Can Pedrerol de Baix*. Però no acaba aquí el nostre interès. Al Museu de Molins de Rei hom pot veure, també, unes restes d'aquelles àmfores, amb la seva marca característica. Resulta que algunes d'aquestes simpàtiques gerres s'han trobat prop de Lió (França) i encara més al nord.

Aquest fet podria fer versemblant la suposició que el vi, que ja en aquell llunyà temps s'elaborava a redós de la vil·la, era transportat pel *Rubricatus* (Llobregat) avall, camí del mar i, vorejant la costa catalana i les platges gal·les, arribaria a la desembocadura del Roine (Rhône) i amunt, amunt, cap a Lió(!). Si la suposició fos exacta, tindriem en els romans els primers exportadors vinícoles i promotors —ja aleshores— del que ha estat el treball recent de molts castellbisbalencs: repartidors de vi a domicili.

Sigui com sigui, aquestes àmfores foren classificades per Pascual i identificades per la marca A.D. Sembla que foren elaborades per un terrisser de Clermont, vora París.¹⁷

Retornem a la capella de sant Quintí. Segons afirma Ramon Vall i Rimblas, la documentació més antiga que es coneix tracta, amb una data imprecisa però que es podria situar entre el «1137 i 1160, de la queixa del bisbe Arnau Ermengol, successor de Sant Oleguer en la seu barcelonina,

¹⁷ J. MATEU I J. MORAN, *Gran Geografia Comarcal Catalunya*, vol. 6, pàg. 111.

per les moltes injúries que li ha fet en Ramon Bremon de Castellbisbal, entre les quals hi ha la venda, sense el seu consentiment, de la vil·la de Sant Quintí, que representa la pèrdua de la meitat dels drets que sobre aquesta vil·la li corresponien».¹⁸

En canvi, sí que és datat un document del 7 de març de 1246, quan parla d'un «dot, consistent en la meitat d'una vinya atorgada per Maimona, filla d'Arnau Cativar, a Bernat de Molla, son marit».¹⁹

Un altre document del 15 de juliol del mateix any 1246 fa esment de l'establiment d'una peça de terra situada al pla de sant Quintí, de la mateixa parròquia de Castellbisbal, firmat per Guillem de Rovira i la seva muller Guillermina a favor de Llorenç Bartomeu, terra que confronta a Ponent amb el riu Llobregat; aquest document fou signat a sant Quintí per un tal *P. Donati de S. Quintí*, potser un prevere que hi havia.²⁰

Segons altra documentació ja més moderna, el 27 d'octubre de 1508 i amb motiu de la Visita Pastoral, el bisbe Enric de Cardona «visità la capella eremitana dedicada a St. Quintí, trobant-la ben tancada i amb el sostre en bon estat. Té una campana. Al seu interior hi ha dos altars, un sota l'invocació de St. Quintí, de pedra, així com l'ara, i amb un antic retaule; l'altre altar, dedicat a Sta. Coloma, també és de pedra; sobre d'ell s'hi veu una imatge de la Mare de Déu».²¹ Tres anys més tard —27 de febrer de 1511— en una nova Visita del mateix bisbe es reconeix que continua en bones condicions i estat.

La manca de dades diferents a les referides em fa pensar que no hi devia haver res digne d'esment perquè, pel rigor i vigilància que es constata en aquelles èpoques, ben segur que, si fos necessari, hi apareixeria consigna i denunciada.

Sí que es sabut que fins a la meitat del segle XVII s'anava a aquesta capella en processó de pregàries el tercer dissabte de maig. Així s'esdevení fins el 1686.²² Se'n parlarà més al proper capítol.

Més curiós és el fet següent. Aquesta capella, com ja he explicat, és al costat mateix de la riera de Rubí i, per tant, a l'extrem sud del terme. I de fet, aquesta riera fa de partió amb el terme del Papiol. Es coneix que els papiolencs no assistien a les processons que, també durant el mes de maig, es feien al Papiol. El bisbe Alba, mentrestant, havia prohibit que tals processons es fessin fora del terme de la parròquia. Amb tot i això, el rector papiolenc, mossèn Carles Planti (1712-1741) n'organitzà a la de sant Quintí! D'aquí ve la prohibició que el Visitador fa «ab pena de excomunió major al rector no fes la professo a la Capella de Sant Canti (sic) de la Parroquia de Castell Bisbal».²³ No es podrà negar que la devoció al Sant no superés, ja aleshores —segle XVIII— els límits estrictament parroquials!

¹⁸ Ramon VALL I RIMBLAS, «Catalunya romànica», vol. 18, pàg. 106.

¹⁹ J. MAS. A.C.B. *Diversorum A.*, 2121.

²⁰ J. MAS. A.C.B. *Diversorum A.*, 2121.

²¹ A.D.B. *V.P.*, vol. 29, fol. 186.

²² A. PARR. CB. *Llevador de vendes Rectoria... 1686*, pàg. 121.

²³ A. PARR. del Papiol, *Llibre de visites començat 1616*, fol. 104.

Passem una mica de llarg per l'any 1758 en què consta que la capella es troba en bona funció²⁴ i arribem al 1778, el 21 de novembre, on tornem a trobar, junt amb d'altres capelles, la ja venerable esglesiola. El silenci d'aquesta darrera Visita dóna motiu a creure que tot rutlla com cal.²⁵

Uns nous documents ens testifiquen que a redós de la capella es podia donar sepultura, si més no, als familiars de la casa. A més, encara avui i en el seu interior hi ha una làpida on hi ha gravat «Vas de Ignasi Gomis, Botiguer, de sos germans y dels seus. Any 1774». També es coneix que «a la tarde del dia 27 de setembre de 1836 en la sepultura de la capella de Casa Pedrerol de baix, dedicada a San Quintí y propia del Señor Don Pau de Gomis, del comers de Barcelona, se doná sepultura Eclesiastica al cadaver de Doña Josepa Puget, viuda de D. Juan Pau Puget, la qual morí en la Parroquia de San Miquel de la ciutat de Barcelona que esta actualment en la Iglesia de la Mercé de dita Ciutat. Tenia de edat 58 anys, y habitaba en lo carrer de la Mercé, filla que era de Don Francisco de Gomis y Doña Juana Pasqual, Nobles difunts; rebé allí los S.S. Sacraments de la Penitencia, Eucaristia y Extrema-Unció, y tenia fet testament en poder del Notari de Barcelona dit Fernando Moragas y Ubach».²⁶

També «als 18 de desembre de 1836 en la tarde de dit dia, en lo Fossar de devant la Capella... se doná sepultura eclesiastica al cadaver de Don Rafael Puget y de Gomis, Fadrí, fill de D. Joan Pau Puget, y de Dª Josepha de Gomis difunts; tenia de edad 37 añs...».²⁷

Fins i tot s'hi enterrà un clergue, nebot de la família «als 28 de desembre de 1837... se doná sepultura eclesiastica al cadaver del Dr. D. Ramon Marimon y Gomis, Capellà ratirat de Artilleria, que morí en Barcelona lo dia 26 de dits mes y any, de edat de vuitanta anys».²⁸

Igualment consta que «als 27 de setembre de 1851... al cadaver de D. Pau de Gomis, natural y habitant en Barcelona, y fill de D. Francisco y Dª Joana Pasqual, conjuges difunts, marit de Dª Francisca Xavier de Ros, lo qual morí dos dias antes de un accident aplopetich y de edat sexanta dos anys. Rebé sols lo Sagrament de la Penitencia».²⁹

L'altre enterrament correspon «als 28 de abril de 1852... Pau Agustí de Gomis, natural y habitant en Barcelona, y fill de D. Casimiro de Gomis y de Dª Rosa de Portolá. Morí, de mort natural, dos dias antes, a la edat de un mes y uns deu dias».³⁰

La capella és, segons ho consigna el rector mossèn Josep Pons el 29 de setembre de 1855, «dels Srs. Gomis de Barcelona... No hi ha cap obligació i només se acostuma a celebrar un ofici en honor del seu patró St. Quintí, per devoció dels Srs. amos».³¹

²⁴ A.D.B. *V.P.*, vol. 82, fol. 344.

²⁵ A.D.B. *V.P.*, 87, fol. 25v^a.

²⁶ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...*, fol. 169.

²⁷ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...*, fol. 170.

²⁸ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...*, fol. 172.

²⁹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...*, fol. 211v^a.

³⁰ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...*, fol. 213v^a.

³¹ A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, foli solt.

Uns anys després, un nou informe del rector mossèn Joan Albareda, datat l'11 de maig de 1869, ens fa sabedors que l'oratori conserva les condicions i possibilitats per al culte.³²

Vull suposar que la situació romandria igual si més no fins l'11 de novembre de 1894 en què, amb motiu d'una Nova Visita Pastoral i en esmentar els oratoris públics, inclou el de Sant Quintí, sense altra menció.³³

El que segueix, en canvi, sí que dona peu a creure que la situació s'ha deteriorat notablement. Fixeu-vos-hi: «l'ermita està situada en lloc despoïtat, a uns 6 quilòmetres (?) de la població... el seu propietari és D. Frederic Gomis; és d'estil romànic, d'una sola nau de 7 metres per 3 metres d'amplada... l'única imatge —vestida— és la del sant... en el centre de la capella foren enterrats els avantpassats propietaris de la finca... no consta cap document que autoritzi la celebració del Sant Sacrifici de la Missa... al campanar no hi ha campanes... fa molts anys que no s'ha celebrat cap Missa respirant el conjunt incúria i deixadesa degut a l'ausència continua de l'actual propietari; per aquest motiu m'ha sigut impossible aconseguir cap altre detall... Castellbisbal, 14 de gener de 1921, Ramon Vall, Ecònom».³⁴

Malgrat aquesta trista i decebedora descripció, els seus propietaris pogueren fer-la escàpola de la destrucció del període 1936-1939, argumentant que la Capella era el lloc de sepultura de la família, salvant així gran part del que custodiava l'esglesiola.

Des de l'any 1986 s'hi celebra una Missa el dia 12 d'octubre, amb gran participació de molts feligresos de Castellbisbal, de devots d'altres pobles veïns i amb l'amable acollida dels propietaris de *Can Pedrerol de Baix*.

Segons un estudi fet el febrer de 1978, ens assabentem que: «possiblement tenia tres absis amb forma tribolada i semicirculars. Actualment, l'absi central és llis, amb finestra central de doble biaix i arc de mig punt; el de migdia sembla que tenia arcuacions, perquè té restes de tres lesenes; el del nord no existeix. Frontis: amb la porta d'accés, una finestra espatllada amb arc de mig punt, el diàmetre del qual sobrepassa de bon tros els muntants, i el campanar en el coronament. Aquest es d'espaldanya de dos buits amb els arcs de mig punt, però reformat en època molt posterior. Porta: de dos arcs de dovelles, de mig punt, en degradació; l'arc interior té llinda, però sense timpà. Voltes: de canó seguit (la nau) i de quart d'esfera (els absis), i totes cobertes amb teules. Altres elements són que al mur del migdia hi ha una finestra de doble biaix i arc de mig punt, lleugerament apuntat, sembla, en una reforma. Totes les parets són arrebossades. La data de la consagració ens és desconeguda».³⁵

Una publicació més recent especifica que: «La capella és de planta rectangular, amb un absi semicircular a la capçalera i una absidiola de la mateixa forma, al costat, però al mur sud. L'orientació és est-oest.

»Al mur oest hi ha la porta d'entrada, adovellada, amb un arc de mig

³² A.D.B. *Oratoris públics*, Castellbisbal.

³³ A.D.B. *V.P.*, vol. 97, fol. 110.

³⁴ A.D.B. *V.P. Elencus*, vol. 14.

³⁵ F. CAMPRUBÍ, *Full informatiu del romànic nº 15*. Artestudi.

punt doble i en degradació i llinda sota l'arc de descàrrega o timpà buit. Sobre la porta és situada una finestra de doble esqueixada, encara que exteriorment té un afegit que l'empetiteix. Coronant aquest mur i al centre mateix, s'alça un campanar d'espaldanya de dos ulls, refet amb maons a la part superior.

»L'absi principal és més estret i baix que la resta de la nau i és cobert, igual que l'absidiola, amb independència del doble vessant de la nau principal.

»L'absi lateral és llombard. Conserva sobre un alt sòcol l'arrencament de dues lesenes. La nau d'aquest absi del segle XI, era desplaçada una mica més a migdia, segons l'arrencada de les seves parets. Degué ser destruïda en una de les escomeses dels almoràvits del principi del segle XII. La capella degué ser reconstruïda en aquest segle. La volta de la nau és apuntada.

»En alguns punts on manca l'arrebossat es pot apreciar un parament bastant regular, amb carreus a les obertures i als angles, i còdols i pedres escapçats a la resta del mur.

»Tres finestres de doble esqueixada, situades al centre de l'absi, sobre la porta d'entrada, i al mur sud, al costat de l'absidiola, il·luminen l'interior de la capella.

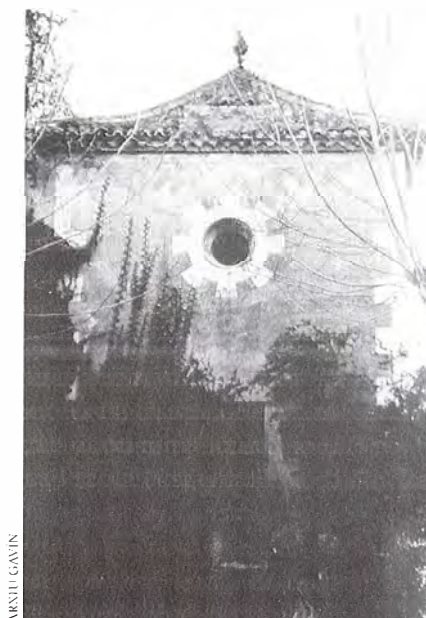
»...En els murs és palès el reaprofitament de tègules romanes com a material de construcció.

»A la capella s'accedeix per un espai que probablement era el cementiri, exterior a l'església i adossat al mur oest.

»La situació de la porta original d'entrada, la presència de faixes llombardes a l'absidiola i la forma lleugerament apuntada de la volta són alguns dels elements que permeten datar la reconstrucció de l'ermita al segle XII».³⁶

Es tracta d'una altra capella avui dissortadament desapareguda, com ho és també la casa que l'emparava: *Ca N'Albareda*, situada ran de l'antic *Camí Reial* o carretera de Madrid, també anomenada *Albareda del Camí*.

Segons la informació existent, «tenia una capella al costat de l'entrada al primer pati, construïda, segons la data gravada en una pedra de sobre el portal, l'any 1714 (!). Era de fines línies arqui-

Concepció de Nostra Senyora

³⁶ D. FERRAN I GÓMEZ - M. PAGÉS I PARETAS. «Catalunya romànica», 1991, vol. 18, pàg. 106.

tectòniques i proporcionada, amb pedres ben tallades, manada fer per en Joan Albareda i Falguera que, fill de pagesos, fou notari públic del Reial Col·legi de Barcelona. Restaurada al cap de cinquanta-sis anys, s'encarregà de l'altar i tallar la imatge en fusta de la Mare de Déu, l'escultor Bernat Cots».³⁷

He tingut també interès per conèixer documentalment els inicis de tal reconstrucció. Així, amb data 19 de setembre de 1760, es pot llegir:

«Per la capella de Joan Albareda, notari públic, que té una casa construïda dins (el terme) de la Parròquia»; la capella ja existent tindrà una companyia perquè «se li dóna permís per fer una casa» potser per al sagristà? «Cal que en la capella hi hagi tot el necessari per poder-hi celebrar, amb l'obligació de fer-ho el dia de la Puríssima Concepció».

Aquestes condicions són acceptades pel seu propietari Joan Albareda que, a més, confessa que té els diners per fer-ho bé. Alhora demana llicència per beneir-la i poder-s'hi celebrar la Missa. Amb tal motiu li és tramès des del Bisbat un Delegat per visitar-la. Aquest Delegat informa que ha trobat la Capella separada de la casa i que a prop hi ha una altra casa. Finalment és beneïda i s'hi celebra l'Eucaristia. S'adverteix que no es toquin les campanes els diumenges perquè s'emportarien els parroquians (!). Té obligació d'ensenyar la doctrina o rudiments de la fe segons el Nou Ritual de Barcelona i això sota l'obligació de no quedar «ipso facto» suspès! Per últim, que es guardi el Ritual».³⁸

³⁷ I. CLOPAS I BATLLE, «Martorell» Setmanari d'informació n°608, abril 1975: *Ca N'Albareda del Camí*.

³⁸ A.D.B. Reg. *Gratiarum*, vol 81, fol.509v^a: «Nos Damianus Sumalla presbiter Sacra Teologia ac Sacros Canones Doctor. Rector Ecclesie Parrochialis S.Michaelis Arcangeli Barcinone in spiritualibus et temporalibus Vicarius Generalis et officialis pro ltm^o Domino D.Assensio Sales. dei et Apostolica Sedis gratia Barcinone Episcopo. Regioque Consilio.

«Cum dictus Ioannis Albareda, natarius publicus de numeri Barcinone de Licentia nostra iuxta Domum Ruralem quam constructam possidet infra Parrochiam S.Vicentii Castri Episcopalis Barcinone Diocesis quamdam construxerit Capellam publicam quam dicere optavit Purissima Conceptioni B.V.M^o. dictam Capellam conservare, et manutere, etiam cum necessariis ad Sacrosanctum Missae Sacrificium celebrare faciendum cum innixa sibi suisque successoribus obligatione quotannis celebrare faciendum die titularis dicta Capella, obligare se obtulerit ac dixerit. Nobisque humiliter supplicaverit, quatenus dictam Capellam omnibus muneribus jam absolutam visitare, eamque benedicere, et licentiam in ea celebrandi conceder dignaremur. Ideo die quarta infra mensis, et anni ? cum scriba iurato nostrae Curiae personaliter accessimus, eamque visitabimus; et quia ea invenimus a Domibus separatam; nullamque prospectum, seu aditum a vicina Domo habere; Portamque ad locum publicum ducere; ipsamque invenimus muro bene structam et ornata, ac sac suppellectilibus munitam, nihilque ex necessariis ad sacrum faciendum in ea desiderari; Ideo ipsam Capellam sub titulo Purissima Conceptionis B.Virginis Mariae iuxta ritus, et Ceremonias in Rituali Romano appositae solemniter benediximus, et sacrosanctum Missa Sacrificium celebrare facimus, et ut in posterum in profata Capella Sanctum Sacrificium cum obligationibus supra... et limitantibus... et non alias, quilibet sacerdos secularis approbatus, vel Regularis de licentia suorum superiorum celebrare valeat, tenore praesentium licentiam concedimus, et facultatem impartitur:

«Volumus tamen, et praecipimus, quatenus in dicta capella minime collocetur campana, quodque diebus Dominicis, de praecepto si contingat Populum ibi accedere ad audiendum sacrum (qui in quantum valeat excludi praecipue Dominicis

Un altre document fet a Roma el 10 de desembre de 1768 i donat a conèixer aquí el 22 d'agost de 1769, concedeix indulgències «a tots y senegles Faels christians de un y altre sexo (!) que verdaderament peneditis, confessats y combregats visitaran la Capella pública de la Concepció de Nostra Señora...» «en lo dia o festa de la Nativitat de Nostra Señora des de las primeras Vespres al sol post de dit dia y allí devotament a Déu preparan per la pau y concordia entre los Princesps christians, extirpació de las Heretgias y exaltació de nostra Santa Mare la Iglesia, Indulgencia Plenaria y remissió de tots sos pecats. Semblantment al mateixos faels christians que com sobra queda dit i referit visitaran la dita Capella en las demas set Festivitats de Nostra Señora, concedeix set anys y altrastantas quarentenas de perdons...».³⁹

Essent com era l'antic propietari «notari de Barcelona» no ens estranya que també les amistats fossin de tal condició i professió. Un d'ells, precisament, hi morí: «Don Manuel Baramon, Notari públic Real Col·legiat de número de Barcelona, als 24 de novembre de 1773».⁴⁰

Un document del 3 de desembre de 1774 dóna permís per a poder celebrar l'eucaristia amb motiu de la defunció d'algun familiar.⁴¹ Cal suposar que els propietaris de *Ca N'Albareda* en tindrien cura per tal de conservar la capella oberta al culte. Per això s'esmenta, en la Visita Pastoral de 1778, com una de les capelles particulars;⁴² igualment com en 1787 on diu que «a l'altra banda del riu (Llobregat) hi ha la capella de N. Sra. de la Concepció, de Ca N'Albareda».⁴³

«L'any 1809, i és una prova del gran combat que hi hagué al Congost amb les tropes napoleòniques en la Guerra del Francès, Ca N'Albareda fou saquejada i incendiada i la gent de la casa, amb el seu amo, en Vicenç Albareda, es refugiaren a Vilanova i la Geltrú. Acabada aquella guerra, i novament reconstruïda, la tornaren a habitar l'any 1816».⁴⁴

Consta, també, que «als 27 d'octubre de 1821 en la Casa de Albareda... (ahont se havia retirat per motiu de la Epidemia de Barcelona) morí de malaltia corporal Dª Joana Naranjo de Maladén, de edat de sexanta tres anys, muller de D. Francisco Naranjo, Capità del Fixo de

Quadragesima et Adventus iubemus) sacerdos ibidem celebraturus. Doctrinam christianam seu rudimenta Fidei iuxta Rituale novum Barcinone edocare teneatur sub poena suspensionis ipso facto incurrenda nobis reservata, ad quod, Rituale huiusmodi in profata Capella retinere mandamus.

«Datum et Actum Barcinone die 19 Septembris 1760

«D. Antonii Campillo, presbiter

«Rd^o Josepho Fages, Pbro, et Paulo Campmany

«Dr. Agustino Fages pbro et Rectore dicta Parrochialis et Castri Episcopalis pro testibus. Bonorum suorum infra oblatis et per nos acceptatis et Festivis.. Rd^o Josepho Fages Pbro.»

³⁹ A.D.B. Reg. *Gratiarum*, vol. 84, fol. 42-46v^a.

⁴⁰ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759-1852, fol. 27.

⁴¹ A.D.B. Reg. *Gratiarum*, vol. 85, fol. 74v^a-75v^a.

⁴² A.D.B. V.P., vol. 87, fol.25-25v^a.

⁴³ A.D.B. V.P., vol. 88, fol. 157.

⁴⁴ J. MATEU, *Arada*, B.Ass.Veïns (19-7-80, pàg. 27): Cases de pagès.

Melilla graduat de Tinent Coronel agregat en clase de disperso en Málaga».⁴⁵

Una partida de defunció ens sorprèn en relatar-nos un verdader accident de circulació: «Als 13 de juny de 1848... se doná sepultura eclesiastica —per disposició del Sr. Alcalde de esta Josep Comellas i Vivé— al cadaver de una dona ques trohá morta en la carretera real cerca de la Casa Albareda de ésta, que segons relació de D. Jaume Folch, cirurgiá de ésta, morí de desgracia per haver-li passat las rodas de algun carruatje per sobre las anyxas. No se sap de on és natural, ni qui és; y semblava tenir alguns vint anys de edad».⁴⁶

Com es pot veure, els excessos de la velocitat i el desinterès per l'accidentada ja aleshores no eren cosa estranya!

«El llinatge dels Albareda s'extingí. La propietat passà per herència a altres descendents. El 1945 n'era propietària Donya Carme Mir, vídua d'en Francesc Vives, que la vengué a una família italiana; després passà a uns industrials catalans i aquests, estudiades les despeses que ocasionaria la restauració de l'edifici, deteriorat pel pas del temps, l'oblit i la guerra civil del trenta-sis, optaren per enderrocar-lo i vendre's els terrenys de la propietat a pams. Ara hi ha un polígon industrial...».⁴⁷

Val a dir que encara es podia veure la façana de la capella, si més no, el març de 1964. Pocs anys després, i abans del 1975, fou enderrocada.

Sant Pelegrí

FONS SALVANY, 1923 (BNC)

Era una altra de les capelles erigides al costat de la masia del mateix nom, *Can Pelegrí de la Cortada*, prop de Ca N'Albareda, però més al davant del poble, mirant a ponent.

No hi ha gaire documentació escrita sobre aquesta capella. Així i tot, he trobat que el 1756, Francesc Pelegrí explica que: «...té la casa molt apartada de la parroquial i les riuades del Llobregat en dificulten l'accés... i que havent aconseguit el permís per a construir una Capella Pública, l'ha construïda...».

«Demana, per tant, al Bisbat que la vulguin visitar i beneïr...». Això ho escriu el 10 de març de 1756.⁴⁸

⁴⁵ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...*, foli 138.

⁴⁶ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...*, foli 200

⁴⁷ J. MATEU, *Arada*, o.c., pàg. 30.

⁴⁸ A.D.B. Reg. *Gratiarum*, vol 81, fol 100v^a i 104: «Nos Dr.D.Josephus Nadal Dilecto Nobis in Christo Francisco Pelagri, agricolae Parrochiae S.Vicentii de Castell Bisbal Barcinone, salutem in Domino.

»Cum vos de licentia nostra quamdam capella publica circa domus via rustica sita infra limites dicta parrochia in loco valdi distanti a Parrochialis Ecclesia, et ad quam

Fruit d'aquesta demanda n'és la visita que, per malaltia del rector de Castellbisbal, feu «mossèn Agustí Fages, rector de St. Andreu de la Barca», el qual pocs mesos després seria nomenat Rector de Castellbisbal, que «la trobà bé i demana que la beneïxin». Això s'esdevenia el dia 31 de març del mateix any 1756.⁴⁹

En successives Visites Pastorals apareixen les mateixes mencions. El 1758 «hi ha la capella de Sant Peregrí, de Casa Peregrí».⁵⁰ La mateixa referència es troba vint anys més tard, el 1778.⁵¹ A la Visita de 1787 fan constar la seva situació, ubicant-la «a l'altre part de riu hi ha la Capella de St. Peregrí».⁵² Observareu, ben segur, com el nom del sant s'ha convertit de St. Pelegrí a St. Peregrí, però el Sant és el mateix!

La història ens ha conservat un malaurat accident ocorregut a la vora de Can Pelegrí. Succeí el 7 de desembre de 1825 a «Llorens Capdevila, natural de Sant Feliu de Llobregat... lo qual morí sens los Sants Sagraments...» per «haver-li caigut sobre una envalsiada de terra y pedras que lo va ofegar en la Carretera Real que passa per esta Parroquia prop de Casa d'en Peregrí, estant adobant dita carretera ab altrás treballadors de Orde Superior; tenia de edat quaranta sinch anys».⁵³

Un altre enrenou fou el que provocà una gran crescuda del riu l'any 1898, l'anomenada «riuada de sant Antoni. Després d'un temporal de lleuant, seguit d'intenses pluges, el Llobregat va sortir de mare i deixà els arenys convertits en un llac. Durant una setmana el riu va arribar de la via del tren fins a les parets de Can Pelegrí».⁵⁴

multoties ob eventus fluminis Lupricati intermodi est difficilis accessus, edificare faceretis, illamque nos per R.Rectorem Parrochialis Ecclesiae S.Andreas de la Barca (ob infirmitatem tunc Rectoris dictae Parr. de Castellbisbal) vigore literae missiva visitare fecerimus, et ex illius relatione in dorso eiusdem literae missivae facta Nobis necque habere aditus, respectus.

»Neque prospectus ad domos vicinas, esseque muro extracta et ornata, nihilque in ea desiderari ex necessariis ad sacrosanctum missae sacrificium, Ideo ut in dicta capella, quadros tenore ? approbamus. ut sub prohibitione felicitis recordationis Sancti Papa V minime comprehensa esse declaramus, postquam per Doctorem Agustinus Fages, presbiterus, Rectorem dictae parrochialis Ecclesiae S.Andrea de la Barca cui ob morte Rectoris dictae Parrochialis de Castellbisbal cum presentibus nec committimus iuxta ritus et ceremonias in rituali Romano, sive moderno Barcinonensis fuerit benedicta, per approbatos sacerdotes sacrosanctum missae sacrificium celebrare facere per limitationibus tamen ? positus, ut valeatis, unigue heredes, ei successores possint, et valeant tenore presentius licentias concedimus facultatemque impartimur Solvimus autem in dicta capella minime adsit campanile neque collocetur campana; quodque in diebus festis Nativitatis Domini, et Assumptionis B.M. ac dominicis Paschae Resurrectionis, et Pentecostes, Quadragesimae, et Adventus nisi in casu necessitatis, et ob temporis inclementia missa minime celebretur; in dictae Parrochialis Ecclesiae, verbique Dei, ac doctrina christianae auditionis prejudicium; cuius quidem Parrochialis Ecclesiae iura in omnibus, et per omnia salva esse volumus, ac iubemus. In quorum fidem et datum.

»Barcinone die secunda Aprili 1756».

⁴⁹ A.D.B. Reg. *Gratiarum*, vol. 81, foli 100.

⁵⁰ A.D.B. V.P., vol. 82, foli 344.

⁵¹ A.D.B. V.P., 87, foli 25–15v^a.

⁵² A.D.B. V.P., 88, foli 157.

⁵³ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...*, foli 149.

⁵⁴ Josep MATEU I MIRÓ, *Semblança de Castellbisbal*; Castellbisbal 1987, pàg. 109.

Gràcies a una fotografia de l'interior de la capella feta l'any 1923 i que recorda força la capella de Santa Rita de *can Pedrerol de Dalt*, es pot deduir que:

Possiblement tenia un cor. La decoraven quatre quadres de tamany regular; darrera l'altar n'hi havia dos: l'inferior representava una escena en la qual Jesús, davallant de la creu, s'acosta a sant Francesc d'Assís, amb els estigmes de la Passió, entre dos àngels; en el quadre superior apareixien Jesús i la Mare de Déu acollint santa Caterina de Siena, envoltada d'àngels, d'un frare dominic i d'un rei; a l'angle esquerre un sant i una santa s'ho miren. El quadre de mà dreta representava la fugida a Egipte, mentre que el de mà esquerra no es veu prou bé. Sobre l'altar hi havia una imatge de sant Antoni de Pàdua i d'altres sants, potser sant Isidre, una màrtir i sant Pelegrí(?).

Un dels darrers propietaris de la Masia fou l'escriptor Francesc Pujols i Morgades (Barcelona 1882 - Martorell 1962) filòsof autodidacta, humorista i personatge arrelat, des del 1926, a la seva *Torre de les Hores* de Martorell.

Can Pelegrí va acabar com tantes altres masies: cap a principis dels anys 70 fou venuda i enderrocada per necessitats de la creixent industrialització. Se n'ha conservat, només, el record i el nom del polígon industrial actual.

Sant Salvador

Les poques referències que es coneixen de la capella de *Can Flavià de les Illes*, ens remunten al segle XVIII. En efecte, a les acaballes del mes de març de 1756 moria el rector de Castellbisbal, mossèn Baldiri Soler i Roura, i era nomenat Ecònom mossèn Tomàs Codina, que hi restà fins el 22 de juny del mateix any, dia en què prenia possessió un nou rector, mossèn Agustí Fages (que ho era de Sant Andreu de la Barca).

Mossèn Tomàs, doncs, visità el 20 de maig aquesta capella situada en el terme parroquial de Castellbisbal i molt a prop de l'aiguabarreig de la Riera del Morral amb

el Llobregat i llindant, per tant, amb el terme d'Abrebra, i «ho trobà tot bé». Per això, la seva opinió respecte a la capella és favorable, tenint en compte que «és molt distant (de la parroquial, efectivament) i mediar-hi alguns torrents», gran inconvenient els dies de grans ruixats. Per tot el que ha vist i considera, s'obtenia l'autorització en favor de la capella el 28 de maig de 1756.⁵⁵

⁵⁵ A.D.B. *Reg. Gratiarum*, vol 81, foli 128-129: «Molt Sr. meu. Per quan lo R. Dr. Rafel Bosom, Pbre, Possessor e Domino de la Casa Favià de las Illas de eixa Parroquia de S. Vicens de Castellbisbal, per tenir dita casa molt distant de la Parroquial Iglesia, y

Dos anys més tard, la Visita Pastoral a Castellbisbal consigna, entre les capelles, la de «St. Salvador de Can Favià de les Illes».⁵⁶ I en la relació de capelles particulars, feta amb motiu d'una altra Visita Pastoral, el 21 de novembre de 1778, es llegeix que: «hi ha la de St. Salvador».⁵⁷

L'any 1787 la referència és un xic més explícita: «Cerca de dos oras (sic) dista la Capilla de St. Salvador; pròpia de la Comunidad (de capellans) de Martorell».⁵⁸ I suposem que res no canviaria quant a la comprensible vinculació —per la distància— amb Martorell. Així, el 1855 Mossèn Josep Pons, rector de Castellbisbal, escriurà: «hi ha quatre oratoris públics, propi de particulars; un és de la Rda. Comunitat de Martorell en la Masia dita Flavià de les Ylles. No hi ha cap funció».⁵⁹

Es pot afirmar, sense temor a equivocar-se, que el motiu de la pràctica desaparició de culte en la capella cal cercar-lo en les disposicions que, a mitjan segle XIX, decretà Mendizábal. Consta, en efecte, que l'esmentada finca «fou incautada per la llei d'Espartero de 2 de setembre de 1841, que declarava bens nacionals totes les propietats de la clerecia secular, i retornada novament a la comunitat el 1843, per a ser novament incautada per l'Estat el 29 de desembre de 1869».⁶⁰

Encara avui es pot veure el que era l'entrada a la capella, actualment tapiada.

mediarhi alguns torrents, ab llicencia del Iltre. Sr. Vic. General y Official, y permis de la mateixa casa una Capella publica a fi de celebrar en ella lo Sant Sacrifici de la Missa; y segons se ha manifestat al dit Iltre. Sr. Vicari General y official estiga ja dita Capella perficionada, Persó lo mateix Iltre. Sr. fa comissio a Vm. peraque visite la dita capella y observe en ella si esta ben construida y edificada, si trau porta al cami, es lloch publich, si te alguna servitut a la Casa vehina, si esta decentment adornada ab retaule, eo altar ab ara, vestiments y ornamentals necessaris, y decents per la celebracio de la Missa. Y del que haura encontrat se servira ferne relacio al dors de la present, peraque en sa visita dit Iltre. Sr. Vicari General y Official puga passar avant, y si judica convenient concedir la llicencia oportuna pera benehir y deixar dir missa en dita capella, lo que participo de orde del predit Iltre. Sr.

»Y quedo pera servir a Vm. y pregant al Señor...

»Barcelona, als 27 Abril 1756.

»Anton Campillo».

«Molt Sr. meu: aven obeit a la Comissio me feu lo molt Il. Sr. Vicari General pera visitar la Capella de la Casa de Favià de las Illas, de la Parroquial Iglesia de St. Vicens de Castellbisbal; y aver observat estar dita Capella ben cosntruida, y edificada, decentment adornada ab Retaule, eo altar ab ara, vestiments y ornamentals necessaris y decents pera Celebració de la Missa; y per esser dita Casa molt distant de la Parroquial Iglesia, y mediarhi alguns torrents; judico convenient concedir la llicencia pera benehir, y deixar dir Missa en dita Capella.

»Lo que participo a Voste obeint les ordes del Iltre. Sr. V. General y quedo pera servir a VM. y pregant al Sr. (*Segueix a la pàgina següent.*)

⁵⁶ A.D.B. *V.P.*, vol. 82, foli 344.

⁵⁷ A.D.B. *V.P.*, vol. 87, foli 25v^a.

⁵⁸ A.D.B. *V.P.*, vol. 88, foli 157. NdA. Aquesta comunitat de Martorell, segons escriu Isidre Clopas i Batlle (*Notas Históricas de la Iglesia Parroquial de Martorell*, pàg.35), fou fundada el 19 de març de 1736. Els primers que la formaren foren el Dr.Rafael Busom (que era Rector, també, de Martorell), i els mossens Josep Llopart, Josep Faure, Bartomeu Mas, Jaume Solà, Marià Lleonart, Antoni Sola, Josep Bover i Marià Sestachs, l'organista.

⁵⁹ A. PARR. CB. *Vendes, censos...* 1800, foli solt.

⁶⁰ F. BALANZA, *Guerrilles al Baix Llobregat*, pàg. 463. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, i Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1986, pàg. 463.

Mare de Déu del Carme

Es tracta de la capella de *Ca N'Elies*. És una de les més recents erigides a la nostra Parròquia i per unes circumstàncies ben familiars. El 13 d'agost de 1894 era nomenat Ecònom de Castellbisbal mossèn Lluís Sabaté i Monclús. La seva germana Magdalena, que sovint estava amb ell, conegué un dels fills de ca N'Elies, en Vicenç Elias i Canals. S'enamoraren i es casaren a les acaballes del segle. Mentrestant, a l'agost de 1897, mossèn Lluís era destinat a Pacs del Penedès.

Un nebot seu, Salvador Valdé i Sabaté, afeccionat al futbol, aconseguí amb d'altres amics fundar un equip de futbol a Castellbisbal, possiblement cap al 1913.

L'entusiasme de mossèn Lluís el portà, fins i tot, a esdevenir membre de la Junta del Club de Futbol Barcelona. Emmalaltí i, ja convalescent, es reposà durant un temps a la casa

»Castellbisbal y maig 20 del 1756.

»Tomas Codina Pbre y Economo»

»Nos D. Emmanuel Salvador et del Olmo D. Dr. Archidiaconus Cathedralis ecclesiae Barcinonensis, in spiritualibus et temporalibus Vicarius Generalis et Officialis pro Iltm^o et Rm^o Domino Assensio Sales, Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopo Barcinonensis, Regioque Consiliario.

»Dilecto nobis in Christo D. Raphaeli Bosom Pbro, et Rectori Parroquialis Ecclesiae B.Mariae Villae de Martorell Barceinonensis D. Salutem in Domino.

»Cum vos de licencia nostra quamdam capellam publicam circa domum ruralem vocata Favia de las Illas, quam infra limites Parochiae S. Vicentii de Castellbisbal ejusdem Barcinonensis Dioecesis in loco tamen valde distantia a Parrochiali Ecclesia et ad qua ob varios torrentes intermedios est multoties difficilis accessus possidetis, edificare faceretis, illamque nos per Thoma Codina Presbiterus Economist dictae Parroquialis Ecclesiae S. Vicentii de Castellbisbal vigore literae missive visitare fecimus, ut ex illius relatione in dorso ejusdem literae missivae factae Nobis constet relata capella ducere porta ad via publica, et non habere aditu, respectus, necque prospectum ad domos vicinas, esseque muro extractam, et ornatam, nihilque in ea desiderari ex necessariis d sacrosanctum missae sacrificium; Ideo ut in dicta capella, quam nos thenore presentium approbamus, et sub prohibitione faelicis recordationis Pauli P.P.V, minime comprehensam esse declaramus, postquam per R.Doctorem Bonaventura Torrella Presbiter Rectorem diactae Parroquialis Ecclesiae de Martorell, aut predictus R. Thoma Codina Presbiterus, Economist prefata Parroquialis Ecclesiae de Castellbisbal (quibus et cuilibet eorum insolidum cum presentibus hec comittimus) juxta ritus, et ceremonias in Rituali Romano sive moderno Barcinonensis fuerit benedicta per approbatos sacerdotes sacrosanctum missae sacrificium celebrare facere cum limitationibus tamen inf... possitis, et valeatis, unisque heredes, et successores in prefata domo possint et valeant thenore praesentium licentiam concedimus, facultatemque impartimus.

»Volumus autem quod in dicta capella minime adsit campanile, necque collocetur campana; quodque in diebus festis Natalis Domini, et Assumptionis B.Mariae ac dominicis Paschae Resurrectionis et Pentecostes, Quadragesimae, et Adventus nisi necessitatis, et ob temporis inclementiam missa minime celebretur in dictae Parroquialis Ecclesiae S.Vicentii de Castellbisbal, verbique Dei, ac doctrinae christianae auditionis perjudicium, cujusquides Parrochialis Ecclesiae jura in omnibus, et per omnia salva esse volumus, ac jubemus. In quorum...

»Barcinone die 28 May 1756».

dels Elias. Ja restablert, la Junta i alguns jugadors del *Barça* (Gamper, Piera, Sancho, Sagi-Barba, etc) hi vingueren a fer un dinar festiu.

També per aquests anys mossèn Lluís assistia al camp de joc del barceloní carrer de la Indústria (anterior al de Les Corts) als partits dominicals. Ja li vindrà d'aquesta època el motiu, que esdevingué molt popular, de «*Mossèn Lletuga*» que, més tard, l'humorista Valentí Castanys escamparia arreu des de les pàgines del setmanari *Xut*. El seu caràcter obert i emprenedor el féu molt aviat amic de jugadors i directius barcelonistes.

Era, sens dubte, el capellà del *Barça* i com a tal no ens estranya de veure'l, per exemple, beneint el Camp de Les Corts o presidint el casament d'algun dels esportius blau-granes. Un d'ells, en Piera, es casà amb una castellbisbalenca que havia conegut en una de les berenades que, propiciades per mossèn Lluís, es feien a *Ca N'Elies*.

Passa el temps fins que ja som als anys trenta. Mossèn Lluís, que ja té mes de 65 anys, no està gaire bé de forces. Per restablir-se, també ell va a parar a casa la seva germana Magdalena. Es trobava, però, amb la dificultat d'haver d'anar a celebrar la missa diàriament a la Parròquia. És per evitar-li aquest desplaçament que la seva germana, ja viuda, demanà al Bisbat, el 13 de juny de 1932, que pogués dir la Missa allà mateix. Per aquest fi, escrivia: «...he habilitat una part de l'edifici, completament independent...».⁶¹ Obtingut el permís i llicència, el mossèn podia celebrar a la nova capella que, en memòria de la seva mare, es dedicava a la Mare de Déu del Carme i on era col·locada una antiga imatge propietat de la família, amb aquesta advocació.

El novembre de 1935 s'hi celebrava el casament d'un dels fills de la casa. No cal dir que el presidia «l'oncle Lluís». En «Siscu» i la Rosa estrenaven així la nova capella.

Vénen els dissortats 36-39. Destrosses, malifetes, morts... Mossèn Lluís ja no hi podria celebrar més. Els seus darrers anys fou adscrit (ajudant) a la barcelonina Parròquia de la Mare de Déu del Pilar, on havia donat els ornaments de la malmesa capella castellbisbalenca. Moria a Barcelona, el 31 de març de 1946.

El 30 de novembre de 1951 es demanà que pogués ser oberta novament al culte.⁶² Obtingut aviat el permís, s'hi pogué celebrar el gener de 1952 el casament de l'hereu de *ca N'Elies*. Per poder-hi celebrar habitualment calia, però, que es proveís de tot el necessari per al culte. Per aquest motiu, i veient-ho una mica complicat, Magdalena, el 27 d'agost de 1957, es féu enrera en la petició. Al cap de quatre mesos, el 31 de desembre, ella mateixa moria, als vuitanta-quatre anys.

Si la història ha estat una mica complicada, és perquè n'ha semblat que calia donar a conèixer tot el que envoltà la vida de la Capella de la Mare de Déu del Carme, de *Ca N'Elies*.

⁶¹ A.D.B. *Oratoris públics*, «Castellbisbal», lligall s/n.

⁶² A.D.B. *Oratoris públics*, «Castellbisbal», lligall s/n.

Sant Melcior i els Sants Reis

Convé ara parlar de la capella més moderna, la dedicada a Sant Melcior. Està situada a la finca del bon metge que fou el Dr. Colet, a la part de Costablanca, molt propera a Martorell. Atenent a la petició dels esposos Melcior Colet i Torreadella i Adelina Jiménez i Camaló, fou erigida com a Oratori Públic el 22 de desembre de 1958.⁶³

ARXIU GAVIN

Rera l'altar, i dins d'una fornícula, la Mare de Déu presenta l'Infant als Mags. Dos plafons contenen les imatges de sant Pere i sant Pau. Unes boniques llànties completen la seva decoració.

Segons s'ha escrit, «no és freqüent que l'adoració dels tres Mags tingui gaires esglésies dedicades. Aquesta, malgrat la seva situació muntanyenca, té un agradable

aspecte mariner, semblantment a les petites esglésies, situades entre pins, de la Costa Brava o del Maresme».⁶⁴

El mateix doctor Colet fou l'autor de la lletra dels Goigs, amb la col·laboració musical de mossèn Francesc Baldelló.

Sant Joan

He deixat per al final aquesta capella situada gairebé en el límit amb el terme de Rubí, tocant a la masia de *Ca N'Estaper*. I si és la darrera de les capelles que comentem, amb tot, és la que té una història més antiga i complexa. D'aquí l'interès que desperta.

En efecte, la primera notícia que coneixem és del 19 d'octubre de 1047 quan s'explica que, en l'acte de consagració de l'església de Sant Cebrià de Aqualonga (Vall d'oreix) feta per Gislabert, bisbe de Barcelona, «confirmà a dita església molts alous e illes sota la iglesia de *St. Joan Castri Bene vivere*» (és a dir, Sant Joan del Castell del Ben Viure).⁶⁵

El silenci documental, però, és molt gran. I no es tenen més dades que aquestes referides a l'estat —o mal estat— de conservació.

⁶³ A.D.B. *Oratoris públics*, «Castellbisbal», lligall s/n.

⁶⁴ A. LLOPIS, *Los tres Reyes tienen una ermita*. «Destino», n° 1274 (6 gener 1962).

⁶⁵ A.D.B. *Reg. Dotacionalium*, vol I, foli 510v^a.

En aquells temps, les ordres per refer, adobar o canviar coses referides als béns de l'Església, anaven sovint acompanyades, per a esperonament de rectors i obrers, de frases com: «sota pena d'excomunió major», o bé «sota pena de 10 lliures». En trobar sovint aquestes amenaçadores ordres ens fan suposar dues coses: o bé que si no ho deien en aquests termes molt possiblement no se'ls hauria fet cap cas, o bé que massa freqüentment succeïa el que suposàvem: que ni al bisbe se li feia gaire cas.

Com he dit, ens cal fer un bon salt en el temps i situar-nos als inicis del segle XVI, concretament l'any 1508. En la Visita Pastoral que fa el bisbe el 27 d'octubre fa constar que: «...aquesta capella no té porta; li fa bona falta repassar la teulada, doncs s'hi filtra l'aigua de la pluja. Té una campana, i un altar de pedra amb l'ara consagrada per a poder-hi celebrar. I té una rectoria».⁶⁶

Tal com suposàvem abans, encara el 1511 no s'havia arreglat ni s'havia fet res.⁶⁷ Cal pensar que algun dia ho devien fer perquè el silenci dels documents ens acompanya fins quasi 250 anys després. El 5 de novembre de 1758, amb motiu d'una nova Visita Pastoral, quan es fa esment de les capelles que es troben a Castellbisbal s'esmenta la de Sant Joan, sense cap afegitó.⁶⁸

Consta que en aquells anys, Antoni Arís, masover, n'era responsable i que guardava la clau de la capella.⁶⁹ També es coneix que, pocs anys més tard, n'era propietari l'amo de *Can Llopart* (avui Galí), veí de La Palma.⁷⁰

Mirem ara una qüestió que va portar el seu enrenou. Es tracta de la celebració de la festa del Sant. Des de moltíssims anys s'acostumava a celebrar la missa parroquial del dia 24 de juny a la capella que coneixem sota aquesta advocació. Ara bé, resultava que l'afluència dels devots era tan gran que, tenint en compte les reduïdes dimensions de la nau, en ocasió de la Visita Pastoral del 15 d'octubre de l'any 1871, es decidí que «es celebri en l'Església Parroquial la missa matutina del dia de St. Joan de Juny».⁷¹ La raó del canvi de lloc sembla ser raonada i comprensible. Però vet aquí que no fou acceptat per tothom. N'és una mostra el que es demana l'any següent —1852— quan en Francesc Llopart, pagès, de Sant Vicenç dels Horts, propietari del Mas Estaper recorda «la remotíssima antiguitat» de la devoció de tants fidels a sant Joan Baptista, pregant que es vulgui revocar

⁶⁶ A.D.B. *V.P.*, vol. 29, foli 186 (1ª foliació). «*Visitabit capella heremiticam, sub invocatione Sancti Iohannes Baptista. Invenit dictam capellam sine portis et reparationem indigentem quia aqua pluvialis destilat in maxima quantitate intus ea et semper eam invenit unam campanam fractam in qua capella est unum altare lapideum cum ara consacrata et non sunt alia ornamenta in dicto altari nisi solu unum vestimentum completum cum casulla de cotonina alba quod vestimentum est reparandum. Ad quem capella tenetur rectoria ut asserunt, ex consuetudine ad celebrandum diebus Sancti Iohannis, ... Dominus quod dicta capella decenter reparetur in tectis et in portis infra annum sub penna quinque soliorum. 27 oct. 1508.*»

⁶⁷ A.D.B. *V.P.*, vol. 32, foli 96v^a.

⁶⁸ A.D.B. *V.P.*, vol. 82, foli 344.

⁶⁹ A.D.B. *V.P.*, vol. 87, foli 25.

⁷⁰ A.D.B. *V.P.*, vol. 88, foli 157.

⁷¹ A.D.B. *V.P.*, vol. 91, foli 6 bis.

la disposició de l'any anterior i poder tornar a celebrar la festa en la seva capella.⁷²

Podem creure que la petició fou escoltada i admesa, tal com ho demanava molta gent. Per això, el 29 de setembre de 1855, el rector mossèn Josep Pons informa dient que «és propietat de l'amo de Ca N'Estaper. En ella s'hi celebra missa el dilluns abans de l'Ascensió, amb ocasió d'una de les processons de les Lletanies, i el dia de Sant Joan Baptista s'hi celebra un ofici que serveix de missa matutinal; i a més, durant l'any s'hi celebren algunes misses fundades».⁷³

En la darrera Visita Pastoral del segle XIX s'esmenta com a una de les «capelles públiques» la de Sant Joan Baptista. Així s'escrivia l'11 de novembre de 1894.⁷⁴

Actualment, el més ancians de la població recorden l'antiga tradició de celebrar la missa de sant Joan a la capella del seu patró. En dona testimoni un d'ells: «Per Sant Joan, al matí, s'anava molt a ca N'Estaper i a l'ermita on es venerava aquest Sant s'hi celebrava una Missa. De retorn, els assistents collien canyes verdes i engalanaven els portals i finestres de llurs cases...»,⁷⁵ «...en senyal d'haver complert amb la tradició...».⁷⁶

El temps, però, anà fent de les seves, de tal manera que el 14 de gener de 1921, el Rector mossèn Ramon Vall la descrivia així: «...situada a uns tres quilòmetres i mig d'aquesta població, és propietat de D. Joaquim Mascaró. Consta d'una sola nau, de deu metres de llargada per tres metres d'amplada, que amenaça ruina... l'imatge del sant és de talla de fusta, ben conservada. Hi han, també, les imatges de St. Josep, St. Francesc d'Assís, St. Antoni de Pàdua, St. Maur, La Mare de Déu del Roser i un crucifix... hi han varis ex-vots... i quatre bancs... penjats del sostre hi han tres canalobres aranyes, dos d'ells de cristall per cera, i l'altre és de llauna, per l'oli. La tanca una bona porta folrada amb planes de ferro; la clau la té el masover; a la finestra oberta de la façana hi ha una campana trencada, fosa el 1885, i a dalt del sostre, una creu de ferro... Ja fa uns 30 anys (?) que no s'hi celebra cap missa».⁷⁷

El perill d'enrunar-se esdevindria realitat ben aviat perquè el 16 de juny de 1933, mossèn Lluís Brugarolas, quan descriu els Oratoris públics de Castellbisbal, omet totalment aquesta capella.⁷⁸

Saquejada durant el període 1936-1939, els desperfectes causats aleshores es calculaven, aproximadament, en 2.000 ptes.

Un informe d'especialistes, datat el 16 de març de 1981, afirma: «Les restes que es conserven de la capella de sant Joan, atribuïbles en el seu aspecte actual a una construcció del segle XVIII són bàsicament les parets de la nau, l'absis està esbucats i li manca la paret terminal de llevant. Tot i

⁷² A.D.B., vol. *Parròquies*, nº 344.

⁷³ A. PARR. CB. *Vendes, censos...* 1800, foli solt.

⁷⁴ A.D.B. *V.P.*, vol. 97, foli 110.

⁷⁵ J. TORRAS I ESCAYOL, *Del meu poble...*, pàg. 11.

⁷⁶ J. MATEU, *Arada*, 25-XI-1980, pàg. 11: Els carrers.

⁷⁷ A.D.B. *V.P.*, *Elencus*, vol. 14.

⁷⁸ A.D.B. *V.P.*, Qüestionari previ Sta. Visita Pastoral 1933.

que artísticament aquestes restes manquen d'una factura homogènia, presenten un evident interès arqueològic per:

»a) L'aprofitament de material constructiu d'època romana. Hi ha aprofitat en l'angle sud-occidental de l'edifici, una làpida de pedra tallada amb una inscripció dedicada al déu pagà Júpiter (I.O.M.). Hi ha, inserits en els murs del XVIII, carreus grans ben tallats, que podrien ésser d'època romana. També, al punt d'intersecció entre nau i absis, hi ha fragments de picadís, incorporats com a material constructiu.

»b) El seu assentament sobre una capella cristiana anterior, probablement pre-romànica, l'absis de la qual, si bé enderrocat a llevant, es conserva en la part inferior de septentrió i migdia, la qual part és visible per haver-se enderrocat en aquest punt les parets del segle XVIII que recobrien parcialment l'obra més antiga. Les restes avui dia d'aquest absis presenten, en la part inferior pedres sense tallar, col·locades inclinades, travades i embegudes dintre d'un tou de morter de calç amb pedretes. La forma amb què estan disposades les parets d'aquest absis semblen indicar que, originàriament, havia de tenir planta corba, probablement de lleugera ferradura. Per la forma de la planta i l'aparell, l'absis pre-romànic de Sant Joan recorda el de Sant Silvestre de Vallirana, al Baix Llobregat, del segle X. Aquest assentament de la capella del segle XVIII al mateix indret on hi hagué una capella pre-romànica, indica una continuïtat d'ús que hauria de tenir unes fases intermèdies i, fins i tot, precedents.

»c) Defora la capella, en la zona del seu entorn, s'hi troben actualment a flor de terra (sembla que s'hi ha produït un rebaix de terreny) ossos humans i fragments de tegules planes ço que indica l'existència d'una necròpolis, possiblement, pel lloc on apareixen restes, d'origen antic. Tocant al fonament de l'absis pre-romànic, hi ha a terra un carreu rectangular de pedra tallada i, al costat, entre aquest carreu i l'absis hi ha restes d'un enterrament que, per la seva situació, correspondria a un monument anterior a la construcció de l'absis.

»d) La ceràmica romana recollida superficialment al seu entorn és molt escassa, molt fragmentada i rodada —igual que la medieval— escampada en uns trenta metres de radi entorn de la capella; una columna de gran radi, probablement romana, ha desaparegut en les obres d'urbanització del lloc.

»e) Hi ha qui sosté la tesi que en el lloc pot haver-hi restes de culte paleocristià, el que representaria la perduració del culte, partint d'un culte indígena junt o prop d'un lloc molt transitat pel pas d'una via»⁷⁹

¿No creieu ara que valia la pena d'haver deixat per al final la descripció històrica—arqueològica de la capella de Sant Joan de *Ca N'Estaper*, a Castellbisbal?

Encara que no pot anomenar-se, com fins ara, d'*antiga tradició*, potser cal fer esment que en una cambra de la casa del nou edifici aixecat pel Doctor Bofill com a Casa de Convalescència, al costat mateix de la masia

⁷⁹ M. PAGÈS, R. VALL I RAMBLAS, *Notes inèdites* (manuscrit) 1981.

Augé, de *cal Lir*. Per ser més precís cal fer esment que, uns vint-i-sis anys abans, vers el 1945, es va fer un Recés al qual assistiren una trentena de parroquians i que fou dirigit pel P. Guillem Nadal, jesuïta. La fotografia que avala aquesta informació específica es féu a la torre del *Ben Viure*, de *Can Coromines*.⁸⁰

de *Can Coromines*, s'accedí a la demanda del Director de l'Associació *Orientació Catòlica d'Oficinistes* i es va autoritzar el seu ús com a Oratori Semipúblic. Així es concedia el 21 de juliol de 1971. Es va fer servir durant els pocs estius que es va aprofitar el grandios edifici, que no s'havia arribat a estrenar, com a casa de colònies. Se n'encarregaven unes monges i sembla que també hi havia intervingut mossèn Julià

LA CONSUETA DE MOSSÈN JAUME MALLOL. ANYS 1658-1685

En aquest capítol tractaré del que es feia a la Parròquia de sant Vicenç de Castellbisbal fa més de 300 anys. Vull referir les festes i celebracions litúrgiques que tenien un cert to *d'extra-ordinàries*; les altres funcions religioses de la parròquia no hi seran consignades, degut al seu caire més normal i/o habitual. No és d'estranyar, per tant, el silenci respecte als baptismes, o a les misses, etc. En un altre capítol ja faré referència als enterraments d'una època un xic més a prop nostre (de mitjans del segle XVIII a mitjans del XIX) i que mereixen una lectura més atenta i perspicaç.

El fons o la base del capítol és la *Consueta* del rector mossèn Jaume Mallol. Aquest mossèn va ser rector de Castellbisbal des del juliol de 1658 fins el 1685, data de la consueta. Arribats ací, alguns potser pensaran: consueta? És ben senzill si hom recorda que en llatí *consuetus* vol dir *costum*. En conseqüència, i tal com deia abans, gràcies a la troballa —que com tantes vegades és fora del lloc que més li escauria— de l'escrit que transcriu, coneixerem el que, ja abans del 1686, s'observava en aquesta Parròquia de Castellbisbal.

Són massa anys enrera? O potser són pocs anys? No ho sé. Però feu la prova de llegir-ho i després veureu si valia la pena de fer-vos-en sabedors. A mi m'ho ha semblat i per això l'he copiat. Malgrat que el text català és antic, he conservat l'escrit tal com fou redactat; això vol dir que caldrà fer la vista grossa respecte a les normes ortogràfiques catalanes! I sense més preàmbuls, aquí tenim el text de la *Consueta*:¹

«Así estaran continuades les Consuetuts trobo jo, Jaume Mallol, prevere Rector de St. Vicens de Castellbisbal, que se observan en dita parrochia, Sia ahonrra y gloria de Deu, y de la gloriosa Verge Maria y del glorios martir St. Vicens:

»1. Per Nadal lo Rector ha de empaliar lo Presbiteri ab neules y Eura.²

¹ A. PARR. CB. *Llevador de las rentas de la Rectoria de St. Vicens de Castellbisbal...* 1686, pàgs. 121-123.

² NdA. «empaliar»: guarnir amb domassos, tapissos, etc.; «neules»: penjoll ornamental de forma cilíndrica o cònica a manera de teula caragolada.

⁸⁰ J. COT I ROVIRA, *Apunts de varies coses de la Parròquia*, pàg. 75.

- »2. La Nit de Nadal se diuen Matines cantades, y Missa del Gall y desijan los parrochians se digan en aver acabades las Laudes, dos Missas.
- »3. Lo dia de Nadal la Missa cantada es a la hora de Missa Matinal.
- »4. Lo dia de Sant Esteva Missa Matinal cantada.
- »5. Lo dia del glorios sant Joan Evangelista se diu la Missa Major a la Capella de Sant Joan de la Casa den Estaper, ad libitum.³
- »6. Lo dia de Cap de Any se amonesta al Poble la lletra dominical, dia de les cendres, y festes movibles de tot lo any.
- »7. Lo dia de sant Antoni de Janer acostumen oyr Missa los Parrochians.
- »8. Lo dia de sant Sebastia... se diu la Missa Matinal cantada y despres se fa professo, y los Massips del glorios Sant fan lluminaria.⁴
- »9. Lo dia del glorios Martir y Advocat nostre S. Vicens que es a 22 de Janer es la Festa Major. Se diu cantada la Missa Major ab la Solemnitat possible Y despres se fa professo y los Massips donen lluminaria.
- »10. Lo dia de la Purificacio de Nra Señora Santissima que vulgarment se diu Nostra Señora Candelera lo señor Rector dona als Parrochians candelas beneydas. Y als Batlle, Jurats, y cap de cases dono cirets.
- »11. Lo primer diumenge de Cuaresma se dona la Cendra, y se acostume, si te comoditat lo Rector, tots los diumenges de Cuaresma dir la Missa Matinal cantada.
- »12. Lo Diumenge de Passio y las festas de precepte se esdevindran en la semana de Passio; y lo Diumenge de Rams se trau la Vera Creu despres de la Missa cantada.
- »13. Lo Diumenge de Rams la Missa Major cantada lo Sr. Rector dona palma a tots los parrochians. Dit dia amonesta al poble que lo dilluns dona la Salpassa comensant a Casa den Ravella y tota la serra de dallá, y dessá fins a casa den Pi. Y lo dimars a les demes cases.⁵

³ NclA. Gràcies a una antiga Visita Pastoral del 17 d'octubre de 1508 es pot saber que, ja aleshores, «era costum» de celebrar la missa del dia 24 de juny a l'esmentada Capella de St. Joan. En posteriors documents —sobretot Visites Pastorals— hom sap que el costum continuava. Fins i tot hi hagué un conflicte (es pot llegir al capítol 12). Ca N'Estaper és una antiga masia del terme de Castellbisbal, prop del limit amb el terme de Rubí.

⁴ NclA. «massips»: el macip era l'encarregat d'organitzar i dirigir una festa de poble, i especialment la festa Major (Costa de llevant).

⁵ NclA. «salpassa»: el salpàs és el costum cristià de beneir amb aigua i sal les cases durant el temps pasqual. Regulat per l'antic ritual romà, té com a origen la benedicció de les llars jueves en ocasió de la Pasqua.

Als Països Catalans, en les poblacions petites, sobretot pageses, el salpàs anava acompanyat de tot un costumari sobre els verals de masos, llocs on menjava el capellà i acompanyants, i donatius, normalment una o més dotzenes d'ous. Hom beneïa la sal posada en un plat amb una candela al mig i, un cop barrejada amb aigua beneïda, s'hi espargien les portes i les quadres del bestiar. Era costum també de donar a menjar la sal sobrant al bestiar i l'aigua beneïda a la mainada; hom creïa que així restaven protegits contra malures o malalties. El sacerdot o els escolans repartien fulles de palma beneïdes, amb les quals la gent feia creus que es clavaven a les portes i finestres com a signe de protecció, sobretot contra els llamps. A les poblacions hom cridava a una benedicció general, el dilluns sant, i amb la sal que portava la gent era feta l'aspersió pels portals de les cases.

Aquest costum es mantenia encara en algunes parròquies rurals, com es feia, si més no fins el 1985, a les masies i als barris del Canyet i de ca N'Oliveró de Castellbisbal.

- »14. Lo Dijous Sant tenen a punt los sacristans lo Muniment, aon despres de Missa se aporta reservat lo Ssm. Cos de Nostre Señor JesuChrist ab professo, «iuxta ritu ecclesiae» quan lo celebrant aura reservat lo Cos precios de JesuChrist dintre lo Calser.⁶
- »15. Dit dia a la tarde se diuen Matines y se fan los fasos lo qual se ha de amonestar.⁷
- »16. Lo Señor Rector ha de procurar los sagrats Olis y Chrisma. Los sagristans donan 8 sous per lo paper se posa al Ciri Pasqual que diu Castell y lo rector paga dels olis sis sous y quatre diners.
- »17. Lo Divendres Sant a hora competent se fan los Officis.
- »18. Lo Dissapte demati se beneheixen les fons.
- »19. Lo glorios dia de Pasqua de Resurreccio se diu la Missa Matinal cantada y a la tarda Vespres. Lo segon dia de Pasqua la Missa cantada es la Major en la qual missa donan charitat general a la porta de la Yglesia despres de haver feta professo ques fa en haver acabada la Missa.⁸ Dita charitat se ha de amonestar.
- »20. La vigilia del glorios evangelista Sant March se acostuma amonestar de devocio per contra la tempestat.
- »21. Lo dia de Sant Pere Martir y ha benedictio de Rams.
- »22. Lo dia de Santa Creu a 3 de Maig, diuen alguns parrochians, se comensa a edificar la Iglesia parrochial nova.⁹ Dit dia se comensa dir la Passio y se diu cada dia fins a Santa Creu de setembre. Y dit dia de Santa Creu de Maig se fa professo roda la Iglesia. Y puja al pujal de la vinya aont ha de estar aparellada una taula y se fa la benedictio del terme. Aquesta professo es abans de la Missa Matinal.
- »23. Cada dissapte de Maig se fa professo de pregaries en lloch de les assenyalades per la Iglesia. Comensant lo primer dissapte, y va la professo a la Creu den Margarit. Lo segon dissapte a la Capella de Sant Joan. Y lo ultim a la Capella nova del Castell aont se diu un cantar de animas, Y

⁶ NclA. Mossèn Pere Llorens, que fou qui succeí l'autor de la Consuetud i que fou Rector de Castellbisbal des de 1686 fins a la seva mort ocorreguda el 24 d'agost de 1711, escrivia que: «ho he llevat».

⁷ NclA. «fasos»: matines dels tres dies de Setmana Santa (dimecres, dijous i divendres) durant les quals es té exposat un triangle de ciris i es va apagant un ciri a la fi de cada verset, fins a romandre tots apagats; també és el soroll que es fa dins l'església en acabar les dites matines, quan tots els ciris són apagats i que es sol fer amb roncadors o carraus i pegant per terra amb branques de palmera.

⁸ NclA. «en dita professó» se canta la Ave Maria fins a la Creu, y despres lo *Te Deum* y despres arribant a la Iglesia se fa benedictio del pa, ne pren quatre per ell de pans y dos per lo vicari».

En aquesta nota acabem de llegir que «es canta l'Ave Maria fins a la Creu». M'és difícil afirmar-ho amb fermesa, però m'atreveixo a dir que es tracta de la creu de Can Margarit, que era situada a l'extrem nord de la població, prop de l'actual cementiri. Des del 1942, i com a record de la Santa Missió, una nova Creu substitueix la destruïda l'any 1936.

⁹ NclA. «es cert que a 3 de Maig de 1580, se posa la primera pedra a la Iglesia», afegirà mossèn Pere Llorens. «Es puja al pujal de la vinya» Quin és, o bé, on era aquell pujal? Per la geografia actual i la referència que des d'allà es beneïx el terme, es podria situar al turó que hi havia prop de l'església parroquial, avui capdamunt del carrer del Pedró (nom ben significatiu). Però, amb tot, aquesta suposició és només això: una suposició raonada.

se dona charitat general. Advertint que si maig tindra sinch dissaptes lo quart dissapte la professo roda la Iglesia solament.¹⁰

»24. Lo dia de Sant Isidro se fa lluminaria al altar del glorios Sant ab Missa Matinal Cantada, y professo despres de la Missa.

»25. Lo dia del Assencio y dia de Pentecostes la Missa cantada es la Matinal. Y Vespres se diuen a la tarda de dit dia de Pentecostes.

»26. Lo dia de Corpus la Missa Matinal cantada, esta patent lo Santissim Sagrament. Y despres de la Missa se fa professo. Lo diumenge infra octava lo mateix. En dits dias los sacristans fan enramada, y cada confraria posa dos siris en lo Altar Major.

»27. Lo dia de Tots los Sants a la tarda se cantan Vespres de la festivit, y quant se canta lo Magnificat, se incensan los altars, y despres se diuhen las Vespres de difunts resades, finides se canta ab capa negra la absoluta "Libera" devant lo altar Major».

Poc temps despres, quan ja l'havia succeït un nou rector, mossèn Pere Llorens, s'hi afegí el text que segueix:

«A 10 de agost de 1687 se tingué Consell General en lo qual se determiná, y votá —ab vot en absolut y perpetuo— fer festa lo dia del Glorios Martyr St. Sebastia, y abstenirse de menjar carn la vigilia; peraque el glorios St. alcanses de Deu Nostre Señor, algun remey (contra?) la plaga de las lleugostes, que en dit temps molestaven est terme, y casi tot lo Principat de Cathalunya, no dexant ram vert que no devorassen.¹¹

»Dr. Pere Llorens, rector».

¹⁰ NdA. També en aquesta ocasió mossèn Pere Llorens precisarà: «ara no hi va sino que roda la Creu den Casas de la Iglesia».

¹¹ NdA. Els estudiosos ens diuen que, pel mes de maig de 1686, eixams de llagostes envairen molts camps de Catalunya; una invasió que durà fins al 1688.

Festa de Sant Sebastià: l'acord pres pel Consell General el 10 d'agost de 1687 —és a dir molt poc despres de fer-se aquesta Consuetud— amb vot absolut i perpetu de fer festa el dia de St. Sebastià, 20 de gener, invocant la seva ajuda contra la plaga de les lleugostes, és sabut, gràcies a la Visita Pastoral del 13 de maig de 1778, que encara era vigent. Això ens mostra que, si més no, durant un segle es mantenia la tradició festiva en honor del Sant.

«Jo a vista de la necessitat tant gran, tambe me obligui a Cantar un Ofissi, sens voler caritat alguna, si lo rector que vindra me vol seguir be, sino que fasse donar la Charitat, que ja no representi al poble, que no volia que ho prenguessan per possessio; que això era devocio mia».

ANÈCDOTES I CURIOSITATS

Un robatori sacríleg (any 1682).

**«Qui me la compra, que la dono per un xavo?» (any 1795).
Causa Pia per a «dotar» les donzelles pobres de Castellbisbal.**

En aquest capítol es tracten uns esdeveniments que, dins de la veritat històrica dels fets, representen potser un cert compàs més lent en la llarga descripció de noms, dates, persones, etc., la qual cosa representava —també musicalment parlant— un «allegro» potser molt mantingut.

La troballa dels originals provocà, no puc dissimular-ho, una barreja d'interès, sorpresa i, fins i tot, una simpatia interior a mida que els anava llegint.

El llenguatge sever de l'un, un cert misteri en el segon i el gran interès del tercer em feren pensar que no havien de restar més temps amagats en l'arxiu castel·lbisbalenc i que potser, en llegir-los, també us sentiríeu un xic dins de les maneres i formes pròpies de la literatura eclesiàstica d'aquell temps.

El primer text que transcriu parla, efectivament, d'un «robatori sacríleg» ocorregut el dia 24 d'octubre de 1682, és a dir, ja fa més de tres-cents anys. El fet el protagonitzen uns espanyaportes que rebenten, durant la nit, les caixetes de la parròquia. El llenguatge amb què es descriu el fet és ben peculiar: són anomenats «fills de perdició» i «sacrílegs malfactors», i se'ls declara «excomunicats» «fins a maleir-los». També és sorprenent la proposta que apareix en aquest text: que abans de tres dies compareguin a la Cúria; finalment ens podem adonar que el fet no es va prendre pas a la lleugera perquè, si el robatori fou el dia 24, el dia 29 ja se'n publicà la denúncia.

Bé, penso que no falta sinó llegir, forçosament a poc a poc, aquest text que he volgut conservar amb totes les seves expressions i ortografia. Ací el teniu:

«Nos Don Daniel Sayol prevere en quiscun dret doctor Canonge de la Sta. Iglesia de Barna. per lo molt Illustre y Insigne Capítol de Canonges de

Un robatori sacríleg

Vista del carrer
Pi i Margall.

nos es estat denunciat precedint deguda informació que alguns fills de Perdicio instigats del esperit Maligne, poch temerosos de Deu Nostre Senyor y de la Justicia Temporal no han dubtat lo die de dissapte prop passat a la nit que comptaven vint y quatre del corrent mes de octubre, espatllar las portas principals de la dita Iglesia de Sanct Vicens de Castell Bisbal ab violencia espalladas que agueren aquellas los dits fills de perdicio sacrilegos malfectors, y entrats que foren en dita Iglesia anant continuant llur mal animo y intencio arribaren a la porta de la sagrestia de dita parroquial Iglesia y axi mateix espatllaren ab violencia las portas de dita sagrestia y entrats que foren en aquella, despanyaren ab violencia la Caixa dita dels depositos, que es troba en dita sagrestia a la qual se posen las caritats que los faels christians fan en la dita Iglesia, y de aquella se aportaren vuytanta lliures poch mes o manco, que es trobaven dins dita Caixa, y axi mateix romperen altres caixes que se trobaven en dita Iglesia de las administracions y de aquellas sen aportaren set lliures poch mes o manco.

»E com dit delictes y execrable sacrilegi meresca sen fasse la demostracio deguda per lo que los dits delinqüents sacrilegos y malfectors, los noms dels quals per lo present se ignoran, han insidit en las penas y censuras per los sagrats canons, Bullas Pontificias y Constitucions Provincials de Tarragona y altres de dret imposades, nos es estat suplicat per dit Rector y obrers que sie procehit a declaracio de Censuras y penas de St^a Mare Iglesia imposades declarant haverlos dits delinqüents sacrilegos y malfectors insidit en las penas procehint a declararlos per excomunicats agreuats y reaugregats fins ha malehirlos ab las solemnitats que la St^a Mare Iglesia disposa y perço en espedit monitori per a que dins un breu termini comparegan los dits sacrilegos y malfectors los noms dels quals per lo present se ignoran, per a veurerse declarar haver insidit en las ditas penas y censuras ministrant en tot compliment de Justicia.

»Perço y per execucio de la provisio formiter per nos feta en dit proces de informacio ab thenor de las presents a instancia dels dits Rector y obrers de la dita Iglesia Parroquial de St. Vicens de Castell Bisbal amonesteu y citeu axi com nosaltres ab thenor de las presents amonestam als

la Seu de Barcelona portant veus de Bisbe de Barcelona la sede episcopal vacant en lo spiritual y temporal official als Venerables Rectors, domers, Vicaris y altres preveres exercint cura de animas en la present ciutat y diocesi de Barcelona y al Nuncio jurat de nostra cort salut en Nostre Senyor Jesuchrist

»Sapian com per part del Rector y obrers de la Iglesia Parroquial de St. Vicens de Castell Bisbal del present Bisbat de Barna.

dits delinqüents sacrilegs y fills de perdicio y a quiscu de ells los noms dels quals per lo present se ignoran y a sos complices factors y ajudadors que dins tres dies primers vinents del dia de la publicacio de las presents en havant lo qual edicte sels assenyale per primera, segona, tercera, ultima preemptoria y canonica monicio sien y comparegan davant nos, y en nostra cort del Officialat Ecclesiastich de Barna. per a veurerse declarar haver insidit en las penas y censuras per los sagrats canons y constitucions provincials de Tarragona, y altres de dret imposadas per semblans y esser mes delictes eo que dins dit termini donen justas causas y rahons per no haver insidit en ditas sensuras y penas e no res menys se amonesta a totes y qualsevols persones, axi homens com donas de qualsevol estament, grau o condicio que sien, que en qualsevol manera sapian o hajen entes, ohit a dir qui son estats los dits delinqüents y sacrilegos que perpetraren tan enorme y detestable delictes eo quil haje donat concell, favor o ajuda dins tres dies primers vinents apres de la publicacio de las presents en havent comptadors a pena de excomunicacio Major o denunciem y reneten a nostra cort del Officialat Ecclesiastich de Barcelona per a que nominatim se puga procedir contra dits delinqüents y sacrilegos, altrament si lo contrari saran passat dit termini lo die immediatament seguent ab continuacio dels següents, comparegan davant nos y en lo dit consistori de la cort del Officialat Ecclesiastich de Barna per a veurerse declarar per excomunicats y altrament procehir contra de ells si y conforme de dret y Justicia sera trobat esser fahedor llur ausencia en lo res no obstant mes contumacia exhigint.

»Dat en Barna. als vint y nou del mes de octubre any de la Nativitat del Sr. mil siscents vuytanta dos Sayol. officialis

»Signum Curie Officialatus Ecclesiastici Barcinonensi,

»Josephus Peret, presbiter notarius».

El segon text és un bon reflex del que podríem anomenar, amb tota cordialitat, feina del rector. Ja d'entrada sabem que tot començà «venint de pasejar».

Renoï, no en puc dir res, però ben segur que actualment no ens atreviríem a confessar que als rectors també ens agrada passejar!

Crec també que ha estat una sort la troballa del text original, perquè una castel·lbisbalenca, avui difunta, me n'havia parlat, però no confiava pas a redescobrir-lo i assabentar-me'n fil per randa.

No té com el text anterior cap to d'amenaça, sinó que explica el que més aviat caldria anomenar de certa tragèdia familiar. I si no, llegiu, si us plau, l'astorament del rector davant de la nena d'uns dos anys que només pot repetir tremolant: «pa sucat amb oli».

M'imagino l'ensurt del bon rector mossèn Bonaventura Dalmases, que va estar a Castellbisbal des del 3 de juny de 1792 al 28 de febrer de 1803, i no es pot sinó felicitar-lo per la traça que mostrà fins a veure acabades les gestions per la causa de la innocent Antònia, que així s'anomenava la protagonista del «cas succehit dia 15 de octubre de 1795».

Qui me la compra, que la dono per un xavo?

«Per las contingencias que per lo present no poden providenciarse, escrich lo present cas:

“Venint de pasejar a las 5 de la tarde de dit dia 15 de octubre, quatre criaturas, la de major edat sinch anys, a poca diferencia, encontrantme me digueren: en la Rectoria teniu una noia, que la havem acompanyada; que una Señora la ha deixada; Jo diguí: Quina Señora? Respogueren los noys: una Señora vestida de blanch, que pasava; y la ha deixada en un bosch, y nosaltres la havem trobada y la havem acompanyada a casa vostra. Jo diguí, veniu, que me la ensenhareu.

“Arriarem a la cuina de la Rectoria, mirí la noya que era de edat segons compreguí de 2 anys, li feu varias preguntas en castella y en catala sobre son nom, lo de sos pares, de ahont venia y no respogué paraula, si sols que, tremolant, pronunciá: *Pa sucat amb oli*. Se li doná y despues de sin-format sabent que havia pasat lo matí de dit dia una partida de tropa, que feia nit en Martorell, escriguí al Batlle de aquella Vila lo que pasava, lo qual per ordre del Comandant de aquella partida feu la pesquisa aquella nit...

“Encontrá una dona bastida de blanch, la posa en la presó ahont la visiti dia 17 y preguntarali: si era mare de aquella criatura que Jo tenia en ma casa y que ella havia abandonada plena de llagrimas, respogué que sí; se li doni la reprehencio que se mereixia, y ab lo Sr.SubBatlle quedaren de no procesarla y de enviarla a casa sua prometentnos ella la esmena”.

»Com en efecte dia 21 dit SubBatlle y lo Sr.Batlle de Martorell la acompanyaren en ma Rectoria, li repeti las mateixes reprehencions y no quedant Jo cert de la sua esmena, temerós de que si Jo tornava la criatura en poder de sa mare que la havia abandonada, si altre vegada tornas a abandonarla no la matas; quedaren ab dita mare que Jo me quedaria la criatura, per uns quants dias; que si no la venian a buscar sos Parens la acompanyaria a la Misericordia; que a ella la tenia acompanyar a sa patria Mataró, ab una carta dirigida a sa parenta Teresa Salomona y altre al Rt.Francesc Pou disimulant lo cas a fi que la abrasasen charitativament; com en efecte se executa aso la tarde de dit dia 21 fent nit en casa Bonastre de Montmaló. Dita criatura –se diu Antonia– segons relacio de sa mare, fou batejada en Figueras dia 16 de juliol de 1793, filla legitima y natural de Joan Fragoso, Sargento de la 2ª Compañia de Artilleria, natural de las Cabezas de Sivilla, y de Josepha Camp sa muller, natural de Mataró; tot aso me acava de referir sa mare dit dia 21 de octubre de 1795. Ita est Dalmases, rector».

«Per relacio de Francesca... muller de Francesch... daurador de Tarrassa la qual dia 14 se encontrava en la Vila de Sant Colgat, he sabaut que dita Josepha Camp cridava a veus altas per los carrers de dita Vila, tenint dita criatura en la ma “qui me la compra, que la dono per un xavo”».

«Dita criatura es tota carregada de roña de manera que es una llaga tota ella, de tal manera que per treurali lo xipo y la camisa se li ha hagut de tallar. Luego he fet la capta de robeta per la Parrochia y per Barcelona y me han affavorit los cle casa Matheu, Amat, Salgado, Llondeja, y forn dels Angels.

»Al retornar lo mosso que la ha acompanyada a Mataró, he rebut de Mosen Francesch Pou lo següent carta» (malauradament perduda).

Arribats aquí, crec que convé fer les següents observacions:

- El drama ja durava des de feia uns dies; se'ns diu concretament que el dia 14, a Sant Cugat del Vallès, la mare, amb grans crits, ja l'oferia a *qui la compra, que la dono per un xavo (!)*

- Cal creure que l'oferia no plauria a ningú perquè, segons acabem de llegir, l'endemà, dia 15, la petita Antònia era abandonada al bosc, prop de Castellbisbal.

- Destaquem la bona traça del Rector envers l'atabalada mare, a qui visità el dia 17 a Martorell, quan era retinguda a la presó d'aquella vila, escoltant-la i acollint-la amb veritable caritat.

- Xipó = gipó: peça de vestir que cobreix el tronc des dels muscles fins a la cintura, cenyida i ajustada al cos, amb mànigues.

- També és molt encertada la decisió de guardar la nena «per uns quants dies» i enviar la seva mare, Josepa Camp, a Mataró (d'on n'era filla) el dia 21 d'octubre, acompanyada per un mosso; l'expedició, suposo que amb tartana, féu nit (!) a Montmeló per arribar l'endemà a Mataró, on fou acollida per mossèn Francesc Pou; aquest rector escrivia una carta, avui perduda, en la qual podem suposar que notificaria al Rector de Castellbisbal les darreres novetats.

- La nena va restar, no uns quants dies, sinó uns quants anys a Castellbisbal, on creixerà amb més amor, possiblement, que el que li oferien els seus pares i on, ja fets els quatre anys, fou batejada «sub conditione»:

«Als 27 de febrer de 1798... per no constar despues de varias diligencias, la realitat del Baptesme de una noya que als 15 de octubre de 1795, fou encontrada plorant en un bosch per las criaturas de la present parroquia y que segons relació de la mare havia nat a Figueras lo dia 16 de juliol de 1793... sub conditione, he batejat a dita criatura; se li han posat los noms de Antonia, Eulalia y Maria...

»Ita est Bonav. Dalmases, rector».

I ara, tal com el títol del capítol ho anuncia, cal dir dues paraules sobre la «Causa Pia» de mossèn Pere Llorens, Rector que fou de Castellbisbal des del 15 de gener de 1686 fins al 24 d'agost de 1711, dia de la seva mort.

Mossèn Pere, un any abans de morir, disposà en testament fet davant Joseph Singla, Notari de la vila d'Olesa de Montserrat, el 26 de juny de 1710, que després de la seva mort es fundés la «Causa Pia per col·locar en Matrimoni las Donsellas». Amb aquesta finalitat i per fer-ho possible, entregà 620 lliures. Amb aquesta quantitat resultava que anualment es podien cobrar 18 lliures, 12 sous i acomplir així son bon desig.

El text manuscrit precisa, entre d'altres condicions força interessants, que les noies candidates han de ser nascudes a la població; que el sorteig s'ha de fer el segon dia de Pasqua de Resurrecció entre les dues i les tres de la tarda, a la Plaça. Allà, i en presència dels Regidors, el Rector llegirà, en

veu alta, la llista de les noies majors de deu anys que opten a la sort, comprovant que tot estigui correcte i, tot seguit, es farà el sorteig.

A l'escollida –quan s'hagi casat– li donaran quinze lliures. Les tres lliures, dotze sous restants seran: una lliura i quatre sous per al Rector, dotze sous per a cada un dels Regidors i dotze sous que es retindran per a la conservació de la bossa i les boles de l'extracció.

La noia afavorida haurà d'anar a la processó de la Mare de Déu del Roser, després del tabernacle amb la imatge, portant una espelma encesa a la mà. Però més valdrà transcriure tot el text de l'esmentada Causa Pia. És aquest:

«Lo Rt. Dr. Pere Llorens, Pbre y Rector que fou de la Parroquial Iglesia de St. Vicents de Castellbisbal, Bisbat de Barna, feu son ultim, y valit testament en poder del discret Joseph Singla, Notari publich de la Vila de Olesa de Monserrat a 26 de juny de 1710, en lo qual disposa que seguida sa mort se fundia e instituesca una Causa Pia per collocar en matrimoni las Donsellas fillas y nadas en dita Parroquia, y que sos Pares (sian o Amos de Casa, Masovers o Cambres) aijan habitat sinch anys continuos en la referida Parroquia de Castellbisbal,

»las quals per concorrer en sort aijan de tenir deu anys complerts de edat, extretas una vegada no poden tornar a concorrer, y si be per poder concorrer demana que los Pares, o Parents de la Casa ahont habita la Donsella aijan continuament vingut a ohir Missa en la propia Iglesia Parroquial a lo menos dos vegadas al mes per los molts danys espirituals y temporals que se seguexen als que no frequentan sa propia Parroquia;

»no obstant quan hi aija alguna difficultat, deixa que lo Sr. Rector dispensa quan li aparega esta condicio; y com ha quaranta y sinch anys ques fa extracció y actualment las fillas del terme que tenen les demes circumstancias, totes concorren, aijan o no aijan sos Pares o Parents frequentada la propia Parroquia, apar que en avant se podrá continuar així mateix, sens atendre a dita circumstancia.

»Seguida la mort de dit Dr. Pere Llorens, que fou a 24 de Agost de 1711, la Sra. Catharina Brotó, germana y hereva de dit diffunt, institui y fundá dita Causa Pia a 9 de Setembre del mateix any en poder del sobredit Notari, donant y consignant per dita fundació dos censals de preu junts 620 lliuras, anomenant per administradors als Jurats o Regidors de dit terme de Castellbisbal junt ab lo Sr. Rector, volent que estos cuidian de cobrar las pencions de dits censals y depositarlas en la caixa o arxiu de tres claus de dita Iglesia per a emplearse per lo cumpliment de dita fundacio en la forma que baix se expressa.

»Lo producte o pencio de dits dos censals a sinch per cent eran 31 lliuras; y com per Real Pragmatica des de 1 de Agost de 1750, dit producte o pencio queda reduida de sinch a tres, sols actualment la annual pencio son 18 lliuras 12 sous.

»La extracció de la Donsella se ha de fer lo segon dia de Pasqua de Resurreccio, y la hora comoda es entre dos y tres de la tarda en la Plassa ahont ab concurrència dels Regidors llegirá lo Rector en alta veu las

Donsellas que han de concorrer, y en altre paper separat, y señalat per rodolins comprovara si en un y altre paper hi han los mateixos noms y despres de no haverhi res que dir, passaran a fer los rodolins, posarlos en las bolas y fer la extraccio.

»A la Donsella extreta quant ja sia collocada en matrimoni, y no antes dehuen los Administradors donarli: 15 lliuras prenent lo Rector sa apoca, que farci en est Llibre; y si la Donsella extreta morira antes de ser collocada en matrimoni, en lo primer dia de extraccio, sen estrauran dos, una en lloch de la Diffunta, y altra que correspon a aquell any.

»La dita Donsella estreta, o altra en son lloch, deura anar a la professó lo dia del Roser de Maig, despres del tabernacle de N^{ra}S^a ab una atxeta encesa, que li han de entregar los obrers, com ho disposa la fundacio. Las 3 lliuras 12 sous que sobran, son una lliura 4 sous per lo Rector per son treball y cuidado, 12 sous a cadaun dels dos Regidors, y 12 sous ques deuran quedar en la caixa de tres claus per los gastos de conservar la bossa y bolas de la extraccio y si es menester fer alguns gastos per la cobransa, o rampassar lo que faltia quant se lluescan o resmersian los censals; y altres dotse sous per la atxeta.

»Quan los censals en tot o en part sian lluits, y no tornats a resmersar, si en dit temps se deurá o no fer extraccio de donsella, ja ho preve la fundacio al ultim; com y tambe si los 12 sous que se posan en la caixa de tres claus no son necessaris per effectes de la Causa Pia, se podran aplicar per ornaments de la sacristia o altra cosa necessaria per la Iglesia; y si en dita caixa hi ha un deposit crescut de pencions y se vulgues esmersar a fer de censal a favor de la mateixa Causa Pia, com no faltia per satisfer las donselles que se aniran casant, se podrá esmersar per augment de dita Causa Pia».¹

¹ A. PARR. CB. *Llibre de la Causa Pia de las Donsellas de Castellbisbal*, 1757, foli 1 i 2.

15

CAPÍTOL

ESTADÍSTICA.
DEFUNCIONS CURIOSES

Estadística

El present capítol, dedicat a l'estadística de població, ens dona a conèixer aspectes importants de l'evolució del nostre poble.

La primera dada que es coneix ens la facilita —com tantes vegades— una Visita Pastoral del bisbe de Barcelona, Francesc Climent, el 6 d'agost de 1421 en la qual s'afirma que «té 35 parroquians».¹ Cal tenir en compte que, fins ben entrat el segle XIX, era molt normal fer el recompte d'habitants comptant els focs, és a dir, les cases. Per aquesta raó s'indicarà, sempre que sigui necessari, si es parla de focs o de persones.

El 1515 els focs han baixat a 26 i ha disminuït la població. Sortosament per a la nostra curiositat històrica, consten els noms dels caps de casa, és a dir, de cada foc, que hi havia al nostre poble el 4 d'agost del 1553. Són aquests:

«Mn.Pere Monclús, vicari, Miquel Pedraroll, Pere Leopart, Pere Staper, Jaume Amat, Antoni Casas, Pere Pi, Joan Margarit de Fontanellas, Antoni Campanya, Joan Pineda, Pere Joan Canals, Jaume Ribot, Joan March, Jaume Pelegrí, Joan Albareda, Gaspar Gorch, Jaume Pastaler, Jaume Oliver, Franci Sta. Euginia, Pere Nicolau, Valentí Pasteller, Francesch Pasteller, Antoni Joan Pasteller, Jaume Mathas, Antoni Margarit del Pont i Vicens Pasteller de les Illes».²

Dins del mateix segle XVI es conserva la següent relació que cal considerar interessantíssima perquè ens diu, no només els noms dels caps de casa, sinó que facilita la llista completa dels habitants «que havien de combregar en la Pasqua en lo any 1573». Així, i per mitjà del que es podria ano-

¹ A.D.B. V.P., vol. 14, foli 254 v^a.

² J. IGLESIAS, *El fogatge de 1553*. Barna. 1979, vol. I, pàg. 370. I el bon geògraf que és Marc-Aureli Vila ens fa adonar que «és rar trobar en el fogatge de 1553 el nom d'una dona, o sigui un cap de casa femení que gairebé sempre era una viuda, que exercí un ofici. Hi ha, però, excepcions, car ací i allà s'indica una molinera o una teixidora. S'han de considerar dos aspectes: en els fogatges, no hi figuraven les dones si no es tractava de caps de casa que, com s'ha dit, eren, generalment, viudes; i que eren molts els fogatges de municipis en els quals no es feia cap esment dels oficis dels veïns si no es tractava de dos veïns que tenien els mateixos nom i cognom i, per a diferenciar-los, es posava l'ofici que practicaven». (*La vida i l'economia de Catalunya, segles XIII a XVII*. Barcelona 1983, pàg.102)

menar «cens eclesiàstic i sacramental», coneixem els noms de tots els que havien confessat i es disposaven a combregar per Pasqua. Ací els teniu:

«Se encuentran primer los que havian de combregar en la Pasqua. Confesats en lo any 1573 (Nr^o 157)

**Cens de
l'any 1573**

»**Pedrol.** Michael Pedrol, balle de la present parrochia, Beneta Pedrola, sa muller, Pera Pedrol son fill, Domingo Thoni Sardanya, Juhan de la 2, Juhan Soler, Madona Maria.

»**Leopart.** Juhan Leopart, Magdalena Leoparda, Ramon de Badia, Johan Soler, Johan Cellent, Anthonia Leoparda, Johan Maio.

»**Steper.** Felip Steper, sa muller, Anthonia Stepera, Johan Stapera, Merit de la Penya, Domingo Depri..., Mateu Steper, Pera Staper.

»**Steve del Coral.** Pera Steve del Coral, Catherina Steve.

»**Amat.** Jaume Amat, Margarida Amada, Michael Amat, Coloma Amada, Antich Hamat, Bernat?, Bernat Badia, Johana Amada.

»**Cases.** Francesc Cases, Margarida Cases, Bernat Scales, Johan Bescaix, Vicens Cases, Paula Cases, Jaume Cases, Antich Cases, Barthomeu Cases.

»**Pi.** Jaume Pi, Simon Gullem, Pere Giro, Anthonia Pi, Anthoni Johan Pi, Michael Pi, Francesc Sernera.

»**Margarit de Fontanillas.** Johan Margarit de Fontanillas, Jaume Fabregas, ? den Margarit, Angela Margarida, Arnau del Hoste, Jaume Margarit, Johan des Pera, Johan Margarit, ? Soler, Arnau Soler, Anthoni Margarit, Bernat Margarit.

»**Campanya.** Vicens Campanya?, Pere Bares, Guillem Pericer, Campanyana, ère Oset, Ramon Sans, Francesc Corret..., Johan Beguer—alias lo Roig.

»**Ledo.** Cristofol Ledo, Antiga Ledona, Berant Serrats, Juhan Tixedra.

»**Canals.** Juhan Canals, Barthomeu Santicari, Paula Canals, Catherina viuda.

»**Ribota.** Margarida Ribota, Pera Soler, Catherina Ribota, ? viuda, Pere Troya, Girau del torn, Margarida Ribota.

»**March.** Johan March, Johana Molana, Hieronima Maria, Johan ?, Pere Sobre Gran, Perot March, Margarida Marca.

»**Pelegri.** Ramon Roca, Julian Florensa, Hieronima Pelegrina, Jaume Pelegri, Gaspar Pelegri, Miquel Ste...

»**Albereda.** Angela Albereda, Antich Albereda, Perot Albereda, Pera Verdeguer, Juhan Verdeguer, Arnau Angle.

»**Engorchs.** Gaspar, sa muller, sa nora, la dida, Johan Sarades, Guillem Gemis, Thoni lo bater, Jaume Dridats, Juhan Artet, Pera Serra, Antiga Albareda.

»**Jaume Steve.** Jaume Steve, sa muller Geronima, Ondet, Arnau del oro, Arnau forn, Arnau Guillem

»**Santa Euginia.** Juhan Cuterat, Thoni Johan, Samsó moso, Bernat moso, Bernat Santa Euginia, Magdalena

»**Pere Nicolau.** Pere Nicolau, sa muller, Isabel Nicolaua, Pere Peller,

Arnau Pont, Johan Forges, Thoni Nicolau, Bertran Manent, Nicolaua viuda, Jaume Font.

»**Ameller.** Joan? Marsans, Francesc, ? Porta, Antiga, Gili mosso, Julian Ameller, Gostansa Amellera, Guillem Oset, Nicolau Fort, Nofre Marques.

»**Pesteller de val.** Margarida Pestellera, Monserrat Pesteller, Angela Pestellera, Perot Canals, Julian del Riu, Margarida Pestellera, Francesc Pesteller, Domingo de Pera, Janot Pesteller, Thoni Johan Pesteller.

»**Francesc Segarra.** Margarida Segarra, Fransina Segarra, Julian Steve.

»**Pesteller denmunt.** Francesc Pesteller, Johan de?, Gabriela Pestelera, Anthonia Pestelera?, Pesteller, Steve de Guillera Cortals, Barthomeu Sant Johan, Nadal Salva, frare treballador.

»**Pesteller de les Illes.** Bernat Roure, Hieronima Pestilera, Guilana Font, Pera Vilagarcia, Vicens Pesteler.

»**Margarida del Pont.** Perot Margarit, Hieronima Margarida, Thoni Margarit, Pera Forment.

»**Oliver.** Johan Oliver, Thonia Olivera, Hienota Olivera, Johan Carrera».³

Cens de l'any 1600

Amb la intenció de posar a l'abast documents existents ofereixo una nova relació corresponent a l'any 1600:

»**Rectoria.** Lo Dr. G. Miro Rector, Mn. Francesch Navarra Vicari, Elisabet Solera majordoma, Pere Farres mosso, Joan Barcoli escolá.

»**Pedrol.** Pere Pedrol, Gabriela sa muller, Beneta sa mare, Beneta donzella, Anthoni Pedrol, Montserrat Pedrol, Miquel Pedrol, Anthoni Joan Pedrol, Antich Pedrol, Francesch Pedrol, Joan Benya bover, Beneta de lo pastor.

»**Lopart.** Joan Lopart, Paula sa muller, Anthonia sa mare, Antich Lopart, Elisabet donzella, Ramon Badia, Pere Planell mosso, Pere Peyret mosso, Joan Salenya

»**Staper.** Pere Joan Staper, Joana sa muller, Matheu Staper, Sylvestre Staper, Joana (i) Elisabet donzelles, Bernat mosso, Bestian buer.

»**Amat.** Anthoni Amat, Elisabet sa muller, Coloma sa mare, Barthomeu Amat, Pere pastor, Joan Puig, Ramon mosso, Pervis? mosso.

»**Casses.** Barthomeu Casses, Antiga sa muller, Miquel Casses, Eulalia donzella, Ramon del mont, Joan Casses.

»**Pi.** Antich Pi, Eulalia sa muller, Pere Pi, Joan Bosset mosso, Joan Petit, Joan barbut.

»**Margarit de Fontanilles.** Jaume Margarit, Beneta muller, Catherina donzella, Miquel Margarit, Pau Margarit, Barthomeu Gostas?, Francesc Gostas simple, Joana mossa, Miquel bayxo, Joan Molino

»**Campanya.** Barthomeu Campanya, Elisabet sa muller, Vicens Campanya, Barthomeu Campanya, Anthoni Campanya, Joan Campanya, Magdalena mossa, Esteve Serena, Bernat de Clu mosso.

»**Lado.** Pere Lado, Violant sa muller, Catherina donzella.

³ A. PARR. CB. *Llibre dels Batismes 1572 fins 1621*, foli 1.

»**Canals.** Pere Joan Canals, Damiana sa muller, Monserrat Canals, Catherina sa muller, Elizabet, Margarida, Antiga, Catherina, donzelles; Pau Canals; Jaume bouer.

»**Ribot.** Jaume Ribot, Francisca sa muller, Margarida sa avia, Antich Ribot, Pere Ribot, Joan Marselles mosso, Joan bouer, Jaume pastor, Miquel Planes, Eulalia Planes.

»**March.** Joan March, Eulalia sa muller, Jonot Esteve, Pey bouer, Joan Pons.

»**Illes.** Honofre Marquet, Miquela sa muller, Joan Casses, Anthoni Pasteller.

»**Margarit del Pont.** Antic Margarit guardes, Angela sa muller, Vicens Margarit, Ramon Joan, Damiana majordoma, Domenjo muleter, Domenjo Cases, Phelix mosso.

»**Segarra.** Francesc Segarra, Franc^a sa muller, Pere Joan Segarra, Angela sa muller, Jaume Segarra, Margarida (i) Jeronima donzelles, Jonat Segarra, Pere Arenes.

»**Pastaller de Dalt.** Pere Joan Pasteller, Catherina sa muller, Joan Artigues bouer, Joan Petit mosso, Monserrat Simon, Graiaba majordoma.

»**Pastaller de Baix.** Monserrat Pasteller, Maria sa muller, Angela sa mare, Joan Pasteller, Aldonza donzella, Guillem bouer, Arnau pastor, Joanot Marquet.

»**Ameller.** Joan Ameller, Joana sa muller, Joan son fill, Catherina (i) Elisabet donzelles, Pau Ameller, Jaume Sala, Antiga sa muller, Catherina sa filla, Jaume Casanovas.

»**Nicolau.** Pere Nicolau, Franc^a sa muller, Sylvestre Nicolau, Paula sa muller, Pau Nicolau, Eufraïna donzella, Monja?, majordoma, Jaume Oliver, Gaspar bouer, Guillem mosso, Pere Sastre, Pere Nicolau, Joan Pau Manyes.

»**Oliver.** Bernat Oliver —es en la presso, Margarida sa muller, Elizabet donzella, Joan Mosso, Joan Oliver.

»**Esteve.** Jaume Esteve, Jeronima sa muller, Pere Esteve, Jaume Esteve, Giralt Brosa, Margarida sa muller, Jeronima donzella, Angela donzella, Joan Bernat.

»**Santa Eugínia.** Francesc Sanctauginia, Pau Sanctauginia, Antiga (i) Maria Arena donzelles, Joan mosso, Jaume Sanctauginia.

»**Ravella.** Joan Ravella, Jeronyma sa muller, Antiga Busqueta, Barthomeu Amigo, Bernat bouer, Guillem pastor, Joan Junzerias, Bestian pastor.

»**Albareda.** Antic Albareda, Maria sa muller, Eulalia sa mare, Guillemet mosso, Joan bouer, Guillem treballador, Miquel Pelegri, Speransa mossa, Joanet Pastor.

»**Pelegri.** Lluís Pelegri, Joanota Pelegrina, Guillem Pelegri, Ramon Roca, Joan pastor, Joan Pelegri.

»**Mitjans.** Monserrat Mitjans, Luisa sa muller, Benet Matosses».⁴

El 1708 els focs són 28. I el 1719, a més de conservar-se el nombre de focs —28— tenim el total d'habitants: 180, que dona un promig de 6,4 habi-

⁴ A. PARR. CB. *Llibre dels Batismes 1572 fins 1621*, foli 65.

tants per casa. Noteu que el mateix any 1719 Barcelona comptava amb 5.481 focs i 34.005 habitants.

El 1787 la població ha augmentat molt: hi ha 596 persones. I poc després d'acabada la Guerra del Francès, el 1819, els 70 focs existents poden suposar una població que només arribaria a les 400 persones. No ens és gaire difícil establir una relació entre l'esmentada guerra i el descens d'habitants a la població. El 1842 hi ha 116 focs i un total de 619 habitants (5,3 habitants per casa). I és en aquests anys quan, novament, la població creix en gran manera perquè el 1857 ja sumen 1.441 els castellbisbalencs, els quals el 1860, ja són 1.465. A partir d'aquell any, es pot comprovar com pràcticament el cens s'estabilitza durant cent anys. Però aturem-nos una mica i vegem amb més detall algunes xifres.

El cens de 1877 dóna un total de 1.534 persones: 797 homes i 737 dones. Són residents 732 homes i 718 dones, mentre que hi ha 65 homes i 19 dones transeünts. Els homes solters són 492 i les dones 403. Casats ho són 272 homes i 275 dones(?) 33 viudos i 59 viudes. Saben llegir 3 homes i 1 dona. Saben llegir i escriure 359 homes i 117 dones. No saben llegir 435 homes i 619 dones.

Tots són catòlics.

Són nascuts a la província de Barcelona 775 homes i 723 dones; nascuts en d'altres províncies 21 homes i 14 dones. Nascuts a França, Portugal, Itàlia o Gran Bretanya: cap; en un altre país estranger: 1.

Viuen en el terme municipal 732 homes i 718 dones i viuen en un altre terme 65 homes i 19 dones.

Deu anys més tard, el 1887, el total d'habitants és de 1.536: 792 homes i 744 dones. 430 solters i 376 solteres; 310 casats; 52 viudos i 58 viudes.

Saben llegir 27 homes i 37 dones; llegir i escriure 423 homes i 192 dones; no saben llegir 342 homes i 515 dones.

Són nascuts a la província 782 homes i 731 dones. En d'altres províncies 10 i 13. Nascuts a l'estranger: 0. Viuen en el terme municipal 760 homes i 737 dones; en un altre terme municipal: 31 homes i 7 dones.

En començar el nostre segle xx, els greus problemes de la pagesia, que a Castellbisbal es veié molt afectada per la fil·loxera tan fatal per a les vinyes, va fer que el cens de l'any 1900 només registri 1.420 habitants: disminuï 116 censats en tretze anys.

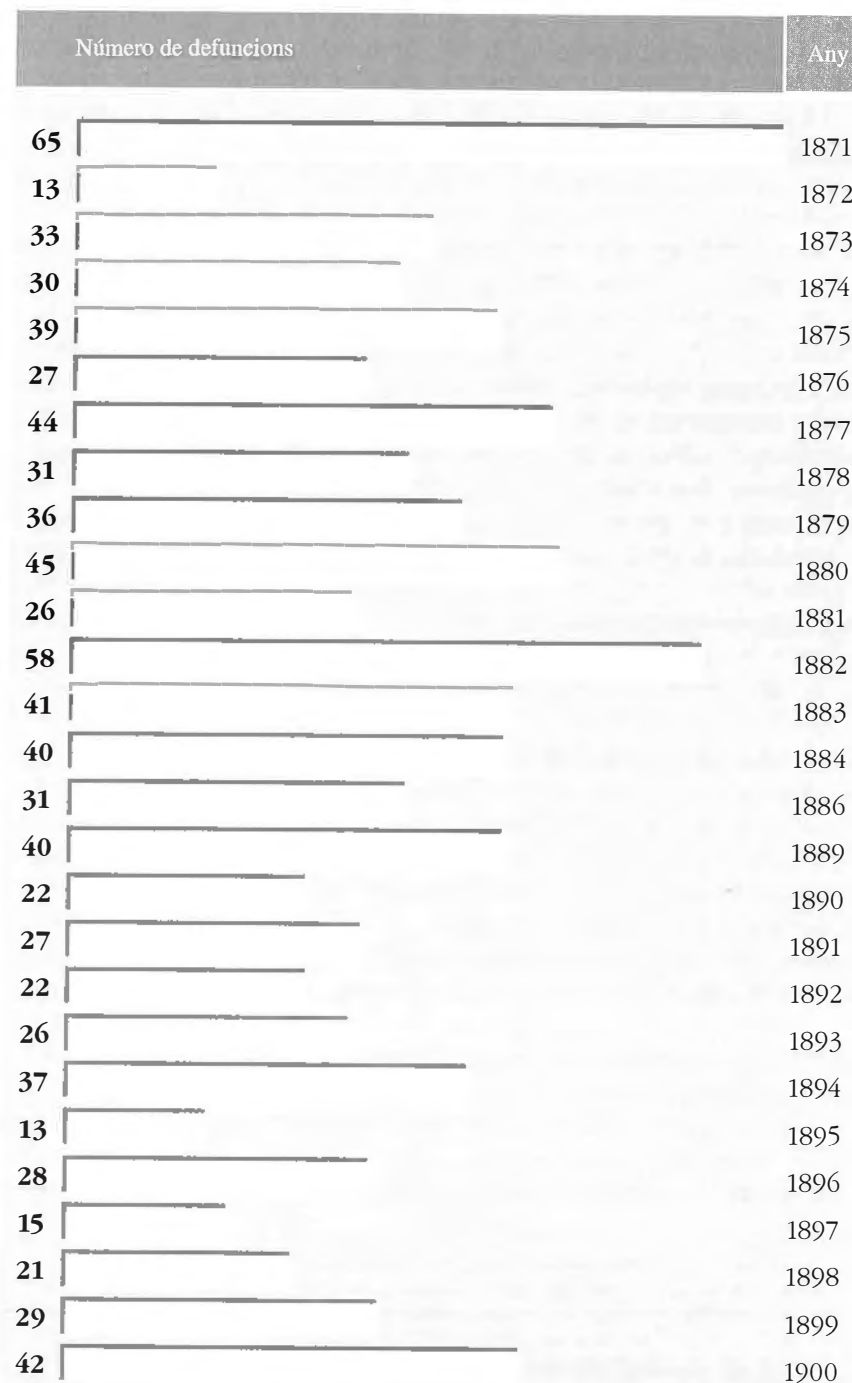
Hi ha 739 homes i 681 dones; 347 homes són solters i 294 dones solteres; casats: 346 homes i 347 dones (?) i 46 viudos i 40 viudes.

Saben llegir 9 homes i 15 dones; saben llegir i escriure 472 homes i 320 dones; no saben llegir 258 homes i 346 dones.

Els següents censos diuen que el 1910 hi ha 1.470 habitants. El 1920, 1.491. El 1930 ja són 1.625 i el 1936 arriben a ser 1.662 Però el 1940 han tornat a baixar, sobretot a causa de la guerra *incivil*: 1.540. Al cap de deu anys, el 1950, encara són menys: 1.436. En canvi, el 1960 arriben a 1.594. Deu anys més tard, és a dir el 1970, les 662 famílies censades donen un total de 2.875 habitants i una mitjana de 4,34 persones per casa. Continua l'augment de la població en 1975, quan hi ha 3.138 habitants. El 1981 la

xifra ha crescut a 3.407 i, segons el darrer cens de l'any 1995, ja s'han superat els 6.000 habitants.

Gràfica de defuncions (1871-1900)

Defuncions curioses

La segona part d'aquest capítol tractarà, com ja he «lit, de les *defuncions curioses*.

És molt probable que molts dels lectors no hagin pensat mai que un llibre com el de *Defuncions* presenti quelcom d'interès. ¿Què s'hi pot trobar sinó la trista llista, cronològicament exacta, sobre els noms i dades dels difunts? El sotasignant compartia igualment aquesta convicció i ben segur que, de no ser perquè la tafaneria pot més que les idees que hom ja té, aquesta part del capítol no s'hauria escrit mai. Però...

El cuc de la descoberta em féu obrir, un dia qualsevol, l'únic llibre antic, que existeix encara, de les defuncions de la nostra Parròquia de Sant Vicenç. I a poc a poc, el monòton girar les pàgines es féu més lent. Entre molta i variada lletra apareixien algunes dades que em canviaven l'actitud i lectura. I així, pausadament, i passant del relatiu interès a la lectura més atenta, anà sorgint, com sense voler-ho, un futur material.

El temps que es cobreix aquí correspon al període dels anys 1759 a 1852, és a dir, que començaré amb les dades situades fa uns 240 anys per acabar-les gairebé 150 anys enrera. Pràcticament, un segle.

No us preocupeu! No copiaré totes les defuncions, sinó només les més interessants. A més, moltes —les de l'època de la Guerra del Francès, per exemple— ja es comentaran en un altre lloc (cap. 18) i, lògicament, no les repetiré aquí. He procurat destriar, d'entre totes, la setantena següent:

Amb motiu de les **grans avingudes i riuades** del Llobregat, hi ha aquesta relació textual en la qual es constaten les dates en què es succeïren les esmentades calamitats:

«el 4 de setembre de 1771, una gran avinguda del riu»⁵

«el 29 d'agost de 1786, la vinguda de la Riera de Morral»⁶

«el 16 de juny de 1787, cap al tart, la riuhada»⁷

«lo dia 6 de setembre de 1824, el Riu vingué molt caudalós»⁸

«Lo dia 24 d'agost de 1842 baixá la gran riuada, fou tan gran que entrá dins la cenia de can Amat mes de 4 pams».⁹

No és d'estranyar que avui els més grans d'entre els castellsbalencs recordin encara, una mica esporuguits, quan el riu baixava valent, entrava al tunel del tren, prop de Martorell, i inundava els magnífics arenys. Segurament que, en els anys que us he referit, la por era idèntica!

Una mostra del que succeïa la tenim en la gran riuada del Llobregat, a començament de novembre de l'any 1982, quan unes fortíssimes i geogràficament molt concentrades pluges feren molt de mal en diferents comarques i pobles del seu curs.

Conseqüència del que s'acaba de dir, són **els ofegats**. Impressiona, encara avui, llegir aquestes fredes notes: «se encontrá una minyona ofegada de uns nou anys...» Què devia passar? Podem fer totes les suposicions

⁵ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759 a 1852*, foli 24.

⁶ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759 a 1852*, foli 53.

⁷ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759 a 1852*, foli 54 v^a.

⁸ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759 a 1852*, foli 146v^a.

⁹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759 a 1852*, foli 183.

possibles, però el dissortat fet queda com està escrit. Encara era més jove el «noi de tres anys mort de les contusions que rebé dins el riu». I no eren només criatures els qui morien ofegats: homes madurs, com aquell que era «d'uns cinquanta anys, colrat del sol...», o aquell altre d'uns «xexanta» anys, apareixen en l'esmentat llibre de defuncions.

Per què sabem de tants que es negaven al riu i eren trobats aquí? Què ho devia fer? Parlant un dia amb un castellsbalenc ja madur em deia que, quan el Llobregat passa pel terme de Castellsbalenc, perd una mica l'empenta que fins aleshores duia i que, en amansir-se la força de l'aigua, els pobres cossos dels ofegats podien restar més a prop dels marges del riu. És una bona raó, oi?

«El 4 de setembre de 1771 una pobra dona se encontra affegada en los arenys de Casa Amat...»¹⁰ «Als 4 de juny de 1780 un home de uns xexanta anys, que se encontra mort en lo Riu de pochos dias...»¹¹

«Als 30 de agost de 1786, en lo termenal dels arenys de Amat ab Casas del Riu, dos passas dins la aigua del riu Llobregat, se trobá una minyona ofegada de uns nou anys poch mes o manco de edat; se pensa que era filla de Joseph Corominas del rieral, pagès de St. Miquel de Taudell, sufraganea y terme de Terrassa, que lo dia vint i nou de dit mes y any la vinguda de la Riera de Morral sen aportá dos fillas de dits conjuges: pero avisats, res-pongueren que segons las senyas que de ella donaven, apareixia que devia ser la petita de las dos, pero que ells no volian venir, ni gastarhi res, y que la enterrassen, que Deu lo ho pagaria...»¹²

«Als 16 de juny de 1787, cap al tart, des de la vora del riu Llobregat, que passa per los Arenys de casa Amat desta Parroquia, se veu que la riuhada portava un home mort, y amb un ganxo lo tragueren del corrent de la aygua. Se digué, que dit dia setse la Riera de Magarola havia assitiats sinch segadors en una font que hi ha mes amunt de Esparaguera, dita la font de la Subalma, y sols ne havia escapat un, y es natural que est es un de aquells: se sab que en la Parroquia de Abrera ne han trobat dos, y en St. Andreu un, tots ofegats en la mateixa riuhada.»¹³

«Als 13 de novembre de 1788, se trobá mort baix de un torrent, cerca de Casa Nicolau de dalt, desta Parrochia, Joan Armajals, brasser de la Vila de Martorell, patia de mal de St. Pau, o mal caduch, y se judica li vingué arrencant una rabassa dalt del marge, y cahent en la aigua del torrent se ofegá...»¹⁴

«Als deu de agost de 1803 morí ofegat en la Riera den Morral, se creu de edat sis anys, o set, un Miñó, que judican era fill de un pobres que frecuentaban est terreno per limosnas...»¹⁵

¹⁰ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759 a 1852*, foli 24.

¹¹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759 a 1852*, foli 43v^a.

¹² A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759 a 1852*, foli 53.

¹³ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759 a 1852*, foli 54v^a.

¹⁴ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759 a 1852*, foli 56.

¹⁵ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759 a 1852*, foli 85.

«Als 10 de octubre de 1804 a la nit se enterrá un home, que se encontrá ofegat en lo riu Llobregat, y se diu que lo riu Noya lo arrastrá...».¹⁶

«Als 29 de maig de 1815... un Jobe desconegut que lo escupí ofegat lo Riu Llobregat cerca de Casa Flaviá de las Illas de esta Parroquia...».¹⁷

«Als 8 de setembre de 1824... un Noy que se troba deban de las Illas de Don Jaume Vecian, Amo de Casa den Casas de la Iglesia; tenia uns 3 anys de edat y que morí de las contusiones que rebé en dit Riu...».¹⁸

«El dia 19 de juny de 1827... un Home desconegut que se trobá mort a la vora del Riu Llobregat sota lo Masset den Corominas, tenia uns xexanta anys...».¹⁹

«Als 8 de octubre de 1827... una dona desconeguda que la deixá ofegada lo Riu Llobregat sota la Costa del Castell, tenia uns 23 anys».²⁰

«Als 26 de agost de 1842, dos cadavers de dos homans que lo dia 24 de dit mes baixá la gran riuada ofegats, la riuada fou tan gran que entrá dins la cenia de can Amat mes de 4 pams».²¹

Però no tot ha d'ésser tan tràgic! Ens agrada més saber que moltes vegades les causes de la mort són més naturals i **fortuïtes**. Aquí només en consignaré algunes, d'entre la gran majoria que es destaquen també per algun motiu, per exemple, dos soldats trobats morts.

«Als 25 de novembre de 1760 en la barraca de la viña de Joseph Moragas de la heretat de Casa Pedrerol de baix, se encontra un home mort que al pareixer era estranger, de edat de uns trenta anys, y se judica que havia cerca quinze dias que devia ser ja mort y que morí de fret y miseria, al cadaver del qual per ser ja molt passat se doná sepultura embolicat ab la pobra roba que portava. Amore Dei».²²

«Als 15 de octubre de 1777 morí Eularia Julia y Morral. Nota: que lo marit de la difunta demaná que los sacerdots se servissen anar en forma de comunitat a buscar lo cadaver en sa casa, hi anaren, donant tres sous a cada un, de professó, y tres sous de mes a la obra de la Iglesia, y jo no volguí cosa alguna».²³

«Als 23 de abril de 1811 morí en casa Nicolau de dalt sobre lo mitx dia Joseph Dellonde, soldat de la 4ª Compª del 2n Batalló de la 1ª Secció de la 1ª Legió de Infantª de linea catalana. No rebé sagrament algun per haver mort inopinadament sens donar temps de avisar...».²⁴

«Als 4 de mars de 1814 se doná sepultura eclesiastica al cadaver de un Soldat Español que se encontrá mort cerca del camí que va a Sant Cugat dins la present Parroquia...».²⁵

¹⁶ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 89.

¹⁷ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 123.

¹⁸ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 146vª.

¹⁹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 152.

²⁰ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 153.

²¹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 183.

²² A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 4.

²³ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 35vª.

²⁴ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 112.

²⁵ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 121.

«Als 9 de febrer de 1817 se doná sepultura eclesiastica al cadaver de un home desconegut que se trobá mort en terras de la Heretat de Nicolau de baix del present terme (qual despues averiguat he sabut que se anomenava Jaume Margarit habitant en Martorell)...».²⁶

«El dia 19 de juny de 1827... un Home desconegut que se trobá mort a la vora del Riu Llobregat sota lo Masset den Colominas, tenia uns xexanta anys...».²⁷

Arribats aquí, presentarem algunes anotacions que tenen en comú la mort **per accident**. Un dels difunts morí estimbat anant de Can Margarit a Can Nicolau de Baix; era natural i habitant de Terrassa. Més tard, i només amb dos anys escassos de diferència, trobarem dues defuncions en les quals consta el motiu: «cayguda de un arbre» però no s'hi especifica res més. No hi fa res l'edat perquè, mentre un d'ells només té dotze anys, l'altre ja en té vint-i-vuit. El darrer accidentat, estrictament, diu que morí d'un cop de destrál al peu (!).

«Als 10 de febrer de 1786, sota la penya de las vinyas de Casa Margarit se trobá mort, ja de molts dias un home pobre, que seria de 75 a 80 anys de edat, y digueren que se nomenava Fermí Cutet, treballador, fill y habitant en Terrassa en casa mestre Farigola; lo dia 29 de janer a la tarda sen aná de Casa Margarit ab lo determini de arribar a Casa Nicolau de baix, segons ell mateix digué, y se judica que equivocá aquell mateix dia lo camí, prenent un caminet nou de anar a un paratge, sota dita penya, que dit Margarit vol plantar de vinya, y passat dit paratge, se acabá lo camí, y lo terreno es molt rost, y se coneixia lo tros que havia rossolat agafantse ab gatosas y espígols, que eran arrancats, y estava a la vora de un marge agafat ab uns pins petits... y se enviá lo sarró y lo bastó a un fill seu, y no sen ha sabut res mes».²⁸

«Als 2 de setembre de 1805 cerca las dos de la tarde morí sepultada en las ruhinas del paller de Casa Corominas una dona pobre de solemnitat, la qual segons digueren se anomenava Engracia Soler, habitant en las Barraquetas de Sants...».²⁹

«Als 18 de desembre de 1807 a les onse del mitx dia havent avisat per administrar los Sagraments a un home que digueren hi havia molt mal de una ferida, se passá immediatament a la Extrema-Unció...».³⁰

«Als 26 de abril de 1810 morí de una cayguda de un arbre en la edat de dotse anys...».³¹

«A 1 de mars de 1812 morí de una cayguda de un arbre en la edat de vint y vuit anys Gabriel Gabarró nat. de Pallejá...».³²

«Als 22 de octubre de 1850 se enterrá Martí Bosch y Bros lo qual morí

²⁶ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 127.

²⁷ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 152.

²⁸ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 52.

²⁹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 90vª.

³⁰ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 95.

³¹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 108vª.

³² A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 113vª.

dos dias antes de un colp de destrál ques doná al peu, y de edad alguns vint y cuatra anys...».³⁴

Un apartat més tràgic és el que fa referència a les que es poden anomenar **morts violentes**. Els dos casos que consignaré foren morts per bala. Un d'ells serà tractat més àmpliament en el capítol 18. Diré només que era un treballador de Can Pedrerol de Dalt mort pels francesos. El segon cas sona a *vendetta*. Prop de Can Canyadell un home era tirotejat des del camí i moria instantàniament en travessar-li la bala el cervell.

«Als 4 de abril de 1810, morí a las vuit horas del matí de un tir de fusil dels Francesos, en la edat de uns quaranta sinch anys, Isidro Fernando, natural de St. Cugat del Vallés...».³⁴

«Als 22 de juny de 1837 Pau Lledó y Montaner que morí lo dia antes de una vala de fusell que li traspasá lo cervell, pasant per lo camí de Casa Cañadell de esta prop del pou, que li dispará un home armat desde sobre dit camí; tenia de edat 33 anys...».³⁵

Malauradament hi ha persones que no saben o no poden acceptar la realitat i opten per llevar-se la vida. **El suïcidi** d'una pobra dona de Monistrol que es tirá al riu «fent primer el senyal de la creu» encara dóna més incertesa a la seva decisió i fa estremir a qui ho llegeix. Què devia passar pel cap de la desgraciada? Qui o què la menà a prendre aquesta decisió? En podrem pensar el que vulguem, però aquí queda el fet.

«Als 15 de novembre de 1792 devant del Mas Casas del Riu, desta Parroquia, a la vora del riu Llobregat, se trobá una dona morta, que lo riu havia portat, que era molt consumida, de uns cinquanta anys de edat. Digueren que lo Batlle de Monistrol de Montserrat, havia dit que quinse dias havia, que faltava allí una dona, y judicavan se havia negat. La dona que faltá en Monistrol, als 28 de octubre se havia tirat al riu Llobregat, fent primer la senyal de la creu; lo vegí des del molí Theresa, muller de Pere Llorens, colleraire de dit Monistrol, filla sua, sens poderla socorrer, ni impedir...».³⁶

Dins la tristor del tema, apleguem ara una sèrie de detalls sobre **la indumentària i vestits**. Crec que és una bona ajuda per conèixer, ni que sigui una mica, com es vestia la gent aleshores. Tenim, per exemple, un home que encara portava, malgrat la fatal relliscada, «un sombrero de burell molt usat, mitjas blancas y sabates.» Un altre portava uns rosaris. També té prou interès el cas del facciós ofegat al Llobregat.

«Als 30 de abril de 1777 se encontrá un home mort prop lo torrent que hi ha entre las terras de Casa Pi de Castellera y de Casa Corominas, se te per cert ques precipitá del bosch de dit Pi preocupat del cansancio del camí lo dia 28 de mars antecedent a prima nit, pues se ohí de la altra part venint de Martorell algun ruido, com de un pes ques precipitava, y no se pogué ben compendrer; era petit de estatura y prou gros, de edat demos-

³⁴ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 208v^a.

³⁵ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 108.

³⁶ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 171.

³⁷ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 64v^a.

trava ser de cerca sexanta anys, portava sombrero gambeto de burell molt usat, mitjas blancas y sabatas, se li encontraren rosaris y cosa de uns vint sous en diner...».³⁷

«Als 4 de juny de 1780... se judica era un pobre de Masquefa per lo sarró ab pa, y dos diners se li trovaren...».³⁸

«Als 16 de juny de 1787... era de edat de uns cinquanta anys, de mediana estatura, la barba espessa ab alguns pels blanchs, medianament gras, colrat del sol en la cara; no portava altra roba que un calsó de cuiro en una cama, y un didal de cuiro del dit índice lligat a la munyeca del bras esquerra, y lo demés tot desnú; ningú lo ha conegut, si be lo miraren de diferents pobles...».³⁹

«Als 26 de desembre de 1793, se trobá un home mort a la vora del riu dins de la aigua a la part de Casa de Pelegrí, desta Parroquia; tenia uns trenta anys de edat y tenia uns Rosaris lligats a las mans; y per aixó se li doná sepultura eclesiastica...».⁴⁰

«Als 29 de gener de 1823... un home que se troba ofegat en lo riu Llobregat debant de Casa Flaviá de las Illas, sols se ha pogut collegir que era un dels Facciosos que en lo dia vint y sinch, fugint de nostres tropes y Milicianas Nacionals que se trobaban en Olesa, se tirá al riu Llobregat ahont se ofegá; se pot dir que tindria uns vint y dos anys de edat, de cara rodona, cabellas rosos, molt clar de barba, nou palms de alzada, vestit ab un pantalon de cordellats, camisa y hermillas de drap, y una jaqueta de bayeta de cutó negre, descals de peus, sense veureseli cap ferida...».⁴¹

També podem reunir algunes partides quant al **lloc** de la defunció. Des de corrals i pallisses, passant per l'Hostal de la Barraqueta, en tenim una bona varietat. L'anomenat Hostal, avui desaparegut totalment, era un clàssic hostal de camí situat a la carretera Reial de Madrid en el seu anterior traçat, quan era lleugerament més a prop del riu que ara, i en el qual durant molts anys s'hostatjaren viatgers que anaven o venien. Segurament que els qui millor feren conèixer la seva existència foren els germans Martí –Vicenç i Joan– els famosos *Noi* i *Xic* de la Barraqueta. (Els dedico un capítol sencer).

La darrera mort d'aquest bloc de defuncions és situada a la Rectoria: la mare del Rector, que fou sepultada en una «tomba situada al mitg de la Iglesia...».

«Als 26 de abril de 1812 morí a mitg matí en lo corral de Casa Estaper d'esta Parroquia, un Pobre de solemnitat, lo nom y origen del qual no se ha pogut averiguar...».⁴²

«Als 30 de agost de 1823... Carlos, fill de pares incognits, que lo alletava ab intervenció del Sant Hospital de Barcelona, Rosa Sargas, viuda de

³⁷ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 34v^a.

³⁸ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 43v^a.

³⁹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 54v^a.

⁴⁰ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 66v^a.

⁴¹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 142v^a.

⁴² A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 114v^a.

Jacinto Camps; tenia uns set mesos de edat, morí en la Pallisa de Casa Campañá...».⁴³

«Als 27 de maig de 1824... Narcisa Francisca, filla de Pares incognits, Albat (que morí de edat de quatre anys) en la Pallisa de Casa den Puig de Castellbisbal, encomenada del Sant Hospital de Barcelona a Josepa Piqué, muller de Magí, treballador de Vilafranca. Amore Dei.»⁴⁴

«Als 7 de abril de 1792 morí de edat de uns 42 anys Joan Figuerola, pagés de la Parroquia de Sta. Maria de Puigpelat, del Arquebisbat de Tarragona; vol ser enterrat en lo sementiri de St. Andreu de la Barca haventlo jo, lo Vicari, acompanyat des del Hostal de la Barraqueta, ahont morí...».⁴⁵

«Als 26 de agost del 1790, morí de edat de cinquanta tres anys, poch mes o manco, Francisco Puig, hostaler de la Barraqueta..., al cadaver del qual se ha donat sepultura Eglesiastica en lo sementiri de la Iglesia Paroquial de St. Andreu de la Barca havent jo acompanyat lo cadaver, ab la Creu de Castellbisbal, desde la casa fins a la Riera del Palau, que es lo terminal de las dos Parroquias.»⁴⁶

«Als 30 de setembre de 1817... al cadaver de Maria Roig, albat, que morí lo dia antes de edat de sinch semanas, filla dels habitants en lo Hostal de la Barraqueta...».⁴⁷

«Als 10 de febrer de 1838... Pere Garsa, natural de Igualada que morí de repenta en lo Hostal de la Barraqueta...».⁴⁸

«Als 14 de setembre de 1780 morí en esta Rectoria, Maria Galliffa, mare mia, havene habitat de 1750 fins 1780 en la Rectoria de Vilamajor en ma companyia, al cadaver de la qual se ha donat sepultura eclesiastica en la tomba al mitg de la Iglesia davant la trona y Sta. Lluçia ha hont se enterran los que moren a la Rectoria...».⁴⁹

Potser el nom de *professió* no és prou encertat i només pugui aplicar-se, pròpiament, a un músic mort al carrer de Santa Rita i a un soldat espanyol.

A continuació segueixen una bona mostra de Rectors morts i enterrats dins l'església parroquial:

«davant lo Altar del St. Christo»,

«cerca de la pica de la ayguabeneyta»,

«en la sepultura del mitj»,

«davant lo Altar de St. Sebastiá», o bé

«en la tomba major de la Iglesia parroquial».

Val a dir que actualment no es conserva cap d'aquestes sepultures.

El cas que no s'hauria de deixar de llegir, al meu entendre, és el del

⁴³ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 144.

⁴⁴ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 145v^a.

⁴⁵ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 47.

⁴⁶ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 59.

⁴⁷ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 128v^a.

⁴⁸ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 173.

⁴⁹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 44.

Mercedari exclaustat, Francesc Pallés; la minuciosa i detallada descripció que se'n fa crec que paga la pena.

«Als 18 de abril de 1797 morí de edat de uns trenta anys, Fernando Dias de Lara, musich de Barcelona, fill de Fernandlo, pagés de Mansanares de la Mancha, en lo carrer de Sta. Rita de esta Parroquia...».⁵⁰

«Als 4 de mars de 1814 se doná sepultura a un soldat espanyol.»⁵¹

«Als 30 del mes de abril de 1779, morí lo Don Agustí Fages, Prebere y Rector de la Iglesia Parroquial de S. Vicens de Castellbisbal, de edat de xes-santa nou anys, de la vila de Guissona, Bisbat de Urgell; Rebé lo St. Sagrament de la Penitencia sub conditione y lo Sagrament de la Extremauncio, que li ministrí jo, Pau Juliana, prebere y Vicari de dita Parroquia.

«En lo mateix dia celebrá lo St. y tremendo Sacrifici de la Missa, y volgué anar despres a passejar a la Capella del Castell y constituít davant dita Capella, repentinement se ferí y perldé la paraula a dos quarts de nou del matí y morí a dos quarts de dotze del mitx dia.

«Al cadaver del qual se ha donat eglesiastica sepultura en terra ferma, dins la Iglesia de St. Vicens de Castellbisbal, davant lo Altar del St. Christo, sobre lo qual cadaver hi ha una llosa de pedra, rotulada ab lo dia, mes y any de sa mort; lo dia primer de maig se li cantaren dos officis, ab assistencia de quatre sacerdots, y dinar en dita Rectoria. Ita est Juliana Vicarius.»⁵²

«Als 17 de agost de 1791 morí de edat de 65 anys lo Rt. Dr. Isidro Guiu, Prebere y Rector de la Iglesia Parroquial de St. Vicens de Castellbisbal, Bisbat de Barcelona, desde 1779 y antes Rector de St. Pere de Vilamajor del mateix Bisbat desde 1750; al cadaver del qual se doná sepultura eclesiastica dintre de la Iglesia cerca de la pica de la ayguabeneyta, ab una llosa humil sobreposada, ab la inscripció per ell mateix ordenada.»⁵³

«Dia 31 de desembre de 1801... morí de edat de 67 anys a poca diferencia lo Rvnt. Sagimon Comas, natural de la Parroquia de St. Quirse de Vasora (sic), Bisbat de Vich, Prebere y Beneficiat de la Iglesia de Gurb de dit Bisbat, obtentor del Benefici fundat en dita Iglesia vaix la invocació de Maria Ssma. de la Esperansa, y havent obtingut lo mérit de Vicari en las Parroquias de Vilamajor y de la present... en la sepultura del mitj de la present Iglesia...».⁵⁴

«A 1 Janer de 1811 morí a las nou horas del matí en la edat de 57 anys lo Rt. Dn. Joan-Pau Ribot, Prebere Rector de la present Parroquia, fill de Jaume Ribot y Samsó, Apotecari natural de Martorell, y de Francisca Girona, natural de Sitges, conjuges.

«Rebé los Sagraments de Penitencia, Eucharistia y Extremauncio, y als tres de dit mes y any se li doná sepultura Eclesiastica dins la Iglesia de la present Parroquia davant lo Altar de St. Sebastiá, haventseli celebrat pri-

⁵⁰ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 71v^a.

⁵¹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 121.

⁵² A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 42.

⁵³ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 60v^a.

⁵⁴ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 79v^a.

merament los oficis de Enterro y Novena ab asistencia de deu sacerdots, faltantne vuit a causa de la inclemencia del temps.

»Los Religiosos de Terrassa que no asistiren, supliren en sa Iglesia los sufragis y sels doná la mateixa limosna com als que havian assistit...»⁵⁵

«Als 14 de agost de 1838 es doná sepultura eclesiastica al cadaver del P. Pau Sagau, Rector que fou de esta Parroquia per lo espay de vint y tres anys i sis mesos; fill y natural de la ciutat de Barcelona, y de Anton y Maria, difunts; de edat setanta sis anys, tres mesos y 13 dias.

Anteriorment havia esta Vicari de la Pobla de Claramunt per lo temps de set anys, despues fou Curat de San Quintí per deu anys, y Vallvidrera onse anys.

Morí de mort natural, rebé los Sants Sagraments de Penitencia, Eucaristia y Extrema Uncio, y feu testament en poder de la Rectoria del Papiol. Ita est Francesch Pallés, Vicari».⁵⁶

«Als 13 de febrer de 1840 se doná sepultura Eclesiastica en la tomba major de la Iglesia parroquial al cadaver del R. P. Francesch Pallés, Religión Mercenari, exclaustat, fill de Gabriel, mestre sastre y de Francisca Roca, conj. difunts de Barcelona, lo qual morí de un colp que rebé en lo pols dret al caurer del costat del llit mentras se vestia a un quart de quatre de la tarda del dia nou de dit mes y any; esen de edat de sexanta dos anys y cuatro mesos; no rebé sino lo Sagrament de la Extrema Unció ab las solas uncions per ser la mort prompta. Ita est Llorens Masip, Preb. Econom de Castellbisbal.

»IUSTUS SI MORTE PREOCUPATUS FUERIT IN REFRIGERIO EXIT

»(Sap. 4)

»Lo sobredit religiós fou de una vida exemplar e irrepreensible, afable y alegre ab totoni, qualitats que me obligaren a tenirlo en esta Rectoria desde lo dia que vaig entrar Economo en esta parroquia a 1 setembre de 1838.

»En tot aquest temps no ha ocorregut la mes minima desunio o reñina entre los dos. Fou molt apreciat de la religio mercenaria per sas relevants virtuts. Fou comunador del convent de Lleida y de altres convents de la provincia, Mestre de Novicis. Obtenia lo grau de presentat; y al temps de exclaustarlos era Superior del convent de Barcelona; en la cual epoca vingué a esta rectoria per la coneixensa que tenia ab lo difunt R. Pau Sagau rector, lo cual per las circunstancias del temps se vegé precisat a retirarse a Barcelona dos o tres anys, en cual temps lo expresat P. Pallés regentá esta parroquia ab aplauso y edificació de totoni; Caygué malalt lo dia de la Conversió de St. Pau de 1840, que depués de haver cantat son ofici se posá al llit sempre alegre y resignat en sa malaltia, y sos principals desitjs eran rebre los SS. Sagraments de N. M. Iglesia que a est fi reclamaria de continuo a Sta. Catharina de Siena, cual imatge tenia en lo capsal del llit del cuarto gran qui va al cort, ahont morí;

⁵⁵ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 111.

⁵⁶ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 174.

»Confessava a menut y dejunava molts dias; ja anaba convalescent, dos dias que se llevaba y lo diumenge dia 9 de febrer de 1840 diná bé, y al eixir del Rosari entrí en son cuarto ahon y habian lo Sr. Joan Comellas y Campañá, Martí Bosch, lo Batlle Gaspar Pi y Pau Duran, tots fent bulla amb ell, y a las tres horas de dita tarde li digué que se habia de llevar com los dos dias antes, y ell molt content, pasarem nosaltres al meu cuarto per divertirnos y donar lloch a que ell se vestís, com aixis ho practicaba los dias antes; y encara no pasá un quart que ma germana Rosalia y la criada Rosa Miró lo trobaren en terra, correguerem, lo alsarem y lo posarem al llit tot vestit com lo trobarem e immediatament lo Extrema Unció ab las solas uncions y a las uncions dels peus ja era difunt; deixá gran dolencia a tot lo poble.

»Lo dimars seguen cantarem per son repos lo ofici de difunts ab sis sacerdots. Luego lo anarem a cercar a la Rectoria y lo portarem quatre sacerdots voltan la Iglesia y Rectoria, y arriban a la Iglesia se cantaren solemniter dos misas.

»Quedá son cadaver present, y lo dimecres dia 12 se li cantaren dos misas del reso, solemniter, ab tres sacerdots y seculars que asistiren, son cadaver queda present y lo dia tretse se li celebraren, també solemniter, tres misas de difunts cantades ab asistencia de 12 sacerdots, perque no pogueren venir mes per la pluja.

»En la Rectoria se cantaren solemnes gracias despues de dinar com se acostuma en semblants funcions, y depués de dita funció se enterrá son cadaver en la tomba major de la Iglesia al costat del R. Sagau. Dins de son baul si posá ab una empolleta ben tapada son nom i cognom, perque a temps avenir sapian ahont descansa dit cadaver, que ni fea fator en lo acte de enterrarlo, puguense dir de ell que se feu aprecia en vida y en mort. Ita est Llorens Masip, Preb. Econ^a.»⁵⁷

He volgut fer una escala quant a la **situació econòmico-social** que, començant per un pobre de solemnitat o una filla de pares desconeguts, passant per l'hereu de can Pelegrí, o la viuda del Comte de Dublaisel, acaba amb els funerals pel rei Carlos III.

«Als 30 de desembre de 1809 morí en Casa Flaviá de las Illas un Pobre de solemnitat dit Francisco T. natural de la Montaña...»⁵⁸

«Als 18 de octubre de 1811 morí a las dotse del dia, Albat de un mes y dinou dias, Maria del Remy, filla de Pares incognits...»⁵⁹

«Als 15 de setembre del 1759 morí lo Sr. Francisco Peregrí y Aguilera, estudiant, de edat de 14 anys, fill y hereu del Sr. Francisco Peregrí, Pagés y familiar del St. Offici, al cadaver del qual se doná eclesiastica sepultura lo dia 16 de dits mes y any en la Parroquial Iglesia de Martorell devant lo altar de St. Antoni Abat, acompanyí lo cadaver fent offici de Parroco fins a la Creu del Congost, com es costum, ahont lo rebé lo Sr. R. de dit Martorell, y

⁵⁷ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 176v^as.

⁵⁸ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 107.

⁵⁹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...* 1759 a 1852, foli 113

la Creu i jo prenguerem la esquerra y lo acompanyí fins a dita Iglesia y diguí lo primer offici...».⁶⁰

«Als 15 febrer de 1831 en la tomba de la Iglesia Parroquial de Sant Vicens de Castellbisbal se doná sepultura eclesiastica al cadaver de la Iltre. Sra. Dña. Mariana de Mascaró, viuda del Conde Don Manuel de Dublaisel, Brigadier de Guardias Valonas, la qual morí en la Parroquia de Sant Just y Sant Pastor de Barcelona (ahont habitaba) de edat de vuitantahun anys...».⁶¹

«Als tres del mes de febrer del any 1789, se feu en esta Iglesia lo funeral per Don Carlos Tercer Rey de Espanya, que morí als catorse de desembre proxim passat; lo vespre antes se tocaren tres tochs, despres de tocada la oració, y així mateix lo matí; se pará lo tumol ab quatre atxas de la Obra encesas, y se cantá un Offici de Requiem, y despres la Absolta General, tocant las campanas —conforme a la carta circular del Ilm. y Rm. Sr. Bisbe de Barcelona, que reberem als vuit del dalt dit mes y any—. Tot fou gratis.

»Era est augusto Monarca fill de Felip quint; germá de Lluís quart, que regná y morí lo any 1724, germá de Fernando sisé, que morí lo any 1759, tots Reys de Espanya. Havia estat Rey de Naps, de ahont vingué a succehir la Corona de Espanya al octubre de 1759. Als quinse de febrer de 1789, se celebrá un Offici, esposat lo SS. Sagrament, ab las lletanias dels Sants, luego de acabat lo Offici, tot per alcansar de la Divina Magestat per medi del Sant Sacrifici, y interseció dels Sants, un bon acert en lo govern de nostre Catholich Monarca Carlos quart, que Deu guarde, conforme la carta circular de dit Ilm. de Barcelona. Tot fou gratis».⁶²

Insòlites són les dues darreres defuncions. La primera és la d'una dona *muda des del naixement*. La segona sembla repetir la història de sant Ramon. No la coneixeu? Doncs llegiu-la, si us plau, i en sabreu tant com el qui ho transcriu.

«Als 22 de maig de 1812 morí al matí de edat trenta anys Agnés Comas, donzella muda *a nativitate*, filla de Valentí Comas, natural de Navarcles, bisbat de Vich, y de Maria Rovira, natural de Castellbisbal. Rebé lo Sagrament de la Penitencia *sub conditione* per no haverse pogut formar certitut moral de la existencia de la mateixa, y la Extremaunció absolute...».⁶³ «Als 26 dias del mes de octubre del any 1776 morí Theresa Comajuncosa y Fralando, de edat de cerca vint y tres anys, habitant en Casa Estaper, muller de Pau Comajuncosa, pages (per repentino accident estant proxima a parir no pogue combregarse, se li dona la absolucio baix de condicio, se li administra la Santa Uncio, y luego que expira li tragueren la criatura y se batejá baix de condicio y no feu testament), al cadaver de la qual se dona eclesiastica sepultura en lo sementiri de dit Castellbisbal, lo dia vint y vuit de dits mes y any; se li celebrá una Missa resada. Dr. Agustí Fages, Rector».⁶⁴

⁶⁰ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759 a 1852*, foli 3.

⁶¹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759 a 1852*, foli 159v^a.

⁶² A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759 a 1852*, foli 57.

⁶³ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759 a 1852*, foli 115v^a.

⁶⁴ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions... 1759 a 1852*, foli 33.

INVENTARIS

El primer inventari del qual tinc notícia es féu l'any 1664; malauradament, en haver-se perdut, no en podem saber el contingut.

El primer inventari que s'ha conservat fins als nostres dies es féu dos anys i mig després de l'històric 11 de setembre de 1714, concretament el dia 15 de febrer de 1717, en el temps que regia la Parròquia mossèn Joan Garriga. Constitueix una relació del que hi havia aquell any a la sagristia:¹

«Una Vera Creu de plata sobredaurada; una creu de plata; dos calses de plata sobredaurats; una basineta de plata; un salpassé de plata; unas crismes de plata; dos candeleros de plata; un vericle de plata sobredaurat; un incenser de plata ab barqueta. Dos albas ordinaris y un de bo ab singul de seda. Una casulla negre de xamallot; una casulla blanca de domas; una casulla vermella de tafatá ab flors; altre casulla vermella de escot; altre casulla blanca de escot; una casulla verda; una casulla morada. Una capa vermella dolenta; una capa blanca de domas; una capa negra de xamallot; un tern blanch y vermell; un tern negra.

»Sis estovallas de tela ab puntas; dotse estovallas de canem; dos tovallolas de seda; quatre corporals; quatre lavabos; dotse purificadors; tres axugamans; dos granatges de tela; sis granatges de canem; sinch amits; dos gonfarons de domas vermell».

En el capítol setè esmentava que es féu un nou Inventari en el qual es procedí a relacionar amb tot detall «els bens, joies i efectes propis de dita Rectoria».² He afegit un número a alguns dels llibres que hi figuren: correspon a la classificació i numeració que es féu durant la meva estada a Castellbisbal. Així es pot saber els pocs que s'han conservat fins als nostres dies.

«En la Parroquia de San Vicente de Castellbisbal, Obispado de Barcelona, a los 19 dias del mes de Sep. del año 1798 el Dr. Joaquin Grau, Abog^o y Promotor fiscal de la Curia y Tribunal Eclesiástico de dicho Obisp. constituido personalmente en las casas de la Rectoria de dicha Parr:

¹ A. PARR. CB. *Llibre de las Administraciones desde 1705*, foli 192v^a.

² A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1700*, foli solt.

vacante por muerte de Don Isidro Guiu y Gallifa, requirió a mi el Escribano infrascrito descriviere en Inventario los bienes, alajas y efectos propios de dicha Rectoria, quales son como se siguen:

»**En el Arxiu**

»Primo, est consisteix en un armari movil de fusta de quatre divisions, o parastatges en la prim^a de las quals se encontra lo següent:

»— Llibre en fol. estret y llarch ab cubertas de pergami int. lib. de Babtismes comensat per lo any 1572 fins a 1621 <2>

»— Un llibre en fol. estret y llarch ab cubertas de pergami intitulat de Babtismes comensat en 1621 fins al primer dia de Jener de 1757 <3>

»— Llibre en fol. ab cubertas de pergami int. de Baptesmes y Confirmacions, comensant en 1757 fins al present, qual llibre es lo corrent, y se continua per no estar conclos <4>

»— Sis coderns units en un llibre estret y llarch sens cubertas, de Obits del any 1583 fins a 1650 y de Desposoris desde 1572 a 1650.

»— Un llibre llarch y estret ab cubertas de pergami dit de Matrimonis que comensá en 1650 fins a 4 de Gener de 1757.

»— Altre llibre dit de Matrimonis comensant en lo any 1757 y se va continuant per ser lo corrent <5>

»— Altre llibre estret y llarch ab cubertas de pergami intitulat dels Obits, desde 1650 fins a 1758 <inconsultable>

»— Altre llibre en fol. ab cubertas de pergami dit de Obits comensat en lo any 1759 qual llibre esta complert fins al fol.61 restant en blanch lo demás <13>

»— Un llibre llarch y estret ab cubertas de pergami en foleo que se intitula Llibre de Decrets de Visitas que part es escrit y part en blanch <inc.>

»— Altre llibre en quart ab cubertas de pergami intitulat Llevador de las Rendas de la Rectoria comensant en lo any 1686 y acaba en lo any 1785 <34>

»— Altre llibre en quart ab cubertas de pergami intitulat Decrets Parroquials comensant per lo any 1772, qual llibre la major part es en blanch y lo restant escrit.

»— Un llibre en quart antich ab cubertas de pergami en lo qual se troba la Constitucio de la Iglesia Nova ab alguns actes y testaments <45>

»— Altre llibre en fol. ab cubertas de pergami antich int. Llibre de Consells <18>

»— Altre llibre en fol. ab cubertas de pergami dit Manual de Actes rebuts en lo pnt. terme y Parr. de S. Vicents de Castell Bisbal comensant en 6 de 8bre de 1641 <47>

»— Altre llibre en fol. antich ab cubertas de pergami que se trohan varios actes, obits, desposoris y Baptesmes de la mateixa parr^a.

»— Altre llibre antich en fol. ab cubertas de pergami, dit Obits, testaments, Baptesmes y altres actes <1>

»— Altre llibre en fol. ab cubertas de pergami intitulat Llibre de Actes y Apocas de 1667 a 1736 ab alguns papers sueltos <48>

»— Altre llibre en quart cubertas de pergami dit Llebador de la Renda de la Parroquial Iglesia de St. Vicents de Castell Bisbal.

»— Altre llibre en quart ab cubertas de pergami poch voluminos intitulat Llibre de la Administració de la Verge Maria.

»— Un lligall compost de setse Coderns molt llarchs y estrets, que un de ells te la següent inscripcio: Comptas molt antichs, y serveixen poch 1776.

»— Altre llibre en fol. ab cubertas de pergami intitulat Constitucions Sinodals.

»— Altre llibre en fol. cubertas de pergami modern intitulat Llibre de las Administracions de la Iglesia de Castell Bisbal<38>

»— Altre llibre en fol. ab cubertas de pergami intitulat Llibre de la Causa Pia de las Donzellas de Castell Bisbal, en lo qual se encontrá deu lliuras y un sou, que son per varias pencions paga Magdalena Bosch. En dit llibre se encontra de altre partit quatre lliuras, dinou sous, de la mateixa Bosch per compte de las pencions esta devent <27>

»— Altre llibre en quart ab cubertas de pergami intitulat Llibre de Celebracions del Vaci de las Animas <14>

»— Un llibre en quart poch voluminos ab cubertas de pergami que se intitula Llevador de las rendas de la Rectoria <33>

»— Un altre llibre en quart ab cubertas de pergami dit Llevador de las Misas y aniversaris de la Iglesia Parroquial de S. Vicents de Castell Bisbal.

»— Un llibre antich ab cubertas de Baqueta int. Capbreu de la Rectoria de Castell Bisbal ab varios actes, papers així en fol. con en quart sueltos tocant a la present rectoria <44>

»— Un altre llibre en fol. ab cubertas de pergami int. Extraccio de Jurats <20>

»— Altre llibre en fol. antich ab cubertas de pergami dit Roser de tot lo any.

»— Altre llibre en fol. molt antich de Comptes ab cubertas de pergami.

»— Altre llibre antich en fol. ab cubertas de pergami de Comtes de la mateixa Rectoria.

»— Altre llibre estret y llarch en fol. intitulat Llibre de las Misas, diaria celebracio, qual llibre es lo corrent <15>.

»— Llibreta de Notas en quart ab cubertas de pergami.

»— Altre llibre en quart cubertas de pergami poch voluminos retulat Llibre de Difunts.

»— Altre llibre antich cubertas de pergami tocant a la mateixa rectoria.

»— Altre llibre en quart antich ab cubertas de pergami en que se contenen varios instruments.

»— Altre llibre en quart cubertas de pergami de Celebracio de Misas y aniversaris.

»— Un llibre en quart cubertas de pergami intitulat de Animas.

»— Altre llibre en quart cubertas de pergami dit Llibre de Aniversaris de Animas y Misas <37>

»— Altre llibre en quart cubertas de pergami tocant dita Rectoria.

»— Un llibre petit cubertas de pergami retulat S. Isidro <31>

- »— Un llibret ab cubertas de pergami retulat Roser <31>
- »— Un llibret ab cubertas de pergami retulat S. Sebastiá <31>
- »— Un llibret petit ab cubertas pergami de la Adm^o de St. Isidro.
- »— Un llibret petit cubertas pergami de la Adm^o de las Donzellas.
- »— Un llibret petit cubertas pergami de la Adm^o S. Antoni de Padua.
- »— Un llibret petit cubertas pergami de la Adm^o del Roser <31>
- »— Un lligall de llibretas de las personas de Confesio y Comunio.
- »— La Marmesoria de Anna Canals.
- »— Un lligall de llibretas de Delmes y grans de la Rectoria ab una llibreta de Catastro de la Parr.
- »— Un lligall de varios papers tocants a la Causa Pia de Mas Ca...
- »— Un llibre antich llarch y estret ab cubertas int. de Confirmacions.
- »— Un lligall de llibretas antigas vellas de la mateixa Rectoria.
- »— Una Pragmatica manuscrita sobre delmes.
- »— Altre lligall de varios papers antichs que se han encontrat en dit Arxiu escrits y altres impresos.
- »— Set lligalls de Testaments que comensan en lo any 1554 fins a 1778 <21,22,23,24>
- »— Un lligall de papers antichs que contenen lo consentiment del Señor (?) per fer la rectoria Obras de la Iglesia, quorante y demes.
- »— Quatre lligalls de Capítols Matrimonials de 1624 a 1759 <7,8>
- »— Un lligall de Actas de fundacio de varios aniversaris.
- »— Dos lligalls de Inventaris de 1664 a 1777.
- »— Un lligall de papers vells de poch profit.
- »— Una reliquia de St. Vicents Mr. ab son reliquiari de plata y vidre cristalli ab sa autentica.
- »— Deu actes de pergami qua fan per los delmes sensos y señorias de dita Iglesia.
- »— La relacio del valor de la Rectoria de Castell Bisbal.
- »— Tres lligalls de Llicencias de Matrimoni desde 1686 a 1754 <9>
- »— Un trasllat ab varios papers instructius de la causa que seguí lo Dr. Isidre Guiu Pbre. y rector contra Jaume Vecian de Barna. en la Real Aud^a.
- »— Lo acte de la fundacio de la Causa Pia del rector Pere Llorens Pbre. en poder de Joseph Singla, Notari de Olesa, als 9 de Sep. de 1744.
- »— Lo acte del censal creat per Domingo Bosch y altres als Administradors de dita Causa Pia en poder del Not. de Martorell al 18 Juny 1761.
- »— Lo acte del censal creat per Pau Sta Cana, pages del Papiol en poder de Joseph Ribas, Not. de Barna als 7 8bre de 1774.
- »— Un lligall ab varias notas y recibos pertañents a la Causa pia de Donzellas.
- »— Item sinch llibretas cubertas paper, y se intitulan los Delmes y Primicias de grans, y vi de la Rectoria.
- »— Un lligall de varios censals y fundacions tocants a la mateixa Parroquial Iglesia de St. Vicents y es gran.
- »— Un acte antich de execucio de Lletres Apostolicas de la Rectoria.

»— Dos lligalls de varios papers per la Rectoria.

»— Un lligall en que se conté un llibret en quart signat de lletra A. ab altres papers propis y tocants a la Causa pia fundada per lo Rt. Dr. Agustí Fages que fou rector de Castell Bisbal, y dues claus que son per obrir la Caixa ahonse dipositan los redits de dita Causa Pia.

»En la Cuyna

»— Un Ascó molt usat y uns Clamastechs.

»— Un cub de quaranta carregas en lloch de quatre botas.

»— Una Caixa ab dos repartiments ab pany y Clau.

»Fruits recollits en lo pnt. any

»Xeixa	14	Corteras,	4	Cortans,	2	Picotins
»Mestall magre	16	»	2	»	2	»
»Mestall gras	21	»	4	»	3	»
»Ordi	4	»	8	»	3	»
»Sibada	6	»	4	»	2	»
»Espelta	2	»				
»Favas y favons	2	»	2	»		

»Fruits que se han adjudicat al hereu del difunt Rector per lo temps de tres mesos y dibuit dias que li corresponen de la cullita de 1791 y estan reservats en la Rectoria:

»Xeixa	6	quarteras,	1	quanta,	2	picotins
»Mestall magre	6	»	9	»	1	»
»Mestall gras	13	»	1	»	1	»
»Ordi	1	»	10	»	3	»
»Sibada	3	»	1	»	3	»
»Favas y favons	1	»	8	»		

»No se han continuat altres fruits que percebeix lo Sr. Rector, per no ser encara collectats.

»Fruits cullits en terras propias de la Rectoria

»Seixa magre
 21 | quartera |

»Gra gros
 2 | » |

»Concuenda con su original que queda en la present Curia del Offt^o Eccl^o

»Por lo Dr. Antonio Gallart. Dr. Baudilio Valls Pbro.»

Arribats ací, cal fer una gran passa per trobar-nos amb l'Inventari de l'any 1926, en temps de mossèn Lluís Brugarolas, fet, durant la Visita Pastoral del bisbe Dr. Josep Miralles, per un bon entès en l'art litúrgic: el vilafraquí mossèn Manuel Trens, que aplegà totes les seves notes en l'anomenat «*Tresor Artístic del Bisbat*». En parlar de la parròquia de Castellbisbal diu:³

³ A. D. B. M. TRENS, *Tresor Artístic del Bisbat*, Inventari 1926.

Calze barroca de la
parroquia
de Castellbisbal.

«Una Vera Creu, gòtica, amb peu lobular i gravat; nus magnífic en forma de cimbori trepanat; creu arabesca (hi ha un viril radiat de 23 centímetres per a servir de custòdia). És esplèndida; mides: 55 x 20 centímetres.

»Dos candelers de plata, repujats, barrocs, i de 48 cm.

»Una espalmatòria de plata, amb petxina i escut.

»Un tern blau i remejat amb temes de troncs i fulles molt grosses; és bonic i rar.

»Un calze barroca afrancesat, del segle XIX.

»Un calze tornejat.

»Una bacina de plata, del 1698. De 31 centímetres.

»Una bacina de plata amb peu, del 1778 i 29 centímetres.

»Una bacina amb estatueta de la Mare de Déu del Roser, de plata, medeix 23 centímetres.

»Un Portapau, Roser goticiant, de 12 centímetres.

»Altre Portapau, amb el Crist de relleu, Mare de Déu i Sant Joan gravats, en forma de temple neoclàssic, i de 11 cm.»

Una mica posterior és l'Inventari de l'Arxiu Parroquial fet el 16 de juny de 1933 pel mateix rector esmentat, mossèn Lluís Brugarolas, i enviat al Bisbat. En l'Inventari consignava:⁴

«Un plec de llistes i altres papers; un llibre de administracions; Constitucions Sinodals de Barcelona de 1673; un llibre d'Actes; un llibre de Funerària des de l'any 1819; un lligall d'escriptures de celebracions; altre de censos i establiments i altre de testaments; un lligall de Causes Pies i llurs comptes; Una Consuetud antiga; un llibre de consentiments matrimonials; un lligall de relacions de bens parroquials, caducats; un lligall de oferts i altres papers.

»38 volums del Boletín Oficial del Obispado encuadernats; un paquet de Llicències matrimonials; un llibre de Decrets de Visites Pastorals; les Constitucions Sinodals de 1890; Llibre de registre fins a la data; Llibre de comptes d'Administracions; Llibre de Fundacions; les Constitucions Sinodals de l'any 1918; una Còpia dels Elencs presentat al Bisbat el gener de 1921.»

⁴ A.D.B. V.P. Elenc n. II.

LES CAMPANES DE CASTELLBISBAL, «LES MILLORS DE LA COMARCA». SANT GALDRIC

En aquest capítol s'intentarà reprendre el fil, que podria semblar trencat, a l'entorn de les campanes castel·lisbalenques. En el capítol que dedicava a la construcció de l'*Església Nova*, allà pel segle XVI, es donaven algunes primeres notícies sobre les campanes que ja existien i que havien de ser traslladades a la nova i més ampla construcció eclesial. Així es féu, evidentment, però també fou necessària la intervenció escrita del bisbe perquè fossin hissades i posades al seu nou emplaçament.

Em sembla que en algun lloc que no recordo ara, vaig llegir que el campanar, amb aspecte de torre i emmerletat, té uns vint metres d'altura. Tenint en compte la seva situació i la poca elevació de les cases veïnes, cal suposar que destacava força més que en l'actualitat.

Reprent el fil, miraré ara de fer atenció a tan important element parroquial, gairebé indispensable, sobretot en aquell temps. Què va passar, per tant, amb les campanes de Castellbisbal?

Un dels escrits més antics que fa referència al tema és de l'any 1650. Efectivament «a 4 de setembre, obtinguda llicència del Sr. Vicari General, jo, lo Dr. Joan Bosch, prevere y Rector de la present Parroquia de Castellbisbal, vaig beneir la campana grossa (que) és a la finestra del campanar que mira a la taulada de la Iglesia. Foren padrins lo honorable Jaume Amat, pages de la present parroquia y Paula Steugini, muller del honorable Antich Steugini, batlle; fou appellidada *Vicens*; que sia a gloria de Deu y del glorios martir St. Vicens».¹

Es pot suposar, lògicament, que no era l'única campana existent. La referència concreta sobre *la campana grossa* fa suposar que, com a mínim, n'existia una altra, la que podrien anomenar *la xica*. Seguim amb la lectura trobada en el revers de la coberta posterior d'un llibre del nostre Arxiu Parroquial, en el qual hom pot llegir: «En lo tres de desembre de 1763 se

¹ A. PARR. CB. *Llibre de Baptismes desde 1757...*, foli 22.

trencà la campana xica, del ventanal de tramuntana. Se tornà a fer en abril de 1764, en la fàbrica de Francisco Gomar, courer de Barcelona; pesa 8 a. 19 lliuras; val 107 lliuras, 16 sous, i 6 diners. Lo coure vell se pagà a 7 ? la lliura; se benehí en honor de St. Isidro lo dia 15 de maig de dit any 1764, per mi, Dr. Agustí Fages, Rector, de Llisencia del M. I. Vicari General».²

Arribats aquí, cal fer una breu incursió històrica amb motiu de l'estrena d'aquesta campana. Per això cal recordar que, des de l'11 de setembre de 1714, el rei Felip V no havia parat en el seu intent de despersonalitzar al màxim la identitat catalana. Seria llarg —i fora de lloc— descriure totes les decisions que, perfectament calculades, anaven aconseguint el seu fi centralista i absolutament contrari a la realitat catalana. Institucions, moltes lleis, costums, Universitat, llengua i fins i tot les devocions i pràctiques religioses, eren canviades radicalment. Calia —pensava el rei i molts d'altres— fer entrar a casa nostra tot allò que a Castella era costum i normal.

Amb aquest propòsit i aquesta tàctica s'arribà, com ja apuntava, als detalls més subtils. Per exemple: el patró més important dels pagesos catalans havia estat sempre sant Galdric (o Galderic). En virtut del Decret de Nova Planta (gener de 1716) sant Isidre, patró de Madrid, era imposat en tots els Països Catalans. Així doncs, tots iguals!

Sant Galdric

Sant Galdric, nascut a la primera meitat del segle IX, a Mirapeis, al sud-est de Tolosa, era fill d'una família pagesa d'Occitània a qui ajudava al camp fins que ingressà en l'ordre de sant Benet. Més tard defensà la pagesia de la pressió i maltractaments que rebia dels feudals de l'època. Segons es diu, sant Galdric morí a Tolosa de Llenguadoc cap al 900 i fou canonitzat el 990 al Concili Provincial de Narbona pel bisbe Raimon de Tolosa.

«Guifré de Cerdanya, fundador del Monestir de sant Martí del Canigó, decidí, l'any 1014, que les despulles del Sant fossin dipositades i estotjades en aquell cenobi benedictí, per tal que des d'allí vetllés per tots els pagesos de les terres que es veuen des del Canigó».³

El mes de juliol de 1654, en arribar les tropes franceses al Conflent, saquejant i profanant tot el que trobaven al pas, com que es temia per les despulles del Sant, aquestes foren traslladades a Barcelona, on foren

² A. PARR. CB. *Llibre de las Administracions*, coberta posterior.

³ M. MONTLLEÓ, *Nota històrica dels Goigs a llaor de St. Galderic*. Gogistes Tarragonins, n. 25; octubre 1982.

rebudes, el diumenge 19 de juliol de 1654, pels Consellers de la ciutat amb tota mena d'honors⁴ i portades al Monestir de Sant Pau del Camp perquè, com el del Canigó, era de l'orde benedictina. Durant aquest temps d'estada de les despulles del nostre Sant Patró a Barcelona, sortiren algunes vegades en processó per implorar la pluja en les fortes secades. Així succeí el 29 de maig de 1659.⁵ «Obtingut el favor sol·licitat de la pluja el diumenge 8 de juny, resolgué el Capítol tornar el cos de sant Galdric, que era a la Seu barcelonina, a l'església de sant Pau, i es feu processó amb semblant cerimònia a la descrita».⁶ Altra vegada, el dia 2 d'abril de 1661, es repetiren les rogatives.⁷ Salvat el perill de la guerra, les despulles del sant tornaren altre cop a sant Martí del Canigó, des d'on a finals del segle XVIII foren traslladades a l'església de sant Joan de Jerusalem de Perpinyà, on restaren fins que «en l'acte inagural de la restauració de sant Martí del Canigó, el bon bisbe Juli Carselade les hi retornà el dia de la festa del Sant», el 16 d'octubre de 1902.⁸

Però a la ciutat de Barcelona hi restà una relíquia insigne que per sempre més guardaren els monjos de sant Pau del Camp. L'any 1809, els soldats de Napoleó s'apoderaren de l'urna amb la relíquia del sant català, la feren desaparèixer i l'altar del Sant va quedar despulat de tan preuat tresor.⁹

L'any 1883, l'arxiver de la nostra Seu barcelonina trobà l'urna, «l'obren, i allà, admirats, reconeixen la santa relíquia pel testimoni signat dels que vegeren els francesos quan la destaparen. El 1905 es feu petició al Bisbat demanant expedient per retornar l'urna al culte».

«Abans de fer-se la restauració de l'església de sant Pau del Camp, aquesta urna estava a l'altar de la Verge del Roser... Al variar-se la disposició dels altars, la magnífica urna de cedre, autoritzada a 28 de març de 1906, i generosament donada per Mossèn Mas, qui les havia trobat, va passar a l'arxiu de la Parròquia».¹⁰

«Els dies passaren i la nostra última guerra civil agreujà el corrent favorable que naixia. Més tard el temps no fou propici per vitalitzar de nou aquesta devoció dels nostres avantpassats».¹¹

Normalitzada la situació política, des de fa alguns anys s'ha reprès en diferents indrets i parròquies de Catalunya l'estima i la devoció envers el nostre antic i sant patró.

Reprement el fil —encara que no l'he perdut pas— ens trobem que «el 13 de maig de 1778, lo Il·m. y Reverendíssim Sr. Bisbe de Barcelona, Dr. Gavino de Valladares y Mesia, benehí ab tota solemnitat una Campana nova, fabri-

⁴ DIETARI DE L'ANTICH CONSELL BARCELONÍ. Barcelona 1918: vol. 16, pàg. 202.

⁵ A. CAMPANY, *Calendari de llegendes, costums i festes tradicionals catalanes*; Barcelona, març 1981; vol. II, pàg. 56.

⁶ DIETARI..., Barcelona 1922, vol. 17, pàg. 27.

⁷ DIETARI..., Barcelona 1922, vol. 17, pàgs. 110-111.

⁸ A. CAMPANY, *Calendari...*, pàg. 56.

⁹ M. MONTLLEÓ, *Nota històrica...*

¹⁰ *Goigs a llaor de Sant Galderic, Patró dels pagesos Catalans*.

¹¹ M. MONTLLEÓ, *Nota històrica...*

cada per Jaume Pallés, fundidor de la vila de Granollers. Pesà 15 quintars, una arroça y mitja; la loció o lavatori de dita campana per dintre y defora, de voluntat de dit Sr. Bisbe, fou feta per lo infraescriu e igualment disposà que jo cantés solemnement lo Sagrat Evangeli; després en lo dia quinze de dit mes y antes de la Missa Major, fou pujada la campana en lo campanar, y en lo dia setze fou collocada en lo finestral de la part meridional, que mira al Padró de la Viña. Ita est, Josep Arbó, Prebere y Vicari Curat. Fonch benehida y santificada la campana en honor de St. Vicens, y de St. Agustí». ¹²

Arribats aquí, tenim dues campanes grosses: l'anomenada St. Vicenç, del 1650, i la de 1778, dedicada a St. Vicenç i St. Agustí. La coincidència de noms podria fer suposar que no *vivien* alhora i que una succeí l'altra. No es pot assegurar, però és molt possible. A més, tenim «la campana xica» de 1764. Aquesta campana es trencà l'1 de maig de 1779. Quin èxit! Durà 15 anys! I després diran que abans les coses es feien millor!

«Als 19 de agost de 1792 (al cap de tretze anys de finar) el Rt. Bonaventura Dalmases, Rector desta Parroquia, ab llicencia del Ilm. y Rvm. Sr. Bisbe de Barcelona, per benehir y usar lo Sagrat Chrisma, benehí y chrimá la Campana collocada en lo ventanal de tramuntana del campanar desta Iglesia Parroquial, novament refeta, que se havia romput el primer de maig de 1779, y pesava vuit arrobas y dinou lliuras; y ara pesa dotze arrobas y vuit lliuras; se benehí en honor de St. Isidro, com era antes, encara que lo campaner de Esparaguera, qui la refeu, posá (de sa autoritat, y sens preguntar, ni atendre a la inscripció de la campana vella y rompuda) esta inscripció: *St. Vicenti ora pro nobis*. Assistiren a dita benedicció lo Rt. Pare Guardiá de Caputxins de Martorell, y Sagimon Comas, pbro. Vicari desta Iglesia». ¹³

Haureu notat que allò que deia sobre la imposició de la devoció a sant Isidre potser no era prou acceptada per la nostra gent. Per això el campaner, pel seu compte, preferí dedicar-la a sant Vicenç.

Un nou document ens fa conèixer el «Contracte fet y firmat per lo Rnt. Pau Sagau y Joseph Marcobal, mestre courer de Barcelona (el 24 de juny de 1827) per la construcció de Doas Campanas per lo Campanar de la Iglesia de Castellbisbal; la una de pes tretse quintars, y la altre de pes tres quintars, poch mes o menos».

«Primo per dita construcció se li entrega Dos campanas vellas de pes junt, deu quintars poch mes o menos, y lo Retall que se li añadirá sia de la millor qualitat a preu que se li pagarà de una peseta per lliura, y essent obrat se li pagarà a nou lliuras lo quintar de mans.

»Item fetas y collocadas ditas campanas en lo campanar tocan..., y si en cas que en est temps no son a satisfacció de dit Rnt. Rector y Ajuntament de la Parroquia y terme, y no fossen construhides segons art; será a carrech de dit Marcoval lo remediari qualsevol falta que hi haja, y fins a esser finit lo dit mes no percibirá lo import de ditas campanas.

¹² A. PARR. CB. *Llibre de Baptismes desde 1757...*

¹³ A. PARR. CB. *Llibre de Baptismes desde 1757...*, foli 72.

»Item se obliga dit Marcoval que si dins tres anys de estar collocadas ditas campanas en lo campanar, naturalment tocant, se trencás qualsevol de las dos campanas, sera a carrech de dit Marcoval lo tornarla a fabricar sens percibir cosa alguna.

»Item queda a carrech de dit Rnt. Rector lo fer portar a Barna. las dos campanas vellas, y ferse portar desde allí a Castellbisbal las ditas campanas novas; y aixis ho firman en Castellbisbal, als 24 juny 1827.

»Pau Sagau, Rector de Castellbisbal, Joseph Marcoval (per la campana grossa nova onse quintars y tres arrobas y la xica nova onse arrobas; y se li ha pagat al campaner 367 lliuras del treball»). ¹⁴

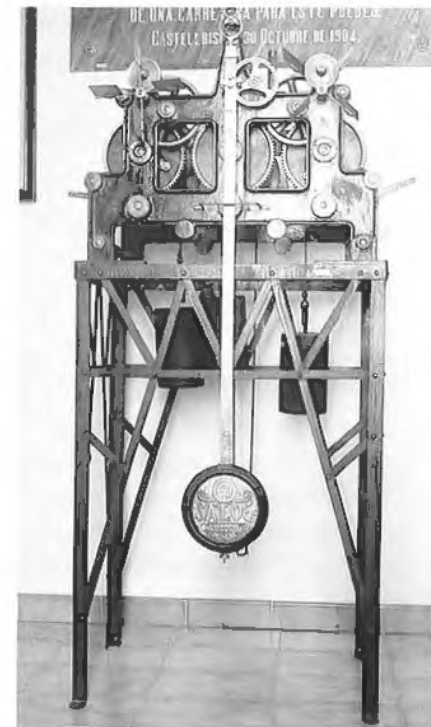
Cal suposar que el treball es devia fer ràpidament perquè hi ha constància que en Josep Marcoval reconeixia: «Tinch rebut del Sr. D. Pau Sagau, Rector de Castellbisbal, per mans del seu moso la suma de tres sentas xaxanta y set lliuras, deu sous, dich 367 ll. 10 s. que es la paga de fer dos campanas nobas per dit Pobla, y per ser la beritat fas lo present recibo en Barcelona, als 12 de setembre de 1827. Jph Marcoval». ¹⁵

Acaba el segle XVIII i entrem al XIX. Tot just començat, ja es presenta un període que serà tractat en un altre capítol: la Guerra del Francès. Sortosament les campanes seguiren al seu lloc, malgrat que la població i fins i tot l'Església Parroquial sofriren de valent la presència del foraster exèrcit francès.

L'any 1830, van estrenar rellotge! Així ho consignà detalladament el seu rector, mossèn Pau Sagau, que no s'està de fer consignar unes dades ben curioses. Vegem-ho:

«En lo any 1830, essent rector de Castellbisbal Jo, Pau Sagau; Batlle Joseph Comellas Viver y Campaná; Regidor Decano Pere Comellas y Pagés; Regidor Segon Anton Comas y Costa, y Sindich Pere Nicolau y Pi, se collocá en lo Campanar lo rellotge que ba (sic) fabricar en sa casa de Arenys de Mun y lo portá fet a Castellbisbal, lo Sr Feliu Roca, rellotger de dit Arenys... la maquina posada aquí costá, y se li satisfeu, 275 lliuras» i segueix el text dient:

«Las campanas que la de las horas pesa quatre quintars y mitg,

Un gran rellotge al campanar

Mecanisme de l'antic rellotge. Actualment és al museu de la Pagesia.

¹⁴ A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, lligall, foli solt.

¹⁵ A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, lligall, foli solt.

y la dels quarts un quintar y mitg, las fabricá y fundí lo Sr. Bonaventura Pallés, Courer de Barcelona; costaren y se li satisfieren 294 lliuras; tot lo restant com es ferro, pilons, cordas, fusta, treball de ferrer, fuster y mestre de cases y manobreria costá y está satisfet 171 lliuras, 10 sous, que junt ab lo import de las campanas y maquina (relojge), suma tot lo import de dit Relotge 741 lliuras, 10 sous; qual quantitat se aplegá y costejaren las casa de tots los parroquians voluntariament; acceptat que no donaren cosa alguna (!) los Dueños de las Casas den Santeugini, Segarra, Puig, Ametller, Elias, Pedrerol de Dalt, Flaviá de las Illas, Colominas, Albareda, y Estaper, y Casas de la Iglesia», és a dir, tots els propietaris de les cases més allunyades del nucli de la població, masies que avui continuen essent força importants, si bé algunes ja no existeixen, com Can Albareda. I acaba el text amb aquesta puntualització: «Lo qual Relotge fou collocat, y comensá a anar y tocar lo dia 28 agost de dit any 1830. Pau Sagau, Rector de Castellbisbal».¹⁶ Encara avui els més grans del poble el recorden. Efectivament, al cap de cent anys de tal estrena, ja vell, fou substituït per un altre que ja no era nou, sinó de segona mà o segon ull, si voleu. Això s'esdevenia cap el 1930.

I Déu n'hi dóna el suc que se'n va treure. Sembla que el rellotge fou comprat, aquest cop, per l'Ajuntament, que vetllà per son funcionament i conservació durant la cinquantena d'anys que sobrevisqué.

Tornant a les nostres campanes, deixem que sigui un castellsbalenc, en Josep Torras i Escayol, ja dissortadament absent, qui ens digui tot el que, des del cim del campanar, han vist:

El Campanar

No et veig, ets lluny, i no t'oblido, campanar que res no'm dius i tant parles de mi. Tu has fet que jo, dels anys primers d'adolescent a la madura joventut, vibrés de goig o sanglotés segons plany o repic dels teus batalls, llengots retrunyidors d'acer, vibrants per les clotades i torrents d'aquests conreus de vinyes i serrats tan meus i evocadors	com tu mateix, simbòlic campanar, sagrat, fidel, ungit com a servent del Crist. L'espai destria el clam convocador llançat als quatre vents pels gràcils finestrals, i els fills vibren, com tu, al teu entorn, i encara més, molt més, aquells absents que, contristats, sentim l'enyor dels teus batalls somorts, indefinits, llunyans, perduts, evocadors de somnis i records. ¹⁷
---	---

¹⁶ A. PARR. CB. *Obra i Administracions 1802-1899*, foli 1.

¹⁷ J. TORRAS I ESCAYOL, *Del meu poble...*, pàg. 50.

Però tornem al primer rellotge. Sense pretendre suposar que no funcionés com calia, el cert és que allà per l'any 1850, mossèn Llorenç Masip, Ecònom de Castellbisbal, féu pintar un rellotge de sol a la façana de la Rectoria, avui encara ben visible, on hi ha escrit un encertat pensament:

«Ni tu ni jo tindrem corda
sinó és Déu qui se'n recorda.»

Restaurat l'any 1946 quan es rehabilità la rectoria, i el 1979, continua assenyalant, puntualment, l'hora del sol.

Tornant a la segona meitat del segle XIX, es veu que la sonoritat o estat de les campanes existents al campanar no era gaire bona. Calia prendre una decisió. Després de rumiar-ho bé, havent consultat la qüestió amb tacte i interès, el dia 7 de febrer de 1853, «los abajo firmados Cura Párroco, obreros, Alcalde, y Ayuntamiento y demás propietarios del pueblo de San Vicente de Castellbisbal, de una parte, y el Sr. D. Isidro Pallés, latonero, habitante en Barcelona, de otra, han estipulado el presente contrato con los pactos siguientes:

»1º El espresado D. Isidro Pallés hará dos campanas para la Iglesia parroquial de este pueblo, de trece quintales la una, y la otra de tres, poco mas o menos.

»2º El metal viejo que los susodichos Cura Párroco, Ayuntamiento y propietarios entregaran al Sr. Pallés, será estimado por éste a diez y siete duros el quintal, y el nuevo que pondrá para hacer las campanas nuevas, se le pagará a veintitres duros el quintal. Además se les entregaran veinte y cuatro duros por el cambio del metal.

»3º Va a cargo del referido D. Isidro Pallés el hacer las campanas de que se trata de metal bueno, y de una consonancia que corresponda a la mas gruesa del campanario.

»4º Las nuevas campanas de que se está tratando, seran reconocidas y revisadas; y si el metal no es bueno, no se admitiran; y en este caso el Sr. Pallés hará otras que sean admisibles y buenas.

»5º Va tambien a cargo del Sr. Pallés el abonarlas por un año entero contadero desde el dia de su colocación en el campanario.

»6º y última. El pago del importe de las referidas campanas se hará efectivo, la mitad al dia de la entrega y la otra mitad al cabo de dos meses.

»Prometemos ambas partes cumplir puntual y religiosamente todos los antecedentes pactos del presente contrato, queriendo que se tenga por válido y legitimo, como si fuese hecho en papel sellado y notario público. Y por ser verdad lo firmamos en Castellbisbal a los siete...».¹⁸

Que eren bastant formals ho prova el fet que els rebuts que s'han trobat referents a les noves campanes —que ja no són escrits en castellà— són ben puntuals. Així, per exemple, diu:

«Rebo del Sr. Gaspar Ravella, pagès, vuitanta vuit duros plata, y són a

¹⁸ A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, foli solt.

compte del valor de las Campanas y batalls fabricats... Barcelona, 19 de mars de 1853. Isidro Pallés». ¹⁹ L'endemà, «20 de mars del any 1853, que era Diumenge de Rams, a las tres de la tarde es feu ab autorització corresponent, la benedició de dos campanas novas, de pes 14 quintars, 13 lliuras la grossa, y la xica 3 quintars, 3 arrobas, 13 lliuras que juntas son 18 q. Foren beneïdes per mi infrascrit, essent padrí de la grossa Jaume Margarit y Comas Regidor primer, y Teresa Comellas, en representació de son marit Pau Comellas, comisionat; y de la xica Francisco Elias, pagès, comisionat. y Teresa Ravella muller de Miquel en representació de Gaspar Ravella, major, obrer.

»Se beneí la primera baix la invocació de St. Antoni de Pàdua, de N^a. S^a. del Carme y de St. Isidro; y la segona baix la invocació de St. March, de N^a S^a del Roser y del Patriarca St. Joseph.

»Se colocaben lo endemà al Campanar, y comensaren a tocar lo disapte següent, al ofici. Alleluja. Las fabricá D. Isidro Pallés, courer de Barcelona. Costaren 414 duros, que es a rahó de 23 duros el quintá, mes 6 duros pels batalls, que tot son 8.400 reals vellon; per los treballs y materials del farré, fusté y mestre de casas, 346 r.v. 24 mer. y junt suma la cantitat de 8.746 r.v. 24 mer.

»Está ja satisfet tot. A saber: del metall de dos campanas vellas trancadas, que pesaren 14 quintars, 1 arroba, 18 lliuras a rahó de 17 duros al quintá, 245 duros, 1 ? , o sian 372 r.v.; de un devot 10 duros o sian 200 r.v.; y dels parroquians cuasi ni un exceptuat 148 duros o sian 2.978 r.v., y los restants 14 duros, 15 r.v. 24 mer. se han satisfet de lo entregat pel culto. De lo que fas fe en Castellbisbal, als 20 del mes de octubre de 1853. Joseph Pons, Rector». ²⁰

Els altres *venciments* és a dir, els terminis per a pagar totes aquestes despeses s'anaren complint, com ja he dit, al seu temps. Així, per exemple, es pot llegir el «Comta de la feyna que se a empleat en las campanas: lo dia de baxá las bellas...dels nostros y del moso Balentinu, 8 pesetas; mes de pojá las nobas y del moso Balentinu 8 pesetas; mes de apariar las tramujas posay la fusta nostra y treballs, tot val 18 pesetas. Suma total de tot: 34 pesetas.

»Rebut de Mosan Joseph la sobre dita partida lo dia 20 novembre 1853. Jph. Blanch». (Déu meu! Quina ortografia!)

»El compte de las campanas fabricadas per D.Isidro Pallés, de Barcelona, que se estrenaren per Pasqua de 1853, es com se segueix: 414 duros, mes 6 pels batalls, son 420 duros o 8.400 r. Los gastos del farré son 106 r.; los del fusté: 136 r.; los del mestre de casas: 104 r.

»Los 24 duros que figuren en lo contracte del courer no se li han entregat, pues los ha cedit, encara que a la força; pues com nos feu gastar mes del contractat volia las pagas com se li havia promés, y jo li digué que ja ho veuriem. Despues de varias contestacions li vai proposar que si volia

¹⁹ A. PARR. CB. *Vendes, censos...* 1800, foli solt.

²⁰ A. PARR. CB. *●bra i Administracions 1802-1899*, foli 178v^a.

tots los diners havia de condonar los dits 24 duros que hi eren de masa, y efectivament (jo bestrayentlos li vas fer la ultima paga en 19 de octubre de 1853». ²¹

Pel que acabem de llegir, mossèn Josep Pons també en sabia!

Tornem-hi? Ja he explicat que el 1830 la Parròquia estrenà un rellotge que fou col·locat al campanar. Al cap d'una bona colla d'anys, el 1881, es coneixen els comptes «que presenta Miquel Cardona a Don Juan Albareda, Parroco de Castellbisbal, a saber: per fer la vida a dos (?) Relotjes, cuatra dias a 14 rals un dia: 56 rals; mes compondre la reixa, pusari 20 puntas a 1 ral una: 20 rals; mes 4 claus de canunada a 1 ral y 1/2: 6 rals; mes 5 claus del filat a 4 r. un: 20 rals; mes compondre el filat: 3 rals; mes compondre 2 pañs: 5 rals. Son total 110 rals, 3 cuartos. Recibí Miquel Cardona. Castellbisbal, 13 de maig de 1881». ²²

Certament que de comptes l'amic Cardona en sabia un niu. Però d'adobar rellotges... Un altre rebut diu: Recibí de D. Juan Albareda, Presbítero del pueblo de Castell Visbal (sic) la cantidad de trescientas cincuenta pesetas de la composición del reloj del campanario de dicho pueblo. Barcelona, 1 de octubre de 1881. Vicente Cabanach». ²³

Déu n'hi dó! El mes de maig estava a punt i al cap de cinc mesos calia gastar-hi 350 pessetes perquè funcioni com cal. Quins operaris!

Tornem, però, a les campanes. I als campaners!

Per aquell temps n'era el campaner en Pau Puig i Montfau, de *can Regalat*. En fou fins el 1895, any en què va morir. No moria, però, la nissaga de campaners perquè el succeïa un fill seu, en Jaume Puig i Pi, de *can Burres*, que era ajudat, ja no pel vell Moragues, sinó pel seu propi germà Vicenç. A punt va estar de succeir-lo un fill d'en Vicenç, però aquest deixà la feina, cap el 1905, a un nou campaner.

I fou en aquest temps quan succeí un fet que podia esdevenir molt tràgic. Es feia l'enterrament d'un veí del Canyet i, tot ventant la campana grossa, aquesta es despreguè i va caure, sortosament, dins el campanar, llançant però algunes pedres i morterots a la plaça. El terrabastall fou gran; a *can Pedverol*, tocant a la plaça, estaven preparant estaques. En sentir el xivarri corregueren cap al campanar per ajudar. «Per miracle —deien— no els atrapà». Deixem-ne, doncs, memòria.

Mentrestant «per implorar contra les pedregades, quan els núvols amenaçaven i els trons udolaven, s'encenia un ciri a Sant Marc, i les campanes desfocoses tocaven a bon temps. I pel setembre, millor dit, finalitzada la collita, el bon campaner, home escardalenc i corbat que es deia *Tòfol* (Cristòfol Ribas i Ribas), seguia cups i premses de tot el terme municipal, proveït d'un carretó, un bot inflat i l'embut, pidolant la bona voluntat d'unes mesures de vi novell com a vetllador providencial de l'anyada». ²⁴ I fou el campaner durant més de trenta anys!

²¹ A. PARR. CB. *Vendes, censos...* 1800, foli solt.

²² A. PARR. CB. *Vendes, censos...* 1800, foli solt.

²³ A. PARR. CB. *Vendes, censos...* 1800, foli solt.

²⁴ J. ORRAS Y ESCAYOL, *Del meu poble...*, pàg. 17.

Amb ell s'inicia una nova nissaga de campaners, pràcticament la darrera de la Parròquia. Era en Tòfol qui vetllà perquè en tot moment les campanes fessin el seu fet: toc d'oració, Àngelus, toc de festa, toc de fi, baptismes, foc, boires, etc. tot tenia el seu llenguatge i tothom l'entenia!

Tant era així que «cap a últims d'estiu de 1918 i durant tota la tardor es declarà una epidèmia de grip tan forta que en el nostre poble tingué conseqüències molt dolentes. Al mes d'octubre van haver-hi trenta defuncions. Varen suprimir-se els tocs de campanes, ja que hi havia dies que entre uns i altres, no podien parar de tocar».²⁵

Exceptuat aquest dissortat fet, s'arribà al trist i malaurat juliol del 1936. Quan, passades les primeres foguerades, semblava que la raó començava a tornar al cap, le molts, un dia del mes d'octubre del mateix 1936 les campanes eren estimbades del campanar i trossejades per a «fer-ne canons». Llegim com ho descrivia el poeta:

Les campanes

Les campanes del meu poble
tot jo m'han esgarriat.
He sentit com es dolien
amb un plany desesperat.
El seu dring no el produïa
com ans feia el seu batall:
bruscament eren trinxades
per terrible cop de mall...
Campanar sense campanes,
gegant tètric d'ulls buidats,
finestrals esvelts i airosos...
jo us he vist esbalandrats.
Falziots amb xiscladissa
traspassaven com un llamp:
dalt del cim guspirejava
un drap roig, color de sang.
Les campanes del meu poble
tot avui han tocat fort
apenades i afligides,
confirmant la seva mort.²⁶

Instal·lació de les campanes, l'any 1942.

A Castellbisbal, fins fa pocs anys, encara hi havia avis i persones d'edat avançada que asseguraven haver sentit la campana grossa, de Montserrat estant!

També recordaven cofois i amb molt de goig que els monjos de Montserrat volien comprar aquelles campanes, «les millors de la comarca per la seva harmoniosa sonoritat».

²⁵ M. RIBAS, *Castellbisbal 1900-1940*, Castellbisbal 1983, pàg. 53.

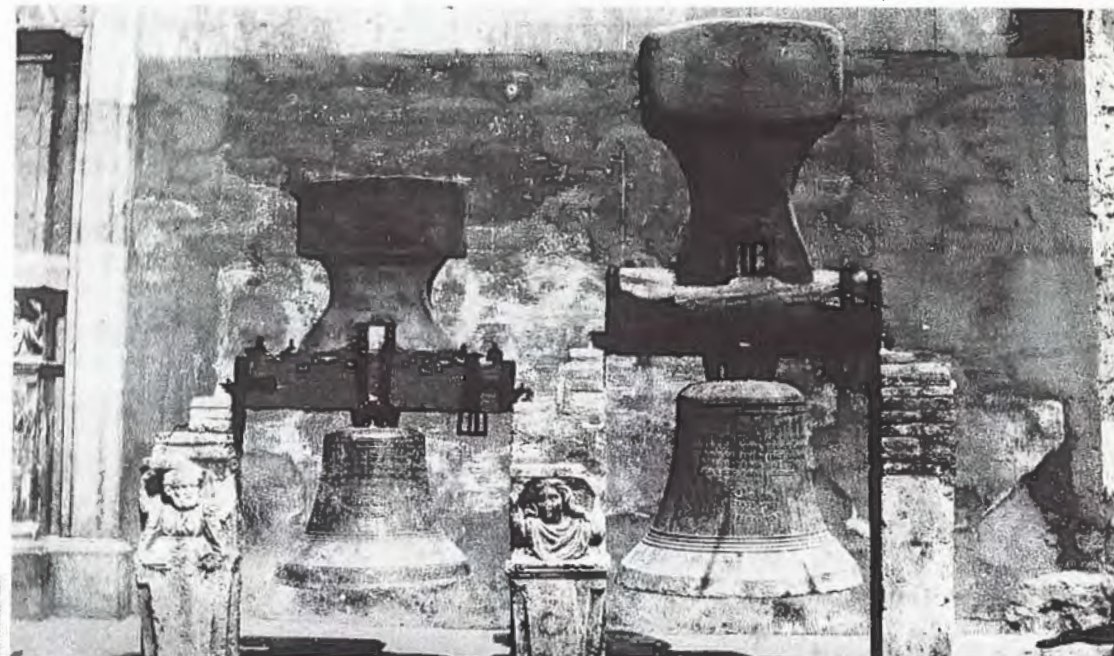
²⁶ J. TORRAS Y ESCAYOL, *Poesies inèdites* (manuscrit).

Un nou rector, mossèn Joan Cot, el dia 1 de desembre del 1939, en un informe, enyorava les «quatre magnífiques campanes, notables per la qualitat del seu metall, pel seu volum i sonoritat, reconegudes com les millors de la comarca».²⁷

Ell mateix ens descriu el que es va fer aleshores.

«Les dues campanes actuals foren solemnement consagrades el dia 20 d'agost de 1942 (Festa Major d'Estiu) per l'Excm. P. Maties Solà i Farell, caputxí, bisbe titular de Colofon, fill il·lustre del meu poble de Sant Llorenç Savall. Feu el sermó el Dr. Lluís Urpí, canonge i Secretari de Cambra del Bisbat».

«Les campanes foren construïdes amb la *xatarra* que poguérem recollir del Seminari pocs dies després de la Lliberació. El fundidor fou un tal Manuel Rosas, de Torredonjimeno (Jaén), senyor de molt poca formalitat,

A. PARRÓ CIB

car abans no ens entregà les campanes ens feu tornar els cabells blancs de tant esperar i no contestar les nostres reiterades urgències, tenint d'acudir a les amenaces judicials convenients per mediació del senyor Comte d'Egara, don Alfons Sala. En l'Arxiu hi ha un plec de cartes i notes on es pot veure les trifulques que passarem per aquestes ditxoses campanes».

«Foren apadrinades i pagades, la grossa per don Alfons Sala, comte d'Egara i la mitjana per donya Maria Anna Soler, viuda d'Esteve Sala, que era fill d'aquest poble. El dia de la consagració de les campanes no pogué venir D. Alfons Sala, el qual delegà per a que el representés a don Lluís

²⁷ J. COT I ROVIRA, *Informe-relació* enviat al Bisbat el 1-12-1939.

Argemí de Martí, ex-diputat, ex-senador i més tard President de la Diputació provincial de Barcelona».

«Les noves campanes, Mercè (en la que hi diu: "Deum laudo", "Fideles congreso") i Maria Anna ("Renato laetifico", "Defunctos ploro") repicaren solemnement i per primera vegada des del campanar, el dia 1 de setembre de 1942, a la una del migdia, o sia a les 12 de l'hora solar».²⁸

I és el mateix mossèn Joan qui explica que «el campaner no cobra res de la Parròquia. Així ho vaig trobar i així ho he continuat. L'única recompensa que jo li faig, és donar-li cinquanta pessetes pel Novenari i un petit present de turrons per Nadal.

»Els únics ingressos del campaner són les propines dels bateigs i el convingut pels enterraments i funerals, que cobra directament de la família» (...) «A principis d'aquest any 1947, el campaner em demanà si d'aquí endavant la Parròquia li podrà recompensar el seu treball amb una quantitat anyal. Reconeixent que té raó de sobres, hem quedat que cobraria 250.- ptes. cada any, i que es pagarien amb dos plaços, o sigui 125 per Nadal i 125 per St. Joan, 24 juny».²⁹

Des d'aquella data (1 de setembre de 1942) el campaner era en Melitó, gendre del Tòfol, que esdevenia així el continuador de la nova nissaga campanera. En fou pràcticament fins a la seva mort (setembre 1948). El succeí el seu fill Miquel, que ho va ser durant uns cinc anys.

Però el servei que feien aquestes campanes va sofrir una sotragada. Efectivament, el 3 de maig de 1964 s'anunciava que l'aleshores campaner —en Josep, germà de l'anterior— havia de plegar d'aquest important servei a tot el poble: «Servei de campaner vacant: després de molts anys de servir a la Parròquia en el càrrec de campaner, en Josep Rabella i Ribas, davant la impossibilitat d'exercir-lo d'avui en endavant, per causa de la nova feina que l'obliga a marxar del poble —cosa incompatible amb ventar les campanes anunciant la festa en les hores tradicionals i en els dies eventuais d'enterrament— per tot això, queda vacant el càrrec...».³⁰

Que ja des d'aleshores hi hagué interès per tornar-les a sentir és un fet fora de dubte. Però les coses es complicaren encara més. Vegeu el que mossèn Llorenç Carrau i Paltré escrivia el 27 d'agost de 1967:

«Aclariment del per què no toquen les campanes: Amb motiu d'un donatiu anònim de 500 pessetes destinades a arranjar les campanes, tinc l'ocasió d'explicar a tota la feligresia el perquè no toquen des de fa un cert temps. El motiu és la ruptura de dues o tres argolles de les sis que subjecten la campana menor, amb imminent perill en cas de volteig. S'imposa el volteig elèctric. El pressupost suposo que no baixaria de 200.000 ptes. Si un feligrés oferís la meitat, la resta es podria fer per subscripció popular».³¹

En resum: l'any 1964 les campanes ja no estaven gaire en condicions de tocar. A més el campaner havia plegat. Pel que es veu, els suggeriments

²⁸ J. COT I ROVIRA, *Apunts de varies coses de la Parròquia*, pàg. 45.

²⁹ J. COT I ROVIRA, *Apunts de varies coses de la Parròquia*, pàg. 46.

³⁰ BUTLLETÍ PARROQUIAL DE CB. del 3 de maig de 1964.

³¹ BUTLLETÍ PARROQUIAL DE CB. del 27 d'agost de 1967.

de mossèn Llorenç que acabó de transcriure tampoc no van tenir èxit. El resultat va ser que, des d'aleshores, les campanes van callar.

El qui subscriu, anotava: «En fer-me càrrec de la Parròquia (setembre 1978) vaig procurar conservar i millorar tot el que fes falta». Deixeu-me fer un resumit calendari: febrer del 1979, es decideix restaurar la part més alta del campanar; maig del 1980, es repassa tot el dalt del campanar i es reforcen les potes de les campanes xiques.

«A l'agost de 1980 es decideix estudiar l'estat de les campanes grosses (podran tocar de nou?). Pel desembre de 1980 les potes de les campanes xiques i el penell ja han estat restaurats». El mes de febrer de 1981 s'encarrega fer un pressupost per restaurar les campanes grosses i al cap de dos mesos es rep —sense demanar-ho— el primer donatiu anònim. Durant el mes de maig del mateix 1981 es comencen les obres: es baixen les campanes grosses, es treu el contrapès i es fan uns jous nous (era realment urgent). A l'agost de 1981 les campanes grosses ja estan novament al seu lloc i ben afermades; escrivia aleshores: «ens caldrà esperar».

Però el mes de novembre es decideix tirar endavant l'electrificació de les campanes. Totes les obres d'obra i d'electricitat són fetes per Arcadi Guixà, de Monistrol de Montserrat. «Finalment, el 22 de gener de 1982 es fa l'estrena de la nova instal·lació amb el nou repic de campanes, fet el dia de Sant Vicenç, diaca i màrtir, i Festa Major de Castellbisbal, a les 12 del migdia, o sia a les 11 de l'hora solar».³²

El cost de totes aquestes operacions destinades a recuperar l'ús de les nostres campanes fou de 207.218 pessetes. Els donatius anònims sumaren 29.000 ptes: es rebé un donatiu de 30.000 ptes. La resta fou pagada puntualment per la Parròquia.

RENATOS LAETIFICO — DEFUNCTOS PLORO — DEUM LAUDO — FIDELES CONGREGO —.

Com un cert apèndix, i per deixar-ne constància als més joves i recordar-ho als més grans, em sembla que serà d'interès per a tothom transcriure el que vaig trobar en una libreta d'un campaner de Castellbisbal.

El toc de l'«Ave Maria»

Aquest toc es fa tres vegades al dia: matí, migdia i vespre. Es fa tocant 9 batallades, amb la campana grossa, de tres en tres i amb calma. Al vespre s'hi afegeixen 9 batallades més, també de tres en tres, però tocant-se més de pressa. Segons el *Peret Bover*; al matí ha de tocar-se a 2/4 de 4 a l'estiu i a 2/4 de 6 a l'hivern. Aquestes hores són les solars.

Tocs de diumenges i festes senzilles

Es repica a les dues de la tarda de totes les vigílies de festa. 2n: Al vespre, al toc de l'Ave Maria. 3r: A les festes al matí en tocar l'Ave Maria. 4t: A les 8 del matí, en sortir de missa. A la vigília de les grans solemnitats, el toc de les 2 de la tarda es fa a les 12 del migdia. Aquestes grans solemnitats

³² BUTLLETÍ PARROQUIAL DE CB. del 17 de gener de 1982.

tradicionals són: 1. Tots Sants, 2. Puríssima, 3. Nadal, 4. Sant Vicenç, 5. Pasqua Florida, 6. Pasqua Granada, 7. Corpus, 8. Sant del Sr. Rector, 9. Mare de Déu d'Agost, 10. Festa Major d'estiu, 20 d'agost.

Manera de tocar les campanes segons la classe de festes

1r. Festes senzilles i diumenges: repicar amb la campana grossa i ventar la mitjana.

2n. Festes més solemnes: repicar amb la mitjana i ventar la grossa.

3r. Festes solemníssimes: Ventar les dues campanes grosses i repicar amb totes les altres. Festes que s'ha de voltar la campana grossa: Cap d'any, Reis, Sant Josep, Ascensió del Senyor, 1a. Comunió dels infants, St.Pere, Conclusió Mes de Maria, id. de juny, St.Jaume, Tots Sants, Festa de Crist Rei, Puríssima.

Toc pels difunts

1r. Si el difunt és solter: es venten les dues campanes. Amb la campana de les hores es toquen: solter, una batallada; soltera, cap. 2n. Si és casat: es venten les dues campanes i es toquen batallades amb la de les hores; si és dona, dos tocs; si és home, tres. 3r. Albats: es toquen les dues campanes grosses alhora a batallades: noi, de tres en tres; noies, de dos en dos.

Tocs a combregar per un malalt

3 batallades amb la grossa, 3 amb la petita i 3 amb la grossa. Aquestes batallades es toquen amb tota solemnitat, és a dir ben pausadament.

Tocar a bon temps

Tocar a foc

Avís d'un bateig

Un noi: tres batallades. Noia: dues batallades.

Tocar durant la processó

Tocs de campanes pels enterraments i funerals

Classe ínfima (1 capellà i sense funeral): Tocs enterrament: a) toc de fi; b) mitja hora abans de l'enterrament; c) enterrament: des de que el sacerdot surt de l'església per anar a buscar el mort, fins que està a mig camí del cementiri. Els tocs «a» i «b» ben curts i ràpids. Campaner, 30 pessetes.

3a. Classe: (2 o 3 capellans, enterrament i funeral el mateix dia); 1) toc de fi; 2) a les dues de la tarda; 3) Ave Maria al vespre; 4) mitja hora abans de l'enterrament; 5) Durant l'enterrament fins que els sacerdots arriben al cementiri i llavors es toca a missa; 6) Quan es canta l'absolta després de l'Ofici. Preu Campaner: 50 pessetes.

2a. Classe: (5 capellans, enterrament i funeral al mateix dia); 1) toc de fi i 2) a les 3 de la tarda; 3) Ave Maria al vespre; 4) Ave Maria al matí; 5) Una hora abans de l'enterrament; 6) Mitja hora abans de l'enterrament; 7) Durant l'enterrament fins que els sacerdots han retornat del cementiri; 8) Al cant de l'Absolta. Preu Campaner: 80 pessetes.

Funeral sol: 1) a les 2; 2) Ave Maria vespre; 3) Ave Maria matí.

LA GUERRA DEL FRANCÈS I MOSSÈN RIBOT

**Rector de Castellbisbal, guerriller i membre
de la Junta Superior de Catalunya**

Per la seva situació, Castellbisbal constitueix, amb la veïna Martorell, un lloc geogràficament important ja que, en dominar el Congost del Llobregat, esdevé un punt clau en el pas de la plana de Barcelona i Baix Llobregat a la comarca de l'Anoia i Llobregat amunt.

Així es pot veure en la llunyana data de l'any 1115, quan el comte Ramon Berenguer III, tornat de Mallorca i amb l'ajut dels Comtes d'Urgell i de Cerdanya, obtingué una bona victòria damunt dels almoràvits. No em resisteixo a transcriure l'antic text:

«El Conde don Ramón Berenguer... a la buelta sus Catalanes mataron, entre Barcelona y Moli del Rey, tan gran número de Moros (que de Valencia y Aragon venian contra Barcelona) que el caudaloso rio Llobregat teñido de sangre corria mar adentro una buena milla...»¹

Sigui aquest èpic i sagnant text una introducció al tema que ara vull presentar. Per al meu propòsit, cal que ens situem mentalment a la primera dècada del segle XIX.

Des del 9 de febrer de 1808, tropes franceses i italianes sota el comandament del general Duhesme, entraren per la Jonquera i, per Girona i Mataró, s'anaren apropant a Barcelona. El general francès tenia a les seves ordres 5.400 homes per entrar a la capital catalana. Cal saber que aquesta xifra de soldats constituïa una tercera part, aproximadament, del seu exèrcit. Hi entrà, doncs, el 13 de febrer i de manera aparentment amistosa. Aviat, però, tal aparença s'esvaí. És sabut que, en acabar el mes de febrer, Duhesme era amo de les dues fortaleses barcelonines: la Ciutadella i el Castell de Montjuïc, preses sense vessament de sang gràcies a la serena actitud d'autoritats i poble.

L'ambient però, i com era de témer, s'anava escalfant de manera vertiginosa i en espiral: sospites, amenaces, registres domiciliaris fins i tot a les esglésies i convents, tot plegat anà acostant el foc a la pólvora fins que a començament de juny l'alçament general dels catalans era un fet. El

¹ *Proclamación católica a la Magestad Piadosa de Felipe el Grande rey de las Españas y emperador de las Indias Nuestro Señor: Los Consellers y Consejo de Ciento de la Ciudad de Barcelona. Año 1640, pág.57.*

general Duhesme organitzà una operació militar per dominar la rebel·lió que havia esclatat primer a Lleida i molt aviat a Manresa (2 de juny), cremant «el paper segellat que acabava de rebre en nom del lloctinent general Murat».²

Una columna militar de 3.800 soldats era sota les ordres del general Schwartz, el qual tenia com a missió primordial destruir els polvorins de Manresa i ocupar Lleida. Fet aquest propòsit una esperada realitat, havia de reunir-se el dia 4 amb el segon grup, dirigit per Chabran, i encaminar-se plegats cap a Tarragona i València. «Un aiguat deturà Schwartz a Martorell, i donà temps perquè els pobles amenaçats es preparassin per a la defensa».³ Bona traça devien esmerçar per tal que no es notés res. A la matinada del dia 6, les tropes majoritàriament italianes de l'exèrcit francès es posaven en camí, travessaven Esparreguera i els Brucs i arribaven «fins a prop de la cruïlla del camí ral i el de Manresa».⁴ Allí, manresans, igualadins i gent de Santpedor junt amb d'altres sometents dels pobles de la rodalia, estaven enquadrats amb «un destacament de suïssos del regiment d'infanteria Wimpffen nº1, i sota el comandament del tinent suís F. Krutter».⁵ En veure's sorpresos per l'atac de l'exèrcit popular i sentint el repic de les campanes convocant a sometent, Schwartz cregué estar en inferioritat numèrica i, després d'uns quants intents, optà per retornar a Barcelona essent aleshores hostilitzat pels sometents dels pobles que travessava. Represaliaren els de Martorell i sofriren, però, unes 300 baixes.

La llegenda convertí el fet en una victòria exclusivament popular, sense preparació militar ni armament suficient, guanyada gràcies a la con-

² J. MERCADER I RIBA, *Catalunya i l'Imperi Napoleònic*. Abadia de Montserrat 1978, pàg. 26.

³ J. MERCADER I RIBA, *Catalunya i l'Imperi Napoleònic*. Abadia de Montserrat 1978, pàg. 27.

⁴ J. MERCADER I RIBA, *Catalunya i l'Imperi Napoleònic*. Abadia de Montserrat 1978, pàg. 27.

⁵ JOAN MERCADER, *Gran Enciclopedia Catalana*, vol. 3, pàg. 870s. Noteu el que diu I. CLOPAS, al parlar dels fets del Bruc:

«Si els francesos no s'haguessin aturat a Martorell el 5 de juny de 1808, a causa de la pluja, haurien sortit victoriosos del Bruc. Els sometents catalans no estaven a punt».

El mateix CLOPAS publicava la ressenya apareguda el 2 de setembre de 1808, a la *Gaceta Militar y Política de Cataluña* sobre el combat del Bruc:

«El general Schwartz llegó a El Bruch, atravesó el camino real, dirigiéndose a Can Masana; antes de llegar a dicha casa, algunos somatenes que con unos pocos soldados se habian emboscado, les hicieron un fuego vivísimo, tanto más acertado cuanto se les disparaba por detrás de unos matorrales, casi a boca de jarro, lo que sorprendió mucho al enemigo, que no veía quien le disparaba. Acabadas ya las municiones, se retiraban dichos somatenes y soldados, cuando encontraron unos cien hombres de la villa de Sampedor, que llegaban con un tambor y seis cargas de cartuchos. Apenas oyeron los franceses el ruido de la caja (tambor) de los de Sampedor, que, creyendo venia tropa de línea, se entregaron a la más vergonzosa fuga.

»Es interesante destacar como lo que más sorprendió al general Schwartz y le obligó a retirarse fué que las balas de fusil perforasen las reforzadas corazas de sus soldados. La forma cilíndrica de las balas de los somatenistas, hechas de varillas de cortina, fueron las que lograron este improvisado efecto». (I. CLOPAS BATLLE, *El invicto Conde del Llobregat*. Barcelona 1961, pàgs. 214-215).

fusió que creà l'eco del repic del timbal d'un noi que féu imaginar als francesos un gros exèrcit.

Tampoc a Chabran li anaren gaire bé les coses. Sense poder avançar més enllà de Tarragona, rebé l'ordre de retorn; travessant amb força dificultats el Penedès, també per l'acció del sometent, volgué al seu torn provar sort i intentà forçar la collada del Bruc el dia 14, però es trobà també amb l'oposició de les forces resistents.

«Aquestes eren integrades per 1.500 voluntaris de Lleida, comandats per Joan Baget, els sometents de Manresa i els d'Igualada —en menor nombre que en primer combat pel fet de coincidir aquesta vegada amb el temps de la sega—, els terços de Cervera... i encara 100 soldats més provinents de Lleida, del regiment suís de Wimpffen, vestits de paisà i amb barretina, i un considerable nombre de soldats provinents de Barcelona, entre ells molts artillers...».⁶ Chabran, malgrat la seva superioritat numèrica, es veié obligat a replegar-se a Barcelona.

Davant d'aquestes victòries i amb l'eufòria que es creà, la insurrecció tendí a organitzar-se arreu de Catalunya creant, com havien fet d'altres províncies, una Junta Superior que, per iniciativa de Manresa, era formada per un representant de cada districte i que el 18 de juny es constituí a Lleida sota la presidència del bisbe lleidatà.

«Com ha estat observat, ella representa Catalunya, que ningú no havia representat feia noranta-quatre anys. Declarà prendre l'autoritat en nom de Ferran VII; ella mateixa va procedir al nomenament del capità general, de comandants militars, d'administradors; i va substituir-se a la Reial Audiència.

»Després, quan hi hagué capità general, quan es formà la Junta central o suprema, quan es creà una Audiència enfront de l'afrancesada de Barcelona (1809), les funcions de la Junta foren menys extenses, però encara restà de fet un organisme força autònom, sobretot en matèria financera i en l'organització i sosteniment de les forces militars».⁷

«Aquesta Junta es presentava en qualitat de sobirana a tot el Principat; hi actuà com a govern autònom, regional, i hi organitzà i dirigí la resistència: recaptava impostos, encunyava moneda, impedia que nous impostos del govern central caiguessin sobre Catalunya, fornía les tropes (armades, vestides i alimentades) als caps militars. En quatre anys alçà quatre exèrcits i aconseguí sacrificis immensos de la gent del país, empoberida per tants desastres; publicà periòdics que predicaven la resistència; esdevingué constantment el baluard darrer de l'alçament, de vegades en contra de l'actitud d'abandonament dels generals... La Junta Superior, a despit de les pròpies contradiccions i de la precarietat en què existia, fou un govern provisional de guerra que carregà damunt seu la tasca feixuga d'organitzar l'alliberament de Catalunya».⁸

⁶ JOAN MERCADER, *Gran Enciclopedia Catalana*, vol. 3, pàg. 871.

⁷ F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, Barna. 2ª ed. 1963, pàg. 1285.

⁸ L. M. DE PUIGI OLIVER, *Història de Catalunya des del segle XVII als nostres dies*, dirigida per J. SOBREQUÈS I CALLICÓ, *La Gran Enciclopedia Vasca*. Bilbao 1980, vol. 9, pàg. 231.

Fins aquí hem vist, una mica ràpidament, la situació que es creà amb l'entrada a casa nostra de l'invasor francès, amb d'altres forces que li feien costat, així com amb la creació de la Junta Superior que assumia, de fet, el Govern del Principat.

El que ara es proposa és el de conèixer quin paper i intervenció tingueren la religiositat i el patriotisme enfront del francès. La religiositat fou portada per aquest motiu fins al fanatisme.

Per una banda «el clergat, sobretot el regular, no tan sols predica una guerra santa, sinó que encapçala la guerrilla: canonges, frares i rectors comanden nombrosos bàndols de patriotes».⁹ «El seu exemple i les prèdiques de tots constitueixen l'incentiu més ardent per a abrandar el poble».¹⁰ Si a una propaganda exagerada i ferotge afegim «les constants funcions religioses, els exercicis piadosos, invocacions al Santíssim, a la Verge, als Sants Tutelars, les processons per a treure'ls de les ermites i temples, les estampes devotes, tots els ritus, en fi, de la religiositat popular i suggestionadora, comprendrem com el sentiment religiós, exaltat tothora pels esdeveniments calamitosos i per les prèdiques i l'exemple dels sacerdots, havia d'ésser el més fort impulsor de la resistència enfront de la invasió francesa i dels plans napoleònics».¹¹

Per altra part, també hi hagueren mossens que, amb un altre tipus de compromís, feren feina i de la bona. Entre ells, cal esmentar el Rector de Castellbisbal, mossèn Joan Pau Ribot. Una referència de Carreras i Candi¹² va despertar immediatament el més viu interès envers ell. Qui era aquest rector?

Mossèn Joan Pau Ribot i Girona va néixer a Sitges l'any 1753, fill de Jaume Ribot i Samsó, apotecari, natural de Martorell, i de Francisca Girona, natural de Sitges.¹³ Deixant a part altres notícies biogràfiques, consta que el 14 de maig de 1803 prenia possessió de la Parròquia de Castellbisbal i, ben aviat, sintonitzà amb els greus problemes de la pagesia, especialment en la qüestió dels rabassaires. (N'és una bona mostra la carta dirigida al Rei, el 1805, a la qual faré referència al capítol 22).

Cal suposar —i això m'estranya una mica— que el seu fort no era l'administració dels béns de la parròquia perquè un successor seu, mossèn Pau Sagau, diu que no s'havien passat comptes des del 2 de febrer de 1803.¹⁴

Sí que excel·lí, en canvi, en previsió i lliurament personal. El mateix text que acabo d'esmentar, afegeix: «...se judica que lo Rector Ribot escondí, per temor que els Francesos no las robasen, unas 90 lliuras». És lògic suposar que el fet d'amagar aquesta quantitat seria poc després

⁹ L. M. DE PUIGI OLIVER, *Història de Catalunya des del segle XVII als nostres dies*, dirigida per J. SOBREQÜES I CALLICÓ, *La Gran Enciclopedia Vasca*. Bilbao 1980, vol. 9, pàgina 228.

¹⁰ F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, Barna. 1963, 3ª ed., pàg. 1264.

¹¹ F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, Barna. 1963, 3ª ed., pàg. 1265.

¹² F. CARRERAS I CANDI, *Lo Castell Bisbal del Llobregat*. Barcelona 1900, pàgs. 42-43.

¹³ A. PARR. CB. *Testaments* —25— lligall.

¹⁴ A. PARR. CB. *Obra y Administracions*, foli 102.

Pintura de Francesc Cuixart i Barjau que representa el primer combat del Bruc, el 6-6-1808.

dels fets del Bruc (juny 1808) en saber que, en venjança, els francesos «entraven a la vila de Martorell, robant-la i lliurant-la el dia següent a l'incendi».¹⁵

Així, podem suposar que tot aquell any 1808 no va ser gaire tranquil per als habitants de Martorell, Castellví de Rosanes, Castellbisbal, etc. La presència francesa no feia sinó accentuar la tensió entre la població i les forces d'ocupació. Un fet que afecta la nostra parròquia és la presència a la Rectoria d'un Religiós Agustí Calçat. Estem parlant de les darreries del 1808. Què hi feia aquí? És que potser havia fugit de Barcelona? Les diferents hipòtesis que es poden fer no acaben de resoldre la qüestió. Aniria bé poder afirmar que era pràcticament el rector, per absència del seu titular, mossèn Ribot, però no hi ha prou dades per assegurar-ho. L'únic segur és la data de la seva mort:

¹⁵ B. PEDEMONTE, *Notes per a la Història de la Baronia de Castellví de Rosanes*, Barcelona 1929, pàg. 572.

«Als quinse de desembre de 1808 morí en la edat de uns quaranta nou anys, en la Rectoria de Castellbisbal, lo Rt. P. Fr. Francisco Urgell, Religios Agustino Calsat, y Rector del Collegi de PP. Agustinos de Barcelona. Rebé solament lo Sagrament de la Extrema Unció a causa de un fort deliri que lo acometé, y morí en ell; en dit dia lo Rt. P. Prior de Agustinos de Miralles sen portá lo cadaver per donarli sepultura en sa Iglesia. Carreras Ecónomo».¹⁶

Pocs dies després d'aquesta defunció, «los francesos entraren a Martorell lo dia 21 de desembre y posaren lo cuartel general en dita vila, essent general Munciur (Monsieur) Xebbran: los de Martorell refugiats en est terme de Castellví ne moriren alguns».¹⁷

Si a Martorell els francesos establien lloc de comandament, a Castellbisbal les coses no anaven pas gaire millor. A l'Arxiu Parroquial es poden llegir unes dades interessantíssimes sobre aquest període. Per exemple:

«Als 20 de desembre de 1808 morí albat de catorse mesos Catharina, filla de Agustí Canals y de Margarida Mas, als 21 de dit mes se li doná sepultura Eclesiastica en lo fossar de la present parroquia sens missa a causa dels perills de invasió del Enemich».¹⁸

I el mateix dia «morí en Casa Pedrerol de Baix, Grau Crexens, natural de S. Vicens de Sarriá, y als 22 de dit mes se li doná sepultura devant la Capella de S. Quintí de la present parroquia per haver en dit dia invadit est Poble lo Enemich...».¹⁹

L'any 1809 no fou gens diferent del que s'havia acabat. Continueu llegint, si us plau:

«...als 18 de gener se li doná sepultura (també és un albat) eclesiastica en lo Fossar, a la tarde per temors de invasió del Enemich».²⁰ I «a 1 de febrer se li doná sepultura, sens missa a causa dels perills del Enemich».²¹

A la vista d'aquestes dades, es pot dir que la primera setmana de febrer va ser excessivament sagnant per al nostre poble: «Als 7 de febrer morí en mans dels Francesos que invadiren la present Parroquia, Anton Comellas, pages, de la edat de uns xexanta anys; no rebé sagrament algun, y al vespre de dit dia se enterrá en lo Cementiri de la present Iglesia».²² El mateix dia, «en la reñida acció (que) tingueren Francesos y Españols, morí Manuel Paronas, de la 2ª Compañia del Tercio de Serdaña, natural de Caraups (Queralbs) en la vall de Ribas, Bisbat de Urgell, y als vuit de dit mes se li doná sepultura eclesiastica en lo Fossar de la present Parroquia. Nota: lo dia antecedent se enterraren en dit Fossar quatre Micalis que moriren també en lo foch de dit dia set, los noms dels quals no he pogut averiguar».²³

¹⁶ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions 1759-1852*, foli 98.

¹⁷ A. PARR. Castellví de Rosanes, *Llibre de bits n° 2*, pàg. 61v^a.

¹⁸ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions 1759-1852*, foli 98.

¹⁹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions 1759-1852*, foli 98.

²⁰ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions 1759-1852*, foli 98v^a.

²¹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions 1759-1852*, foli 98v^a.

²² A. PARR. CB. *Llibre de defuncions 1759-1852*, foli 98v^a.

²³ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions 1759-1852*, foli 99.

«Als 15 de mars —del mateix 1809— morí Albat al matí edat quinse mesos, Rosa, filla de Jaume Turu, bracer, y de Theresa Comas y lo mateix dia al vespre (!) se li doná sepultura, moguts de graves temors del Enemich».²⁴

«Als 23 de mars morí a las vuit de la nit Salvador Vilanova en la edat de uns 40 anys. No rebé sagrament algun per haver en dit dia ocupat la Parroquia los Enemichs...».²⁵

Sembla necessari saber els motius pels quals els francesos venien tan sovint a Castellbisbal, ocupant-lo militarment i fent difícils les obligacions més humanitàries, com és el cas tantes vegades relatat d'un enterrament. Per això ens és útil una descripció com la següent:

«Acampades fora de Martorell, en la part de Castellbisbal anomenada (Turó) de les Forques, les forces franceses que vigilaven el pas del Llobregat foren tirotejades el dia 24 de març de 1809, per uns 50 homes, fins a mitja tarda, i en represàlia entraren en la vila (de Martorell) matant nou persones innocents».²⁶

Així s'entén que encara «als 28 de mars morí Jaume Margarit, y als 30 de dit mes se enterrá en lo Fossar sens asistencia de sacerdot per ser ocupada del Enemich la Població...»;²⁷ i que també «als 29 de mars un altre difunt, Ramon Font no pogué rebre sagrament algun per ser en temps que lo Enemich tenia ocupada la Població; se li doná sepultura sens missa».²⁸ Encara els dies 12 i 13 d'abril sabem de la presència de l'enemic al poble, amb tan alt grau d'incomoditat com és el fet que una pobra dona viuda que morí el dia 12 no va poder ser enterrada fins el dia 15!²⁹

Una nova anotació, del 14 d'abril, ens fa sabedors que «al matí morí Joseph Bros, pages. Rebé solament lo Sagrament de la Penitencia y Extremaunció que li administrá un Religios Mercenari (Mercedari) que se quedá en lo present terme estant invadit del Enemich. Y als quinse de dit mes y any se li doná sepultura Eclesiastica en lo Fossar de la present Parroquia, haventseli celebrat en la Capella de Casa Pedrerol de Dalt una misa *corpore presenti...*».³⁰

D'aquesta partida de defunció destaquen dues coses ben interessants: la primera, que a la Parròquia s'hi quedà un religiós mercedari; la segona, que per haver ocupat la població els francesos, la Missa es féu necessàriament a Can Pedrerol de Dalt. Però, qui era i quina va ser la causa de la presència del mercedari?

Hi ha constància escrita per la qual es pot afirmar que el rector de Castellbisbal, mossèn Joan Pau Ribot «als 10 de desembre de 1808»³¹ va celebrar, encara, un baptisme i que, tal com ja he explicat anteriorment, el

²⁴ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions 1759-1852*, foli 99v^a.

²⁵ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions 1759-1852*, foli 99v^a.

²⁶ B. PEDEMONTTE, *Notes...*, pàg. 572.

²⁷ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions 1759-1852*, foli 99 v.

²⁸ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions 1759-1852*, foli 99v^a.

²⁹ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions 1759-1852*, foli 100.

³⁰ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions 1759-1852*, foli 100.

³¹ A. PARR. CB. *Llibre de baptismes 1757-1825*, foli 121v^a.

dia 22 del mateix mes de desembre els francesos envaïren de nou Castellbisbal.

Com devia ser l'enrenou que això va provocar, que ni es va poder acabar de celebrar un bateig, tal com ho prova la següent partida: «...se omittiren les altres ceremonies per lo imminent perill de la invasió dels enemichs que en aquella ocasió se digué que entraban a esta».³²

Així es comprèn molt millor que el seu rector, mossèn Joan Pau Ribot, s'hagués d'escapar del poble i deixés la cura pastoral de la Parròquia, de moment, al Vicari mossèn Aleix Carreras. És ell mateix qui ens diu que: «als 31 de gener de 1809, regentant sol la dita Parroquia per motiu de una llarga ausència del Rt. Rector (a causa de la invasió del Enemich)...».³³

Però la situació encara es complicaria més perquè a l'abril del mateix 1809, ja no hi havia ni el Vicari! Així entenem millor aquesta nota: «Declaració de la ultima voluntat de Josep Bros —del qual ja he parlat— de altra manera, lo hereu Casas del Riu; feta davant testimonis baix nominats (Miquel Comas, Joseph Aumirall, tots de Castellbisbal) en lo dia 14 abril 1809. Firmat Joan Giralt, religiós Mercedari. Deu notarse que en aquella ocasió, per estar dita Parroquia de Castellbisbal invadida dels Francesos, no hi havia Parroco ni Vicari. Y Jo, Fr. Joan Giralt, ocorria ab expressa llicència del Sr. Rector Dr. Joan Pau Ribot a las necessitats que instaban. Ita est Fr. Joan Giralt».³⁴

Amb aquesta darrera nota s'aclareix del tot aquella pregunta: Qui era i què hi feia un Mercedari a Castellbisbal?

És ben fàcil imaginar-se que tantes invasions no eren només una demostració de força. Els soldats francesos treien tot el profit possible amb llurs saqueigs de cases i esglésies: «Al final de 1809, en realitzar l'inventari de l'argent existent en les esglésies, a la Parròquia de Castellbisbal sols li restava un aspedrí, un calze quasi inservible i una copa, que reemplaçava el Copó del Santíssim i vas dels Sants Olis que havien estat robats».³⁵

Ho confirma aquest rebut: «Per un Globo de plata que feu nou per haver robat lo vell los Francesos, a més de haver entregat al Argenter un Calser romput, del valor de 25 lliuras, satisfet...53 lliuras».³⁶

Presumiblement devia ser en aquest any 1809 quan les tropes franceses «cremaren el retaule i adornos» de l'Església Vella del Castell, motivant que encara el 4 de juny de 1818 consti que està «arruinada pels francesos».³⁷

Es coneix amb tota certesa la data d'una nova invasió del poble i que motivà grans mesures i prevencions davant el gran risc que representaven

³² A. PARR. CB. *Llibre de baptismes 1757-1825*, foli 121v^a.

³³ A. PARR. CB. *Llibre de Matrimonis 1757-1858*, foli 50.

³⁴ A. PARR. CB. *Testaments s. XIX*, foli solt.

³⁵ B. PEDEMONTTE, *Notes...*, pàg. 573.

³⁶ A. PARR. CB. *Llibre de las Administracions y obra... 1802*.

³⁷ A.D.B. *V.P.*, vol. 89, foli 213. El text de la Visita Pastoral diu: «...la que antiguamente era Iglesia Parroquial, en la que, por haber los franceses quemado su retablo y adornos, y no haberse podido todavia reparar por falta de medios, no se celebra... pero arruinada por los franceses».

tals *hostes*. Era el dia «4 de abril de 1810, (quan) morí a las vuit horas del matí de un tir de Fusil dels Francesos, en la edat de uns quaranta sinch anys, Isidro Fernando, natural de St. Cugat del Vallés. Rebé solament los Sagraments de Penitencia y Extremaunció a causa de haverse sumit las Sagradas Formas, per motiu de la entrada dels Enemichs en dit Poble...».³⁸

«L'any 1811 no deuria ser gaire millor, donat que els Administradors de l'altar de St. Isidre fins el 15 de maig de 1813, Joan Comellas y Campañá, y Anton Cañadell, fadrí, donaren compte (de la administració, denunciant que) fou robat per los Francesos tot lo arreplagat a excepció de tres sous (que) entregaren a la obra de la Iglesia...».³⁹

Com es pot suposar, les tropes s'hostatjaven quan volien a les cases i masies del poble. El que no es pot dir és que aquesta situació fos bona per a tothom. Això és el que succeí a Josep Dellonde: «als 23 de abril de 1811 morí en Casa Nicolau de Dalt, sobre lo mitx dia, Joseph Dellonde, soldat de la 4ª Comp^a del 2n Batalló de la 1ª Secció de la 1ª Legió de Infan^a de linea catalana. No rebé sagrament algun per havert mort inopinadament sens donar temps de avisar; y als 24 de dit mes y añ (despues que D. Anton de Mazedra, Ajudant major de dit Cos, y lo Rt. P. Fr. Pere de St. March, Capellá del 3r Batalló de la mateixa Legió) se li doná sepultura eclesiastica...».⁴⁰

Però, i mossèn Joan Pau Ribot on era? Què feia?

El silenci dels documents permet suposar que, fugitiu com estava de la seva Parròquia, devia formar part de manera discreta de la resistència contra el francès.

Abans s'ha descrit com la necessitat i entusiasme popular motivà la creació de la Junta Superior. Situats a la tardor de 1809, ens trobem que bona part d'aquell any és capitalitzat pel setge sobre Girona que, des del mes de maig, resistia amb heroisme. L'excessiva llunyania del lloc on resideix la Junta en relació al teatre de les lluites, fa que es prengui l'acord que la Junta deixi Poblet, on es troba, i vagi a establir-se a Manresa, el 25 d'octubre de 1809.

La situació a Catalunya no era gens tranquil·la. És veritat que Girona resistia encara el setge que, amb gran superioritat de tropa, li presentava l'enemic, però el realisme manifestava la impossibilitat de trencar el temible cercle.

Els diputats de la Junta reunits a Manresa eren només nou: «Jaume Creus, president; Felip Aner d'Esteve; Joaquim Torres Casana; Antoni Barata; Manuel Torrents; Joan Guinart; Plàcid de Montoliu; Ignasi Miquel de Sallès, i Ramon Hostalric. Aquests, conscients de la gravetat de la situació, convocaren un Congrés General que s'inicià el 25 de novembre».

Cada districte havia d'enviar-hi dos delegats i les eleccions es feren en deu dies. Les poblacions ocupades foren representades igual que les altres. Vint-i-set diputats s'ajuntaren als set membres de la Junta, presents encara a Manresa, trametent l'adhesió de tot Catalunya. Entre ells hi havia:

³⁸ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions...*, foli 108.

³⁹ A. PARR. CB. *Llibre de las Administracions...*, foli 70.

⁴⁰ A. PARR. CB. *Llibre de defuncions*, foli 112.

tres canonges, un rector (el de Castellbisbal!), dos nobles, un administrador de Correus, tres advocats, un pagès i quinze civils sense una professió determinada. Vegeu-ne els seus noms:

«Lleida: Josep Vidal, Canonge Penitencer de la catedral; i Fermí Gigo, advocat i professor de la Universitat de Cervera; Val d'Aran: Pau de Miquel España, advocat, i Francesc Aner d'Esteve; Vic: Jacint Costa, Canonge Doctoral de la catedral, i Francesc Bertrana; Cervera: Marià de Sabater, Marquès de Campmany, i Ramon Domingo, advocat; Vilafranca: Ramon Josep de Bouffard, Baró de Cañellas, i Joan M. Montserrat Ferret; Manresa: Jacint Soler, i Josep Amigó; Tarragona: Emmanuel Feliu, i Gabriel Simó i Martí; Mataró: Llorenç de Lentscla, i Esteve Pagès; *Martorell (en representació de Barcelona)*: Joan Pau Ribot, Rector de Castellbisbal, Josep Juner i Sansalvador, administrador de correus; Talarn: Manuel Especier, Canonge Magistral de Tremp, i Francesc Antoni Aytes de Enviny; Puigcerdà-Urgell: Ignasi Solans, Jaume Bernola, propietari de la jurisdicció de la Baronia de Lles; Tortosa: Domingo Carter, i Josep Roset, Canonge Doctoral de la catedral; Figueres (Torroella): Ramon Torra, i Joan Genover; Girona (St. Martí d'Arenys de Munt): Ignasi Andreu i Sans».⁴¹

Un cop constituïda, la Junta «votà la lleva immediata de 50.000 homes, conjurà el general Blake (que fingia estar malalt i no volia reunir-s'hi) a intentar un esforç suprem, i davant el refús del general, alçant el to, li declarà que la retirada de l'exèrcit serà considerada com una traïció i donarà el senyal de la guerra civil».⁴²

Però la Junta, sense poder crear els remeis indispensables, no pogué reeixir en el seu propòsit i veia, impotent, la capitulació de Girona el 10 de desembre de 1809 que assegurava, a partir d'aleshores, el camí de la frontera a Barcelona.

Tot i així, els catalans no minvaven en el seu ànim. Andreu Oller, comissari de la Junta a Girona i que havia caigut presoner, pogué escapar-se i el 18 de desembre escrivia a la Junta notificant que estava malalt, però que esperava restablir-se aviat i retrobar-se amb els seus col·legues, cosa que aconseguia el 5 de febrer.

«Amb l'empenta del nou capità general, Enric O'Donell, la Junta resolía aixecar un exèrcit de 18.000 homes, i per donar més activitat a les operacions, encarregà als Diputats al Congrés —retornats a casa seva— de recolzar l'acció de llurs compatriotes; donà la tasca i el control de les contribucions extraordinàries de guerra a un dels seus, Manuel Torrents; comissionà al Baró d'Eroles la formació de legions catalanes, i finalment, segons la proposició de Tomàs de Veri (representant de la Junta Suprema) creà un intendent de província, distint de l'intendent de l'exèrcit, i ho confià a Anton Barata. Va escriure al comandant de l'esquadra britànica per demanar-li armament, municions, vestits i diners. I envià a Ignasi Miquel de Sallés, i Felip Aner d'Esteve a València per reclamar ajuda. El 31

⁴¹ G. DESDEVICES DU DEZERT, *La Junte Supérieure de Catalogne*, New York-Paris 1910, pàg. 47.

⁴² F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, pàg. 1287.

de gener de 1810, un Consell de Regència, de cinc membres, reemplaçava la Junta Suprema a l'illa de Lleó. El 18 de febrer, la Junta de Catalunya li assegurava plena obediència i la reconeixia *com sobirà de la nació*».⁴³

A la primavera de 1810, el mariscal Augereau, enviat de Napoleó a Catalunya, dirigí les seves forces cap a Manresa obligant la Junta a marxar ràpidament cap a Tarragona, on es concentrava l'armada. Fent camí, es quedà del 14 al 19 de març a Vilafranca del Penedès i d'allí arribava, per ben poques hores, a Reus. De fet, el 26 de març la Junta fugitiva es reunia a Solsona on restava fins a l'11 de juliol.

Mentrestant Catalunya es trobava en el més trist estat. «Les rodalies de Barcelona, esgotades pels registres, embranzides dels partisans francesos i espanyols, presentava l'aspecte de la ruïna i la desolació» dirà Conan.⁴⁴

A Solsona, i degut a l'extrema dificultat de les comunicacions entre les comarques, atapeïdes d'enemics, no es pot començar un nou Congrés fins el 18 d'abril. I és per aquestes dates quan s'elegiren ja dos diputats per Barcelona (Ignasi de Reges i Bruno Petrus), essent innecessari des d'aleshores que els diputats per Martorell representessin també els inexistents de Barcelona a causa de l'ocupació.

És aquí, doncs, on fineix l'activa intervenció a la Junta Superior de Catalunya del nostre admirable rector, mossèn Joan Pau Ribot.

Al municipi de Rellinars, de la comarca del Vallès Occidental, però molt vinculat històricament al Bages, existeix el Mas de Les Farreres, on «es conserven en les parets de la gran sala-menjador unes interessants pintures murals (al tremp) amb escenes de la Guerra del Francès (crema del Paper Segellat a Manresa, batalla del Bruc) especialment de la participació manresana».⁴⁵ En una d'elles, precisament la que escenifica la Junta a Manresa, apareixen els diputats asseguts a l'entorn d'una taula. Entre ells, mossèn Joan Pau Ribot! «Hom atribueix les pintures a un monjo cartoixà de Montalegre que fou acollit en aquesta casa el 1811».⁴⁶

Curiosament —o potser no tant curiosament, si recordeu el que abans s'ha explicat— quan la Junta marxà de Solsona cap a un nou indret, Tarragona, on va romandre del 14 de juliol de 1810 al 17 de maig de 1811, celebrà un nou Congrés que començà el 17 de juliol. Hi assistia com a diputat per Barcelona el Dr. Bonaventura Dalmases, capellà de Santa Maria de Cubelles:⁴⁷ el mateix que des del juliol de 1792 fins el 1799 havia estat el rector de Castellbisbal!

Mossèn Joan Pau Ribot tornaria a la seva Parròquia, on «en la casa Rectoria de St. Vicens de Castellbisbal, als 31 de desembre del any mil vuit cents y deu» va fer testament. Val la pena que el transcrivim en els seus punts més importants. Hi manifesta la seva voluntat que fossin els seus marmessors el «Rvt. Joan Sabatés, Rector de Rubí i al seu caríssim germà

⁴³ G. DESDEVICES DU DEZERT, *La Junte...*, pàgs. 49-50.

⁴⁴ M. CONARD, *Napoleon et la Catalogne*, Paris 1910, pàg. 359.

⁴⁵ S. ALAVEDRA, *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, vol. 2, pàg. 118.

⁴⁶ S. ALAVEDRA, *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, vol. 2, pàg. 118.

⁴⁷ G. DESDEVICES DU DEZERT (*o.c.*). Cap. VIII.

Jaume Ribot, Apotecari. (...) «Elegesch la sepultura al cos fahedora dins la Igl. de la present Parr». Després de precisar com ha de ser el seu enterrament i funeral, afegeix: «...Declaro que ma caríssima germana Theresa Ribot, viuda de Macià, posà temps atras en ma custodia cinch centas lliuras de son Dot las quals he jo gastat per mas urgencias, y es ma voluntat que li sian retornadas de mos bens. En el cas de no haverse perdut los papers ahont ho tenia jo notat, se encontrará de fixo la partida que de dit Dot he gastat, y esta per enter vull y mano que sia restituida a dita ma germana».

«Tota la roba tan la blanca com la altre, márgefes, traspuntins, y matallassos ho deixo a disposició de ma germana. A Agustí Macià y Joseph Manuel Macià, y a Joseph Maria Macià, nebots meus, los deixo y llogo un cubert de plata a cada hu. A cada hu dels que me serveixen, esto es: a Joseph Bou, mosso, a Joan Galtés, escolá, y a Martha Amigó, casada, los llogo cinquanta rals per una vegada solamen. A Francesch Vilarubia, altre escolá, en lloch dels cinquanta rals deixo y llogo lo cubert de plata que tinch destinat per a mon us diariamen. A Feliu Puig per lo bon assistiment me dona y espero me donará en lo decurs de la malaltia, li deixo, y llogo una lliura dinou sous y sis diners, per una vegada solament».

«Al Ilm. Sr. Dn. Pau Schar, Bisbe de Barna, en regoneixement de sa autoritat y en testimoni de la obediencia que com a subdit li professo, deixo y llogo deu sous».⁴⁸

Va morir l'endemà, dia 1 de gener de 1811 «a les nou hores del matí en la edat de sinquanta set anys. Rebé los Sagraments de Penitencia, Eucaristia y Extremaunció, y al tres de dit mes y any se li doná sepultura eclesiastica dins la Iglesia de la present Parroquia devant lo Altar de St. Sebastia, haventseli celebrat primerament los oficis de Enterro y Novena ab assistencia de deu sacerdots».⁴⁹

Recordeu que amagà unes 90 lliures «per temor que los Francesos no las robasen»? Doncs, el «6 de mars de 1815 se encontrà en diposit escondit per lo Rt. Dr. Joan Pau Ribot, rector, per temor dels francesos 100 lliuras, 15 sous, 1 diner».⁵⁰ Així, doncs, en paus!

Patriotes de Castellbisbal

Com un cert apèndix de tot el que he explicat, em sembla interessant, ara que ja estem prou ambientats, fer una breu incursió cap al «territori laic» i poder comprovar que, a més del bon paper que hi tingué mossèn Joan Pau Ribot, també alguns castellbisbalencs han de passar a la nostra història i record.

Un d'ells fou en Climent Comellas i Comas.⁵¹ La seva partida de baptisme diu:

«Als 3 octubre 1793 he batejat a Climent, Miquel, Geroni, nat lo mateix dia, fill legítim de Pau Comellas, brasser del Carrer den Casas desta

⁴⁸ A. PARR. CB. *Testaments s. XIX*, lligall.

⁴⁹ A. PARR. CB. *Llibre de Defuncions 1759-1852*, pàg. 111.

⁵⁰ A. PARR. CB. *Llibre de las Administracions...*, pàg. 103.

⁵¹ A. PARR. CB. *Llibre de Baptismes 1757-1825*, foli 75 v^a.

Parroquia y de Francisca Comas, sa muller, tots naturals desta Parroquia. Foren padrins Climent Comellas, brasser, oncle paternal, y Eulalia, muller de Miquel Dalmau, brasser, tia maternal del batejat. Sagimon Comas, Vicari.»

Aquest castellbisbalenc, amb motiu de la Guerra del Francès, es féu «miquelet».⁵² Malauradament caigué en mans de l'enemic i, sense poder-ne conèixer la data precisa, morí en captivitat. Amb aquest motiu, el «dia 5 de febrer de 1822 se han celebrat quatre Oficis de enterro y Novena per Climent Comellas, fadrí, amb quatre sacerdots; may sen ha sabut res des del any 1810. Son germá, hereu de Casa sos Pares li ha fet celebrar los funerals en esta de ahont era natural».⁵³

Cal, per respecte històric, consignar aquestes dades d'evident interès pel fet en si i perquè amb aquest cognom encara hi ha actualment molts fills de Castellbisbal que podrien entroncar-se amb la família del valent i dissortat Climent.

Si d'en Climent Comellas i Comas poc en sabem, encara menys d'en Miquel Amat i Solà. Vegem la seva partida baptismal: «Als 12 febrer 1795 he batejat a Miquel, Joseph, Sagimon, nat dia deu de dit mes y any, fill legítim de Miquel Amat, pagés desta Parroquia, y de Theresa Solà sa muller, natural de la Parroquia de St. Pere de Rubí de dit Bisbat; foren padrins, Joseph Amat, bisoncle paternal, y Eulalia Amat, donzella, tia paternal del batejat, tots desta Parroquia. Sagimon Comas, Vicari».⁵⁴

Consta que era «Quinto en lo any 1810». Per ell, també, el «dia 28 de gener de 1823 se han celebrat quatre Oficis de Enterro y novena; no consta ahont succehí son obit per haber mort segons se judica en algun reencontre ab los Francesos; hi assistiren 4 sacerdots».⁵⁵

Si aquests dos malaurats no ens ofereixen més dades que les referides, sí que presenta més interès el cas corresponent a Joan Pau Comellas. Vegem-ho:

El nostre convilatà fou quintat allà per l'any 1810 o 1811. Segurament que no tenia gaire afeció a l'aventura que significava emprendre accions bèl·liques contra l'enemic, és a dir, contra el francès. Disfrutant, a més, d'una bona situació familiar, es pot suposar que possiblement devia tenir alguns mossos treballant a casa seva. No podria ser un d'ells, un tal Josep Jufresa?

A veure. No era gens estrany fer-se substituir en el servei militar i pagar per aquest canvi una quantitat considerable de diners. Això és el que, suposo, devia passar entre en Joan Pau Comellas i en Josep Jufresa perquè consta que aquell prometé de donar-li 25 lliures (!) «per a que servís de quinto per ell». Fixem-nos que diu «li prometé donar»; per tant, es tractava

⁵² NdA. *Miquelet*: era el membre d'alguna milícia especial, de caràcter mercenari o, alguns cops, voluntari, reclutada per diputacions o juntes de guerra dels Països Catalans per tal d'efectuar accions especials o de reforçar les tropes regulars. Fundats el 1640, durant la Guerra dels Segadors, foren dissolts varies vegades.

⁵³ A. PARR. CB. *Funeraria de Castellbisbal començant 1819*, foli 5v^a.

⁵⁴ A. PARR. CB. *Llibre de Baptismes 1757-1825*, foli 78v^a.

⁵⁵ A. PARR. CB. *Funeraria...*, foli 7v^a.

d'una promesa que s'hauria de complir, possiblement, en finalitzar el servei de les armes. El pobre Josep marxà, més o menys convençut, amb el fusell a coll. La nota trobada al nostre Arxiu descriu fredament que «no consta son Obit, pero se judica que morí en lo Citi de Tarragona lo any 1811 ahont servia de soldat».

Cal entendre i suposar que aquesta notícia no arribaria a saber-se fins passats uns anys, perquè no és fins «el 23 y 24 de Mars de 1824 que es celebraren quatre Misas cantadas cada dia ab asistencia de 4 sacerdots».⁵⁶

Joan Pau Comellas «li ha fet dir dits funerals» pagant 25 lliuras i 6 sous que és la mateixa quantitat de «dineros que li prometé donar perque servís de quinto per ell».⁵⁷

Si més no, i després de tota aquesta història, una cosa queda clara: que en Joan Pau Comellas era home de paraula i agraït!

La història del senyor Isidre

En tractar en aquest capítol del temps de l'ocupació francesa, ha aparegut el nom d'Isidre Fernando. Deixeu-me fer ara la ressenya de la seva vida perquè crec que té el seu interès.

El matrimoni format per Joan Fernando i Paula Roca van tenir dos fills: Pau i Isidre. Aquest segon fill nasqué a Sant Cugat del Vallès allà per l'any 1774. Pels volts del 1800 es casà amb Antònia Carbó, nascuda a Vallformosa de Vilubí.

Del seu matrimoni nasqueren tres fills. Pau, nat el 27 d'octubre de 1803; aquest pobrissó era batejat *in articulo mortis* per D. Manuel, Comte de Doubleizel, i en fou la padrina D. Rita de Doubleizel i de Mascaró. Això dóna fonament a creure que el seu pare, Isidre, treballava a Can Pedrerol de Dalt; dos dies després l'infant moria.

El segon fill fou una nena, Maria, nascuda el 13 de febrer de 1805 i batejada el mateix dia; moriria al cap de sis dies.

Encara no passava un any que naixia una altra nena, Paula, el 25 de gener de 1806 i era batejada l'endemà mateix. També aquesta vegada moria la criatura al cap d'un mes i dinou dies de vida.

Per acabar-ho d'adobar, el 13 de març de 1809 moria la mare, Antònia Carbó.

Ja ens podem imaginar el viudo Isidre: sense fills i sense esposa. Es veu, però, que l'home no es resignava a aquesta situació perquè, al cap de set mesos, concretament el 14 d'octubre del mateix 1809, es casava en segones núpcies amb Maria Rosa Oliver i Portet, també viuda de Manuel Ubaguls, filla de Joan i Maria, natural i habitant «a Sant Llorens Zavall», mare de Maria Ubaguls i Oliver.

Podem lògicament suposar els projectes renovats que el nou matrimoni devia fer. Però... «el 3 de mars de 1810» n'Isidre, «estant en los últims de ma vida ferit y atravesat de una bala quem dispararen los enemichs francesos dins casa mia...», feia testament a corre-cuita davant Joan Giralt, Religiós Mercedari. En el testament, ell mateix ens diu que «era masover de

⁵⁶ A. PARR. CB. *Funerària...*, foli 10v^a.

⁵⁷ A. PARR. CB. *Funerària...*, foli 10v^a.

Casa Pedrerol de dalt» —tal com suposàvem— i «als 4 de abril de 1810 (encara no passats set mesos) morí a las vuit horas del matí de un tir de fusil dels Francesos, en la edat de uns quaranta sinch anys...»

És a dir que, al cap de tretze mesos de la mort de la seva primera esposa Antònia, moria també l'ex-viudo d'aquesta manera que acabem de llegir.

Vint-i-quatre dies després (!), ni un dia més, la seva viuda, Rosa Oliver, es casava amb Anton Subirana Escajol «als 28 de abril de 1810». El nuvi té 31 anys, l'edat de la núvia ens és desconeguda. D'aquest nou matrimoni nasqueren:

El 24-3-1811: Mariana, morta el 24 mars «luego de batejada»; 9-5-1812: Francesca, morta 17-9-1814; 29-XI-1813: Joan, mort 29-4-1817; 8-7-1815 Coloma, morta 2-9-1816; 13-1-1817: Miquel, mort 10-6-1832 (als 15 anys); 22-9-1818: Paula, morta 13-7-1820; 28-2-1820: Jaume, mort 2-3-1820, i la germana bessona, Maria, nascuda i morta com el seu germà. La darrera nasqué el 3-X-1821: Rosa, que «als vint y vuit dias de Janer de 1843» es casà amb «Jacinto Ribas, fadrí, pagés, fill de Joseph i Mariagna Comellas».

Encara sort! Fixeu-vos que dels nou fills que tingueren l'Anton i la Rosa, 7 moriren abans dels 4 anys; un, en Miquel, moria als quinze anys i només la darrera filla, Rosa, arribava a l'edat adulta i, fets els 21 anys, es casava.

No he trobat que tinguessin descendència, potser per la crua experiència per què havia passat la Rosa de perdre tan aviat vuit germanes.

En canvi, i continuant el que pot qualificar-se de dissort familiar, «als 12 de gener de 1851 en lo Fossar de la Iglesia parroquial de S. Vicens de Castellbisbal, Bisbat de Barcelona, se doná sepultura eclesiastica al cadaver de Rosa Subirana, muller de Jacinto Ribas y Comellas, la qual morí lo dia antes de mort natural y de edad alguns vint y vuit anys. Rebé los Sacraments de Penitencia y Viatic».

Arribats a aquest punt, ja no ens pot estranyar llegir que: «als dotze de Octubre de 1851 se doná sepultura eclesiastica al cadaver de Jacinto Ribas, viudo de Rosa Subirana, lo qual morí lo dia antes de mort natural, y de edad alguns trenta anys. Rebé los Sacraments de Penitencia, Viatic y Extremaunció».

És a dir, exactament nou mesos després de morir la seva esposa, finava aquest viudo «de mort natural, y de edad alguns trenta anys».

Que les suposicions, imaginacions i la compassió supleixin aquestes notícies tan severes. Amén.

No creieu que la història d'aquesta família, amb els successius matrimonis, defuncions, morts d'albats, etc., valia la pena de ser coneguda i consignada?

19

CAPÍTOL

LA DESAMORTITZACIÓ DE MENDIZÁBAL

Juan Álvarez Mendizábal

En tractar en aquest capítol de la desamortització realitzada per Mendizábal, ens serà útil conèixer qui era aquest personatge per poder entendre millor quina va ser la seva actuació durant el regnat d'Isabel II.

Juan Álvarez Mendizábal «nasqué a Cadis el 1790. Polític i financer. De família jueva, es dedicà als negocis des de jove... S'exilià a Londres d'on tornà el 1835 i fou nomenat Ministre d'Hisenda i, poc després, cap de govern. Tornà a ésser Ministre d'Hisenda (1836, 1837 i 1843). Destacada figura del partit progressista, promogué un seguit de reformes, entre les quals es destacaren la supressió de la major part

d'ordes religioses (11 d'octubre de 1835)», llevat de les «consagrades a l'assistència de malalts, a l'ensenyament de nens pobres o a la formació de missioners per a Filipines; llurs béns foren posats a la venda (decret de 19 de febrer i 9 de març); l'Estat prenia a càrrec seu el manteniment del culte i de la clerecia, i pagava nombroses indemnitzacions».¹

«Si la desamortització —afirma Soldevila— fou un fracàs per a les finances públiques, fou beneficiosa per a l'economia del país: va posar en circulació béns abans improductius, que foren esmerçats sovint en empreses fructíferes. El fet es produí molt especialment a Catalunya...».²

Així, «la desamortització destinà els convents a serveis públics i traslladà la Universitat de Cervera definitivament a Barcelona (1837); unes quantes biblioteques conventuals foren obertes al públic. Els convents afectats a Catalunya foren 201, 90 al País Valencià i 45 a les Balears; els escolapis en foren exceptuats per llur tasca docent. Del 1835 al 1845 fou venut a Catalunya un 69'9% del total, a València, un 39'9%, i a les Balears un 99'9%, amb una puja sobre els preus de taxa que fou molt elevada: 342'1% a les Balears, al País Valencià, en conjunt, 238'2%, i a Catalunya, 243'7%.

»Els beneficiaris d'aquestes mesures foren els burgesos, que contribuïren al desenvolupament de Catalunya i les Balears i al desmantellament de capitals a València. Es formaren latifundis burgesos i es mobilitzà la propietat urbana. Alguns convents foren convertits en fàbriques; uns altres foren enderrocats per a la construcció de mercats, places i carrers...».³

Pel que ens pertoca més directament, i com a resultat de la decisió presa en 1841 per la qual «foren posats també a la venda els béns del clergat secular»,⁴ tenim una prova, molt interessant per a la història de la nostra Parròquia de Castellbisbal, en l'anunci que es féu públic el 19 de març de 1844 i en què s'anunciava la subhasta pública de les terres i camps pertanyents, des de temps immemorials, a la Parròquia.

D'aquesta manera sabem, no tan sols per la tradició oral que ho ha conservat en part, sinó amb documentació, quines terres posseïa la nostra Parròquia. Terres que, per altra part, i amb motiu de l'esmentada subhasta passaren a ser propietat no pas dels pagesos que la treballaven aleshores sinó dels qui, per la seva capacitat econòmica, eren els únics capaços de comprar-les.

Per cloure aquesta ràpida introducció direm que Mendizábal el «1844, que els moderats ocuparen el poder, emigrà a l'estranger. Tornà el 1847 i morí a Madrid el 1853».⁵

El *Diario de Barcelona* del dimarts 19 de març de 1844 publicava una notificació que transcriuré tot seguit.⁵ És molt interessant l'exemplar que he tingut a les mans on, al marge del periòdic, hi ha, afegit a mà, els noms de les peces de terra que es descriuen en l'esmentat avis. Podrien ser els noms dels nous propietaris?

«INTENDENCIA DE LA PROVINCIA DE BARCELONA. CLERO SECULAR

«Como Intendente de esta provincia y con arreglo a instrucción he señalado el día 17 de abril de 1844 para el remate de las fincas siguientes.

»**era.** Una pieza de tierra que poseia el cura párroco de Castellbisbal sita en el término del mismo pueblo y del partido de S. Feliu de Llobregat, su extensión es de 4/4 de mojada de viña de tercera calidad, dada en establecimiento a primeras cepas, la cual linda a oriente con el camino, a mediodía con Clemente Comellas, a poniente con tierras de la rectoría, y a

¹ B. DE RIQUER, *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 9, pàgs. 789-790.

² F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, Barcelona 1963, pàg. 1348.

³ M. MOLÍ FRIGOLA, *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 6, pàg. 140.

⁴ M. MOLÍ FRIGOLA, *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 6, pàg. 140.

⁵ *Diario de Barcelona*, 19 març 1844, pàgs. 1186-1188.

cierzo con tierras establecidas por Pablo Duran a Pablo Margarit. Está arrendada juntamente con otras tierras que abajo se espresan, procedentes del mismo curato, por tres años que venceran en 30 de abril de 1845 al respecto de 1.400 rs. anuales. Tasada en 600 rs. y capitalizada en 960 rs. que es la cantidad en que se saca a subasta.

»**ort.** Otra pieza de tierra sita en el pueblo de Castellbisbal y de la misma procedencia que el anterior; su estension es de tres cuartos de mojada, esto es: un cuarto de mojada de huerto de 2ª calidad y la media restante de campo de 1ª, la cual linda a oriente con José Falguera y parte con Juan Armengol, a mediodia con tierras de casa Casas de la Iglesia, a poniente y cierzo con José Blanch. Está arrendada juntamente con otras tierras del mismo curato por tres años que venceran en 30 de abril de 1845 al respecto de 1.400 rs. anuales. Tasada en 2.400 rs. y capitalizada en 3.900 rs. que es la cantidad en que se saca a subasta.

»**tiras.** Otra pieza de tierra que poseia el cura parroco de Castellbisbal igual a la anterior; su estension es de un cuarto de mojada de segunda calidad, mitad campo y mitad viña, dada en establecimiento a primeras cepas, la cual linda a oriente con José Blanch, a mediodia con dicho Blanch, a poniente con el camino y a cierzo con Gaspar Badellas. Está arrendada juntamente con las demas.

»**Paula Falguera.** Tierras del mismo curato hasta el 30 de abril de 1845 al respecto de 1.400 rs. anuales. Tasada en 265 rs. 23 mrs. capitalizada en 420 rs. que es la cantidad en que se saca a subasta.

»**Armangol.** Una pieza de tierra sita en el pueblo de Castellbisbal y de la misma procedencia que la anterior; su estension es de dos mojaditas de viña, la una de 2ª y la otra de 3ª calidad, dada en establecimiento a primeras cepas, la cual linda a oriente con Gaspar Rabella, a mediodia con tierra de casa Casas de la Iglesia, a poniente con el huerto de la rectoria, mediante un torrente, y a cierzo con José Falguera. Está arrendada juntamente con las anteriores del mismo curato por tres años que venceran en 30 de abril de 1845 al respecto de 1.400 rs. anuales. Tasada en 1.611 rs. 26 mrs. y capitalizada en 2.500 reales que es la cantidad en que se saca a subasta.

»**Viña del Mateu.** Una pieza de tierra sita en el pueblo de Castellbisbal y de la misma procedencia que la anterior; su estension es de tres y media mojaditas de viña, esto es: dos id. de 2ª y una y media de 3ª, la cual está dada en establecimiento a primeras cepas, linda a oriente parte con la carretera, parte con la rectoria y parte con casa Casas de la Iglesia, a mediodia con tierras que fueron del mismo Comellas, a poniente con tierras de Gaspar Rabella y a cierzo con Pablo Duran y con tierras de la rectoria. Está arrendada juntamente con las anteriores por tres años que venceran en 30 de abril de 1845 al respecto de 1.400 rs. anuales. Tasada en 5.333 rs. 11 mrs. y capitalizada en 8.520 rs. que es la cantidad en que se saca a subasta.

»**Valeri.** Una pieza de tierra sita en el pueblo de Castellbisbal y de la misma procedencia que la anterior; su estension es de seis mojaditas, y es a

saber: cinco mojaditas de viña de 3ª calidad, media idem de campo de 2ª y la otra media restante de 3ª, la cual está dada en establecimiento a primeras cepas. Linda a oriente con Gaspar Rabella, a mediodia con el rio Llobregat, a poniente con Jaime Canadell y a cierzo con Gaspar Rabella y parte con Jaime Canadell. Está arrendada juntamente con las anteriores por tres años que concluiran en 30 de abril de 1845 al respecto de 1.400 reales anuales. Tasada en 3.755 reales, 28 mrs. y capitalizada en 6.000 reales que es la cantidad en que se saca a subasta.

»**Jaunia?** Otra pieza de tierra sita en el pueblo de Castellbisbal y de la misma procedencia que la anterior; su estension es de dos mojaditas y media, y es a saber: una mojada de campo de 1ª calidad, otra idem de olivares de 1ª y la media restante de viña de 2ª la cual está dada en establecimiento a primeras cepas, la dicha pieza de tierra se halla dividida en dos partes por atravesarla un camino y linda a oriente parte con casas de la Rectoria y parte con José Blanch, a mediodia parte con Casas de la Iglesia y parte con tierras de la Rectoria, a poniente con tierras de la dicha Rectoria y a cierzo con tierras de Gaspar Rabella. Está arrendada juntamente con otras tierras del mismo curato por tres años que feneceran en 30 de abril de 1845 al respecto de 1.400 reales anuales. Tasada en 3.200 reales y capitalizada en 5.000 reales que es la cantidad en que se saca a subasta.

»**Paula Falguera.** Otra pieza de tierra sita en el pueblo de Castellbisbal y de la misma procedencia que la anterior; su estension es de una y media mojada de viña, y es a saber: la una es de 2ª calidad y la otra media restante es de 3ª la cual está dada en establecimiento a primeras cepas, linda a oriente con Gaspar Rabella, a mediodia con tierras de la rectoria establecidas a Juan Armengol, a poniente con el huerto de la rectoria y a cierzo con Gaspar Rabella. Está arrendada juntamente con otras tierras del mismo curato por el tiempo de tres años que concluiran en 30 de abril de 1845 al respecto de 1.400 reales anuales. Tasada en 1.208 reales, 30 mrs. y capitalizada en 1.980 reales que es la cantidad en que se saca a subasta.

»Otra pieza de tierra sita en el pueblo de Castellbisbal y de la misma procedencia que la anterior; su estension es de tres cuartos de mojada de segunda calidad, la cual está dada en establecimiento a primeras cepas. Linda a oriente con Jaime Margarit, aunque hay un camino que la divide por medio, a mediodia con un pedazo de tierra en el camino de las procesiones y la otra parte con la Plaza Mayor; y a cierzo el uno con casas establecidas por Gaspar Rabella y el otro con el camino viejo de la rectoria. Está arrendada juntamente con las anteriores por tres años que venceran en 30 de abril de 1845, al respecto de 1.400 rs. anuales, tasada en 2.133 rs. 12 mrs. y capitalizada en 3.420 rs. que es la cantidad en que se saca a subasta.

»**Fusté.** Otra pieza de tierra de la misma procedencia que la anterior; su estension es de cuatro mojaditas, y es a saber: una mojada de campo de segunda calidad, otra idem de olivares de primera y las dos restantes de

viña de segunda la cual está dada en establecimiento a primeras cepas; linda a oriente con el huerto de la rectoria, a mediodia con tierras de la casa Casas de la Iglesia, a poniente con Jaime Margarit y a cierzo parte con el camino y parte con casas de la Iglesia, y tambien con José Falguera. Está arrendada juntamente con las anteriores por tres años que venceran en 30 de abril de 1845, al respecto de 1.400 rs. anuales, tasada en 5.688 rs, 32 mrs. y capitalizada en 9.120 que es la cantidad en que se saca a subasta.

»A ninguna de estas fincas se le conoce carga alguna de justicia, pero si en lo sucesivo apareciere alguna (con plena justificación) se indemnizará al comprador.

»El pago de las fincas se verificará en veinte plazos de año y en metálico.

»La subasta tendrá lugar el dia 17 de abril próximo a las once de la mañana en las Casas Consistoriales ante el señor juez de primera instancia D.Narciso Sicars. Lo que se anuncia al público para su conocimiento. Barcelona 18 de marzo de 1844. — Belza.»

Un fet immediatament anterior a l'aplicació de les lleis aprovades per les corts espanyoles el 1836 i 1837 fou el conegut per la «Crema dels Convents» que s'inicià a Reus el 22 de juliol de 1835. «Al cap de pocs dies, eren incendiats i saquejats els monestirs de Poblet i de Santes Creus i el convent de recol·letes de Riudoms. A Barcelona, el dia de sant Jaume, una multitud excitada pel fracàs d'una correguda de bous a la plaça de la Barceloneta, incendià els principals convents barcelonins (Santa Caterina, Sant Francesc, Sant Josep, Sant Agustí, el Carme, i els trinitaris descalços). També foren incendiats els convents de Sant Cugat del Vallès, Sant Jeroni de la Murtra, els de caputxins de Mataró, d'Arenys i d'Igualada i les cartoixes d'Escaladei i de Montealegre...»⁶

«Les cases religioses que resultaren afectades per les lleis desamortitzadores a Catalunya foren: 32 de franciscans, 25 de caputxins, 20 de dominicans, 16 de benedictins, 15 d'agustins calçats, 13 de carmelitans descalços, 13 de carmelitans calçats, 13 de mercedaris, 11 de trinitaris calçats, 9 de mínims, 6 de servites, 4 de cistercencs, 3 de jesuïtes, 2 de cartoixans, 2 de trinitaris descalços, 2 de paüls, 2 de jerònims i una de premostratencs, de teatins, de camils, d'agustins descalços i de caraccioli»⁷

⁶ J. M. AINAUD DE LASARTE, *Gran Enciclopedia Catalana*, vol. 5, pàg. 723.

⁷ A. PLADEVALL, G.E.C., vol. 7, pàgs. 225-226.

EL NOI I EL XIC DE LA BARRAQUETA

En aquestes pàgines s'ha parlat alguna vegada de l'Hostal de la Barraqueta, situat a peu del *camí ral* o carretera de Barcelona a Martorell i encara dins el terme de Castellbisbal. D'aquest Hostal, tal com s'esmenta en un altre capítol, ja en tenim notícia l'any 1783, quan era propietat d'Antònia Pelegrí (que ho era també, de *Can Pelegrí*) i el 1790, quan va morir l'antic hostaler Francesc Puig. I sembla cert que l'any 1817 era regentat per un matrimoni de cognom Roig, pares de la petita Maria Roig.

Però no es tracta d'explicar coses de l'antic Hostal, desaparegut ja fa molts anys, sinó d'endinsar-nos en uns personatges molt ben estudiats pel bon amic Isidre Clopas i Batlle, cronista que ha estat de Martorell i estudiós a fons del *Noi* i el *Xic* de la Barraqueta. D'aquí que, bo i reconeixent i agraint els seus treballs sobre els esmentats protagonistes del capítol, ara es pugui oferir un resum del que ell va publicar.

Els germans Martí, *El Noi* i *El Xic* de la Barraqueta, foren coneguts amb aquests motius per ser l'un l'hereu i l'altre, el germà petit, fills d'uns pares que regentaven aleshores l'Hostal d'aquest nom: La Barraqueta.

Ni que sigui breument, cal dir quelcom del germà gran: Vicenç Martí i Torras, *El Noi de la Barraqueta*. Nasqué vers el 1830 al mateix Hostal, situat entre *Ca n'Albareda* i *Can Pelegrí*, en el terme castellbisbalenc. Els seus

pares eren Joan Martí Ysacla, nascut a Piera, i Pepeta Torras, veïna de Masquefa.

Als setze anys va perdre el pare, el qual li deixà una casa, un celler i estables amb deu mules, trenta bots, quatre carros tots guarnits per al transport del vi, vuit bótes plenes de set cargues cada una, mobles i roba diversa per valor de cinquanta mil duros, quantitat que, en aquella època, constituïa una fortuna.

Vicenç Martí fou sempre un progressista d'acció, valent, decidit i dotat d'una fortalesa física excepcional. Com a conspirador o guerriller, prengué part en la majoria de pronunciaments o revoltes de signe progressista. Quan només tenia setze anys, Vicenç Martí s'allistà a la Segona Guerra Carlina, va prendre part en nombroses accions i assolí el grau de capità.

Condemnat a mort el 1849 en finalitzar la guerra, juntament amb d'altres vençuts s'exilià a França, on va estar fins que un indult, el 1853, li permeté el retorn a Catalunya i s'instal·là des d'aleshores a la seva casa de Martorell.

En fer-se pública a Barcelona la caiguda del govern presidit pel general Espartero, es produí un aixecament popular que s'estengué ràpidament per Barcelona i rodalies. Els excessos de les tropes governamentals provocaren que, en saber-se, molts patriotes del Baix Llobregat acudissin a ajudar-hi. Durant quatre dies, del 18 al 21 de juliol de 1856, *El Noi* va dirigir la resistència en el darrer nucli on es va combatre, a la vila de Gràcia. En acabar-se la lluita, eren uns 500 els morts i ferits. *El Noi* i d'altres fugiren vers Saragossa i poc després demanà un indult per a ell i els seus homes, el qual els fou concedit.

El maig de 1865 Prim començà a tramir un aixecament a València. S'entrevistà a Madrid amb la figura de més prestigi polític-revolucionari a Catalunya, Vicenç Martí, i convingueren que, en saber-se l'èxit de l'aixecament a València, Martí ho faria a Catalunya. Amb aquesta intenció marxaren de Madrid. Prim vers València i *El Noi* vers Catalunya.

De fet, l'aixecament no es va realitzar. Prim insistia en la necessitat de provar-ho novament. I així ho intentà el gener de 1866 però, havent fallat en molts aspectes l'engranatge, s'exilià a Portugal. Val a dir que *El Noi*, compromès amb Prim, havia acomplert la missió que aquell li havia encarregat però, davant del fracàs, s'amagà a Castellví de Rosanes esperant més bons aires.

Aquests millors aires semblava que havien arribat amb el nou capità general de Catalunya, el general Gasset, de paraules més obertes i conciliadores. Confiant-hi i, enyorat de la seva esposa i fills, Vicenç Martí, malgrat que bons amics seus en desconfiaven i li aconsellaven que no ho fes, es refià de la paraula d'honor del general Gasset que li assegurava que no serien detinguts ni ell ni els seus companys mentre no alteressin l'ordre públic.

Però el 10 d'agost, mentre Vicenç era a casa seva, es presentaren cinc mossos d'esquadra amb la intenció d'endur-se'l tot seguit a Barcelona. Vicenç no ho acceptà per por que li apliquessin l'habitual *Llei de*

Fugues; el caporal dels mossos acordà, en canvi, que passaria la nit a la caserna de la guàrdia civil i que l'endemà farien el viatge a la capital catalana.

Mentre succeïa aquest afer, el seu germà petit —*El Xic de la Barraqueta*— fou assabentat de tot i decidí alliberar-lo com fos. Amb cinc amics seus assaltà el lloc on era el seu germà Vicenç per poder fugir ple-gats. Però *El Noi* estava mig inconscient, potser per haver estat emmetzinat pels mossos, i no podia seguir la correguda que havien iniciat.

Els seus alliberadors es van veure en la necessitat d'amagar-lo en una barraca i defensar-se dels seus perseguidors que, per altra part, havien reunit més reforços de soldats i guàrdia civil.

Descobert el seu amagatall, el caporal dels guàrdies civils, que es deia Josep Pozo, s'enfilà al sostre, tragué unes teules i disparà contra l'agonitzant Vicenç. Després, el seu cos fou travessat per les baionetes. Un oficial de la Guàrdia Civil arribat poc després, anava cridant: «*No lo matéis!*». Massa tard.

La mort del *Noi de la Barraqueta*, ocorreguda l'11 d'agost de 1866, va ser interpretada pels periòdics republicans com un assassinat amb emmetzinament previ. El poble, que sap veure les coses d'una manera pròpia, l'e-naltà com un autèntic heroi republicà.

Dos anys després, el periòdic *El Telégrafo* explicava que uns desconeguts havien disparat a Barcelona contra un caporal de la guàrdia civil i l'havien deixat mort. El malaurat caporal es deia Josep Pozo.

El Xic de la Barraqueta —en realitat, Joan Martí i Torras— havia nascut el 1834 a l'Hostal de la Barraqueta, com el seu germà gran.

Va participar en la guerra d'Àfrica els anys 1859-1860, no com a voluntari sinó, diguem-ne, reglamentàriament. En un escrit que féu a les acaballes de la seva vida (1904) el propi Xic va descriure que havia participat a la batalla de Los Castillejos. En aquests combats es trobava també el general Prim el qual, de retorn a la península, va fer grans elogis de la valentia de molts participants que resultaren morts o ferits a causa del seu coratge i valor en el combat. Alguns contemporanis del Xic ja el descriuen, en aquests anys, com un guerriller molt popular.

Després de la seva participació per alliberar al *Noi*, *El Xic* hagué d'exiliar-se a França i esperar que passés el temps i canviessin els aires. A la pràctica i gràcies a un indult atorgat pel nou capità general de Catalunya el 29 d'agost de 1867, el Xic retornà a la seva pàtria on ben aviat començà a preparar la Revolució de Setembre de 1868. El seu propòsit s'assolí, però aviat el desencís de la Revolució provocà l'aixecament federalista de 1869.

Havia esdevingut el cap d'una nombrosa partida de republicans federals. I Martorell era un dels llocs on s'aplegaven tant ell com els seus companys.

El 28 de setembre de 1869 foren atacats per nombroses forces militars del Govern que dominaren el combat. Estratègicament, els republicans es

El Xic de la Barraqueta

Port de
Barcelona, 1915.

retiraren cap a Sant Andreu de la Barca. Les autoritats de Martorell hissaren bandera blanca.

Un exaltat republicà, però, disparà contra les tropes. El general que les comandava avisà que l'endemà entraria a la vila a matadegolla («a degüello»). Providencialment, una gran avinguda del riu Anoia els privà de travessar el riu, hagueren d'esperar dos dies i, mentrestant, es pacificaren de les seves amenaçadores intencions.

El Rector de Martorell i el Secretari de l'Ajuntament parlamentaren amb el general i convingueren que podien entrar a la vila sense por per cap de les bandes. I així fou: els soldats foren ben acollits i convidats per la població amb vi i galetes. Tot seguit, el rector celebrà una missa d'acció de gràcies i l'església s'emplenà de soldats i martorellencs.

A l'abril de 1872, durant el regnat d'Amadeu, *El Xic* va ésser elegit diputat a Corts pel districte de Sant Feliu de Llobregat. Les bones paraules del ministeri, que prometia abolir les quintes, foren com paper mullat: abans d'un mes, feien tot el contrari.

El Xic i els seus per una banda, i molts capitosts carlins per l'altra, es mobilitzaren. Però no només ells; també arreu el país es preparava pel que seria la Tercera Guerra Carlina.

Proclamada la República Federal l'onze de febrer de 1873, la guerra civil prengué caires anàrquics, si més no a Catalunya. La Diputació de Barcelona organitzà i armà el poble. Joan Martí, *El Xic*, fou nomenat coronel. Es manifestà aviat, a més de valent guerriller, com un gran estratega: Igualada, Manresa, Berga, Tona, foren testimonis de la seva traça militar. També Igualada i Vallbona d'Anoia el veieren combatre amb ardidesa. F. Balanza ens fa sabedors d'algunes greus conseqüències de la situació que es vivia. Per exemple, que els rectors d'Abdera, Castellbisbal, Castellví de Rosanes, Gelida, Sant Esteve Sesrovires i Sant Llorenç d'Hortons, com el de Martorell, abandonaren les seves parròquies. I el Llibre de Baptismes de Martorell de 1871-1878, pàg. 130 v^a, precisa—: «(...) a causa de la persecució de los voluntarios de la República», absència que es perllongà des de l'abril de 1873 al gener de 1874.

L'abandonament de les respectives parròquies molt probablement fou a causa de la por que els suscità la notícia de l'assassinat, el 6 d'abril, del mossèn de Terrassola, i del vicari de Piera. Mentre durava l'absència del Rector de Martorell —i dels mossens veïns— el vicari i un prevere beneficiat a la vila celebraren els baptismes i casaments de les parròquies veïnes. Per això, durant l'absència (abril 1873 a gener 1874) del rector de Castellbisbal, mossèn Joan Albareda, es celebraren a la parròquia de Martorell 25 baptismes de castellsbisbalencs.

Balanza explica també que la popularitat i el prestigi d'*El Xic* havia depassat els límits de Catalunya de tal forma que el setembre de 1873, la premsa de Madrid i d'altres províncies imaginaven Joan Martí generalíssim d'un estat català (!).

Però on va créixer la seva fama fou en els fets de Sarrià, ocorreguts a conseqüència del cop militar del general Pavía, el dies 10, 11 i 12 de gener de 1874. La brevetat amb què cal resumir les notícies entorn al *Xic* obliga només a esmentar-ho. Però l'estudiós podrà trobar una mica més endavant la informació que ara s'omet.

Potser sigui ara el moment de dir que l'Hostal de la Barraqueta fou incendiat el 1874 pel carlí Marià de la Coloma, de Piera, com a venjança d'una derrota que li havia causat anteriorment *El Xic*.

Proclamat Alfons XII rei d'Espanya, *El Xic* es retirà a la seva casa de Martorell. S'havia casat amb la filla del *Noi*, el seu germà, que es deia Emília Martí i Abascal, i havien estat pares de quatre fills: Joan, Vicenç, Carme i Emília.

Era un ric propietari i es dedicava a la compra i venda de vi per al seu transport a Barcelona, Terrassa i Sabadell. Disposava de quatre grans carros que, carregats de vi, eren tirats per nombroses mules i cavalls.

L'any 1893, acostant-se a la seixantena, «*El Xic*», i per segona vegada, fou elegit diputat a Corts per la Unió Republicana per Sant Feliu de Llobregat. El qui subscriu havia sentit explicar que, en alguna discussió parlamentària important en la qual *El Xic* va prendre part, havia intervingut públicament acompanyant els seus arguments amb vehements i gràfiques expressions en català, que segurament no podien ser reproduïdes al *Diario de Sesiones*.

El 19 de març de 1905 es celebrà al cementiri de Martorell un acte d'homenatge al *Noi de la Barraqueta*, mort, com s'ha explicat, feia 39 anys. Hi participaren representacions d'arreu de Catalunya per honorar la seva memòria. Qui no va poder assistir-hi fou el seu germà, *El Xic*, a causa de la seva delicada salut. Només va poder saludar i agrair a la gentada reunida davant de casa seva, a l'actual carrer d'Anselm Clavé, on una placa recorda els seus antics propietaris, l'atenció que havien tingut envers el seu germà difunt. L'estiu de 1906 va rebre la visita del líder radical Alejandro Lerroux a qui acompanyava el periodista madrileny Ruiz Morales. Fou una visita «larga i cordialíssima», segons paraules de l'esmentat acompanyant.

A poc a poc, les seves forces continuaven minvant. Si encara mantenia la fermesa del seu caràcter, en canvi no li responia la seva proverbial fortalesa física. D'aquí que, a començ de 1909, conscient que arribava a la fi de la seva intensa vida, féu testament verbal davant el Rector de Martorell. Entre altres coses, *El Xic* feia constar que «era natural de Castellbisbal, i disposava que se li donés sepultura eclesiàstica i que es celebressin exequies».

El dilluns 18 de gener del 1909 va morir quan tenia uns 75 anys. El dia 20 es féu el seu enterrament, que esdevingué una gran manifestació de dol. Va ser presidit pel mateix rector que pocs dies abans li havia rebut el testament. El dol familiar el presidia l'hereu, Joan Martí i Martí. No hi faltà

la corporació municipal de Martorell, ni els diputats Laureà Miró i Trepal, i Emilià Iglesias, com tampoc no hi mancaven representacions polítiques del Vallès, Penedès i Baix Llobregat. El fèretre fou portat per ex-combatents que havien format en els batallons voluntaris del *Xic de la Barraqueta* fins al cementiri, on Emilià Iglesias féu un apassionat i patriòtic parlament.

Encara el 1923 es va publicar un article titulat «*Los mártires de Sarriá*», d'homenatge als voluntaris sobrevivents que combateren sota les ordres del *Xic de la Barraqueta*. És aquest:

«*Ha sido autorizada por el Gobierno Civil, la manifestación pública, organizada para el próximo domingo día 14 de enero, al objeto de rendir un homenaje a la memoria de los voluntarios que el 11 de enero de 1874 sucumbieron en Sarriá, luchando a las órdenes del Xic de la Barraqueta en defensa de las Cortes republicanas, disueltas por el golpe de fuerza del general Pavía.*

«*En la alocución convocando al acto, que en primer término suscribe la Comisión de Voluntarios Supervivientes se invita sin distinción de partidos ni denominaciones a todos los centros, casinos y agrupaciones del republicanismo barcelonés, habiéndose enviado convocatorias a las entidades republicanas de las poblaciones cercanas a esta ciudad, al objeto de que concurran todos con sus respectivas banderas, enseñas o estandartes, por la cual es de esperar que, como en algunos aniversarios anteriores, será la manifestación del domingo un acto en el que se patentizará no solo el espíritu republicano de Barcelona sino de las más importantes poblaciones comarcanas. La Comisión organizadora ruega que si alguna entidad republicana por extravío u otra causa siempre ajena a su voluntad, no hubiese llegado la invitación, se tenga por recibida.*

«*La manifestación está convocada para reunirse en el centro de la Plaza de Cataluña, a las diez en punto de la mañana, siguiendo el curso por la Rambla de Cataluña hasta la Gran Vía Diagonal, desde donde, por el camino mas corto • utilizando los medios de locomoción que estimen convenientes, podran dirigirse los manifestantes al Cementerio de Sarriá para el acto de depositar las coronas • los emblemas que cada Centro • Agrupación dedique –así como el de la Comisión Organizadora– ante los nichos en que yacen los restos de aquellos héroes» (El *Día Gráfico*, 11-1-1923, pàg. 5).*

En resum: *El Xic de la Barraqueta* fou un ric propietari que, fidel a les seves conviccions, no s'aprofità mai de la situació política quan li fou favorable sinó que va servir sempre –conclou Clopas– «la seva ideologia de republicà federal de manera convençuda. Mai no traí els principis que defensava, en cap terreny, i, per això, els seus més aferrissats adversaris no podien fer altre cosa que mantenir-se respectuosos davant la seva lleialtat».

Calia, al meu entendre, descriure de manera resumida l'excel·lent estudi del biògraf Isidre Clopas¹ sobre aquests dos personatges del prop-

¹ Isidre CLOPAS I BATLLE, *Guerrilles al Baix Llobregat*. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986. pàgs. 709-751.

Vegis també Ferran BALANZA I GONZÁLEZ, o.c. pàgs. 439-517.

passat segle que, no ho oblidem, eren fills de Castellbisbal. Com ha succeït amb el Pont del Diable que, essent la seva millor part del terme de Castellbisbal és considerat, a la pràctica, de Martorell, també s'ha repetit possiblement la mateixa desinformació amb els germans Martí i Torras.

Mentre a Martorell n'han conservat el record i fins i tot hi tenen un carrer dedicat, a Castellbisbal, si més no a partir d'ara, podrem presumir d'haver tingut entre els més populars i ardits «pota-rojos» al *Noi* i al *Xic de la Barraqueta*.

EL TEMPLE PARROQUIAL DE CASTELLBISBAL (FINS EL 1936)

FONS EDITORIAL MARTÍN (BNG)

Ja s'ha explicat en el seu lloc, i crec que suficientment, la construcció de l'actual temple parroquial. També s'ha explicat com i quan es va construir el retaule de l'altar major, així com també se n'ha fet la descripció. Seguim endavant?

Durant el segle XVIII, en l'any 1758, sabem que es féu una reforma a fons a l'Església Parroquial: «Per recompondrer la Iglesia se feu tota la taulada nova; se recollaren y jaspearen los archs y llunetas; se acabá de descrostar la Iglesia per dins, y se rebussá de morter y emblancá de guix; se renová lo pis, y alsar y fer nou lo pis del cor, se posaren dos vidrieras ab sos filats y se embellí

per fora la Iglesia y Campanar, se gastá (per 1.275 teulas: 16 lliuras, 15 sous)... 561 lliuras, 12 sous, 6 diners. Las obras costaren passades de 700 lliuras».¹

Uns cent anys després (exactament 108 anys) segons consta també documentalment, es féu una bona restauració. Llegim que: «En lo dia 28 de octubre de 1866, que caigué en diumenge, se celebrá ab molta pompa y solemnitat la inauguració de la restauració d'aquesta església parroquial:

»Desitjant lo Rector que firma, que lo temple de Castellbisbal fos digne en lo possible de ser morada del Senyor i al mateix temps de la població, determiná hermostrarlo, majorment que en efecte necessitava algun

¹ A. PARR. CB. *Llibre de Administracions desde 1705*, foli 161-162.

reparo, quant ho permetessen los seus alcances y contant ab que lo ajudarian en son propòsit los seus feligresos. Moltas eran las dificultats que se presentaven, pero resolt passar avant, totas las superá, sentint solament que al haberseli agotat completament los recursos li impedís fer algunas otras milloras pera que la restauració hagués estat tan completa com ell desitjava.

»Autorissat, donchs, per lo Diocesá, Exm. e Ilm. Sr. Bisbe Dr. D. Pantaleon Montserrat, encarregá las obras de pintura a un pintor de la vila de Gracia. Com la iglesia, segons los inteligents, tira a estil gòtich, la pintura se feu corresponent al mateix estil, axí com també la barandilla de ferro del altar major, puig no n'hi havia de cap manera. La mesa del altar y lo sacrari foren retirats fins a lo retaule, pera donar mes espay al presbiteri, fentse ab aquest motiu nova la graderia del altar, y arreglantse la paliera pera poder colocarse en ella los nous pulpits que se feren. També ab motiu de haberse enrajolat lo presbiteri ab carrons de marmol, se renová la graderia o sian los escalons del altar.

»Renovada que fou la Iglesia se solemnizó en lo dia que se ha dit al principi, haventse, en lo vespre de la vigília, cantat solemníssimas completas per los RR. Preberes que feren la funció al dia següent.

»Al matí hi hagué, a las deu, ofici ab ministros y caper, essent lo celebrant lo R. D. Joan Masferrer, Rector de la parroquial de Betlem de Barcelona, y que anteriorment ho havia estat de la veïna parroquia de Rubí. Y pera que prenguessen part en la funció aquells que semblava hi havian de tenir interés, feu de diaca un fill de la població, lo Pare Josep Arís, escolapio; de subdiaca lo Vicari de nostra Iglesia, lo R. D. Josep Solá, y de caper lo R. Pare Felip Tusquets, religios de la ordre de la Mercè, a la qual pertanyia igualment lo Rector que suscriu. Era de la mateixa ordre, y company del Rector en lo noviciat y en los estudis dins del claustre, lo Predicador, que fou lo R. P. Josep Mª Rodriguez, predicador de Barcelona, y que feu un sermó análogo a la funció ques celebrava.

»La música que cantá en lo matí lo ofici y en la tarde lo sant Rosari, fou la copla completa de Martorell, que efectivament se esmerá en lluir la funció, puix cantá una hermosa misa. En lo Rosari feu la explicació dels misteris lo anomenat P. Tusquets. La iluminació fou extraordinaria y com may se veu ni en lo dia de la Festa Major. La concurrencia, tant matí com tarde, omplia tota la iglesia...».²

Com acabem de llegir, tant per l'optimista descripció, tan precisa, com per l'abast de les obres que s'havien fet a l'església parroquial, per tot plegat mossèn Joan Albareda podia estar realment satisfet. He preferit ferne algun comentari quan acaba la descripció «ab molta pompa y solemnitat de la restauració de aquesta parroquial iglesia». El primer contracte per pintar l'església fou de 200 duros. Més tard hagué d'ampliar-se el preu fins a un total de tres-cents dos duros que s'acabaren de pagar pel desembre de 1868 al seu autor, Carles Espinàs, «pintor de la vila de Gracia».

² A. PARR. CB. *Obra i Administracions 1802*, foli 180v^a-181.

Per la barana de ferro de l'Altar Major, Pau Salvatella, de Sant Vicenç dels Horts, rebia setanta lliures el 27 de setembre de 1866.

Per enrajolar «lo presbiteri ab carrons de marmol» el marbrista Bartolomé Morante cobrava 108 duros el 7 de novembre del 1866.³

Veient totes aquestes despeses, que sumaren 416 duros i 70 lliures, ens és ben fàcil de creure l'afirmació llegida: «haver-se-li esgotat completament els recursos».

Construcció de la Capella del Santíssim

Abans de descriure totes les dades i circumstàncies que portaren a la realització d'aquest propòsit, cal fer una petita explicació històrica i litúrgica.

En construir-se l'actual església parroquial es pensà, i així es féu, que era una decisió encertada construir i dedicar una capella lateral a la Mare de Déu del Roser. Es preparà per aquest motiu la primera capella de la dreta del presbiteri, ben a prop de l'Altar Major. Una prova d'això la tenim en la clau de volta: encara avui hi apareix esculpida la Mare de Déu amb l'Infant i envoltades ambdues figures per uns rosaris.

Que la devoció prengué volada és igualment provat perquè, ja en l'any 1601, es fundà la Confraria de Nostra Senyora del Roser i fou renovada en l'any 1643 pel Rector Bartomeu Salvany.⁴

Cap el 1876 sorgí la idea de traslladar el Santíssim, fins aleshores en el magnífic sagrari de l'altar major, a una capella que es volia construir per a aquesta finalitat. S'encarregà del seu estudi i de la direcció de les obres a l'arquitecte Adrià Casademunt. El lloc escollit —com ja us podeu imaginar— fou el que havia estat destinat a la Mare de Déu del Roser; respectant-ne l'estructura original, consistia a prendre una bona part de la Casa Rectoral i convertir-la en la nova capella del Sagrament.

Mossèn Joan Albareda, l'artífex de l'obra, sol·licità el permís, tot adjuntant-hi els plànols corresponents, al bisbe Joaquim Lluch el 27 de maig de 1877. L'autorització li fou concedida el 30 de maig de 1877.

Amb el permís obtingut, començaren les obres. És bo destacar que entre els ingressos rebuts figura el donatiu que féu el bisbe Joaquim Lluch de 6.800 *reales vellón* —gairebé una tercera part dels ingressos— i 798 r.v. de la venda de les pedres de l'antic cementiri. Les despeses sumaren, però, 29.509 r.v.⁵ I el bon mossèn Joan Albareda ens fa saber: «per cobrir les despeses de la Capella falten 8.213 r.v. que, a més dels dos mil reals que vaig prometre al presentar el presupost, cedeixo a Déu Nostre Senyor i a Nostra Santíssima Mare, a fi que serveixi d'alguna compensació en cas d'haver-hi algun defecte, encara que ignorat, que s'hagi comès durant la meua residència en aquesta parroquia. Castellbisbal, 12 de juliol de 1882».⁶

Acabades, per tant, les obres a l'estiu del 1879, l'esmentat rector

«exposa que per beneir-se la Capella a fi de poder-hi celebrar i també colocar el Santíssim Sagrament, suplica humilment a Vostra Il·lustríssima es digni, i (si) no ho pogués fer Vostè personalment, delegar a l'Il·lustre Sr. D. Ignasi Palà, Canonge Secretari de Càmera del Bisbat. Concedeixi, també, la facultat per a celebrar l'Ofici amb exposició, i fer la processó amb el Sagrament. Favor que espera assolir...

»Castellbisbal, 25 d'agost de 1879».⁷

I efectivament, així s'aconseguí que «en virtut del decret otorgat, avui dia 7 de setembre de 1879, a dos quarts d'onze del matí, he beneit solemnement la Capella i després del solemne Ofici cantat en l'Altar Major he traslladat el Santíssim Sagrament a l'esmentada Capella, finalitzant la funció ab un solemne *Te Deum*. A la tarda s'ha fet solemne processó pels carrers de la població amb el triomfal Santíssim, acompanyat de gran nombre de sacerdots, i de la gran majoria de veïns d'aquesta població amb espelmes. Ignasi Palà i Martí, Canonge Secretari».⁸

I per ser col·locats en la nova Capella es feien adobar dos quadres que representen la Cena del Senyor i el Lavatori dels peus. S'encarregà d'aquesta tasca l'excel·lent pintor Miquel Carbonell i Selva (Molins de Rei, 1854-Barcelona, 1896) que el 5 de juliol de 1879 cobrava pel seu treball, vuit duros.⁹

L'obra realitzada fou de general satisfacció i n'és una prova que el mateix arquitecte que havia dirigit la seva construcció, Adrià Casademunt —que era soci del Centre Excursionista de Catalunya— continuà en la direcció d'altres obres que es feren a la parròquia castellbisbalenca. Així, per exemple, el 15 de setembre de 1884 certificava haver rebut cinc-centes pessetes i per l'estudi del Monument de Setmana Santa i del cancell d'entrada al temple parroquial cobrava, el 12 de maig de 1886, altres 70 pessetes.¹⁰

Lavatori dels peus.

Construït el temple a les acaballes del segle XVI, el presbiteri és d'estil gòtic tardà combinat amb elements renaixentistes. Les seves mides són: 17 metres d'amplada, 25 m. de llargada i 12 m. d'alçada. Això fa la nau ben airosa.

Una rosassa (antigament *rosana*) sobre el cor permet una bona il·luminació natural. A més d'aquesta nau, hi ha un braç amb la Capella del

**Com era el
temple
Parroquial fins
el 1936.**

³ A. PARR. CB. *Rebuts 1800*, lligall, foli solt.

⁴ A. PARR. CB. *Cofradia del Roser 1643-1666*, foli 2.

⁵ A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, economia.

⁶ A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, economia.

⁷ A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, oficis.

⁸ A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, oficis.

⁹ A. PARR. CB. *Rebuts 1800*, lligall, foli solt.

¹⁰ A. PARR. CB. *Rebuts 1800*, lligall, foli solt.

Santíssim. Conserva unes interessants claus de volta. Tot el paviment és de rajoles de mosaic i el presbiteri té una barana de ferro.

El Retaule de l'Altar Major és magnífic. Segons el descrivia un entès en aquesta matèria, de sòbries paraules, «...té uns plafons esculturats i imatges en fornacina. Molt bé. Hi ha un Sagrari monumental neoclàssic, amb temple i cúpula».¹¹

Els altars laterals

Els altars laterals (mirats d'esquena a l'absis) de la dreta eren:

El de la Mare de Déu del Roser; de fusta, també neoclàssic. Hi ha 15 plafons pintats amb els quinze misteris del Rosari. La imatge és molt bonica. (En tornaré a parlar més endavant).

El de Sant Sebastià, de l'any 1696 i amb una talla atrevidíssima. És «un altar barroc i molt adornat i detallat, d'aquell barroc tan típic en les nostres esglésies. Fou una verdadera llàstima la seva desaparició, car era un dels altars de més valor artístic i material d'aquesta parròquia».¹² Tenia unes imatges ben boniques de «St. Roc, St. Domènec, St. Francesc d'Assís, St. Tomàs d'Aquino, St. Josep i St. Antoni de Pàdua. Tot ell esdevenia, realment, molt florit».¹³

El del Sagrat Cor o Sagrat Cor de Maria. Abans del 1894, havia estat del Sant Crist. També barroc i bonic en el seu conjunt, amb quatre columnes grans. La imatge era de fusta. Les restants imatges eren força noves: St. Agustí, St. Lluís, Sta. Teresa i la Mare de Déu del Carme.¹⁴

Els altars laterals del costat esquerra eren:

El del Santíssim: força nou i en bon estat. Fou construït l'any 1879 per l'arquitecte Adrià Casademunt. Ja aleshores hi havia «dos grandiosos quadres amb els marcs daurats *La Institució de la Sagrada Eucaristia* i *El Lavatori dels peus als Apòstols*».¹⁵

Sant Isidre tenia també el seu altar barroc força bonic, amb temes pompeians. Les imatges eren passadores: St. Sever, St. Marc i St. Antoni Abat. En una ornacina lateral a la banda de l'evangeli, hi havia una imatge de l'*Ecce Homo*.

El de la Immaculada: altar de fusta d'estil gòtic modern¹⁶

La Parròquia posseïa cinc relíquies: de Sant Vicenç màrtir, Sant Concord màrtir, Sant Florí màrtir, Sant Veremund màrtir i Sant Amand.¹⁷

Davant de l'altar major hi havia, si més no, una sepultura. La trona «era de pedra picada i de grans dimensions». S'hagué de «picar moltíssim per a destruir-la, el 1936».¹⁸

Enfront de la trona, on avui hi ha una imatge de sant Pere regalada pel Monestir de Montserrat i que anaren a cercar el 1939 en Vicenç de *can*

¹¹ A.D.B. *Tresor Artístic del Bisbat*, Inventari 1926, pàg. 181.

¹² J. COT I ROVIRA, *Apunts de varies coses de la Parròquia*, pàg. 21.

¹³ A.D.B. *V.P. Elenc* nº 2, 14 gener 1921.

¹⁴ A.D.B. *V.P. Elenc* nº 2, 14 gener 1921.

¹⁵ J. COT I ROVIRA, *Apunts...*, pàg. 9.

¹⁶ A.D.B. *V.P. Elenc* nº 2.

¹⁷ A.D.B. *V.P. Elenc* nº 2.

¹⁸ J. COT I ROVIRA, *Apunts...*, pàg. 22.

Pedrerol i en Josep Torras i Escayol, hi havia una petita imatge de santa Llúcia.

Era —i és— prou ben aconseguida la barana de pedra del cor, amb unes boniques mènsules originalment potser policromades.

Ben a prop de la porta principal, a mà dreta i voltat d'una reixa feta el 1853, hi havia el baptisteri, amb un quadre on apareixia Sant Joan Baptista batejant Jesús.

Segons unes dades de finals del segle XIX, hi havia un cancell de melis de molt bella forma i construcció recent aleshores. Fou «destruït el 1936 perquè els camions poguessin entrar a l'església. L'únic que es pogué recuperar foren les dues portes grans, que les vaig trobar arraconades al Sindicat. Les dues portelles laterals les posaren en una barraca d'un hort. Avui hi tornen a ser degudament restaurades»¹⁹ dirà el nou rector, mossèn Joan Cot, el 1939.

El portal exterior era molt bonic, de pedra i d'estil neoclàssic, molt semblant, com ja he dit, al que es conserva a la Parròquia de Sant Just Desvern. Fou destruït per la mateixa raó que esmentava (pas de camions) el 1936. «Les antigues portes les devien cremar —deia mossèn Joan— car no n'he trobat rastre enlloc. Les portes (actuals) les comprarem als Encants. Les portelles resulten una mica baixes i si hom no vigila hi ha el perill de fer-se un trenc al cap».²⁰

Mirem ara l'opinió negativa que mereixia l'estat del temple parroquial a uns entesos visitants: «Llàstima de les pintures que tapen interior i exteriorment la pedra de l'església, ab evident segell de mal gust. Lo campanar emmarletat i poch alt està, també, pintat ab igual desacert».²¹

El 12 de desembre de 1919, mossèn Ermengol Bach (que fou Ecònom els anys 1916-1920) declara que hi ha dues fileres de 12 bancs cada una. Dotze pertanyen a distintes administracions i els altres dotze a diferents famílies. Creu oportú demanar que puguin retirar-se els bancs dels particulars, ja que no hi van, i reduir les dimensions dels de les administracions i apartar-los. «Concedit així pel Vicari General i publicat a l'ofertori del 21 de desembre, només s'ha presentat Pere Cañadell i Bonastre, *...poseedor de uno de los citados bancos, ostentando como único título de su pretendido derecho, una copia del testamento otorgado por su difunto padre en el cual se le nombró heredero universal, sin que en él se mencione el banco de referencia. Castellbisbal 5 de enero de 1920. Hermenegildo Bach*».²²

En dóna un bon retrat el text que sobre ell i aquesta qüestió feia un castellbisbalenc: mossèn Ermengol Bach fou un «sacerdot fervorós i de gran empena, gairebé tirant a revolucionari. Ell va trencar uns privilegis de què gaudien certes cases pairals, d'uns bancs que portaven el seu nom

¹⁹ J. COT I ROVIRA, *Apunts...*, pàg. 16.

²⁰ J. COT I ROVIRA, *Apunts...*, pàg. 17.

²¹ *L'Excursionista. Boletí Mensual de la Associació Catalanista d'Excursions Científiques*, vol. 3, Barna. 1891, pàg. 203.

²² A.D.B. Fons Parròquies.

Els bancs

i n'eren legítims propietaris dintre del temple. Si era de justícia temporalment tal concessió després de tres o quatre generacions, definitivament aquesta havia de caducar. I així va ésser, establint l'igualtat de drets i privilegis per a tots els feligresos que practicaven el culte i provocant la natural censura de la dotzena d'al·ludits i l'aplaudiment i simpatia de tota la resta dels feligresos».²³

Segons explica mossèn Joan Cot, d'aquest mossèn és un calze que n'Elies Arís salvà del daltabaix de 1936: «és el més bo (dels tres que hi havia el 1946) i és donatiu d'aquest antic rector de la Parròquia. És de plata daurada; sota el peu hi ha la següent inscripció: H.B. 9 juny 1899».²⁴

I per satisfer la curiositat, serà bo saber els aranzels que es cobraven l'any 1921:

«Baptisme: 2 ptes. Matrimoni: 13 ptes. Certificats de baptisme, matrimoni, etc: 2 ptes.

»Enterraments. De 4a.: amb 2 sacerdots, 16 pessetes; enterrament i funeral, 56 ptes.; amb 1 sacerdot, 10 ptes. De 3a.: enterrament amb 4 sacerdots i funeral, 96 ptes. De 2a.: enterrament amb 7 sacerdots i funeral, 250 ptes. De 1a.: enterrament amb 9 sacerdots i funeral, 500 ptes.

»Dels enterraments es distribueixen: 2'50 ptes. per al paleta del cementiri, i 2'50 ptes. per al peó; 4 ptes. als escolans. Als enterraments de 3a., 8 ptes. a cada sacerdot; en els de 2a., 12 ptes. i als de 1a., 16 ptes. a cada sacerdot. Cal tenir present la compra de la cera i l'àpat; en els de 2a. i 1a. hi ha organista, que cobra 10 pessetes. Cal advertir que en tots els funerals hi assisteix un seglar que també té una almoïna».²⁵

Deixant aquest aspecte, avui feliçment superat, reprenem la qüestió dels bancs de l'església.

El 14 de gener de 1921, mossèn Ramon Vall (Ecònom des de 1920 a 1924) reconeixia que encara hi ha set bancs de les Administracions, «se hallan en buen estado, limpios y ordenadamente colocados. Se usan sillas y solamente en las fiestas de precepto se exige la limosna de cinco céntimos».²⁶ Però, com gairebé totes les coses, també les cadires, encara que siguin a l'església, s'espantllen i demanen que se'ls faci cas. D'aquí ve que a l'estiu de 1933, 19 cadires havien de ser adobades. Calia cercar una solució més estable i econòmica. No valdria més posar-hi uns bancs? Encara que no es poguessin estrenar, encara que fossin de segona mà (per no dir-ho altrament). Doncs sí. S'adquiriren 16 bancs de la Parròquia de Pallejà, al preu de 50 pessetes per banc!²⁷

«Durant la guerra civil els van fer servir a la Sala de l'Aranya i també en tenien alguns al Sindicat o a la Col·lectiva que tenien als horts. Alguns bancs van ser molt perjudicats, ja que els varen tenir tot aquell temps a la intempèrie i els varen serrar l'agenollador i fins a alguns els van serrar

²³ J. TORRAS I ESCAYOL, *Del meu poble...*, pàg. 12.

²⁴ J. COT I ROVIRA, *Apunts...*, pàg. 29.

²⁵ A.D.B. V.P. Elenc nº 1 (1921).

²⁶ A. PARR. CB. *Economia*, foli solt.

²⁷ A. PARR. CB. *Economia*, foli solt.

l'esquena per a què no es conegués que eren *de missa*, com deien ells.

»Actualment (1947) hi ha 32 bancs de sis seients. D'aquests 32, n'hi ha sis que són fets després del 36; els altres 26 són d'abans, però amb les nafres reparades. Els dos reclinatoris de fusta, de la mateixa llargada dels bancs que estan al primer rengle, són fets durant el meu temps».²⁸

I tant! Perquè foren fets per l'autor d'aquesta nota, mossèn Joan Cot i Rovira.

En parlar dels altars existents abans del 1936, he promès que parlaria més detalladament del de la Mare de Déu del Roser. Així, doncs, som-hi!

Les primeres notícies que es tenen, extretes de documents fefaents, entorn de l'existència de l'altar del Roser ens remunten, com a mínim, a uns quatre-cents anys enrera, quan s'acaba de construir l'actual església parroquial.

Al meu entendre és molt significatiu que, havent-se estrenat la parroquial a les darreries del 1598, en la primera ocasió en què es fa la Visita Pastoral el 7 de desembre de l'any 1600, mentre es fa constar que «en dita Església hi ha algunes capelles en les que no s'han erigit els altars, i que per tant la dita església (es pot dir) que no s'ha acabat de construir» es faci, en canvi, menció expressa de l'existència de l'Altar de la Mare de Déu del Roser i del de Sant Sebastià: el Bisbe «visità els dos altars que són de pedra, amb els seus retaules i ornamentals que trobà bastant bé».²⁹

És a dir que la devoció mariana que feu oportuna la fundació de la Confraria de la Mare de Déu del Roser l'any 1601, com abans ja he dit, va fer que un dels primers altars erigits pels seus devots en l'*Església Nova*, com s'anomenava aleshores, fos precisament aquest altar de la Mare de Déu del Roser.

Per anteriors Visites Pastorals consultades, es pot afirmar que no existia, segurament per manca d'espai, cap altar del Roser en l'anterior Església Parroquial a redós del Castell. Lògicament, a l'actual església es féu l'altar esmentat de bell nou, però una mica a cuita-corrents i sense gaires pretensions artístiques (el bisbe deia: «bastant bé»).

Per això, l'any 1656 es prengué el determini de fer un retaule nou «per quant lo que hi era, per ser molt vell, estava tot romput».³⁰

²⁸ J. COT I ROVIRA, *Apunts...*, pàg. 97.

²⁹ A.D.B. V.P., vol. 58, foli 756.

³⁰ A. PARR. CB. *Cofraria del Roser 1643-1666*. no foliat. «A vint y nou de octubre del any mil siscentos cinquanta sis deliberà la Universitat del present terme de St. Vicens de Castellbisbal, Bisbat de Barcelona, de fer un retaule al Altar de N^a Sra. del Roser, per quant lo quei era per ser molt vell estava tot romput, y elegiren per sindich y actor de dita fabrica al honorable Antich Pasteller pages de dit terme y parroquia. Consta en libre dels concells de dita Universitat.

»Poch apres vista una trassa porta mestre Lorens Boxo Arquitector de Barc., y plaent a dita Universitat, fonch concertat dit retaule ab dit mestre Boxo en preu de trescentes y trenta lliures, prometent per dit preu fer tota dita obra y a sos gastos y donar dit retaule (conforme la trassa) perfet de bona fusta de alba y chiprer y acabat y assentat en la present iglesia parroquial, per lo tercer diumenge de maig 1657. Del qual se firmá acte ab los

Elegiren un bon escultor, un tal Llorenç Boxó, que es comprometia a deixar-lo «acabat y assentat» pel maig de l'any següent, és a dir, del 1657, cobrant per aquesta feina 330 lliures. Però, ja aleshores, les bones intencions fallaven una mica; això féu que s'endarrerís la inauguració de l'altar i que el preu fos una mica superior al que s'havia convingut.

En el retaule pintà en quinze plafons els quinze Misteris del Rosari els quals, juntament amb la molt bonica imatge de la Mare de Déu, feien del nou altar neoclàssic un bell conjunt artístic.

Només caldrà esmentar, abans de posar fi a aquestes notes marianes, que «La Confraria de N. S. del Roser instituyda y fundada en la Iglesia Parrochial de St. Vicens de Castellbisbal en lo any de la Nativitat de Jesuchrist Salvador nostre mil sis cents y un (fou) renovat (renovada) per lo Rnt. Sr. Barthomeu Salvany, pbre, doctor en Sacra Theologia, Rector de la present Iglesia de St. Vicens de Castellbisbal, vuy als set del mes de juny (de) mil sis cents coranta y tres».³¹

Recordem encara que, en construir l'actual capella del Santíssim, allà per l'any 1879, es canvià el seu emplaçament original i es situà a la capella lateral d'enfront on restà fins el 1936.

L'any 1921 comptava amb 200 confreres d'ambdós sexes que donaven 15 cèntims anualment. Continuà existint després del 1939.

Santa Llúcia

I ara, si més no, cal dir quatre paraules referents a la devoció a *Santa Llúcia*. Ja s'ha fet esment en descriure el convent de santa Magdalena de Castellbisbal que a principi del segle XVI, quan les monges deodates ja eren a Barcelona i l'antic monestir havia esdevingut una senzilla capella, hi havia encara un altar dedicat a santa Llúcia, senyal inequívoc de l'antiga estima envers la santa. I encara es mantindria, tal com es pot llegir:

«Envers lo any 1766, comensá Vicens Amat, pagés de esta Parroquia, a demostrar gran devoció a la Gloriosa Sta. Llucia, y en dit any se daurá la imatge de la Santa que antes estava collocada en las gradas del Altar Major;

pactes en ell continguts, entre dit mestre Lorens Boxo y Antich Pasteller a 15 de novembre 1656 en poder del discret Pere Trelles notari de Barcelona, y apres fonch cancellat dit acte a 8 de janer 1658.

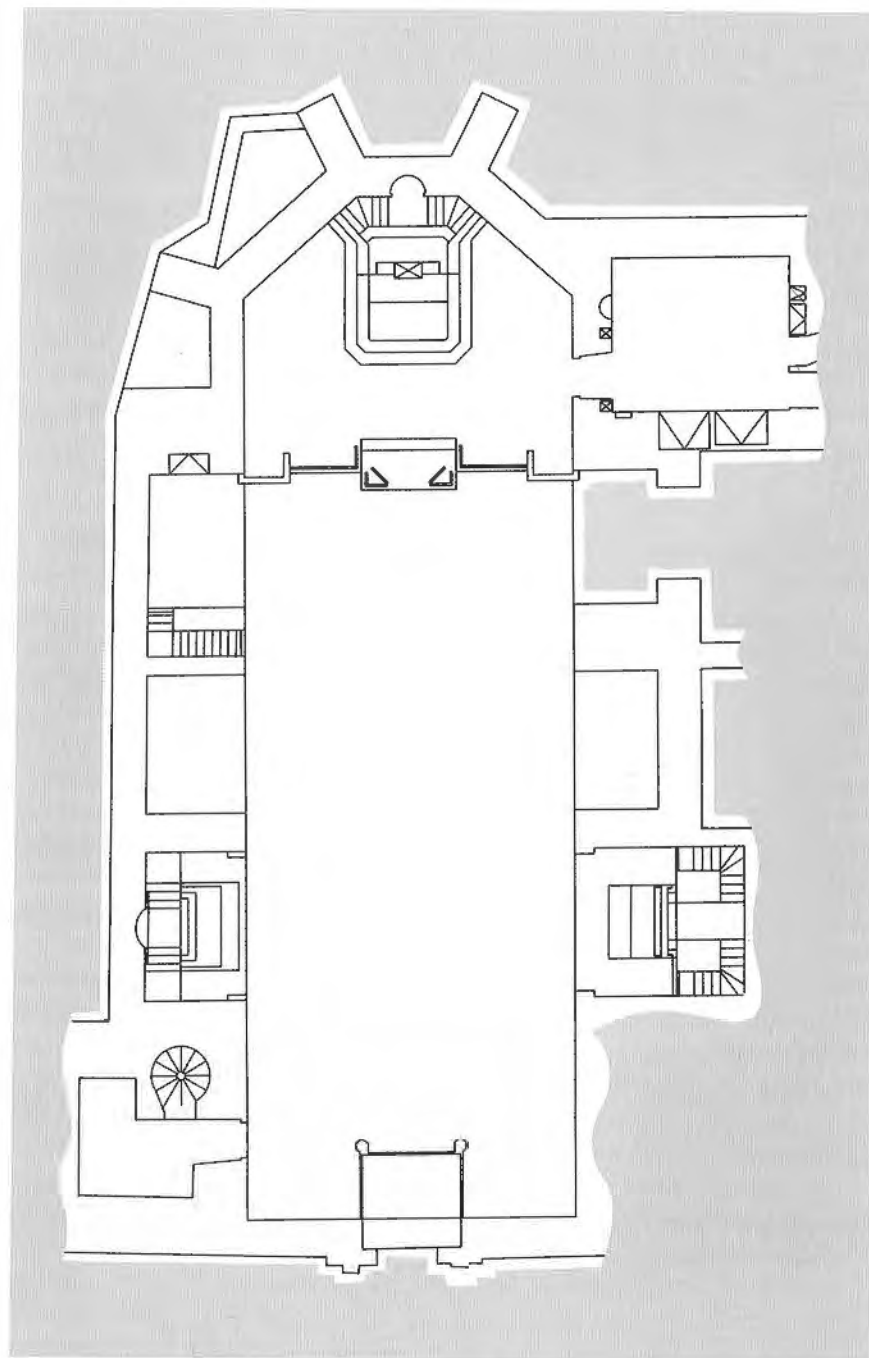
»Fonch assentat dit retaule en son lloch (que consta de dotse columnas quinze taillons y una figura gran de N^a Sra. del Roser, ab les demes perfections y rematos que te) en la present iglesia de St. Vicens de Castellbisbal, per dit mestre Boxo. a 4 de juny 1657. Y apres lo diumenge seguent que contaven deu de dit mes de juny fonch celebrada en dita iglesia la festivitat del Roser, predica un Pare de St. Domingo.

»Lo Illustrissim y Reverendissim Senyor D. Ramon de Senmanat y de la Nuço, Bisbe de Barcelona beney en dita ciutat dita imatge de N^a Sra. del Roser de dit retaule, concedint quaranta dies de perdo a tots els faels que diran un Pare nostre y una Ave Maria devant dita imatge, esta benedictio y concessio fonch dijous a 31 de maig 1657.

»Lo senyor Joseph Gali, vidrier de la ciutat de Barcelona possessor y amo del Mas Llopert de la present parroquia de Castellbisbal, de sa mera devocio y affecte que te a Maria Santissima a fet dorar y estofar ab la perfectio ques veu, la figura de la Verge Maria del Roser del present retaule adornant la corona ab moltras perlas y pedreria de vidre, tot a sos gastos.

»Los honorables Isidro Tintorer a comprat y donat a dit altar del Roser dos candeleros de bronse y asso a mes de les deu lliures mencionades...»

³¹ A. PARR. CB. *Cofradia del Roser 1643-1666*, no foliat.

y en lo any 1770 se collocá dita imatge en lo paratge o ninxo que hi havia vacuo entre mig del altar del Roser y de St. Isidro, se li feren y dauraren los adornos que vuy hi ha en la referida Sta. Imatge y ajudá dit Amat en sis lliuras per costejar-ho, feu fer lo ascó, comprá atxas y des de dit any se illumina com las demes capelles, y se compraren atxas, a costas suas y del que

replegà ajudat de Francisco Juliá li feien dir una Missa lo dia de la santa, y desde lo any 1773 se ha cantat offici en lo Altar del Roser, en la diada de Sta. Lluçia».³²

Entrat aquest segle, l'estima per la Santa màrtir es mantenia ben viva entre els castel·lbisbalencs fidels i fins i tot fora de l'àmbit estricte del territori de la parròquia.

És, novament, en Torras i Escayol qui ens recorda que: «per Santa Lúcia, s'anava molt a Missa a Martorell, a l'ermita d'aquest nom. Es portava un ciri a la Santa i es compraven els primers torrons de la temporada».³³

Actualment, aquesta santa gaudeix encara de molta devoció per part de molts cristians de Castellbisbal.

No es pot acabar aquest repàs de les devocions d'aquell temps sense esmentar les Confraries i Associacions religioses que hi havia. Així ho he fet i d'una manera bastant detallada amb la història de la Confraria dels devots de la Mare de Déu del Roser, com també amb la breu incursió respecte als orígens de la devoció envers Santa Lúcia. És el moment de fer-ho amb d'altres Associacions religioses:

Confraria del Sant Crist. Per antiguitat correspon parlar-ne en primer lloc. S'establí a la nostra parròquia vers el 1735. Quan el 1879 es construí la nau nova per a la Capella del Santíssim, li'n fou encomanat o assenyalat l'altar. Tot fa pensar que conservà un bon nombre de confreres perquè l'any 1921 eren uns 105. En aquell any donaven 10 cèntims a l'any. Actualment és inexistent.

Sagrat Cor de Jesús: No podia faltar tal devoció en la nostra parròquia. Diré només que a les acaballes del proppassat segle XIX, l'atracció vers el Sagrat Cor de Jesús es materialitzà amb l'adquisició d'una imatge de l'escultor Juan Lafarga. Això s'esdevenia el 25 de juny de 1899 i, per commemorar-ho, es féu una estampa-recordatori amb una sentida poesia.

Apostolat de l'Oració: Possiblement vinculada amb l'anterior i que, si més no, era activa a començ del 1921. No en sé detalls.

L'Associació de les Filles de Maria: vegeu el capítol 23.

Conferències de Sant Vicenç de Paül: Tampoc en conec detalls propis a Castellbisbal que es puguin destacar fora dels que són comuns a aquesta Associació. Era present el 1921.

També es creà la *Confraria de la Mare de Déu del Carme*, erigida el 1917 durant l'època de mossèn Ermengol Bach. Tot i ser tan nova, prengué una bona volada ja que al cap de quatre anys, ja eren més de cent-cinquanta els seus confreres. Per al manteniment de la Confraria mariana, els seus devots donaven 20 cèntims anualment. Avui és inexistent.

Finalment, esmentar la *Confradia del Santíssim Sagrament* existent, si més no, el 1933.

³² A. PARR. CB. *Llibre de las Administracions...* 1705, foli 136.

³³ J. TORRAS I ESCAYOL, *Del meu poble...*, pàg. 11.

ELS RABASSAIRES DE CASTELLBISBAL ESCRIUEN UNA CARTA DE QUEIXA AL REI

Dedicat a Modest Ribas i Pastallé

Em sembla interessant introduir aquest capítol —de caràcter eminentment agrícola— en aquesta nostra història. Crec que si el lector coneix els problemes del camp, gairebé tan antics com l'home, podrà retrobar aquelles velles qüestions que tant afectaren els avantpassats. Si, en canvi, el qui ho llegeix no coneix encara el significat del mot «rabassa», espero que a partir d'ara podrà dir que ja en sap «una mica».

Definim, primer que tot, què s'entén per «rabassa morta». Es tracta del contracte de conreu pel qual un propietari donava a una altra persona el domini útil d'un tros de terra ferma per conrear-hi vinya, amb la condició que el contracte restava dissolt en haver mort dos terços dels primers ceps plantats. No cal dir que el propietari rebia una «part» dels fruits de la vinya.

«El segle XVIII, en augmentar el valor de les terres, alhora que es produïa una inflació creixent, els propietaris consideraven que es veien perjudicats perquè la millora dels mètodes agrícoles perllongava extraordinàriament la vida dels ceps, mentre perdia vàlua el preu de l'arrendament que així s'estenia per diverses generacions. El conflicte fou resolt a favor dels propietaris per l'Audiència de Barcelona, que fallà el 1756 que el contracte restava cancel·lat amb la mort dels ceps o bé al cap de cinquanta anys»¹

Havent situat breument la qüestió, el que ara ens interessa és donar a conèixer la instància dirigida al rei Carles IV, el 19 de maig del 1805, pels Rectors, Jutges i Ajuntaments de Martorell, El Papiol, Sant Andreu de la Barca, Sant Vicenç dels Horts, Pallejà i Castellbisbal amb la qual posaven el Corregidor de l'Audiència de Barcelona com a intercessor davant el Rei esmentat.

És, especialment, una queixa contra els intents dels propietaris de terres de considerar expirats els contractes de «rabassa morta» abans de

¹ Roger ALIER, *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 12, pàg. 273.

temps i d'impedir-ne la renovació. Aquest document, junt amb les declaracions dels testimonis que l'acompanyen referides en set punts importants, permet assabentar-nos de les condicions específiques de la història de l'agricultura i dels camperols a Catalunya, en especial al Baix Llobregat, a principis del segle XIX.

El text es troba en una còpia a mà que vaig redescobrir a l'Arxiu de la Corona d'Aragó² el qual, molts anys més tard, fou transcrit i publicat pel Departament d'Agricultura de la Generalitat republicana³ gràcies a una indicació de F. Duran i Canyameres que ja havia estudiat en diverses publicacions el problema de la «rabassa morta».⁴

Crec, amb aquesta aportació, contribuir a conèixer el paper de l'Església, representada aleshores pels rectors de tots els pobles abans esmentats. No es podrà, conseqüentment, afirmar desinterès o distanciament dels greus problemes que afectaven els «seus» pagesos, ans tot el contrari.

Sigui bo, per tant, consignar el nom de qui, en aquella data era el rector

de Castellbisbal: Mossèn Joan Pau Ribot, personatge important per a la nostra història i àmpliament descrit al capítol 18.

Els propietaris «varen aconseguir la seva aspiració amb la llei de la «rabassa morta»; aquesta llei significa que la vida d'un cep és de cinquanta anys i que, per tant, quan s'arribava en aquest terme, els contractes automàticament eren finits. Els propietaris varen afanyar-se a treure bri d'aquesta llei dient als seus rabassaires que no

patissin, que el que tenien més lluny del seu pensament era treure'ls de llurs vinyes».⁵ El fet, però, restà per resoldre durant una bona part del segle passat; s'apel·là novament el 1851 a la reina Isabel II a fi que aconseguís, si més no, «que el mínim de la durada fos de dos-cents anys. Aquest prec arribà fins al Tribunal Suprem sense poder-los donar satisfacció».⁶

En instaurar-se la República (1931) sorgí de nou la qüestió i fou motiu de greus enfrontaments i sancions, però ara no vull sinó quedar-me en el que el text de 1805 ens descriu. Com que és un text de gran extensió, no em sembla possible transcriure'l aquí, però l'estudiós o l'encuriós el trobarà sense dificultat si cerca la nota número 3.

² ARXIU CORONA D'ARAGÓ, Registre Audiència, Secció Acordades, llibre 18 (any 1806, Reg. 1023), pàgs. 52-76v³.

³ GENERALITAT DE CATALUNYA, *Butlletí del Departament d'Agricultura*. Any I, n° 1-2, octubre-novembre 1936.

⁴ F. DURAN I CANYAMERAS, periòdic *El Temps*, n. 21, 2 juny 1934.

⁵ M. RIBAS, *Castellbisbal 1900-1940*, Castellbisbal 1983, pàg. 61.

⁶ M. RIBAS, *Castellbisbal 1900-1940*, Castellbisbal 1983, pàg. 61.

Vinya a Castellbisbal.

ANÈCDOTES, FESTES I TRADICIONS DEL SEGLE XIX

Iniciem un capítol que, per l'abundància del material documentat existent principalment en el nostre venerable Arxiu Parroquial, ens ajudarà a conèixer força bé com comença el segle XIX a Castellbisbal.

Cal dir que hi he inclòs una sèrie de fets diguem-ne eclesials i parroquials, a part dels que ja he tractat abans, al costat dels que es poden anomenar de caire més públic i social. Aquesta *barreja* però, vull creure que no serà una dificultat per al lector, sinó que la benvolença que ha manifestat en llegir-me fins aquí l'ajudarà a digerir l'allau que segueix. Cal recordar que aquest capítol porta el títol d'«Anècdotes, Festes i Tradicions del segle XIX». Amb aquesta intenció, començo.

Com a introducció general al segle XIX ens pot anar bé conèixer les repostes a una enquesta-qüestionari on es demanava al Rector castellbisbalenc que respongués breument a les preguntes que se li feien (suposo que des del Bisbat) en les quals, malgrat es pot creure que prova de donar la millor impressió possible sobre la parròquia i els parroquians, de fet, ens fa sabedors d'alguns aspectes que descriuen prou ajustadament la realitat:

«Estat de l'església parroquial de Sant Vicenç, l'any 1804. Joan Pau Ribot, Pbre. Capellà que fou de St. Bartomeu de Vallbona, corregiment de Vilafranca del Penedès des del 10 d'abril de 1787 fins al 14 de maig de 1803 en què entrà Capellà de Castellbisbal; edat 50 anys fets.

«Quien es Patrono del Curato? *Patronato Real y ha entendido a sus Meses serlo el M. I. Cabildo de la Santa Iglesia de Barcelona. No hay Beneficio alguno.*

«Si assisteixen a l'església separats els homes i les dones? Assisteixen separats i amb bastanta decència i respecte al Sant Lloc.

«Si té Vicari, quant se li dóna? En té, i se li dóna (sense pacte ni ordre que li obligui) 120 lliures catalanes i, a més, tot l'Adventici.

«Si s'ensenya la Doctrina cristiana? Durant la Quaresma tots els dies són destinats a tan important obligació; i en els altres temps, els diumenges.

«Donem gràcies a Déu per la pau que regna en les famílies i la unió i afecte que es tenen mútuament els casats. Potser no hi ha cap altre poble, en aquesta part, tan afavorit del Senyor.

»Hi ha Convents? No n'hi ha cap.

»Graner públic? No n'hi ha.

»Quantes ànimes de Comunió hi ha? N'hi ha quatre-centes».¹

I en un altre informe adjunt al que he transcrit es troba l'estat civil dels habitants de Castellbisbal on es concreta, en alguns aspectes, encara més:

«Homes des de 14 anys en enclavant o solters, 26; casats, 69; viudos, 17; Total d'homes de totes les edats, 254; total de dones de totes les edats, 324. És a dir, 578 habitants.

»Delmes: en quina cota es paguen i qui els rep? Es paguen: de 16, una al Decimador, quedant-ne 15 al Propietari. Els seus perceptors són: l'Excm. Sr. Marquès de los Vélez, l'Hospital General de Barcelona i el Rector en un petit districte.

»Primícies: en quina cota es paguen i qui les rep? Es paguen al Rector, de 31 una, quedant-se'n 30 el Propietari.

»Batlle: qui el nomena? L'Excm. Sr. Marquès de los Vélez

»Quant paga el poble de contribució? Ho ignoro

»Quins exempts de cargues hi ha en el poble? No sé que n'hi hagi cap.

»Quant es recull al comptat en un quinqueni? De blat i sègol, 2.767 quarteres; de cibada?; d'ordi, 325 quarteres i d'altres grans 393 quarteres.

»I de vi? 360.703 arroves

»I els preus? el blat, a 6 lliures; civada, a 3; sègol, a 4; faves, a 3; els altres grans menors, a 2; el vi, a 4 lliures, 10 sous la carga.

»Bestiar: quants i de quina espècie es crien? M'he fixat en un que és llaner; no sé si n'hi ha d'altres i no entenc res d'aquest gènere de coses.

»Hi ha pobres captaires? Quants? Pròpiament no n'hi ha cap perquè tots, homes i dones, amb extraordinari deler es dediquen al treball però, exceptuant 10 o 12 famílies, ho són tots els altres després que es destrueixen les collites o la malaltia els priva el treball de mans i aleshores el Rector els ha de socórrer.

»Hi ha matrimonis desunits? No n'hi ha cap.

»Educació de nois per a llegir i escriure: Quants mestres hi ha? Quant se'ls dona? Quant cobren de cada ú i quants més o menys hi van? No hi ha Escola i es necessita moltíssim.

»Educació de noies. Hi ha mestres? Quant guanyen? Què paguen les nenes? Quines feines se'ls hi ensenyen? Se les instrueix en la Doctrina Cristiana? No n'hi ha».²

Tornant a l'estat de la Parròquia, continuen les preguntes:

»Hi ha Oratoris? No n'hi ha cap

»Hi ha Capelles? N'hi ha sis

»Hi ha ermitans? No n'hi ha.

»Hi ha abusos públics? Només el massa comú a tants llocs, que és el de visitar-se i tractar-se mútuament el promès i la promesa en les seves pròpies cases.

¹ A. PARR. CB. *Vendes, Censos...* 1800, lligall, economia.

² A. PARR. CB. *Vendes, Censos...* 1800, correspondència.

»Hi ha alguna desavinença entre el Rector i la Justícia i Regidors?

L'amor que professo a tots els meus feligresos, el molt que procuro fer al seu favor, la dolcesa amb què sempre els tracto i la docilitat, senzillesa i bon geni, al costat de l'assistència a l'Església, freqüència de sagraments i religió d'aquells, vincula amb el Rector, la Justícia i Regidors, no menys que amb tot el poble, una societat amable, una sincera estima».³

(No cal fer cap comentari. Feu-lo, si voleu, vosaltres sols.)

Fa una mica heu llegit l'informe—resposta a una sèrie de qüestions i entre moltes, n'hi ha una que cal ampliar una mica. Es tracta dels «Delmes i Primícies» que moltes cases havien de pagar a la Rectoria de Castellbisbal, allà per l'any 1806. I, abans de veure els noms de les cases, definim què i quant eren cadascun d'aquests termes.

S'entenia aleshores que pagar «Delme i Primícia» consistia a fer onze parts: una per al Rector i deu per al Propietari. Pagar «Primícia», en canvi, representava només una trenta-tresena part (1 de 33). Vegem—ho:

«Delmes i Primícies dubtoses: la peça anomenada Coll-de-Bernat, en terres de Casa Oliveró. Lo Mas Margarit del Pont situat davant Martorell.

»Primícies dubtoses: Lo camp de St. Bartomeu

»Cases que paguen Delme y Primícia: Casas de la Iglesia, Pi, Campañá, Amat, Matheu Comellas, Casas del Riu, Galí, Costa, Peregrí, Duran.

»Cases que solament paguen Primícia: Casas del Riu, Pedrerol de Dalt, Pedrerol de Baix, Canals del Papiol, Casas del Riu, Peregrí, Barraqueta, Alvareda, Flaviá de les Illes, Sagarra, Puig, Nicolau de dalt, Ametller, Pasteler, Santeugini, Nicolau de baix, Oliveró, Masset Corominas, Corominas, Margarit, Costa, Elias, Ribot exceptuat un camp que era de les Monjas, Cañadell, Palet de Ullestrell en lo que posseheix esta Parroq. D. F.^o Milans, Estaper de St. Andreu de la Barca, Turrellas».⁴

Una circular del Bisbat de Barcelona que porta la data de 6 de juliol de 1804, fa unes consideracions als Rectors que convé que siguin observades atentament:

«...estan convençuts que són honrats tots els oficis, tot i així i degut a les preocupacions de alguns consideren de vils, baixos i mecànics alguns d'ells, com Sastres, Sabaters, Assaonadors, etc, i que després quan s'extreuen les partides—amb ocasió d'ascensos—, els causa rubor, i nota la seva expressió; Desitjant que res en l'Església pugui perjudicar, ni que sigui temporalment, l'honra dels seus feligresos, manem als Reverends Senyors Rectors d'aquest Oficialat, que ells i els seus successors posin i facin les Partides de Baptisme, Matrimonis i Òbits... ometent l'expressió d'ofici de Sabater, Assaonador i altres que hagin tingut...».⁵

Oi que reflexa, talment una bona fotografia, la mentalitat i actitud pròpies d'aquella època?

Una altra Circular del bisbe de Barcelona, D. Pedro Diaz de Valdés, conté el Decret següent:

³ A. PARR. CB. *Vendes, Censos...* 1800, economia.

⁴ A. PARR. CB. *Vendes, Censos...* 1800, economia.

⁵ A. PARR. CB. *Vendes, Censos...* 1800, corresp.oficial.

«Encara que suposem que els reverends Mossens saben el que s'observa per l'extracció dels reus, malgrat tot, recordem el contingut de la Reial Ordre de 11 de novembre de 1800 a fi que tots els Rectors entenguin que no s'ha d'impedir l'extracció de qualsevol subjecte, home o dona, que es refugiés al sagrat de les seves esglésies sempre que el Jutge Reial la competent caució (per escrit o de paraula, a arbitri del retret), de no ofendre'l en la seva vida i membres; baix pena de ser responsable dels mals que se segueixin en la contravenció a una altre Reial Ordre.

»Barcelona, 22 de juny de 1803».⁶

El Decret que acabem de llegir és una mostra de com s'havia anat deteriorant l'antiquíssim «asil religiós» i de com, fins i tot, se'n prescindia totalment.

L'asil religiós, segons els estudiosos, és «la immunitat reconeguda al delinqüent o al perseguit que pren per refugi protector un lloc sagrat, un temple, per exemple. Aquesta tradició fou recollida per l'Església —en els segles IV i V— i reconeguda pels emperadors. L'asil religiós, però, accentuà l'aspecte del poder d'intercessió, propi de l'autoritat del bisbe, a favor del culpable i fins dels mateixos condemnats que s'acollien a l'asil de l'Església. En el període feudal aquest dret assolí una més àmplia aplicació: rectories, dependències episcopals, etc. Amb la formació dels estats nacionals la institució entrà en decadència...».⁷

Els primers anys d'aquesta centúria són marcats per uns fets ja tractats al capítol 18è. En efecte, la Guerra del Francès fou una època de molta tensió, gran activitat en tots els ordres i significà un trasbals molt gran en la —fins aleshores— vida popular. No cal repetir tot el que ja s'ha explicat abans. Però sí que voldria presentar uns textos que cal situar en els anys posteriors a l'estada dels francesos a casa nostra. El primer text descriu la qüestió plantejada entre «Joseph Vendrell, adroguer de Barcelona, per reintegro de les quantitats que suposa haver satisfet al Govern francès per lograr la llibertat del Rev. Aleix Carreras, Economista desta Parròquia y de Gaspar Revella y Pau Duran, pages de la Parròquia y per l'altra varios pagesos de Castellbisbal...». El document, fet a Barcelona el 20 de juny del 1817, reclama en favor de l'esmentat Josep Vendrell 2.259 lliures i sis sous que hauran de ser satisfets abans de deu dies.⁸

El segon text és de mossèn Pau Sagau i porta la data de 7 de maig de 1819: «...amb el respecte degut exposo que en la meua Parròquia i a una distància de mig quart de l'Església Parroquial hi ha una Capella pública titulada, també, de Sant Vicenç... en el mateix lloc i (on) des de la seva fundació hi havia l'Església Parroquial durant més de 500 anys; però com que en el temps de l'ocupació de les tropes franceses, l'esmentada Capella fou profanada per aquelles tropes, havent-se ja adobat i adornat tot el que era convenient...».⁹

⁶ A. PARR. CB. *Vendes, Censos...* 1800, corresp. oficial.

⁷ J. BIGORDÀ-J. GALTÉS, G.E.C., vol 2, pàg. 599.

⁸ A. PARR. CB. *Vendes, Censos...* 1800, lligall, economia?

⁹ A. PARR. CB. *Vendes, Censos...* 1800, lligall, parroquial.

He transcrit aquests dos documents per entroncar amb els primers anys del segle XIX i poder, així, reprendre el fil dels fets que succeeixen a Castellbisbal.

El mateix Rector, mossèn Pau Sagau, fou qui cursà, el 2 de juny de 1830, una petició al Bisbat per poder ampliar la «Plaça de la Rectoria». És molt interessant aquest escrit:

«...des de temps immemorial, el Rector de Castellbisbal és amo d'algunes terres situades al voltant de la seva Església i Rectoria. Hi ha un tros de terra al secà junt a la Plaça de la Rectoria i Església que té uns quaranta pams d'ample i vuitanta de llarg; diferents vegades me l'ha demanat el Comú per a engrandir la Plaça que és única i molt petita, a més aquesta terra impedeix molt el pas del Carruatge; per això, i encara més perquè tots els dies i en especial els festius, els nois trepitgen tot el que hi ha sembrat —perdent-se tot el treball fet a la terra— per tot això seria més avantatjós al Rector cedir-lo per la Plaça, suplico... (...) Quedarà un racó al costat de la Pallissa de la Rectoria, d'uns noranta pams de llarg i quaranta d'ample en la mateixa Plaça, propi també de la Rectoria, i que podrà establir-se en enfiteusi per a fabricar una casa que, a més de redituar a l'any 20 reals que es podrien imposar de cens, mentre que ara no es fan del seu cultiu, servirà molt per la guarda de l'Església i Rectoria contra els lladres de nit, ja que una i altra estan distants de la població...».¹⁰

Cal suposar que aquesta petició fou asumida positivament. Això i el posterior trasllat del cementiri situat davant de l'església al seu emplaçament actual van permetre l'ampliació demanada, i augmentada encara per aquest trasllat.

I encara que les diferents circumstàncies polítiques van *rebatejar-la* segon el seu gust (Plaça de Catalunya, d'Alfonso Sala, de la República, de los Mártires, novament d'Alfonso Sala) la Plaça de l'Església o, simplement, «la Plaça» ha esdevingut, indubtablement, el rovell de l'ou de la població.

El que no és segur és que mossèn Pau Sagau ho veiés. En efecte, al cap d'un any i mig moria i era enterrat «als 14 de agost de 1838 en la Iglesia Parroquial... Rector que fou de esta Parroquia per lo espay de vint-i-tres anys y sis mesos i tretze dies...».¹¹

El nou Rector, mossèn Llorenç Macip, cregué convenient fer algunes obres. Es coneix també la «Nota dels jornals y demés gastos que importen las obres necessàries fetes en la Rectoria de Castellbisbal».¹²

¹⁰ A.D.B. *Fons Parròquies*, n° 344,

¹¹ A. PARR. CB. *Llibre defuncions 1758-1852*, foli 174.

¹² A. PARR. CB. *Vendes, Censos...*, 1800, economia:

<i>Amb data 2 gener 1839 es consignen aquestes partides:</i>		per 6 jornals del mestre a	
		3 ptes. lo jornal,	18 ptes.
		per 7 jornals i mig del	
		manobre,	12 ptes. 1/4
Per 25 quintars de cals,	31 ptes. 1/4	per dos cabassos	
per 8 jornals d'un maxo		<i>segona semana:</i>	
per trajinà rocs i		per 11 jornals y un quart	
sorra,	40 ptes.	del mestra,	33 ptes. 1/4
per dotse de guix,	4 ptes.		

Devien ser prou importants aquestes obres, ja que només els jornals del fuster sumaren 157 pessetes. Això succeïa pels mesos de gener i febrer del 1839.

El dia 9 de febrer del 1840 moria aquell bon Vicari que fou el P. Francesc Pallés i que mereixia la sincera admiració del Rector mossèn Llorenç Macip. (Es pot llegir al capítol 15è.)

Arribem al temps de Mendizábal, amb tot l'enrenou que provocà i que va afectar en alt grau els béns i terres de la Parròquia de Castellbisbal. (Ho hem vist al capítol 19è.)

El 18 d'abril del 1850 i gràcies a la carta escrita a Martorell dirigida al Rector de Castellbisbal, sabem l'angoixa que sofrien, ja, els pagesos de tota la contrada:

«Molt Sr. meu: la sequedat que està experimentant lo país en què, si Déu N. S. no'ns dona la pluja aviat, pot ser (causa) de la pèrdua de les collites, majorment la de grans, ha impulsat a devots de la prodigiosa imatge de Santa Maria Madalena ques venera en esta Parroquia (de Martorell) treurerla ab solemne profesó de rogatives lo diumenge dia 21 del present mes, al punt de les 3 de la tarda, assistint la M. Rda. Comunitat, y Magnífich Ajuntament. Lo objecte és d'interès general, y per això hem cregut que devíem convidar a tots los habitants dels pobles del voltant de esta Vila...».¹³

per 6 jornals de matxo y homa,	30 ptes.	<i>Dia 16 Jane 1839 he entregat al mestra de casas 60 ll.</i>
per 3 quintars de guix,	1 ptes.	
per 550 rajoles a 9 lliuras lo millé,	13 ptes. 1/4	<i>Jornals del fusté de las obras necesarias sobre ditas</i>
per ferros per los fogons, per 10 jornals y 1/2 de manobre,	18 ptes. 1/4	
per 4 tortugas,	1 ptes. 1/4	<i>per vinch quadrats, junt los ports,</i>
<i>tercera semana:</i>		
per 4 jornals de macho, per 8 jornals y un quart de mestra,	20 ptes.	<i>llatas,</i>
per 6 quintars de guix,	24 ptes. 3/4	
per 6 quintars de guix,	2 ptes.	<i>claus,</i>
per 200 rajolas,	5 ptes.	
per 8 jornals de manobras,	14 ptes.	<i>la trava per la premsa junt los ports,</i>
<i>cuarta semana:</i>		
guix: 3 quintars,	1 ptes.	<i>jornals de fusté,</i>
450 rajolas,	12 ptes. 2/4	
7 portadoras cals,	10 ptes. 2/4	<i>5 jornals de fusté,</i>
3 jornals de matxo,	15 ptes.	
6 jornals mestra,	18 ptes.	<i>2 jornals de fusté,</i>
5 jornals y 1/2 menobre,	9 ptes. 2/4	
3 quarts de jornal de mestra,	2 ptes. 1/4	<i>al farré,</i>
3 quarts de manobre,	1 ptes. 2/4	
		<i>per la fusta de las gabias jou y claus y xabeta,</i>
		<i>per frontisas del banch ascon,</i>
		<i>7 jornals,</i>
		<i>dels vidres y treballs de ports,</i>
		<i>Total</i>
		157 ptes.

He rebut la suma de cent cinquanta y set pesetas de mans del Rt. Mn. Llorens, Economo de Castellbisbal, que es la suma dels gastos de treballs de fusté que han importat las obras necesarias de Castellbisbal sobre mencionadas. Castellbisbal 2 febre de 1839. Francisco Roig, Fusté».

¹³ A. PARR. CB. *Vendes, Censos, ... 1800*, correspondència.

Una altra situació que ja es donava aleshores —fent veritat la dita de «res de nou sota el sol»— porta la data de 6 de març del 1852. No em resisteixo a transcriure el text: «Se servirá Vd. de dir-nos a la major brevetat possible, si en aquesta parròquia, d'un mes i mig a aquesta part, s'ha presentat Manuel Soca, de estatura alta, de 33 anys de edat, amb un crucifix d'un pam de llarg, encarregant redoblar la vigilància per a la reforma de les bones costums i compliment del seu deure; si els significà l'objecte, si va ser comissionat o induït a fer-ho per alguna persona, de quina manera es proporcionava la subsistència, i si els consta que fes exortacions a la gent, havent d'expressar en aquest cas de quina classe eren tals exortacions».¹⁴

La resposta no es féu esperar. Gràcies a un bon servei de correus, el dia 11 de març ja es podia contestar. El text, diu:

«En compliment del que V. E. ens manà el 6 del corrent mes de mars, dic a V. E. que en la tarda del dia 6 de febrer passat expressentà en aquest poble un subjecte que es titulava "penitent", de estatura alta, d'edat entre trenta y trenta-sis anys, amb una creu al pit penjada del coll, el qual (segons relat del Secretari de Castellbisbal) era paleta de Sarrià. Tal subjecte, segons la veu pública, passava per les cases principals demanant almoïna per un penitent, i després exhortava per què es guardessin d'assistir als balls i de blasfemar. L'endemà al matí, el dit subjecte es presentà a la Casa Rectoral manifestant a l'infrascrit que s'havia de predicar al poble sobre els perills dels balls i altres coses que m'obligaren a considerar-lo mancat del ple enteniment. Això és tot el que tinc l'honor de posar en el superior coneixement de V. E...».¹⁵

Situats a mitjan del proppassat segle, fem ara una incursió al temps de la construcció del «Ferro-carril». Transcriu l'ofici enviat pel Rector de Castellbisbal, mossèn Josep Pons, el dia 11 d'agost del 1853 al Bisbe de Barcelona:

«El director principal de la secció de la Riera de Rubí a Martorell del ferro-carril del Centre, o sigui, de Barcelona a Martorell m'ha demanat que posi en coneixement de V. E. que d'aquí uns dies es començaran les maniobres del túnel en la muntanya que està dins el terme d'aquesta parròquia al meu càrrec; i essent les operacions de dit túnel molt perilloses per el temor d'alguna explosió, és necessari i absolutament indispensable que, un cop començades, les dites maniobres continuïn sense interrupció fins a concluir-les, de manera que no poden parar ni de dia ni de nit, ni en dia festiu ni feiner.

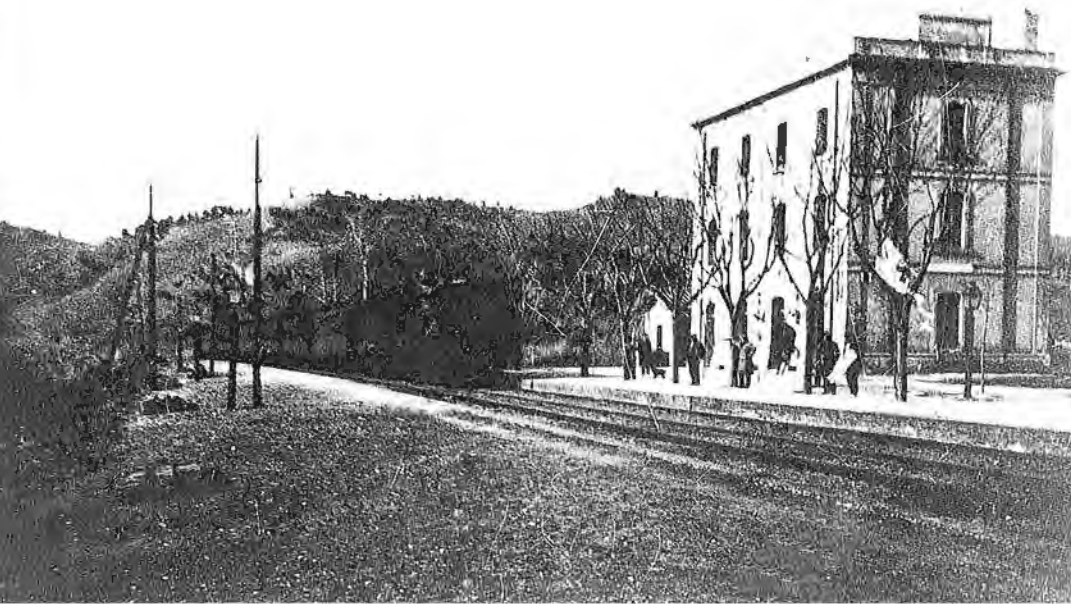
«I com que l'esmentat Director em demana la dispensa del precepte de no treballar en dies festius, en virtut de tal necessitat i per la seguretat de la seva consciència i per no escandalitzar els fidels, per tot això em dirigeixo a V. E. a fi que es digni prevenir-me el que convingui per al piadós objecte amb que es fa el present, i per a publicar-lo als meus feligresos».¹⁶

¹⁴ A. PARR. CB. *Vendes, Censos, ... 1800*, oficial.

¹⁵ A. PARR. CB. *Vendes, Censos, ... 1800*, oficial.

¹⁶ A. PARR. CB. *Vendes, Censos, ... 1800*, oficial.

Construcció del ferrocarril

Antiga estació de Castellbisbal

Respecte a aquests fets i època, Lluís Millà, del qual s'ha parlat al capítol 3, escriví una obreta teatral, «drama en tres actes i en prosa» titulada *El serral de les Garcas* que s'estrenà a Castellbisbal el 19 de març del 1930.

Poc després, amb les obres ja fetes, s'esdevingué que el dia «30 de setembre del 1855, festa de Sant Miquel (?), el tren arribava per primera vegada a Molins de Rei. Així, Barcelona ja era més a prop de Molins de Rei; ja hi havia comunicació més directa entre la capital i les altres poblacions de recorregut ferroviari. Esdevenia una gran millora per a la pròpia extensió del moviment industrial i comercial.

»Els altres pobles de la rodalia ja tampoc no eren tan lluny i, a fi d'anar a agafar el tren, sorgiria, fins i tot amb competències, el servei de tartanes com a mitjà públic. Fou transcendental el fet que després de les de Barcelona-Mataró (1848) i la de Barcelona a Granollers (1854) aquesta via de tren significava l'inici de la primera línia per l'interior de la península, coneguda després per via del Centre o de Madrid-Saragossa-Alacant.

»És avui —deia el cronista molinenc (1980)— també sorprenent constatar com han hagut de passar més de 125 anys perquè es continués l'obra essencial de la doble via, ara de Molins de Rei a Sant Vicenç de Calders, quan inicialment ja es va construir de Barcelona a Molins de Rei, i que fou la primera de Catalunya amb aquesta dotació. Durant el dia hi circulaven sis trens en cada sentit, amb un horari que canviava en el transcurs dels anys, segons la claror, i ja tenien la via doble».¹⁷

¹⁷ J. PI I SAUMELL, *Els 125 anys de l'arribada del tren a Molins de Rei*, article a «Llaç d'Unió», n. 196, pàg. 15, setembre 1980.

Aleshores, a «la correspondència que anava dirigida a Castellbisbal calia posar «por Papiol» i l'*Antonet Tartaner*, amb una tartana gran, tots els matins anava a recollir-la. A més, sempre hi queia algun paquet facturat, el peix fresc que detallava la Marieta Morros i algun passatger xacrós que li feia por d'envestir la pujada del Castell».¹⁸

En efecte, encara fa pocs anys hi havia qui recordava quan a primers del nostre segle es construí l'estació del tren, on la mainada acudia a tafanejar els treballs i com anava aixecant-se a poc a poc l'edifici. I com al camí costerut i pedregós de l'Estació a Castellbisbal es van posar una colla de «llums per suavitzar la basarda que produïa als soferts usuaris dels trens de la nit».¹⁹

Tornem uns quants anys enrera i situem-nos a finals del 1856. Vegeu la lletra que el Bisbe de Barcelona, Josep-Domènec Costa i Borràs, enviava al Rector de Castellbisbal, mossèn Josep Pons i Rovira, amb data 13 de novembre:

«Molt Senyor meu i de tot el meu apreci. Serveixi's informar-me, amb la reserva i consciència que Vd. sap, sobre el comportament del Rev. Malet, de Rubí.

»¿Propaga idees democràtiques o socialistes en les converses públiques o privades? ¿Dirigeix alguna fracció amb fins torts o aliens al seu caràcter sacerdotal? ¿S'ha permès alguna expressió (enfrent) la Religió, i especialment amb el que es refereix a la Sagrada Eucaristia menys conforme amb les creences ortodoxes? Aquests extrems i tots els que condueixin al cas, em prometo de la seva bondat, seran contestats sense tenir a la vista altra cosa que la glòria de Déu i l'honor de l'estat Eclesiàstic.

»Cuidi's i mani al seu S. S. el Bisbe».²⁰

Arribats aquí, és inevitable la pregunta: qui era i què deia el beneficiat de Rubí? Era veritat que propagava idees democràtiques? (!) Assabentat d'aquestes acusacions i dolgut de tals sospites, el propi mossèn Malet escrivia des de Rubí el 30 de novembre de 1856:

«Senyor Editor del Diari de Barcelona. Molt Senyor meu:

»Espero merèixer de la seva bondat que vulgui incloure en el seu apreciable periòdic l'escrit que li adjunto, restant sumament agraït d'aquest favor el seu afectíssim i segur servidor.

»L'infrascit prevere i Beneficiat del poble de Rubí, conscient que certs detractors, abusant del seu poder i valiment, i escudats en la impunitat de delacions verbals i d'informes reservats, han intentat reproduir les seves infames impostures i calúmnies hipòcritament estudiades; malgrat tot això, el valor i la confiança que la innocència inspira, fan que inviti i reпти que ataquin de cara i facin l'acusació sense disfressa, amb la seva firma, a fi que fent possible el posar en qüestió els meus principis i conducta, quedi esclarida la veritat i aparegui la meua culpabilitat o innocència.

¹⁸ J. TORRAS I ESCAYOL, *Del meu poble...* (o.c.), pàg. 11.

¹⁹ J. TORRAS I ESCAYOL, *Del meu poble...* (o.c.), pàg. 9.

²⁰ A. PARR. CB. *Vendes, censos...*, Parroquial.

Una sospita del Bisbe

»Si resulta provada i veritable la més petita culpa punible, no imploraré, certament, gràcia ni clemència, sinó justícia severa i recta; però si, en canvi, resulta ser una impostura o calúmnia, en aquest cas, i mogut del sol desig de posar d'una vegada per sempre límit a tan pèrfida i obstinada persecució, usaré del meu dret contra el calumniador. Joan Malet».²¹

La millor resposta i solució a totes aquestes denúncies i defenses aparegué en el Butlletí Oficial del Bisbat de Barcelona, amb aquesta nota:

«El dia 16 de desembre de 1863 morí a Rubí, després de llarga i aguda malaltia, el reverent prevere D. Joan Malet, beneficiat de Rubí. Nascut a Sant Llorenç de Morunys, bisbat de Solsona, el 3 d'abril de 1806, fou ordenat de prevere el 14 de març de 1835 i des de llavors, fins al gener de 1844, exercí successivament, en la parròquia de Rubí, els càrrecs de Vicari i Ecònom. Després continuà exercint els propis del seu beneficiat, que consistien principalment en l'ensenyament gratuït als pobres. Treballà molt en favor de Rubí en aquest camp. Tota la instrucció que hi ha al poble, pot dir-se que es deu a ell, i també a ell li deuen, sobretot, la seva carrera literària varis dels seus deixebles que tant honoren l'esmentada població.

»Dotat d'una activitat extraordinària i d'un talent poc comú, dedicava les altres hores del dia a l'estudi, particularment, de dret i administració. Tant era així que era consultat en quasi tots els assumptes de família i població, generalment amb molt bon resultat. El seu bon record no es horrarà fàcilment. Tot el poble, presidit per les autoritats, va assistir a les exèquies fúnebres el dia 18 d'aquest mes de desembre, pagant-li així un homenatge de justícia. La seva mort, tan resignada i santa, ha sigut, també, molt sentida —I.P.R.—».²²

Em sembla que amb aquestes paraules, tan diferents de les primeres, queda resposta i tancada la sospita i nosaltres més assabentats del fet i de la persona de mossèn Joan Malet. Però no era només el bisbe —que és i ha d'ésser responsable dels seus col·laboradors— qui sospitava alguna vegada dels capellans. Fins i tot el Ministre de Justícia —de Gracia y Justicia aleshores, D. Manuel Fuente Andrés— volia aclarir alguns punts. I ho feia així:

«Ha arribat al coneixement del Govern, que alguns beneficiats i altres eclesiàstics han sortit del "Reyno" amb el corresponent passaport i sense haver obtingut abans l'oportuna reial llicència, i de la mateixa manera ho han fet o pretenen fer-ho joves dedicats a la carrera eclesiàstica potser per obtenir a l'estranger les ordres sagrades en contrasentit al que disposa el Reial Decret de 1 d'abril proppassat. Per evitar que, d'aquesta manera, s'e-ludeixin les reials disposicions, sa Magestat la Reina (q.D.g.) s'ha servit manar que no expedeixi V. S. passaport per a l'estranger als eclesiàstics el motiu del qual es pugui pensar que no és altre que el de rebre en un altre país les ordres sagrades, faltant d'aquesta manera al previngut en el Reial Decret... he disposat publicar-ho en aquest periòdic oficial per a coneixement de qui correspongui. Pontevedra 31 de juliol de 1855».²³

²¹ A. PARR. CB. *Vendes, censos...*, correspondència.

²² *Butlletí Oficial Eclesiàstic Bisbat Barcelona 1863*, pàg. 770.

²³ A. PARR. CB. *Vendes, censos...*, correspondència.

Coneixedors d'aquesta disposició (intromissió?) del Ministeri de Justícia i recordant èpoques molt recents, penso si no podria venir d'aquestes disposicions la necessitat, per a poder sortir els eclesiàstics a l'estranger, de proveir-se de l'anomenada **•bediència** que el bisbe o delegat seu feia en favor dels seus preveres, per la qual els autoritzava tals viatges. Una vegada més, qui més hi sàpiga més hi digui.

Entrarem ara a descriure algunes activitats, festes i esdeveniments de la nostra Parròquia a la segona meitat del segle XIX.

Gràcies a un Informe, amb data 29 de setembre del 1855, coneixem els «límits actuals de la Parròquia començant per Orient i partint del punt Nord-est, seguint cap al migdia: des del punt en què el camí reial d'aquest poble entra en la carretera reial que condueix a Terrassa fins a la Riera de Rubí, passant des d'un punt a l'altre pel Torrent de Can Canyadell fins al punt en què deixant aquest puja per la serra dita d'en Campanyà, de la qual serra baixa al Torrent de Can Balasch i segueix dit torrent fins al punt en què desaiqua a la referida Riera de Rubí. I limita aquesta Parròquia per aquesta part d'Orient amb la de Rubí.

»Seguint al migdia cap a l'occident serveix d'actual límit a aquesta Parròquia la Riera de Rubí des del punt que acaba l'Orient fins al del riu Llobregat en què dita riera desaiqua. I limita en aquesta part del migdia amb la Parròquia del Papiol.

»Seguint l'occident cap a nord-oest té per límits actuals aquesta parròquia el riu Llobregat des del punt en què entra en l'esmentat riu l'anomenat Torrent de Palau; des d'aquí, deixant el riu i seguint pel dit torrent segueix per la carretera reial que baixa de Martorell fins prop del lloc anomenat el Congost en què torna al riu Llobregat i continuant pel riu fins a deixar-lo en la desembocadura de la Riera dels Malucs o Morral. La parròquia limita per aquesta part d'occident amb les de Sant Andreu de la Barca i Martorell.

»Continuant la demarcació per la part del nord-oest cap al punt del nord-est on hem començat els límits actuals, són l'esmentada Riera del Morral des de la seva entrada al Llobregat fins al punt a la vora de Can Morral en què, deixant-la i pujant per l'esmentada Serra de les Torrasses travessen per la finca de Can Ametller fins a trobar la carretera reial de Terrassa, i seguint per aquesta fins a trobar el camí reial que puja de Castellbisbal...».²⁴

«En lo dia de Corpus del any 1851, se estrená lo Talam nou y la Creu imitada a la plata: lo que costá —segons una nota del Rt. Ecònom Macip— 3.316 rals Vellon, 25 meravedies, a saber... Aquest gasto se cubrí, dels parroquians (cuasi ningú exepuat): 2.914 r.V., 16 mrs. y los restants 402 r.V. los pagá lo Ajuntament, dels fondos comunals. De lo que fa fe, y he notat en Castellbisbal abuy 20 mars 1853. Joseph Pons, Rector».²⁵

²⁴ A. PARR. CB. *Vendes, censos...*, parroquial.

²⁵ A. PARR. CB. *Obra i Administracions 1802*, foli 178.

Límits de la Parròquia

Millores a l'Església Parroquial

«Per lo mes de setembre de 1852, se estrená una Umbrella per portar lo S. Sagrement als malalts. Josep Pons, Rector».²⁶

«Als 25 de agost del any 1853, se clavá la reixa de ferro en las fonts de batejá, la qual fou treballada per Andreu Mitjavila, farré de aquest poble. Pesá 3 quintars, 14 lliuras, y costá a rahó 14 1/2 quartos la lliura; 556 r.V., 4 mrs. més 45 r.V. per guix y treballs del mestre de casas; y tot junt suma la quantitat de 601 r.V. 4 mrs. los quals foren satisfets, a saber: 556 r.V. 4 mrs. de la causa-pia del Dr. Pere Llorens, rector, y los restants se satisfieren de la Obra. 29 de octubre de 1853...».²⁷

«Per las immediacions de la festa de St. Vicens, 22 de Janer del any 1854, se emblanquiná la Iglesia per Joseph Estruch, emblanquinador de Martorell, anant los treballs de est, aixis com lo fer y desfer las bastidas, cals y remendos (que) se feren en dita Iglesia a carrech de Esteve Sala, mestre de casas de aquest poble. Costá —era ja preu-fet— 853 r.V. 10 mrs. y se cubrí dels fondos de la causa-pia del Dr. Llorens...».²⁸

«En lo mes de agost del any 1854 se feu la capella (=fornícula) en què está colocada la imatge del Ecce-Homo. Dita Imatge fou regalada per Joan Costadell y sa muller Teresa Comas, de aquesta parròquia, dels que era propietat; e igualment fou costejat per dits conjuges lo gasto de la mencionada capella que fou a saber: per los materials y treballs de mestre de casas y fuster 134 r.V. per las cortinas 59 r.V. la pintura fou de un aficionat, que junt són 193 r.V. Tot está ja pagat y ne fas fe en Castellbisbal, als 19 de octubre de 1854».²⁹

Com succeí en moltes d'altres poblacions catalanes, una de les devocions que més arrelà fou la de Sant Sebastià. Haureu vist en el capítol 13, dedicat a la Consueta de mossèn Jaume Mallol, com es celebrava tal festivat. Corrien aleshores els anys 1600.

La confiança i l'agraïment envers aquest sant eren, doncs, molt grans. Una mostra d'aquesta devoció és el Novenari al Sant Màrtir «per causa del colera-morbo y demes malalties, que per misericordia forem libres en aquest poble. Octubre de 1854».³⁰

On cal fer el Pedró?

Primer de tot, recordem què és un Pedró: consisteix en una «creu de ferro o de pedra posada sobre un pilar o una petita taula de pedra on els sacerdots anaven a beneir el terme amb la veracreu i a resar els Quatre Evangelis de Santa Creu de maig a Santa Creu de setembre, després de la

²⁶ A. PARR. CB. *Obra i Administracions 1802*, 178.

²⁷ A. PARR. CB. *Obra i Administracions 1802*, 179.

²⁸ A. PARR. CB. *Obra i Administracions 1802*, 179.

²⁹ A. PARR. CB. *Obra i Administracions 1802*, 179v^a.

³⁰ A. PARR. CB. *Vendes, censos...1800*: «Preparació per tots los dias: "Señor Deu meu JesuChrist, confiat en vostra bondat y misericordia infinita, aquí en vostres santíssims peus renfit teniu a un miserable pecador que ha sigut ingrát a vostres beneficis. No obstant Señor, ara vinch a Vós, com un pobre al rich, com un fill a son Pare, com un reo al Jutge de vius y morts, com un malalt a Vós, de qui dependeix nostra salut, nostra vida y mort.

"Per lo tant Señor y Deu de misericordia, concediunos la gracia de plorar amargament nostras culpas, pera que estant en gracia vostra, puguem merexer els quens librem

missa matinal, per demanar la protecció celestial sobre les collites».³¹ Doncs bé, el 3 de maig de 1854, mossèn Josep Pons, el rector de Castellbisbal, ens refereix què va fer: «Eren pel mes de març de l'any 1854, quan seguint els justos desitjos del poble i reunits amb l'Alcalde i d'altres, tractarem de fundar (un nou) Pedró». Hem dit un nou Pedró perquè, fins aleshores, la tradicional benedicció del terme s'havia fet en un terreny de la parròquia, al capdamunt de l'encara actual carrer del Pedró, que s'havia anat edificant amb algunes cases que feien poc apta la benedicció. A més, un pagès del poble, Pere Comella i Comas, estava disposat a comprar el terreny per quaranta duros; amb tal quantitat es podria comprar un lloc millor.

«Acordat el canvi, tots convinguérem que el lloc més a propòsit era el serral de can Mateu, és a dir, aquella altura que està immediatament a l'era de dita Casa. Immediatament tots junts ens vàrem presentar al seu propietari, en Miquel Comellas, manifestant-li els nostres desitjos i la nostra voluntat de comprar-li aquell lloc. Contestà que li semblava bé i que pagant el que valdria ja estava fet. Un de nosaltres, en Francesc Elias, que era sogre del dit Miquel Comellas, proposà que una persona experta per cada costat valorés el lloc».

L'autorització del Bisbat es feia a finals del mateix mes de març. «Tot seguit —continua el Rector— vaig fer anar a cercar en Miquel Comellas per valorar aquell petit tros de terra i poder fer-lo aplanar de seguida. Només

del cruel azot de la peste, y demes mals que nostras pecats mereixen, y siguem dignes de que nostras pregaries contribuïxeran al alivio dels que ja experimenten el rigor de vostra divina justícia.

"Y això Vos demanem, Señor, per los merits de N. Sra. Mare del Roser, y per la intercesió del glorios martir S. Sebastià. Y ara cada un de nosaltres a Vos JesuChrist, Salvador nostre, diu de tot cor: me pesa de avervos ofes, propono de no tornar may mes a pecar. Doneu, Señor, firmesa als meus propositos, dirigiu els meus pasos, santifiqueu als meus pensaments, y feu que la mia vida sia santa y cristiana. Amen"» (segueixen unes llargues oracions semblants a aquesta).

³¹ *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 11, pàg. 400.

Pedró a can Rabella

caldria fer la corresponent escriptura i ja estava. Però el bon Miquel ja no és lo que era uns quants dies abans, i vol que li compri la terra i les ganés. En vol moltíssim més i no accepta la valoració dels dos experts. Jo no vaig voler estar ni tractar amb home de palla.

»Arribà un diumenge i vaig referir als parroquians el que passava; vaig dir-los que tot seguit anessin a trobar en Rabella a demanar-li si li semblava bé que féssim el Pedró prop de casa seva. La contestació fou afirmativa, afegint que li complauria tant que no en volia res. Es plantà, doncs, el nou Pedró en aquell lloc, al costat de Casa Rabella. I tothom content».³²

Així es féu i allí restà la Creu del Pedró fins gairebé cent anys més tard, encara que darrerament només es conservava la taula de pedra. Més posteriorment, les benediccions del terme es feren a l'anomenada «Creu de Can Margarit» a l'encreuament de la carretera de Terrassa i el camí del cementiri, on encara avui hi ha una Creu commemorativa de la Santa Missió de l'any 1941.

Quan es tractava del nou Pedró, i per una resposta del 6 d'agost del 1855 a una informació demanada des de Terrassa per l'Arxiprest d'aquella vila en la qual es preguntava sobre el nombre d'habitants de Castellbisbal i sobre les comunions que es donaven, ens fa saber que «hi ha 244 famílies (veïns); comunions d'adults 1007, pàrvuls 350».³³

La Immaculada Concepció de Maria

La creença que Déu, en previsió dels mèrits del seu Fill, va alliberar ja des del primer moment Maria de tota taca de pecat va ser reafirmada com a dogma de fe pel Papa Pius XII el 8 de desembre del 1854 en la seva Butlla *Ineffabilis*, després de consultar tot l'episcopat de l'Església.

A Castellbisbal, com a tot el món cristià, es celebrà aquesta definició de fe amb grans festes que s'iniciaren ja els dies 4 i 5 d'agost del 1855. Es convidaren músics, un Predicador extraordinari, s'editaren Goigs, es repartiren estampes, s'adornà fastuosament l'altar i hi hagué una gran profusió de ciris.

També es féu una col·lecta pública, és a dir, carrer per carrer, per solemnitzar la definició dogmàtica de la Immaculada Concepció de Maria. Foren, en efecte, unes festes ben extraordinàries.³⁴

³² A. PARR. CB. *Vendes, censos...1800*, economia.

³³ A. PARR. CB. *Vendes, censos...1800*, correspondència.

³⁴ A. PARR. CB. *Vendes, censos...1800*, economia: «Aplega feta per solemnitzar la definició dogmàtica de la Immaculada Concepció de Maria:

»Del carré den Duran 153 rV. 32 mer; Arrabal 38 rV.26m. Rectoria Vella 14 rV. 12 m; Padró 25 rV.32 m; Carré Nou 48 rV.14 m; Olivá 8 rV. 24 m; S.Vicens y carretera 14 rV. 8 m; Joch 4 rV; Vell 39 rV. 2m; Sta.Rita 20 rV; Del Olivaró y Olivaró 27 rV; Dels pagesos masovés 66 rV; dels pagesos propietaris 502 rV; de la bacina de la Iglesia 78 rV; Suma: 1.041 r.V. 14 meravedies.

»Gastos per la festa de la Immaculada Concepció:

»Per los musichs 500 rV; Per lo lloguer de las arañas y sedas 120 rV; Per la limosna del P.Predicador 80 rV; Per los tortells del ofertori 12 rV; Per arreglar las albas 24 rV; Per papé de coló, cordill, fil—ferro y papé blanch 20 rV.12m Per la caritat del Ofici, Goigs y estampes 36 rV; Per las 4 antorchas 9rV. 16 m; Per los treballs del fusté, mestre de casas, farré y Pau Regalat 128 rV; per cera (tret o rebaixat lo refus) 213 rV. Suma: 1.142 r.V. 28 mer. (Segueix a la pàgina següent.)

Els problemes de la vinya

En aquell temps, i en la seva pràctica totalitat, Castellbisbal treballava i vivia de la vinya i de la fruita. Recentment s'ha escrit, amb el gran coneixement que dóna la vida i l'experiència en aquesta tasca, de manera ben viva i recordada, com era la vida del pagès i les angúnies per les quals li calia passar.³⁵

Amb aquesta constatació, no ens estranya gens saber que, ja en la primavera del 1857 aparegués una gran epidèmia d'oïdium —diferents fongs diminuts paràsits, un dels quals produeix una greu malaltia de la vinya— en tot el terme de Castellbisbal i en d'altres. I és per això el que segueix.

«Lo Magnífich Ajuntament y majoria del poble demaná se fes una festa per alcansar del Señor lo remey per la malura u oïdium, la qual tingué lloch o se celebrá als 9 de maig de 1857.

»Consistí aquesta en primer lloch en què tothom se abstingués de treballar i així fou. La altra part de la festa o las funcions consistiren primer en la celebració de la Misa matinal; segon, a las 7, ab altre Misa y una edificant y numerosa Comunió General; tercer, acabada aquesta cerimonia se marchá resant lo Sant Rosari a la Capella del Castell ahon enseguida se cantá un ofici en honor del gloriós St. Vicens, acabat el qual se torná a la Iglesia cantant las lletanias dels Sants. Lo concurs era inmens y la devoció gran, pues ademes de la asistencia cremaban gran numero de ciris quels fiels habian presentat a St. Vicens; quart, a las 11 se feia la exposició del SS. Sagrament, y enseguida se cantá un solemne Ofici. La lluminária era també extraordinaria y tota era de devoció. Al costat del Altar Major estava preparat lo Sant Christo y als seus peus N. S. dels Dolors en que també cremaban molts ciris. Hi hagué també sermó que feu lo Revt. P. Sugrañes. Y era cuasi la una en que se acabaren los actes del dematí.

»Se prengué lo temps unicament necessari per lo dinar y descans, y a las 3 tothom acudia de nou a la Iglesia.

»Se feu de nou esposició de sa divina Magestat, se cantaren Vespres, y acabadas, lo dit P. Predicador se dirigí de nou als fiels exitantlos a la fe y devoció per la preoffessó de pregarias que enseguida surti.

»Se dirigí a la part de dalt y essent al lloch dit de la Creu del Margarit se feu lo exorcisme o benedicció sobre els camps y viñas «contra animalia nosciva» o lo que fos.

»Se dirigí enseguida a la part de baix y al cerral del Amat se repetí lo mateix exorcisme.

»Dech advertir que quedá esposat lo Santíssim, i la capella de S. Vicens iluminada y entretant se feia la professó, una porció de devots resaban e imploraban los ausilis del Cel. Tornada la professó a la Iglesia se cantá lo St. Rosari y se doná la benedicció ab lo SSm. ab que quedá terminada la

»Faltan per cubrir 101 rV. 14 mer. los que han sigut pagats (a mes de lo que ja habiam pagat) per mi infrascrit, y comisionats per la present funció, Francisco Elias y Martí Bosch, pagesos, y Joseph Tomas y Anton Comas, comparets, y Salvador Comellas, regidor sindich. Joseph Pons, Rector».

³⁵ M. RIBAS, *Castellbisbal 1900-1940*, Castellbisbal 1983, pàgs. 12-20.

fiesta. Eram ja mes de post el sol. Los cantors eran la cobla del Hospitalet, que agradá molt. Los sacerdotes asistentes tots los vehins. Tots quedaren admirats de una funció tan devota. Tothom, xichs y grans, correspongueren a las amonestacions del Párroco. Y se pot dir que fou un dia del Señor, un dia dedicat enterament a son servey.

»Foren comisionats per dita festa: Miquel Ravella, Joseph Torras y Amigó, Pau Duran y Pastallé, Antoni Comas, Joseph Falguera, Francisco Roig, Francisco Ribot, Francisco Pidelaserra y Jaume Torras i Llopar, y dos Regidors. Se arreplegá per dita funció 850? . Y pagat tot lo gasto ni hagué per comprar per la Capella del Castell, una llantia, unas estovallas i altres frioleras. Pons, Rector».³⁶

I ara cal demanar-vos permís per esmentar un fet ocorregut ja no al segle XIX, sinó a la primera dècada del segle XX. Amb tot i això, atès que estem posats en el món de la vinya i dels pagesos, potser em sigui permès de descriure una «Excursió» a Castellbisbal realitzada per l'Escola Provincial d'Agricultura el mes de maig del 1909.³⁷

Alumnes de
Patologia Vegetal a
Castellbisbal

Tracta, principalment, d'un moment difícil per als nostres pagesos, afectades llurs vinyes per una plaga del temible *escarbató* (*altica ampelofaga*). L'any 1908, aquesta plaga havia afectat més de la meitat de la collita del raïm i amenaçava, aleshores, que es perdés totalment la collita que

³⁶ A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, parroquial.

³⁷ Ricard TORRAS, *Revista de l'Institut Català de Sant Isidre*, vol. VIII, pàgs. 186-189, del 20 de juny de 1909.

esperaven. Visitaren, doncs, Castellbisbal «*pintoresca población situada sobre un cerro, no muy lejos de Barcelona, y cuyos habitantes azorados acudieron al Consejo provincial de Agricultura en demanda de un remedio...*».

El Consell tingué en compte la petició dels pagesos i encarregà a l'enginyer agrònom i professor Jaume Nonell que estudiés el problema ocasionat pel perillós insecte i trobés maneres de solucionar-ho. Amb la cooperació de Joan Salvador, també professor de l'Escola Provincial d'Agricultura, ambdós assoliren molt bons resultats.

Així, el 22 de maig de 1909, s'organitzà la visita a Castellbisbal, amb alumnes de Patologia vegetal i de Viticultura. Acompanyats del Dr. Pere J. Girona, professor de Viticultura, foren rebuts pels professors abans esmentats i per membres de la Junta local de plagues del camp.

Van poder veure les vinyes ja tractades i constatar l'agraïment dels pagesos per haver recuperat les que ja creien perdudes.

A més, i gràcies als comentaris dels més entesos, conegueren els costums d'aquests nefastos insectes, que van recollir per fer un posterior estudi de l'aspecte dels ous i de les erugues ja nascudes.

També van recollir exemplars d'un altre enemic de la vinya: el *cigarrer* (*Adovus vitis*) anomenat així per la manera curiosa d'enrotllar les fulles i fer-hi la cria a dins.

Veieren igualment algunes oliveres plenes d'enfermetats i descobriren la pèssima (?) manera de treballar-les; així mateix, examinaren la manera com va estar organitzada la lluita contra l'*altica*.

En llocs adequats, que es procura que estiguin situats al costat de dipòsits d'aigua, s'estableix un punt de repartiment i es distribueix l'arseniat sòdic i la sal càustica, segons la proporció convenient. Aquesta hauria de ser la proporció: arseniat sòdic hidratat, de 100 a 500 g. segons els casos; calç en pasta, 100 g.; melassa, 1 litre; aigua, 100 litres.

Els mateixos alumnes en feren la mescla i la repartiren als pagesos que els acompanyaren en la visita a les vinyes de Castellbisbal, vinyes que constitueixen l'única font d'ingressos d'una població exclusivament vinatera.

Acaba la ressenya agraint l'acolliment que els dispensà la població i remarcant l'encert de la visita organitzada pels professors Nonell, Girona i Salvador.

Durant gairebé tres-cents anys, a Castellbisbal hi havia un Rector i un Vicari. El darrer que coneixem —parlem del segle XIX— fou mossèn Francesc Pallés, aquell reconegut i recordat amb admiració per l'anterior rector mossèn Llorenç Masip i que havia mort el 9 de febrer del 1840.

El ja conegut rector mossèn Josep Pons, en un informe que porta la data de 15 d'abril de 1856 feia constar: «per el nombre de veïns i ànimes de comunió d'aquesta Parròquia, hauria de figurar, com a mínim, un Vicari. Les disposicions canòniques i l'aliment espiritual dels fidels ho reclamen imperiosament; aquesta necessitat tant de paraula com per escrit l'he manifestat al coneixement del Superior, i darrerament ho ha fet

**La Parròquia vol
Vicari**

l'Ajuntament i la majoria d'aquest poble, per mitjà d'una respetuosa petició.

»Nota: no es va entregar per haver-se negat a firmar-ho el Senyor Alcalde». ³⁸

Així, malgrat la demanda de Vicari i potser per l'oposició —per a nosaltres desconeguda en els seus motius— del Batlle de Castellbisbal, no s'assolí de tenir un Vicari fins dos anys després, l'any 1858, en temps, però, d'un altre rector: mossèn Joan Albareda. Aquest *recuperat* Vicari seria mossèn Lluís Batlle, que reemprenia així la sèrie fins el 1924, quan ho fou mossèn Anton Miret i Massó, el darrer dels Vicaris que ha tingut la parròquia de Castellbisbal. Després d'aquest fet, estranyen una mica les respostes del qüestionari que mossèn Josep Pons contestava el 18 de juliol de 1857: «El sotassignant té 37 anys, natural de Senmanat. Carrera literària: Filosofia, dos anys de Theologia i dos de Moral, a més d'un d'Oratòria. Fa cinc anys que sóc Rector. Antecedents i serveis: per certs motius i causes no vaig poguer concluir la carrera literària. Els serveis que he fet són: 3 anys de Vicari a Sant Sadurní d'Anoia, 4 d'Ecònom a Cabriels, i ara, Ecònom de Castellbisbal. Per misericòrdia del Senyor, cap Superior Eclesiàstic i Civil ha hagut de reprendre'm la meva conducta eclesiàstica i social». ³⁹

Però, a veure. Si tan bé anava la seva relació amb l'Ajuntament, per què no obtingué la firma del Batlle demanant Vicari? No es pot respondre, certament, però potser les coses eren una mica més complicades que com les explicava mossèn Josep.

Més millores en el temple parroquial

«En lo Dijous de la Setmana Santa de l'any 1858 se estrenà lo manto real, el qual serveix per al Monument i octava de Corpus. El seu cost és de 1.720 r.V. la qual quantitat fou satisfeta entre varis devots i les Administracions; el que hi mancava es llevà del Culte».

«El motiu d'aquest adorno fou degut que no hi havia monument ni cap mena d'ornament per a arreglar-ho, exceptuant l'Urna, i era trist que en una parròquia com Castellbisbal, no hi hagués adornaments per a poder fer una petita perspectiva del Monument. Ho faig notar per al coneixement dels meus sacerdots. 4 de maig de 1858. Albareda, Rector». ⁴⁰

«Encontranse lo paviment de la Iglesia molt deteriorat, se restaurà la mitat, trahent la pica que hi havia en mitx de la Iglesia, fent altra nova, per posar una pred part (?), quedan de esta manera mes libre lo pas de entrada. Junt, lo seu valor fou de 803 r.V. 16 mer. Castellbisbal 18 juny 1860. Joan Albareda Pbre, Rector». ⁴¹

«No tenint los altres més candeleros que de llautó (encara?) que molt petits, de modo que molts d'ells apareixen de cases particulars, ni tampoc mes sacres que las que serveixen per los dia ferials sens vidres, si be dorades, pero deteriorat lo daurat; determiná fer fabricar per cada un dels

³⁸ A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, correspondència.

³⁹ A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, estadística.

⁴⁰ A. PARR. CB. *Obra i Administracions 1802*, foli 179v^a.

⁴¹ A. PARR. CB. *Obra i Administracions 1802*, foli 179v^a-180.

Altars y Administracions de diferents Sants, un joch de candeleros emplateats per los dias solemnes y festius, y un joch de sacras ab vidres, també emplateadas per cada un dels altars, restaurant al mateix temps las sacras bonas y candeleros del Altar Major o principal, que junt lo seu import fou el de uns 1.400 r.V. Castellbisbal, 23 desembre 1860. Joan Albareda Pbre. Rector». ⁴²

Amb motiu d'una Visita Pastoral feta el 7 de juliol de 1859, es pot tenir la visió de com era la població en aquells anys: «Es poble reunit, i el terme, en la seva pràctica totalitat, està plantat de vinya. Com que hi ha hagut bones collites, la població "està rica".

»L'església és de construcció una mica antiga, però bona; encara que és força espaiosa, comença a ser ja insuficient per causa de l'augment que va prenent la població.

»La Casa Rectoral és bona i capaç, amb bones proporcions i comoditats» i la descripció continua parlant d'un tema que mereix atenció especial.

«El Cementiri —continua l'anterior descripció— està davant de l'Església i encara que decent és petit e insuficient per a aquesta parròquia, per el que es fa convenient traslladar-lo en un altre punt...».

«Article adicional: Tenint en compte la gran estretor del cementiri, insuficient per a contenir amb decència els freqüents enterraments que s'hi fan en aquesta nombrosa parròquia; i tenint, també, en compte que les lleis eclesiàstiques i civils recomanen que es coloquin els cementiris a certa distància de les poblacions, encarreguem al Senyor Rector... per què posant-se d'acord amb l'Ajuntament vegin com podran traslladar el cementiri a un punt que correspongui a les disposicions vigents». ⁴³

Bé, donada aquesta realitat (és petit, estret, insuficient, etc) juntament amb la recomanació que els cementiris fossin fora de les poblacions, tot plegat va fer decidir els responsables a iniciar unes gestions per poder fer-ho realitat. Cal suposar que tot devia anar endavant i com cal.

El nou lloc escollit fou un camp situat a uns cinc-cents metres de la parroquial, cap a la part nord del poble, al costat del camí de Terrassa i prop de la Creu de Can Margarit.

I fou el Rector, mossèn Joan Albareda, qui «en virtut del permís del Vicari General capitular, el 15 de novembre de 1863, va beneir el nou cementiri, assistint a aquest acte el senyor Batlle i individus de l'Ajuntament, Obrers i gran nombre de parroquians. Després de beneir-lo, dirigí una plàtica semblant a la de la inauguració del nou cementiri». ⁴⁴

Set anys més tard, des del Vicariat Capítular de Barcelona s'enviava aquesta notificació: «Tenint en compte l'exposat i en atenció que ja ha transcorregut el temps prefixat per la llei, facultem a Vostè per a exhumar les restes mortals sepultades en l'antic cementiri d'aquesta parròquia al

⁴² A. PARR. CB. *Obra i Administracions 1802*, foli 180.

⁴³ A.D.B. *V.P.*, vol. 93, ter, 1858-1877, pàgs. 84-85.

⁴⁴ A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, oficis.

El Nou Cementiri

seu càrrec i traslladar-los al nou cementiri amb la religiositat deguda, podent per de prompte destinar el terreny de l'antic cementiri a d'altres finalitats, amb la condició que no siguin repugnants.

»Déu el guardi a Vostè... Barcelona 23 de desembre de 1870. Joan de Palau i Soler».⁴⁵

El mateix rector, és a dir mossèn Joan Albareda, fou qui el 14 de desembre de 1875 recordava «que tocant a la façana o porta principal d'aquesta església hi havia l'antic cementiri, l'exhumació del qual es féu fa uns sis anys quedant la seva àrea unida al perímetre de la Plaça pública, on es reuneix molta gent els dies festius, sobretot gran nombre de xicots que, amb els seus jocs i crits no només torben el recolliment dels que assisteixen al Temple, sinó que escandalitzen amb les seves paraules, en l'ocasió de celebrar-se els divins oficis i d'altres funcions religioses...».⁴⁶

Bé, amb aquest canvi de lloc del cementiri —com es va fer a la majoria de parròquies de casa nostra i que donà espai per a les actuals places de l'església d'arreu— restava només el record que, efectivament, el cementiri era on s'ha dit. Aquest record es revifava de tant en tant quan, en fer alguna reforma a la plaça castel·lbisbalenca, apareixien encara alguns petits fragments d'ossos, últims testimonis del primer ús que va tenir l'actual Plaça de l'Església.

Associacions Marianes

Els nostres pobles han tingut, des de temps immemorials, una devoció especial envers la Mare de Déu, manifestant d'aquesta manera una fina percepció del paper primordial que ha tingut Maria en la història de la salvació. A més, la gran quantitat de capelles, ermites i santuaris marians d'arreu de Catalunya avalen aquesta pietat. Però és innegable que la proclamació del dogma de la Immaculada Concepció (8 de desembre del 1854) afavorí encara més l'estima popular vers aquella que, amb tantes advocacions diverses a casa nostra, ens va portar el Salvador del món. Dit això, entenem millor el que segueix.

»Havent determinat establir o instal·lar la *Asociació del Puríssim Cor de Maria*, com estava ja manat en Decret de Visita del Exm. e Ilm. Costa y Borrás, Bisbe de Barcelona —maig 1851— se feu fer espresa la Imatge y se estrenà fent una gran funció. Ab profesó, a la que assistiren molts homes i moltes dones ab cotelias, junt amb musica, varios sacerdots, també lo Ajuntament, Administracions de St. Vicens de la Iglesia, y a la entrada de la població se encontraba la Imatge en un altar provisional, y colocada en un tabernacle, portada per quatre fadrins joves, fou pesejada per alguns carrers ab gran satisfacció dels parroquians, y arriban a la Iglesia se cantá un ofici ab musica y sermó, verificanse tot amb molta solemnitat. Quedán aixís instal·lada la dita Asociación. Dita Imatge serveix també per las hijas.

»Castel·lbisbal 14 de abril 1863. Joan Albareda Pbre. Rector».⁴⁷

»En lo any 1865 se instal·lá la *Asociación de las Fillas de Maria*, verificanse

⁴⁵ A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, oficis.

⁴⁶ A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, oficis.

⁴⁷ A. PARR. CB. *Obra i Administracions 1802*, foli 180.

ab una solemnitat tan extraordinaria que dubto se pugui realitzar altre mes solemne.

»Lo dia 23 de janer de dit any se feu la funció, comensant lo dia antes despues de cantat lo Rosari ab musica ab explicació de misteris que feu lo Rt. Joseph Miró, Rector de St. Llorens Savall, que fou qui vingué facultat per lo Eminentísim e Ilm. Pantaleon Montserrat, Bisbe de Barcelona, per fer la ? ab completas ab musica; los musichs eran dels Lluisos a Castelltersol, que no tocaban sinó en las Iglesias res de oració.

»Lo dia 23 a las quatre del matí, mentre tres sacerdots tocaban las campanas, los musichs tocaban per los carrers invitan a las hijas y demás gent de devoció a la comunió general que fou molt concorreguda; feu la platica lo Rev. P. Rodriguez, religiós mercedari; acabada la comunió, se feu una pasada per part del poble.

»A las deu se cantá lo Ofici ab tota solemnitat ab musica ab asistencia de molts sacerdots. Ajuntament, predicant lo Rev. Miró, que feu un notable sermó. A las quatre de la tarde del mateix dia, se comensá la funció ab rosari ab musica y explicació de misteris y acabat, se doná principi a la Profesó fent antes lo Rt. Miró un tan commogut Discurso, cuant feu la entrega del Estandart de Maria Santíssima que obligá eternia a tots los que lo sentiren, y despues de haber pronunciat tres vegades *Viva Maria* tocá la música la marcha real. Y suprimint tot lo demás, per últim diré, que la profesó fou molt solemne y devota, essent molta la gent, per ser lo endemá, la festa. Joan Albareda, Rector».⁴⁸

Tot ens fa creure que aquesta Associació s'anà esllanguint fins, pràcticament, desaparèixer. Però a l'agost de 1894 era nomenat Ecònom de la Parròquia mossèn Lluís Sabaté i Monclús, del qual ja he parlat al capítol 12. Al cap de pocs mesos de la seva arribada i degut a la seva iniciativa, es recreava l'Associació de les Filles de Maria.

Les seves associades s'aplegaven ja amb motiu de la festa de la Immaculada Concepció, el 8 de desembre de 1894. Aleshores, i posteriorment, n'era condició per a ingressar-hi la solteria i que haguessin rebut la primera Comunió. Estava agregada a l'Arxiconfraria de Santa Clara de Barcelona. L'any 1919 celebraven les noces d'argent —d'aquesta segona època— de la seva refundació. Amb aquest motiu s'imprimien unes estampes on figurava el següent poema:

Pregària de la Verge

Un quart de segle fa avui, Verge pia,
que les donzelles d'aquesta població
vos veneren, vos canten, vos alaben,
implorant-vos materna protecció.

⁴⁸ A. PARR. CB. *Obra i Administracions 1802*, foli 180v^a.

Les primeres, ja moltes avui vénen
acompanyant amb goig sos tendres fills,
als qui vos preguen cobriu amb vostres ales
i els lliureu de pecats i de perills.

Altres n'hi ha que per Déu foren cridades
i han deixat eixa vida de recels;
feu que puguin gaudir d'eterna festa
contemplant-vos joioses dalt del cel.

I les que continuem avui encara,
com filles oferint-vos tendre amor
i adornant vostre altar amb alegria
consagrànt-vos sencer el nostre cor,

beneiu-nos, oh Mare carinyosa,
accepteu els obsequis que vos fem
i després d'una vida fervorosa
que en la glòria, per sempre, vos cantem!

El 1921 sumaven una vuitantena de noies que podien ostentar la medalla de la Puríssima amb la característica cinta blava. Tenien assenyalat l'altar de la Puríssima i s'aplegaven, fins fa ben pocs anys, cada primer disabte de mes.

Mossèn Joan Albareda demana permisos

En aquestes ratlles ja s'ha fet referència alguna vegada a l'estat de la Rectoria, com el cas d'unes obres necessàries fetes a començ de 1839. Arribats al 1864, és a dir vint-i-cinc anys després, el Rector va veure la conveniència de tancar l'hort de la rectoria, que era situat darrera l'absis de l'església i darrera també de la casa rectoral.

Amb aquest motiu féu la sol·licitud al Batlle, aleshores en Francesc Ribot i Comellas. Dies després, concretament el 4 de gener de 1865, es «concedeix al Reverend Joan Albareda, Rector d'aquesta parròquia, i en virtut dels acords presos per l'Ajuntament, permís per tancar l'hort de la Rectoria conforme als planells i condicions següents: 1r. la paret a construir haurà de ser paralela respecte a la part del carrer de Sant Vicenç (l'actual carrer Major), ha de deixar 8'50 metres en la part de l'Església a unir-se amb l'angle de la casa primera construïda al carrer de Sant Antoni, que forma ara cantonada al carrer Major...».⁴⁹

També mossèn Albareda demanà permís al Bisbe sobre una qüestió de la qual ja s'ha parlat abans. Fa referència al temps dels delmes que es pagaven a la Rectoria i que, no cobrant-se ja, justificava la petició que féu el 13 de maig de 1875:

«En aquesta Casa Rectoral existeixen dos premses amb els seus acces-

⁴⁹ A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, parroquial.

soris per espremer el raim que es recollia en aquesta parròquia, quan els feligresos pagaven el Delme al Rector; com que les premses s'estan fent malbé, i a més no serveixen, l'infrascrit creu més aventatjós provar de vendre-les i aplicar el seu valor a les obres que cal fer en el sostre d'una de les habitacions de la Rectoria;

»Per tal de poder fer-ho Suplica a Vostra Excel·lència li concedeixi el corresponent permís que espèra merèixer de la seva bondat».⁵⁰

Pel que es pot comprovar, ambdues peticions foren contestades afirmativament i obtingueren l'autorització requerida. Així, l'antic hort de la Rectoria —batejat modernament amb el nom d'«Esbarjo Parroquial»— té, encara, unes parets un xic tronades que tanquen tot el recinte.

Per altra part, no hi ha ni rastre de les antigues premses esmentades per mossèn Albareda l'any 1875. Per això deia que les dues demandes foren acceptades com es pretenia i resoltes satisfactòriament.

Havent llegit en el llibre de Carreras i Candi —ja esmentat en altres llocs— que feia molt de temps s'havia produït un assalt al tren de Castellbisbal, vaig cercar amb delit més informació sobre el fet. Un cop trobada la font de la notícia en una publicació barcelonina, podia llegir:

«En la nit del 3 de juliol de 1878, al sortir el tren expres de València del túnel de Martorell, al peu de Castellbisbal, fou assaltat per uns setze homes, que robaren tot el que estava a la seva mà, deixant als passatgers completament desposseïts».⁵¹

Aquesta breu nota és suficientment explícita i, si avui potser ens fa somriure, no es pot dir que aleshores fos gaire agradable per als expoliats passatgers. Certament que, com a anècdota rigorosament històrica, es podria situar aquesta escena de bandolerisme al costat de totes aquelles que s'han vist en multitud de pel·lícules de l'Oest americà!

Pujant novament amb la imaginació des dels arenys del Llobregat al nostre poble, es coneix documentalment la data en què es va fer la darrera restauració a la façana del temple parroquial.

En ho fa saber un tal Pau Vidal, de Barcelona, que reconeix haver rebut de D. Joan Albareda, Rector de Castellbisbal, la quantitat de cent-cinquanta duros «por estocar la falchada de la Iglesia y Campanario de ditcha Parroquia. 16 junio 1881».⁵² Ara ja no ens podrà estranyar que, al cap de cent anys de sol i pluja, es trobés tan malmesa i demanés imperiosament una nova restauració. (La restauració es realitzà l'any 1985).

Són encara en el record de molts de nosaltres les festes celebrades l'any 1981 amb motiu del Primer Centenari de la Proclamació de la Mare de Déu de Montserrat com a Patrona de Catalunya.

Fem, també, una mica d'història. Com he dit, la Proclamació es féu el

⁵⁰ A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, economia.

⁵¹ ALMANAQUE del *Diario de Barcelona* 1879, Barcelona 1878.

⁵² A. PARR. CB. *Vendes, censos... 1800*, economia.

Una escena del «Far-West» a Castellbisbal

La façana de l'església

Un Romiatge històric a Montserrat

dia 11 de setembre de 1881 quan el Cardenal Benavides —legat del Papa Lleó XIII— després de la celebració de la Missa conventual i assistit per l'Arquebisbe de Tarragona, els bisbes de Barcelona, de Girona, Lleida i la Seu d'Urgell i l'Abat de Montserrat, coronà la imatge.

El dia 29 de setembre del mateix 1881, mossèn Quirze Tintoré, Arxiprest de Martorell, convidà les parròquies de l'Arxiprestat a participar en un pelegrinatge a Montserrat per celebrar les festes del Patronatge:

«Veient que molts pobles d'aquesta Diòcesi acudeixen prompts en pelegrinatge a Montserrat, a fi de saludar l'excelsa Patrona de Catalunya, amb motiu de les solemníssimes festes de la seva Coronació i proclamació del seu Patronatge, celebrades en aquella sumptuosa Basílica, s'ha decidit fer-ne un, a la que es convida a totes les parròquies d'aquest Arxiprestat, per a saludar també a la seva augusta Patrona. Aquest pelegrinantge es farà el dia 24 del proper mes d'octubre, essent el punt de reunió Collbató, a les 12 del dia esmentat.

»Per tal pelegrinatge s'està brodat un ric estandart en el que hi figuraran els noms de tots els pobles de l'Arxiprestat, per perpètua memòria de la devoció que professen a la Patrona de Catalunya.

»Per tant, s'espera confiadament de Vostès exitaran als seus feligresos a fi de que assiteixin al dit pelegrinantge i perquè cooperin, d'alguna manera a cobrir els gastos del citat estandart, ja que es fa en nom de tots els pobles de l'Arxiprestat. Déu els guardi molt anys».

Tal com estava previst, el dia 24 de octubre de 1881 es celebrà el pelegrinatge. El presidí un estandart amb el nom de tots els pobles que aleshores integraven l'Arxiprestat de Martorell: Abrera, Esparreguera, Olesa de Montserrat, Collbató, el Bruc, la Guàrdia, Sant Esteve Sesrovires, la Beguda, Masquefa, Sant Llorenç d'Hortons, Gelida, Sant Sadurní d'Anoia, Castellbisbal, Sant Andreu de la Barca, Pallejà, Corbera de Llobregat, Castellví de Rosanes i Martorell.⁵³

Aquella primera romeria de tot l'arxiprestat es repetiria els anys 1884, 1888 i 1892 i, després, cada cinc anys. Però a poc a poc s'anà esllanguint la participació dels devots castellsbalencs fins que, poc abans de la guerra civil del 36, mossèn Lluís Pujol va reprendre la feliç idea que perdurà fins al cap d'uns vint-i-cinc anys.

Amb molt d'encert, des de l'any 1991, la Parròquia de Castellbisbal ha reprès l'antiga tradició d'anar en Romiatge a Montserrat. Que sigui per molts anys! Tranquil·lament ens anem apropant a la fi del segle XIX. Però encara resten algunes qüestions que, al meu entendre, mereixen la paga de ser conegudes. Passant una mica per sobre d'uns rebuts fets, el primer el 3 de gener de 1891, per una casulla de domàs negre que costà 50 pessetes,⁵⁴ o l'altre, del 8 de gener de 1892, per unes sacres de l'altar major, platejades amb adornaments d'or fi, de 40 pessetes, anem a un fet ben nou:

⁵³ Arxiprestats de Martorell i Montserrat, *Romeria a Mont. 25-X-81*.

⁵⁴ A. PARR. CB. *Rebuts 1800*, foli solt.

Arribats ja a la darrera dècada del proppassat segle, cal parlar d'una qüestió que, segurament, molts castellsbalencs ignoren. Es tracta de la celebració de la Festa Major del poble. En diferents ocasions, i amb gran precisió, s'ha explicat l'origen de l'actual Festa Major d'Estiu.⁵⁵ Només cal dir, i de manera ben resumida, que l'esdeveniment que significà la portada d'aigua i llum a la població, l'any 1911, quedà solemnitzat i commemorat el 20 d'agost, costum que, des d'aquell any, s'ha anat seguint —no sense oposició, sobretot en els inicis— i que avui, molt arrelada, permet uns dies de festa al cor de l'estiu.

Unes dades extretes del nostre expoliat Arxiu Parroquial ens fan saber que ja en l'any 1574 s'escribia: «el dia de Sant Vicenç (és) Festa Major de la present parrochia...».⁵⁶

Sant Vicenç, diaca i màrtir és, efectivament, i des del seus orígens, el Patró de la població i el Titular de la Parròquia de Castellbisbal.

A més d'aquesta, i amb data indubtablement molt posterior, encara que no se'n pot precisar l'any, el poble començà a celebrar una altra Festa Major el segon i tercer dia de Pasqua de Resurrecció. Cap als anys 1890 o un xic més tard, uns quants veïns varen creure que la data no era prou encertada. En van parlar amb el Rector, mossèn Joan Albareda; ho feren també amb els membres de l'Ajuntament i es creà una comissió de veïns clarament partidaris de celebrar-la el dia de la Nativitat de Sant Joan Baptista, el 24 de juny, dia —per altra part— del sant d'alguns d'ells.

A la primavera de 1894 es formalitzà la idea. Es féu una instància al Bisbat en la qual l'Ajuntament, d'acord amb el Rector i la comissió, demanava el trasllat de la festa. El 22 de maig del mateix any 1894, el bisbe de Barcelona, Jaume Català i Albosa, concedia «el permís i llicència perquè, d'ara en endavant, es pugui celebrar la Festa Titular el 24 de juny de cada any».⁵⁷

⁵⁵ M. RIBAS, *Castellbisbal 1900-1940 (o.c.)*, pàgs. 36-39.

⁵⁶ A. PARR. CB. *Llibre de Batismes 1572 fins 1621*, foli 101v^a.

⁵⁷ A. PARR. CB. *Vendes. censos... 1800*, oficial:

«SECRETARIA DE CAMARA DEL OBISPADO DE BARCELONA

»En méritos del expediente instruido en esta Secretaria de Cámara sobre *traslado de la Fiesta Mayor* que ese pueblo ha venido celebrando hasta aquí en el segundo día de Pasqua de Resurrección. S.E.I. el Obispo de esta Diócesis. mi Señor. se ha servido dictar el decreto siguiente:

»Barcelona 21 de Mayo de 1894 = Vista esta instancia en la que el Ayuntamiento de Castellbisbal de acuerdo con el R.Párroco y una comisión de vecinos en nombre acude a Nos en súplica de permiso para que pueda ser trasladado al día 24 de Junio de cada año, festividad de la Natividad de S. Juan Bautista. la Fiesta Mayor que hasta aquí ha venido celebrándose el 2º día de la Pasqua de Resurrección. fiesta de S.Vicente Mártir, fundando su petición en que las circunstancias de coincidir el día de S.Vicente Mártir en el invierno a causa de que raras veces puedan celebrarse las funciones religiosas con la solemnidad y pompa que corresponde y la proximidad de la Semana Santa que inmediatamente precede a aquella fiesta priva a los vecinos de tiempo a propósito para atender a la mejor preparación y brillantez de la misma.

»Visto el informe emitido de Nuestra orden por el Maestro de ceremonias de nuestra Santa Iglesia Catedral, de que resulta que cuanto se pide por los recurrentes está en conformidad con el decreto de la Sagrada Congregación de Ritos de 2 de Mayo de 1867 sobre reducción de días festivos, dado para el Reino de España, y otras resoluciones de dicha Sagrada Congregación. (*Segueix a la pàgina següent.*)

«La Festa Major serà el 24 de juny»

Així es féu, però només uns pocs anys perquè, amb motiu de l'estrena d'aigua i llum al poble —el 1911— es tornà a plantejar l'oportunitat o no de canviar el dia de la festa, que encara es feia per Pasqua.

Fou, per tant, una celebració efímera i breu, però que valia la pena que en quedès constància en la nostra història castellsbalenca.

«Visto el mencionado decreto y especialmente su artículo 5º.
 «Considerando además que el R. Cura Párroco no ve inconveniente a que se acceda a la petición de aquellos vecinos, usando de las facultades que por el mencionado decreto de la Sagrada Congregación de Ritos de 2 de Mayo de 1867 Nos corresponde VENIMOS A OTORGAR Y OTORGAMOS AL PUEBLO DE CASTELLBISBAL LA GRACIA SUPPLICADA y en su consecuencia damos nuestro permiso y licencia para que pueda celebrarse en lo sucesivo SU FIESTA TITULAR EL DIA 24 DE JUNIO de cada año mediante que el R. Párroco y demás clero de la parroquia en el día propio de S. Vicente Mártir recen de este santo con rito doble de primera clase con octava solemnizando en cuanto sea posible la festividad del día a fin de conservar entre los fieles la devota memoria del Santo Patrono, entendiéndose empero esta traslación en el sentido de que no podrá celebrarse el día 24 de Junio misa de San Vicente sin previo indulto de la Santa Sede ni usar del privilegio de binar con motivo de la referida traslación.

«Dése traslado de este decreto al R. Párroco de Castellbisbal y al Ayuntamiento recurrente para su conocimiento y a los efectos consiguientes.

«Lo decretó y firma el Excmº e lltmº Sr. Dr. D. Jaime Catalá y Albosa Obispo de esta Diócesis, mi Señor, de que certifico = Jayme, Obispo de Barna.

«Por mandato de S.E.I. el Obispo, mi Señor, Lic. D. José Casas y Palau, Deán Secretario. Lo que de orden de S.E.I. traslado a V. para su conocimiento y a los efectos consiguientes. Dios guarde... Barcelona, 22 de Mayo de 1894».

DES DEL 1936 ENÇÀ...

Demano al lector que em permeti uns mots previs. He dubtat força si calia o no continuar el títol que encapçala aquest capítol perquè, a vegades, la proximitat dels fets no ens permet tenir prou perspectiva. Però, com és prou evident, a la fi he cregut que no es podia menystenir la història més recent de la nostra parròquia castellsbalenca.

Sóc ben conscient que la veritable història és la que entre tots es va teixint i que seria una pretensió inabastable per a aquest «autor de secà» —com diria mossèn Joan Cot— el fet de provar-ho.

Cal tampoc no oblidar els bons historiadors locals que ha tingut i té el nostre poble. Són ells els qui ens han ajudat a recordar molts i variats aspectes de la vida a Castellbisbal en els llibres que han publicat aquests darrers anys.

Com a introducció —encara que retrospectiva— d'aquests anys, no puc silenciar ni descuidar-me que el pitjor fruit dels 31 mesos que van des del juliol de 1936, quan s'iniciava el pronunciament militar esdevingut aviat guerra civil, fins a gener de 1939 fou, sense cap mena de dubte, el tribut de la trentena llarga de morts que pagà el nostre poble.

I penso en totes les morts que es produïren aleshores, en els veïns del poble que foren assassinats: en primer lloc el Rector, mossèn Lluís Pujol i Bracons; el transportista Ramon Condominas i Claramunt, *el pubill de l'estanc*; l'antic organista de la parròquia i gran músic, Miquel Blanch i Roig, *de cal Pau Fuster*; el bon forner, membre de la Federació de Joves Cristians de Catalunya i actiu parroquià, Fèlix Furés i Plans, *de cal Fèlix*; el dinàmic —i també de la F.J.C.— Manuel Pidelaserra i Puig, *de cal Manel*; i el qui era, diguem-ne, el masover de Can Rabella, Josep Margarit i Duran, *de cal Faustino*.

Sense oblidar els soldats morts en un i altre bàndol, els qui moriren en algun hospital lluny de casa o també els desapareguts:

- Antoni Hugué i Hugué, *de ca l'Anton de Santa Oliva*.
- Antoni Puig i Pidelaserra, *de cal Ros Pigat*.
- Isidre Roig i Ferrés, *de cal Joanet Morros*.
- Miquel Rabella i Rabella, *de cal Quico Brillo*.
- Joan Ribas i Comellas, *de cal Pepet Garbat*.

- Pere Arís i Sardà, *del Vicentó de cal Pidelaserra*.
- Martí Arís i Sardà, *del Vicentó de cal Pidelaserra*.
- Vicenç Puig i Sàbat, *de cal Joanet Regalat*.
- Josep Sala i Ribas, *de cal Joan Sunyol*.
- Pere Nicolau i Comas, *de cal Tallafil*.
- Vicenç Pastallé i Margarit, *de cal Fèlix Sinu*.
- Josep Pastallé i Amat, *de cal Sexto*.
- Josep Olivé i Mata, *de cal Víctor*.
- Carles Roca i Batlle, familiar *de cal Regalat*.
- Joan Claret i Torres, fill *de ca l'Ignasi del Canyet*.
- Napoleó Torres i Roure, fill *de cal Patis* (morí a l'hospital).
- Pere Gusi i Pastallé, fill *de ca l'Anton Felip* (morí a l'hospital).
- Vicenç Margarit i Torres, pubill *de cal Peixet* (morí a l'hospital).
- Manuel Giner i Antolí, mosso *de can Canyadell*.
- Jaume Arús i Gusi, *de cal Xic Llagardo*.
- Pere Comellas i Pastallé, *de cal Pau Ramon*.
- Joan Santacana i Claret, *del Canyet*, creient el poble lliure es descobrí ell mateix.
- Jaume Mallol i Costa, *de can Costa*; ferit i desaparegut.
- Batista *de can Pedrerol*, el soldat mort per un obús al poble.
- Francesca Ribas i Carbonell, nòvia de l'anterior, *de cal Griva*.
- Lluís Casarramona i Puigneró, Secretari de l'Ajuntament.

Però penso, també, en una mort que es produí després del gener de 1939, quan la guerra ja havia acabat o així, si més no, es volia per part de la immensa majoria i es deia oficialment per la part dels vencedors.

L'únic mort per la repressió franquista fou en Josep Pastallé i Canals, afusellat el 27 de juliol del mateix 1939, nascut a Castellbisbal, habitant a l'Hospitalet de Llobregat, sense militància política coneguda, de 49 anys, casat i jornalero.

I vull fer constar que uns familiars de castellbisbalencs assassinats, quan, després del gener de 1939, podien assenyalar alguns responsables d'aquelles morts violentes, preferiren perdonar i prendre's la nova i malaurada situació familiar amb una evident actitud de perdó cristià.

Igualment, un responsable local del nou règim imposat (el Cap de la Falange) actuà de manera clarament favorable a convilatans que podien haver-ho passat força malament. Va apostar fort per ells i se'n sortí. Ja ho explicaré amb major detall.

També cal fer esment que el nou Rector, mossèn Joan Cot i Rovira, tenint a les seves mans el poder i fins l'obligació imposada per les noves autoritats d'assenyalar fets, actituds i domicili d'algunes persones del poble, escollí sempre el de respondre a les informacions que li demanaven amb un: «no ho sé», «ja no hi és», «ningú sap on para». I com que fou així, així ha de constar. Intentaré tan sols fer un cert calendari de fets i dades des del començ del 1939 fins avui a l'entorn de la nostra església parroquial i la nostra Parròquia.

23 de gener del 1939: «...Martorell és bombardejat per l'aviació franquista que hi causà diverses víctimes; el mateix dia les tropes franquistes ocupen el pou de Merli i les republicanes, en retirada, dinamiten els ponts, acció en la qual no respectaren la singularitat monumental del Pont del Diable; l'endemà, la Quinta Divisió Navarra (comandada pel general Juan-Bautista Sánchez González) ocupa Martorell, mentre que la vella torre del Telègraf, que domina el pas de la carretera nacional, es converteix en punt de resistència de les forces republicanes, vençudes després de moltes hores de combat».¹

25 de gener del 1939: El pas de les tropes franquistes pel nostre poble fou de bon matí, i durà gairebé tot el dia. A la tarda, els soldats arribats van posar uns canons al camp de futbol i els van muntar tot seguit perquè, segons deien, l'endemà atacarien Barcelona. Sortosament no van ser necessaris perquè Barcelona es rendí sense combatre.

Un testimoni recordava que «encara que no teníem campanes, repicaren amb les campanes de les hores, com si fos la festa millor de tot l'any».²

En canvi, mossèn Joan precisarà: «L'alegria pròpia d'aquest gran i esperat aconteixement fou entristida pel fort bombardeig d'artilleria que va sofrir el poble. L'exèrcit nacional posà la bandera espanyola al cim del campanar i les tropes roges en la seva retirada, des del cantó de Rubí, començaren un furiós bombardeig (des d'un serral que hi ha sobre de Rubí on emplaçaren tres peces d'artilleria rodada) contra el nostre campanar. Conseqüència d'això fou la destrucció total o parcial d'algunes cases del voltant i la mort d'alguna persona». (Es refereix a J. Bautista —o Batista— mosso de *can Pedrerol* i la seva nòvia Francesca Ribas i Carbonell, *de cal Griva*).

«L'església fou tocada per alguns obusos que produïren la gairebé total destrucció de la teulada, les voltes de l'absis i dos forats en la volta de la nau central».³

«També un avió ens metrallà; vàrem tenir el temps just d'entrar a casa» «...per fi a la tarda es va fer la calma» confessa una castellbisbalenca testimoni d'aquell dia.

Ben aviat va arribar un *pater* de l'exèrcit: mossèn Tomàs Garcia Garrote, aleshores capellà castrense, que esdevindria Vicari de Sant Feliu de Llobregat i que més tard es féu jesuïta; actualment està destinat a Colòmbia. Ell atenia les nombroses confessions que li demanaven.

Mentrestant, algunes noies amb molta empenta es començaren a moure per refer, en el possible, la vida de la Parròquia, tant en l'aspecte material —ben urgent— com en el d'aconseguir la vinguda d'un mossèn al poble. Provisionalment ho féu el de Pallejà; i per decisió del P. Josep Torrent, de l'Oratori de Sant Felip Neri, que era l'Administrador Apostòlic

¹ Ferran BALANZA, *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, vol. 8, pàgs. 380-381.

² Elies ARIS, *Escrips manuscrits inèdits*.

³ Joan COT, *Apunts de varies coses de la Parròquia*, pàg. 4.

del Bisbat, s'envià un nou rector que arribà el 23 de març de 1939: mossèn Joan Cot i Rovira.

En compliment d'una promesa feta durant la guerra per una d'aquestes empedrades parroquianes, un grup de deu noies i en Josep Torras i Escayol anaren a peu —i descalces— fins a Montserrat. Era el dia 21 de març i a la muntanya hi havia caigut un bon pam de neu. Quan, finalment, arribaren al terme del seu camí ja els esperava el Germà Albert (de sant Andreu de la Barca) i alguns altres monjos. «La imatge de la Moreneta no hi era; encara estava amagada». Foren tres dies de feina ajudant els pocs monjos que hi havia, de pregària, de llargues converses... «Fèiem bromes a l'Elvira Rabella, una monja de Castellbisbal que també havia vingut; en fi, passàrem uns dies de cel».

I també va servir per recollir «un altar que ens varen donar els monjos; ells el tenien en uns altars laterals de dalt de tot de la Basilica i el volien treure». Ben aviat es col·locà com a nou altar major al desolat presbiteri de la parròquia de Castellbisbal. «També ens van donar un Sant Crist que encara es venera a la Parròquia» precisa la cronista. Amb aquest Sant Crist i la Mare de Déu dels Dolors que havien pogut comprar, ja es va poder celebrar el Divendres Sant d'aquell any 1939.

«A l'arribar aquí —segueix mossèn Joan— em vaig trobar sense església, sense rectoria i sense res. Durant un parell de mesos vaig viure en un pis de la casa ca l'Antonio, situat a la Plaça de l'Església, però com que era massa reduït, després de dos mesos de viure-hi em vaig traslladar al pis de Can Corominas, també a la Plaça. En aquest últim pis vaig viure des del maig de 1939 al març de 1945».¹

«L'església estava amb la teulada ensorrada i amb el presbiteri ple de runes de les voltes que havien caigut, veient-se el cel i entrant-hi el sol, el vent i les pluges que era un gust. Les capelles laterals eren plenes o bé de material de guerra (en un altre lloc diu: «encara hi vaig trobar una gran estiba d'obusos d'artilleria de gran calibre, tenint d'avisar l'autoritat militar que ho vingués a recollir, com així ho feu, omplint un gran camió militar») o d'abonos químics dels rabassaires». En un altre lloc concreta: «...això fou el pitjor de tot, car amb els seus abonos químics, les barreges dels quals feien sobre el paviment, el deixaren tot cremat, deslluït i inservible...».

«En la nau central hi havia encara un parell de cotxes de turisme espatllats que abandonaren els rojos. En la capella del Santíssim hi havia uns bocois de vi buits i altres andròmines, i sobretot molta runa per tot arreu».⁵

Davant d'aquest desolat panorama, mossèn Joan es veié en la necessitat —durant unes poques setmanes— de celebrar la missa, i d'altres sagraments, en el local del Sindicat, que antigament havia estat una fàbrica de mantellines, al costat de l'Estanc a l'antic carrer de Sant Vicenç, anomenat darrerament carrer d'en Pi i Margall, el qual feia d'aixopluc de les celebracions litúrgiques de la Parròquia.

¹ Joan Cot, *Apunts de varies coses de la Parròquia*, pàg. 87.

⁵ Joan Cot, *Apunts de varies coses de la Parròquia*, pàg. 5.

Mossèn Joan explica: «Com que aquest local no em va agradar, vaig procurar marxar-ne aviat. Com que la Capella del Santíssim era el més sòlid de la fàbrica de l'Església, la vaig fer servir pels dies feiners, on hi havia la Santa Reserva, on celebrava la Missa i dèiem el sant Rosari. Per les misses dels dies de festa vàrem provar molts llocs. Primerament les diguérem a l'hort de la Rectoria, on improvisàrem un presbiteri amb terra i runes, col·locant l'altar d'esquena a l'absis de l'església. Això feia molt bonic i era força poètic, però o el vent o el sol ens molestaven massa i tinguérem de cercar un altre lloc més adequat.

»Després, a les festes, posàrem un altar sota el portal de l'església i els fidels oïen la santa Missa de la Plaça estant. Però tampoc aquest sistema fou viable, degut que en aquelles hores hi feia un sol que ens feia suar de valent.

»Veient que les voltes de l'església encara s'aguantaven, ens tornàrem més atrevits. Després de treure totes les runes del presbiteri i de l'església, instal·làrem un altar al peu del presbiteri, als graons, i allà celebràrem la santa Missa els diumenges; però com que sempre queien cosetes de les voltes i quan plovia ens mullàvem, tinguérem de canviar de lloc.

»Després, durant algunes festes, diguerem la Missa a la Capella de la Puríssima; però a l'últim, l'arquitecte Sr. Ros, de Martorell, ens digué que no féssim més imprudències, car hi havia el perill que les voltes cedissin i passés una desgràcia. Per últim, tinguérem de fer un bon pensament. Els dies feiners continuàrem fent servir la Capella del Santíssim i la gent passava per la Rectoria i per un portalet que es va obrir al costat de l'Epístola de la mateixa capella. Pels dies festius utilitzàrem el local de l'antic Centre Catòlic. Hi havia dues entrades: una per la Rectoria i una altra per l'Hort. Aquest local, malgrat la seva petitesa, em plagué força i ens fou de molta utilitat fins que ens poguérem traslladar a l'església ja reconstruïda.

»El sostre d'aquest Centre era molt madur i hi havia un forat d'uns quants metres quadrats que nosaltres tapàrem amb sacs perquè no passés tant l'aire i no es veïés el cel. Fou providencial que no hi prenguéssim mal, car el dia mateix que ens traslladarem a l'església definitivament, cap al tard, es sentí un gran soroll que esverà tots els veïns, resultant que va caure bona part del sostre del Centre en un moment en què no hi havia ningú i que ja no el fèiem servir. Déu vetllava per nosaltres.

Inici de processó.
3 de maig del 1939.

»A Ell, doncs, li siguin donades les més fervoroses gràcies».⁶

L'antic Centre Catòlic, anys després, va esdevenir una pista de patinar i des de l'any 1981 fou alçat de nou i destinat als nous locals de reunions de la parròquia.

Segurament que, durant tots aquells mesos, mossèn Joan devia recordar sovint el bellíssim escrit del poeta Joan Maragall *L'església cremada* (1909). Escrit que cal rellegir, encara, de tant en tant.

El mes d'octubre del 1939 es començà la reconstrucció de l'església parroquial, amb grans esforços personals i la bona col·laboració dels veïns.

Abans he dit que explicaria un fet i ara és el moment de fer-ho. Segons ho explicava un testimoni presencial, un dia de l'any 1939 es presentaren al poble un Coronel i tres parelles de la Guàrdia Civil per endur-se trenta-quatre veïns, segons una relació que portava escrita. El Cap de la Falange local, que fou qui hagué de rebre la comissió, després de pensar-ho bé s'hi va negar rodonament, assegurant que responia de tots ells i que no podia admetre denúncies anònimes, cosa freqüentíssima aleshores.

Per acabar de trencar la voluntat —ja vacil·lant— del Coronel, l'audaç Cap de Falange va dir-li: «Estem estudiant la manera de (fer) les obres de l'església. Jo us puc assegurar que aquests homes se'n faran càrrec».⁷

Una mica més convençut, el Coronel se n'anà.

El diumenge següent, el genial avalador cridà aquells 34 veïns a la Casa de la Vila i els ho explicà fil per randa. Ja havia preparat una llista on constava el que cadascú hauria de pagar per restaurar la teulada de l'església parroquial i va exhortar-los que ho paguessin de seguida per poder fer-ho valdre si tornava el temut Coronel. Sortosament no van tornar, recordava el nostre informador. «Ràpidament se li feren els lliuraments de les quantitats en metàl·lic que ens va proposar». I de pas, que se sàpiga d'on van sortir!

«El repartiment de la quota imposada per a les obres de reconstrucció de l'església fou la següent:

»5	quotes de 400	pessetes	2.000	ptes.
»5	»	350	»	1.750
»5	»	300	»	1.500
»5	»	250	»	1.250
»5	»	200	»	1.000
»5	»	150	»	750
»2	»	100	»	200
»2	»	50	»	100
»Total.....				8.550

»Crec convenient de dir que un paleta en aquells moments guanyava de 2'50 a 3 pessetes l'hora i que un sac de ciment valia 4'50 pessetes».⁸

Finalment, l'obligada provisionalitat arribà a la seva fi i així, després d'una bona nevada durant la nit, per la Festa Major del 1940 es podia tornar a celebrar solemnement la missa de Sant Vicenç al seu restaurat temple.

En aquella solemnitat es féu servir com a altar major un «altar de fusta donatiu del Monestir de Montserrat, que el tenien a la tribuna del costat de l'evangeli. Era el més a prop de l'altar major de la Basílica. El vaig anar a cercar amb un camió —explica mossèn Joan— el primer dia d'arribar jo a la Parròquia. Al costat de l'altar hi ha dos grans canelobres, amb deu brocs cada un que, amb els ciris elèctrics que hi hem posat, ens fan lluir força les solemnitats».⁹

Va fer l'homilia el P. Salvador Villarrublas, religiós del Sagrat Cor de Maria. En sortir ja es ballaren sardanes a la Plaça de l'Església.

Encara que potser no és el seu lloc, no vull oblidar-me d'explicar un fet il·lustratiu d'aquells anys. Segons ho explica mossèn Joan, quan Alemanya envaià Polònia (1 de setembre del 1939, fet que significà l'inici de la II Guerra Mundial) els soldats de la Wehrmacht sostragueren d'algunes parròquies poloneses ocupades diferents objectes de culte de poca importància. Alguns d'ells aviat s'enviaren cap a Espanya. És el cas, si més no, d'una casulla vermella —i potser una de

verda— que vingué a parar aquí. Poc s'ho podia pensar el rector polonès que una casulla de la seva parròquia vindria a raure a Castellbisbal!

Antic Centre Catòlic. 1939.

A. PARR. CB. 1939

Interior de l'església, vers 1940.

A. PARR. CB.

⁶ Joan COT, *Apunts de varies coses de la Parròquia*, pàgs. 5-6.

⁷ M. RIBAS I PASTALLÉ, *Castellbisbal 1900-1940*, pàg. 109.

⁸ M. RIBAS I PASTALLÉ, *Castellbisbal 1900-1940*, pàgs. 110-111.

⁹ J. COT, *Apunts de varies coses...*, pàg. 9.

S'establia, així, de manera fortuïta, una certa germanor entre el requisat i dissortat poble polonès i el nostre.

L'Arxiu de la Parròquia

Relacionat amb l'expoliada Rectoria, penso que és interessant fer esment de les pròpies paraules de mossèn Joan quan afirmava: «...De l'Arxiu Parroquial no en queda res». De fet, quan arribà a Castellbisbal era així.

I ell mateix descrivia detalladament el que succeí: «L'Arxiu Parroquial abans de la guerra era molt complet i antic. Al veure venir la revolta, el senyor Regent Mossèn Lluís Pujol i Bracons va treure de l'arxiu els llibres que li semblaren més necessaris de salvar en cas de perill, deixant només a l'Arxiu tot el més antic i els llibres sacramentals corrents o sigui els que havia de menester cada dia.

»Ho va entregar a cal Fèlix per a què ho guardessin fins que hagués passat la tamborinada, però aquesta va ser tan furiosa que a cal Fèlix s'es-pantaren i temeren que si en algun registre dels que feien els trobaven aquests llibres parroquials», que havien amagat sota la taula del menjador, «se les carregarien de valent».

«Llavors cridaren el paleta Elies Arís per tal que els hi anés a paredar aquests llibres en un racó de les golfes; però foren tan dissortats que anaren a escollir un lloc on, quan plovia, l'aigua s'hi filtrava per tots cantons resultant que, quan s'acabà la guerra i es tragueren els llibres del seu amagatall, aquests sortiren tots esbocinats i podrits.

»Saquejada la Casa Rectoral, l'Arxiu també la passà negra. Molts papers i llibres destrossats voleïaren per la Plaça durant alguns dies».¹⁰

Efectivament, a la Plaça de l'Església, davant mateix de la Rectoria, feren una foguera on llençaren la majoria de llibres que havien trobat, encara, al despatx parroquial. Encara avui hi ha qui ho recorda, esglaiat i amb tristor.

Al cap d'un cert temps d'acabada la guerra, «un bon dia em van dir que a les golfes de l'Ajuntament potser hi trobaria quelcom. Vaig anar-hi i allà a terra, tot barrejat amb papers i llibres del municipi, hi vaig trobar part del vell Arxiu Parroquial». Es veu que algú havia recollit uns papers i llibres escrits en una llengua i escriptura sovint estranya per a ell, documents que a l'inici de la guerra havien llençat a la Plaça i que, sortosament, no van cremar! Aleshores els dipositaren a la Casa de la Vila i allà van restar tots aquells mesos. «D'allí els vaig recollir i retornar a l'Arxiu. És l'únic que es va salvar»¹¹ deia mossèn Joan.

Recordo perfectament que, una vegada que vaig fer-li esment d'aquests fets, mossèn Joan em contestà: «Sí, dos sacs!». Els papers supervivents de l'expoliat Arxiu parroquial ompliren dos sacs ben plens!

Amb la valuosa i tenaç col·laboració dels seminaristes del poble (Julià i Ramon) es van netejar, classificar i refer tot el possible. Són els que, avui, encara ocupen el seu lloc a l'actual Arxiu Parroquial.

¹⁰ J. Cot, *Apunts de varies coses...*, pàg. 81.

¹¹ J. Cot, *Apunts de varies coses...*, pàg. 81.

Per altra part i gràcies a l'obligació que des del 1918 hi havia —i hi ha— de fer i lliurar al Bisbat una còpia dels llibres Sagramentals (Baptismes i Matrimonis) com també dels de Defuncions, havent-se conservat perfectament aquestes còpies tot el temps de la contesa gràcies a la decisiva intervenció de la Generalitat, els documents es van poder refer i, degudament enquadernats, estan a l'abast de qui necessiti consultar-los a l'Arxiu Parroquial. Cobreixen, naturalment, els anys que van des del 1918 al 1935.

Octubre del 1939: inici de les obres de reconstrucció del temple.

Durant aquell any les principals millores foren:

Sant Crist mitjà (ara és el més gros que tenim), 250 ptes.

Casulla morada.

Imatge de la Mare de Déu dels Dolors (estrenada el Divendres Sant).

Altar Major (donatiu del Monestir de Montserrat).

Missal gros.

Restauració del Sant Vicenç del Castell, 500 ptes.

Fer l'altar de l'ermita del Castell.

Es feren gran part de les obres de la restauració del temple, teulada nova, part de les voltes, etc.

Restauració del Copó petit.

Imatge de l'Infant Jesús al bressol.

L'import de les despeses aquell any fou de 15.126'40 ptes.

22 de gener del 1940: el temple s'obre novament al culte.

Durant aquell any s'acabaren les obres de la teulada.

Es féu el presbiteri i la trona.

Es taparen els forats de les parets i l'enrajolat.

Es posaren les vidrieres a tots els finestrals.

Missal de difunts.

S'arreglà el portal de l'església i es posaren noves portes.

Es féu el nou cancell de l'església.

Es comprà el nou Sagrari de metall daurat per a l'altar del Santíssim.

Es comprà el nou copó i pixis per la Sagrada Comunió.

Imatge de la Mare de Déu de Montserrat.

Sacres de l'Altar Major.

Imatge de Sant Antoni, Abat.

Es féu l'altar del Santíssim.

Es feren les dues piques d'aigua beneïta per al Sant Novenari.

L'import de les despeses, l'any 1940, fou de 10.020'50 ptes.

Durant l'any 1941, es comprà la nova credença del Santíssim.

Es reconstruí la llàntia del Santíssim.

Sacres de l'altar del Santíssim.

Reparació del nou harmònim.

Credença de l'altar major.

Cortina del cancell.

Imatge del Sagrat Cor de Jesús (reproducció d'un model de l'escultor Josep Llimona).

Breu calendari

Es repassaren els bancs de l'església.
Sotanes negres i vermelles per als escolans.
S'adquirí la nova custòdia.
Es féu l'endolat per als funerals.
Doser o tornaveu de la trona.
Capa negra.
Santa Missió: 29 i 30 novembre.

Apostolat de l'Oració.

Import de despeses de l'any 1941: 11.593'50 pessetes.

L'any 1942 es comprà la imatge de St. Vicenç de l'altar major: 2.500 ptes.

(fou pagada per l'antic Rector Mn. Brugarolas).

Fer l'ornacina del Sant Patró, 1.350 ptes.

Creu processional i cirials de metall.

Posar ciris elèctrics als canelobres de l'altar Major.

Dues campanes, benedicció, col·locació, etc., 9.000 ptes.

6 safates-bacines de metall.

Tern vermell, 1.300 ptes.

Umbrel·la per al Sant Viàtic, 400 ptes.

Casulla negra.

Capa verda, 300 ptes.

Capa morada, 300 ptes.

Dos armaris a la paret de la sagristia (paleta) 1.400 ptes.

Imatge de Santa Llúcia (pagada per les modistes).

Creu record de la Santa Missió, 1.171 ptes.

Altar i imatge de la Puríssima (de l'escultor vigatà Comas) 6.450 ptes.

Import total de despeses del 1942: 23.240 ptes.

Més 6.449'65 ptes. per despeses de l'Associació de Filles de Maria, fan que en els quatre primers anys mossèn Joan hagués pagat en les esmentades obres i millores: 66.430'20 ptes.

Caramelles

Iniciades ja abans del 1936, mossèn Joan, que era un bon músic, les va reprendre tan aviat com fou possible. Així l'any 1940, els infants del Catecisme castellsbalenc ja van sortir a cantar-les.

I un fet gens insignificant: tant els nois com les noies anaven vestits com els nois i noies dels «Pomells de Joventut» (moviment amb finalitat moral i patriòtica, creat el 1920 i que fou prohibit el 1923 per la Dictadura de Primo de Rivera) és a dir: els nois amb camisa blanca, faixa i barretina vermella; les noies amb vestit blanc, faixa i caputxa blanca.

I segons afirma Modest Ribas i Pastallé, «l'animadora dels Pomells de Joventut a Castellbisbal fou la Maria de *Can Campanyà*, filla dels masovers».¹²

I mossèn Joan precisa: «Del que s'ha recollit el dia de Pasqua es fa una excursió. Entre petits i grans sempre sobrepasa els dos-cents. Per a què tingui un caire religiós, en aquestes excursions procurem celebrar un Ofici

¹² M. RIBAS I PASTALLÉ, *Castellbisbal 1900-1940*, pàg. 60.

cantat per nosaltres mateixos al poble on anem. Tota la mainada van vestits de caramellaires.

1939. No varem cantar Caramelles perquè no hi va haver temps d'assajar-les.

1940. Anàrem a la Colònia Güell amb carrilet exprés.

1941. (2 de maig) A Montserrat.

1942. No férem excursió i empleàrem les pessetes en la reconstrucció del temple.

1943. Tarragona.

1944. Capellades.

1945 (3 de maig). Gelida.

1946. Sant Esteve Sesrovires.

1947. Platja de Sant Salvador, de St. Vicenç de Calders (Tarragona).¹³

Mossèn Joan explica com ho va organitzar: «El Dissabte Sant es va a pagès, fent aquesta ruta: *ca n'Amat, Pedrerol de Dalt, El Canyet, Pedrerol de Baix, Milans, Cases del Riu, Coromines i Estació*. El dia de Pasqua, abans de l'Ofici es va poble amunt i després de l'Ofici poble avall».¹⁴ Les excursions dels caramellaires continuaren, és clar, en temps de mossèn Llorenç:

1948. Al Tibidabo (amb tots els camions del poble).

1949. Salesians de Mataró. Dinar a Argentona. Tarda: platja de Mataró.

1950 (petits i grans). Cabrera de Mataró. Tarda: Vilassar de Mar.

1951 (petits i grans). Sitges. El Vinyet. Museus. Platja.

1952 (petits i grans). Arenys de Mar. Platja.

1953 (petits i grans). Vilanova i la Geltrú. Museus.

1954 (petits). Premià de Dalt. La Cisa. Premià de Mar. Platja.

1955 (petits). Sant Andreu de Llavaneres.

1956 (petits). Castelldefels.

1957 (petits). Alella. Dinar al Parc Escolapis.

El Masnou (platja).

1958. Tarragona.

1959. Canet de Mar (Santuari de la Misericòrdia).

1960. El Vendrell i Calafell.

1961. Argentona i Mataró.¹⁵

2 de maig del 1941 a Montserrat

¹³ J. COT, *Apunts de varies coses...*, pàg. 65.

¹⁴ J. COT, *Apunts de varies coses...*, pàg. 63.

¹⁵ J. COT, *Apunts de varies coses...*, pàgs. 65-66.

Escolans Aquest servei a les celebracions litúrgiques ha estat per a molts una de les maneres més directes i concretes de descobrir i d'introduir-se, a poc a poc, en la vida de l'Església.

Quants n'hi ha que, encara avui, passats molts anys, recorden potser amb simpatia aquelles misses matinals en ple hivern, quan calia abrigar-se bé i sortir de casa quan encara era ben fosc i feia un fred molt viu. O bé la tradicional pregària del rosari, feta a corre-cuita, per poder anar a jugar ben aviat. I d'aquelles respostes en un llatí après de memòria i molt incomprendible per a ells. Per no parlar dels traguets de vi de missa, fets d'amagat del mossèn, i que tenien tota l'emoció d'un risc temerari i d'entremaliadura infantil, o no tant.

Malgrat aquests fets, cal dir també que d'antics escolans sorgiren vocacions religioses i sacerdotals. Com n'han sorgit, igualment, per esdevenir bons pares de família. És ben cert, indubtablement, allò que Déu escull qui vol i com ell ho vol.

Sense entrar en el detall ni en comparacions, la dècada dels quaranta fou potser una de les que molts antics escolans d'aleshores encara avui recorden. La manera i els ritus que calia fer per esdevenir nou escolà de la parròquia, si ara els podríem trobar un xic solemnes, aleshores eren viscuts amb gran desig i il·lusió per part dels aspirants. El mateix mossèn Joan reconeixia que potser ho feia massa cerimoniós, però que valia la pena tot el ritual que ell mateix havia preparat per solemnitzar la tasca que a partir d'aleshores podien dur a terme.

A partir de l'admissió a l'escolania, el nou escolà ja podia assistir, sovint amb un de més edat, el mossèn en les celebracions litúrgiques (baptismes, eucaristies, casaments, enterraments) o als actes devocionals, amb la seva sotana negra o vermella i el roquet ben planxat. I ben segur que tots esperaven els dies del salpàs, quan s'anava a fer la tradicional benedicció pasqual. Cap d'ells ignorava que, a més d'acompanyar el rector a totes les cases

on es feia la benedicció, hi havia quelcom per als escolans. Recordeu tot això?

Només cal esmentar que es deixà la restauració de la Rectoria per al final de totes les reconstruccions necessàries. Segons dades del 1921, la rectoria «se hallaba en estado muy envejecido y ruinoso en algun sitio».

Uns anys després, el 1933, mossèn Lluís Brugarolas explicava que: «ahora está en mejor estado por haber —el infrascrito párroco— gastado de su peculio particular en reparaciones unas 7.000 pesetas. No hay reparación urgente...».

Però la situació material es va deteriorar moltíssim a causa dels estralls dels anys de la guerra. Així ho descrivia el nou Rector: «durant la nostra guerra civil va ser habitada per unes quantes famílies de refugiats fugitius de les seves regions...» A més, el dia 25 de gener del 1939, un dels obusos llançats contra el campanar, va tocar la rectoria: «...li obri un gran esvoranc a la teulada i foradà tots els sostres». «...en venir jo a la Parròquia la vaig trobar mig enruïnada i completament inhabitable».

En un informe enviat al Bisbat, mossèn Joan escrivia: «La Casa Rectoral y el Centro Católico fueron parcialmente destruidos. Los daños causados importan unas cien mil pesetas. La parte habitable de la casa parroquial fué destinada para habitación de refugiados procedentes de otras provincias, los cuales se cuidaron de acabar de destruirla».

«Amb ben poques pessetes —escrivia mossèn Joan— començarem les obres pel mes de juny del 1945. El dia 19 de març de 1946 vaig venir a viure a la restaurada Rectoria i el dia 15 de maig del mateix any, ja completament acabada, va ésser beneïda i inaugurada solemnement.

»Aquesta reconstrucció ha estat el que m'ha donat més mals de cap i més disgustos de la Parròquia degut al poc entusiasme amb què s'ho han mirat els feligresos: els propietaris i gent de més bona posició, generalment, són sords de les dues orelles quan se'ls truca a la butxaca i els altres, encara que tinguin bona voluntat, no poden ajudar molt. Amb tot, cal fer constar que, gràcies als donatius dels

Casa rectoral

humils i les col·lectes a l'Església es pogué anar endavant. Per a coneixement dels meus successors faig constar a continuació l'ajut que prestà el poble.

»L'Ajuntament obligà tots els carros del poble a fer un jornal a portar sorra. En vingueren uns dos-cents i es calcula que, si haguéssim hagut de pagar aquest treball, hauria valgut quinze mil pessetes. Portaren una quantitat extraordinària de sorra, que posàrem a l'Hort de la Rectoria i en tinguérem per a tota l'obra.

»L'Ajuntament prometé un donatiu (que posà al pressupost) de deu mil pessetes. D'aquestes pessetes fins ara n'ha donat sis mil. Per tant, ara (18 de maig del 1947) encara n'ha d'entregar quatre mil. El Sr. Rector ha d'insistir molt per anar cobrant aquestes pessetes, que l'Ajuntament fa guiar molt i les dona amb compta-gotes».¹⁶

Com es pot veure en l'Apèndix V, mossèn Joan, un any després de viure a la restaurada Rectoria, era destinat a la Parròquia d'Esplugues. Es pot ben dir que, després de tants maldecaps i fadigues, només en va poder gaudir ben poc temps.

També em sembla interessant saber quins eren els *aranzels*, és a dir, què es pagava pels diferents serveis parroquials el maig de l'any 1947. Mossèn Joan ho especificava així:

»*Baptisme*: 10 ptes. el padrí i 10 ptes. la padrina.

»*Benedicció després del part*: 5 ptes.

»*Matrimonis*: Expedient, casament i missa a les hores ordinàries: 75 pessetes. Les pòlisses del consentiment les compren pel seu compte els interessats.

»La llicència de la Cúria (Bisbat) també va a compte dels contraients. Quan hi ha l'expedient enllestit, els mateixos contraents el porten al recader pel seu despatx a la Cúria i el mateix recader els cobra els drets de Cúria i l'encàrrec.

»Quan el casament és a hora extraordinària i es fa amb certa solemnitat, els drets mínims són de 125 pessetes.

»Per als casaments de gran solemnitat, no hi ha res establert. Els drets han d'ésser bon xic crescuts, a judici del rector.

»*Certificats*: 10 pessetes.

»*Tèstaments*: 25 pessetes, més 5 ptes. per l'enviament de la nota al Col·legi de Notaris i drets. Total 30 pessetes.

»*Funerària*:

»Enterrament amb un sacerdot (sense funeral), 50 ptes.

»Enterrament i assistència 2 sacerdots (sense funeral), 80 ptes.

»Enterrament i funeral 2 sacerdots (Ofici i Missa), 180 ptes.

»Enterrament i funeral 3 sacerdots (Ofici i Missa), 260 ptes.

»Enterrament i funeral 4 sacerdots (Ofici i Missa), 360 ptes.

»Enterrament i funeral 5 sacerdots (Ofici i Missa), 450 ptes.

»Els funerals sense enterrament els cobrava igual, o sigui, com si hi hagués l'enterrament. Les candeles i els telèfons són a part».¹⁷

Les Associacions Parroquials existents, si més no, el 1947 eren: la Lliga de Perseverància, Filles de Maria, Confraria del Roser, Confraria de la Mare

¹⁶ J. COT, *Apunts de varies coses...*, pàg. 90.

¹⁷ J. COT, *Apunts de varies coses...*, pàg. 101.

de Déu dels Dolors, Cos de Portants del Sant Crist, i Confraria de la Doctrina Cristiana.

Deixem-ho, per ara. I seguim amb el calendari anunciat. Estem ja, com es pot veure, en el rectorat de mossèn Llorenç Assenyalaré, com he fet fins ara, les dades més significatives:

11 d'abril del 1948: s'inaugura el nou Centre Parroquial als baixos de la refeta rectoria. Josep Torras féu la història de l'Antic Centre Parroquial; Maria Comellas presentà el nou Centre. S'hi col·loca un piano molt bo i gran, sense amo conegut, recuperat poc després de la guerra.

1 de juny del 1952: reforma del presbiteri: es construeix el nou altar Major i el Sagrari. Possiblement —no és segur del tot— que aquell any es posà la imatge de la Puríssima de l'antic retaule al lloc on és actualment.

Val a dir que en la realització de la reforma, aportà el seu bon gust artístic i litúrgic l'escultor Rafael Solanic i Balius, de qui l'any 1995 es va celebrar el centenari del seu naixement i el cinquè de la seva mort.

19 d'agost del 1953: s'estrenà la nova Biblioteca Popular Parroquial, instal·lada a l'entrada de la Rectoria.

8 de desembre del 1954: s'inaugura la sagristia. El cost de la reforma fou de 25.416 pessetes.

19 març del 1960: comencen els treballs d'embelliment del temple.

20 d'agost del 1960: S'estrena el nou retaule central del Sagrari-Manifestador i el baldaquí de l'altar major; es repiquen els arcs torals de l'absis, de la clau de volta del presbiteri i capelles; s'estuquen i pinten les parets laterals i la cúpula. Es construeix l'altar del Sagrat Cor i es fa el vitrall de Sant Llorenç.

11 d'agost del 1963: S'inaugurà l'antic hort de la Rectoria, esdevingut des d'aleshores «l'Esbarjo Parroquial».

Rams del 1965: l'Altar Major es situa de cara a l'assemblea.

22 de gener del 1966: Es fa el vitrall de Sant Esteve; trasllat del baldaquí; 3 seus per als ministres; ambó de l'epístola; 2 setials per al cor i 2 reclinatoris per als casaments; es fa el peu del ciri pasqual amb Crist ressuscitat; 4 canelobres de metall i l'anagrama «Xt» sota el sagrari.

7 de gener del 1973: es comença a repicar la pedra amagada de la resta d'arcs i a pintar la volta i parets laterals.

13 de maig del 1973: s'exposen tres projectes de reforma de la façana. El tercer projecte sembla el millor.

24 de juny del 1973: es reben 100.000 pessetes de l'Ajuntament pro-façana del temple. Es vol retornar l'estructura de la portalada tal com era inicialment.

4 de novembre del 1973: aviat, nou paviment de la nau i capelles. S'acaba abans de fi d'any.

14 d'abril del 1974: Per Pasqua es pot estrenar la restauració de la Capella del Sant Crist o del Santíssim.

Les reformes fetes a partir del 1978 ja s'expliquen en el capítol dedicat a les campanes de Castellbisbal. No cal repetir-ho aquí.

Potser només dir que el 13 de desembre del 1981 s'inaguraven amb un Recés les noves Sales de reunions on hi havia, fins el 1936, l'antic Centre Parroquial. Allà mateix es celebrà l'Eucaristia.

Cal esmentar que el 4 de juny del 1988 s'acabà la renovació i ampliació

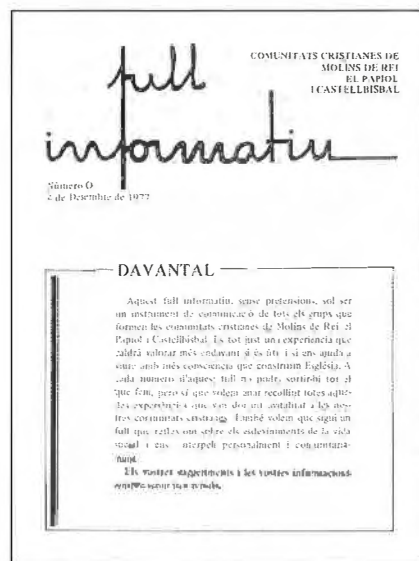
del presbiteri de l'església parroquial. Coincidí amb la celebració del Sagrament de la Confirmació d'una vuitantena de joves del Sector Pastoral, integrat per les parròquies de Molins de Rei, El Papiol i Castellbisbal. Tot seguit ho explicaré.

Al començ d'aquest capítol anunciava que volia esmentar també alguns fets sobresortints de la nostra Parròquia, entesa no només en el seu aspecte material (com ja ho he fet) sinó en referència més directa a la vida dels cristians que la integren.

Vida parroquial

Em cenyiré, però, als darrers vint anys. Als anteriors ja n'hem tingut algunes dades que ajuden a reviuire força bé els passos que es van donar *des del 1939 ençà...*

Segurament que un dels factors més significatius fou la voluntat de «fer Sector Pastoral», constituït per les tres parròquies abans esmentades. Hi va

tenir un pes decisiu la presència, a Molins de Rei, de mossèn Ricard Masclans que era, alhora, el Vicari Episcopal de la nostra Zona del Llobregat. Recordem que al Papiol hi havia mossèn Enric Aymerich (poc després vindria mossèn Jaume Vall) i entre nosaltres mossèn Llorenç Carrau. I començaren les trobades periòdiques dels mossens i les de catequistes, de litúrgia i d'altres grups.

Amb la voluntat, doncs, d'avançar junts amb d'altres cristians, el mes de desembre de 1977 s'iniciava la publicació d'un senzill *FULL INFORMATIU* de les comunitats parroquials de Molins de Rei, El Papiol i Castellbisbal. En el

número 0 destacava la notícia de la mort de mossèn Enric Parededa, Rector de Molins de Rei des de l'any 1934 al 1967, quan es jubilà.

Igualment es preparava anualment l'Assemblea del Sector, mostra i compromís alhora de fer camí junts. La primera fou el mes d'abril del 1978; la segona pel desembre del mateix any. I així es preparava i es celebrava la Confirmació dels nostres joves.

Un dels fets segurament més significatius fou la celebració eucarística, el 12 d'abril del 1980, a Molins de Rei, que presidí el cardenal Narcís Jubany i en la qual es confià la «Missió Pastoral» a uns laics i laiques responsables de la catequesi infantil, de la formació de joves (a la JOBAC), de l'atenció als malalts, de la litúrgia, etc.

A l'Assemblea del 5 d'abril del 1981 es constituí el Consell Pastoral del Sector, integrat per 11 laics, 1 religiós i 2 mossens. I val a dir que, des d'aleshores, el Consell treballà i s'aplegà periòdicament per tirar endavant les tasques pròpies.

I en l'Assemblea del 1982 es repartí una completa i reeixida *Consuetud* del Sector, on s'exposaven les raons, conveniència i realitzacions en el tre-

ballar conjunt de les tres comunitats parroquials. A primers de novembre del 1982, amb motiu de la vinguda del Sant Pare Joan Pau II, es feia un *FULL INFORMATIU EXTRAORDINARI* que precisava qui era el Papa, què feia i com ho realitzava. I anem passant fulls del calendari... El 31 de març del 1984 es celebrava el 10è. aniversari de la JOBAC, en el curs de la VII. Assemblea del Sector.

El 24 de març del 1985, a Castellbisbal, es feia la VIII. Assemblea del Sector. Després del treball dels grups i durant la celebració de l'Eucaristia presidida pel cardenal Narcís Jubany, ell mateix, atenent a la demanda del Consell Pastoral, confià novament la «Missió Pastoral» a vuit laics i laiques de les nostres tres comunitats cristianes.

En diferents moments es fa esment de canvis dels mossens de les tres parròquies. Així apareixen mossèn Llorenç Carrau (amb motiu de la seva mort), mossèn Ricard Masclans (Vicari Episcopal), mossèn Josep M. Fisa, mossèn Jaume Grané, mossèn Jaume Vall, mossèn Albert Ruiz, el P. Joaquim Calvet (dels Fills de la Sagrada Família), mossèn Felip Cuadra, mossèn Alejandro Moreno, mossèn Ramon-Octavi Sánchez, mossèn Jordi Carreter i, finalment, mossèn Jordi d'Arquer, l'actual rector de la Parròquia de Sant Vicenç de Castellbisbal.

El 29 de setembre del 1991 el *FULL INFORMATIU* canvià d'imatge, presentant-se des d'aquella data amb un format més gran i amb nous mitjans d'impressió, composició i disseny. Continuà, però, amb la seva missió de remarcar els principals esdeveniments com a anunciador d'avisos i espai obert a l'aprofundiment d'algun tema d'actualitat o de reflexió cristiana.

La realitat actual de la vida parroquial de Castellbisbal té, com és natural, diferents àmbits: quant a les celebracions sacramentals i litúrgiques, es manté —si és que no ha millorat— el bon nivell respecte a la preparació, participació, cant, etc. És el resultat de l'estima per la litúrgia, propiciada des de fa moltíssims anys pel moviment litúrgic català —i assumit en el Concili Vaticà II— i entre nosaltres, principalment, per mossèn Llorenç, tant aimant de la litúrgia.

S'ha avançat en la corresponsabilitat de tots, preveres i laics, en les tasques i responsabilitats pastorals: preparació dels sacraments, baptisme, confirmació, matrimoni, unció dels malalts. Els joves tenen l'oportunitat de participar —a més de la vida parroquial— en moviments especialitzats com la JOC, que té la seva continuïtat a l'ACO, etc.

Cal destacar la creixent resposta davant les necessitats dels més desvalguts, per exemple algunes campanyes com el rober, el reforç escolar, etc., i d'altres realitats i problemes que van sorgint actualment.

Cal fer esment, també, de l'acollida que la Parròquia dóna a diferents activitats culturals: concerts, pessebres, recitals literaris, exposicions...

Per altra part, l'increment del nombre de la població castellsbalenca és una realitat que fa prendre una major consciència als cristians més sensibilitzats. I és ben segur que, entre tots, es trobaran camins per acollir e'is qui, incessantment, fan créixer la població i són convidats també a integrar-se en la vida i activitats de la Parròquia de Sant Vicenç de Castellbisbal.

RELIGIOSOS, RELIGIOSES I PREVERES NATS A CASTELLBISBAL. SEGLES XIX I XX

El P. Josep *Breu història familiar*

Arís i Rodó, de l'Escola Pia

En Pantaleó Arís i Muntada, fill d'en Miquel i na Rosa, nasqué al Papiol el 16 d'abril del 1780. Ben jove, es casà amb una papiolenca: Maria Julià i Bou, filla de Josep i M. Rosa, el 19 de juny del 1798.

Els termes del Papiol i de Castellbisbal es troben, encara avui, a la Riera de Rubí. Immediat a la Riera i pel costat de Castellbisbal hi ha el carrer de Santa Rita, anomenat també *El Canyet*.

El nostre Pantaleó i la seva muller, Maria, anaren a viure-hi. N'és una prova el fet que els més vells recorden que, efectivament, hi ha una casa que es deia *Can Pantaleó*. Renovada totalment vers el 1915, ha esdevingut *Can Marc*.

En aquella casa nasqueren els fills del matrimoni i tots foren batejats a la nostra Parròquia de Sant Vicenç. El primer fill fou en Josep (nascut el 18-3-1799 i mort el 14-XI-1799), després nasqué en Miquel (16-XII-1800), la M. Eulària (1803), en Benet (1805), un altre Josep (1808), en Pantaleó (1815) i, a la fi, en Joan (1821). El 16 d'abril del 1824, dia en què complia 44 anys, moria el pare d'aquesta fillada, en Pantaleó Arís i Muntada.

El segon dels seus fills, en Miquel Arís i Julià, es casà a Castellbisbal el 10 de gener del 1824, amb Maria Rodó i Oller, nascuda a Ullastrell (Ustrell) i filla de Pere i Esperança (tot i que aquest Pere Rodó ja era mort).

I foren pares, si més no, de tres fills: en Josep (nascut el 18 de març del 1833), en Vicenç (nascut el maig del 1841) i que moriria «ofegat en lo pou de la sua casa del Cañet el 19 de febrer de 1850» i, més tard, en Pere.

Memòria biogràfica i popular

Les següents dades són degudes a la informació rebuda de l'avi Vicenç —el més vell del carrer de Santa Rita— tal com ell l'havia sentida del seu pare, veí de Can Pantaleó i contemporani del nostre P. Josep Arís i Rodó i també a les dades d'en Pepet Pedrerol, que m'ha ofert el seu fill Vicenç.

Els de Can Pantaleó eren de mena treballadora i ben conscients de la necessitat que tenien de feinejar. També en Josep, ja de ben jove, s'hagué d'espavilar fent de manobre amb un familiar seu. En una ocasió la feina el portà a Ustrell (o Ullastrell) per treballar en unes obres al campanar de

l'església parroquial. Degut a la distància i al treball, feien —com es sol dir— la vida a la rectoria. I sia amb motiu dels sermons que el Mossèn els devia fer o sia amb motiu de la prèdica dominical, que retenia de pe a pa en el seu cap, el fet és que un bon dia en Josep féu una assenyada rèplica a les paraules que havia escoltat al Mossèn. Aquest, com és natural, quedà sorprès per l'observació que li havia fet aquell eixerit manobre i li preguntà: «I tu fas de manobre?». En Josep contestà francament: «Faig de manobre per força!».

L'encara més astorat Rector, veient en aquell jove tan despert unes qualitats fins aleshores desaprovechades, l'animà per a què cerqués padrins que li paguessin els estudis. I així obtingué del propietari de Can Cases del Riu la promesa de pagar-li la carrera si estudiava per capellà. En Josep gairebé no s'ho creia.

En Josep Arís i Rodó, que ja havia trobat en els seus pares uns bons educadors i millors mestres en la fe cristiana, estudià als Escolapis de Mataró, on es decidí la seva vocació religiosa en contacte amb molt bon professorat. El 8 de setembre del 1856 vestia l'hàbit de l'orde. Féu els vots solemnes a Sabadell el 12 de setembre del 1858.

Acabats els estudis de filosofia i teologia, a Moià i Barcelona, és ordenat sacerdot. I és padrí del missacantant el qui tant l'havia ajudat en els seus estudis, l'amo de Can Cases del Riu.

Fou enviat a ensenyar als Col·legis de Sant Anton de Barcelona, Moià i Reus, on destacà com a molt bon mestre i sense falles. Més tard fou Rector a Puigcerdà, Olot (1882-1885), Balaguer (1886-1894) i Igualada (1897-1900).

Mentrestant, en Pere Arís i Rodó —el seu germà— es casà amb na Joaquina Margarit i Roix (*sic*) el 2 d'abril del 1866, casament que, com és natural, beneí el seu germà, el P. Arís. El tornem a trobar a Castellbisbal, el 28 d'octubre del mateix any quan, amb motiu de la inauguració d'una restauració de l'església parroquial, participà en la solemne festa litúrgica fent de diaca.

Al cap d'uns anys, en Pere i la Joaquina són ja pares d'una bona fillada i esdevé el cap de casa. La història popular el té per un xic arrauxat i amb escassa afecció al treball. No li era difícil trobar alguna excusa per no haver d'anar a les vinyes que tenia a *Can Tintorer*, dins el terme del Papiol i per això gairebé sempre el P. Arís havia de llogar uns mossos, pagats per ell mateix, perquè fessin la feina que el seu germà esquivava tant com podia.

La història el recorda com a gran Predicador, amb grans coneixements de Teologia i en la doctrina dels Pares de l'Església i els seus Doctors, que coneixia molt a fons.

El P. Josep Arís era tan conegut i estimat que la majoria dels pobles dels voltants i d'arreu de casa nostra l'anaven a cercar perquè fes el sermó de la festa major, com succeí durant una pila d'anys al Papiol, o en d'altres diades importants o en moltes Santes Missions, amb grans fruits espirituals.

A Castellbisbal era freqüent que vingués a fer el Sermó del Novenari, o el de la festa de Sant Isidre o per Santa Rita. Quan això succeïa, a Can Cases

del Riu «tancaven portes», és a dir, anaven tots, amos i mossos, a sentir-lo. Era l'únic dia de l'any que es deixava la casa buida, però l'ocasió s'ho valia!

El P. Arís tenia, segons he sentit explicar recentment, una curiosa *mania*: quan anava pel carrer amb la seva mare, no permetia que anés al seu costat, sinó que la feia anar un xic enrera! No fos cas...

La seva franquesa i el coneixement que tenia de les persones i els seus problemes el feien anar al fons de la qüestió. Eren d'ell expressions com aquesta: «Ah, no sé si ens veurem, on anirà cadascú!» (referint-se al cel i l'infern) afirmació que, naturalment, era acollida amb gran esglai pels seus admirats oïdors.

La seva fermesa i fèrria voluntat l'ajudaren a superar contrarietats. Ja vell, quan els anys li pesaven, per obediència acceptà d'anar al Col·legi de Vilanova. Allà fou nomenat Consultor del Visitador Provincial i Confessor dels seus germans en l'orde. Encara, als 80 anys, anà a predicar la Quaresma a Cubelles.

El 16 de juny del 1903 li fou conferit el títol de Provincial d'honor; i el 29 de desembre del 1912 podia celebrar les Noces d'Or. Amb aquest motiu, el Sant Pare Pius Xè. li atorgà l'autògraf per donar la benedicció papal amb indulgència plenària.

Afectuós i amable amb tothom, es preparà confiadament i amb alegria per a la mort, esdevinguda el 25 de juny del 1916, als 83 anys.

Fou l'autor de: *Apuntes de Geografia*, Reus 1868; *Elementos de Aritmética*, Barcelona 1894; *Aritmética y Algebra*, Barcelona 1895.

El P. Joan Comellas i Pascual, de la Companyia de Jesús

Nasqué a Castellbisbal (*Can Campanyà*) el 22 de novembre del 1863 i fou batejat el dia 25 de novembre. Rebé el sagrament de la Confirmació, el 26 de maig del 1865, del bisbe de Barcelona Pantaleó Montserrat.

Els seus pares es deien Joan i Margarida (nada a Subirats) i tingueren cinc fills: Josep, l'hereu, Anton, botiguer a Barcelona, Juli, metge, Francesc, botiguer de teixits i puntes a Barcelona, i Joan, el nostre jesuïta.

Als 13 anys, el jove Joan fou internat al Col·legi de St. Miquel de Barcelona: cursà 2 anys de gramàtica amb el professor Cirera; Geografia, amb Sala; Història Universal, amb Nogués i 2 cursos de Matemàtiques, amb Altisench.

El 1879, als 15 anys, anà intern al Col·legi de Terrassa durant dos anys. Estudià Retòrica, amb Olave; 1r. de Filosofia, amb Vilaseca; Física i Història Natural, amb Cadevall (bonus); Història pàtria —privatim—; Agricultura, amb Varnada.

El 1881, als 17 anys, com a intern durant dos anys i després com a extern, estudià entre els alumnes del Seminari de Barcelona: Filosofia amb Mercer; Geologia amb Almera; Literatura llatina amb Ribas; Teologia amb Julià, Vallet i Roca (4 anys); Història Eclesiàstica, Patrologia i Oratòria amb Barraquer (2 anys); Dret Canònic, 1 any, amb Guiteras.

Des del 1883 al 1888 estudià, a la Universitat de Barcelona, a la Facultat de Ciències Físiques Exactes, on es llicencià brillantment. Féu la Geometria General amb Unidí; Química amb Suanco; Anàlisi Matemàtica amb Andrés;

2 anys d'Història Natural amb Planellas; Geometria Analítica amb Unidí; Física amb Feliu (bonus); Geometria descriptiva amb Castelaró; Càlcul diferencial i integral amb Clariana (bonus); Mecànica racional amb Nueros; Cosmografia amb Castro; Geodesia amb Domènech (bonus); 2 anys de Física Superior amb Lozano; Pràctiques físiques amb Barrera. Obtingué la Llicenciatura en Ciències.

Segons informacions d'un dels avis més grans de Castellbisbal, la seva mare estava molt il·lusionada que en Joan fos capellà. Amb motiu d'una estada a Montserrat, un bon dia s'arribaren a Manresa, on visitaren la Cova de Sant Ignasi. Allà la mare li féu: «T'ha agradat?» En Joan contestà: «Oi tant! M'hi quedaria tota la vida!». La bona Margarida començava a veure com es feia realitat el seu somni de tenir —a més d'un fill ja metge del cos— un altre fill metge de l'ànima. Tot això s'esdevindria pel 1884. I el 1886, aprofitant l'estada de Joan Bosco a Barcelona, rebé del futur sant la confirmació de la seva vocació religiosa.

Ingressà a la Companyia de Jesús el 27 de juliol de 1888, al Noviciat de Veruela (situat a Vera de Moncayo, a la província de Saragossa) on trobà de Mestre de Novicis el P. Cervós. Acabat el Noviciat, va seguir durant dos anys dedicat a la seva formació literària. I tot ensenyant Matemàtica Superior, començà, igualment a Veruela, la Filosofia, que acabaria a Limberg (Holanda). Féu un any de Magisteri al Col·legi de Sant Josep de València i, ja a Tortosa, estudià la Teologia.

Fou ordenat sacerdot a Tortosa (Jesús), el 26 de juliol de 1898. Destinat pels superiors a Veruela, ensenyà Lògica i Metafísica. Acabada l'any següent la Tercera Probació, es traslladà novament a València per dedicar-se a estudis especials de Matemàtica i els continuà a París fins el 1906. Perfeccionà encara els seus estudis, durant dos anys, a Washington.

Finalment, el 1908, es traslladà a Manila per col·laborar en les tasques científiques del seu famós Observatori. Hi perseverà durant 22 anys, on aplicà els fruits de tants anys d'estudi en un constant treball anònim i esgotador.

Poc abans de la dissolució —a Espanya— de la Companyia de Jesús, el 1931 retornà, quan ja tenia 68 anys, per a un merescut descans, que féu a Itàlia i també a Castellbisbal, on romangué un cert temps a la casa pairal de Can Campanyà des d'on, cada dia, anava a l'Església Parroquial de Castellbisbal per celebrar la Santa Missa. Finalment retornà a Veruela.

Potser el que més caracteritzà el P. Comellas fou aquella candorosa senzillesa que molts anys abans ja havia cridat l'atenció del mateix (sant) Joan Bosco, el qual —segons sembla— li assegurà que es veurién al Cel.

A més d'aquesta senzillesa, era notable en ell aquella humilitat que li feia treure importància a tot el que havia fet, el seu esperit d'obediència, l'adaptar-se en tot a la Comunitat, l'esperit de mortificació que mai no el va deixar i aquella pietat tendra i profunda que edificava els qui el tractaren.

Ja ancià, calgué dispensar-lo del res del breviarí i de la celebració de l'Eucaristia. El 4 de febrer emmalaltí greument i el dia 6 rebé els Sants

Sagraments. L'endemà, dia 7, rebé el Viàtic en uns moments de plena consciència. Morí a la matinada del 10 de febrer de 1942, a Veruela, als 78 anys.

Mossèn Josep Puig i Moliné

A. PARR. CH.

Nascut al carrer de la Rectoria Vella, n. 2 (*cal Regalat*) de Castellbisbal, el 13 de desembre de 1864. Fou batejat el dia 17 del mateix mes.

Era fill de Feliu Puig i Amat (i nét de Salvador i Maria) i de Maria Moliné i Tomàs (i nét de Pau i Josepa) casats a Castellbisbal el 29 de gener de 1859.

Fins als 12 anys estudià a Castellbisbal i després es preparà per entrar al Seminari, a Martorell. Ingressà al Seminari Conciliar de

Barcelona on féu els estudis eclesiàstics. Fou ordenat Diaca el 20 de desembre de 1889 i Prevere el dia 1 de març de 1890. Va ser Vicari de Sant Sadurn d'Anoia, Rector d'Albà, Regent de Monistrol de Montserrat, Regent de Santa Mònica, de Barcelona, Ecònom de Santa Madrona, de Barcelona, Rector de Premià de Mar i Rector de Santa Maria de Sants, el 31 de desembre del 1916.

En parla en Torras i Escayol a *Del meu poble...* (pàgs. 20 i 48). Em sembla convenient resumir uns articles apareguts als Suplements del Full Dominical de Santa Maria de Sants dels dies 15, 22 i 29 d'abril del 1979.

«Mossèn Josep va prendre possessió d'aquesta parròquia (de Santa Maria de Sants) i es pot dir que molt aviat havia guanyat tots els seus feligresos. El seu, diguem-ne, programa, des de bon començament fou ordenar la parròquia. Ja sempre més fou així. A les 6 del matí es posava al confessional. A dos quarts de set, a la Capella del Santíssim, feia mitja hora de meditació per a les persones que hi anaven. A les 7 celebrava la Missa, ajudada durant molts anys per l'escolanet que més tard havia de ser Monsenyor Manuel Bonet i Muixí, Auditor de la Sacra Rota Romana. Després, els quefers propis d'un rector.

»Desplegà la seva activitat en tots els aspectes: donà un gran impuls a les Conferències de Sant Vicenç de Paül; incrementà la devoció al Santíssim, i l'amor a la Mare de Déu.

»Acollià totes les iniciatives i noves organitzacions amb entusiasme: els Pomells de Joventut, la Federació de Joves Cristians i no parlem de la naixença de l'Obra d'Exercicis fundada pel Pare Vallet. L'any 1927 féu unes grans celebracions per festejar el primer centenari del temple parroquial.

»Però, com a rector, no tot foren roses per a ell. El barri de Sants va ser molt castigat pel pistolerisme i les morts sovintejaren. Per l'octubre de 1934, un diumenge, gent armada entrà al temple parroquial mentre se celebrava la missa. Encara que no dispararen les armes, van fer sortir els feli-

gresos. Els va caldre refugiar-se a les cases properes. Era impossible d'anar pel carrer a causa del gran tiroteig que hi hagué durant algunes hores.

»Pel febrer de l'any 1936, una nit unes patrulles armades anaven —pel que sembla— a cremar les portes de l'església. Des de dins, quatre o cinc feligresos, que no volien deixar sol a les nits el senyor rector, amb el propòsit d'espantar-los, dispararen algun tret. Se n'encreuaren uns quants entre els de dins i els de fora. Arribaren forces de l'ordre i, després d'unes converses, s'emportaren mossèn Josep i un veí que hi havia corregut per defensar-lo. Havent declarat, foren conduïts tots dos a la presó Model, on estigueren solament tres dies gràcies a una amnistia general.

»Passaren uns mesos amb una calma aparent, però amb un cert temor. Recordo que, en una homilia de diumenge, mossèn Puig digué que veia venir temps de tempesta i persecució; que hi hauria màrtirs. I afegí: «Tant de bo que jo pogués ser un d'ells!» I així fou.

»Vingué el juliol. La matinada del dilluns, dia 20, hi havia dins la casa rectoral un grapat d'homes que creien poder-lo defensar. Després que els de fora dispararen una canonada al campanar, els amics del senyor rector el convenceren perquè fugís saltant una paret i entrar en una casa coneguda. No fou fàcil, ja que ell deia que volia obrir les portes de l'església de bat a bat i esperar-los vestit encara amb la sotana. Li van haver de dir que ells se l'endurien encara que fos arrossegant-lo. Al final va cedir. Li traqueren la sotana i així, amb les llàgrimes als ulls, abandonà la seva tan estimada parròquia.

»Es va refugiar en diverses cases d'amics. En una d'elles, al carrer de Muntaner, el dia 8 del mes de setembre, una patrulla d'armats hi entrà per fer un escorcoll. En trobar-lo li preguntaren qui era. Ell respongué: «Sóc el rector de Sants». Fou detingut i portat al Centre del carrer de Cros, incautat per les patrulles. Es diu que digué que, si l'havien de matar, ho fessin a la plaça de l'Església. Després es va saber que el dia 15 del mateix setembre fou afusellat al cementiri de Montcada. Tenia setanta-dos anys i en feia quaranta-sis que era sacerdot.

»Acabada la guerra, fou identificat pels familiars, juntament amb alguns feligresos, en una fossa comuna del cementiri de Montcada. En un acte fúnebre, al qual assistí gran part de la feligresia, fou enterrat en un nínxol del mateix cementiri de Montcada. Més tard la seva despulla féu el darrer camí cap a Sants. Una processó gran, triomfal i multitudinària. Era el dia 1 d'abril de 1953. Es diposità la seva despulla a la capella del Santíssim de la seva estimada parròquia, on reposa per sempre». — E.G.R.

Nascut al carrer Major, 74 (actualment *Ca la Mònica*) de Castellbisbal, el 17 de gener de 1887; rebé el baptisme el 22 de gener, Solemnitat de Sant Vicenç, diaca i màrtir. Li foren imposats els noms de Josep, Joan i Vicenç.

Era fill de Jaume Samsó i Olivella, nascut a Olesa de Bonesvalls, i de Josepa Elias i Puig, casats el 1885 i nét de Mateu i Teresa, i de Joan i Josepa.

També tingueren una filla, Montserrat, que morí molt anciana.

Mossèn Josep Samsó i Elias

Mn. Josep Samsó, assegut a l'esquerra.

El seu pare, farmacèutic de Castellbisbal, morí el 1894 quan ell tenia, per tant, set anys. Això motivà que la pobra viuda marxés —el 23 de gener de 1895— a viure a Rubí, on vivien dos germans d'ella, amb els dos fills ben petits. L'esmentada mare moriria el 8 de maig de 1940.

A Rubí, el jove Josep estudià al Col·legi dels Germans Maristes fins el 10 de setembre del 1900. Els mossens de la Parròquia de Rubí, veient les seva possible vocació, l'animaren i l'encaminaren per entrar al Seminari.

Fou aleshores quan la família Samsó es traslladà a Sarrià, (en un pis del Clos de Sant Francesc, propietat d'un germà del futur Cardenal de la Pau, Francesc Vidal i Barraquer).

Degut a una salut un xic feble, estudià els primers cursos al Seminari, però residint encara a Sarrià, amb els seus.

Al Seminari estudià filosofia i continuà amb els estudis teològics que féu, primer, a Barcelona i els dos darrers cursos a la Universitat Pontifícia de Tarragona. Retornat a Barcelona el mes d'octubre de 1909, a instància del bisbe Josep Laguarda, fou designat *familiar* seu.

El bisbe barceloní l'ordenà prevere el 12 de març de 1910 (Tèmpores de Quaresma) i celebrà la primera Missa el dia del seu sant, al Centre Catequètic de sant Cebrià, al carrer de Calàbria. El motiu d'escollir aquest lloc fou degut al gran impacte que havia fet en ell la recent publicació d'una encíclica sobre la importància de la catequesi; amb d'altres seminaristes l'havien iniciat a la Parròquia de Sant Pere de les Puel·les. Només acceptà un sol obsequi: el calze que li regalà mossèn Lluís Xiró, que ja era Rector de Rubí quan la família Samsó hi residia.

Fou Vicari de Sant Julià d'Argentona, el 23 de juliol (juny?) del 1910, Rector de Sant Joan de Mediona, l'11 de gener del 1917, Ecònom de Santa Maria de Mataró, l'1 de setembre del 1919, Rector de Santa Maria de Mataró, l'11 de gener del 1924.

Si els primers anys d'Argentona poden resumir-se molt positivament, l'estada a Sant Joan de Mediona fou una mica diferent. Per alguna causa indefinida no encaixaren el mossèn i el poble o el poble amb el mossèn. Diu algun biògraf que foren uns anys en què sofrí molt en el seu esperit. Quan al cap de dos anys i mig fou destinat a Mataró, es superà totalment aquella manca de sintonia amb els seus parroquians. També hi ajudà el fet que mossèn Josep havia anat esdevenint menys rígid i meticulós en les seves responsabilitats. Cada dia era més *humà* i proper.

Dues paraules el poden definir: catequista i màrtir.

Fou, efectivament, un apassionat i actiu mestre en la catequesi, tant en l'interior de la seva parròquia mataronina com en diversos treballs i congressos catequètics d'àmbit estatal. El bisbe l'anomenava *el príncep dels catequistes del bisbat*.

Fou l'autor d'una *Guia per a Catequistes i Director de Catecisme*, molt assolida. Sobre aquesta obra, cal esmentar que el seu ajudant, Joan Comas i Pujol, li passà en net els seus manuscrits originals i que, en haver-ho acabat, el maig de 1936, va rebre de mossèn Josep —ja Arxiprest— el regal d'un llibre sobre Religió i Moral, amb una sentida dedicatòria com a agraïment a la seva tasca. «En objectar-li jo, amb franquesa no absent de respecte, que el que aspirava a posseir *dedicat* era el "seu" llibre, el Dr. Samsó em contestà:

»Accepta aquest, per si l'altre no te'l pogués dedicar».

Per cert que «la primera edició de la *Guia* no fou impresa l'any 1936 com consta en el llibre. Quan l'adveniment del 19 de juliol, se n'havia iniciat la composició. Va ésser impresa l'any 1940 de manera clandestina, donades les circumstàncies polítiques en acabar-se la guerra pel que fa a la llengua catalana. La data de 1936 fou per despistar. La segona edició sí que fou feta el 1955. Ambdues tingueren un tiratge de 2.000 exemplars».

Abans d'explicar el segon mot —prou clar en sí mateix— cal esmentar l'afany, que assolí plenament, de millorar aquella església del segle XVII.

La restauració de la nau, de les capelles, del cor; la construcció del monumental orgue, etc. són els exemples de la seva voluntat d'embellir la Parròquia, propòsit que aconseguí totalment.

Un aspecte que fou conscientment silenciàt en les primeres notes biogràfiques aparegudes a partir del 1939, és el del seu ple recolzament a la incipient Federació de Joves Cristians de Catalunya.

«Mataró va ser una de les primeres poblacions que s'obria a la F.J.C. de Catalunya. Així el 16 de novembre de 1931, fou presentada en un acte públic celebrat al Foment Mataroní, de la parròquia arxiprestal que regentava el Dr. Samsó i en el qual van intervenir com a oradors Ferran M. Ruiz i Hebrard (oncle del qui subscriu), el president Fèlix Millet i el consiliari Dr. Albert Bonet. Després d'aquest acte es reuniren uns 90 joves per establir a la Ciutat de les Santes la F.J.C.»

(Així ho descriu el *Martirologi de la Federació de Joves Cristians de Catalunya*, pàg.159, Barcelona 1992)

El 14 de juliol de 1931 escrivia unes sentides lletres a Maria Morral, viuda Comellas, felicitant-la en la seva onomàstica, que feia extensiva a la seva filla Maria, que acabava de treure una plaça de mestra d'escola.

I en una afectuosa carta adreçada a Maria Comellas (*Donya Maria*) datada el 20 d'abril de 1933, li manifestava el seu agraïment perquè la «teva felicitació de la diada de S. Josep va omplernar-nos d'alegria. Feia molt temps que intentàvem notícies de tu i família, particularment de la meua inoblidable dida i... no ho logràvem».

En efecte, és cert que la seva àvia fou la dida del petit Josep Samsó. Per

això la perdurable amistat amb la família de *cal Sereno*, amistat que conservà la seva germana Montserrat.

Segons ell mateix recordava, la tardor de 1933 va poder anar a Terra Santa i Roma, en un viatge que durà 44 dies, amb la companyia de mossèn Lluís Brugarolas, mossèn Josep Rifé i mossèn Josep Martí.

Ja el 6 d'octubre de 1934, amb el Vicari i l'organista, foren violentats i amenaçats per alguns incendiariis sense que, més tard, volguessin denunciar els qui així van actuar.

Possiblement a partir d'aquell fet i de l'espiral de violència que s'anava teixint, mossèn Josep començà a prendre consciència del seu probable martiri. Ho expressà en diverses ocasions, de paraula i per escrit, manifestant sempre la seva acceptació si arribava —com de fet arribà— el moment de donar la vida per Crist i l'Església.

La nit del 19 de juliol de 1936 sortí de la rectoria —on residia amb la seva mare i germana— i es va dirigir directament al domicili de la família Ximenes-Cuadrada, on va estar uns dies amagat. Creient que a Barcelona estaria amb major seguretat que a Mataró, mossèn Josep decidí marxar d'aquell bon refugi que li donaven.

Així, el 30 de juliol, per pròpia decisió i acompanyat discretament pel senyor Ximenes, sortí de la casa a les 5'20 hores. Vestit de paisà, es dirigí a l'estació del tren. Per fer temps, s'assegué en un banc i es posà a llegir el diari. Quan només mancaven uns pocs minuts per l'arribada del tren, una patrulla de control que voltava per l'estació el detingué i el conduí a la presó de la ciutat.

Allà donà un testimoni ferm del seu esperit sacerdotal i, amb la seva serenitat, donà consol i ànims a d'altres captius, entre els quals hi havia d'altres preveres.

Si més no, el 15 d'agost va poder rebre la Sagrada Comunió.

L'1 de setembre de 1936 fou tret de la cel·la i, poc després, assassinat al cementiri matoroní, tot perdonant, primer, els seus botxins.

Sobre aquest fet, la seva germana Montserrat havia explicat que, camí del cementiri, havia entaulat cordial conversa amb els seus sinistres acompanyants. Tant fou així que li digueren: «Si no fos perquè ens ho exigeixen, nosaltres no el portaríem a la mort». Mossèn Samsó, amb tanta mansuetud com seguretat els respongué: «El que us han manat, feu-ho».

Des de la presó havia escrit una nota que deia:

«A tots els que s'interessin per mi els diuen que ningú no pot trobar-se malament en els braços de la més carinyosa de les mares: la Divina Providència.

»Records de s. agraïdíssim s.q.r.b.s.m. Josep».

La notícia de la mort de mossèn Samsó, donat el pes que tenia la seva personalitat de Rector i Arxiprest de Mataró, s'anuncià des del balcó de l'Ajuntament.

El mateix dia 1 circulà insistentment per Mataró la versió sobre la forma com va morir el Dr. Samsó, i també que la «gesta» havia estat objecte de molt sever judici per part del més destacat dirigent polític del moment

a Mataró, i més tard Ministre d'Indústria del Govern de la República, Sr. Joan Peiró.

Entre les declaracions formulades davant de mossèn Francesc Pou i Ginesta, Rector de Santa Maria de Mataró (actualment ja difunt) n'hi ha una que transcriu respectant l'anonimat, perquè per ella esdevé certesa la versió dels primers moments. Val la pena reproduir-la perquè entenem que, per damunt de la política, aquest text vindica als ulls d'uns i altres, en l'ordre moral de la respectiva personalitat, les figures representatives de dues ideologies, i que tristament tinguren la mateixa fi.

(Joan Peiró fou detingut el novembre de 1940, a França, per la policia francesa al servei del govern de Vichy i traslladat a zona ocupada pels alemanys, a Blois. Fou feta una reclamació diplomàtica d'extradició a càrrec del ministre Serrano Suñer i, poc després, fou lliurat a les autoritats espanyoles. Empresonat a València, fou condemnat a mort i afusellat —a Paterna— el 24 de juliol de l'any 1942, malgrat la súplica de molts personatges de dretes que li devien la vida.)

«Era el primer de setembre del 1936, al Saló de Comissions de l'edifici de l'Ajuntament de Mataró. Estàvem conversant en Joan Peiró (q.a.C.s.) i el narrador.

»S'obre la porta del cantó de Secretaria i, sense trucar ni demanar permís per entrar, irromp, com un mal vent, un home alt, bru, escardalenc, amb una arma llarga penjada a l'espatlla dreta i una de curta a la cintura, amb un mocador vermell i negre al coll i, sense cap respecte pel que poguéssim estar parlant els altres dos, diu:

»Joan! Venim de fer justícia!

»Li respon en Peiró: Bo! Ja deveu haver fet algun disbarat.

»(En aquest moment, faig acció de retirar-me i en Peiró em retén, diu que puc ser-hi present, és més, que prefereix que hi sigui present.)

»L'home segueix: Acabem de matar el rector!

»Peiró, parlant com una bomba que esclata: Assassins! Aquest home era meu! Lladres! Me l'heu robat! Era meu! Assassins! Fills de p...! Lladres! Assassins! etc. etc. (Tot amenitzat amb paraulotes.)

»En Peiró anava alterant-se i posant-se molt violent per moments. L'altre, l'home bru, que havia començat eufòric i satisfet de la seva proesa i com esperant una felicitació, s'anava pansint i arrugant, a mida que Peiró denostava. Va acabar sortint del saló amb la cua entre cames.

»En quedar nosaltres dos sols altra vegada, Peiró va dir-me:

»Veieu! Així no es porta endavant un moviment revolucionari. Això no és una revolució. És un conjunt d'assassinats! I pensar que alguns em culparan a mi d'aquesta mort. I era una bona persona!

»Acabàrem la conversa que l'home bru havia interromput i ens acomiadàrem».

El 23 d'octubre de 1944 les restes de Mossèn Josep Samsó foren inhumades a la Capella de les Santes Juliana i Semproniana, de la Basílica de Santa Maria de Mataró. El bisbe diocesà, Dr. Gregorio Modrego Casaus hi celebrà un Ofici Pontifical de Rèquiem. Una làpida, escrita en llatí i tra-

duïda, diu això: «Aquesta tomba guarda les despulles mortals de l'egregi i distingit baró, Revd. Josep Samsó i Elias, prevere, que per espai de disset anys, va regir amb unànim reconeixement, la Parròquia de Santa Maria de Mataró, enaltint admirablement el ministeri sacerdotal. Victima d'impia persecució, l'any 1936, el dia primer de setembre, ferit greument, morí per Crist.

»Mira propici els sobrevivents a qui ensenyares a viure santament i a morir pietosament». R.I.P.

Els Bisbes de Catalunya (Conferència Episcopal Tarraconense) en la reunió celebrada els dies 9 i 10 d'octubre de 1995 donaven una nota de premsa en la qual, entre altres coses, deien:

«Els Srs Bisbes han donat el seu consentiment a la incoació de les causes de beatificació del Revd. Dr. Josep Samsó i Elias, rector que fou de la basílica de Santa Maria de Mataró...i de la Mare Maria Gay i Tibau, fundadora de la Congregació de Religioses de Sant Josep, de Girona».

Mossèn Joan Sardà i Canals

A. PARR. CRB

Nascut a Castellbisbal el 16 de maig de 1898 (*Can Salau*). Fill de Josep Sardà i Puig i de Teresa Canals i Comas.

Estudià al Seminari Conciliar de Barcelona i a la Pontificia Universitat de Tarragona, obtenint-hi el Doctorat en Teologia. Ordenat de Diaca el desembre de 1921, rebé l'ordenació presbiteral el 1923. Celebrà la Missa Nova el 10 de juny de 1923 a Castellbisbal. Foren padrins de missa Alfons Sala i Mercè Amat de Sala. Va fer l'ho-

milia el Dr. Josep Boada, lector de la Santa Església Catedral Primada de Tarragona. He sentit dir que l'any 1936 pogué escapar-se i anar a Roma, on tingué la visita d'Alfons XIII, visita que havia estat preparada pel seu antic padrí de Missa Nova, Alfons Sala i Argemí, comte d'Egara, i gran amic del rei.

Fou Vicari de Sant Martí Sarroca, Vicari de Sant Martí de Teià, Vicari de Sant Pere, de Terrassa, Vicari de Sant Pere, del Masnou, Vicari de Sant Fèlix, de Sabadell, Vicari de Sant Pacià, de Barcelona, Vicari de Mare de Déu del Carme, de Barcelona, Vicari de la Puríssima Concepció, de Barcelona. Fou també Ecònom de Sta. Maria de Gràcia, de Sabadell, el 1934; Vicari de S. Andrés Extramuros, de Ciudad Rodrigo (dos anys); Ecònom de Sta. Perpètua de Mogoda, del 4 a l'11 de març del 1939; Ecònom de Sta. Maria de Gràcia, de Sabadell; Ecònom de Sta. Eulàlia de Vilapiscina, de Barcelona, el 8 de novembre del 1947. Rector de Sant Adrià del Besòs, el 17 de juliol del 1948.

Càrrecs no-parroquials: Director Consiliari de les Filles de Maria, de

M. D. Gràcia, de Sabadell; Vocal de la Junta Municipal d'Educació de Primària, de Sant Adrià, el 29-9-49. Assessor Local Secció Femenina FET-JONS, de L'Hospitalet, el 23-2-50; Vocal Eclesiàstic de la Junta Municipal d'Ensenyament, de Sant Adrià del Besòs, el 15 de juliol de 1955. Morí el 28 de juny de 1967, al Sanatori de l'Esperit Sant, de Sant Adrià del Besòs.

Nascut a Castellbisbal el 6 de juny de 1915 (*ca la Sra. Maria*). Fill de Domènec Elias i Canals, de Castellbisbal, i de Maria Bonilla i Martí, de Santa Oliva (Penedès). Nét de Vicenç Elias i Puig i Teresa Canals i Bofill, i de Gonçal Bonilla i Artigas i Àurea Martí i Artigas.

Per tant, el seu pare —Domènec— era cosí germà de Mossèn Samsó.

I un germà de la mare —Marià Bonilla i Martí— fou escolapi, a Puigcerdà, on morí.

Ingressà al Seminari barceloní el curs 1928-1929. Rebé el Diaconat el 7 de juny de 1941, al Seminari, i el Presbiterat el 13 de juliol de 1941, a la Capella del Bisbat. Fou Vicari de Santa Maria de Cardedeu, el 1941; Santa Maria de Martorell, el 1942; Sta Eulàlia de Vilapiscina (Barcelona), el 1945. St. Ignasi de Loiola (Barcelona), el 1946; Rector de Santa Maria, de Torrelles de Foix, (Penedès) des de l'octubre del 1948 i Encarregat, també, de la Parròquia dels Sants Pere i Fèlix, de Font-Rubí, des del 1962.

Un bon cristià de Castellbisbal, Elies Arís, va escriure que mossèn Bartomeu és «...un sacerdot sense pretensions, i amb molta caritat. Descendent de Ca n'Elies, el seu avi matern fou mestre de la població durant 35 anys, fins que va morir i fou enterrat al nostre cementiri. Fou el meu mestre durant 8 o 9 anys. Féu molt de bé a molts. Aleshores tenia un cens de 100 alumnes. Fa molts anys que mossèn Bartomeu s'està al Penedès. Actualment, serveix a l'Hospital i l'Asil de Vilafranca i també en un convent de religioses».

En efecte, des de fa molts anys s'ha dedicat també, amb bona traça i generosa dedicació, al servei pastoral dels malalts, a Vilafranca del Penedès. El seu tracte senzill i obert l'han ajudat a ser un verdader servidor de la caritat fraterna envers els aflebits i desvalguts. Això sense deixar la Parròquia de Torrelles ni la de Font-Rubí.

El 18 de febrer de 1993, l'Ajuntament de Torrelles de Foix va acordar, en merescut reconeixement, concedir a mossèn Bartomeu el títol de *Fill adoptiu* de la població. I el diumenge 2 de maig del mateix any, es celebrà festivament el nomenament. Fou l'agraïment als seus 45 anys de servei continuat a la població i a la Parròquia. Servei realitzat, sempre, amb el seu bon tarannà inquiet i nerviós, senzill i planer.

Mossèn Bartomeu Elias i Bonilla

**Joan Almirall i
Guerrero,
Congregació de
la Missió
(PP. Paüls)**

Nascut a Castellbisbal el dia 20 de juny de 1920, a *cal Joanet Casadet*, fou batejat el dia 11 de juliol per mossèn Pere Martín, Vicari. Fill de Joan Almirall i Guspí, de Castellbisbal i de Concepció Guerrero i Luna, de Mèxic.

Nét de Josep Almirall Illa, de Castellbisbal i de Maria Guspí, de Les Alujes, i d'Ignacio Guerrero i Antonia Luna, de Queretaro, Mèxic.

Antecedents familiars

La memòria popular recorda el seu pare com el *Joanet Casadet*. A començament de segle, després d'haver fet el soldat a Alacant, havia

anat a Nova-York on ja hi havia el seu germà Jaume i s'estigué un temps amb ell. D'allà anà a Cuba i, finalment, a Mèxic. Era un bon futbolista, aquí i allà. En Joanet, que de ben jove havia après l'ofici de pintor, esdevingué, gràcies al seu talent innat, un bon pintor-decorador. Una mostra d'això són algunes obres realitzades a la ciutat de Mèxic. Cada dos anys acostumava a venir de vacances al seu poble natal. Així es podia retrobar amb els seus amics, entre d'ells l'*Estevet* Sala i Cañadell (el de la Granja Royal, el bar Canaletes, l'Euskadi, President del Barça, etc.).

En iniciar-se el segle xx, va començar la llarga Revolució mexicana. Una mica inquiet per com anaven les coses, es traslladà a una altra part del país —San Luis de Potosí— on encara hi havia força tranquil·litat. Fou allà on va conèixer el senyor Ignacio Guerrero, amb qui va treballar eficaçment. Don Ignacio era una certa autoritat a la ciutat, cap d'una família benestant i pare d'una nombrosa fillada. Una de les filles de Don Ignacio era Concha, de qui Joanet es va enamorar ben aviat. Passats uns mesos es van casar. Com que la situació política no era prou tranquil·la, en Joanet, malgrat tenir a Mèxic la feina, l'esposa i una vida per davant, va veure clar que els convenia tornar a Catalunya. Va venir, primer, ell sol. Pocs mesos després anava a cercar la seva muller i venien ja a establir-se a Castellbisbal, al carrer *Vell* (Anselm Clavé).

Aquí, i en aquells anys on la immensa majoria eren pagesos, en Joanet tornà a ser el que havia començat de jove: un senzill, ocorrent i un xic bohemí pintor de parets. Poc després es feren una casa, al capdavant de la població, que dominava àmpliament els esplèndids arenys.

El 1924, pocs anys després d'arribar, quan tenia poc més de quaranta anys, en Joanet de *cal Casadet* va morir. Aleshores la seva viuda i els fills, encara ben joves, es traslladaren a viure a Barcelona. (El descriu amb molta traça el llibret de Josep Torras i Escayol: *Del meu poble. Mig segle de*

records, pàgs. 45-47). Joanet i Conxa foren pares de tres nois i una noia. L'hereu morí molt aviat. La germana també va morir, ja adulta. Actualment queden els dos germans: en Jaume, i el nostre *Juanito*.

Parlem, ja, d'ell.

Joan Almirall i Guerrero va ingressar, el 1933, al Seminari de Barcelona. El 1938, en plena guerra civil, fou mobilitzat, i pocs mesos després resultà ferit a la cruent batalla de l'Ebre. Fou fet presoner, passà mesos d'hospital i, finalment, va ser depurat. Acabat tot plegat, en Joan tornà al Seminari barceloní per estudiar els cursos de Filosofia.

El 31 d'octubre de 1943 —possiblement animat pel seu gran amic el P. Enric Padrós— ingressà a la Congregació de la Missió (PP.Paüls) a Tolosa de Llenguadoc. Acabada la seva formació teològica, fou ordenat prevere el 20 de setembre de 1947. Actualment pertany a la província religiosa de la República Malgaixa, a l'illa de Madagascar (ex-colònia francesa i molt lligada, encara avui, a França). En aquesta illa se'ls anomena *Lazaristes*, degut al seu treball amb els malalts.

Ha estat missioner en diferents indrets del món:

Algèria: Alger, Seminari Major i Menor de Sant Eugeni, el 1948. Kouba: Seminari Major, el 1952. Xile: Santiago de Xile, el 1952. Graneros: Pre-seminari, el 1954. Limache: S. Francisco, Escuela Apostólica, el 1958. Macul: Parròquia, Escuela Apostólica, el 1962. Santiago, el 1964. Macul, el 1965. Santiago: Parròquia S. Vicente de Paül, el 1968. Madagascar: Farafangana, el 1973. Beloha, el 1976. Fort Dauphin, el 1977 i Ampasi, el 1980.

La seva adreça era: B.P. 111 C.C.P. — Mission Catholique Fort Dauphin, Madagascar.

Els darrers anys missionals treballà a la leproseria d'Ampasi, prop de Fort Dauphin. Degut a les males condicions existents, l'estiu de 1990 caigué greument malalt de paludisme. Empitjorà i es complicà molt el seu estat general. Conduït a París, va ser operat amb prou bon resultat.

Des d'aleshores resideix a l'infermeria de la Casa General de la Congregació de la Missió, a París. Sortosament ha tingut una franca recuperació de salut i, pràcticament, ja té l'alta mèdica.

L'adreça actual és: R. P. Fernando Quintano. Maison-Mère. 95, Rue de Sèvres. 75006 - París.

El seu bon treball i servei a Madagascar, els seus dots musicals i el fet que hagi esdevingut el *pare pedaç* dels malalts, que el tenen com un *mag de la tribu*, a més de la difícil tasca feta durant tants anys, ja el fan somniar —ja que es troba amb les forces suficients— de poder tornar a Ampasi, on té tants amics i, sobretot, el cor posat! No és segur que ho assoleixi, però d'il·lusió i ganes no n'hi falten!

Nascut a Castellbisbal el 24 d'octubre de 1925 (*Cal Liro*) i batejat el 15 de novembre. Fill d'Antoni Augé i Domènech, de Subirats, i de Dolors Xancó i Roca, de Corbera. El *Butlletí de l'Arquebisbat* de Barcelona publicà:

«Mossèn Julià Augé i Xancó morí el dia 4 de juliol de 1984, a rel d'una intervenció quirúrgica, als 58 anys d'edat. La seva mort fou molt sentida,

**Mossèn Julià
Augé i Xancó**

A. PARR. CEB.

perquè era un sacerdot exemplar i encara jove, que podia servir encara molts anys a l'Església.

»Estudià al Seminari Diocesà i fou ordenat prevere el 31 de maig de 1952, en el 25è. Congrés Eucarístic Internacional. Dedicat a la vida parroquial, serví les següents comunitats: Vicari de Sant Pere, de Terrassa, el 1952; Vicari de Santa Maria de Mataró, el 1953; Vicari de Mare de Déu de la Bonanova, de Barcelona, el 1955; Vicari de Santa Agnès, també de Barcelona, el 1956.

»També fou simultàniament Vicedirector de la Orientació Catòlica de les Oficinistes i professor de religió a l'Acadèmia Febrer, de Barcelona.

»L'any 1970 fou nomenat adscrit a la Parròquia de Sant Joan i Sant Josep, de Mataró, i l'any 1973 fou Encarregat del barri *Juan-Antonio Parera*, de la parròquia de Sant Martí de Provençals, on realitzà una intensa activitat pastoral, sobretot entre la població de raça gitana.

»L'any 1979 fou nomenat Ecònom de Sant Martí de Provençals i l'any 1983 Rector Sant Andreu de Llaveneres, on realitzava la seva activitat pastoral en el moment que Déu el cridà al seu Regne.

»Les exèquies per Mossèn Julià foren celebrades a la Parròquia de Santa Maria de Mataró, el dijous dia 5 de juliol, i les presidí el Sr. Bisbe Auxiliar, Mons. Ramon Daumal, amb el qual varen concelebrar l'Eucaristia el Vicari Episcopal de la Zona, l'Arxiprest de Mataró i un nombrós grup de sacerdots.

»Encomanem al Senyor aquest sacerdot que ens ha deixat en la maduresa de la seva vida. Que la seva mort prematura sigui fecunda per l'Església».

Una dèria que mantingué fins a la seva mort fou el seu gran interès pel país de Jesús. Fruit d'un viatge pels camins històrics d'Egipte, Jordània, Israel i Grècia, publicà (1967) un acurat llibre: *Rutes bíbliques. Notes d'un viatge a Terra Santa*.

El recordatori de la seva mort reproduïa una poesia seva:

Espera

Cosa greu pel viador
Esperar sense esperança,
Vetllar sense companyia,
Bategar sense ressò.

És potser la vida això?
Si l'amor fos clar i puríssim,
Espera, vetlla, batega...
Vindrà l'hora d'Unió.

Nascut a Castellbisbal el 28 de setembre de 1928, fou batejat el 14 d'octubre. Fill de Joan Pi i Comellas (de *can Joan Músic*) i de Maria Pidelaserra i Closas.

Estudià al Seminari Diocesà de Barcelona i rebé el diaconat el 4 de març de 1951 a la Parròquia de Sant Josep Oriol, de Barcelona. Ordenat prevere el 31 de maig de 1952, en ocasió del 25è. Congrés Eucarístic Internacional.

Celebrà la 1a. Missa el dia del 25è aniversari del casament dels seus pares; en la mateixa celebració féu la primera Comunió una germana seva. Vicari de Sant Pere de Gavà, el 5 de juliol del 1952; St. Ignasi de Loiola de Barcelona, el 2 de novembre del 1953; Mare de Déu de Betlem de Barcelona, el 8 de juliol del 1955; Ecònom de Santa M. de la Pobla de Claramunt, el 5 d'octubre del 1956; Rector de Santa Maria de La Múnia, el 28 de febrer del 1957.

En aquesta parròquia, i degut al seu bon tarannà i aspecte rialler, es féu molt popular entre els seus convilatans, la majoria pagesos. Amb empena i bonhomia, treballà personalment per acabar el campanar.

Alguns companys preveres recorden, encara avui, que era un bon pianista i un gran entès en la matemàtica.

Una altra germana seva, Maria Dolors, que treballava en un hospital als Estats Units, poc abans de casar-se vingué a visitar els seus pares i familiars. Malauradament, ambdós germans sofriren un accident d'automòbil, del qual resultaren morts, el 14 de febrer de 1964.

Una prova de l'estima que li tenien els seus parroquians es féu evident quan, passats els anys, la seva germana petita preparava el seu proper matrimoni: perquè no marxés del poble, li facilitaren una vivenda a la mateixa població.

Nascut a Castellbisbal (*cal Vicenç Manel*) el 10-8-1931. Batejat a la Parròquia de St. Vicenç el 16 d'agost de 1931, per mossèn Lluís Brugarolas. Fill de Pere Pidelaserra i Duran i Josepa Puig i Boladeras.

Rebé el presbiterat de mans de l'Arquebisbe D. Gregorio Modrego

A. PARR. CEB.

Mossèn Ramon Pi i Pidelaserra

Mossèn Feliu Pidelaserra i Puig

Casaus, el 22 de desembre de 1962, a la Parròquia de Sant Joan d'Horta. L'endemà, 23 de setembre, celebrà la seva primera missa solemne a la Parròquia de Sant Vicenç de Castellbisbal.

Vicari de Santa Maria de Montmeló, el 5-X-1962 (1 any) i de Santa Maria de Capellades (4 anys).

Amb cèdula missional expedida pel Consell Superior de Missions, marxà per cinc anys per ajudar com a sacerdot dins l'Obra de Cooperació Sacerdotal Hispano-Americana (OCSA) a la diòcesi d'Antofagasta (Xile) el juny de 1967.

Hi estigué aproximadament uns cinc anys treballant pastoralment i amb gran encert amb els cristians xilens. Així, exercí uns mesos a Antofagasta; dos anys a la salitrera (nitrats) Pedro de Valdivia, retornant altres dos anys a Antofagasta.

Malgrat els anys passats, continua essent, com ha estat sempre, el *bon Feliu* —senzill, servicial, ple d'esperit i de bondat— per tots els qui l'hem conegut, a casa nostra i a les terres xilenes.

Mossèn Enric Olivé i Turu

Nascut a Castellbisbal (*Cal Boter*) el 18 de desembre de 1936. Fill de Josep Olivé i Mata i de Maria Turu i Campmany.

Rep el Sagrament de la Confirmació el dia 6 de juny del 1942 i fa la primera Comunió el dia 3 de juny del 1943.

Entra al Seminari Menor de La Conreria el setembre del 1949, passant després al Seminari Major, al carrer de la Diputació. Ordenat

prevere pel bisbe Dr. Gregorio Modrego a la Parròquia de Santa Maria de Cornellà, el 17 de setembre del 1961. L'endemà celebra la seva primera Missa per a la família a la cripta del Monestir de Montserrat.

El curs el passa al Convictori Sacerdotal; celebra i exerceix a la Parròquia veïna de la Mare de Déu del Remei, al mateix barri de Les Corts.

Acabat el curs, és nomenat Vicari a Sant Pere de Ribes.

Sense deixar d'estar incardinat a la Diòcesi de Barcelona, el 14 d'octubre de 1963 embarca cap a Xile, a la diòcesi d'Antofagasta.

És destinat a la ciutat de Calama pel bisbe Don Francisco de B. Valenzuela Rios. Té diferents responsabilitats: Vicari de la parròquia, encarregat dels pobles de la cordillera, professor de l'Escola de Religioses Dominiques, Rector d'algunes de les barriades més humils, Vicari de Pastoral, encarregat de les vocacions... Segueix a Calama fins a l'abril de 1985.

En aquesta data és nomenat Rector de Chuquicamata, càrrec que exerceix actualment (1997) sense deixar del tot les activitats de la Parròquia de Calama.

El 22 de març de 1992 l'Ajuntament de Calama, en reconeixement de la seva tasca evangelitzadora, de treball social amb els pobres, amb els infants, amb els ancians, etc. li atorgà la màxima distinció municipal: *La Mazorca de Oro*, ho i agraint-li el seu treball, durant més de trenta anys, en aquesta població.

En algunes ocasions en què ha pogut venir a passar unes setmanes de descans —en temps de vacances— entre els seus familiars i molts amics, ha mantingut aquell estil discret, eficaç i lúcid que fan que sigui estimat per tots els qui hem tingut el goig del seu tracte i de la seva amistat.

En algunes ocasions, amb d'altres mossens hem comentat que, probablement, els xilens «no ens el tornaran». Aquí caldrà dir, com ho deia aquell bon cristià: «Déu sobretot!...».

Religioses nascudes a Castellbisbal

Companyia de Maria (Lestonnac).

La Companyia de Maria Nostra Senyora fundada a Bordeus per Joana de Lestonnac, fou el primer orde femení dedicat a l'ensenyament i va ser aprovat pel Papa Pau V el 1607. A Catalunya eren conegudes com les *monges de l'Ensenyança*. Arribades a Barcelona el 1650, s'hi establiren definitivament el 1655. Uns cent anys després de la seva arribada, el 1758, inauguraren un important centre educatiu a Solsona. A Barcelona, i des del 1885, es troben al carrer d'Aragó 284, xamfrà Pau Claris, on hi ha la Casa Provincial. Actualment tenen una vintena de cases als Països Catalans)

Joaquima nasqué a Castellbisbal, vers el 1855 (*ca la Mònica*). Filla d'Esteve Rovira i de Mònica Brillas, que foren pares de quatre germanes: Antònia, Joaquima, Gertrudis i Mònica.

Ingressà als 22 anys —1877— a l'esmentat orde. I ho féu com a *coadjutora* (ajudant) en la tasca, primordialment educativa, que tenia —i té— la Companyia de Maria.

Va treballar sempre als col·legis de la ciutat de Barcelona. Morí el dia 8 de novembre de 1918, als 63 anys d'edat i després de 43 anys de vida religiosa.

Companyia de Maria (Lestonnac).

Nascuda a Castellbisbal vers el 1866 (*ca la Mònica*).

Ingressà el 1891 —als 25 anys— a la mateixa orde i a la mateixa casa on hi havia la seva germana Joaquima.

Les poques dades trobades no difereixen gens del que he dit de la seva germana de sang i de vida religiosa.

En produir-se el daltabaix de l'estiu de 1936, es refugià a la casa paterna de la Mare Prefecta, Teresa Vilaseca. Allí morí, de mort natural, el dia 10 d'agost de 1936, als 70 anys d'edat i 45 anys de vida religiosa.

Joaquima i Mònica eren germanes de l'àvia paterna —Antònia— de l'actual mestressa de *Ca n'Amat*, la qual havia estat alumna de la Germana Mònica, al col·legi barceloní.

Joaquima Rovira i Brillas

Mònica Rovira i Brillas

Maria Ventura i Margarit (M. Esperança) Mercedàries Missioneres de Barcelona. Nascuda a Castellbisbal el 20 de desembre de 1868 (*Cal Blai*). Filla de Blai Ventura i de Petronil·la Margarit. Féu la Primera Comunió el 1878. Ingressà al barceloní Convent de Sant Gervasi de Cassoles, als 22 anys. Rebé la Vestició el 23 de febrer de 1892 i féu els Vots Perpetus el mateix 1892. Fou Auxiliar de classes: el 1892 a Sant Feliu de Llobregat; el 1918 a Sant Gervasi; el 1920 novament a Sant Feliu de Llobregat i el 1927 a Martorell. Morí a Martorell, el 6 de març de 1950, als 81 anys d'edat i 58 de vida religiosa.

Maria Teresa Pidelaserra i Puig (M. Teresa de la Santa Faç) Carmelita del Monestir de l'Encarnació. Nascuda a Castellbisbal el 18 d'agost de 1900 (*Can Manel*). Filla de Pere i Àngela, treballadors acomodats, amb vinyes i camps de cultiu. Foren pares de: Consol, que va morir als 3 anys; Teresa; Palmira, que morí als 16 mesos, de meningitis, i Manel, parroquià fidel i membre actiu de la Federació de Joves Cristians de Catalunya, assassinat el 8 de gener de 1937.

Teresa era cosina del pare de mossèn Feliu Pidelaserra.

Va fer la primera Comunió quan tenia 12 anys i fou confirmada pel Cardenal Casañas.

Va anar pocs anys a l'escola i no tenia gaire cultura, però posseïa una ciència infusa molt preuada i una intel·ligència poc corrent. Així explicava ella mateixa la seva vocació:

«Quan tenia uns setze anys, vaig tenir afició de llegir llibres bons, en particular les cartes a Teòfila, les de Sor Margarida, etc. i vaig sentir la vocació. Aprengué també a fer oració mental, començant pel *quart d'hora d'oració*. Combregava cada dia i anava a Missa sempre que podia. Em confessava amb el Sr. Rector del meu poble de Castellbisbal, que aleshores era mossèn Hermenegild Bach, i li vaig comunicar el meu desig de ser carmelita.

»Al poc temps es va traslladar a Barcelona perquè li van oferir un benefici a Santa Maria del Mar, i al mateix temps era capellà de les Monges Rafeles.

»Vivia en una de les casetes que hi havia a l'entrada del Monestir de l'Encarnació de Barcelona, al carrer Déu i Mata, de les Monges Carmelites, i, fent amistat amb elles, els va parlar de mi.

»Vaig tenir ocasió de ser convidada a la Professió de la Gna. Maria Lluisa, i acompanyada d'una amiga hi vàrem assistir. Des d'aleshores començà l'amistat amb la Mare Priora i ens escrivíem. Tenia dificultats familiars però, pregant, vaig anar-les vencent i Déu m'ajudà, de manera que el dia dels Sants de l'Orde del Carme, el 14 de novembre, entrava al Convent, acompanyada del Sr. Rector i d'una amiga meua.

»En dono gràcies a Déu.

Gna. M. Teresa de la Santa Faç».

Animada, doncs, en la seva vocació per mossèn Ermengol Bach, que havia estat el seu rector, i després d'haver cuidat el seu pare molt malalt i una tia seva, quan aquesta va morir va poder entrar al Convent del Carmel el dia 14 de novembre de 1927. Malauradament, mossèn Bach havia mort el 1925. Per això qui va acompanyar-la al Convent fou el nou rector de Castellbisbal, mossèn Lluís Brugarolas. Va vestir l'hàbit el 16 de maig de 1928; professà amb vots simples el 19 de maig de 1929 i va fer la professió solemne el 19 de maig de 1932.

Durant la guerra civil, després d'uns dies refugiades en una casa, van poder escapolar-se a Itàlia, al convent de Santa M. Magdalena de Pazzi, a Firenze.

Retornada a Catalunya, tingué molta cura de la seva cunyada —viuda del malaurat Manel— i els seus tres nebots.

El 1943 fou nomenada consellera i Mestra de Novícies, essent reelegida per un altre trienni.

El 29 de gener de 1949 va ésser elegida Priora de la comunitat. La noia senzilla de poble, sense una gran cultura, petita d'estatura i humil als seus propis ulls, el Senyor la va posar a dirigir els destins de la comunitat durant nou anys seguits, un trienni de Subpriora i el 1961 de nou fou elegida Priora per tres triennis més, fins el 1970.

Deixà un gran exemple de servei quan serví al rebost i a la roberia del convent. Igualment ho féu quan tingué la responsabilitat de dirigir la comunitat de religioses. Destacava per l'atenció a les més joves, per la caritat viscuda, per l'amor i veneració a Maria. Havia escrit diverses i boniques poesies.

Des del març de 1991, i a causa d'una pneumònia, les seves forces van flaquejar molt. Però, zelosa com era de l'observança i de seguir la comunitat en tot, s'esforçava més del que podia.

El dimecres 3 de juliol va rebre, encara, la Comunió i la Unció dels Malalts. Va morir plàcidament el mateix dia 3 de juliol de 1991, a l'edat de 91 anys (n'hi faltava un mes i mig) i fou enterrada al cementiri de les Corts.

Tota la seva llarga i fecunda vida va ser una entrega constant i generosa al servei de l'Església. Va viure intensament l'esperit del Carmel i el va ensenyar a viure a les noves generacions de la seva comunitat.

Nascuda a Castellbisbal el 7 de març de 1910 (*cal Felip*).

Filla de Felip Comas Franquesa, de Castellbisbal, i de M. Teresa Torres Ribalaigua, de Rubí.

Foren tres germans: Pere, ja difunt; Teresa i Concepció, que viu a Martorell.

Segons ella mateixa m'ha explicat, a casa seva, al carrer del Pedró, eren força pobres i ella es posà a treballar en una fàbrica de samarretes de Castellbisbal.

Possiblement la seva vocació li va venir perquè la seva mare tenia una tia, ja velleja, a Sabadell, on l'anaven a visitar i on era atesa per les Germanetes dels Ancians Desemparats. Per altra part, a *ca la Mònica* —on

Teresa Comas i Torres, de les Germanetes dels Ancians Desemparats

ella ajudava en les feines de la casa— tenien molts llibres religiosos, vides de sants, etc. que despertaren en ella el desig i la il·lusió per la vida religiosa. Unint ambdues experiències, es decidí a entrar en la ja esmentada Congregació de les Germanetes dels Ancians Desemparats, orde que, com és sabut, fou fundada i dirigida per la filla d'Aitona (Segrià) —i que fou canonitzada per Pau VI el 1970— Santa Teresa de Jesús Jornet. Així, a Sabadell, la nostra Teresa inicià el Postulantat.

Poc després (tardor del 1935) començà el Noviciat a València, on es trobava quan esclatà la revolta del juliol de l'any 1936 i quan feia nou mesos que hi era.

Val a dir que a la majoria de religioses que es trobaven a la zona republicana les deixaren retornar als seus llocs d'origen, i així Teresa va poder anar a Castellbisbal, entre els seus. Durant un cert temps va estar a *Can Amat*, ajudant en les feines casolanes. Més tard «va anar a fer les feines de la casa a *Can Corominas* —al costat de l'estació— molt bona família (amb dos fills amagats per no anar al front!) i on va estar-hi molt bé i força tranquil·la». Acabada la contesa i, com que al noviciat valencià hi havien caigut dues bombes, les Superiores de l'orde decidiren que anés a acabar el seu Noviciat a Palència.

Segons ella mateixa recorda, malgrat que no sabia parlar el castellà (!), en una entrevista que li prepararen amb el bisbe d'aquella ciutat castellana, Teresa es va fer entendre prou bé.

Acabat el segon any de noviciat i finalitzades les obres de rehabilitació a la casa de València, hi retornà, treballant durant un any a Sueca.

Fou aleshores quan s'erigí una fundació a Igualada. I tot feia pensar que la Gna. Teresa hi seria enviada, suposició força raonada. Doncs, no senyor. La destinaren a Sabadell. Allí va rebre nombroses visites de castellbisbalencs que l'anaven a veure. Potser per aquest motiu hi estigué poc temps, ja que aviat (cap el 1945) l'enviaren a l'Asil de Banyoles.

I des d'aleshores que no se n'ha mogut més. Entenguem-nos: de quieta no n'ha estat mai ja que, si primer anava amb una tartana a cercar queviures per les masies dels voltants d'Olot i de Figueres, en unes rutes que duraven quasi una setmana, més tard es va dedicar totalment a l'atenció i cura dels ancians residents a l'Asil o Llar Santa Teresa de Jesús Jornet, amb més de cent anys d'existència, al carrer de Valls n. 67, molt a prop de l'església parroquial de la capital del Pla de l'Estany.

Actualment té 87 anys i el cap molt clar. El seu fràgil cos és ple de dolor, però manté una gran pau interior i una alegria encomanadissa.

És l'única supervivent —el 1997— de les religioses nascudes a Castellbisbal.

Elvira Rabella i Pastallé (M. Gràcia), Religioses Filipenses Nascuda a Castellbisbal el 26 juliol de 1915 (*Cal Brillo*). Filla de Joan Rabella i Margarit, i de Francisqueta Pastallé i Puig. Fou la germana gran —després d'en Jaume— de la Juanita, la Rosita i la Tereseta. De ben jove que anava a visitar una parenta seva, Neus Puig, casada

amb un ric propietari de Sant Esteve de Palautordera. Amb motiu de les seves visites i estades al poble, inicià una gran amistat amb les Monges Filipenses establertes en aquesta població del Montseny.

I sovint s'hi quedava.

I també amb freqüència l'anava a veure la Maria Puig (de *ca l'Ebenista*) i cosina de la Neus.

Amb d'altres amigues castellbisbalenques sovintejaven les seves visites al convent de les Filipenses de Sant Andreu de la Barca.

Molt decidida, ja, per la vida religiosa i per l'ensenyança, molt aviat prengué el determini, malgrat algunes reserves familiars, d'ingressar en aquesta orde, que acomplia ambdós objectius.

Entrà doncs, als 18 anys, al convent de les Filipenses, situat al barceloní barri de les Tres Torres. Amb el daltabaix de l'estiu del 1936, quan encara era novícia, els cremaren el convent. Tot i que amb d'altres companyes religioses tingué l'oportunitat d'anar a Cuba, la seva mare Francisqueta no ho va consentir.

Aleshores va viure, primer a casa la seva cosina Josefina Rabella i Huguet (actualment monja benedictina al Monestir de Sant Benet de Montserrat) i més tard a casa seva: *cal Brillo*.

Acabada la guerra, col·laborà en la recollida d'objectes de culte a Montserrat, Terrassa (i Manresa?) per al malmès temple parroquial de Castellbisbal.

El març de 1939 anà, com ja he explicat abans, amb d'altres deu noies del poble i en Torras i Escayol, a peu a Montserrat per donar gràcies a la Mare de Déu.

Era molt decidida, alegre i cantava molt bé; molt pacificadora, però excessivament escrupolosa.

Poc temps després d'acabar-se la guerra, estigué un temps al Cottolengo fins que ingressà novament al convent de les religioses Filipenses, on acabà el noviciat.

Féu la Professi6 religiosa el 26 de maig de 1940, al Noviciat que les Filipenses tenien a la població santanderina d'Unquera, prenent des d'aleshores el nom de *Maria Gràcia*. Li féu de padrina l'amiga abans esmentada, Neus Puig de Tàpias.

Residí al convent del barceloní carrer Xuclà n. 19 i més tard fou enviada a Alcalá de Henares.

Degut, potser, a l'esforç de les classes i l'estudi —amb el ròssec dels tristos records— la seva salut es ressentí. Fou una època de greus problemes i dificultats, que li ocasionaren l'afebliment del cos i de la seva salut.

Tant va ser, que els seus familiars es decidiren per anar a recollir-la a Alcalá de Henares, amb grandíssim disgust d'ella, en veure's obligada a treure's l'hàbit i deixar el convent.

Gràcies a l'interès de mossèn Joan Cot, va poder ingressar (1945) a Sant Boi, on fou ben atesa i on va tenir una innegable millora en la seva salut, fent pensar fins i tot que ja havia superat la situació. Fou el temps en

què residí de nou a casa seva. Malauradament, a les acaballes del mateix any va tenir una recaiguda, fet que motivà el seu reingrés al centre hospitalari.

Les seves forces, malauradament, anaven minvant a poc a poc. Encara ho va complicar el fet que, passats uns anys, emmalaltís de tuberculosi pulmonar. Aquesta fou la causa de la seva mort, ocorreguda quatre dies abans de fer 33 anys, el 22 de juliol de l'any 1948.

Transcripció del procés de reconciliació del Rei

Processus Reconciliacionis domini Jacobi, Regis aragonum quondam pro excessu comiso in episcopum gerundensem

Nos Jacobus Rex aragonum ad consilium et exhortacionem fratris Desiderii domini propter pecuniarii Recognoscimus in facto mutilacionis linguae episcopi gerundensis graviter excessise et matrem ecclesiam in eodem facto in maniter ofendise Animum nostrum ira et indignacio maxima perturbant propter quod dolentes contriti et humiliati a Deo et a summo pontifice eius vicario in terris veniam supliciter postulamus.

Et in signum vere contriccionis nostre promittimus quod per literas nostras patentes a dicto episcopo injuriam passo postulabimus veniam devote et per literas nostras domino pape supplicabimus quod non obstantibus literis et precibus affectuosis quas pro eiiectione eius de regno nostro direximus faciat quod ei utilius videbitur faciendum ita quod si in loco suo ipsum dimiserit gratum habebimus et pro injuria illata ecclesie gerundensis satisfaccionem faciemus alterum istorum faciendo.

Aut construemus hospitale vel complebimus abbatiam de benifazano ordinis cisterciensis jam de novo inceptam vel complebimus hospitale sancti vicencii in civitate valencie vel aliquos redditus assignabimus ecclesie gerundensis sed quod domino pape melius videbitur expedire.

Et quod multi de Regnis nostris credunt nos contra ordinem predicatorum indignatos subtraxerunt eis suam familiaritatem et beneficia, timentes se ex eorum familiaritate nostra malivolencia incururos.

Promittimus quod ad omnia loca regnorum nostrorum in quibus dicti fratres habent loca personaliter accedemus humiliter nos eis reconciliantes. Et eosdem ad nostrum amorem pristinum reducentes.

Et populo et clero earundem civitatum comuniter convocatis significabimus nos contra ordinem fratrum predicatorum in nullo esse ofensos, sed eos diligere volumus honorare et promovere et precipiemus quod idem faciant omnis nostri.

Et convocabimus curiam prelatorum et nobilium et civium regnorum nostrorum coram omnibus super predicto scelere recognoscentes humiliter culpam nostram.

Per omnem modum taliter nos humiliantes, quod sicut in magnitudine reatus materiam scandali prebuimus eisdem ita in maxima nostri humilicacione hedificacionis materiam prestabimus domino concedente. Et hoc

omnia dicemus salva semper conscientia et previa veritate. Datum valencie nonas Augusti.

Sanctissimo in christo patri ac domino et Karissimo consanguineo suo innocencio divina providencia sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici.

Jacobus dei gracia Rex aragonum maioricarum et valencie comes barchinone et urgelli et dominus montispesullani. Debitam Reverenciam et honorem.

Ex parte sanctitatis vestre literas recepimus super facto pro cuius vinculum excommunicationis incidimus quod multum grave gerimus et molestum. Quia nulla de tam juste vel injuste nobis placet nec unquam placuit tantum periculum incurrisse. Sed de illo qui nos promittit in terris vivere et regnare fiduciam gerimus pleniorum.

Quod auxilio ipsius et vestri mediantibus taliter faciemus quod onus istud ab humeris nostris relevabitur et nunquam in consimile relabemur. Et licet aliquibus verba literarum vestrarum visa fuerint aspera atque dura. tamen nos ea benigne recipimus et correccionem vestram intelligimus pro magna gratia et amore. Et sanctitatis vestre consilium sicut obediencie filius amplectentes nos semper et ecclesiam super omnia proponimus revereri.

Nec aliqua ratione a tramite ecclesie deviare vel ipsam in aliquo scandalizare. vobis grates omnimodas referendo quam fratrem Destertum vestrum pecuniarium virum providam et discretum nostris annuentes postulatis transmisistis per cujus verba persensimus quod quantum in presencia vestra persistit omnem quam comode potestis nobis paratus estis. facere gratiam et honorem unum humiliter supplicamus. quot considerantes bonam voluntatem nostram quam semper erga ecclesiam ihesu christi habuimus. nobis in presenti articulo ritis favorabilis et benigni.

Et propter hoc factum vobis non placeat quod illa ardua negocia que coram nobis dicti facti proposuit hac ratione veniant ad efectum. Nos enim propter aliquos suggestores vel maleditos contra vos in aliquo non proponimus deviare.

Cumsumus parati in maioribus negociis ecclesie et maioribus deservire. vos tamen si placuerit nos excusantes non posit perpendi ad hominibus cum propter hoc factum et infamiam subsequentem nobis servicium faciamus.

Satis enim et considerare potestis confidenter. quod circa damnum ecclesie sumus parati personam nostram proposse nostro exponere. contra illos qui eam expugnant et perturbare nituntur vobis tamen prospicientibus oportunitatem nostram et nobis non prospicientibus mortis metum.

Cui subici semper proponimus pro eviccione vestra et ecclesie libertate. Credentis in super venerabili et dilecto A.^o episcopo valentino. et dicta fratri in hiis et aliis que nobis ex parte nostra duxerint proponenda.

Nobis igitur contritis et humilitatis de tanto excessu perpetrato et humiliter sartsifacere paratis sed quod dicto fratri viva voce exposuimus sine mora mitere dignemini absolucionis beneficium expectatum.

Attendentes quod alias non monuimus nos in aliquo ecclesiam offendisse. nec dante domino decetero offendemus. Supplicamus etiam quod per eundem fratrem per quod anime nostre consuli pietate benignissima voluistis. nobis et qui nobis cum fuerint si placet absolucionis beneficium

transmittatis. visum est enim nobis quod ad viam salutis eius salutare consilium nos direxit.

Datum valencie. Nonas Augusti.

Sanctitati vestre gracionum magnificis agimus attendentes. Quod nos vestrum filium ac devotum non solum a rectitudinis adavile ecclesie pastoralis sollicitudine revocare. verum etiam ex solite pietatis affluentia karissimos viros providos et discretos episcopum camerinensem. et fratrem Desiderium pecuniarium nostrum nobis pro absolucionis beneficio misericorditer independendo. dignacione provida. mitere curavistis. unum. dominacioni nostre nec non et universis presentes literas inspecturis harum serie facimus manifestum. Quod nos Anno domini M^oCC^oXLVI^o pridie idus octobris ad locum fratrum minorem ylerdensis attendentes. In presencia venerabilium Archiepiscopi Tarracone Cesarugustani urgellensis oscensis elnensis episcoporum et aliorum prelatorum baronum Religiosarum ac secularium universa multitudine congregata.

De voluntate ac mandato predictorum nunciorum vestrarum prius excessu commiso in episcopum gerundensem. humiliter sicut domino dare nobis complacuit recognito iuxta formam debitam stare promissimus mandatis ecclesie sub prestito juramento. Qui nuncii vestri nobis in virtute juramenti prestiti mandaverunt quod in clericos vel personas Religiosas. nisi in casibus a iure exceptis decetero iniciamus vel inici faciamus manus temere violentas.

Et nos pro satisfaccione ofense commise in persona episcopi gerundensis. et in remissione peccatorum nostrorum. ipsis nuncis acceptantibus satisfaccionem obtulimus in hunc modum. videlicet quod abbatiam de benifazo cisterciensis ordinis Dertusensis dyocesis que est noviter a nobis inchoata. cum expensis nostris ad complementum perducamus. Et quod fabrice eiusdem ecclesie demus ducentas marchas argenti. et hospitali pauperum sancti vicencii de valencia quod inchoabimus assignemus sexcentas marchas argenti perpetuo in redditibus ex quibus pauperes et peregrini ibidem sustentetur et certus numerus sacerdotum et clericorum servicio eiusdem ecclesie deputetur. Et quod instituamus unum sacerdotum perpetuo in ecclesie gerundense. Qui intersit continue diurnis ac nocturnis officis. et pro nobis ad dominum intercedat.

Datum ylerde. XV° Kalendas novembris. Anno domini MCCXLVI^o

Innocencius episcopus servus servorum Dei. Illustri Regi aragonum. spiritum consili sanioris. Dum secreta cordis nostri sollicite per scrutamur. dum profunda nostri pectoris perspicue indagamus. et nos debitores aliis evidenter agnoscimus. et aliorum nos esse prospicimus creditores.

Ab illo autem bono patre familias protinus et instanter a nobis exigitur debitum qui peger profiscens. familiam suam sollicitudine nostre sub pasuit. cui talenta que credidit reddere cogimur duplicata.

Nam qui talentum sibi ad lucrum creditum propter austeritatem domini sub terra posuit. quot illud numulariis tradere metuit. signanter a domo ipsius dominus est electus.

Sed viceversa ecclesie romane sublimitas que in omnium presidencium oculis velut in specula collocatur. Nos qui sumus ad eius regimen licet inmeriti disponente domino constituti ammonet et inducit. ut ex hiis quos ex devocione divina et morum honestitate preclara. dileccionis gracia prosequimur ampliori sollicitam diligenciam et curam provigilem habeamus.

De illis autem potissime qui si quis quod absit imprecipium laberentur: nam nulli earum ex ergo ad animarum interitum properarent. Sed subtiliter intuenti mirabilis condicionis utrumque delitum apperebit, cujus hec solutio emolumenta non minuit debitoris. Et solventi concrescit magis incommodo quam suscipienti proficiat in augmento.

Quia si satisfaciamus preponenti ut diligentis propositi officium impleamus. eterne retribucionis stipenda querimus dum proficimus in salute. verum si jusu dominico nobis loco christi cuius vices in terris gerimus. reditur quod est eius emolumentum solucionis fert in tamen solventi relinquit dum nobis recipientibus non magis comodi et honoris agregetur.

Ea namque sunt omnia in verum inspicimus subjectorum levamiam que sunt honora principatus. Intellecto igitur te in venerabilem fratrem nostrum episcopum gerundensem. instigante humani generis inimico graniter excessise.

Cum inter alios mundi principes ecclesia te habent specialem propter immanitatem excessus non potuimus non dolere. ac in turbacione tua nequivimus non turbari. Et cum mundus Regnosceret te regem actenus virtuosum disimulare nequivimus. quin etiam de anime tue salute coram sollicitam haberemus.

Cum indubitanter excessus ille disimulatus inducat periculum et reprobatus remedium sempiternum. propter quod de fratrum nostrorum consilio ad te dilectum filium fratrem Desiderium de ordine minorum pecuniarum nostrum virum honestum providum et discretum cum literis nostris duximus transmitendum. ut suis exhortacionibus imo nostris. ad sinum matris ecclesie reducere procuraret.

Set sicut tuarum habebat asercio literarum et coram nobis ac fratribus nostris ipsius relacio patefent. recipiens in nuncio transmitente verba coram excellencia tua proposita gratanti animo suscepisti.

Et tam misa quam mitentis propositum serenum talamis tue serenitatis oblatum tuis sensibus plurimum placuerit. De quo gaudemus in domino tibi non modicum et gaudentes. Et quot cum leso satisfacere procurases. ad ulteriorem te satisfactam exponens. corde contrito et humiliato spiritu absolucionis. beneficium petuistis. Dedicorum fratrum consilio. Venerabilem fratrem nostrum episcopum camerinensem et prefatum fratrem Desiderium de ordine minorum pecuniarum nostrum transmitimus. Qui tibi justa formam ecclesie munus absolucionis impendant. Sperantes ut sicut fidelitate contans et dileccione sincerus actenus extitisti. ecclesie romane ac nobis devote ac fideliter adherendo.

Tua semper in posterum debant intencio dirigi. ut in divina magestatis oculis placetis per opera pietatis. Quia per hoc tibi augmentum dierum dabitur. et perennis corona glorie conferetur. De gracia quot ac favore apostolice sedis ac nostro esto securus. quot devocionis et fidelitatis tue non sumus in memores. Et in animo gerimus tue sinceritatis affectum. in benedictionibus sed dum prosequi benivolencie specialis. Datum lugduni X^o Kalendas octobris. Pontificatus nostri Anno IIII.

Noverint universi. Quod nos philipus episcopus camerinensis, et frater Desiderium de ordine minorum domini pape pecuniarius. Auctoritate domini propter qua fungimur super absolucione nobis jacobo Regi aragonum inpercienda de excommunicacione quam incuruistis. propter ofensam in persona episcopi gerundensis commisa, mandamus in virtute

a nobis prestiti juramenti. quod decetero in clericos vel personas Religiosas exceptis casibus a jure promisis, non iniciatis vel ab aliquo inici faciatis manus temere violentas.

Et acceptamus satisfaccionem quam obtulistis spontanee per ofensa predicta videlicet quod monasterio de benifazano ordinis cisterciensis per vos feliciter inchoatum dotando et hedificandotaliter consumentis. ut cum ad presentes non posint ibi plusquam XXII° monachi esse valeant ibidem XL commodo sustentari. Et quod fabrice eiusdem ecclesie Ducentas marchas argenti inpendantis. Et hospitale sancti vicencii de valencia per vos similiter iam inceptum de tot et talibus posesionibus clitetis ut reddituum sexcentarum marcharum argenti annuarum habent complementum. Et nichilominus stabiliatis de vestris redditibus unum sacerdotem. qui per petuo deserviat et celebret in ecclesia gerundense.

Datum y lerde. Anno domini MCCXLVI. XIII Kalendas novembris.

Ante absolucionem nostram coram karissimis et venerabilis ac discretis viris episcopo Camerinensi et fratre Desiderio. nunciis summi pontificis. et universa tam prelatorum quam aliorum multitudine congregata. in civitate y lerde in domo fratrem minorum episcopo gerundensi super omnibus pro quibus ofensam nostram incurreat. pepercimus puro corde. eidem decetero plenam securitatemprestantes. in cuius Rey testimonio presentem paginam sigilli nostri munimine dusimus roborandam.

Datum y lerde XVI Kalendas novembris. Anno domini M^oCC^oXLVI^o.

Noverint universi, quod nos, Jacobus, dei gratia Rex Aragonum Maiorcarum Valencie Comes Barchinone et Urgelli et dominus Montispesulani, per nos et nostros damus et concedimus ac cedimus in perpetuum deo et beato Vincencio et domui seu hospitali eiusdem sancti Vicencii Valencie.

Et vobis Jacobo de Rocha fidei notarii nostro decano Valencie et procuratori dicte domus seu hospitalis jus feudatarium totum et dominium et potestatem quod quam habemus et habere debemus, que nobis competunt in Castro de Montornes, quod pro nobis ad feudum tenetur, et contra Petrum, Eximini, filium eximini, Petri de Arenoso quondam dominum nunc dicti Castri, et contra quoslibet alios qui dictum castrum prius ipsum.

Petrum eximini tenebunt, decetero et habebunt. Ita sed quod dictum castrum teneatur decetero ad feudum pro domo sive hospitali sancti Vicencii, sicut pro nobis tenetur et procuratori seu priori dicte domus seu hospitalis, quicumque pro tempore fuerit, vel cui ipsi voluerint loco suo, detur potestas dicti castri, sicut nobis dari debet, et non aliqui alii sic volumus et concedimus nobis dicto Jacobo de Rocha, recipienti nomine et racione domus seu hospitalis predicti.

Quod ipsa domus sancti Vicencii et priores seu procuratores dicte domus seu hospitalis qui pro tempore fuerint habeant dictum feudum et partem in dicto Castro potenter sicut nos ea ibi habemus absque retentiu aliquo quod in predictis que dicte domui damus, non facimus ullo modo, sicut melius dici potest in inteligi ad comodum et utilitatem domus seu hospitalis predicti, promittentes quod predictam donacionem firmam semper habebimus et tenebimus. et non contraveniemus. nec aliquo contravenire permitemus aliqua racione. mandantes firmiter dicto. Petro. Eximini et omnibus aliis qui post ipsum dictum Castrum habebunt. quod teneant dictum Castrum ad feudum. pro domo sancti Vicencii predicti, sicut ipso

pro nobis tenent. et inde donent partem procuratori seu priori dicte domus qui pro tempore fuerit. quamcumque et quociescumque ab eo fuerint requisiti. sicut eam tenentur nobis tradere atque dare.

Datum ylerde XVII kalendas julii. Anno domini MCCLXXVIII. Signum Jacobi Dei gratias Regis Aragonum Maioricarum et Valencie, Comites Barchinone et Urgelli et domini Montispesullani. Testes sunt R. de Monte Cathena, G. R. de Monte Cathena, Garcias Ortiz de Azagra, Jacobus de Ceruaria, Berengarius de Podio Viridi. Signum Bertolomei de Porta qui de mandato domini Regis hoc scripsit et clausit, loco die et anno prefixis..

Coram nobis Jacobus Dei gracia Rege Aragonum Maioricarum et Valencie, Comite Barchinone et Urgelli et domino Montispesullani. Accessit Jacobus de Rocha sacristia ylerdensis et procurator domus seu hospitalis sancti Vicencii Valencie et proposuit coram nobis nomine dicte domus. quod illam donacionem quam feceramus de dominio et proprietate Castri de Monttornes. regni Valencie. Deo et Beate Marie et beato Vincencio ac dicte domui in perpetuum ratam habentes dignaremur confirmare et iniungere. Petro Eximini filio eximini. Petro de Arenoso. quondam tenenti dictum castrum quod ipsi Jacobo de Rocha ut procuratori dicti hospitalis et nomine eiusdem prestaret homagium et fidelitatem sed usaticum Barchinonis et sibi attenderet et obediret ac faceret racione dicti Castri. ea que vasallus domino suo racione feudi facere tenetur. Qui dictus, Petrus. Eximini. opponens se postulacioni jam dicte dixit.

Quod hoc facere non tenebatur. nec donacio facta dicte domui seu hospitali per nos valebat ut pote quot non poteramus dominium nostrum quod habebamus in dicto Castro conferre in maiorem dominum. Dicens etiam quod quoniam nos mandavimus jurari a richis hominibus et militibus Regni Valencie. Infanti. Petro. filio nostro quod post obitum nostrum atenderent eidem. et ipsum pro domino haberent. ipse. Petrus. Eximini fecit homagium et juramentum. dicto infanti. Petro. filio nostro sicut alii dicti Regni. et sicut non tenebatur racione eiusdem feudi. duobus dominis servire. vel duos dominos inde habere.

Super quibus Nos Rex predictus consilio habuimus cum fratre A^o de Castro novo magistro milicie templi. et Ferrando Sancii. Jacobo de Ceruaria. G. de Cervelion. Petro Martini de Luna et Geraldo de Aquilone. et cum aliis pluribus richis hominibus et militibus ac juris peritis terre nostre. Quorum consilio habito. sic dicimus volumus et mandamus quod dicta donacio omni tempore firma persistat prout in carta jam a nobis facta continetur tanquam valida et que valere debet et valet tam sed jura quam sed usum Catalonie et regnum Valencie.

Cum dicta donacio non poset dici collata in minorem set pocius in maiorem. videlicet in dominum et Beatam Mariam Virginem. et beatum Vicencium. ob remedium anime nostre. Et anime preferende sicut omnibus rebus. Et hoc dicimus non obstante contradiccione dicti. Petri. Eximini. precipientes et mandantes eidem. Petro. Eximini. quot decetero prestat et faciat fidelitatem et homagium dicto. Jacobo de Rocha ut procuratori dicte domus seu hospitalis et ei tamquam domino dicti Castri et suis sucesoribus procuratoribus seu prioribus dicte domus sive hospitalis qui pro tempore fuerint.

Pro quo sive quibus ipsum in feudum tenet et tenere debet atendant et obediat fideliter sicut nobis facere tenebatur. Absolventes eundem. Petrum.

Eximini a juramento et fidelitate et homagio que nobis feceret racione castri predicti ac ipsum etiam absolvimus a sacramento et fidelitate et homagio si qua fecerat sive prestiterat ut supradictum est infanti. Petro superius memorato. Lata sententia apud Cervaria. VII° ydus novembris. Anno Domini M^oCC^oLXVIII^o, presentibus nobilibus Jacobo de Cervaria, G^o de Cervilion, Petro Martini de Luna, Geraldo de Aquilonis, et Alberto de Lavania, legum profesore et aliis pluribus.

Signum Simonis de Sancto Felicio, scriptoris domini Regis. Qui de mandato eiusdem hoc scripsit et clausit, loco die et anno prefixis.

Qui omnia pretereunt preter amare Deum et per ea que oferuntur Deo edificatur ad gloriam paradisi idcirco Nos Jacobus Dei gracia Rex Aragonum Maioricarum et Valencie. Co.... Urgelli et dominum Montispesullani. Attendentes nos elegisse nostri septl.....monasterio Populeti, per Nos et nostros ad honorem Omnipotentis Dei et.....pro anima nostra. ac parentum et sucesorum nostrorum damus oferimus et concedimus Domino Deo et Beate Marie. et Monasterio Populeti et nobis fratri, Berengarius abatti et conventui eiusdem Monasterii et nostris sucesoribus in perpetuum. Castra nostra et villas de Compos, et de Viciania et de Monte Falchona et de Timor el de Palyerols, cum castlanis et militibus ac aliis hominibus ac mulieribus habitantibus et habitatoris ibi. et cum terris et terminis suis. heremis et populatis et cum aquis et aqueductibus et furnis ac molendinis. et montibus. pratis et pascuis. atque planis et aliis suis pertinenciis universis. et cum redolitis et exitibus ac proventibus et aliis nostris juribus universis et cum jure feudali et dominacione. ac aliis omnibus omnino et singulis que in dictis castris et villis et terminis suis habemus. et habere posumus et habere debemus quocunque jure, racione modo vel causa.

Ita videlicet ut predicta omnia et singula castra nostra et villas. cum omnibus supradictis habeatis vos. et dictum Monasterium et vestri sucesores in perpetuum sine aliqua retencione quam in predictis non facimus quoquo modo ad vestras omnimodas voluntates. Salvo tamen quod predicta castra et loca sint et remaneant semper monasterii antedicti. Et ea nos nec vestri sucesores. non possitis vendere nec alienare.

Nos autem mandamus dictis castlanis et militibus et hominibus omnibus dicatorum Castrorum et villarum quod vobis faciant homagium et juramenta fidelitatis, et vobis decetero atendant. sicut suo domino naturali. et respondeant de omnibus de quibus nobis respondere tenentur. Nos enim absolvimus eos ab homagio et fidelitate ac juramento quibus nobis tenentur. ipsis tamen facientibus ea vobis. Datum Algecire XIII° Kalendas augusti. Anno Domini M^oCC^oLXX^o sexto.

Signum Jacobi Dei gracia Regis Aragonie Maioricarum et Valencie Comitis Barchinone et urgelli et domini Montispesullani. Testes sunt Guilelmus de Rocha folio, Fortuuus de Veriga de Podio, Fortunius de Mae Justicia Aragonie, C.....de sancto Vincencio. Jacobus episcopo Oscensis.....sancti Felicio, qui mandato domini Regis predicti hoc scribi.....prefixis.

Aquesta és la transcripció dels documents «...que pude encontrar eu nuestro Archivo Histórico Nacional (...). Forman parte del Proceso de reconciliación del Rey, y llegaron al Archivo procedentes del de Poblet...»

(...) «Existen hoy en el Archivo Histórico, sección de Códices y cartularios, núm. 212, fol. 57v* hasta 31».

Això és el que escrivia Víctor BALAGUER, i publicava a l'Apèndix del seu llibre *Las ruinas de Poblet*, editat a la Impremta de Manuel Tello, Madrid 1885, pàgines 376-394.

Transcripció de la carta de la sacramental reparació de la Dotalia de l'església parroquial de Sant Vicenç de Castellbisbal. Diòcesi de Barcelona. Any 1167

«Hoc est exemplum bene, et fideliter Barcinone sumptum, a quodam Publico et Auctentico Testimoniali Insero(?) in pergameneo exarato tenoris sequentis.

»Equitatis ordo docet et justicia exigitur ut si quis per incuriam seu per megligentiam vel alis quodlibet casu suam perdiderit scripturam vel quodlibet sibi dixent fuisse ablatam si testis qui in eadem sententia subscriptus ad huc supertestes extiterit per ipsum poterit coram iudice omnis ordo scripture perditae reparari quod si testis ipse qui eadem scriptura se subscripsit mortuum esse contigerit tunc si legitimi et cognitores seperti fuerint alii testes qui in eadem scripturam se dicent vidisse et omnem textum vel firmitatem eidem veriplure plenissime nosse similiter publica iudicium investigatione per eorum testimonium ille qui scripturam perdidit poterit suam reparare et percipere veritatem qua propter nos videlicet Joannes presbiter de Castro Episcopali et Gullermus Amati et Petrus Amati legum scito sequentes ne nostra taciturnitate deperat quod perire non debet juramus pariter et testificamur per Deum vivum et verum in personis Trinum et in deitate unum super altare sancti Felicis martyris quod est constructum in ecclesia beatorum martyrum Justi et Pastoris que ecclesia sita est infra meschia urbis Barcinone quod olim casu contingit ut in ecclesia sancti Vicentii de Castro Episcopalis nocte ignis accensus est qui partim bona ecclesie comburit videlicet calicem argenteum et omnia indumenta sacerdotalia et pannos se ricos atque lineos et omnia instrumenta scripturarum ecclesie sive aliorum multorum videlicet cartule universe huius ecclesie scilicet dotalium huius ecclesie que fuerat facta atque ipsa predicta ecclesia dedicata ab episcopo Guilaberto cum suis canonicis cum universis suis decimus, primitiis et cum universis alodiis suis in diversis locis positus et decimum molendinorum et decimum olivarum per totum terminum Castri Episcopalis et alias scripturas de emptionibus alodiis huius ecclesie quod est similiter in diversis locis positum, et alias scripturas que erunt in predicta ecclesia per comendationem repositae Continebatur quidem in ipsa dotalia ecclesie totum decimum et primitiam de omni alodis quod episcopus habet in dominio in termino Castri Episcopalis et decimum et primitiam de illo alodio Guillelmi de Castrovetulo»//

//«et dictum alodio quod Ecclesia habet in diversis locis de termino Castri Episcopalis; decimum et primitiam etiam huius Ecclesia S.Vicentii, et omne decimum olivaria, quo sunt vel erunt in termino Castri Episcopalis et decimum molendinorum, qui sunt quinquae; et in molendino den Guisol, tertium partem, quam Dalmatius Amati, et filii suis dederunt Ecclesia S.Vicentii de Castro Episcopali in mense Mayi, tertium partem,

decimum olivarum dederunt predicta Ecclesia Berengarius Bregon, et Bremundii Guisol; omnem alium decimum de alodiis jam dictis de molendinis dederunt seniores Castri Episcopalis, et Episcopus predicta Ecclesiae. Predicta continebatur in ipsa Dotalia universa sua alodia, qui in diversis locis sunt posita. Primum habet predicta Ecclesia S.Vicentii alodia in ipso plane Sti.Quintini ante Rocham de Drach cum suis afrontationibus, unde accipit medietatem agrarum et decimum et primitiam, et habet quinque partes in illo Manso, ubi manebat Amatus Johannes, quas habet predicta Ecclesia per donationem filiorum suorum sicut in cartula, quae aviserunt, tunc continebatur scriptum, et Mansum de Ansolphes cum suis terminis, et pessiam unam terra, quam Gondevalius Rector dedit predicta Ecclesie in qua super Johannes presbiter habet Mansum constructum cum columbariis, et ividem, unde habet predicta Ecclesia decimum per donationem seniorum, et habet predicta Ecclesia subtus domum Antonio Bossati petiam unam terra quod est alodii huius Ecclesiae, et inde accipit decimum, supradictus Gondevalus Rector dederat predictae Ecclesiae illam quo etiam terra, et castam quo hinc cremata fuit, et habet predicta Ecclesia petiam unam terra eri eam plantatam, quam bocant rotrindam(?), quam Bisco dimisit in suo testamento, et in loco vocato ad collum agrarum, et decimum, et primitiam; apud Pruneres habet mansum, quem vocant de ipsis Fixis, cum suis terminis; unde accipit predicta Ecclesia suum agrarium, decimum, et primitiam; ad collum de Bernad, habet predicta Ecclesia petiam unam terra culta, et herema, unde habet suum agrarium, et decimum, et primitiam; et habet predicta Ecclesia in ipso plano de Cortada petiam dicta alodii, quod se tenet a ineri die cum alodio Episcopi, ab occidente in ipsa Carrera qua ? ubique; a oriente in tenedone de Podio Oriol; a circio in manso, et in loco ? ad Clapers, et mansum quod fecit Petrus Bernardi, et Petrus Guillelmi, qui fuerit presbiteri huius Ecclesie; quem mansum Domprius Olegarius Archiepiscopus dedit eis, et hanc Ecclesiae; et iuxta mansum habet predicta Ecclesia vineas, quae sunt Episcopalis; unde Episcopus habet charhum, quos Presbiter semper laborat; et habet predicta Ecclesia alodium juxta mansum huius, quod Ecclesia emit de Senioribus, die in carta, qui fuit cremata; continebatur et habet ad Tumalech petiam unam alodii, cum.... et habet predicta Ecclesia mansum, qui fuit Gondoballi Rector cum suis terminis, unde ipse Gondoballus Ros dabat annualim tunc predicta Ecclesiae quatuor de per centum, quos Dalmatius Amati habet eo in predicto manso, et persolvebat eo huic Ecclesiae; et Gerallus Gondeballi dumsit huic predicta tascham de omnibus laborationibus huius mansi, ende Olivariis Paculul tenere, et habebatur ipsum mansum cum suis terminis per Ecclesiam Sti.Vicentii, et per ejusdem populum, unde daret semper ipsam fideliter de omnibus laborationibus, et de Olivariis et ipsorum quatuor denarios, remanserunt de predicto molendino de Guisol, et de ipso alodio in ipso plano Sti.Chintini in ipsa donatione, quam Gondeballus Rector fecit de supradicta petia terrae, q. est juxta mansum de Ansolphas, et de vinets Episcopalis, et de illa donatione Guillelmi Geraldii, et de manso Gondoballi Rector habebat predicta Ecclesia suas cartulas q. tunc fuerunt crematae»//

//«Preterea habet predicta ecclesia sancti Vicentii suos terminos de sua

parochia ab oriente in Rubi a meridie in ipsa riera de Rubi ab occidente in termino Castri Vetulo et in riera de Covent a circio in terminis de Voltrera et in riera de Maluchs et in termino de Huiastrel.

«Infra istas predictas afrontaciones habet predicta ecclesia suam totam parrochiam in suas primitias et decimas et suam alodium et suum salpas et omnia sua jura ecclesiastica.

«Qua propter nos testes prelibati videlicet Johannes presbiteri de Castro Episcopali et Guilelmus Amati et Petrus Amati quia vidimus et audivimus omnem textum scripturarum est superius dictum est et ipsam firmitatem plenissime novimus de ipsa dotalia huius ecclesie sancti Vicencii quem Episcopus partim cum suis canonicis firmaverunt et maxime pars clericorum sive laicorum similiter firmaverat cum suo die et anno simul assignato et alias scripturas de alodis huius ecclesie ut supra notatum est coram Petro de rivopolleto vicario ordine fungente et coram Arnaldo presbitero vicario..... iudicis et aliis testibus clericis et laicis ut inferius enarrate sunt in iam dicto altari iuvando fideliter reparamus et nulla fraus a nobis ? impressa est nobis seientibus.

«Facta est autem hec scriptura reparationis II idus novembris anno XXXI Regni Regio Ludovici Junioris

«S+ Joannis presbiteri. S+ Guillelmi Amati. S+ Petri Amati.

«Nos huius scripture et reparationis testes et juratores sumus.

«S+ Petri presbiteri. S+ Michaelis. S+ Guilelmo de Sancto Jacobo. S+ Guillelmo de sancto Justo. S+ Guillermi filii Guillermi Amati. S+ Raimundi levite. S+ Petri Rivopolleto vicem iudicis fungentis. Nos testes huic sacramento presentes adsumus.

«S+ Arnaldi Presbiteri qui hoc scripsit cum litteris suprapositis in linea XXXX die et anno quo supra.»^{1,2}

¹ A. E. B. Arxiu del Vicariat de l'Església de Barcelona; J. MAS, *Notes inédites IX*, pàgs. 151-152. És un text incomplet. Sortosament es guarda tot sencer (vegeu la nota següent).

² A. PARR. CB. Carpeta *Vida parroquial*, foli manuscrit solt (sembla ser una còpia de mitjan s. XVIII, autoritzada per mossèn Campillo).

UN MIRACLE DE LA MARE DE DÉU DE MONTSERRAT A UNA NOIA DE CASTELLBISBAL

El P. Anselm M. Albareda, monjo montserratí i anys més tard cardenal a Roma, és qui ens forneix la informació entorn d'un miracle montserratí escrit en el segle XII:

«La vigília del Naixement de la Verge, a la tarda, arribà a l'església de Montserrat un pagès del poble de Benviure. Portava la seva filla baldada, amb les cames entumides, que no podia bellugar. El pare conduí la noia al peu de l'altar; amb plor fervent i amb prec ardent invocava la protecció de la Mare de Déu per tal que hagués misericòrdia d'ell i de la seva filla. No trigà gaire a obtenir el que amb tant d'ardor demanava, puix que al cap de poca estona la noia s'estremí de cap a peus, cridà i xisclà fortament —alguns que estaven a prop declaren haver sentit en aquell instant un gran cruiximent d'ossos— i restà sana del tot, davant la concurrència que plorava de joia i lloava Déu. L'endemà, la que el dia anterior havia estat conduïda a pes de braços, retornà a peu cap al seu poble en companyia del seu pare, lloant i glorificant Déu amb gran alegria». (De la *Història de Montserrat*, d'Anselm M. Albareda; sisena edició, revisada i ampliada per Josep Massot i Muntaner; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1977, pàg. 134).

La primera reacció en llegir aquest esdeveniment fou, és clar, d'una gran sorpresa. Aquest desconcert, però, anava acompanyat de dues qüestions molt importants: quin és aquest poble de «Benviure»? I també, d'on havia tret el P. Albareda aquesta informació del miracle?

Respecte al primer interrogant, en els dos capítols inicials ja s'ha esmentat que Castellbisbal s'havia anomenat antigament —si més no, des

de les acaballes del segle x fins ben entrat el segle xi— «Bene vivere». Això donaria peu a creure que el text esmentat es podria referir a un miracle obrat a una noia de Castellbisbal. De fet el topònim «viure» i «ben viure» es troba en diferents indrets de la nostra terra (Alt Empordà, Conca de Barberà, Berguedà, La Segarra). I a la GEC es pot llegir que «Benviure» era un nucli format al voltant del castell de Benviure, al municipi de Sant Boi de Llobregat, sota l'ermita de Sant Ramon. Si fem cas d'aquesta darrera afirmació, la història se'ns podria escapar de Castellbisbal. Amb tot i això, no és del tot clar que a Sant Boi hi hagués el «castell de Benviure». Un dels millors estudiosos del tema és del parer que més aviat es podria tractar d'una torre que, encara avui, es conserva en bastant bon estat.

Carreras i Candi, en canvi, afirma molt categòricament que «lo castell de Benviure no era altre que lo de Castellbisbal». És a dir, que la primera pregunta (on és el poble de Benviure?) resta en un cert dubte i oberta la qüestió, tot i que ens agradaria moltíssim que el primer historiador que va tenir Castellbisbal—Francesc Carreras i Candi—tingués la raó en afirmar-ho tan rotundament. L'opinió personal del sotasignant s'inclina també a afirmar-ho. M'ho fa pensar el fet d'haver-se mantingut, com ja he dit, el nom de «Ben Viure» referit a Castellbisbal fins a les acaballes del segle xi. Recordeu que el text que ens ocupa és escrit durant el segle xii, és a dir, uns anys després del que apareix en el document que estem comentant. També és probable que es refereixi a la nostra població si es té en compte la proximitat geogràfica de Montserrat. I potser és per això que en el text es llegeixi que «...retornà a peu cap el seu poble en companyia del seu pare...». Respecte a la font d'on el P.Albareda féu la descoberta del miracle, sortosament és ben clara. L'Institut d'Estudis Catalans —a la Secció d'Estudis Romànics II— publicà el 1950 un interessantíssim i molt ben documentat treball del també monjo montserratí P. Cebrià Baraut: *Les cantigues d'Alfons el Savi i el primitiu liber miraculorum de Nostra Dona de Moutserrat*. «Entre el reduït nombre —afirma Baraut— de santuaris peninsulars n● compresos dins els límits del seu reialme, Montserrat és l'única advocació catalana de la Mare de Déu recordada per Alfons X de Castella en la seva magna col·lecció laudatòria de les *Cantigas de Santa Maria*».

Hom es pregunta: com arribaren aquests fets miraculosos al rei castellà? Fent un extracte del minucios treball de l'autor esmentat, es troben varies possibilitats: la primera seria l'extraordinària atracció que representava Montserrat, no només per als romeus catalans sinó que, sobrepassant el Pirineu, havia esdevingut un centre de romiatge per a multitud de pelegrins d'Europa en ruta vers Sant Jaume de Galícia o bé per a d'altres que, des d'aquí, es dirigien vers Roma i Terra Santa. Aquests haurien estat els primers divulgadors dels fets esdevinguts a la «Muntanya-serrada», els quals s'haurien inclòs en els repertoris de joglars i trobadors de la cort reial. També seria possible que el rei Alfons en tingués coneixement gràcies a la seva vinculació familiar amb el Rei Jaume I *el Conqueridor* (recordeu que el rei *Savi* s'havia casat amb la seva filla Violant) i, per tant, no seria estranya la seva coneixença més directa dels fets. I cal tenir pre-

sent que durant els anys 1274-1275, fent camí vers el sud França per entre-vestir-se amb el papa Gregori X, Alfons arribà a Barcelona pels volts de Nadal del 1274; que el dia 6 de gener de 1275, data de la mort de sant Raimon de Penyaforç, assistí al sepeli del sant i que romandria encara a la ciutat fins a les acaballes del mes de gener. A més, és cert que Jaume I estimà i visità el famós Monestir i que els miracles de Montserrat eren coneguts i mencionats a la cort barcelonina: el mateix Rei català els mencionava ja en un privilegi, signat el 20 de juliol de l'any 1218, a favor del venerable Monestir de la gloriosa Mare de Déu santa Maria «que Déu exorna i il·lustra amb miracles continus». El pas d'Alfons per Catalunya, de retorn de l'entrevista papal, no fou pas ràpid. Cap a les darreries de setembre de 1275 arribà a Perpinyà, des d'on seguí cap a Girona i Barcelona. I és indubtable la relació del rei *Savi* amb Montserrat, si més no per una escriptura del 9 de novembre del 1275, escrita des de Vilafranca del Penedès, d'on sortiria vers Saragossa, on es recorda del Monestir de Santa Maria de Montserrat a favor del qual promet de dotar convenientment una capellania en el regne de Múrcia quan hagi arribat al terme del seu viatge de retorn. Fins i tot és possible que l'esmentat rei conegués alguna col·lecció escrita dels miracles montserratins. Des del segle xii existeixen referències documentals dels fets extraordinaris esdevinguts al Monestir; també és comprovat que, des d'aquesta època, hom començà a recollir-los en llibres destinats a perpetuar-ne el record. És indubtable, però, el bon coneixement que el rei Alfons *el Savi* va tenir dels fets que ens ha tramés en «les Cantigues i el *Liber miraculorum* de Montserrat». El text original llatí, del qual ja hem llegit la traducció catalana del P. Albareda, diu:

«IN PRIMIS DE QUADAM MULIERE CONTRACTA. (...) *Quadam igitur vespera que die Genitricis natalis precedit, advenit quidam rusticus de castro (quod) Benevivere dicitur, causa orationes ad prefatam ecclesiam, deferens secum filiam suam contractam, ita ut tali eius matibus inhereret inseparabiliter; quam in conspectu multitudinis que tunc aderat, exposuit ante sacrum altare Matris Dei, cum lacrimis et gemitu cepit vehementer invocare Beatam Dei Genitricem, ut sibi et filie sue iam dicte misereretur; et quia fideliter peccat celeriter inpetravit. Statim enim puella cepit tremere, noces et fletus emitere, nam a circumstantibus, ut asseriebant, fragor in ossibus eius audiebatur. Que mox sanata est, videntibus cunctis qui aderant, et pre gaudio fletibus et glorificantibus Deum. Puella vero que alienis manibus vespere adducta fuerat, in crastinum suis pedibus ad propia, cum patre laudans et glorificans Deum, cum omni alacritate reversa est. Gloria et honor perhennis sit Christo et Spiritui Sancto, et laus et eius Genitrici.»*

En resum, queda clar el miracle. És igualment clara la fiabilitat del seu narrador. El dubte inicial per esbrinar on cal situar el «*castrum Benevivere*» resta encara obert i sense una resposta concloent. Queda imprecís que el fet succeís a una noia castellbisbalenca i no es pot afirmar de manera definitiva, tot i que és molt versemblant; per això n'he fet esment. Penso que és adient situar i numerar aquest primer apèndix amb el número 0.

I

APÈNDIX

DONACIÓ DE RAMON
DE CASTELLBISBAL

**Acta de donació de tot el delme del Mas Puculul, feta per Ramon de Castellbisbal a favor del rector del dit terme.
30 d'octubre del 1226.**

(Aquest és el document més antic que existeix a l'arxiu parroquial)

«In nomine Sancte et individue trinitatis. Pateat cunctis quod ego Raimundus de Castro Episcopali per me et per omnes meos successores bona / ac spontanea voluntate ob remedium anime mee et parentum meorum et omnium fidelium defunctorum dono et offero et in presenti trado et dono domino deo el beate / marie virginis et ecclesie Sancti Vicentii mar-

tiris de Castro Episcopali in manu Petri presbiteri eiusdem ecclesie totum meum decimum quod ego habeo et acci- / pio et accipere debeo et antecessores mihi habuerunt et acceperunt in manso Petri Puculul, et in omnibus pertinentiis et tenedonibus meis et in pagesies qui / mansum est alodium dicte ecclesie et est in comitatu barcinone in termino Castri Episcopalis in parrochia dicti Sancti Vicentii loco prenunciato in separa- / tis et divisis locis. Dictum decimum integritè scilicet meum directum totum de omnibus rebus de quibus decima dari debeat in toto dicto manso et in omnibus / pertinentiis et tenedonibus et pagesiis suis dono et offero dicte ecclesie et cum hoc perpetuo instrumento valituro trado in domino ad bene te- / nendum et possidendum omnique tempore possidendum et expletandum per alodium franchum liberum et quietum absque ullo meo merumque retentu et sine ulla diminu- / tione sicut melius dici et intelligi potest ad bonum intellectum ad omnes voluntates dicti clerici eiusdem ecclesie faciendas ad utilitatem et honorem / ecclesie. Ego vero et mei post me faciemus dictum decimum tenere et habere possidere et expletare dicte

ecclesie et servientibus suis omni tempore in pace / contra cunctos homines et feminas earum clericus dicte ecclesie et omnes successores eius semper teneantur orare deum pro animi mea et parentum meorum sive / omnium fidelium defunctorum. Si quis contra hanc scripturam ad dirumpendum venerit neque dictam donationem frangere temptaverit in ira dei omnipotentis veniat / et cum iuda proditore in inferno partem accipiat et anathema fiat es postea hec donacio firma permaneat omni tempore. Actum est hoc II kalendas / novembris anno domini M^o C^o C^o X^o V^o I Sig + num Raimundi de Castro Episcopali qui hoc laudo et firmo. Sig + num Dalmaçii de Ferris. Sig + num / Johannis de Trullio. Sig + num Guillelmi de Solaro. Sig + num Dalmaçii de Albareda. Sig + num Raimundi de Pedrinol. Sig + num Geraldii de Ca- / radello. Signum Bernardi acoliti +. Sig + num allium teste in cuius posse firmanunt predicti testes.

»Sig + num Guillelmi presbiteri et clerici Sancti Andree qui hoc scripsit die et anno quo supra.»

(Mn. Leander Niqui Puigvert, transcrit el 1979)

En el llibre sovint esmentat de Francesc Carreras i Candi *Lo Castell-Bisbal...*, en el Vè. document que transcriu i que és datat el 1189, el primer dels signants és un tal «pucululli de trui». Sembla prou clar que és una referència als coneguts *trulls* (premsa de vi, o molí d'oliva). És interessant perquè és quasi contemporani al document parroquial i és una activitat molt pròpia de Castellbisbal.

També apareix al segle xv, essent el cognom d'un poeta català: Franci Joan Puculull.

Mossèn Garriga, que fou Rector de Castellbisbal durant el primer terç del segle xviii, feia esment que el Mas Pucurull (o Mas Pocull) «és propietat d'en Margarit de Fontanillas», important nissaga de la població.

Actualment aquell «Mas Puculul» és inexistent a Castellbisbal. O potser existeix, però amb un altre nom. O tal volta existeix encara en un altre terme municipal proper, però això ho desconec.

EXCURSIÓ DEL PAPIOL A TERRASSA PER CASTELLBISBAL, L'11 DE NOVEMBRE DEL 1888

(Assistència dels Srs. Barallat, Carreras i Candi, Catarineu i Palau)

«En lo primer tren de la via de Tarragona (tres quarts de sis) sortiren de Barcelona arribant al cap d'una hora al Papiol, poble de la vora del Llobregat que tindrà uns 1.100 habitants.

«Com eix poble era ja conegut de la Associació per la excursió efectuada a 29 de abril de 1877, no fou objecte de detinguda visita sa iglesia y sepulturas, quinas inscripcions en hermosos calchs forman part del Museu de la nostra pertinencia.

«Lo Sr. Rector actual, persona amabilíssima y complacent, nos ensenyá la Rectoria, castell inespugnable que fou, a l'any 1877, quan hi anaren nostres companys, del qual lo Sr. Rector d'allavors ni'ls deixá passar del dintell de la porta. Apart de sa pintoresca situació en lo més alterós del poble, quasi junt al Castell, disfrutantse lo delitós panorama que s'ovira d'aquell; no conté la Rectoria gran cosa de notable: un curiós escut d'armas esculurat en la pedra damunt la entrada y en la que hi volen veure-hi los vehins l'anagrama de *Papiol* representat per una rodona o *pa*, un *pi* y un bras de mola o sia la simbolisació del *oli*; i un petit treball escultorich, segurament del segle XVI, enclavat a una de les parets interiors, representant Jesús en la creu. No'ns pogué mostrar lo cálzer del segle XVI per estar exposat a la Secció Arqueològica de la Exposició de Barcelona. Hi ha algun retaule y quadros de merit.

«La Rectoria se suposa, y quasi ho venen a confirmar las parets exteriors, que fou en altre temps part integrant del Castell. Eix últim deixarem de visitar-lo per ésser reconegut en la excursió de 1877.

«Eren dos quarts de nou quan empreniam a peu la marxa cap a Castellbisbal, comensant per un camí de carro que passa junt a can Minguet y als onze minuts arriba a un torrent, y remontantse pochs passos, se gira a mà esquerra per camí de ferradura. Allí comensan las vinyas que ja no's deixan fins a Castellbisbal. Als cinch minuts de pujada, trobantse una bifurcació de camins s'agafa lo de l'esquerra. Ja dalt del turó lo poble y castell de Papiol se presentan estesos a mitjorn, blanquejant al ponent las

casas de St. Andreu de la Barca ab lo castell de Sant Jaume dalt de la serra. Lo Llobregat atravessa eix panorama, presentanli magestuosa grandesa la imponent muntanya de Montserrat. Lo camí passa aquí per junt a unas escletxas del terror que semblan formades per las ayguas y d'eixos esborranchs se'n troban sovint en lo restant de camí.

«A las nou y cinch minuts arribavan a la carretera de Rubí, pel indret de *ca'n Canals*, remontantla, tenint a son devant envers al N. la silueta de St. Llorens de Munt, fins lo primer camí carreter de la esquerra, lo que se segueix; y atravessant als cinch minuts la riera de Rubí, entraren ja en lo terme de Castellbisbal y a sa barriada de Santa Rita, coneguda vulgarment també ab lo nom del Canyet. Es de moderna construcció, y la constituheixen 20 casas afilerades habitadas per pagesos o comparets, calculanhi unas cent personas.

«Lo país que atravessaren está format de petits turons, seguits y ab gradació d'aument, així es que lo camí es relativament penós, a lo que hi contribuheix la falta completa d'arbrat, necessari per apartar la monotonia de tanta vinya y terra rojenca. La pujada que's pren al eixir de Sta. Rita conduheix en direcció al NO. davant de *ca'n Pedrerol de Dalt* distantne uns cinch minuts d'ahont s'ovira ja al enfront Castellbisbal guardat d'espalllas pel Montserrat. A un quart de *ca'n Pedrol*, junt al mateix camí de carro seguit, hi ha *ca'n Pere Amat*, qual nom se llegeix per duplicat damunt la porta d'entrada y en un bonich picaport modern, de ferro.

«La vista cansada de lo arit d'eix terror, se esplaya en la contemplació del Llobregat y sas frescas voras, vegentse proper lo congost de Martorell.

«Als deu minuts eran ja en lo poblat de Castellbisbal. Lo rellotge assenyalava las deu menys set.

«Es població d'uns 800 habitants situada en país montuós però fèrtil; se conserva encara algun bosch dels molts que abans cubrian sas serras y que han fet pas als ceps, constituhint lo ví una de las principals produccions.

«Lo Sr. Rector los rebé amablement mostrantlosi tot quan conté la iglesia parroquial de St. Vicens, llavors tancada per ésser més de las dotze. Es eixa iglesia construhida probablement en lo sigle XVI, de forma ayrosa per sa alsada, y consta d'una sola nau y d'un bras pera capella del Sagrament. Dels altars sols se pot esmentar lo major, del Renaixament, en que's vehuen entallats en fusta varis passos representant lo martiri de St. Vicens. Está posat damunt d'un socol de pedra una mica esculurat. Lo altar del Santíssim Sagrament es construhit de poch baix la acertada direcció de nostre consoci l'arquitecte Sr. Casademunt, a quin zel en pro de la restauració de la iglesia se deu lo hermós dibuix d'alguns dels moderns altars. Llástima de pinturas que tapan interior y exteriorment la pedra de la iglesia, ab evident segell de mal gust. Lo campanar enmarletat y poch alt está també pintat ab igual desacert.

«La historia d'aqueix poble se remonta als primers temps de la Reconquista. D'abans se sab solsament que'ls bisbes visigoths d'Égara (Terrasa) tenian en eix lloch una possessió coneguda per "Castrum

Episcopi". Quan lo bisbat d'Égara reconstituït al estar lo país en poder dels Comtes de Barcelona, desaparegué el 1027, segurament eix Castell passaria a propietat dels Bisbes d'eixa Ciutat, ja que en document que consta en la rectoria, se cita que essentne bisbe Guislabert a l'any 1167, feu donació al Rector, d'aquell ab sas propietats. Eixa breu ressenya dona sobrada mostra del origen de la població, que ja racionalment se desprén de son nom.

»L'escut de la vila que usa l'Ajuntament en son segell, dona d'aixó cabal idea per los atributs episcopals damunt d'un castell: empero lo Rector en lo de sa parroquia, denotant ésser las propietats del castell de sa pertinença a despit del títol de la vila, substituïu la crossa i mitra, per lo bonet de capellá.

»Avuy dia, construcció d'aquell temps que denoti la existencia d'un castell, cap no'n resta. Lo poble, que a voltas conserva en sa tradició recort de lo que desapareix, dona nom de Castell a la que també ne diuen capella de St. Vicens, y es lo mes propi.

»Pintorescament assentada en un puig a abdos cantons d'ella dos montículs de fluixa terra l'arresseran y protegeixen. Está situada a deu minuts escassos del poble, en lloc avansat en la conca del Llobregat, y de voras escarpadas que la fan assequible tan sols del costat de la vila. Com a capella no es pas notable; construcció del segle XVII o XVIII sens cap detall interior ni exterior digne d'esmentarse. Mes com a posició estratègica no podia ser lo lloch millor escullit, dominant com se dominan d'aquell alterós cim, desde lo pont de Molins de Rey al congost de Martorell, ab los caserius de St. Boy, St. Andreu de la Barca y Papiol y las serras vehinas, y pel cantó de Montserrat, los pobles del Bruch y Ullastrell. En la proximitats de la capella, no hi trobaren cap resta de paret o torre, y si tan sols un mur groixut en lo que s'assenta una de sas parets laterals.

»No restantlos res més a ferhi a Castellbisbal, llogaren una tartana y a dos quarts de duas emprenían la ruta per un camí carreter que era més que dolent. Als tres minuts veieren a la esquerra lo cementiri, obra novella, profusament cobert dels simbólichs xiprers. Al arribar a *ca'n Costa*, o sian deu minuts més amunt, dominaren part del Pla del Panadés, a l'esquerra, al que s'afegí lo del Vallés en la oposada quan passats altres vuyt minuts embocaren lo *coll de Baixells*. A las duas de la tarde havien deixat a *ca'n Elias*, y als deu minuts passaven propet de *ca'n Ganyadell*, gran masía que dona nom al camí aquell, caracterisant la llarga filera de finestras en lo pis superior dessota lo teulat. En eixa regió hi restan encara boscos de pins, despullas dels molts d'altre temps.

»Deixaren lo camí de carro pera entrar en la carretera nova, que sols fa tres anys es oberta al trànsit entre Martorell y Tarrassa, davant la fita que assenyala lo kilòmetre 8. Eran ja tres quarts de tres. A fi de lliurar de las pedregadas a las vinyas d'eixa encontrada de que'n son molt castigadas, se veuhen en lo mes alt de la serra, pals de ferro ab moltas puntas, que seguint la teoria del parallamps, estan destinats a descarregar d'electricitat a la atmosfera, evitant així la formació de la pedra. En lo kilòmetre 9 hi ha

la masía de *ca'n Amat* y's veu a un quart lo poble d'Ullastrell falaguerament plantat dalt de la montanya. A las tres eren enfront la fita coneguda per *creu dels tres Batlles* per ésser partió dels tres municipis de Rubí, Ullastrell y Tarrassa, tenint a l'esquerra dalt del serrat a *ca'n Costa de Montagut* y a *ca'n Palet d'Ullastrell*. Vuyt minuts més, y havian ja atravesat per complert las alturas que divideixen las somrisents valls del Llobregat, de las que forman l'aixut Besós, ovirant en encisador panorama a alguns pobles del Vallés ab sas pintorescas montanyas, descubrintse a sos peus los passeigs y carreteras y las enlayrades xemeneyas, de la sempre creixent ciutat de Terrassa.

»Poch tardaren a trobar lo 11 kilòmetre, y en seguida y forta baixada, a tres quarts de quatre hi arribaven donant per acabada la excursió, no sens visitar de pas los monuments de la antigua Egara».¹

¹ *L'Excursionista*. Bolletí Mensual de la Associació Catalanista d'Excursions Científicas, 30 novembre 1888. Volum III (1887-1891), pàgs. 202-205.

III

APÈNDIX

UN VICARI CAMINADOR I
MOLT MUNTANYENC

CLAU PIRELLI / FOTOGRAFIC DE L'EC. JEAN ROLLAND

Mn. Jaume Oliveras
al pic del Mulleres.

Jaume Oliveras i Brossa va néixer a La Garriga el 13 de gener de 1877, essent fill de Salvador Oliveras Llobet i de Paula Brossa Reixach. Féu els primers estudis a Granollers, on anava i tornava a peu cada dia.

El Montseny, Puiggraciós i el Bertí, foren el lloc de les seves primeres excursions, encara prop de la casa pairal.

Va ingressar l'any 1892, als quinze anys, al Seminari de Barcelona; rebé el Diaconat a Castellar del Vallès el 6 de juny del 1903 i el Presbiterat a la Parròquia de la Mare de Déu de Betlem, de Barcelona, el 18 de setembre del 1903. Cantà la seva primera Missa al seu poble natal, el 27 de setembre del 1903. Segons

breus però interessants notes autobiogràfiques, sabem que «Va estar-se (a casa seva) esperant que l'enviessin a una parròquia fins el dia 1 d'agost del 1904 en què fou nomenat Vicari de Castellbisbal on estigué fins el juliol del 1905, en què fou destinat a la Parròquia de sant Antoni de Vilanova i La Geltrú, on va quedar-se fins el el novembre del 1908.

»En aquesta data s'encarregà de la Presó de Dones, mentre ajudava mossèn Pedragosa a fundar el Patronat de Protecció a l'Infància».

Val la pena aturar-s'hi una mica i conèixer qui era l'esmentat mossèn: Mossèn Josep Pedragosa i Monclús, que fou condeixeble de Vidal i Barraquer i de Pla i Daniel, i que havia estat batejat per Santiago Rusiñol amb el títol excels de «l'amic dels pobres», consagrà la seva vida als joves marginats. Tot just inaugurada la Presó Model, mossèn Pedragosa s'oferí

com a capellà de la presó. I descobrí la necessitat de treballar, principalment, per la reinserció dels joves delinqüents.

Així, cap al 1905, acollí entre vuit i dotze nois a casa seva mateix, al carrer de la Portaferrissa 13, 3r., amb el propòsit de crear un clima familiar que afavorís el seu creixement personal i el sentit de responsabilitat dels seus actes i de la seva conducta.

El novembre del 1910 aconseguí de portar la «seva família» al carrer del Carme, a l'antic convent de les Mínimes, ocupant uns amples locals. Començava així la seva època de plenitud.

Mossèn Pedragosa veia l'origen de la delinqüència i de la marginació dels joves en la desestructuració de les famílies i es proposava de suplir aquest dèficit creant-ne per a ells una de nova. «La família —deia— és el suport de tot sistema d'educació moral i social». La seva «Casa» no tenia tallers: cada jove anava a treballar fora. Sí que podien tenir a casa classes de música, grup teatral propi, esports i un cafè obert, com totes les activitats de la «Casa», a tots els joves del barri. Tampoc no tenia Capella pròpia. En arribar el diumenge, els joves acudien a les parròquies de l'entorn, sense cap control. La majoria participaven de la vida litúrgica de la parròquia dels Sants Just i Pastor, de la qual Pedragosa era beneficiat. I per damunt de tot això —és a dir, per ajudar a llur creixement cristià— planava el seu testimoniatge i el seu contacte personal amb cada jove.

Uns altres aspectes en els quals mossèn Pedragosa fou un innovador foren la recerca de treball per als invàlids així com la venda de cupons per cecs que tanta volada havia de prendre en el futur.

La guerra civil va significar, pràcticament, el final de l'obra de mossèn Pedragosa. I si ell pogué amagar-se i salvar la vida, la seva «Casa de Família» va ser ensorrada a causa d'un bombardeig. Això, a més d'altres inconvenients amb què topà, el portà a retirar-se a l'Asil Duran on era molt estimat. Va morir, oblidat, el 25 de juliol de 1957, als 76 anys, un mes i mig abans que el seu col·laborador, el nostre mossèn Jaume Oliveras.

Aquestes notes biogràfiques són un resum dels articles del bisbe auxiliar Dr. Joan Carrera, publicats a *Catalunya Cristiana* (del 28 de març al 18 d'abril de 1996).

Ens cal reprendre el fil que he deixat.

Mossèn Jaume, «el desembre de l'any 1910, passà a ocupar el càrrec de Prior del Seminari Major de Sacerdots jubilats, on va romandre fins l'octubre de 1917.

(Per comprendre bé el que més tard seguirà, cal retenir una data: el 27 de juliol de 1916).

«El mes d'octubre de 1917 anà, amb les degudes llicències, a la Diòcesi de Sant Tomàs de Guaiana (Venezuela). Allà fundà la Parròquia de la Mare de Déu de Betlem, a Tumeremo (aquesta missió no tenia capellà estable des del fatídic 1817, quan els indis exterminaren els missioners caputxins catalans). Esdevingut aquest territori Vicariat Apostòlic, mossèn Jaume passà a la Diòcesi de Cumanà on estigué fins el mes d'octubre de 1925 en què, amb permís del bisbe, retornà a Catalunya.

»Des d'aleshores treballà en l'Obra de Propagació de la Fe (o com diu ell, de "propagandista missional"). El dia 1 d'abril de 1931 és nomenat Ecònom de la nova Parròquia de Santa Teresa del nen Jesús, a la barriada de Gràcia. Col·loca la primera pedra del futur temple el dia 3 d'octubre de 1931, i el 15 de juny de 1933, el bisbe Irurita beneeix la capella provisional.

»El mes d'agost de 1936 es pogué fer escàpol cap a l'altre bàndol, fent de capellà de segona línia del Terç de Requetès de Nostra Senyora de Montserrat.

»El 3 de febrer de 1939 retornava a la seva parròquia; el dia 7 de juny del 1942 es cobria el nou temple que fou inaugurat el dia 3 d'octubre del mateix any.

»El 1944 s'incardinà, novament, a la diòcesi barcelonina. El 1948 fou nomenat Rector. Morí a les 3 de la matinada del dia 6 de setembre de 1957; les seves despulles resten al peu de l'altar major de la parroquial per ell fundada».

Quan mossèn Jaume ja passava dels 70 anys, exposava una senzilla i intencionada petició al senyor Bisbe:

«...*expone que conviniéndole reparar sus fuerzas tomarse unos dias de descanso en clima de gran altura y teniendo ya probado que le va muy bien el valle de Benasque y el de Bielsa... por unos quince dias...*» (any 1948).

«...*Expone que conviniéndole reparar en algo su bronquitis crónica pasar unas tres semanas en clima elevado de alta montaña entre las poblaciones de Canfranc y Benasque...*» (any 1949).

«...*Expone que para reparar su salud y encontrar un poco de descanso en sus actividades agotadoras, todos los años pasa unos quince dias en el alto Pirineo Aragonés, valles de Vio y Benasque...*» (any 1950).

Si us heu fixat, encara als 73 anys demanava permís per anar a Benasc. Per què aquesta dèria —repetida per tercera vegada— d'anar a la mateixa vall pirinenca?

Mossèn Jaume era soci, des del 1910, de l'avui més que centenari Centre Excursionista de Catalunya. I abans he esmentat una data: 27 de juliol de 1916. Molt possiblement, un dels dies més decisius en la seva vida. Ell ja era, en aquells anys, un expert coneixedor i l'iniciador de diverses vies d'ascensió al massís de les Maleïdes. Havia pujat (24-7-1906) a l'Aneto (3.404 m) fent la primera ascensió per l'anomenada, després, *via dels descalços* amb mossèn Antoni Arenas i fent el descens —també en primera absoluta— per la Cresta de Llosàs. El 1910, també a l'Aneto, féu la primera ascensió nacional, per la cara nord, sense passar per l'anomenat *pas de Mahoma*.

El 27 de juliol de 1916, mentre es preparava la inauguració del refugi de la Renclusa, prevista per al dia 5 d'agost, ascendí, amb el guia Josep Sayó i els alemanys Adolf Blass i Eduard Kröger, a l'Aneto per la via normal. Sobtadament, es girà una tempesta que els obligà a marxar del cim. Quan estaven passant el famós pas foren atrapats pels llamps i fulminats els dos primers esmentats! El rellotge assenyalava les 10'15 hores.

Fins quatre dies després no pogueren, a causa del mal temps, anar a recollir els cossos d'aquells companys. Mirem com el mateix mossèn Jaume ho anotava, de manera molt resumida, en el llibre-registre del cim de l'Aneto:

«El dia 27 de juliol de 1916 pujarem l'Adolf Blass, l'E. Kröger i el firmant amb el guia Josep Sayó, i al poc d'ésser al Pic, ans de posar aquí la firma, un llamp ens deixà aombrats, fugint tot-seguit a passar el Pont de Mahomet. Durant el Pas, aní a la davantera, acompanyant al senyor Kröger, i dos llamps més ens donaren fortes sotragades, fins que, en saltant el Pas del Cavall, un tercer llamp me féu caure a mi, deixant sense esma el meu company. Vaig aixecar-me tot d'una, no havent caigut al fons per miracle, i tot-seguit acabarem de sortir del mal pas, anant-nos a tirar sobre la neu, puix els llamps continuaven i l'electricitat ho feia moure tot.

»Passat el fort de la tempesta, torní sol enrera per veure què s'eren fet els nostres companys, els quals no responien a la nostra veu.

»Esfereït, els vaig trobar estimbats a la primera canal que, en començant el Pont de Mahomet, es troba al cantó de Vallibierna. Examiní detingudament els cossos, trobant greus ferides en llurs caps i adquirint la certitut que tots dos, o sigui els desgraciats Josep Sayó i Adolf Blass, eren del tot cadàvers. Amb el cor oprimat, baixàrem amb el senyor Kröger cap a La Renclusa a donar la trista nova.

»Déu els tingui en sa glòria.- Pic d'Aneto, 31 de juliol de 1916.

»Jaume Oliveras, Pvre.»

Degut a la gran estima que tenia al guia de Benasc, Josep Sayó, mossèn Jaume va escriure una àmplia ressenya al Butlletí (setembre del 1916) del C.E.C. i poc després (gener del 1917) un petit llibre de composició molt acurada i que es vengué a benefici de la família Sayó: *Els llamps de la Maleïda*, obra que de seguida es féu famosa i molt llegida pels muntanyencs. En complir-se el primer aniversari, el C.E.C. féu col·locar una creu de ferro al lloc de l'accident, que fou beneïda pel sortós sobrevivent.

Complint la promesa que féu en salvar la vida, dos mesos després d'aquell aniversari, mossèn Jaume marxà, com he explicat, a Amèrica.

Mossèn Jaume era, com ja he dit, un expert i valent muntanyenc. Havia escalat al Gran Encantat —prop d'Espot— l'agost del 1910 i el 9 d'agost del 1911 assolí l'encara més difícil Encantat Petit. El mes d'agost del 1915 pujava al Bisiberri Nord i el 1917 s'acomiadava del seu Pirineu ascendint al Mont Perdut i al Posets.

En retornar de Venezuela el 1925, anà de nou a la Renclusa i des d'aleshores fins el 1935, cada 5 d'agost, festa de la Mare de Déu de les Neus, celebrava l'Eucaristia a la petita capella que ell mateix havia fet construir, aprofitant una antiga cova, ben a prop del Refugi de la Renclusa.

Si feia bon temps, pujava a l'Aneto a besar la creu que s'havia col·locat en l'indret on el llamp havia mort els seus dos acompanyants.

L'agost del 1940, acompanyat de mossèn Jaume Surià, que també procedia de les missions c' Venezuela, pujava de nou a la Renclusa. Tenia 63

anys i nous desenganys l'esperaven. La imatge de la Mare de Déu de les Neus havia estat profanada i mutilada. Els caps de la Mare de Déu i Jesús foren guardats per la viuda Sayó i la resta de la imatge, el seu gendre, el gran guia Antonio Abadías, l'havia amagada no gaire lluny de la capella. Gràcies a aquests bons amics, els dos mossens pogueren retornar la restaurada imatge al seu lloc.

Als 72 anys d'edat, el 8 d'agost del 1949, mossèn Jaume Oliveras portà a terme la darrera ascensió al pic d'Aneto. Hi havia pujat una trentena de vegades per diverses vies. El 12 d'agost del 1951, en el curs del campament hispano-francès de La Renclusa, celebrà la Missa a la seva estimada capella, mentre s'aixecava la gran creu d'alumini del cim de l'Aneto, davant la qual oficiava l'Abbé Lefranc.

El 5 d'agost del 1954 mossèn Jaume, després que des del 1940 havia acudit cada any a la Renclusa a celebrar la festa mariana, s'acomiadà definitivament d'aquells paratges celebrant la darrera missa a la capella pirinenca.

El 23 d'abril del 1930 el Centre Excursionista de Catalunya li havia lliurat la «Medalla d'Or» corresponent al 1929. I la «Federación Española de Montañismo» li lliurà la Medalla de plata al Mèrit Esportiu, l'any 1946. Ho tenia ben guanyat!

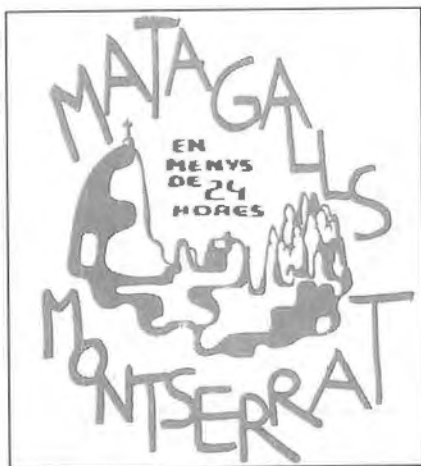
Però...

He encapçalat aquest apèndix amb uns mots que, encara, no he explicat. O si més no, ho he fet a mitges. Perquè la faceta muntanyenca de mossèn Jaume ja ha estat suficientment explicada. En canvi, allò de caminador...

Cal recordar el que abans s'ha dit: el dia 1 d'agost del 1904 havia estat nomenat, finalment, Vicari. I Vicari, precisament, de la parròquia de Sant Vicenç de Castellbisbal. Per fi podia exercir el seu servei ministerial.

La llarga espera d'alguna parròquia—quasi onze mesos—ens podria fer creure que hi devia anar immediatament, oi? Doncs no. Hi ha indicis que ens fan creure que hi arribà una setmana més tard. Vegem-ho?

De Montseny a Montserrat en una jornada

«¿Què els diré, jo que no escric mai, als amics del *G. E. Joventut Catalana*, que em demanen un article per al número extraordinari del seu butlletí? I després de molt pensar, la portada del butlletí ve a despertar en ma memòria un record de quan era jove i anava a Montserrat a peu. Anar a Montserrat a peu no és pas res de l'altre món, però anar-hi des del Montseny i en un sol dia, ja és un "rècord" que no sé si el jovent d'avui seria prou fort per batre.

»El 4 d'agost farà 25 anys. A les 8 del vespre arribàvem a la Creu de Matagalls i prop mateix del cim trobàvem la tenda parada per passar la nit entafurant-nos dintre d'una migrada brolla de faig. El cansament de la jornada ens feu dormir totseguit, però a les dues de la matinada ens despertàvem mig gelats; i en veure que un troç de lluna transpuntava les Agudes i anava escampant arreu sa esblaimada llum, anàrem a prendre comiat de la Creu de Matagalls.

»Cap a ponent, lluny, es veia el cim de sant Llorenç del Munt fita de nostra projectada ruta i més lluny amb prou feines s'albirava la silueta del Montserrat terme d'aquesta ruta i tot escatint si hi arribariem o no, eren dos quarts de tres quan empeniem el camí.

»Aquest es desfà tan depressa que els objectes passen pel costat nostre com una visió; el gran pagesiu de sant Andreu de la Castanya, la roureda i caseriu de Collformic, les fagedes de les vessants de la Castanya, els trèmols, brucs i ginestells del Pla de la Calma, tot passa vertiginosament fins que arribem a l'antiga església romànica de la Mora. Allí contemplem embadalits el paisatge: una aurèola rutilant volta la creu de Matagalls i els cims propers; les ombres van fugint del sot d'Aiguafreda i de la plana de Vic i el sol daura bellament els cims de sant Llorenç i Montserrat.

»Del caire de la Calma hom s'estimba amb mitja horeta al fons de l'Abancó, deixa enrera el molí, els pous del gel i el forat de Bigues i a les set ja es troba sentat a taula, al caseriu de l'Abella prenent amb gran delit l'esmorzar encarregat el dia abans per aquella hora en punt.

»Mitja horeta i ja estem pujant cap als cingles de Bertí. Aquells cingles són un conglomerat de fòssils que tempten nostres aficions geològiques, però no hi ha temps per a perdre, i sols fem els honors d'una parada a la Font d'en Tres Quarts que es troba prop del cim del grau i ens ofereix, de franc, un bon refresc que acceptem ben agraïts.

»Com una exalació travessem el Pla de la Garga sense camí ni carrera; els pagesos que hi treballen sospenen la feina i apuntalats amb l'aixada ens miren estranyats, les dones surten per les portes i finestres d'aquells caserius i es criden l'una a l'altre convidant-se a contemplar el misteriós espectacle de dos capellans que anaven mig volant per aquella plana com si el diable s'els en portés. ¡No ens podiem entretenir a explicar-los que volíem anar de Montseny a Montserrat en una jornada!

»Amb pocs moments saltem a la Carretera de Sant Feliu a Centelles sobre el quilòmetre 10. Vuit, setze, vint-i-quatre minuts i ja som al quilòmetre 7 on hi ha una dressera que guanyant un quart, porta a la mateixa carretera prop del pont de la riera de Sant Miquel del Fai sota el poblet de Sant Quirze Safaja que es destaca riera amunt sentat al cim d'un turonet de roca.

»En aquella riera ens alleugerim prenent un bany de peus, i empenem un camí a la dreta baix la paraula d'uns pagesos que ens diuen que seguint aquell camí torrent amunt, trobarem totseguit la carretera de Sant Feliu a Moià prop del Coll de Poses. No ens han pas enganyat, doncs, ben aviat arribem a l'Hostal del Coll de Poses on contractem un jove que ens acom-

panya fins a Gallifa per una dressera esquerpa que hi porta amb tres quarts.

»A Gallifa hi ha també una dressera que guanya la collada sense fer els zigs-sags de la carretera i es així que a les tres de la tarde podem fer cap al poble de Sant Llorenç Savall i entrar a l'hostal per a que ens donguin dinar.

»De gana no en tenim pas gota, però ens caiem de decandiment.

»L'hostaler de Sant Llorenç, en Ramon Olivé, va dir-nos que fins a Montserrat hi havien vuit hores llargues i fou llavors quan començarem a veure la cosa negra. De nit, per camins del tot desconeguts no ens podiem pas fer il·lusions de reeixir amb la nostra empresa: agafar la tartana (llavors no hi havien automòbils) i embarcar-nos prosàicament cap a Barcelona constituïa per a nosaltres una derrota ignominiosa. —¿No trobaríem un guia que ens acompanyés?— En Ramon Olivé va respondre'ns tot sornagué que a Sant Llorenç tothom anava a Montserrat dirigint-se a Terrassa i agafant allí el tren que hi portava amb tota comoditat. Ell havia fet aquest camí muntanyes a través vuit anys enrera però veia molt difícil recordar-lo ara.

»Què va haver dit! Tan l'arribarem a importunar que a l'últim consentí en acompanyar-nos i a les 5 de la tarde empeniem la pujada de Sant Llorenç del Munt pel camí del grau cap a la Font del Ovis. Camí esplèndid si no l'havéssim hagut de fer a marxes dobles per aprofitar la llum del dia. Més, així i tot, ja era a posta de sol quan guanyàvem la cova del Drac i malgrat no entretenir-nos gens a can Ruti i baixar a la Barata com una roca que s'estimba, ja puntajava algun estel quan arribarem al sot.

»La Barata a n'aquella hora d'estiu era un formiguer de gent que prenien la fresca amb bulliciosa gatzara. Més tard sapiguérem que la gatzara s'havia acabat de sobte i que durant el sopar no es parlava d'altre cosa que d'aquells fantasmes que havien passat, baixant a rodolons de Sant Llorenç i enfilant sense perdre alè el camí del coll de l'Alzina. Els que no ho havien presenciats acusaven als altres de creure en bruixes i ànimes en pena però el fet és que tothom estava preocupat i aquella nit s'atracaren bé totes les portes.

»Nosaltres mentrestant enfilàvem a tota màquina el Coll de l'Alzina preocupats d'arribar-hi ans no fos negra nit. Ho fou malgrat tot, mes, logràrem veure encara una mica la silueta del Montserrat amb una llumeneta al mig que no sabérem pas si era del Monestir o bé del Hotel Marçet. Aquella llumeneta ens donà sempre la direcció a seguir i a les nou érem a l'Ubach, a les deu a Rellinàs i a les dotze a La Bauma. Però d'ensopegades, caigudes i camellades no en volgueu més.

»El "sereno" de la Bauma, home molt servicial i simpàtic ens arreglà per compassió una mica de sopar i donà acolliment al nostre guia que es despedí de nosaltres prometent que seria la primera i última vegada que es deixaria enredar. Nosaltres tot restant-li molt agraïts procuràrem recompensar-li com cal l'inapreciable servei que ens havia fet, i emprenguérem l'última etapa.

»L'excursió de nit que tan deliciosa trobàvem a la matinada, no ho era pas tan a l'últim. Sortírem de la Bauma agafant la via del tren, i com dues

màquines pujàrem cap el Monestir sens donar-nos consciència de on érem, ni que feiem ni de res. Semblava que la força de la inèrcia ens fes caminar i així serien les dues de la matinada quan arribàvem dalt, suats, plens de pols i carregats de son, deixant-nos caure sense esma sota les alzines de la font fins que ens despertà el brugit de la gent matinera i anàrem totseguit a donar gràcies a la nostra Patrona d'haver-nos permès realitzar una gesta tan descabellada com l'anar de Montseny a Montserrat amb una sola jornada.

»Va semblar-nos que la Verge ens mirava amb cert aire mig rialler mig compassiu com dient-nos: «*Que Déu vos faci bons*».

»Jaume Oliveras, Pvre.»

Fins aquí la narració de la primera travessada del Montseny a Montserrat. Però ens podem preguntar: si el dilluns dia 1 era nomenat Vicari i el dijous 4 el trobem al Matagalls i el 5 fent camí cap al Montserrat, no es pot pensar que el dissabte dia 6 reposarien tot el dia de la caminada i el diumenge 7 arribaria a la nostra Parròquia de Castellbisbal?

Amb això no he pretès altra cosa sinó descriure que la primera i magnífica travessada Matagalls-Montserrat (i des de fa alguns anys repetida per alguns castel·lbisbalencs, descendents dels antics feligresos de mossèn Jaume) fou feta per un Vicari de Castellbisbal, molt caminador!

IV

A P È N D I X

RECTOROLOGI I VICARIOLOGI DE CASTELLBISBAL

Rectorologi

Guerau	1157
Bernat	1168
Berenguer	1240
Pere Dalmau	1280
Guillem Despiells	1303
(a) <i>Guillem de Poca sang</i>	
Berenguer Santiferi	el 1312
Mateu de Castanya	- 1332
Berenguer Roig	2/X/1332
Bernat de Pont	8/VIII/1335-1338
(<i>El 15-XII-1335 el bisbe l'anomena</i> <i>Executor dels drets del bisbe</i>)	
Joan Solsona	1/1340
Pere de Camps	1/II/1343
(<i>Canonge</i>)	
Joan Duran	1352
Berenguer Mascaró	1352
(<i>Canonge</i>)	
Ramon Romeu	1357
Nicolau Terrada	1364
Pere Cirera	-1371
Grau Sorell	1371
Antoni Moragas	1377-1398
Miquel Bofí	1398
Antoni de S.Feliu	22/IV/1399-1401
Pere de Casadevall	1401-1428
(<i>com a Casa Devall al 1404</i>)	
Tomàs Bertran d'Esparraguera:	12/V/1428-1435
Bernat Perelló	
Jaume Català	7/VIII/1441
Rodrigo de Calasorra	1446-1447
Galceran Darrada	18/IV/1451
(<i>Sacerdot Segorb</i>)	
Miquel Sala	19/VII/1451
F. Juliol (?)	16/VI/1452
Francesc Pi	VIII/1454-1455
Antoni Dalmau	IV/1455
Francesc Juliol	1457-1459
Bartomeu Berenguer	19/I/1459
F.Aspinalt	3/VI/1459
Antoni Roig	4/IV/1472
Antoni Rubí (?)	1479
Joan Badia	
Domingo Albecar	6/X/1483-1513
Martí Garcia	
(<i>Canonge Barcelona</i>)	

Vicariologi

Pere de Chipriana	8/III/1516
Joan Serra	2/VII/1517
Joan Solsona	1522
(<i>Canonge</i>)	
Fr. Constantí	28/IX/1534
Miquel Joan Xiquot	8/I/1540-1568
(<i>És absent, el supleix:</i>)	
Guillem Agrifol	1549
(<i>Econom</i>)	
Montserrat Coll	1565
(<i>Econom ?</i>)	
Miquel Xiquot	IX/1566-1576 ?
Jaume Rialp	16/VII/1572-1581
Joan Ribot	21. XII. 1584-1592
Gaspar Miró	14.X/1593
Antoni Carmona	4/I/1603-1606
Baltasar Florensa	1607-VIII/1611
Jacob Janer	1615 - 1635
Francesch Farreras	el 20. XI/1636 i 4/II/1637
(<i>Econom</i>)	
Pere-Francesc Folquer	V/1637-1639

Pere Monclús	el 4/VIII/1553
Guillem Pomes	el 31/V/1573 i 6/I/1575
Joan Sola	29/III/1575 i 5/II/1576
Bertran Busach	IX/1577 i
(<i>Arrendador-Vicari</i>)	11/IV/1579
Andreu Puig	el 8/VII/1579 i 12/VII/1582
Salvador Borrell	30/XII/1581 i 20/IX/1590
Jaume Saleta	9/XI/1582
Pere St.Hilari	1.XII/1583 i
(<i>Arrendador-Vicari</i>)	26/IX/1584
Andreu Sastre	el 10/II/1585 i 21/XI/1585
Joan Casses	el 14/X/1593. 2/III/1595. 15/III/1605
Francesc Vall	6/VIII/1595 i 10/V/1598
Jaume Frigola	16/IV/1598 i 23/V/1599
Pere Burgues	5/XI/1600
Gabriel Brunet	
Thomàs Cartella	3/VII/1604
Guillem Arjo	8/I/1606
Pere Pau Morlans	28/I/1607
Josep Mallart	23/XI/1608
Joan Guerau	2/II/1611
Climent Audet	17/XII/1617
Steve Canyadell	7/X/1618
(<i>Beneficiat Sabadell</i>)	
Antoni Salva	1620 i 25/IX/1630
Cosma Clanxet	16/IX/1624 i 10/I/1627
Joseph Osset	10/II/1627
Jacinto Llopis	IV/1629
Bernat (?)	20/IX/1632
Antoni (?)	23/I/1633
Joan Casali	6/XII/1634
Joan Ripoll	9/II/1637
Jaume Cortada	24/III/1639

Bartomeu Salvany	1647-
Joan Bosch	27/IV/1648-1657
Jaume Mallol	VII/1658-V/1685
Pere Llorens	15/I/1686 (†) 24/VIII/1711
Jaume Solas (<i>Ecònom</i>)	
Joan Garriga	4/XI/1711-1733
Baldiri Soler Roura	7/III/1733-1756
Tomàs Codina (<i>Ecònom</i>)	2/IV/1756
Agustí Fages	22/VI/1756 -30/IV/1779
Isidre Guiu Gallifa	10/X/1779- (†) 17/VIII/1791
Pere Masferrer (<i>Ecònom</i>)	11/XI/1791
Bonaventura Dalmases	3/VII/1792 -28/II/1803
Joan-Pau Ribot	11/V/1803- (†) 1/I/1811
Aleix Carreras	1/I/1811 -22/II/1815
Pau Sagau Galceran	10/II/1815- (-) 13/VIII/1838
Llorenç Masip (<i>Servita exclaustrat</i>) (<i>Ecònom</i>)	1/IX/1838-1852
Josep Pons Rovira	30/XII/1852-1857

Bernardi Llobet	18/X/1639
Pere Segrera	20/III/1640
Joan Santaugini	20/V/1643 i 1650
Francesc Morey	12/IV/1647
Pere Costa	9/III/1655
Esteve Campalans	15/V/1657
Fra. Llorens Benavent (<i>Franciscà Recolecte</i>)	22/V/1690 i 22/V/1689 i 8/XI/1690
Fra. Julià Gomis	11/III/1698
Fra. Miquel Forga	3/IV/1700
Francisco Bosch	14/III/1704
Fra. Joachim Aragonès	9/II/1708
Josep Sampere	6/III/1609
Fra. Joan Vidal (<i>Predicador</i>)	31/VIII/1711
Fra. Hyacintho Company (<i>Predicador</i>)	27/IX/1711
Joseph Font	8/IX/1714
Francesc Faura	29/VI/1774
Josep Arbó	15/IX/1774 i 25/V/1778
Pau Juliana	30/IV/1779
Segimon Comas	10/XII/1780- (†) 31/XII/1801
Fra. Josep del Pla (<i>Caputxi</i>)	
Aleix Carreras	29/IV/1804
Joan Giral (<i>Mercedari</i>)	1809 i II/1810
Andreu Buixans	10/IV/1811 i VI/1812
Benet Cardona	27/IX/1812 i 25/IX/1815
Francesc Pallés	23/I/1836 i (†) 9/II/1840

Joan Albareda Morral (<i>Mercedari exclaustrat</i>)	29/I/1858- (†) 12/VIII/1894
Lluís Sabaté Monclús (<i>Ecònom</i>)	13/VIII/1894
Josep Grieria Giral	26/VIII/1897
Joaquim Bernat Franquet (<i>Ecònom</i>)	15/V/1912
Ermengol Bach Carcolse (<i>Ecònom</i>)	28/VI/1916
Joaquim Roig Campderrós (<i>Ecònom</i>)	IV/1920
Ramon Vall Pacuit (<i>Ecònom</i>)	23/XI/1920
Lluís Brugarolas Serradora (<i>Rector</i>)	IV/1924
Lluís Pujol i Bracons (<i>Regent</i>)	VI/1935
Joan Cot i Rovira (<i>Regent</i>)	23/III/1939
Llorenç Carrau i Paltré (<i>Rector</i>)	29/V/1947
Albert Ruiz i Elias (<i>Rector</i>)	23/IX/1978
Jaume Grané i Calvó (<i>Rector</i>)	6/X/1985
Jordi Carreter i Cambra (<i>Rector</i>)	27/I/1991
Jordi d'Arquer i Terrasa (<i>Rector</i>)	21/IX/1997

Lluís Batlle	20/III/1858
Miquel Raventós	28/XI/1861 i 12/IV/1862
Fèlix Planas	19/I/1866
Josep Solà	6/VI/1867
Pere Riera	24/VII/1868 i 13/I/1870
Rafael Ollé	10/I/1871 i 27/VII/1872
Pau Torruella	6/VI/1874
Pere Solà Bertran	1874
Jaume Catasús	1903
Jaume Oliveras Brossa	1/VIII/1904 a VII/1905
Jaume Travé	VII/1905
Josep Duran	1906
Joan Penas	1909
Francesc Deix Serra	1910
Lluís Puig	1912
Aleix Rigol	1913
Josep Garrós Gay	4/II/1915
Antoni Alemany Vila	28/VII/1916
Francesc Morlà	1917
Francesc Fradera	X/1918 a IV/1919
Pere Martin Sánchez	VI/1919 a VII/1921
Lic. Anton Miret Massó	XI/1921 i XII/1924
Dr. Joan Sardà Canals	1923 i V/1924

V

APÈNDIX

AMPLIACIÓ BIOGRÀFICA DEL
RECTOROLOGI, DE CENT ANYS ENÇÀMossèn Lluís
Sabaté i Monclús

A. PARR. C.F.B.

Era nascut a Granollers, el 17 de juliol del 1865 i batejat a la Parròquia de Sant Esteve de Granollers el 21 de juliol del 1865.

Fill de Salvador Sabaté, confiter, de Prenafeta (Conca de Barberà) i de M. del Carme Monclús, de St. Esteve de Palautordera (nét de Joan Sabater i Maria Musté i de Francesc Monclús i Antònia Planas).

De mossèn Lluís ja se n'ha parlat quan, en descriure les dife-

rents capelles del terme parroquial, esmentava la seva iniciativa per erigir la Capella de la Mare de Déu del Carme de Ca N'Elies. També s'ha esmentat la seva gran dèria: el *Barça*. Per això transcriu, en la seva llengua original, un fragment de *Cinquenta años del C. F. Barcelona* obreta d'Andrés A. Artís, pàgs. 56-58).

«...La colocación de la primera piedra del nuevo terreno del Barcelona tuvo lugar el 19 de febrero de 1922... a las once de la mañana se trasladaron en manifestación al nuevo terreno (de Les Corts). Por la carretera de Sarrià se dirigieron al nuevo campo. Una vez allí, tuvo lugar un simple pero conmovedor acto. Después de unas palabras del secretario del Club, señor Julinés, el Rdo. Don Luis Sabaté procedió a la bendición de la primera piedra. Todos los cronistas e historiadores del Barcelona afirman que no puede hablarse del Club y silenciar la figura de este bondadoso presbítero, que siempre estuvo al lado de la entidad, en los buenos y en los malos tiempos, militando en las filas de sus asociados e interviniendo en todas las efemérides que animaron la vida de la sociedad. Gran enamorado de la cultura física, a él le cupo la satisfacción de bendecir aquello que los entusiastas del Club denominaron la catedral del fútbol. Mosén Sabaté jamás regateó esfuerzos en provecho del Club, pero siempre, modestamente, rechazó toda suerte de cargos directivos».

En alguna fotografia d'aquest esdeveniment esportiu es veu mossèn Lluís beneint la primera pedra. Al seu costat, i fent d'escolà, apareix un vailet: es tracta del seu nebot —i bon amic— en Francesc Elias i Sabaté (*Siscu*).

En una *Historia del Club Barcelona* de Rossend Calvet Mata, i a la pàgina 20, es pot llegir:

«La primera bandera oficial del F. C. Barcelona fué bendecida por Mosén Luis Sabater; un venerable sacerdote vinculado al Club y con historia dentro del mismo; un personaje excepcional y popular...

»Se sabe que cuando obtuvo la autorización de sus superiores para bendecir la bandera del Barcelona, una alta personalidad eclesiástica le dijo, humorísticamente: "Un dia le veremos calzar las botas de futbolista y darle al balón".

«...Cuando en cierta ocasión un amigo le insinuó que acaso su condición sacerdotal no se avenía con los deportes, contestó: "Dios no puede ver desagrado que el hombre, sin hacer mal a nadie, y con la mas pura de las intenciones, mejore y embellezca su obra. El hombre creado por Dios, con la cultura física se perfecciona".

»De carácter alegre y bondadoso, no se molestaba por las alusiones de la prensa humorística, ni por aquel mote (mossèn Lletuga) a que he hecho referencia, que, en su fondo, tenía más de cariñoso que de ofensivo».

El veiem en una fotografia feta amb motiu de l'enterrament del fundador del *Barça*, mort tràgicament el 1930, Joan Gamper. Els darrers anys fou Adscrit de la barcelonina Parròquia de la Mare de Déu del Pilar. Morí a Barcelona el dia 31 de març de 1946, a l'edat de vuitanta anys.

A. PARR. C.F.B.

Mossèn Josep
Griera i Giralt

Nasqué a Vic, el 1847. Fill de Pere-Màrtir Griera i d'Antònia Giralt, ambdós de Vic.

Fou Rector de Castellbisbal des del 26 d'agost del 1897.

«Amb motiu de l'estada a Barcelona de la família reial es va organitzar en honor seu un viatge a Montserrat. I amb un tren especial havien de passar per l'estació de Castellbisbal. A tal efecte i per retre-los homenatge, es concentraren a l'estació, a més de l'Ajuntament, els sometents del poble i els d'Ullastrell i també el seu consistori. Aquestes autoritats convingueren que qui donés la benvinguda al rei fos el senyor Rector, Mossèn Josep Griera. I unànimament, li proposaren que li digués que, a ser possible, el preu del vi s'assegurés al mínim de 15 ptes. la carga (120 litres) car d'altra manera no se'n podia viure. Sembla que queda prou clara la preocupació que aquest fet produïa...». (Del llibre de Modest Ribas i Pastallé, *Castellbisbal 1900-1940*, pàg. 30.)

Fou ell qui beneí la font de la Plaça, el diumenge 20 d'agost del 1911, fet molt important per a Castellbisbal i que significà l'arribada de l'aigua pública a la població.

El mateix dia beneí el transformador de corrent elèctric per a Castellbisbal. I és força curiós que fos precisament una revista madrilenya, *Blanco y Negro*, la que va publicar dues fotografies d'aquests actes.

Mossèn Josep Griera morí d'endocarditis, a les 5'30 hores del matí del dia 12 de maig del 1912, a la Rectoria de Castellbisbal, «*habiendo recibido los Sacramentos de Penitencia, Eucaristia y Extremaunción, quedando admirados sus feligreses de las relevantes pruebas de virtud de que ha dado muestra durante su última enfermedad*». Tenia 65 anys.

Féu testament davant el Notari de Martorell, Fc. Roig i Poch.

Mossèn Joaquim Bernat i Franquet

Natural de Vallclara (Conca de Barberà), nascut el 15 de gener del 1870. Fill de Josep Bernat i Andreu i d'Àngela Franquet i Xifré.

S'incardinà a Barcelona en obtenir una beca sencera al 1r. curs de llatí. Estudià: 5 anys de llatí: Meritissimus; 3 anys de filosofia: Meritus; 6 anys de Teologia: Benemeritus. Ordres Sagrades: Tonsura i Ordres Menors, en aquest Bisbat; Subdiaca: al Bisbat de Vic; Diaconat: en aquest Bisbat; Presbiterat: el 5 de juny del 1900.

Fou Vicari: de St. Feliu de Codines, el 15 de juliol del 1900; de St. Genís de Vilassar, el 5 de novembre del 1901; d'Esparreguera, el 6 de novembre del 1902; de Martorell, el 29 de desembre del 1903; de St. Agustí de Barcelona, el 3 de novembre del 1904; Regent de Sta. Cecília de Marganell, el 20 de febrer del 1906; Ecònom de Sta. Cecília de Marganell, l'1 de maig del 1906; Ecònom de Bonastre, el 14 de juny del 1907; Ecònom de Castellbisbal, el 15 de maig del 1912 al 8 de juny del 1916; Rector de St. Llorenç d'Hortons, des del desembre del 1916.

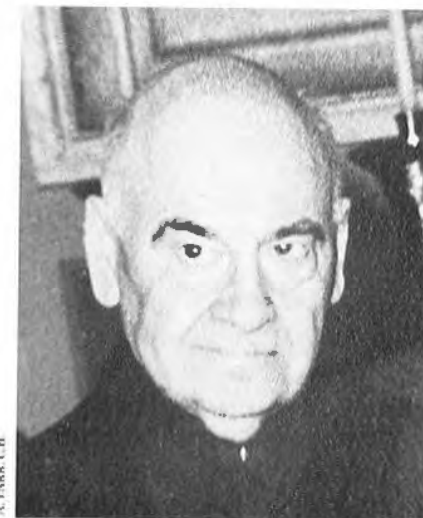
Fou en el seu temps de rector de Castellbisbal quan s'inagurà, com ja he explicat anteriorment, el Centre Catòlic Obrer, que fou el bressol del *Grup Artístic*. Morí a St. Llorenç d'Hortons el 19 de gener de 1941.

Nascut a Coll de Nargó (Alt Urgell) el 10 de gener del 1872. Era fill de Pere Bach i de Margarida Carcolse.

Quatre anys de llatí: Meritissimus; 3 anys de filosofia: Meritissimus; 4 anys de teologia: Meritissimus; 2 anys de moral: Meritissimus i Benemeritus.

Ordenat de prevere el 27 de maig del 1899 a l'església de la Mercè, de Vic; Vicari: de Sant Joan de Vilassar, el 12 de juny del 1899; de St. Antoni, de Vilanova i la Geltrú, el 26 de maig del 1901; de Sta. Maria de Jesús de Gràcia, el 23 de novembre del 1903; Ecònom: de Santa Creu d'Olorde, el 24 de febrer del 1905; de Sta. Eulàlia, de Corró de Vall, el 17 d'abril del 1905; Rector: de Sant Valentí, de Les Cabanyes, l'11 de novembre del 1905; de Sant Vicenç de Castellbisbal, el 9 de juny del 1916 (hi renuncia i se li accepta) al 9 de gener de 1920. Fou Confessor ordinari per al 1r. trienni de les Franciscanes de la Plaça Blasco de Garay, el 26 d'agost del 1920. Capellà de les Germanes Trinitàries, vivia en una de les casetes annexes al barceloní Monestir de les Carmelites del Monestir de l'Encarnació, al carrer de Déu i Mata. Beneficiat de Santa Maria del Mar, des del 30 de desembre del 1920. Morí a Barcelona el 29 de març del 1925.

Nascut al Papiol, el 8 de setembre del 1885, a cal Felip Botella; fou batejat el 13 de setembre del mateix any. Fill de Josep Roig Marsal i de Leonor Campderrós Carbonell (nét de Jaume Roig i Maria Marsal, i de Martí Campderrós i Eulàlia Carbonell). Quatre anys de llatí al Seminari de Barcelona: Meritissimus; 4 anys de filosofia al Seminari de Barcelona: Meritissimus; 3 anys de teologia al Seminari de Barcelona: Meritissimus; 2 anys d'estudis, a Roma, on obté un Meritus en Dret Canònic. Rebé

Mossèn Joaquim Roig i Campderrós

totes les Ordres Sagrades a Barcelona, menys el Presbiterat, que li fou donat al Col·legi espanyol de Roma. Vicari de Santa Engràcia, de Montcada; vicari del Stm. Salvador, del Vendrell; vicari de Sant Feliu de Llobregat; ecònom de Sant Bartomeu, d'Albinyana; ecònom Sant Vicenç de

Castellbisbal, del 2 d'abril fins al 20 de novembre del 1920; ecònom de Sta. Eulàlia de Vilapiscina, a Barcelona; rector de Sant Vicenç de Montalt; ecònom de St. Josep Oriol, de Barcelona, el 7 març del 1939; rector de St. Josep Oriol, de Barcelona, el 1948. Mossèn Joaquim o, com se l'anomenava sovint, «el Dr. Roig», fou un dels primers mossens que, a Barcelona, acollí els nous grups d'espiritualitat matrimonial —d'origen francès— que encara avui són coneguts com els «Equips de la Mare de Déu».

Morí el 23 març del 1967, diada del Dijous Sant.

Mossèn Ramon Vall i Pacuit

A. PARR. C.B.

Nascut al carrer de Sant Pere, de Badalona, el 1885. Fill de Francesc Vall i Cayró i de Dolors Pacuit i Fonollà. Ordenació de prevere el 1909 (?). Vicari de la Sagrada Família de Barcelona (fou amic d'Antoni Gaudí); vicari de Masquefa; ecònom de Castellbisbal, del 21 de novembre del 1920 fins l'11 d'abril del 1924; vicari de Vallromanes, des del 1924 al 1933; regent de Vallromanes, des del 1933.

Com es pot veure, fou el rector de Castellbisbal durant el Cop d'Estat dels militars que imposaren la Dictadura del general Primo de

Rivera, amb el suport del rei Alfons XIII (13 de setembre del 1923). Fou un bon predicador; alt i ferm.

Després del 1936 —presó voluntària—, i malalt, es retirà a Badalona, la seva ciutat, on morí el 15 d'octubre del 1942, al carrer del Mar n. 38.

Mossèn Lluís Brugarolas i Serradora

A. PARR. C.B.

Natural de Castellterçol (Vallès Oriental) nasqué el 13 de febrer del 1877. Fill de Joaquim Brugarolas Brugarolas i de Dolors Serradora Saladich. Foren set germans, un d'ells també prevere: Ramon.

Estudià el batxillerat al Seminari de La Gleva; 3 anys de llatí al Seminari de Vic: 2 Merit. 1 Benem.; 3 anys de filosofia al Seminari de Vic: 2 Benem. 3 Merit.;

4 anys teologia al Seminari de Vic: 1 Merit. 3 Benem. (S'incardinà al bisbat de Barcelona el 1900) 2 anys a la Pontifícia Universitat de Tarragona, on obtingué, el 28 de febrer del 1902, la Llicenciatura en Teologia i el Doctorat en Teologia, «nemine discrepante», el 13 de juliol del mateix

1902. Ordenat prevere pel Cardenal Casañas, el 30 setembre del 1902. Primera Missa —el 8 d'octubre— als Josepets de Gràcia, on va predicar l'homilia mossèn Justí Guitart, professor del Seminari i, anys més tard, bisbe de la Seu d'Urgell. Fèu oposicions a «Curatos vacantes» el febrer del 1903.

Capellà de les Missioneres de la Immaculada, de Barcelona, el 3 de maig del 1903.

Vicari: de St. Adrià del Besós, el 26 d'abril del 1904; de St. Esteve, de La Garriga, el 30 d'octubre del 1904; de St. Josep, de Badalona, el 5 de desembre del 1905; de St. Francesc de Paula, de Barcelona, el 8 de gener del 1910; de Sta. M. de Jesús de Gràcia, a Barcelona, el 9 de febrer del 1912; Ecònom de St. Joan Bta. de Rodonyà, el 28 de juliol del 1915; Rector de St. Vicenç de Castellbisbal, el 12 d'abril del 1924; Ecònom de St. Feliu de Llobregat, el març del 1935; Rector de St. Feliu de Llobregat, el març del 1935.

Durant el temps que fou Vicari de La Garriga, s'uní a una Pelegrinació de Bilbao que anava a Terra Santa. Vint anys més tard (tardor del 1933) repetí l'anada a Terra Santa, amb la companyia de tres mossens del bisbat: Josep Rifé, Josep Samsó i Josep Martí. Arribà a Castellbisbal en plena Dictadura del general Primo de Rivera i, pocs anys més tard, va viure la seva ensulsiada; visqué també l'anomenada *Dictablanda*; la caiguda de la monarquia i l'adveniment de la República (Déu-n'hi-dó!).

Pocs dies abans de la festa de sant Josep del 1934, va patir dolorosament a causa d'uns incidents ocorreguts al cementiri de Castellbisbal, quan uns eixebrats malmeteren la creu que hi havia i cometeren d'altres malifetes. Va assistir també al Congrés Eucarístic Internacional que es féu a Buenos Aires l'octubre del 1934. Les seves qualitats i la seva bonhomia foren la causa que, en esclatar la guerra civil, ell mateix i el Vicari mossèn Pere Rubies fossin ajudats per alguns elements del Comitè a fugir de Sant Feliu de Llobregat, d'on era Ecònom.

Durant els anys de la guerra civil —vaig sentir explicar— es deixà créixer el bigoti i venia cigarretes pel carrer. Estigué amagat a Badalona.

Acabada la contesa, emprengué amb l'eficaç col·laboració del vicari, mossèn Tomàs Garcia i Garrote, la construcció del nou temple parroquial de Sant Llorenç, a Sant Feliu de Llobregat.

El 19 d'octubre del 1952, a Sant Feliu de Llobregat, va celebrar el 50è. aniversari de la seva ordenació presbiteral. L'Ajuntament va declarar-lo «Fill Adoptiu» de la població. També fou nomenat Arxiprest, fet que enorgullí molt els santfeliuencs.

El bisbe Joan Carrera, molt vinculat a la població santfeliuena, recorda que: «Mossèn Lluís Brugarolas i el seu germà mossèn Ramon, tant diferents l'un de l'altre, van fer un paper més important que potser no semblava en la formació de la parròquia en aquella dura post-guerra. Mossèn Lluís donava serenor i comunicava experiència. Era un home de fe profunda que va tenir la virtut poc comuna de deixar que el vicari aportés a la parròquia el seu carisma, sense problemes de protagonisme. Mossèn Ramon, de tarannà més exigent, en això més semblant a mossèn Tomàs que al

seu germà, feia una tasca discreta i bàsica, sobretot des del confessional (...).

El 15 de desembre del mateix 1952, als 78 anys d'edat, va morir mossèn Ramon, que convivia amb ell i que tant l'havia ajudat pastoralment.

Mossèn Lluís va morir també a Sant Feliu de Llobregat, a les 16 hores del 22 de novembre del 1954, a l'edat de 77 anys. Les seves despulles descansen en el cementiri d'aquella població.

Mossèn Lluís Pujol i Bracons

Havia nascut a Manlleu (bisbat de Vic) el 15 de desembre del 1879 (o 1884). Estudià al Seminari de Vic. Celebrà la primera Missa a Manlleu. Fou Vicari d'Artés, de Calaf i d'Igualada.

Passà al bisbat de Barcelona i fou nomenat vicari de Rubí durant quatre anys, vicari de Vilanova i la Geltrú, Ecònom de Sant Martí del Montnegre, Rector de Sant Martí del Montnegre, el 25 de juliol del 1925; Rector de Begues, el 1929; Ecònom de La Granada, el març

del 1931; Regent de St. Vicenç de Castellbisbal, el 17 de juny del 1935.

En venir el daltabaix del 1936, sembla que va demanar parer a l'Ajuntament sobre l'oportunitat de continuar o no al poble i que li aconsellaren que marxés, de paísà, a Barcelona. No el convenceren de fer-ho. Existeix l'opinió que mossèn Lluís confiava que el «grup del Centre» li faria costat, com ja ho havia fet durant el temps de mossèn Lluís Brugarolas, en ocasió dels anomenats *fets d'octubre* del 1934.

Encara el 21 de juliol del 1936 celebrà la darrera Missa a la nostra Parròquia; acabada la celebració demanà, si més no, un guardapols per si havia de marxar del poble. A les 13 hores li envairen la Rectoria i l'obligaren, efectivament, a marxar. S'amagà encara durant unes hores però, comminat a deixar el poble, un bon home de la seva confiança, en *Panela*, l'acompanyà cap a l'estació del tren i l'animà a escapar-se i fugir. Poc després disparà un tret per fer creure a l'escamot de Castellbisbal que l'havia mort.

«Mossèn Lluís —escrivia n'Elies Arís, de *cal Rajoler*— era cosí del Dr. Josep Guardiet i Pujol, Rector de Rubí. El qui escriu —continua— el dia 21 de juliol, a les 9 del vespre, va anar a la Rectoria a avisar Mn. Lluís del que passava a Barcelona i tot al voltant; coses esgarrioses. Pobre, no tenia roba per posar-se de paísà; a tota pressa retirà el Santíssim, va donar-me no recordo el nombre de formes consagrades; ens les partírem amb Cal Fèlix, forner, i les varem sumir, sense trigar gaires dies, amb la meva esposa Carme. R.E.P. Procurarem amagar el de més valor litúrgic...». (Hi ha alguna imprecisió entre les dues versions, però el fons és vàlid).

Estigué amagat prop de Castellbisbal, on alguns bons parroquians li portaven menjar i consol. Es diu que va estar alguns dies en una barraca de pagès (o cova, prop de la via del tren) on encara el 25 de juliol va celebrar la seva darrera Missa. Havent provat d'amagar-se en alguna masia de la seva confiança i, no donant-li resultat, marxà, segons sembla, cap a Sant Andreu de la Barca i Rubí, població on possiblement intentava amagar-se, ja que hi havia exercit de Vicari.

A primers d'agost del 1936 es trobà el seu cos, mort de feia alguns dies, amb diferents ferides de bala, prop de l'ermita de Sant Muç, de Rubí. «Era un sant home», escrivia una feligresa. A.C.S

En una informació escrita per mossèn Joan Cot el desembre del 1939 i enviada al Bisbat, consignava el que, traduït, diu: «Durant el darrer any de la guerra —i sobretot cap al seu acabament— es va poder celebrar privadament i clandestina el culte en algunes cases particulars i aproximadament una vegada al mes.

El culte consistia a assistir a la Santa Missa, Confessió i Comunió. A aquests actes assistien uns pocs cristians de tota confiança i prèviament avisats».

Però, ja pel Nadal del 1936, hi havia una família que «tenia Sagrades Formes per als amics que volguessin combregar». També tinc entès que venia al poble un mossèn, potser jesuïta, vestit amb un mono blau i en bicicleta, amb aspecte de mecànic que, amb la total discreció que les circumstàncies exigien, feia el seu fet i, en acabar, marxava vers d'altres indrets a fer idèntiques *reparacions!*

«25 de gener del 1939:

»El primer sacerdot que exercí públicament el seu ministeri fou el Reverend Mossèn Josep Espinosa el qual, durant el període roig, estava refugiat en el poble (a *ca la Maria Serina*, la llevadora) fent de pagès i dedicant-se a anar a cercar herba pels conills. La gent no sabia que fos capellà. En entrar els nacionals, celebrà una missa de campanya a la Plaça i batejà tota la mainada nascuda durant aquests anys de sagnant persecució religiosa.

»Al cap de poc, i durant unes tres setmanes, s'encarregà de la Parròquia el Sr. Ecònom de Pallejà, Mossèn Lluís Triola, el qual venia a peu a les festes a dir les misses i exercir els altres ministeris sacerdotals.

»Posteriorment l'encarregat fou Mossèn Joan Riba, el qual s'hi estigué fins que fou nomenat Ecònom de Torrelles de Foix pel març del mateix any» (d'uns apunts de mossèn Joan Cot i Rovira).

Nascut a Sant Llorenç Savall (Vallès Occidental) el 2 de setembre del 1900. «Estudis: els dos primers anys, per mitjà del Vicari del meu poble. Tota la resta al Seminari Conciliar de Barcelona. Ordenat prevere el 26 de maig del 1923, a la Catedral, de mans del bisbe Ramon Guillaumet i Coma».

Vicari de Sta. Margarida i els Monjos a primers de juny del 1923; de Sant Just Desvern, el 1925; de Sant Boi de Llobregat, el 1926; de Sant Fèlix,

Mossèn Joan Cot i Rovira

A. PARR C.I.B.

de Sabadell (7 mesos), el 1928; de Santa Maria, de Badalona (1 any), el 1928; de la Mare de Déu de Lourdes, de Barcelona, el 1929; de Sant Francesc de Paula, de Barcelona, el 1931; Rector de Sant Sebastià de Montmajor, a finals de desembre del 1933, «...a St. Sebastià de Montmajor vaig estar-hi fins el juliol de 1936, d'on vaig haver de fugir cuita-corrents per poder salvar la pell». Encarregat de Sant Feliu de Codines, el febrer del 1939; Regent de Sant Vicenç de Castellbisbal, el 23 de març del 1939; Regent d'Esplugues de Llobregat, el maig del 1947; Rector de Matadepera, el 9 de setembre de 1948. Es jubilà el 1973 amb

motiu del 25è. aniversari de Rector. Va anar a viure a Terrassa, al carrer del Nord, 80, i va col·laborar com a adscrit a la Parròquia del Sant Esperit fins a la seva mort, ocorreguda el 5 de setembre del 1988. «Tota la guerra vaig quedar amagat a Sant Llorenç Savall (a les golfes de casa meva) i cada mes els meus parents de Cuba enviaven una carta a la meva mare dient-li que no patissin per mi, ja que em trobava molt bé amb els parents cubans. (Pocs anys abans, hi havia anat realment). Això em va salvar la vida ja que, quan el carter portava carta de Cuba, deia a la mare tot content i convençut: *avui teniu carta del vostre fill. Quina sort que pogués arribar a Cuba*».

«Perquè veieu —estimats mataperencs i estiuejants— que el meu afecte és sincer, us faig saber que tinc disposat que, el dia que em mori, m'enterrin al cementiri de Matadepera, on jau ma dolça mare.

»Ara una cosa vull demanar-vos i és que amb aquest motiu no em porteu músiques, flors, violes ni corones».

«Amb un Parenostre ben resat,
ja em donaré per ben pagat.

Aquest és el meu anhel,
molt estimats amics:
que, després de tants fatigs,
poguem trobar-nos tots al cel.

Però per mi no friseu,
no porto cap pressa per anar-hi.
Ja ens vagarà per estar-hi!
Deixem-ho a les mans del bon Déu.

Amb Déu siau, amics de Matadepera.
Perdoneu aquest pobre capellà
que no arriba a poeta de secà».

(Extractes d'un interview fet per Ràdio Matadepera el 1983.)

Nasqué a Vilassar de Mar (Maresme) el 26 de desembre del 1904. Fill de Llorenç Carrau i Mir, de Vilassar de Mar i d'Engràcia Paltré i Cadena, del Port de la Selva.

Nét de Joan Carrau i Àngela Mir i Amat. Nét d'Esteve Paltré i Camps i de Cecília Cadena i Paltré.

Estudià al Seminari Conciliar de Barcelona i fou ordenat prevere el 2 de juny del 1928. Vicari de Sant Just Desvern, el 1928; de Sant Sadurní d'Anoia, el 1929; de Sant Josep, de Mataró, el 1931; de Santa Maria del Pi, de Barcelona, el 1934; de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona, el 1939; Tinent de la Beguda Alta, el 1941; Regent de St. Vicenç de Castellbisbal, el 29 de maig del 1947; Rector de St. Vicenç de Castellbisbal, el 18 d'abril del 1949. Gran aimant del cant i de la litúrgia. En són una prova les millores que es feren a l'església parroquial. I les que féu a *l'església vella del Castell*. Fou també ell qui dirigia les tradicionals caramelles a Castellbisbal. Encara avui es nota la seva petja en aquest sentit musical.

Gran liturgista i perfeccionista al màxim, la seva estima per les celebracions litúrgiques el feien prou exigent en les seves manifestacions públiques; així, les processons, per exemple, calia que fossin molt ben organitzades i realitzades fins als més petits detalls; o també es constataren els seus grans neguits quan arribaven les grans celebracions de Nadal, Setmana Santa, etc. Degut, potser, a un temperament una mica fort (que coincidia amb la seva fortalesa física) li va ser difícil, en alguna ocasió, saber aplegar entorn d'ell i de la parròquia d'altres opinions o persones.

Es jubilà el 22 de setembre del 1978 i anà a viure al seu poble natal, com a capellà de la *Casa Pairal* (Residència per a Ancians nats a Vilassar) que porten les Germanes Josefines de la Caritat, al carrer del Rosari núm. 59.

Col·laborava, alhora, en el servei pastoral a la Parròquia de Sant Joan de Vilassar, essent una valuosa ajuda per al seu Rector, mossèn Rafael Prats i Pahissa (nascut a Sant Feliu de Llobregat).

Mossèn Llorenç morí en una clínica barcelonina el 20 de novembre del 1980. El Butlletí Oficial de l'Arquebisbat (any 1980, pàg. 459), en fer la seva necrologia, comentava: «...amb Mossèn Carrau —deia el bisbe auxiliar Dr. Ramon Daumal, que presidí l'enterrament— perdem un veritable rector, és

A. PARR C.I.B.

Mossèn Llorenç Carrau i Paltré

a dir, un pastor i un servidor de la comunitat cristiana. Un pastor que fins al final de la vida volgué estar al servei dels altres; li digueren si volia retirar-se a la Residència Sacerdotal de Les Corts, però ell preferí seguir vivint a la *Casa Pairal*, fent encara un servei pastoral als avis allí acollits».

**Mossèn Albert
Ruiz i Elias**

Nascut al Masnou (Maresme), el 31 d'agost del 1944. Batejat a la Parròquia de sant Pere, el 2 de setembre del 1944. Fill de Joan M. Ruiz i Hebrard, de Tarragona i de Montserrat Elias i Campins, de Barcelona.

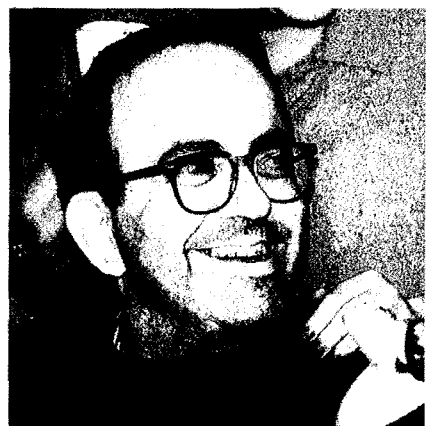
Estudis al Seminari Conciliar de Barcelona. Ordenat diaca el 28 de juny del 1968. Prevere el 14 de juny del 1969, a la Parròquia de la Mare de Déu de Montserrat (Guinardó), de mans de l'aleshores Bisbe Auxiliar de Barcelona, Dr. Ramon Torrella i Cascante.

Vicari de Santa Isabel d'Aragó, Barcelona, el juny del 1969; Vicari de la Mare de Déu de Montserrat,

Barcelona, el 22 de maig del 1972; Rector de Sant Vicenç de Castellbisbal, el 23 de setembre del 1978; Rector de Sant Miquel, de Molins de Rei, el 5 d'octubre del 1985; Rector de St. Joan Baptista, de Sant Joan Despí, el 7 d'octubre del 1990.

Afeccionat a la història, la fotografia i l'excursionisme.

**Mossèn Jaume
Grané i Calvó**

Nascut a Matadepera (Vallès Occidental) el 16 de desembre del 1947. Fill de Joan Grané i Porta i de Neus Calvó i Blanco. Entra al Seminari Menor de la Conreria el curs 1959-1960.

Ordenat diaca el 3 març de 1973 a Cardedeu i prevere el 6 de juliol del 1975 a la Parròquia de M. Auxiliadora, de St. Boi.

Vicari de la Mare de Déu de Montserrat, de Sant Boi de Llobregat, el 1975; Vicari de Sant Miquel de Molins de Rei i

Encarregat de les Esglésies dels Barris, el setembre del 1977; Rector de St. Vicenç de Castellbisbal, el 6 d'octubre del 1985; Rector de Sant Andreu de la Barca, el 20 de gener del 1991.

Fou el Redactor del *Full informatiu* del Bisbat. Consiliari de la JOC-JOBAC i de l'A.C.O.

Nascut a Barcelona el 13 de juny del 1957. Fill de Josep i Francesca. Estudià Biologia a la Universitat Autònoma de Bellaterra. Acabats els estudis universitaris, entrà al Seminari Conciliar de Barcelona el 29 de setembre del 1980. Rebé el diaconat el 15 de juny del 1986 i fou destinat a Olesa. Ordenació presbiteral a Olesa de Montserrat, el 3 de maig del 1987; Vicari d'Olesa de Montserrat, el maig del 1987; Rector de St. Vicenç de Castellbisbal, el 27 de gener del 1991; Rector de Sta. Eulàlia de Pallegà, el 20 de setembre del 1997.

**Mossèn Jordi
Carreter i
Cambra**

Nascut a Barcelona el 12 de març del 1962. Fill de Josep i de Ruth. Estudis al Col·legi Alemany Sant Albert Magne i a l'Escola Pia, del carrer de la Diputació.

Estudis al Seminari Conciliar de Barcelona, el 29 de setembre del 1980. Diaconat, a la Parròquia del Sagrat Cor de Barcelona (Poble Nou) el 19 de març del 1986. Ordenació presbiteral a Sta. M. del Taulat de Barcelona, el 30 d'octubre del 1988. Vicari de Sta. Maria del Taulat i St. Bernat Calbó des del 1988. Vicari de Sant Bartomeu i Sta. Tecla, de Sitges, i Encarregat del centre de culte de St. Joan Bta., de Sitges, el 3 d'octubre de 1993; Rector de St. Vicenç de Castellbisbal, el 21 de setembre de 1997.

Ha estat membre Consell Presbiteral.

Delegat de Catequesi de la sotsdemarcació Baix Llobregat, Garraf, Penedès, Anoia. Consiliari de la Federació Catalana dels «Pueri Cantores».

**Mossèn Jordi
d'Arquer i
Terrasa**

VI APÈNDIX

ELS GOIGS

Una de les expressions més tradicionals de la pietat popular a casa nostra és la dels Goigs. Han estat definits com a *composició poètica cantada, generalment en llaor de la Mare de Déu, de Crist o d'un sant*.

L'origen dels goigs —explica Amadeu Pons— ve determinat per l'existència, si més no des del segle XII, d'uns cants litúrgics llatins destinats a lloar els Goigs terrenals de la Mare de Déu. Per tal de popularitzar aquests cants, es traduïren als diversos idiomes romànics.

Els goigs més antics que es coneixen a Catalunya —segons afirma J. M. Cadena— són els del manuscrit 486 de la Biblioteca de Catalunya, del segle XIV.

Un dels més famosos i també dels més antics és la *Ballada dels gois de nostra dona* en vulgar català o ball rodó, conservat al *Libre Vermell de Montserrat*, cantat i ballat pels pelegrins que pugen a la santa muntanya.

Des del segle XV es passà a lloar advocacions marianes concretes i, posteriorment, els sants i Jesucrist. I des del segle XVI s'imprimiren i divulgaren en esglésies, santuaris i ermites d'arreu dels Països Catalans.

Cal dir, per tant, dos mots entorn dels *Goigs* a la Parròquia de Castellbisbal. Encara avui es canten uns Goigs a Sant Vicenç que, tinc entès, foren introduïts per mossèn Joan Cot en els anys que en fou Rector.

Si la memòria no em traïx, eren els mateixos que es cantaven, si més no, a Vallromanes. (Noteu que el mot *Vallromanes* té quatre síl·labes, les mateixes que té *Castellbisbal*. És ben fàcil, així, la transposició). Sigui com sigui, es canten. En els esmentats Goigs, hom pot llegir: *Reimpresió d'un exemplar del segle XVIII... ab llicència... 17 de Janer de 1914*.

Goigs de Sant Vicenç de Castellbisbal

Però, en una ocasió, em van venir als dits uns altres *Goigs* de Sant Vicenç de Castellbisbal. Molt antics i ben impresos. La sorpresa fou gran. Vaig fer passos, demanar ajuda i consell i, fins i tot, vaig demanar en una revista dels Amics dels Goigs que algú pogués facilitar-me'n un exemplar, per ser conservat a la Parròquia.

Fou endebades. Només vaig aconseguir una fotocòpia d'aquells Goigs originals antics. I em sabia greu no haver-los obtingut.

Quan el qui escriu ja no era el Rector de Castellbisbal, un bon dia, un castellbisbalenc molt aimant de la història local i més tard «exiliat» a Molins de Rei (Joan Pi i Saumell) va trobar entre els seus papers un exemplar dels desitjats Goigs.

I m'ho va comentar. No cal dir que li vaig descriure les meves infructuoses recerques i vaig atrevir-me a demanar-los-hi per lliurar-los a la Parròquia de Castellbisbal.

No va dubtar gens a complaure'm i regalar-los a la Parròquia. Avui, degudament emmarcats, són un testimoni de la ja antiga pietat castellbisbalenca envers el Sant Diaca i Màrtir.

Però no són pas els únics. Si més no, hi ha, o hi havia, uns «GOTJS DE SANT QUINTÍ MÁRTIR» que s'venera en lo Pedrerol de Bax, terme de Castellbisbal. Impremta de Pau Riera. Any 1847.

Coneixem també els «GOIGS DEL GLORIÓS SANT JOAN BAPTISTA» que canten en la Capella de Casa Estapé de Castellbisbal».

A peu de pàgina hom veu que foren impresos a casa dels Hereus de la Viuda Pla, l'any 1881.

Hi havia els «GOZOS EN ALABANZA DE SANTA RITA DE CASIA», que se venera en su Capilla de la Casa de Campo Pedrerol de Dalt, término de

Goigs de Sant Quintí Màrtir

Goigs del gloriós Sant Joan Baptista

Gozos en alabanza de Santa Rita de Casia

Goigs de l'Ermita
dels Sants Reis. Patró
Sant Melcior, Rei

Castellbisbal». Impremta del «Herederero de D. Pablo Riera, año 1888(?)». (No és prou clar, l'any).

Josep Torras i Escayol escrivia: «...per la Quaresma, els diumenges a la tarda, grans colles anaven a berenar a Santa Rita de ca'n Pedrerol. Es resava el Rosari i es cantaven els Goigs...».

Per acabar, cal fer esment que els més moderns són els *GOIGS DE L'ERMITA DELS SANTS REIS. PATRÓ SANT MELCIOR, REI*. Finca del Dr. Colet, terme de Castellbisbal. Lletra i música del Dr. Melcior Colet i Torredadella. Any 1957.

SANT VICENÇ

Les ciutats de València, Saragossa i Osca han reivindicat ser el lloc de naixement de Vicenç. La tradició, la pietat i fins la crítica es pronuncien, però, a favor d'Osca.

Vicenç nasqué, doncs, a Osca, de família consular. El seu pare es deia Eutiques i la seva mare Enola. Destinat a les lletres, fou presentat a Valer (o Valeri), bisbe de Saragossa el qual, amb el seu ardor, l'ajudà a madurar en virtut i ciència fins al punt de merèixer que el bisbe el nomenés el seu primer diaca i el considerés el seu braç dret. En l'administració dels béns de l'església saragossana, protegint les viudes, els orfes i els pobres, Vicenç va conquerir la confiança del sant pastor, i el bon bisbe, més aviat tímid i de paraula no fàcil, va acabar per posar a les espatlles del seu ardiaca el pes de la predicació evangèlica.

En venir la persecució de Dioclecià, fou portat a València i allà fou pegat i turmentat, sense que ni els suplicis ni les amenaces aconseguissin fer trontollar la fermesa de la seva fe. Després de diverses tortures, fou finalment empresonat; un resplendor de llum celestial il·luminà la tètrica presó, admirant els qui ho veieren. Després, Vicenç fou posat sobre unes fustes i animat amb bones paraules, ja que no havien aconseguit res amb els turments. L'ànim invencible de Vicenç el mantingué ferm en la fe de Crist i en l'esperança de la vida eterna, vencent sofriments cruelíssims i conquerint victoriós la palma del martiri. Era l'any 304.

A l'indret del martiri —diu Antoni Pladevall— localitzat al barri de la Roqueta de la ciutat de València, li fou erigida, al segle IV, una basilica: Sant Vicent de la Roqueta, que fou renovada pel bisbe Justinià (primera meitat del segle VI). Enrunada i reedificada en diverses ocasions, des del segle passat ha esdevingut la Parròquia de Crist Rei, de València.

Vicenç és, sens dubte, un dels nostres màrtirs que va obtenir el més esplèndid culte des dels temps més antics.

Paulí de Nola, a començ del segle V, el recordava entre els més il·lustres mestres en la paraula i en la fe que havia donat l'Occident.

Prudenci —poeta cristià de Calahorra— el 405, en un himne dedicat als innombrables de Saragossa, l'anomena tres vegades i, a més, li dedica 575 versos del himne V del seu *Peristephanon*, *Llibre de corones*, en honor dels

màrtirs. Els mateixos anys, Agustí, bisbe d'Hipona, feia anualment el panegíric del sant el dia del seu martiri, el 22 de gener, a la comunitat dels fidels que escoltaven, drets, la lectura de la seva *passió*, segons el que recorda el Martirologi cartaginès un segle després. Es coneixen cinc sermons de sant Agustí sobre el martiri de Vicenç, i altres han estat publicats per Dom Germain Morin.

A mitjan del mateix segle, concretament l'any 448, Ptolomeus Silvius, bisbe d'*Octodorum* (actualment Martigny, Suïssa), va incloure el nom de Vicenç al calendari que li és atribuït, entre els poquíssims noms de sants que hi consten.

Vers el segle VI van ésser escrits altres dos sermons, presos de la *passió* del segle V, creient, fins fa poc, que eren de sant Agustí. A finals del mateix segle, Venanci Fortunato també esmentava Vicenç en el seu poema *De virginitate*:

«*Vicenti hispana surgit ab arce decus*».

Un segle després, la recensió gal·la del Martirologi Geronimiano s'inspirava, probablement, en un text de la *passió* de Vicenç per fer-ne una breu notícia.

Després del *Geronomiano*, tots els martirologis històrics, seguint l'anònim de Lyon, s'inspiraren en la *passió* per redactar notes històriques sobre Vicenç.

Poc abans de l'arribada dels àrabs el 711, aparegué a la península un altre sermó, sense que se'n pugui precisar la data; l'autor —possiblement Justinià de València— s'inspirà en la Missa del Sagramentari Mosaràbic.

Entre les vàries basíliques dedicades a Vicenç cal recordar, per la seva antiguitat, tres d'espanyoles i dues de franceses. En una de les espanyoles, a Toledo, s'hi refereix una inscripció sepulcral, probablement del segle V. La segona basílica era la catedral de Sevilla, destruïda per Genseric —rei dels vàndals— el 428. La tercera fou consagrada a *Illiberis* (Granada) per Lilliolo, bisbe d'Acci, el 17 de gener del 594.

Entre les franceses, a més de la d'Ensérune (Llenguadoc) dedicada el 455 als tres sants: Vicenç, Agnès i Eulàlia, sabem que el 588 Xildebert construï a París una basílica dedicada a sant Vicenç que aviat assumí el nom d'un sant que hi fou sepultat: sant Germain.

De les relíquies del màrtir, sant Gregori de Tours en parlava referint-se a una notícia corresponent a l'any 542. Gregori, el 542, explica com els habitants de Saragossa foren salvats del setge que, en represàlia, els feia Xildebert, rei dels Francs, gràcies a l'intercessió de Vicenç, de qui custodiaven i veneraven la túnica. Feta la pau, segons un autor anònim que escrivia vers el 700, Xildebert portà a París una relíquia del sant: una *stola*, diferent, per tant, de la túnica que encara conservaven a Saragossa.

A mitjan del 587, segons el testimoni de sant Gregori, arribà de la península a la basílica de sant Martí de Tours un tipus curiós i estrany, un monjo pelegrí que, per ésser rebut pel bisbe amb major ostentació, feia servir el truc d'anunciar que portava relíquies de sant Vicenç i de sant Fèlix.

Hi havia relíquies veritables, a finals del segle VI, prop de Poitiers, en un poblet anomenat *Becciacum* (avui Bessay), al departament de la Vendée; com també n'hi havia a *Orbaniaco* (avui Orbigny), poblet prop del primer. En ambdues basíliques, les relíquies del sant eren, de ben segur, beneïdes del cel pels nombrosos i extraordinaris miracles que havien propiciat.

D'època incerta és la làpida mortuòria d'un bisbe valencià, anomenat Justinià, que va morir deixant hereu dels seus béns a Vicenç.

El 14 de novembre del 644, Pimenio, bisbe d'Asidonia, dedicava una basílica a Jerez de la Frontera incloent-hi, entre d'altres relíquies, una de sant Vicenç.

Fins aquí la informació —resumida— de l'excel·lent treball de mossèn Àngel Fàbrega i Grau, canonge de la Seu barcelonina, publicat a la seva obra *Pasionario hispánico* —1950— (pàgs 92-107) on va transcriure el text més antic que es coneix de la *passió* del sant.

L'any 855 —explica Antoni Pladevall— dos monjos de Conques (Llenguadoc) emprengueren el camí vers València per rescatar el cos del màrtir i portar-lo al seu monestir. Al seu pas per Saragossa, el successor de Valer els prengué el cos, que fou venerat a l'església de Santa Maria, la principal de la ciutat. El 863, el comte Salomó de Cerdanya i dos monjos de Castres (Occitània), amb autorització del valí de Còrdova, rescataren el cos i el dugueren a Castres a través de Balaguer, Berga, Alp i Llivia, localitats on foren exposades les relíquies i on obrà miracles.

Els estudis referents al culte de Vicenç —afirma Tomás Moral— obren perspectives il·limitades i se'n segueixen estudiant les fonts. Cal assenyalar la celebritat del nostre sant a Oviedo, on, des de la seva fundació el 761, per obra del prevere Máximo, fins a la desamortització del 1835, li fou dedicat el cèlebre monestir benedictí de Sant Vicenç d'Oviedo.

Els mateixos anys li eren dedicades vàries esglésies a Galícia. En terres de *Bureba* (Burgos), prop de Briviesca, fou edificat en el segle IX un monestir anomenat Sant Vicenç de Buezo; església i monestir foren consagrats al sant màrtir. El caràcter universal del sant va prevaler durant molt de temps en la santa eremita i princesa santa Casilda que, obtinguda la salut del cos en el miraculós llac de sant Vicenç, escollí i passà tota la seva vida en una de les coves prop del monestir. A poc a poc, sens dubte per la insistència dels habitants del poble, Casilda, que semblava més «seva» que el màrtir, anà guanyant terreny fins que Vicenç passà a un segon pla en la consideració de la diòcesi de Burgos.

Per acabar cal dir que, entre les famoses catedrals dedicades al sant màrtir, en l'església espanyola dels visigots, es trobaven, a més de la ja nomenada de Sevilla, la de Còrdova i Saragossa.

A l'Àfrica, si més no en l'església d'Hipona, durant els inicis del segle V, era coneguda una *passió* de Vicenç. Cada any, després d'haver llegit la lectura corresponent al dia, sant Agustí pronunciava un panegíric del sant, glossant la *passió*. D'aquests sermons se'n conserven cinc. Gràcies a ells, els estudiosos afirmen que la *passió* que es llegia era molt extensa

—*longam lectionem audivimus*— deia sant Agustí que contenia una minuciosa relació del martiri, on constava el nom del seu jutge: Dacià.

Encara que és bastant posterior als fets que descriu, l'autor de les Actes martirials confessa que ha recollit minuciosament la tradició. Els especialistes afirmen que pot datar-se com un text de finals del segle iv.

La causa de l'extraordinària propagació del culte del sant màrtir es deu —segueix dient A. Fàbrega— en gran part al bellíssim context intern de la *passió*. La vivesa amb què l'hagiògraf descriu l'escena dels interrogatoris i dels suplicis, la preciosa profunditat que sap donar als dos protagonistes: el màrtir Vicenç i el prefecte Dacià, tot això, vulgaritzat i popularitzat pel poeta cristià Prudenci, va tocar vivament l'ànima del poble.

L'hagiògraf pren com a base del seu treball el tema de la victòria, suggerit, és clar, del mateix nom del protagonista (Vicenç, del llatí *Vincentius*: vencedor) i aquest tema central li suggereix, per una banda, l'escena dels successius assalts del judici i dels turments per vèncer-lo i, de l'altra, la consegüent victòria del màrtir i la confessada derrota dels seus enemics, que constitueixen una trama sobre la qual gira tota la *passió*.

Dacià, personatge enigmàtic de la història de l'església espanyola, del qual no es coneix res anterior a la redacció d'aquestes Actes del martiri, serà presentat —des del segle iv al vi— al costat del martiri del sant a València. D'aquí es pot deduir que Dacià fos prefecte de la província Cartaginense i que possiblement actuà durant l'imperi de Diocleciana. La seva figura, si és que va existir, deuria tenir una escassa transcendència històrica.

A través de les Actes, aquesta encarnació del prototipus del perseguidor anticristià assolí un rol importantíssim en la hagiografia espanyola.

La narració, commovedora i sensacional, amb l'emotivitat d'una novel·la, va colpir els oients, que van fer créixer la fama de Vicenç, mentre els hagiògrafs successius prengueren aquesta obra com a base per les *passions* d'altres martirs espanyols, dels qui es desconeixia, sovint, la seva vida.

I ja que abans he esmentat els sermons que li dedicava sant Agustí, serà bo llegir-ne, ara, dos fragments:

Vicenç va triomfar en aquell pel qual fou derrotat el món

«Diu l'Apòstol: *A vosaltres us ha estat concedit no únicament de creure en Crist, sinó també de patir per ell.*

»El levita Vicenç havia rebut aquestes dues coses, les havia rebudes i les posseïa. ¿Què hauria tingut si no les hagués rebudes? Hi havia fe en les paraules que deia i paciència en el martiri que sofria.

»Que ningú no presumeixi en el seu cor quan pronuncia les paraules, que ningú no es refii de les seves pròpies forces quan sofreix una temptació, perquè per dir amb prudència les coses bones la nostra saviesa ve de Déu, com també ens ve d'ell la paciència per aguantar amb força els mals.

»Penseu en el Senyor Jesucrist, que en l'Evangeli avisa els seus deixebles, penseu en el Rei dels màrtirs que equipa les seves cohorts amb armes espirituals, els mostra les guerres, els forneix ajuda, els promet premis:

Crist va dir als seus deixebles: *En aquest món sereu perseguits*, però afegi immediatament, per consolar-los en llur pànic: *Tingueu confiança. jo he triomfat del món.* Aleshores, ¿per què ens estranyem, caríssims, si Vicenç va triomfar en aquell pel qual fou derrotat el món? Crist va dir: *En aquest món sereu perseguits*, perquè si ens estremy no en escanyi, si ens escomet no ens derroti. El món obre un doble front contra els soldats de Crist: ens afalaga per enganyar-nos, ens horroritza per trencar-nos. Que no ens senyoregin ni el plaer propi ni la crueltat aliena, i el món serà vençut.

»Crist ens socorre en tots dos fronts, i el cristià no és derrotat. En aquest sofriment, si s'hi considera la paciència humana resulta increïble; si s'hi considera la potència divina resulta comprensible.

»S'emprava tanta crueltat en el cos del màrtir, hi havia tanta tranquil·litat en la veu del màrtir, s'encruelia tant l'aspror de les penes en els membres, però hi havia tanta seguretat en les paraules, que hauríem pogut creure, de manera admirable, que mentre Vicenç era turmentat era un altre el qui parlava.

»I era així, germans, sí, era així de debó: el qui parlava era un altre. Crist va prometre això, en l'Evangeli, als seus testimonis, que ja disposava per a lluites d'aquesta mena. Va dir: *No us preocupeu del que haureu de dir, ni com ho podreu dir. A l'hora de parlar, Déu us donarà les paraules necessàries, perquè no sereu vosaltres qui parlareu, sinó que parlarà en vosaltres l'Esperit del vostre Pare.*

»Sofria la carn i parlava l'Esperit, i quan parlava l'Esperit no solament es veia confosa la impietat, sinó que també restava confortada la feblesa». (Sermó 276, 1-2).

«Quin espectacle, el que hem presenciats amb els ulls de la fe! El màrtir sant Vicenç, vencedor en tot. Vencé en les paraules, en els turments, en la confessió de la fe, en la tribulació; vencé abrusat pel foc, llançat al mar, en el suplici; vencé fins i tot després de morir.

»Quan el seu cos, que portava el trofeu de Crist vencedor, era llançat de la barqueta al mar, deia sense paraules: *Quan no sabem escapar-nos, a la fi trobem sortida.* ¿Qui podia donar al seu soldat tanta resistència, sinó el qui abans va vessar la sang per ell? A ell també se li diu en el salm: *Vós sou la meua esperança, Déu meu, he confiat en vós, Senyor, des de petit.* Els màrtirs, en el seu gran combat, són coronats de glòria, però no humana ni temporal, sinó divina i eterna. La fe lluita, i, quan la fe lluita, ningú no pot derrotar la carn, perquè, encara que la trossegui i l'esmicolin, ¿com podrà morir el qui és redimit per la sang de Crist?» (Sermó 274).

Sant Joan Despí. 30 de novembre del 1997. festa de sant Andreu.

La fe ho venç tot

ÍNDIX DE NOMS

Abadias, Antonio, 326
 Abella, F. - caseriu, 327
 Abrera, I+I, 167, 220, 260
 Acci, 350
 Agnani (Itàlia), 22
 Agreda, vila d', 27
 Aguado y Requijo, Felipe de - bisbe Barcelona, 111
 Agullana y Calders, Francisco - procurador, 66
 Aiguafreda, 327
 Ainaud i de Lasarte, Joan, historiador de l'art, 19
 Ainaud i de Lasarte, Josep M., 29, 216
 Aitona (Segrià), 300
 Alacant, 2+I, 292
 Alamanda de Púclinvell, deodata, 52
 Alavedra, S., 207
 Alba - bisbe de Barna, 132
 Albà, 28+
 Albareda del Camí, Antich - procurador, 99, 103, 104, 105, 106
 Albareda i Falguera, Joan - notari, 136
 Albareda, Anselm M. - monjo Montserrat, 313, 31+I, 315
 Albareda, Jaume - batlle, 59, 60, 61
 Albareda, Joan - rector, 113, 13+I, 191, 220, 225, 226, 25+I, 255, 256, 257, 258, 259
 Albareda, Joan, 160
 Albareda, Johan, +2, +3, +6
 Albareda, Miquel - pagès de Pallejà, 105
 Albareda, Petrus, +6
 Albareda, Stephanus, +6, +7, +8, +9
 Albareda, Vicenç - amo de Ca N'Albareda, 137
 Albecar, Domingo - rector, 66
 Albert, Germà - monjo benedictí, 266
 Albiñana, 337
 Alcalá de Henares, 30
 Alcántara, pont d', 8+I
 Alella, 273
 Alemanya, 269
 Alexandre III, papa, 22
 Alfons III, 86
 Alfons VII, l'Emperador, 27
 Alfons IX, de Castella, 26
 Alfons X, de Castella "el Savi", 27, 31+, 315
 Alfons XII, 221
 Alfons XIII, 290, 338
 Alfons, fill de Jaume I, 27
 Alger, 293
 Alier, Roger, 235
 Al-Mansur, 37
 Amirall Guerrero, Joan - Congregació Missió, 292
 Amirall i Guerrero, Jaume, 293
 Amirall i Guspi, Jaume, 292
 Amirall i Guspi, Joan, 292
 Alp, 351
 Alt Empordà, 31+
 Altafulla, 86
 Alvarez Mendizábal Juan, 1+I, 212, 213
 Alzira, vila d', 31
 Amades, Joan, 89
 Amadeu, rei, 220
 Amàlia, reina, 88
 Amat i Solà, Miquel, 209
 Amat, Eulàlia, 209
 Amat, Guillem, 38, 39
 Amat, Jaume, 59, 160, 183
 Amat, Joan, 119
 Amat, Joseph, 209
 Amat, Mercè - muller d'Alfons Sala, 290
 Amat, Pere, 38, 39
 Amat, 156, 232
 Amigó, Josep, 206
 Amigó, Martha, 208
 Amilcar, 87
 Ampasí, 293
 Amsterdam, 51
 Andreu d'Albalat, bisbe de València, 30
 Andreu i Sans, Ignasi, 206
 Andreu II, rei d'Hongria, 27
 Aner d'Esteve, Felip, 205, 206
 Aner d'Esteve, Francesc, 206
 Aneto, pic d', 32+, 325, 326
 Anibal, 87
 Anoia, riu, 81, 91, 168, 220
 Anoia, 197
 Antofagasta (Xile), 296
 Apolló, deu, 85
 Arada, Revista, 137, 138, 146
 Aragó, 7+, 197
 Arbó, Josep, 186
 Arenas, mossèn Antoni, 32+
 Arenys de Mar, 273
 Arenys de Munt, 187
 Arenys, convent dels caputxins d', 216
 Argalaga, 58
 Argemí de Martí, Lluís, 19+
 Argemona, 273, 286
 Arguclaguer, 10+I, 105
 Aris i Gusi, Jaume, 26+
 Aris i Julià, Benet, 280
 Aris i Julià, Joan, 280
 Aris i Julià, Josep (+ als vuit mesos), 280
 Aris i Julià, Josep, 280
 Aris i Julià, M. Eulària, 280
 Aris i Julià, Miquel, 280
 Aris i Julià, Pantaleó, 280
 Aris i Muntada, Pantaleó, 280
 Aris i Rodó, Josep - escolapi, 225, 280, 281, 282
 Aris i Rodó, Pere, 280, 281
 Aris i Rodó, Vicenç, 280
 Aris i Sardà, Martí, 26+
 Aris i Sardà, Pere, 26+
 Aris, Antoni masover de Ca N'Estapè, 145
 Aris, Elies, de cal Rajoler, 110, 115, 118, 121, 230, 265, 270, 291, 340
 Arles, 77
 Armajals, Joan, 167

Armengol, Joan, 21+
 Armandes y Mendossa, Pedro, 106
 Arnau de Perelló, de Martorell, 51
 Arnau, comte, 90
 Arnau, Jaume, 48
 Arnet i Viver, Romà, 17
 Arquer i Sánchez, Josep d', 3+5
 Arquer i Terrasa, Jordi d' - rector, 279
 Artés, 3+0
 Artis, A., 33+
 Asidonia, 351
 Asil Duran, 323
 Associació Catalànista d'Excursions Científiques, 17, 229, 318, 321
 Associació de Pares de Família, 123
 Augé i Domènech, Antoni, 293
 Augé i Nancó, mossèn Julià, 1+8, 270, 293
 August, 8+I, 85
 Amirall, Joseph, 20+
 Auregeau - mariscal francès, 207
 Aurembiaix d'Urgell, 28
 Aymerich, Enric - rector del Papiol, 278
 Ayes de Envinny, Fe-Antoni, 206
 Bach i Carcolse, Ermengol - ecònom, 229, 230, 23+I, 298, 299, 337
 Bach, Pere, 337
 Badajoz, pont de, 8+I
 Badalona, 77, 105, 338, 3+2
 Badellàs, Gaspar, 21+
 Badia i Margarit, Antoni M., 23
 Bages, el, 106, 207
 Baget, Joan - capítol voluntaris Lleida, 199
 Baix Llobregat, 197, 218, 222, 236
 Baix Maestrat, 30
 Baixells, coll de, 320
 Balaguer, Victor, 33, 310
 Balaguer, vila de, 281, 351
 Balanza i González, Ferran, 1+1, 220, 221, 222, 265
 Baldelló, mossèn Francesc, 1+4
 Balears, Illes, 27, 213
 Ballesteros, A., 73
 Banyoles (Pla de l'Estany), 300
 Barallat, 318
 Baramon, Manuel - notari, 13
 Barata, Antoni, 205, 206
 Barata, la, 328
 Baraut, Cebría - monjo de Montserrat, 31+
 Barcelona, bisbe de, 31, 71, 260, 320
 Barcelona, Comtes de, 17, 21, 37, 7+, 320
 Barcelona, Seminaris de, 52
 Barceloneta, plaça de la, 216
 Baró d'Eroles, 206
 Barraquer i Roviralta, Cayetano, 25
 Bartomeu de Castellbisbal, 23
 Bartomeu, Llorenç, 132
 Batalla de l'Ebre, 293
 Batista, de Can Pedrerol, 26+I, 265
 Batlle, Lluís - vicari, 25+
 Bauma, la, 328
 Beguda, la, 260, 3+3
 Begues, 3+0
 Bèlgica, 127
 Bellaterra, Universitat Autònoma de, 108, 3+5
 Beloha, 293
 Belza, 216
 Benasc, 32+
 Benavides - Cardenal legat del Papa, 260
 Benivire, 20, 313, 31+
 Berà, arc de, 8+I
 Berenguer d'Orís, procurador, 86
 Berenguer, bisbe de Girona, 24, 25, 29, 30, 31, 32
 Berenguer Alfons, 29
 Berenguer Fernández, 28
 Berenguer, muller de Bernat de Cbl., 22
 Berga, 107, 220, 351
 Berguedà, 35, 31+
 Bernat de Berga, 22
 Bernat de Castellbisbal, 22, 24
 Bernat de Cervera, abat de Poblet, 31
 Bernat i Andreu, Josep, 336
 Bernat i Franquet, Joaquim - rector, 336
 Bernola, Jaume - Baronia de Lles, 206
 Bertí, cingles del, 322, 327
 Bertrana, Francesc, 206
 Besiberri, 325
 Besòs, riu, 321 (Becciacum), 351
 Bielsa, 32+
 Bienlourt, Margarida de, 128
 Bigordà, Josep, 240
 Bigues, 327
 Bilbao, 339
 Bisbal del Penedès, la, 86
 Blake - general, 206
 Blanca d'Antilló, 28
 Blanch i Roig, Miquel - músic, 125, 263
 Blanch, Joseph, 190, 21+
 Blass, Adolf, 32+, 325
 Blois, 289
 Boada, Josep, 290
 Bofill, Dr. - amo de Can Corominas, 1+7
 Bofill, Rafael, amo de Can Corominas, 122
 Bonastre, 337
 Bonet i Marrugat, mossèn Albert, 287
 Bonet i Muixi, mossèn Manuel, 28+
 Bonet, Anthoni, de Piera, 47
 Bonet, Bernat, +8, +9
 Bonilla i Artigas, Gonçal - mestre, 291
 Bonilla i Martí, Marià - escolapi, 291
 Bordesus, 297
 Borgonya, 27
 Borràs, Enric - actor teatral, 98
 Bosch i Ballbona, Joan, 106, 10
 Bosch i Bros, Martí, 169, 175
 Bosch, Domingo, 180
 Bosch, Joan - rector, 183
 Bosch, Magdalena, 179
 Bosch, Martí, 25
 Bosom, Rafel, 140, 142
 Bou, Joseph - mosso, 208
 Bouffard, Ramon Josep de - Baró de Cañellas, 206
 Bover, Josep, 1+1
 Bover, Peret, 195
 Boxó, Llorenç - escultor, 231, 232
 Bremon, Ramon, 22, 38, 132
 Bremon, 21
 Brillas, Mònica, 297
 Briviesca, 351
 Bros, Josep - hereu Can Cases del Riu, 203, 20+
 Brossa i Reixach, Paula, 322
 Brotó, Catharina, 158
 Bruc, el, 198, 199, 201, 207, 260, 320
 Brugarolas i Brugarolas, Joaquim, 338
 Brugarolas i Serradora, Lluís - rector, 1+6, 181, 182, 272, 275, 288, 295, 299, 310
 Brugarolas i Serradora, mossèn Ramon, 339
 Buenos Aires, 339
 Burgos (Bureba), 351
 Burgués, Pere - vicari, 66
 Buxeres, Antoni - notari de Martorell, 88
 Ca n'Albareda (del Camí), 135, 137, 138, 188, 217, 239
 Ca n'Amat, de Castellbisbal, 167, 168, 239, 251, 273, 297, 300, 319
 Ca n'Ametller, de Castellbisbal, 188, 239, 2+7
 Ca n'Elies, de Castellbisbal, 1+2, 143, 188, 239, 291, 320, 33+
 Ca n'Estaper, de Castellbisbal, 85, 1+4, 146, 1+7, 150, 171, 176, 188, 3+7
 Ca n'Estaper, de Sant Andreu de la Barca, 239
 Ca n'Liveró, de Castellbisbal, 150, 239
 Cabanach, Vicente, 191
 Cabanyes, les, 337
 Cabrera, 273
 Cabriels, 25+
 Cadena, Josep M., 3+6
 Cadis, 85, 212
 Calaf, 3+0
 Calafell, 273
 Calahorra, 3+9
 Calama (Xile), 296, 297
 Caldes de Malavella, 85
 Calomarde, Francisco Tadeo de - ministre, 88
 Calonge, 77
 Calvet i Mata, Rossend, 335
 Calvet i Viadiu, P. Joaquim, 279
 Calvo i Blanco, Neus, 3+4
 Cambra i Massanell, Francesca, 3+5

Camp, Josepha, 156, 157
 Campanya, Antoni, 160
 Campanya, pedrera de, 60, 61
 Campderro, si Carbonell, Leonor, 337
 Campillo i Mateu, mossen Antoni, 50, 57, 137, 141, 312
 Campmany, A., 185
 Campmany, Pau, 137
 Campubi, F., 134
 Camps, Jacint, 172
 Can Balasch, 247
 Can Campanya, de Castellbisbal, 98, 100, 172, 239, 247, 272, 282
 Can Canals, del Papiol, 239, 319
 Can Canyadell, de Castellbisbal, 170, 239, 217, 320
 Can Casals de l'Església, de Castellbisbal, 152, 168, 188, 214, 216, 239
 Can Cases del Riu, de Castellbisbal, 167, 170, 204, 239, 273, 281, 282
 Can Coromines, de Castellbisbal, 122, 148, 169, 170, 188, 239, 273, 300
 Can Cortès de Palau, 90
 Can Cortes, de Martorell, 89
 Can Costa de Montagut, 321
 Can Costa, de Castellbisbal, 239, 320
 Can Duran, de Castellbisbal, 239
 Can Flavia de les Illes, de Castellbisbal, 110, 111, 168, 171, 175, 188, 239
 Can Galí, de Castellbisbal, 68, 145, 239
 Can Llebreia (Rectoria Castellbisbal), 33
 Can Llopart, de Castellbisbal, 68, 145, 232
 Can Marc, del Canyet, 280
 Can Margarit del Pont, 239
 Can Margarit, de Castellbisbal, 151, 169, 239, 250, 251, 255
 Can Masana, 198
 Can Maset Corominas, de Castellbisbal, 239
 Can Mateu, de Castellbisbal, 249
 Can Matheu Comellas, de Castellbisbal, 239
 Can Milans, de Castellbisbal, 273
 Can Minguet, del Papiol, 318
 Can Morral, de Castellbisbal, 247
 Can Nicolau de Baix, de Castellbisbal, 169, 239
 Can Nicolau de Dalt, de Castellbisbal, 167, 168, 205, 239
 Can Palet d'Ullstrell, 239, 321
 Can Pantaleó, del Canyet, 280
 Can Pastaller, de Castellbisbal, 239
 Can Pedrerol de Baix, de Castellbisbal, 85, 131, 133, 134, 168, 202, 239, 273, 347
 Can Pedrerol de Dalt, de Castellbisbal, 127, 129, 130, 140, 170, 188, 203, 210, 211, 229, 239, 273, 319, 347, 348
 Can Pelegrí de la Cortada, Castellbisbal, 138, 139, 171, 175, 217, 239
 Can Pi de Castelleria, 170, 239
 Can Puig, de Castellbisbal, 172, 188, 239
 Can Rabella, 249, 250
 Can Ribot de Castellbisbal, 53, 54, 239
 Can Santeugini, de Castellbisbal, 188, 239
 Can Segarra, de Castellbisbal, 188, 239
 Can Tintorer, del Papiol, 281
 Can Turrellas, 239
 Canadell, Jaume, 215
 Canals i Comas, Teresa, 290
 Canals i Mas, Catharina, 202
 Canals, Agustí, 202
 Canals, Anna, 180
 Canals, Pere Joan, 160
 Canals, Pere, 48, 49
 Càncer, Jaume - juriconsult, 76
 Canet de Mar, 273
 Canfranc, 324
 Canigó, Pica del, 27, 184
 Canovas del Castillo, 75
 Canyameres i Casamada, Ferran, 18
 Canyelles, Benet - pagès del Papiol, 105
 Canyelles, M., 81
 Canyet, barri del, 150, 172, 173, 191, 273, 280, 319
 Cañadell i Bonastre, Pere, 229
 Cañadell, Anton, 205
 Capdevila, Llorens, 139
 Capella de la Concepció N^{ra} S^{ra}, Ca N'Albareda, 135
 Capella de la M^{de} Deu del Carme, Ca N'Elies, 142, 334
 Capella de Sant Joan, de Ca N'Estapè, 144, 150, 151
 Capella de Sant Pelegrí, Can Pelegrí, 138
 Capella de St.Melcior i els Sants Reis, 144

Capella de St.Vicenç - esgl. vella del Castell, 151, 173, 204, 251, 343
 Capella Sagrat Cor de Jesús - Can Corominas, 147
 Capella Sant Quintí, Can Pedrerol de Baix, 131
 Capella St.Salvador, Can Flavia de les Illes, 141
 Capella St.Rita, Can Pedrerol de Dalt, 129, 140, 203
 Capellades, 273, 296
 Carbo, Antonia, 210
 Carbonell i Selva, Miquel - pintor Molins de Rei, 227
 Carcolse, Margarida, 337
 Cardedeu, 77, 79, 80, 344
 Cardona, Enric de - bisbe de Barcelona, 132
 Cardona, Miquel, 191
 Cardus i Florensa, Salvador, 19, 82, 116
 Carles II, 82, 84
 Carlos III, 87, 175, 176
 Carlos IV, 176, 235
 Carme, convent del, 216
 Carrau i Mir, Llorenç, 343
 Carrau i Paltre, Llorenç - rector, 123, 194, 195, 277, 278, 279, 343
 Carrera i Plana, Joan - bisbe auxiliar, 323
 Carreras i Candí, Francesc, 18, 23, 37, 38, 52, 53, 54, 57, 200, 259, 314, 317, 318
 Carreras, Aleix - econom, 201, 240
 Carreter i Cambra, Jordi - rector, 126, 279, 345
 Carreter i Pons, Josep, 345
 Carroca, J., 78
 Carselade du Pont, Juli - bisbe d'Elna-Perpinya, 185
 Cartet, Domingo, 206
 Casademunt, Adria - arquitecte Capella Santissim, 226, 227, 228, 319
 Casades i Gramatxes, Pelegrí, 96
 Casanoves, Benet - del Papiol, 104
 Casañas, Cardenal, 122, 298
 Casarramonja i Puigneró, Lluís, 264
 Casas i Palau, Josep, 262
 Casas, Antoni, 160
 Cascales i Triguine, Maria, 108
 Caseres, Priorat de, 51
 Casius, Pere - ferrer de Martorell, 105
 Castanyes, Valentí, humorista, 143
 Castella, 41, 77, 79, 184
 Castelladrall, 107
 Castellar del Valles, 322
 Castellefells, 273
 Castello d'Empuries, 77
 Castellvell de Rosanes, Baronia de, 52, 104, 106, 201, 202, 218
 Castellví de Rosanes, 86, 87, 220, 260
 Castellví, 21, 22
 Castilla, 74, 75
 Castillejos, batalla, 219
 Castres (Occitània), 351
 Català i Albosa, Jaume - bisbe de Barcelona, 261, 262
 Catarineu, 318
 Cativar, Arnau, 132
 Cativar, Maimona, 132
 Centelles, 82, 327
 Centre Excursionista de Catalunya, 17, 88, 96, 227, 324, 326
 Cerdanya, 27, 35
 Ceret, 77
 Cervera, 107, 199, 206, 213
 Cervos - jesuïta, 282
 Chabran, 198, 199, 202
 Chuquicamata (Nile), 296
 Cirici, Alexandre, 26
 Cisa, la, 273
 Ciudad Rodrigo, 200
 Claret i Torres, Joan, 264
 Claris, Pau, 79, 81
 Clave, Anselm - carrer, 221
 Clermont, 131
 Climent VII, papa, 29
 Climent VIII, papa, 52
 Climent, Francesc - bisbe de Barcelona, 66, 160
 Climent, Joseph, bisbe de Barcelona, 120
 Clopas i Batlle, Isidre - historiador Martorell, 84, 136, 141, 198, 217, 222
 Codina, Tomás, econom, 140, 142
 Colet i Torredella, Melcior - metge, 144, 348
 Coll de Nargo, 337
 Coll i Alentorn, Miquel, 29, 30
 Coll, Pere, 46

Collbato, 260
 Colformic, 327
 Coloma, Alfons - bisbe de Barcelona, 65
 Coloma, Maria de la - carlí, 221
 Colòmbia, 265
 Colònia Güell, 273
Comajuncosa i Fralando, Theresa, 176
 Comajuncosa, Pau, 176
 Comas - escultor de Vic, 272
 Comas i Costa, Anton, 187
 Comas i Francesc, Felip, 299
 Comas i Pujol, Joan, 287
 Comas i Rovira, Agnès, 176
 Comas i Torres, Concepció, 299
 Comas i Torres, Pere, 299
 Comas i Torres, Teresa - Germ. Ancians Desemp., 299
 Comas, Anton - comparet, 251
 Comas, Antoni, 252
 Comas, Francisca, 209
 Comas, Miquel, 204
 Comas, Sagimón - vicari, 69, 173, 186, 209
 Comas, Teresa - muller de J.Costadell, 248
 Comas, Theresa, 203
 Comas, Valentí, 176
 Comella i Comas, Pere, 249
 Comellas i Campaña, Joan, 175, 205
 Comellas i Claramunt, Pepet (a) Pedrerol, 280
 Comellas i Comas, Climent, 208, 213
 Comellas i Morral, Maria (Donya Maria), 277, 287
 Comellas i Pages, Pere, 187
 Comellas i Pascual, Anton, 282
 Comellas i Pascual, Francesc, 282
 Comellas i Pascual, Joan - jesuïta, 282
 Comellas i Pascual, Josep, 282
 Comellas i Pascual, Juli, 282
 Comellas i Pastalle, Pere, 264
 Comellas i Ribas, Vicenç (a) Pedrerol, 229, 280
 Comellas i Vive, Josep - batlle, 138, 187
 Comellas, Anton, 202
 Comellas, Climent - brasser, 208
 Comellas, Joan - pare del P. Joan, 282
 Comellas, Joan Pau, 209, 210
 Comellas, Pau - brasser, 208
 Comellas, Pau, 190
 Comellas, Salvador - regidor, 251
 Compromís de Casp, 23
 Comtes d'Urgell, 197
 Comtes de Cerdanya, 197
 Conard, M., 207
 Conca de Barbera, 314, 334
 Concili Vaticà II, 279
 Condominats i Claramunt, Ramon, 263
 Conflent, 27, 184
 Congost, juriconsult, 76
 Conques (Llenguadoc), 351
 Conreria, la, 52, 290, 344
 Consell de Cent, 26
 Constança de Sicília, 27
 Constança, filla de Jaume I, 27
 Contarini, Alvise - ambaixador venecia, 73
 Corbera de Llobregat, 81, 260, 293
 Córdova, 351
 Corominas del rieral, Joseph, 167
 Coromines, Masset den, 168, 169
 Corro de Vall, 337
 Costa del Castell, 168
 Costa i Borrás, Josep-Domènec - bisbe, 130, 245, 256
 Costa, Jacint - canonge, 206
 Costablanca, 144
 Costadell, Joan, 248
 Cot i Rovira, Joan - econom, 115, 118, 122, 123, 148, 193, 194, 228, 229, 230, 231, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 272, 273, 275, 276, 301, 344, 346

Costur, vila de 27

Cots, Bernat - escultor, 136
 Creu dels tres Batlles, 321
 Creus, Jaume, 205
 Crexens, Grau, 202
 Cristòfor Colom, 41
 Crosses, Guerau de - batlle, 86
 Cuadra i Cubero, Felip - rector Molins de Rei, 279
 Cuba, 292, 301, 342

Cubelles, 282
 Cuixart i Barjau, Francesc, 201
 Cumana, diòcesi de Venezuela, 323
 Cutet, Fermí, 169
 Dacia, 352
 Dalmaies, Bonaventura - rector, 128, 155, 156, 157, 186, 207
 Dalmaies, Núria de, 30
 Dalmau de Castellbisbal, 23
 Dalmau, Miquel - brasser, 209
 Daumal, Ramon - bisbe auxiliar, 294, 343
 Davidam, moli, 22
 Decret de Nova Planta, 26, 184
 Dellonde, Joseph, 168, 205
 Desdeveses du Dezert, G., 206, 207
 Desideri, frare franciscà, 31
 Días de Lara, Fernando - músic, 173
 Díaz de Valdés, Pedro - bisbe Barcelona, 239
 Diaz Santillana, Santos, 92
 Didier, penitencier, 32
 Diocelcia, 349, 352
 Domingo, Ramon - advocat, 206
 Don Manuel, espos de Constança, 27
 Dublayzel (o Duplezel), Manuel, propietari, 127, 129, 176, 210
 Duhesme - general francès, 197, 198
 Duplezel i de Mascaro, Anton, 128
 Duplezel, Agustí, 128, 129
 Duplezel, Anton Albert, 128
 Duplezel, Domingo, 128
 Duplezel, Honorato, 128
 Duplezel, Josepha, 128
 Duplezel, Marianna, 128
 Duplezel, Pau - benedictí, 128
 Duplezel, Rita, 128, 129
 Duran i Canyameres, Ferran, 236
 Duran i Pastalle, Pau, 252
 Duran, Pau, 175, 214, 240
 Ègara, bisbat de, 17, 19, 36, 57, 319, 320, 321
 Ègippte, 294
 Elias i Bonilla, Bartomeu - rector Torrelles Foix, 291
 Elias i Campins, Montserrat, 344
 Elias i Canals, Domènec, 291
 Elias i Canals, Vicenç, 142
 Elias i Puig, Josepa, 285
 Elias i Sabatè, Francesc - nebot mn. Lluís S., 143, 335
 Elias, Francesc, 190, 251
 Elionor (o Lionor) de Castella, 26, 28
 Elionor, filla de Jaume I, 28
 Elna, bisbe de, 30
 Els Segadors - cançó, 78, 80
 Encantats, els, 325
 Enserune (Llenguadoc), 350
 Eric el Roig, viking, 41
 Ermengol, Arnau - bisbe Barcelona, 131
 Escudadei, cartoixa, 216
 Esparraguera, 107, 167, 198, 260, 336
 Espartero, general, 141, 218
 Especier, Manuel - canonge de Tremp, 206
 Espenan M.^d mariscal francès, 81
 Espinas, Carles - pintor de Gràcia, 225
 Espinosa, mossen Josep, 341
 Esplugues de Llobregat, 276, 342
 Espot, 325
 Estació de tren, 273
 Esteve, Jaume, 60
 Estrada, Joan - fuster, 98, 107
 Estruch, Joseph - emblanquinador, 248
 Eudó, font de, 94
 Eugeni IV, papa, 52
 Fabra, Fra Miquel, 24, 25
 Fabrega i Grau, Angel - canonge, 351, 352
 Fages, Agustí - rector, 58, 65, 66, 106, 112, 120, 137, 139, 140, 173, 176, 181, 184
 Fages, Josep, 137
 Fajardo i Requesens, Lluís de - M.de los Velez, 81
 Falguera, Josep, 244, 216
 Falguera, Joseph, 252
 Farafangana, 293
 Farigola, mestre, 169
 Faure, Josep, 141
 Federació de Joves Cristians de Catalunya, 263, 284, 287, 298
 Felip "l'Atrevit", rei de França, 28
 Felip II, 74

Felip III, 73
 Felip IV, 75, 76, 112
 Felip V, 127, 184
 Felip, bisbe de Cambra, 31
 Felu, Emmanuel, 206
 Fernando i Carbó, Maria, 210
 Fernando i Carbó, Pau, 210
 Fernando i Carbó, Paula, 210
 Fernando i Roca, Isidre, 170, 205, 210
 Fernando i Roca, Pau, 210
 Fernando VI, 176
 Fernando, Joan, 210
 Ferran i Gómez, D., 135
 Ferran II, de Catalunya-Aragó, 40
 Ferran Sanxis de Castro, 28
 Ferran VII, 88, 199
 Ferran, fill de Jaume I, 27
 Ferre, Barthomeu, 47
 Ferrer, Joan - mestre de cases, 59, 61, 62
 Fets d'octubre, 33, 340
 Figueres, 156, 157, 206, 300
 Figuerola, Joan, 172
 Filipines, 212
 Fills de la Sagrada Família, 279
 Firenze, 299
 Fisa i Bosch, Josep M., vicari de Molins de Rei, 279
 Flandes, comtat de, 27
 Flandes, guerres amb, 74
 Fluvic, Anton de, 78, 80
 Folch, Jaume - cirurgià, 138
 Font de la Llibertat, 123
 Font de la Subalma, 167
 Font, Ramon, 203
 Fontalba, Javier de, 93
 Fontanella, Joan Pere - juriconsult, 76
 Fontanelles, Bartomeu, 45
 Font-Rubi, 291
 Fort Dauphin, 293
 Fortunato, Venanci, 350
 Frago i Camp, Antònia, 156
 Frago, Joan, 156
 França, guerres amb, 73, 82, 83, 112
 França, 76, 81, 127, 218, 293, 315
 Franquet i Nifré, Àngela, 336
 Fuente Andrés, Manuel - ministre, 246
 Fures i Plans, Carles, 32
 Fures i Plans, Félix, 32, 263, 270, 340
 Gabarró, Gabriel, 169
 Galí, Josep - vidrier, 232
 Galícia, 351
 Gallart, Antoni, 180
 Gallifa, Maria - mare de mn.Guiu, 68, 172
 Gallifa, 328
 Galtés, J., 240
 Galtés, Joan - escola, 208
 Gampar, Joan, 143, 335
 Garcés, serral de les, 123, 244
 Garcia i Garrote, Tomàs - cap.castre, 265
 Garona, riu, 26
 Garriga, Joan - rector, 68, 177, 317
 Garriga, la, 77, 79, 322
 Garsa, Pere, 172
 Gasset, general, 218
 Gassol i Rovira, Ventura, 88
 Gaudi, Antoni, 338
 Gay i Tibau, Maria, 290
 Gelida, 220, 260, 273
 Genover, Joan, 206
 Genserik - rei dels vàndals, 350
 Gigo, Fermí - advocat, i Univ.Cervera, 206
 Gil de Vidaura (o Gil de Duarre), Teresa, 28, 29, 30
 Giner i Antolí, Manuel, 264
 Ginestar, Montserrat - mestre de cases, 59, 61, 62, 64
 Giralt, Antònia, 335
 Giralt, Joan - mercedari a Castellbisbal, 204, 210
 Girona, bisbe de, 24, 25, 260
 Girona, ciutat de, 84, 85, 197, 205, 206, 290, 315
 Girona, Francesca - mare mn.Ribot, 173, 200
 Girona, Pere J. - professor, 253
 Girona, seu de, 30
 Gleva, la, 338
 Goigs de l'ermita dels Sants Reis..St.Mekior, rei, 348

Goigs de Sant Quinti, màrtir, 347
 Goigs de Sant Vicenç, diaca i màrtir, 346, 347
 Goigs del Glorios Sant Joan Baptista, 347
 Gomar, Francisco - coure, 184
 Gomis i de Portolà, Pau Agustí, 133
 Gomis i Pasqual, Josepa, 133
 Gomis, Casimiro de, 133
 Gomis, Cels, 18
 Gomis, Francisco de, 133
 Gomis, Frederic, amo Pedrerol de Baix, 134
 Gomis, Ignasi - botiguer, 133
 Gomis, Josepha de, 133
 Gomis, Pau de - amo Can Pedrerol de Baix, 133
 Gorch, Gaspar, 160
 Gozos en alabanza de Santa Rita de Casia, 347, 348
 Gracia, barri de, 55, 218, 225, 324
 Granada (Illiberis), 350
 Granada, la, 340
 Grané i Calvo, Jaume - rector, 279, 344
 Grané i Porta, Joan, 344
 Graneros (Nile), 293
 Granollers, 66, 77, 85, 186, 244, 322, 334
 Grau, el, 95
 Grau, Joaquin - advocat, 177
 Grècia, 294
 Gregori IX, papa, 27
 Gregori Xè, papa, 29, 31, 315
 Griera i Giralt, Josep - rector, 121, 335, 336
 Griera, Pere-Màrtir, 335
 Gronland o Groenlàndia, 41
 Gros, Salvador - fuster de Calders, 105
 Guadalupe, Sentència Arbitral de, 40
 Guàrdia, la, 260
 Guardiet i Pujol, Josep - rector de Rubí, 340
 Guardiola, Guerau de, 106
 Guel, Josefa - mestressa Pedrerol Dalí, 130
 Güell, Joan - amo Can Pedrerol de Dalí, 129, 130
 Guerau de Gualba, bisbe de Barcelona, 71
 Guerau de Guardiola, 106
 Guerra Carlina, Segona, 218
 Guerra Carlina, Tercera, 220
 Guerra d'Àfrica, 219
 Guerra d'Itàlia, 74
 Guerra de Successió, 84
 Guerra del Francès, 87, 121, 137, 166, 187, 207, 209, 240
 Guerra dels Remences, 40
 Guerra dels Segadors, 80, 82, 87, 112, 127, 209
 Guerrero i Luna, Concepció, 292
 Guerrero, Ignacio, 292
 Guifré de Cerdanya, fundador mon.Canigó, 184
 Guillaumet i Coma, Ramon - bisbe de Barcelona, 341
 Guillem de Cabrera, 28
 Guillem de Torroja, 22
 Guillem Riquer, 42
 Guilleuma de Montcada, 86
 Guinart, Joan, 205
 Guislabert, bisbe de Barcelona, 18, 21, 37, 38, 39, 144, 320
 Guisona, 173
 Guitart, mossèn Justí, 339
 Guiu i Gallifa, Isidre - rector, 53, 68, 69, 173, 178, 180
 Guiu, Benet - rector de Molanta, 69
 Guiu, Francesc, rector de Mannellà, 69
 Guiu, Pau - rector de Junyeres, 69
 Guixa, Arcadi - fonedor de campanes, 195
 Gurb, 70, 173
 Gusi i Pastallé, Pere, 264
 Guzman y Pimentel, Gaspar de - comte d'Olivares s 73, 74, 76, 78
 Horta, 55
 Hospital de Sant Vicenç, de València, 30
 Hospitalet, F., 291
 Hostal de la Barraqueta, 171, 172, 217, 221, 239
 Hostalric, Ramon, 205
 Hostalric, 85
 Hugué i Huguet, Antoni, 263
 Iglesia, Josep - historiador, 160
 Iglesia, Emília - diputat, 222
 Igualada, convent dels caputxins d', 216
 Igualada, 172, 199, 220, 281, 300, 340
 Illa de Lleó, 207
 Innocenci IV, papa, 29, 30, 32
 Innocenci III, papa, 26

Inrrita, Manuel - bisbe de Barcelona, 324
 Isabel d'Hongria, santa, 27
 Isabel I de Castella-Lleó, 40
 Isabel II, 236
 Isabel, filla de Jaume I, 28
 Israel, 294
 Itàlia, 282
 Jaume d'Urgell, 23
 Jaume I, el Conqueridor, 24, 29, 30, 31, 32, 314, 315
 Jaume II de Mallorca, fill de Jaume I, 27, 31, 71
 Jerez de la Frontera, 351
 Jimenez i Camaló, Adelina - muller Dr. Colet, 144
 Joan d'Abbeville, legat papal, 35
 Joan de Castellbisbal, prevere, 38
 Joan Dimas Loris, bisbe de Barcelona, 52, 58, 59
 Joan II, rei, 40
 Joan Pau II, 279
 Jonquera, la, 197
 Jordània, 294
 José i Pitarch, Antoni, 30
 Jubany i Arnau, Narcís - cardenal, 278, 279
 Jufresa, Josep, 209
 Julià i Bou, Maria, 280
 Julià i Morral, Eulària, 168
 Julià, Francesc, 234
 Juliana, Pau - vicari, 173
 Julinès, 334
 Juner i Sansalvador, Josep, 206
 Justinià - bisbe, 349, 350, 351
 Kouba (Algèria), 293
 Kröger, Eduard, 324, 325
 Krutter, F. - tintent suís, 198
 la biga i la busca, 40
 Laborde, Alexandre de, 85
 Lacy, Luis - general, 87
 Lafarga, Juan - escultor, 234
 Laguarda, Josep - bisbe de Barcelona, 286
 Landini, fra Nicolau, 128
 Lantisca, Llorenç de, 206
 Leopart, Pere, 160
 Lermoux, Alejandro, 221
 Lestonnac, Joana de, 297
 Leuven (Lovaina), 51
 Lillilo - bisbe, 350
 Limache (Nile), 293
 Limberg (Holanda), 282
 Lió, ciutat de, 30, 131, 350
 Llacuna, la, 51
 Lladó i Montaner, Pau, 170
 Lladó, Christòfol, 60
 Llagostera, 77
 Lledoner, pont del, 81
 Lleida, bisbe de, 260
 Lleida, ciutat, 57, 92, 174, 198, 199
 Lleida, convent de franciscans de, 30, 31
 Lleó XIII, 260
 Lleó, 41
 Lleonart, Maria, 141
 Limona, Josep - escultor, 271
 Llvia, 351
 Llobregat, riu, 22, 80, 81, 82, 84, 86, 89, 91, 92, 94, 95, 131, 132, 137, 138, 139, 140, 166, 167, 168, 170, 171, 197, 203, 247, 318, 319, 320, 321
 Llobregat, 83
 Llondella, 156
 Llopart, Barthomeu, 66
 Llopart, Francesc - amo ca N'Estapé, 145
 Llopart, Josep, 141
 Llopart, Sebastià - batlle de Martorell, 105
 Llopis, A., 144
 Llorens, Pere - de Monistol, 170
 Llorens, Pere - rector, 67, 68, 83, 151, 152, 157, 158, 180, 248
 Llosas, cresta de, 324
 Lluçà, 95
 Lluçanès, Lo - Excursions a, 96
 Lluch, Joaquim - bisbe de Barcelona, 226
 Lluis IV, 176
 Lluis XIV, 83
 Londres, 212
 Lunell, Antoni, 44
 Lunell, Pascual, 49
 Lupricati (riu Llobregat), 22

Lyon, Concili de, 31
 Macià, Agustí - nebot de mn.Joan-Pau Ribot, 208
 Macià, Josep Manuel, 208
 Macul (Nile), 293
 Madagascari, 293
 Madrid, 73, 75, 76, 77, 79, 135, 171, 184, 218, 221, 244, 310
 Magarola, Miquel Joan de - juriconsult, 76
 Maladén, Joana, 137
 Maleides, massis de les, 324
 Malet, Joan - mossèn de Rubí, 245, 246
 Mallol i Costa, Jaume, 264
 Mallol, Jaume - rector, 149, 248
 Mallorca, bisbe de, 31
 Mallorca, 24, 25, 71, 197
 Mandoni - ilergeta, 92, 93
 Manel "flabiolaire", 122
 Manila, 282
 Manlleu, 340
 Manresa, 81, 106, 107, 108, 198, 199, 205, 206, 207, 220, 282, 301
 Manrique, Gil - bisbe de Barcelona, 79
 Manso, Josep - comte del Llobregat, 88
 Manzanares de la Mancha, 173
 Maragall i Gorina, Joan, 268
 Marcet, Xavier, 115
 March, Joan, 160
 Marcho, Bernat, vicari, 42
 Marçal, Josep - fonedor de campanes, 186, 187
 Maresme, 83
 Margalit del Pont, 47
 Margalit, Anthoni, 45, 48, 49
 Marganell, 336
 Margarit Comas, Jaume, 190
 Margarit de Fontanellas, Joan, 160
 Margarit de Fontanillas, Jaume, 66, 317
 Margarit del Pont, Antoni, 160
 Margarit i Duran, Josep, 263
 Margarit i Rois, Joaquina, 281
 Margarit i Torres, Vicenç, 264
 Margarit, Anthoni, 47
 Margarit, Francesc - mestre de cases, 67
 Margarit, Jaume, veí de Martorell, 169
 Margarit, Jaume, 121
 Margarit, Jaume, 203, 216
 Margarit, Josep, pagès, 53
 Margarit, Pau, 214
 Margarit, Petronilla, 298
 Maria de Bosch, priora deodates, 52
 Maria de Montpeller, mare de Jaume I, 26
 Maria, filla de Jaume I, 28
 Marimon i Gomis, mossèn Ramon, 133
 Marles, vall de, 95
 Marqués de Campmany, 206
 Marqués de los Vélez, 238
 Martell, Guillem - mestre cases de Terrassa, 119
 Martí i Abascal, Emilia - muller del Xic, 221
 Martí i Bonet, Josep M. - canonge, 22, 36, 37, 51, 71
 Martí i Martí, Carme, 221
 Martí i Martí, Emilia, 221
 Martí i Martí, Joan, 221
 Martí i Martí, Vicenç, 221
 Martí i Torras, Joan = Xic de la Barraqueta, 171, 219, 221, 222, 223
 Martí i Torras, Vicenç = Noi de Barraqueta, 171, 217, 218, 219, 221, 223
 Martí i Ysac, Joan - pare, 218
 Martí, Josep, 288
 Martigny (Suïssa), 350
 Martin, Pere - vicari, 292
 Martinell, Cèsar, 97, 98, 106, 107
 Martínez de Villar, Martí - bisbe Barcelona, 58
 Martorell, Caputxins de, 186
 Martorell, Jeroni - arquitecte, 88
 Martorell, leproseria de, 52
 Martorell, vila de, 43, 46, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 98, 99, 102, 105, 106, 107, 112, 120, 122, 140, 141, 156, 157, 166, 167, 170, 173, 175, 180, 197, 198, 200, 201, 202, 203, 206, 207, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 234, 235, 239, 242, 243, 247, 248, 259, 260, 265, 284, 291, 298, 299, 319, 320, 336
 Mas de les Farreres - Rellinars, 207
 Mas i Domènec, mossèn Josep, 20, 21, 51, 52, 53, 83, 132, 185, 312

Mas Pucullull (o Pocurull, o Pocull), 317
 Mas, Bartomeu, 141
 Mas, Margarida, 202
 Mascaro, Joaquim - amo ca N'Estape, 146
 Mascaro, Mariana de - muller de Manuel Dupl., 128, 129, 175, 176, 210
 Masclans i Puges, mn.Ricard - Vicari Episcopal, 278, 279
 Masferrer, Joan - rector Parr. Berlem, 225
 Masip, Llorenç - econom, 171, 175, 189, 241, 242, 247, 253
 Masip, Rosalia - germana del mn., 175
 Masnou, el, 273, 290, 344
 Masquefa, 171, 218, 260, 338
 Massachusetts, 41
 Massot i Muntaner, Josep - monjo de Montserrat, 313
 Mata, la, 82
 Matadepera, 82, 342, 343, 344
 Matagalbs, 327, 329
 Mataró, convent dels caputxins de, 210
 Mataró, 156, 157, 197, 206, 244, 273, 281, 286, 287, 288, 289, 290, 294, 343
 Mateu i Miro, Josep, 18, 122, 125, 126, 131, 137, 138, 139, 146
 Mathas, Jaume, 160
 Matheu, 156
 Mayer, Marc - epigrafista, 84
 Mazeda, Anton de, 205
 Mediona, 286
 Mercèrre, Carles, 41
 Mercader i Ribá, L., 198, 199
 Mèrida, pont de, 84
 Meseguer, Antoni, 48
 Mexico, 292
 Milans, Francesc, 239
 Milà i Gacio, Llus, 32, 33, 244
 Millau, comtat de, 27
 Millet i Maristany, Felix, 287
 Miquel Espana, Pau de, 206
 Miquel i Mascort, Felix, 22, 51, 71
 Mir, Carme - mestressa Ca N'Albareda, 138
 Miralles, Jo. sq - bisbe de Barcelona, 181
 Miralles, 202
 Mirapeis, 184
 Miró i Massó, Anton - darrer vicari, 254
 Miró, Josep - escultor, 123
 Miró i Trepat, Laura - diputat, 222
 Miro, Joseph - rector St.Llorenç Savall, 257
 Miró, rector, 66
 Miró, Rosa, 175
 Mitjavila, Andreu - manya, 248
 Modrego Casaus, Gregorio - bisbe Barcelona, 289, 295, 296
 Moit, vila de, 98, 99, 105, 106, 107, 281, 327
 Moianès, 35
 Moh i Frigola, M., 213
 Moliné i Tonés, Maria, 284
 Molins de Rei, 87, 131, 197, 227, 244, 278, 320, 344, 347
 Moll, Francesc de B., 18, 19
 Molla, Bernat de, 132
 Mollet, 77
 Monclús, M. del Carme, 334
 Monclús, Pere - vicari, 160
 Monistrol de Montserrat, 170, 195, 284
 Mont Perdut, 325
 Montalegre, convent de, 52, 53
 Montalegre, 207
 Montcada, 285, 337
 Montcau, 82
 Montalegre, 216
 Montiró, 80
 Montjuic, batalla de, 112
 Montjuic, Castell de, 197
 Montjuic, pedrera de, 61
 Monlleó, Modest, 184, 185
 Montmeló, 156, 157, 296
 Montnegre, Sant Martí del, 77, 340
 Montoliu, Plàcid de, 205
 Montpeller, 26, 27, 32
 Montseny, 89, 301, 322, 326, 329
 Montserrat i Ferrer, Joan M., 206
 Montserrat, Monestir de, 88, 259, 260, 269, 271, 282, 296, 301, 313, 315, 326, 328, 329, 346
 Montserrat, muntanya de, 69, 273, 301, 314, 319, 320, 327, 328, 336
 Montserrat, Pantaleó - bisbe de Barcelona, 225, 257, 282

Mora, la - església, 327
 Moragas i Ubach, Ferran, 133
 Moragas, Joseph, 168
 Moral, Tomas, 351
 Moran i Ocerinjaregui, Josep, 20, 23, 131
 Morante, Bartolome - marbrista, 226
 Moreno, Alejandro, 279
 Mori, Anthoni, de Martorell, 43
 Morin, Germain, 350
 Morral, Maria - viuda Comellas, 287
 Morros, Marieta, 245
 Mossèn Lletuga: vegeu Sabate Mondus, L., 143
 Munia, la, 295
 Muntadas, Maria - Prats de Lluçanès, 95
 Muntaner, 32
 Murat - llociment general frances, 198
 Murcia, 31, 315
 Muret, batalla de, 24, 26
 Museu de la PAGESIA de Castellbisbal, 187
 Museu Nacional d'Art de Catalunya, 25
 Museu Provincial d'Antiguitats de Barna, 25
 Nadal, Guillem - jesuïta, 148
 Nadal, Josep, bisbe de Barcelona, 138
 Napoleo, 185, 207
 Nàpols (Itàlia), 24
 Naranjo, Francisco - capita, 137
 Narbona, Concili Provincial de, 84
 Navarres, 176
 Navel, Julià de - conseller en cap, 75
 Nicolau Anthoni, 47
 Nicolau i Comas, Pere, 264
 Nicolau, Pere - smdic, 187
 Nicolau, Pere, 160
 Niqui i Puigvert, Leandre, 22, 49, 51, 71, 317
 Noailles, Duc de, 83
 Nonell, Jaume, 253
 Nova Vila (prov. Clermontois), 127
 Nova York, 292
 Nundinari, bisbe, 19
 O'Donnell, Enric - capita general, 206
 Obra d'Exercicis (P. Vallet), 284
 Occitània, 181
 Olesa de Bonesvalls, 285
 Olesa de Montserrat, 68, 157, 158, 171, 180, 260, 345
 Oliba, abat i bisbe, 21
 Olive i Mata, Josep, 264, 296
 Olivé i Turu, Enric - missioner a Níle, 296
 Olivé, Ramon, 328
 Oliver i Portet, M. Rosa, 210, 211
 Oliver, Jaume, 160
 Oliver, Johan, 47, 48
 Olivera, Johan, batlle, 43
 Oliveras i Brosca, Jaume - vicari, 322, 323, 325, 326, 329
 Oliveras i Llobet, Salvador, 322
 Oller, Andreu, 206
 Olot, 281, 300
 Oratori de Sant Felip Xeri, 265
 Orbigny (Orbaniano), 351
 Oriol, Miquel - pagès de Rubí, 104, 105
 Osea, 28, 349
 Osona, 35
 Pags del Penedès, 142
 Pacuit i Fonollà, Dolors, 348
 Padros, Enric, 293
 Pagès i Paretas, Montserrat, 23, 39, 87, 135, 147
 Pagès, Esteve, 206
 Pala i Martí, Ignasi - canonge, 227
 Palafurgell, 77
 Palau i Soler, Joan de, 256 Solità, 89
 Palau, torrent de, 247
 Palau, 318
 Palautordera, 77, 79, 80, 301, 334
 Palència, 300
 Pallejà, 105, 169, 230, 235, 260, 265, 341, 345
 Palles, Francesc - mercedari exclaustat, 173, 174, 242, 253
 Pallés, Gabriel - sastrer, 174
 Pallés, Jaume, fonedor de campanes, 186, 188, 189, 190
 Palma, la, 145
 Palre i Cadena, Engràcia, 343
 Papiol, El, 42, 43, 104, 152, 180, 235, 245, 247, 278, 280, 281, 318, 320, 337
 Paradecla, Enric - rector de Molins de Rei, 278

Parceró, Gregorio, bisbe de Girona, 79
 Parés, Joan - pagès de Rodos, 104, 105
 Paris, Biblioteca Nacional, 83
 Paris, 282, 293, 350
 Parotas, Manuel, 202
 Pascual, Margarida, 282
 Pascual, 131
 Pasqual, Joana, 133
 Pastallé i Amat, Josep, 264
 Pastallé i Canals, Josep, 264
 Pastallé i Comellas, Lourdes, 123
 Pastallé i Margarit, Vicenç, 264
 Pastallé i Ribot, Joan, 123
 Pastaller, Montserrat, 60
 Pastaller, Pere Joan, 66
 Pasteler, Jaume, 160
 Pastellé i Puig, Francisqueta, 300
 Pasteller de les Illes, Vicenç, 160
 Pasteller, Antich, 119, 231, 232
 Pasteller, Antoni Joan, 160
 Pasteller, Francesc, 160
 Pasteller, Valenti, 160
 Pasteller, 48
 Paterna, 289
 Pau V, Papa, 128, 297
 Pau VI, Papa, 300
 Pavia, general, 221, 222
 Pedemonte, Bonaventura, 201, 203, 204
 Pedra Dreta del Grau, 95, 96
 Pedragosa i Monclús, mossèn Josep, 322, 323
 Pedralbes, Concòrdia de, 40
 Pedraroll, Miquel, 160
 Pedrinyolla, 48
 Pedro de Valdivia (Níle), 296
 Pedrol, Pere - procurador, 99, 103, 104, 105
 Peiró, Joan, 289
 Pelegrí, Antònia, 217
 Pelegrí, Francesc, 138
 Pelegrí, Jaume, 160
 Pelegrina, 48
 Penedès, 80, 199, 222, 291, 320
 Pere Albert, canonge barceloní, 24
 Pere de St.Marc, Fra, 205
 Pere el Catòlic, 26
 Pere I, emperador de Constantinoble, 27
 Pere II - el Gran-, 27, 31, 86
 Pere, Baró d'Hijar, 28
 Pere, prevere del Papiol, 42
 Peregrí i Aguilera, Francisco, 175
 Peregrí, Francisco, 175
 Perellada, 85
 Peret, Josep - prevere notari, 155
 Perpinya, 185, 315
 Perret, Claudi - escultor, 98, 107
 Pertus, coll del, 84, 85
 Petrus, Bruno, 207
 Pi i Comellas, Joan, 295
 Pi i Pidelaserra, M.Dolors, 295
 Pi i Pidelaserra, Ramon - rector La Munia, 270, 295
 Pi i Saumell, Joan, 127, 244, 347
 Pi, Anthoni, de Papiol, 43
 Pi, Gabriel, 47, 48
 Pi, Gaspar - batlle, 175
 Pi, Pere, 160
 Picarello, Arnaldo (o Antonio), 77
 Pidelaserra i Closas, Maria, 295
 Pidelaserra i Duran, Pere, 295, 298
 Pidelaserra i Puig, Consol, 298
 Pidelaserra i Puig, Felix, missioner a Níle, 295
 Pidelaserra i Puig, M.Teresa - carmelita, 298
 Pidelaserra i Puig, Manuel, 263, 298, 299
 Pidelaserra i Puig, Palmira, 298
 Pidelaserra, Francisco, 252
 Pidelaserra, Pere, 298
 Piera, jugador del Barca, 143
 Piera, vila de, 218, 220, 221
 Pimentó - bisbe, 351
 Pineda, Joan, 160
 Pineda, 48
 Pique, Josepa, 172
 Pius X, 282

Pius XII, 250
 Pla de l'Amelera, 82
 Pla de la Calma, 327
 Pla i Daniel, Enric - bisbe, 322
 Pla, Hiercus de la Viuda, 347
 Pladevall, Antoni, 36, 40, 41, 52, 216, 349, 351
 Plani, Carles - rector del Papiol, 132
 Pobla de Claramunt, la, 174, 295
 Poblet, monestir de, 31, 205, 216
 Poitiers, 351
 Polinya, 77
 Polònia, 269
 Pomells de Joventut, 272, 284
 Ponç de Gualba - bisbe de Barcelona, 52, 71
 Pons i Rovira, Josep - rector, 57, 129, 130, 133, 141, 146, 190, 191, 243, 245, 247, 248, 249, 251, 252, 253, 254
 Pons, Amadeu, 346
 Pont del Diable, 80, 81, 82, 84, 85, 89, 91, 92, 95, 265
 Pontellu, 79
 Port de la Selva, el, 343
 Porta, Manuel - mestre de cases, 68
 Portell, coll del, 81
 Portola, Rosa de, 133
 Ports de Beseit, 30
 Portugal, 74, 218
 Poses, Hostal del Coll de, 327
 Posets, 325
 Posses, Jacinto - escultor, 106
 Pou i Ginesta, Francesc - rector de Mataró, 157, 289
 Pou, mossèn Francesc, de Mataró, 156
 Pozo, Josep - guàrdia civil, 219
 Prats de Lluçanès, 95
 Prats i Pahissa, Rafael, 343
 Premia de Mar, 273, 284
 Prenafeta, 334
 Prim, general, 218, 219
 Primo de Rivera - militar i polític, 272, 338
 Provença, comtat de, 30
 Prudenci - poeta, 349
 Ptolomeus Silviu - bisbe, 350
 Pucullull, Franci Joan, 317
 Puget i de Gomis, Rafael, 133
 Puget, Joan Pau, 135
 Puig i Amat, Felix, 284
 Puig i Boladeras, Josepa, 295
 Puig i Dinarés, Maria - de ca l'elbenista, 301
 Puig i Moliné, Josep - rector de Sants, 284, 285
 Puig i Montfau, Pau - campaner, 191
 Puig i Oliver, Llus M. de, 199, 200
 Puig i Pi, Jaume - campaner, 191
 Puig i Pi, Vicenç - campaner, 191
 Puig i Pidelaserra, Antoni, 263
 Puig i Sabat, Vicenç, 264
 Puig, Àngel, 298
 Puig, Felix, 208
 Puig, Francesc, de Papiol, 43
 Puig, Francisco - hostaler de la Barraqueta, 172, 217
 Puig, Neus - de Tàpies, 300, 301
 Puigcerdà, 206, 281, 291
 Puiggraciós, 322
 Pujol i Bracons, Llus - econom, 260, 263, 270, 340
 Pujol, Francesc - fuster de Badalona, 105
 Pujols i Morgades, Francesc - escriptor, 140
 Quadradabadal, Pere llelefons - notari Martorell, 106, 107
 Quar, la, 21
 Queraltós (Cararups), 202
 Queretaro (Mèxic), 292
 Rabella i Huguot, Josefina - monja benedictina, 301
 Rabella i Margarit, Joan, 300
 Rabella i Pastallé, Elvira - religiosa filipense, 266, 300
 Rabella i Pastallé, Jaume, 300
 Rabella i Pastallé, Joana, 300
 Rabella i Pastallé, Rosa, 300
 Rabella i Pastallé, Teresa, 300
 Rabella i Rabella, Miquel, 263
 Rabella i Ribas, Josep - campaner, 194
 Rabella i Ribas, Miquel - campaner, 194
 Rabella, Gaspar, 214, 215, 240
 Rabella, Melitó - campaner, 194
 Raimon de Tolosa - bisbe, 184
 Ramon Berenguer I, 21
 Ramon Berenguer III, 197

- Ramon de Castellbisbal, 316
 Ramon de Soler, rector de Capellades, 51
 Ramons Berenguers, 30
 Ravella, Gaspar, 189, 190
 Ravella, Miquel, 252
 Regalat, Pau, 250
 Reges, Ignasi de, 207
 Reguer, Jaume, 47
 Rellinars, 207, 328
 Renclusa, refugi de la, 324, 325, 326
 Requesens, mossèn Berenguer de, 47
 Reus, 207, 216, 281, 282
 Rialp, mossèn Jaume, 59
 Ribà, mossèn Joan, 341
 Ribas i Carbonell, Francesca, 264, 265
 Ribas i Comellas, Jacinto, 211
 Ribas i Comellas, Joan, 263
 Ribas i Pastallé, Modest, 32, 114, 192, 235, 236, 251, 261, 268, 269, 272, 336
 Ribas i Ribas, Cristòfol - campaner, 191, 194
 Ribas, Joseph, 180
 Ribes, vall de, 202
 Ribot i Comellas, Francesc - batlle, 258
 Ribot i Girona, Joan Pau - rector, 173, 200, 201, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 236, 237
 Ribot i Girona, Theresa, viuda Macià, 208
 Ribot i Samsó, Jaume - apotecari, 173, 200
 Ribot, Antoni, 43, 47, 48
 Ribot, Barthomeu, 47, 48
 Ribot, Francisco, 252
 Ribot, Jaume - apotecari, 208
 Ribot, Jaume, 160
 Ribot, Joan - rector, 61
 Richelieu, 76
 Rico, Felix de, 128
 Riera de Magarola, 167
 Riera de Rubí, 131, 132, 243, 247, 280
 Riera del Morral (o dels Malucs), 140, 166, 167, 247
 Riera del Palau, 172
 Riera, Johan Sebastià, de Mollet, 48
 Riera, Montserrat - notari de Moià, 105
 Riera, Pau - impresor de Barcelona, 130, 347, 348
 Rifé, Josep, 288
 Rigaut, Guillem, 43, 44
 Ripoll, G., 94
 Ripoll, 23
 Riquer, Johan, 49
 Riquer, B. de, 212
 Riquer, Guillem, 46, 47, 49
 Riquer, Jaume, 47
 Riuada de Sant Antoni, 139
 Riudarenes, 78, 79, 80
 Riudoms, 216
 Roca i Batlle, Carles, 264
 Roca, Feliu - rellotger, 187
 Roca, Francesca, 174
 Roca, la, 77
 Roca, Paula, 210
 Rodó i Oller, Maria, 280
 Rodolf d'Habsburg, rei d'Alemanya, 31
 Rodonyà, 339
 Rodríguez, Josep M., predicador, 225, 257
 Roig i Campderrós, Joaquim - economista, 337
 Roig i Ferrés, Isidre, 263
 Roig i Marsal, Josep, 337
 Roig i Poch, Francesc - notari de Martorell, 336
 Roig, Antoni, mossèn, 43
 Roig, Francesc - fuster, 242
 Roig, Francisco, 252
 Roig, Maria - albat, 172, 217
 Roine (Rhône) riu, 131
 Roma, 26, 84, 85, 87, 93, 129, 288, 290, 313, 314, 337
 Romeva de Pedinyell, deodada, 52
 Roqueta, la - barri de, 349
 Ros, Antoni, prevere, 42
 Ros, de Martorell - arquitecte, 267
 Ros, Fc-Navier de - amo Pedrerol Dalt, 130
 Ros, Francisca Xavier de, 133
 Rosas, Manuel - campaner, 193
 Roses, 77
 Roset, Josep - canonge, 206
 Rosselló, 27, 73, 76, 80
 Roura i Güibes, Gabriel, 24
 Rovira i Brillas, Antònia, 297
 Rovira i Brillas, Gertrudis, 297
 Rovira i Brillas, Joaquina - Lestonnac, 297
 Rovira i Brillas, Mònica - Lestonnac, 297
 Rovira i Virgili, Antoni, 30
 Rovira, Esteve, 297
 Rovira, Guillem de, 132
 Rovira, Jaume - pages de Rodos, 104, 105
 Rovira, Jaume, vicari, 46
 Rovira, Maria, 176
 Rovirolet, Rafael de - bisbe de Barcelona, 97
 Rubí, 150, 207, 245, 246, 265, 286, 299, 319, 321, 340, 341
 Rubies, Pere - vicari de St. Feliu de Llobregat, 339
 Rubió, Francesc - escultor, 107
 Rubió, Jacint - escultor, 108
 Rubió, Jaume, arquitecte e imaginari, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 107
 Ruiz i Elias, Albert - rector, 279, 344
 Ruiz i Hebrard, Ferran M., 287
 Ruiz i Hebrard, Joan M., 344
 Ruiz i Porta, Joan, 88
 Ruiz Morales - periodista madrileny, 221
 Rusiñol, Santiago, 322
 Ryswick, pau de, 83
 Sabadell, 85, 112, 221, 281, 290, 299, 300, 341
 Sabatè i Monclús, Lluís - economista, 142, 143, 257, 334, 335
 Sabatè i Monclús, Magdalena, 142, 143
 Sabatè, Salvador, 334
 Sabater, Marià de, 206
 Sabatés, Bernat, rector de Barberà, 69
 Sabatés, Joan - rector de Rubí, 207
 Safont, 46, 47
 Sagau, Pau - rector, 55, 173, 174, 175, 186, 187, 188, 200, 240, 241
 Sagü-Barba, jugador del Barça, 143
 Sala i Argemi, Alfons - comtre d'Egara, 193, 290
 Sala i Cañadell, Esteve, 193
 Sala i Ribas, Josep, 264
 Sala, Esteve - mestre de cases, 248
 Sales, Asensio, bisbe de Barcelona, 136, 142
 Salgado, 156
 Sallés, Ignasi Miquel de, 205, 206
 Salomó de Cerdanya - comte, 351
 Salomona, Teresa, 156
 Salvador i del Olmo, Emmanuel, 142
 Salvador, Joan, 253
 Salvany i Blanch, Josep - metge i fotògraf, 113
 Salvany, Barthomeu - rector, 119, 226, 232
 Salvatella, Pau - manyà, 226
 Samsó i Elias, Josep - rector de Mataró, 285, 287, 288, 290, 291
 Samsó i Elias, Montserrat, 285, 288
 Samsó i Olivella, Jaume, 285
 San Luis de Potosí, 292
 Sanç, fill de Jaume I, arq. de Toledo, 27
 Sança, filla de Jaume I, 28
 Sánchez González, Juan - Bautista, 265
 Sánchez, Ramon-Octavi - vicari de Molins de Rei, 279
 Sancho, jugador del Barça, 143
 Sant Adrià del Besòs, 290
 Sant Agustí, convent de, 216
 Sant Agustí, 350, 351, 352
 Sant Albert, el Gran, 31
 Sant Andreu de Banyuls dels Aspres, 79
 Sant Andreu de la Barca, 59, 139, 140, 167, 172, 220, 235, 247, 260, 266, 301, 319, 320, 341, 344
 Sant Andreu de la Castanya, 327
 Sant Andreu de Llavaneres, 273, 294
 Sant Bartomeu de Vallbona, 237
 Sant Bartomeu, pont de, 87
 Sant Benet, 184
 Sant Boi de Llobregat, 301, 314, 320, 341, 344
 Sant Bonaventura, 31
 Sant Cebrià d'Aqualonga (Valldoreix), 144
 Sant Cugat del Vallès, 47, 104, 128, 156, 157, 168, 170, 205, 210, 216
 Sant Domènec de Girona, Convent de, 24
 Sant Esteve Sesrovies, 87, 220, 260, 273
 Sant Feliu de Codines, 336, 342
 Sant Feliu de Girona, 26
 Sant Feliu de Llobregat, 59, 81, 139, 213, 220, 221, 265, 298, 337
 Sant Feliu, 77, 327
 Sant Fèlix de Ribona - Sabadell, 71
 Sant Fèlix, 350
 Sant Ferran, 27
 Sant Francesc, convent de, 216
 Sant Galdric (o Galderic), 183, 184, 185
 Sant Genís de Vilassar, 336
 Sant Germain, de Paris, 350
 Sant Gervasi de Cassoles, 298
 Sant Gregori de Tours, 350
 Sant Hipòlit de Voltregà, 106
 Sant Ignasi, Cova de, 282
 Sant Isidre, 184
 Sant Jaume de Galícia, 314
 Sant Jeroni de la Murtra, 216
 Sant Joan Bosco, 282
 Sant Joan d'Horta, 296
 Sant Joan de Jerusalem, 185
 Sant Joan de Viladecans, 51
 Sant Joan Despi, 344, 338
 Sant Josep, convent de, 216
 Sant Just Desvern, 46, 59, 64, 229, 341, 343
 Sant Llop, 41
 Sant Llorenç d'Hortons, 220, 260, 337
 Sant Llorenç de Morunys, 246
 Sant Llorenç del Munt, 82, 319, 327, 328
 Sant Llorenç Savall, 193, 210, 257, 328, 341
 Sant Marçal, del Montseny, 50
 Sant Martí d'Arenys de Munt, 206
 Sant Martí de Provençals, 294
 Sant Martí de Teià, 290
 Sant Martí de Tours, 350
 Sant Martí del Canigó - monestir, 184, 185
 Sant Martí Sarroca, 290
 Sant Martí, 51
 Sant Melcior, Rei, 348
 Sant Miquel de Taudell, 167
 Sant Miquel del Fai, 327
 Sant Muc, de Rubí, 341
 Sant Oleguer - bisbe de Barcelona, 131
 Sant Pau del Camp - monestir benedictí, 185
 Sant Pauli de Noya, 349
 Sant Pere de Gavà, 77, 295
 Sant Pere de Ribes, 296
 Sant Pere de Ripoll, 107
 Sant Pere de Riudabilles, 51
 Sant Pere de Rodes, 83
 Sant Pere de Rubí, 77, 104, 107, 209, 225
 Sant Pere de Vilamajor, 68, 69, 77, 79, 172, 173
 Sant Ponç de Corbera, 51
 Sant Quinti (de Mediona?), 174
 Sant Quirze Safaja, 327
 Sant Quirze de Besora, 70, 173
 Sant Raimon de Penyafort, 315
 Sant Sadurn d'Anoia, 254, 260, 284, 343
 Sant Salvador de Morrecourt, 51
 Sant Sebastià de Montmajor, 342
 Sant Sebastià dels Gorgs, 51
 Sant Sebastià, 41
 Sant sepulcre, 31
 Sant Vicenç d'Oviuedo - monestir, 351
 Sant Vicenç de Buezo - monestir, 351
 Sant Vicenç de Calders, 105, 244, 273
 Sant Vicenç de Montalt, 338
 Sant Vicenç dels Horts, 81, 145, 225, 235
 Sant Vicenç, clauca i martir, 36, 39, 349, 350, 351, 352, 353
 Sant Vicent de la Roqueta, 349
 Santa Àgata, Capella de, 25
 Santa Agnes, 350
 Santa Casilda - princesa, 351
 Santa Caterina, Convent de, 24, 25, 216
 Santa Coloma de Farners, 78, 79, 80
 Santa Coloma, comte de, 74
 Santa Creu d'Olorde, 337
 Santa Eulàlia, 42, 350
 Santa Magdalena, Convent de Castellbisbal, 232
 Santa Magdalena, del Montseny, 50
 Santa Margarida i els Monjos, 341
 Santa Maria de Benifassà, monestir de, 30
 Santa Maria de Cardedeu, 291
 Santa Maria de Cornellà, 296
 Santa Maria de Cubelles, 207
 Santa Maria de Puigpelat, 172
 Santa Maria de Salas, monestir, 28
 Santa Maria de Sants, 284
 Santa Oliva, 291
 Santa Pepetua de Mogoda, 290
 Santa Rita de Cascia, 129, 347, 348
 Santa Teresa de Jesús Jornet, 300
 Santacana i Claret, Joan, 264
 Santes Creus, monestir de, 216
 Santiago de Nile, 293
 Santo Tomas de Guatiana (Venezuela), 323
 Santpedor, 198
 Sants Just i Pastor, parròquia dels, 38, 129, 176, 323
 Sants, barri de, 169, 284
 Saragossa, bisbe de, 30
 Saragossa, 28, 29, 218, 244, 282, 315, 349, 350, 351
 Sardà i Canals, mossèn Joan, 290
 Sardà i Puig, Josep, 290
 Sargas, Rosa, 171
 Sarrià, 55, 202, 222, 243, 286
 Sastre, Benet - pages de Martorell, 105
 Sauleda, Jaume, 104, 105
 Sayó, Josep, 324, 325
 Sayol, Daniel - canonge, 153
 Schwartz - general francès, 198
 Segarra, fra Arnal de, 24
 Segarra, la, 344
 Selles (o Sellarès) Bernat, arquitecte, 86
 Sellés, Onofre Pau, Vicari general, 58
 Selva, la, 35
 Senmanat i de la Nuça, Ramon - bisbe Barnat, 232
 Senmanat, 254
 Serra, Eva, 76
 Serradora i Saladich, Dolors, 338
 Serrano Suñer, 289
 Sestachs, Maria, 141
 Seu d'Urgell, bisbe de la, 260
 Sevilla, ciutat, 41, 350, 351
 Sibilla de Sagü, 29
 Sicars, Narciso, 216
 Siches, Pau - bisbe de Barcelona, 208
 Silabort, Jaume, 46
 Simanya, cova, 82
 Simo i Martí, Gabriel, 206
 Singla, Josep - notari d'Olesa, 157, 158, 180
 Sitges, 77, 173, 200, 273, 345
 Sobrequés i Callicó, J., 199, 200
 Soca, Manuel - "penitent", 243
 Solà i Farell, Fra Maties - bisbe de Colofon, 193
 Solà, Antoni, 141
 Sola, Jaume, 141
 Sola, Josep - vicari, 225
 Sola, Theresa, 209
 Solanic i Ballus, Rafael, 277
 Solans, Ignasi, 206
 Soldevila, Ferran, 26, 41, 73, 76, 77, 79, 80, 82, 199, 200, 206, 212
 Soler i Roura, Baldiri - rector, 140
 Soler, Engràcia - hab. Barraquetes de Sants, 169
 Soler, Jacint, 206
 Soler, Maria Anna - viuda d'Esteve Sala, 193
 Solsomà, 207, 246, 297
 St. Eugènia, batlle, 106
 St. Pere de la Portella, 21
 Sta. Cana, Pau, 180
 Sta. Eugènia, Francis, 160
 Staper, Pere, 160
 Steugini, Antich - batlle, 183
 Steve, Antoni, 43, 44, 47
 Steve, Barthomeu, 44, 47, 48
 Steve, Jaume, 44
 Steve, Pere, 42, 43, 48
 Steve, Violant, 45
 Subirana i Escatol, Anton, 211
 Subirana i Oliver, Rosa, 211
 Subirats, 282, 293
 Sueca, 300
 Sugrañans, P., 250
 Sumalla, Damià, 136
 Suria, Jaume, 325
 Talam, 206
 Tarassona, 27
 Tarragona, Arquebisbat Primat de, 24, 31, 172, 260
 Tarragona, bisbe de, 30
 Tarragona, ciutat de, 80, 81, 84, 86, 93, 198, 199, 206, 207, 210,

273, 286, 290, 318
 Tartaner, Antonet, 215
 Tello, Manuel- impresor madrileny, 33, 310
 Teresa, viuda de Sanç Pérez de Losada, 28
 Terra Santa, 31, 288, 294, 314
 Terrasa i Mescha, Ruth, 345
 Terrassa, museu de, 54, 111, 118
 Terrassa, 17, 82, 88, 113, 115, 116, 118, 119, 122, 156, 167, 169, 174, 221, 247, 250, 255, 282, 290, 294, 301, 318, 320, 321, 328, 342
 Terrassola, 220
 Tiana, convent de, 52
 Tibidabo, 273
 Tintoré, Quirze - Arxiprest de Martorell, 260
 Tintorer, Antoni, 43
 Tintorer, Gabriela, 43
 Tintorer, Isidre, 232
 Toledo, Arquebisbe, 24, 27
 Toledo, 350
 Tolosa de Llenguadoc, 26, 50, 184, 293
 Tomás, Joseph - comparet, 251
 Tona, 86, 220
 Torelló, 86
 Torra, Ramon, 206
 Torra, Ramon, Joseph, 252
 Torras i Escanyol, Josep, 33, 97, 98, 115, 123, 125, 130, 146, 188, 192, 229, 230, 234, 245, 266, 277, 284, 292, 301, 348
 Torras i Llopar, Jaume, 252
 Torras, Pepeta - mare dels germans M Martí, 218
 Torras, Ricard, 252
 Torrasses, Serra de les, 247
 Torrecusa, marquès de, 76, 81
 Torredonjimeno (Jaén), 193
 Torrella i Cascante, Ramon - bisbe auxiliar, 344
 Torrelles de Foix, 291, 341
 Torrent, Josep - Adm. Apostòlic Bisbat, 265
 Torrents, Manuel, 205, 206
 Torres Casana, Joaquim, 205
 Torres i Ribalagusa, M. Teresa, 299
 Torres i Roure, Napoleó, 264
 Torroella, 206
 Tortosa, 86, 206, 282
 Tractat d'Urech, 127
 Tractat dels Pirineus, 112
 Trens, mossèn Manuel, 181
 Trento, Concili de, 41
 Trinitaris Descalços, convent dels, 216
 Triola, Lluís - rector de Pallegà, 265, 341
 Tumeremo (Venezuela), 323
 Turo de les Forques, 203
 Turu i Campmany, Maria, 296
 Turu i Comas, Rosa, 203
 Turu, Jaume, 203
 Tusquets, Felip, mercedari, 225
 Ubach, 328
 Ubaguls i Oliver, Maria, 210
 Ubaguls, Manuel, 210
 Udalar, H. vescomte, 21
 Ullastrell (Ustrell), 46, 239, 280, 320, 321, 336
 Unquera (Santander), 301
 Urgell, bisbat d', 202
 Urgell, bisbe d', 30
 Urgell, Francesc - agustí calçat, 202
 Urgell, 206
 Urpi, Lluís - canonge, 193
 Vacarisses, 87
 Val d'Aran, 206
 Valdé i Sabate, Salvador, 142
 Valdo i Cal, Miquel-Joan, Vicari General, 119
 València, bisbe de, 24, 30, 31
 València, País, 213
 València, Regne de, 31, 71, 197
 València, 27, 198, 206, 213, 218, 259, 282, 289, 300, 349, 351
 Valentina - mosso, 190
 Valenzuela Rios, Francisco de B. - bisbe, 296
 Valer (o Valeri) - bisbe de Saragossa, 349, 351
 Vall i Cayro, Francesc, 338
 Vall i Fortuny, Jaume - rector del Papiol, 278, 279
 Vall i Pacuit, Ramon - ecònom, 122, 134, 146, 230, 338
 Vall i Rimblas, Ramon, 36, 131, 132, 147
 Valladares y Mesia, Gavino - bisbe Barcelona, 185
 Valladolid, 27

Vallbona d'Anoia, 220
 Vallbona de les Monges, monestir de, 28
 Valldara (Conca de Barberà), 336
 Valldaura, Anna de, 90
 Valldeperas, Jaume - lampista, 122
 Valldoreix, 144
 Vallès, el, 35, 36, 81, 83, 207, 222, 320, 321
 Vallespir, 27
 Vallet, P., 284
 Vallformosa de Vilubi, 210
 Vallhiverna, 325
 Vallromanes, 338, 346
 Valls, Baldiri, 181
 Vallvidrera, 174
 Valomara, Macrona, 46
 Vecian, Jaume - amo Can Cases de l'església, 168, 180
 Vendrell, Joseph - adroguer, 240
 Vendrell, vila del, 84, 273, 337
 Venrell, de Castellbisbal, 44
 Ventura i Argarit, Maria - mercedària, 298
 Ventura, Blai, 298
 Vera de Moncayo, 282
 Vergós, Jaume, 81
 Veri, Tomàs de, 206
 Veruela, Noviciat de, 282, 284
 Via Augusta, 84, 85
 Via Heraclea, 84
 Vic, 21, 86, 88, 99, 105, 173, 206, 327, 335, 336, 337, 340
 Vicarello, vasos de, 85
 Vicenç, Joan - notari, 98, 99
 Vicens, Pere - notari de Martorell, 106
 Vichy, 289
 Vidal i Barraquer, Francesc - cardenal, 286, 322
 Vidal, Josep - canonge, 206
 Vidal, Pau, 259
 Vila, Marc-Aureli, 160
 Viladoms, Pere Joan, pagès de Martorell, 105
 Vilafranca del Penedès, 27, 172, 206, 207, 237, 291, 315
 Vilanova i la Geltru, 137, 273, 282, 322, 337, 340
 Vilanova, Salvador, 203
 Vilanova
 Vilarrubia, Francesc - escola, 208
 Vilaseca, Teresa - monja de Lestonnac, 297
 Vilassar, 90, 273, 337, 343
 Vileta, canonge, 58
 Vileta, Josep, mestre de cases, 68
 Villalonga dels Morts, 79
 Villanueva, 23
 Villarrubias, P. Salvador - religiós, 269
 Vio, 324
 Violant de Courtenay, 27
 Violant, filla de Jaume I, 27, 314
 Violant-Iolanda (Ioles), muller Jaume I, 27
 Vives, Francesc - amo de Ca N'Albareda, 138
 Vives, Francesc, 138
 Volterra, 87
 Washington, 282
 Xammar, Joan Pau - jurisconsult, 76
 Xanxo i Roca, Dolors, 293
 Xildebert, 350
 Ximenes - Cuadrada, família, 288
 Xiro, Lluís - rector de Rubí, 286
 Xut, setmanari esportiu d'humor, 143
 Zamora, Francisco de, 54
 Zarmeño, Juan Martín - enginyer militar, 87

ÍNDIX

PRESENTACIÓ	7
PRÒLEG	9
CAPÍTOLS	
1. CASTELLBISBAL, CASTELL DEL BISBE D'EGARA	17
2. EL BISBE DE BARCELONA, SENYOR FEUDAL DE CASTELLBISBAL	21
3. EL BISBE BERENGUER DE CASTELLBISBAL, MÀRTR O PERJUR?	24
4. ORIGENS DE LA PARRÒQUIA DE SANT VICENÇ DE CASTELLBISBAL. DOTALIA DE L'ANY 1167	34
5. DIARI D'UN RECTOR DE CASTELLBISBAL DE L'ANY 1472	40
6. LES BEATES DE LA CAPELLA DE SANTA MAGDALENA	50
7. CONSTRUCCIÓ DE L'ESGLÉSIA NOVA I TRES RECTORIES EN 50 ANYS	55
8. BENEFICIS I ALTARS DES DEL SEGLE XIV	71
9. LA GUERRA DELS SEGADORS. LA REVOLTA DELS BARRETINES. EL PONT DEL DIABLE <i>La guerra dels Segadors</i> <i>La revolta dels barretines</i> <i>El pont del Diable</i>	73 73 82 84
10. EL RETAULE DEL MESTRE JAUME RUBIÓ	97
11. QU'É CAL FER DE L'ESGLÉSIA VELLA DEL CASTELL?	119
12. 8 (+1) CAPELLES D'ANTIGA TRADICIÓ	127
13. LA CONSUETA DE MOSSÈN JAUME MALLOL ANYS 1658-1685	149

14. ANECDOTES I CURIOSITATS	153
15. ESTADÍSTICA. DEFUNCIONS CURIOSES	160
<i>Estadística</i>	160
<i>Defuncions</i>	166
16. INVENTARIS	177
17. LES CAMPANES DE CASTELLBISBAL, «LES MILLORS DE LA COMARCA».	
SANT GALDRIC	183
18. LA GUERRA DEL FRANCÉS I MOSSEN RIBOT	197
19. LA DESAMORTITZACIÓ DE MENDIZABAL	212
20. EL <i>Noi</i> I EL <i>Xic</i> DE LA BARRAQUETA	217
21. EL TEMPLE PARROQUIAL DE CASTELLBISBAL (FINS EL 1936)	224
22. ELS RABASSAIRES DE CASTELLBISBAL ESCRIUEN UNA CARTA DE QUEIXA AL REI	235
23. ANECDOTES, FESTES I TRADICIONS DEL SEGLE XIX	237
24. DES DEL 1936 ENÇÀ...	263
25. RELIGIOSOS, RELIGIOSES I PREVERES NATS A CASTELLBISBAL.	
SEGLES XIX I XX	280
26. DOCUMENTS	303
APÈNDIXS	
0. UN MIRACLE DE LA MARE DE DEU DE MONTSERRAT A UNA NOIA DE CASTELLBISBAL	313
I. DONACIÓ DE RAMON DE CASTELLBISBAL	316
II. EXCURSIÓ DEL PAPIOL A TERRASSA PER CASTELLBISBAL. L'11 DE NOVEMBRE DEL 1888	318
III. UN VICARI CAMINADOR I MOLT MUNTANYENC	322
IV. RECTOROLOGI I VICARIOLOGI DE CASTELLBISBAL	330
V. AMPLIACIÓ BIOGRÀFICA DEL RECTOROLOGI, DE CENT ANYS ENÇÀ	334
VI. ELS GOIGS	346
VII. SANT VICENC	349
ÍNDIX DE NOMS	354